

ISSN 1899-5829

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

Medical
Library
Forum

R. 3

2010

Nr 2(6)

Czasopismo współfinansowane przez uczelnie medyczne: Bydgoszcz – CM UMK, Gdańsk – GUMed, Lublin – UM, Łódź – UM, Poznań – UM, Szczecin – PUM, Warszawa – CMKP, Warszawa – WUM i Wrocław – AM

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH – Medical Library Forum: półrocznik / red. nac. Ryszard Żmuda. Łódź: Uniw. Med., 2010 (Łódź: Druk. i Introlig. „Oprawa”). – 2010 R. 3 nr 2 (6) s. 656, il., portr., tab., wykr., bibliogr., Sum., 24 cm, 300 egz., 50 zł.

Rada Programowa: prof. dr hab. Jacek Bartkowiak - przewodniczący (Łódź), prof. dr hab. Maria Chosia (Szczecin), prof. dr hab. Gerard Drewa (Bydgoszcz)

Członkowie Redakcji: mgr Renata Birska (Lublin), mgr Dagmara Budek (Szczecin), mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk (Białystok), mgr inż. Anna Grygorowicz (Gdańsk), dr Barbara Niedźwiedzka (Kraków), dr Krzysztof Nierzwicki (Bydgoszcz), dr Krzysztof Noga (Katowice), mgr Aniela Piotrowicz (Poznań), dr Jolanta Przyłuska (Łódź), mgr Renata Seweryniak (Warszawa) - sekretarz redakcji, mgr Renata Sławińska (Wrocław), mgr Irmina Utrata (Warszawa), mgr Anna Uryga (Kraków), dr Ryszard Żmuda (Łódź) - redaktor naczelny

Recenzent: prof. dr hab. Maria Juda

Projekt okładki: lic. Agnieszka Gwoździńska

Prace techniczne: Bożenna Kwiatkowska

Skład komputerowy: mgr Monika Opiola

Wersja on-line: Piotr Kołodziejski

Korekta: mgr Barbara Mikulska, mgr Anna Strumiłło,
Jadwiga Ścierwicka

ISSN 1899-5829

Wydawca: Uniwersytet Medyczny w Łodzi
90–419 Łódź, al. Kościuszki 4
Biuro Promocji i Wydawnictw UM
90–647 Łódź, pl. Hallera 1

Druk: Drukarnia i Introligatornia OPRAWA Sp. z o.o.
90–019 Łódź, ul. Dowborczyków 17,
tel. 607270411, e-mail: oprawa@oprawa.biz

Adres Redakcji: Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
90-151 Łódź, ul. Muszyńskiego 2, tel. 42 677 92 62, fax 42 679 06 56
e-mail: bg.sekretariat@umed.lodz.pl; <http://www.bg.umed.lodz.pl>

SPIS TREŚCI

Forum Bibliotek Medycznych

Tadeusz Sikora: Przedmowa Kierownika Katedry Zarządzania Jakością Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie	7
Ryszard Żmuda: Szósty numer <i>Forum Bibliotek Medycznych</i>	8

Artykuły

Wiesława Tyłman: Narodowa Biblioteka Medyczna Stanów Zjednoczonych - The US National Library of Medicine - krótka historia i obecna działalność	11
Anna Szczęsna: Etyka publikacji naukowych: materiały szkoleniowe	27
Barbara Grala-Kociak: Jakość naukowa elektronicznych źródeł informacji	39
Roma Hajduk: Wskaźniki oceny publikacji naukowych	45
Irmina Utrata: Zbiory Głównej Biblioteki Lekarskiej: dawniej i dziś	56
Aniela Piotrowicz: Nowy wizerunek Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu	70

Materiały informacyjne

Marek Nowakowski: Elektroniczne zasoby informacyjne - obraz dzisiejszy i perspektywy	85
Grzegorz Majerowicz: Zagraniczna literatura naukowa w dobie digitalizacji - korzyści dla bibliotek medycznych	92
Liliana Toczyska, Teresa Górecka, Anna Abramowska, Leszek Czerwiński : Działalność i produkty firmy EBSCO	102
Alina Przydańska: Nowa platforma Wydawnictwa Wiley and Sons	117
Hanna Greene: Proposal the Consortium of the International Library Forum	133

Pokłosie zjazdu naukowego

XXVIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych: *Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki - model własnościowy a model otwarty.* Wrocław, 9-11 VI 2010 r.

Akademia Medyczna we Wrocławiu. Biblioteka Główna. Dyrektor - mgr Renata Sławińska	135
Program s. 137, Sponsorzy s. 142, Wystąpienie władz Uczelni - Marek Ziętek: Przemówienie Prorektora ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą s. 143, Referaty, prezentacje - Lidia Derfert-Wolf: Wskaźniki efektywności i statystyka biblioteczna jako narzędzia zarządzania biblioteką. Omówienie ogólnopolskich badań bibliotek naukowych AFBN s. 144, Małgorzata Gorczewska, Kamila Mamorska: Selekcja - konieczność, obowiązek i dylemat, czyli które książki, jak i kiedy ubytujemy w Bibliotece Głównej GUMed s. 158, Ewa Grządzielewska, Roma Hajduk, Joanna Kosicka, Maria Posadzy: Organizacja wolnego dostępu do kolekcji bibliotecznych s. 181, Agnieszka Tupikowska, Dagmara Budek: Wolny dostęp do półek jako forma ożywienia księgozbioru s. 187, Anna Uryga, Beata Bator, Urszula Zdeb, Lucjan Stalmach: Klucze do półek - regały na pulpit: Biblioteka Medyczna UJ CM w transformacji s. 196, Regina Rohleder: Konsorcjum DBC - współpraca bibliotek przy tworzeniu kolekcji cyfrowych s. 209, Monika Kubiak, Teresa Krzyżaniak: Biblioteka Medyczna CMUMK jako współpraca Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej s. 219, Małgorzata Omilian-Mucharska, Natalia Wysmyk: p_b_c, przeglądaj_badaj_czytaj, czyli słów kilka o udziale Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w projekcie Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej s. 233, Aniela Piotrowicz: Zasoby medyczne w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej s. 251, Bolesław Howorka: Biblioteki wobec prawa autorskiego w procesie digitalizacji zbiorów i tworzeniu bibliotek cyfrowych s. 256, Witold Kozakiewicz: Digitalizacja 2.0 s. 268, Jan Dąbrowski: Otwarty dostęp do zbiorów historycznych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu s. 273, Katarzyna Bojko: Bibliografia Publikacji Pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego - wczoraj i dziś s. 280, Olivia Wajsen: Rejestrowanie w bazach dorobku naukowego publikacji zawartych w portalach internetowych s. 285, Małgorzata Slesar: Analiza badań jakości usług bibliotecznych przeprowadzonych wśród użytkowników Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010 na podstawie zmodyfikowanej wersji modelu SERVQUAL s. 299, Agnieszka Czarnicka: Niepełnosprawni - pełnoprawni użytkownicy bibliotek s. 308, Dawid Śleziak: Postrzeganie roli biblioteki naukowej przez polskich i zagranicznych studentów (na podstawie Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu s. 328, Maria Kordas: Współpraca bibliotek medycznych ze środowiskiem naukowym uczelni. Stan obecny oraz	

potrzeby, oczekiwania i możliwości usprawnienia komunikacji między nimi s. 339, Marcin Stasiak, Urszula Zdeb, Anna Uryga: Realizacja przedsięwzięcia bibliotecznego poprzez „projekt z konkursu” - wokół doświadczeń współpracy polskich i norweskich bibliotekarzy medycznych s. 351, Jolanta Przyłuska: Open Access w czasopismach medycznych s. 364, Jacek Głębocki, Grzegorz Pietruszewski: Zastosowanie systemu Expertus do bibliografii cytowań s. 382, Jolanta Przyłuska: Otwarte repozytoria sposobem na rozpowszechnianie wiedzy medycznej s. 387, Krzysztof Murawski: Notification of publication: early European books s. 407, Dorota Rożek: Czarno-biała edukacja s. 410, Patrycja Grudzińska, Pavol Batalik: System archiwizacji, administracji i udostępniania elektronicznych źródeł informacji użytkownikom na jednej platformie s. 417, Dorota Mor, Edyta Burczyk: OVID - Nowoczesne rozwiązania dla bibliotek medycznych s. 431, Beata Iwańska: Serials Solutions Summon - przyszłość w dziedzinie dostępu do informacji, kolekcji i zasobów elektronicznych bibliotek s. 438, Teresa Górecka, Leszek Czerwinski: Zasoby biblieczne na wyciągnięcie ręki. Zintegrowane serwisy udostępniania elektronicznych źródeł informacji medycznej s. 442, Wnioski z Konferencji we Wrocławiu s. 446

E- Learning

Program	447
Ryszard Żmuda: Warsztaty elektronicznego nauczania w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi (28-29 I 2010 r.)	453

Leksykon biograficzny uczonych

Ryszard Żmuda: Prof. dr hab. med. Michał Andrzej Karasek (1937-2009) lekarz, histolog, endokrynolog, morfolog, przewodniczący Rady Bibliotecznej AM/UM w Łodzi i Rady Programowej <i>Forum Bibliotek Medycznych</i>	463

Bibliografia czasopism

Jerzy Malecki: Bibliografia zawartości <i>Biuletynu Główniej Biblioteki Lekarskiej</i> (1957-2002)	502

Serwis fotograficzny

Wrocławska konferencja	561
Łódzkie warsztaty	609

Instrukcja dla Autorów

Artykuły, referaty, hasła biograficzne	646

Recenzja

Maria Ju d a : <i>Forum Bibliotek Medycznych</i> 2010 R. 3 nr 2 (6).....	649

Summary

Urszula Z a u d e r : Summary of the <i>Medical Library Forum</i>	654

Autorzy – Instytucje – Miejscowości

Zbigniew Jó ź w i a k : Wykaz Autorów	656

Skorowidze

Izabela Nowakowska : Indeks osobowy i nazw geograficznych	659

Prof. dr hab. Tadeusz Sikora
Kraków - UEK

**PRZEDMOWA KIEROWNIKA KATEDRY
ZARZĄDZANIA JAKOŚCIĄ
UNIwersYTETU EKONOMICZNEGO
W KRAKOWIE**

Zostałem poproszony przez Redaktora Naczelnego dra Ryszarda Żmudę do napisania *Przedmowy* do kolejnego numeru *Forum Bibliotek Medycznych*, sądzę, że dlatego, iż nauki medyczne, to dla mnie *tabula rasa*.

Myślę jednak, że płaszczyzną łączącą jest *jakość* dotycząca wszystkich obszarów, do jakości życia włącznie. Jeżeli przyjmiemy, że jakość to nie tylko spełnienie oczekiwań (pacjenta, klienta, konsumenta, czytelnika), ale jeszcze jego pozytywne zaskoczenie (otrzymanie wartości dodanej), to na pewno *Forum Bibliotek Medycznych* spełnia w pełni tę definicję.

Przeglądając dotychczas wydane numery *Forum Bibliotek Medycznych* upewniłem się, że jest to czasopismo naukowe o wysokiej jakości merytorycznej i edytorskiej, o czym świadczy między innymi fakt, że w 2010 roku czasopismo uzyskało 6 punktów na liście Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. A znając pasję i zaangażowanie z jakimi Pan dr Ryszard Żmuda z Zespołem realizują zasadę ciągłego doskonalenia będzie jeszcze lepiej.

Każde czasopismo ma określoną misję do spełnienia. Życzę wszystkim Państwu zaangażowanym w wydawanie *Forum Bibliotek Medycznych*, wiele satysfakcji z wykonywanej pracy i realizacji misji, a Czytelnikom zawsze ciekawej lektury zamieszczonych materiałów.

Gorąco polecam Państwu materiały opublikowane w prezentowanym numerze *Forum Bibliotek Medycznych*.

Dr Ryszard Żmuda
Łódź - UM

SZÓSTY NUMER
FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

W drugim numerze trzeciego rocznika *Forum Bibliotek Medycznych* za 2010 rok, prezentujemy użytkownikom informacji naukowej artykuły poświęcone: Narodowej Bibliotece Medycznej USA (mgr Wiesława Tyłman), etyce publikacji naukowych (dr Anna Szczęsna), jakości elektronicznych źródeł informacji (dr Barbara Grała-Kociak), bibliometrii (mgr Roma Hajduk), zbiorom specjalnym i innym GBL (mgr Irminda Utrata) i najnowocześniejszej bibliotece medycznej w Polsce (mgr Aniela Piotrowicz).

Ważne informacje dla Szanownych Czytelników zawierają również materiały dotyczące znanych Firm: ABE Marketing (mgr Marek Nowakowski), EBSCO (mgr Liliana Toczyska, mgr Teresa Górecka, mgr Anna Abramowska, mgr Leszek Czerwiński), IPS (mgr Grzegorz Majerowicz) oraz Konsorcjum Międzynarodowego Forum Bibliotecznego (mgr Hanna Greene).

Pokłosie zjazdu naukowego stanowią referaty i prezentacje z XXVIII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych pt.: *Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki – model własnościowy a model otwarty*, którą zorganizowała we Wrocławiu w dniach 9-11 czerwca 2010 roku, mgr Renata Sławińska, dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Medycznej.

Zamieszczono również sprawozdanie z odbytych w Łodzi w dniach 28-29 stycznia 2010 roku Warsztatów e-nauczania pt.: *Wykorzystanie platformy edukacyjnej Moodle w dydaktyce bibliotecznej*, które zorganizowali wspólnie doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, dziekan Wydziału Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu i dr Ryszard Żmuda, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Leksykon biograficzny uczonych, rozpoczęto hasłem: prof. dr hab. med. Michał Andrzej Karasek (1937-2009), lekarz, histolog, endokrynolog, morfolog, przewodniczący Rady Bibliotecznej AM/UM w Łodzi i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych* (dr Ryszard Żmuda).

Ze względu na brak zewnętrznej aktywności, znanej w 2 połowie XX wieku z różnych inicjatyw, Głównej Biblioteki Lekarskiej im. prof. Stanisława Konopki

w Warszawie, zamieszczono na łamach *Forum Bibliotek Medycznych* „Bibliografię zawartości *Biuletynu GBL* za lata 1957-2002” (mgr Jerzy Małecki).

Opracowano również „Instrukcje dla Autorów”, którzy zechcą łaskawie przygotować do druku w naszym czasopiśmie: artykuły, referaty i prezentacje na konferencje naukowe i warsztaty e-learningu, hasła biograficzne, spisy bibliograficzne oraz inne materiały dydaktyczne i informacyjne.

Serwis fotograficzny utrwalił konferencje we Wrocławiu i warsztaty w Łodzi.

W komunikacie MNiSW z dnia 29 grudnia 2010 roku jest dobra wiadomość dla „łowców punktów”. W propozycji wykazu tytułów czasopism (<http://www.nauka.gov.pl>), przy *Forum Bibliotek Medycznych* pojawiła się liczba 6, jako efekt oceny ankiety aplikacyjnej przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Warto również odnotować fakt, że ukazało się już 10 recenzji *Forum Bibliotek Medycznych*, w tym napisanych przez 7 profesorów, kierowników instytutów, katedr i zakładów uniwersyteckich (prof. dr hab. Jerzy Supady, Łódź-UM, prof. dr hab. Hanna Tadeusiewicz, Łódź-UŁ, prof. dr hab. Krzysztof Migoń, Wrocław-UWr, prof. dr hab. Zbigniew Żmigrodzki, Katowice-UŚ, prof. dr hab. Ewa Głowacka, Toruń-UMK, ks. prof. dr hab. Józef Mandziuk, Warszawa-UKSW, prof. dr hab. Maria Juda, Lublin-UMCS) oraz 2 przez innych nauczycieli akademickich, starszych kustoszy dyplomowanych, dyrektorów bibliotek naukowych (mgr Andrzej Kempa, Łódź-WiMBP, mgr Piotr Łatawiec, Warszawa-UKSW i młodego absolwenta bibliotekoznawstwa (mgr Grzegorz Marek Świątkowski, Warszawa-IMiDz).

Jestem bardzo wdzięczny prof. dr hab. Tadeuszowi Sikorze, Kierownikowi Katedry Zarządzania Jakością Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, za napisanie „Przedmowy” do naszego periodyku.

Uprzejmie dziękuję prof. dr hab. Marii Judzie, Dyrektorowi Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie za zrecenzowanie kolejnego numeru półrocznika.

Wyrazy uznania pragnę okazać również Współpracownikom z naszej Uczelni, którzy projektują okładkę (lic. Agnieszka Gwoździńska), sporządzają skład komputerowy (mgr Monika Opioła), udostępniają wersję online (Piotr Kołodziejski) oraz za opracowanie Indeksu osobowego i nazw geograficznych (mgr Izabela Nowakowska), zestawienie Wykazu Autorów (Zbigniew Józwiak) i dokonanie przekładu streszczenia na język angielski (Urszula Zauder) oraz Firmie „Oprawa” z Łodzi za ekspresowe tempo druku.

Na finiszu trzeciego roku wydawania czasopisma *Forum Bibliotek Medycznych*, pragnę poinformować zainteresowanych współfinansowaniem półrocznika w latach 2008-2010 przez uczelnie medyczne w Polsce.

Wykaz przychodów i wydatków, sporządziła na podstawie faktur Jadwiga Ścierwicka, kierownik Oddziału Administracyjno-Gospodarczego Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Dodatkowo z otrzymanego sponsoringu na XXVII Konferencję Problematykę Bibliotek Medycznych (Łódź, 14-15 IX 2009 r.) dołożyłem do *Forum Bibliotek Medycznych* - 4 211 zł, a do Warsztatów e-nauczania (Łódź, 28-29 I 2010 r.) - 4 900 zł.

I. Otrzymane fundusze

1. Uczelnie

L. p.	NAZWA GEOGRAFICZNA UCZELNIA	ROK/KWOTA		
		2008	2009	2010
1	Białystok AM/UM	0	0	0
2	Bydgoszcz CM UMK	3 000	3 000	3 000
3	Gdańsk AM/GUMed	0	3 000	3 000
4	Katowice SAM/SUM	0	0	0
5	Kraków CM UJ	0	0	0
6	Lublin AM/UM	0	3 000	3 000
7	Łódź UM	3 000	3 000	3 000
8	Poznań AM/UM	3 000	3 000	3 000
9	Szczecin PAM/PUM	0	3 000	3 000
10	Warszawa AM/WUM	3 000	3 000	3 000
11	Warszawa CMKP	3 000	3 000	3 000
12	Wrocław AM	3 000	3 000	3 000
RAZEM		18 000	27 000	27 000

2. Sponsorzy

L. p.	FIRMA	ROK 2009	L.p.	FIRMA	ROK 2010
1	ABE Marketing (Warszawa)	819	6.	EBSCO (Warszawa)	819
2	CONSTRUCTOR Polska (Warszawa)	287	7.	J.Wiley & Sons (Chichester)	386
3	SPLENDOR (Poznań)	410			
4	SUVECO (Praha)	205			
5	WL PZWL (Warszawa)	287			
RAZEM		2 008		RAZEM	1205

II. Poniesione wydatki

Forum Bibliotek Medycznych Nakład 300 egz. (+ on line)		Firma „Oprawa” – wykaz faktur –	RECENZJE	DRUK
R O K	2008 nr 1	FAS /123/II/2009 z 25 II 2009	0	8 019
	2008 nr 2	FAS /255/VI/2009 z 4 VI 2009	0	13 710
	2009 nr 1 (3)	FAS /474/XII/2009 z 2 XII 2009	0	12 495
	2009 nr 2 (4)	FAS /464/XI/2009 z 27 XI 2009	600	16 395
	2010 nr 1 (5)	FAS /158/VIII/2010 z 6 VIII 2010	0	14 010
	2010 nr 2 (6)	FAS/27/II/2011 z 10 II 2011	600	15 907
RAZEM			1 200	80 536

Patrząc na przedstawioną tabelę przychodów trudno zrozumieć naiwną motywację dyrektorów bibliotek uczelnianych z Białegostoku, Katowic i Krakowa, których w tej sprawie oceniam negatywnie, ponieważ ich wsteczna postawa przypomina jemiolość. Zwłaszcza, że Konferencje Problemowe Bibliotek Medycznych (XXIX odbędzie się w 2011 roku w Szczecinie – PUM) i czasopismo *Forum Bibliotek Medycznych* (wydano 3 roczniki w 6 numerach) integrują środowisko, promują uczelnie i biblioteki, dokumentują działalność instytucji i pracowników oraz udostępniają różne wartościowe materiały użytkownikom informacji naukowej w Polsce.

ARTYKUŁY

Mgr Wiesława Tylman
Floryda - CCF Library, Weston

NARODOWA BIBLIOTEKA MEDYCZNA STANÓW ZJEDNOCZONYCH - THE US NATIONAL LIBRARY OF MEDICINE - KRÓTKA HISTORIA I OBECNA DZIAŁALNOŚĆ

Abstract

The paper presents a short overview of the origins, history, services and future projects of the U.S. National Library of Medicine. The transitions from the United States Armed Forces Medical Library to the United States National Library of Medicine in 1956 was a major turning point in NLM's history, scope and direction. The years following the introduction of computer technology in 1960, creation of MEDLARS system, and development of MEDLINE services transformed the library into a major biomedical communications institution. The 1965 Medical Library Assistance Act nominated the library as a leader and supporter of a national network of libraries of medicine. NLM has also assumed responsibilities for information services in toxicology, environmental health, and for research and development in biomedical communications.

Some of the goals from the NLM's Long Range Plan 2006-2016 include: ensure adequate space and storage conditions for NLM's collections, preserve library collections in usable forms and develop strategies for preservation of biomedical information in the U.S and worldwide, ensure access to health information when disasters occur, advance new outreach programs by NLM and regional libraries for underserved and minority populations, and support multidisciplinary training programs in biomedical informatics and specialized information services.

Narodowa Biblioteka Medyczna jest częścią Narodowych Instytutów Zdrowia (National Institutes of Health) i jest ulokowana w kampusie w Bethesda w pobliżu Waszyngtonu. Jest jedną z trzech bibliotek narodowych, pełniąc te same funkcje jak Library of Congress (Biblioteka Kongresu) i National Agricultural Library (Narodowa Biblioteka Rolnicza); jest również największą biomedyczną biblioteką na świecie. Wymienione wyżej trzy biblioteki narodowe spełniają podobne funkcje w zakresie swoich specjalizacji – gromadzą, opracowują, przechowują i udostępniają książki, czasopisma, materiały audiowizualne i inne formy materiałów naukowych, jak również rozwijają nowe metody informacyjne i systemy informatyczne.

Bethesda - gmach NLM

Czytelnia Oddziału Historii Medycyny

Dla porównania rozmiarów tych trzech bibliotek, zbiory największej w świecie Biblioteki Kongresu liczą ponad 145 milionów jednostek w tym 33 miliony książek i innych drukowanych materiałów, Narodowa Biblioteka Rolnicza posiada około 4 milionów materiałów drukowanych, katalogów i manuskryptów, zbiory Narodowej Biblioteki Medycyny liczą ponad 12 milionów książek i innych materiałów, łącznie z bogatą kolekcją Oddziału Historii Medycyny i Zbiorów Specjalnych.

Historia, publikacje

Pierwszym zbiorem dzisiejszej Narodowej Biblioteki Medycznej była kolekcja książek, czasopism i broszur, które gromadził w swoich służbowych pomieszczeniach dr Joseph Lovell, pierwszy Naczelny Chirurg Armii jako podręczną kolekcję dla podlegających mu chirurgów. Oficjalną datą utworzenia obecnej biblioteki jest rok 1836, kiedy Urząd Naczelnego Chirurga Armii (Surgeon General's Office) złożył wniosek o specjalny fundusz \$150 na zakup książek. W tym czasie skromne zbiory książek medycznych mieściły się ciągle w pomieszczeniach Urzędu Naczelnego Chirurga Armii (Library of the Office of the Surgeon General, United States Army) i pierwszy katalog tego zbioru, ręcznie pisany, został opracowany w 1840 r.

Dopiero w roku 1862, kiedy zbiory zostały przeniesione do osobnego budynku i w roku 1865 młody chirurg John Shaw Billings został mianowany szefem biblioteki, rozpoczął się szybki rozwój księgozbioru, który w roku 1880 liczył już 50 000 książek. J. S. Billings również z pasją kolekcjonera gromadził stare druki, manuskrypty, materiały z zakresu historii medycyny i rozwinął wymianę z innymi bibliotekami, również zagranicznymi, gromadząc w ten sposób literaturę medyczną w językach innych niż angielski. W 1895 roku, kiedy J. S. Billings zrezygnował z pracy w armii, zbiory biblioteki zawierały 116 847 tomów książek i czasopism, które były regularnie wypożyczane przez lekarzy. Biblioteka prowadziła również serwis informacyjny. Już w roku 1871 J. S. Billings i ówczesny Naczelny Chirurg Armii Joseph K. Barnes dyskutowali rozszerzenie tematyki księgozbioru z dostępem dla wszystkich lekarzy, nie tylko personelu armii i utworzenie w ten sposób narodowej biblioteki medycznej. W 1866 roku zbiory biblioteki zostały przeniesione do większego budynku.

W 1880 r. został opublikowany pierwszy tom monumentalnego dziś dzieła, *Index Catalogue*. W ciągu następnych siedmiu lat, ukazało się 8 tomów tego katalogu, który w jednym układzie alfabetycznym zawierał spis przedmiotowy i autorski istniejącego wówczas księgozbioru biblioteki. *Index Catalogue* jak również *Index Medicus*, pierwsza bibliografia zawierająca artykuły z czasopism medycznych, którego pierwszy tom ukazał się w 1879 roku, były publikacjami opartymi na zawodowych i osobistych doświadczeniach J. S. Billings'a i rezultatem jego entuzjazmu jako kolekcjonera książek. W okresie tym, pomimo znacznego powiększania się księgozbioru, biblioteka nadal była znana jako Surgeon's General Library i była wykorzystywana głównie przez lekarzy wojskowych. Następne lata nie przyniosły większych zmian w księgozbiorze,

ani w organizacji biblioteki, rozszerzono jedynie serwisy, wprowadzono nowe technologie, mikrofilmy i fotokopie.

W 1922 r. zmieniono nazwę biblioteki na Army Medical Library (Biblioteka Medyczna Armii). Rozwój biblioteki jednak nie nadążał za rozwojem medycyny i potrzebami medycznej informacji, co było wyjątkowo odczuwalne w okresie II wojny światowej. Analiza stanu biblioteki została zakończona w 1944 roku raportem, w którym zalecono szybkie rozwinięcie programu gromadzenia zbiorów, rozszerzenie wymiany, oraz zwiększenie budżetu. Dary powojenne i zbiory zamkniętych po wojnie szpitali powiększyły znacznie zbiory biblioteki, ale dopiero w 1949 r. dyrektor biblioteki, Frank Bradway Rogers utworzył komitet, którego zadaniem było zdefiniowanie tematyki i zakresu gromadzenia zbiorów. Była to podstawowa instrukcja dalszego rozwoju zbiorów, która dość szybko i wielokrotnie była zmieniana.

W dniu 11 czerwca 1956 Senat zatwierdził, a w sierpniu 1956 Prezydent Dwight D. Eisenhower podpisał zmianę nazwy biblioteki z Armed Forces Medical Library na National Library of Medicine, równocześnie administracyjnie przekazując bibliotekę z Departamentu Obrony (Department of Defense) do Departamentu Zdrowia i Usług Społecznych (Department of Health and Human Services). Była to nie tylko realizacja planu z 1871 r., którego inicjatorem był John Billings, ale przede wszystkim efekt wieloletnich starań grupy lekarzy i członków Kongresu, którzy wykorzystywali swoje zawodowe i osobiste kontakty przygotowując akt zmieniający nazwę biblioteki, zmiany administracyjne związane z przekazaniem do innego departamentu i również przyszłą lokalizację w rejonie powstającego zespołu budynków NIH.

National Library of Medicine została przeniesiona do nowego budynku w Bethesda w grudniu 1961 r. W 1968 r. NLM została administracyjnie włączona do zespołu Narodowych Instytutów Zdrowia (National Institutes of Health). Równocześnie zatwierdzono plan dalszej rozbudowy biblioteki zapewniając tym samym miejsce dla rozwoju nowych funkcji i programów badawczych. Przy szybko rozwijającej się komputeryzacji i innych nowych technologiach, pomimo wielu finansowych trudności, w roku 1980 dobudowano pomieszczenia dla departamentów zajmujących się planowaniem i zarządzaniem nowymi technologiami.

Nowy budynek otrzymał nazwę The Lister Hill National Center for Biomedical Communications w ten sposób upamiętniając nazwisko Senatora Lister Hill, który przez wiele lat walczył o utworzenie narodowej biblioteki medycznej z zapewnionym funduszem na dalszy rozwój zbiorów, publikacje i szkolenie.

Publikacje

Index-Catalogue of the Library of the Surgeon-General's Office, United States Army jest jedną z wielu publikacji NLM, dziś prawdopodobnie najmniej znaną. Jednak historycznie i bibliograficznie pozostającą nadal, jak William H. Welch wiele lat temu określił „największą kontrybucją Ameryki do wiedzy medycznej”. *Index Catalogue* był publikowany w latach 1880-1961, składa się z 5 serii; łącznie liczy 61 tomów. Zawiera

nie tylko artykuły z czasopism, ale również książki, dysertacje, broszury i wszelkiego rodzaju raporty z zakresu szeroko pojętych nauk medycznych, nauk podstawowych, medycyny wojskowej i zdrowia publicznego. Najbardziej interesującym faktem jest, że poza publikacjami w języku angielskim, obejmuje również piśmiennictwo medyczne w wielu językach europejskich, słowiańskich, w języku greckim i w tłumaczeniu w języku chińskim i japońskim. „Krzyżowy” układ alfabetycznie łączył hasła przedmiotowe z autorskimi, co znakomicie ułatwiało korzystanie z tej bibliografii. Choć nie była to publikacja oficjalnie obejmująca światową literaturę medyczną, jednak jako katalog największej biblioteki medycznej w latach publikacji, pozostaje najlepszym źródłem wiedzy medycznej i to nie tylko tego okresu. Interesujący jest fakt, że zawiera również publikacje starsze, sięgające XV wieku. W ciągu ostatnich kilku lat zakończono skomputeryzowaną wersję *Index Catalogue* dostępną dziś dla każdego zainteresowanego historią medycyny (indexcat.nlm.nih.gov/).

Historia *Index Medicus* - pierwszej publikacji, którą zainicjował J. S. Billings w 1879 r. była bardziej skomplikowana ze względów finansowych. *Index Catalogue* był rządową publikacją z zapewnionym budżetem. *Index Medicus*, choć J. S. Billings i pracownicy biblioteki przygotowywali każdy miesięczny numer, nie miał zapewnionego budżetu i trzeba było polegać na prywatnych wydawcach, którzy raczej patrzyli na profit niż użyteczność bibliografii. Podstawowym celem tej publikacji, która początkowo była anonsowana jako suplement do *Index Catalogue*, było bieżące informowanie o zawartości podstawowych, wyselekcjonowanych czasopism medycznych, choć zawierała również informacje o nowych książkach. Układ przedmiotowy i roczne kumulacje ułatwiały korzystanie z tej popularnej przez wiele lat bibliografii.

Choć w roku 1979 uroczyste obchodzono stulecie *Index Medicus* i oficjalnie publikacja ta ukazywała się w latach 1879 – 2004, kiedy zakończono publikowanie drukowanej wersji, bibliografia ta przetrwała kilku wydawców i kilka zmian tytułu. Prawdopodobnie niewielu dzisiejszych bibliotekarzy i lekarzy pamięta, że mieliśmy *Quarterly Cumulative Index Medicus to Current Literature*, publikowany przez American Medical Association, z którym *Index Medicus* był połączony w okresie trudności finansowych. Mieliśmy również *Cumulated Index Medicus*, roczną kumulację 12 miesięcznych tomów, które po otrzymaniu rocznej kumulacji na ogół były rozdawane do bibliotek, które nie miały prenumeraty *Index Medicus*. W latach 1941-1959 publikowano *Current List of Medical Literature* i poza tytułem, również hasła przedmiotowe i układ w poszczególnych wersjach zmieniały się.

Główna Biblioteka Lekarska po latach wojennych otrzymywała wydawnictwa NLM jako dary, w okresie późniejszym była to wymiana - GBL wysyłała polskie wydawnictwa medyczne do NLM otrzymując w zamian kilka kopii *Index Medicus* i innych publikacji.

MEDLARS/MEDLINE

W styczniu 1960 roku ukazał się pierwszy numer *Index Medicus* opracowany i wydrukowany z wykorzystaniem nowej, zautomatyzowanej techniki z użyciem kart dziurkowanych i bardzo szybkiej kamery Listomatic, które znacznie skróciły czas produkcji miesięcznej publikacji i również rocznej kumulacji. Był to efekt bardzo intensywnej pracy grupy bibliotekarzy, lekarzy i konsultantów w ramach 2-letniego (1958-1960) projektu „Index Mechanization Project”, którego celem było stworzenie systemu umożliwiającego publikowanie bieżącej bibliografii, o znacznie większym zasięgu i technicznie bardziej efektywnego. Analiza literatury medycznej tego okresu wykazała, że rocznie ukazywało się około 220 000 artykułów, które powinny być włączone do nowego *Index Medicus*, ale realnie przewidywano, że w pierwszym roku nowy system umożliwi indeksowanie około 110 000 artykułów. Nowe technologie i zmiany w indeksowaniu, wymagały szkolenia całego personelu związanego z produkcją *Index Medicus*.

Pomimo wielu problemów, zwłaszcza technicznych, typowych dla wstępnego okresu funkcjonowania, początkowy plan został niemal zrealizowany i pierwszy rocznik opublikowany w 1960 roku zawierał 103 866 pozycji bibliograficznych. Pomimo wielu trudności w ciągu 125 lat istnienia, *Index Medicus* rozrastał się i przez lata był podstawowym źródłem informacji o światowej literaturze medycznej. Ostatni rocznik opublikowany w roku 2004 zawierał 537 469 opisów bibliograficznych i ilość

indeksowanych czasopism wzrosła do 4 189 tytułów. Zakończenie projektu „Index Machanization Project” był równocześnie początkiem następnego etapu automatyzacji, który miał na celu nie tylko dalsze usprawnienie publikacji, ale przede wszystkim stworzenie systemu wyszukiwawczego.

Przed końcem roku 1961 opracowano specyfikację systemu, którego celem było generowanie zestawień tematycznych, specjalistycznych bibliografii oraz dalsze usprawnienia produkcji *Index Medicus*. Następne kilka lat były okresem badań i testów różnego typu systemów i istniejącego sprzętu, który miał spełniać wymienione zadania. Nowy system znany jako *MEDLARS* – Medical Literature Analysis and Retrieval System (System Analizy i Wyszukiwania Literatury Medycznej) oparty na nowej technologii został wprowadzony w 1964 roku. Nowy, skomputeryzowany system spełniał niemal wszystkie początkowe zadania, ale jak większość skomputeryzowanych systemów tego okresu, był oparty na perforowanych kartach i zestawienia tematyczne robione „batch mode” trwały przeważnie kilka dni. Również zapotrzebowanie na zestawienia okazało się dużo większe niż możliwości nowego, skomputeryzowanego systemu. Nowy system umożliwił jednak publikowanie wielu specjalistycznych bibliografii, m.in. *Index to Dental Literature* w 1965 r. i *International Nursing Index* w 1966 r. W 1970 r. rozpoczęto publikowanie *Abridged Index Medicus*, bibliografii obejmującej artykuły z ok. 120 podstawowych, klinicznych czasopism, przeznaczonej dla mniejszych, szpitalnych bibliotek i użytkowników indywidualnych – lekarzy. Te podzbiory istnieją do dzisiaj i użytkownicy *Medline* lub *PubMed* mogą ograniczyć wyszukiwanie do AIM zbioru, czasopism z zakresu dentystyki, oraz kilku innych, które zostały utworzone w różnych okresach. Skomputeryzowany system umożliwił również zmiany w indeksowaniu, co było niesłychanie ważne w tworzeniu specjalistycznych bibliografii i w wyszukiwaniu. Indeksowanie dla poprzednich roczników *Index Medicus* ograniczone było do 2-3 haseł przedmiotowych, nowy system umożliwił indeksowanie z użyciem 8-10 haseł, co również miało wpływ na jego użyteczność. Każdy opis bibliograficzny mógł być cytowany pod większą ilością haseł, co usprawniało korzystanie z drukowanej bibliografii.

Już w roku 1968 rozpoczęto testowanie istniejących systemów online i w roku 1971 zakończono formalną ocenę systemu *TWX* (Teletypewriter Exchange Network) i łącznie ze zmodyfikowanym systemem *ORBIT II* utworzono wyszukiwawczy system nazwany *ELHILL*. Był to pierwszy wyszukiwawczy online system pozwalający na korzystanie z pełnego tezaursu *MeSH* (*Medical Subject Headings*), łącznie z hierarchią terminów i pełnych kategorii haseł tematycznych. W październiku 1971 r. część bazy danych *MEDLARS*, obejmująca opisy bibliograficzne z około 1 200 czasopism z ostatnich 3 lat została udostępniona pod nazwą *MEDLINE*, początkowo z dostępem ograniczonym do kilku godzin dziennie, ale w ciągu kilku miesięcy ze zwiększoną ilością godzin i w krótkim czasie również udostępniając dane ośrodkom naukowym w Kanadzie, Anglii i Francji. A z powodu znacznego wzrostu użytkowników, w 1973 r. NLM

podpisała kontrakt z SUNY (State University of New York), który stał się następnym ośrodkiem udostępniającym *MEDLINE*. W tym samym czasie *MEDLINE* był już udostępniany przez European MEDLARS Centers w Anglii, Szwecji i w Niemczech. Ośrodki te poza udostępnianiem bazy danych *MEDLINE*, prowadziły szkolenie i organizowały doroczne konferencje. Obecnie istnieje już 19 podobnych ośrodków, włączając w to inne kontynenty: PAHO (Pan American Health Organization) w Brazylii, w Afryce Południowej, Egipcie, Hong Kongu, Chinach i w Rosji.

W październiku 1972 r. byłam w Paryżu we francuskim European MEDLARS Center jako stypendysta zapoznając się z istniejącymi we Francji systemami informatycznymi i indeksując francuską literaturę medyczną dla systemu *MEDLARS*. Jednego dnia cała grupa pracowników została wysłana na zjazd i wystawę do przedmieścia La Defense na pokaz nowego systemu. Był to pierwszy pokaz serwisu *MEDLINE* w Paryżu i od tego dnia robiliśmy zestawienia bibliograficzne korzystając z połączenia z Bethesda. Łatwość systemu online była atrakcją, ale ważna była przede wszystkim szybkość w porównaniu z zestawieniami robionymi *batch mode*, które otrzymywaliśmy ze Sztokholmu od 1971 r. Po powrocie z Paryża dostęp do systemu Medline dla Głównej Biblioteki Lekarskiej wydawał się już niezbędny. Oczywiście połączenie z Bethesda nie było możliwe, ale skandynawski MEDLARS Center w Karolinska Institutet w Sztokholmie z którym współpracowaliśmy miał już w tym okresie taśmę *MEDLINE*.

Dla Głównej Biblioteki Lekarskiej do pokonania były sprawy sprzętu a więc głównie finansowe, chociaż równie trudne okazały się sprawy techniczne. My chcieliśmy mieć mikrokomputery nie tylko dla serwisu *MEDLINE*, ale również do tworzenia naszych własnych baz danych, *Centralnego Spisu Czasopism Zagranicznych* i *Przeglądu Polskiego Piśmiennictwa Lekarskiego*, które przez lata opracowywałam ręcznie. Przeżyliśmy więc kilka miesięcy oglądając sprzęt różnego typu i testując z ośrodkiem komputerowym w Sztokholmie. W końcu trafiliśmy na sprzęt, który spełniał nasze wymagania i w październiku 1974 r. Główna Biblioteka Lekarska rozpoczęła udostępnianie zestawień bibliograficznych z bazy danych *MEDLINE*. Do roku 1980 nasz warszawski serwis *MEDLINE* był jedynym na wschód od Frankfurtu. Dla NLM był to okres tworzenia specjalistycznych baz danych. Mieliśmy więc *SDIline*, *Cancerline/Cancerlit*, *AIDSline*, *Health Planning & Administration*, *Toxline* i pokrewne *Chemline* (słownik terminów chemicznych) *RTECS* (Rejestr Chemicznych Substancji o Działaniu Toksycznym), *TDB* (Toksykologiczny Bank Danych), *Bioethicsline*, *Histline*, *Popline*, *Catline*, *Avline*, *Serline*, *Dirlin*e i okresowo kilka mniejszych baz danych. Poza *Toxline*, która pozostaje odrębną bazą danych, większość została włączona do *PubMed*, od 1997 roku ogólnie dostępnej bazy danych, której częścią podstawową pozostaje *MEDLINE*, choć wydawcy dodają swoje, nie indeksowane opisy bibliograficzne i elektroniczne wyłącznie artykuły (Epub) dostępne jedynie odpłatnie na stronie internetowej wydawcy. Trafiają się również krótkie

artykuły z magazynów dla pacjentów. Jest to jednak najbardziej wykorzystywana baza danych zawierająca obecnie ponad 20 milionów opisów bibliograficznych, z rocznym wzrostem około 700 000 opisów i liczbą przeszukiwań dochodzących do 80 milionów rocznie. Zanim *MEDLINE* został zamieniony na *PubMed*, wzrastające zapotrzebowanie na dostęp do medycznych baz danych i rosnąca ilość posiadaczy mikrokomputerów były przyczyną, że NLM starała się zapewnić dostęp do informacji medycznej również indywidualnym użytkownikom, którzy w 1986 roku otrzymali możliwość zakupu programu z interesującą nazwą *Grateful Med*. Komplet dostępny za stosunkowo niską cenę zawierał podręcznik, oprogramowanie na dysku i aplikację wzbogaconą o kod umożliwiający dostęp do baz danych NLM. Program ten umożliwiał telefoniczne połączenie z NLM, przesłanie uprzednio przygotowanej strategii i otrzymanie wyszukanych referencji. Największą zaletą była forma, którą użytkownik mógł wypełnić hasłami przedmiotowymi lub innymi terminami przed połączeniem z bazą danych. Zgodnie z opisem podstawowym celem tego programu było umożliwienie lekarzom i innym użytkownikom korzystanie początkowo z *MEDLINE*, wkrótce również z kilku innych baz danych całkowicie bez znajomości systemu indeksowania i logiki budowania strategii wyszukiwawczej. Wkrótce okazało się jednak, że podstawowa wiedza o strukturze bazy danych była potrzebna użytkownikom *Grateful Med* i pracownicy bibliotek zamienili się w instruktorów.

Przez następne lata biblioteki organizowały różnego typu szkolenia, jednodniowe kursy, krótsze grupowe lub indywidualne konsultacje i demonstracje mające na celu zapoznanie lekarzy z nowym produktem i jego funkcjami. *Grateful Med* był stale ulepszany, dodana była również nowa, bardzo użyteczna funkcja z równie interesującą nazwą *Loansome Doc*, która umożliwiała zamówienie pełnego tekstu artykułu z zakontraktowanej biblioteki poprzez wypożyczanie międzybiblioteczne. Nowe wersje na dyskach były bezpłatnie wysyłane do użytkowników i w 1996 roku *Grateful Med* doczekał się nawet wersji internetowej. W okresie 10 lat *Grateful Med* miał ok. 90 000 prenumeratorów i oficjalne statystyki wskazują, że rocznie wykonywano ponad 7 milionów zestawień bibliograficznych z wykorzystaniem tego programu. Około 50 procent zestawień miało tematykę kliniczną, pozostałe były głównie wykonywane dla celów edukacyjnych. Po wprowadzeniu wolnego dostępu do *Medline/PubMed* w czerwcu 1997 r. użytkowość tego programu naturalnie zanikła.

Transmisja danych *MEDLINE* (1978)

MeSH - Medical Subject Headings

Historia systemu haseł przedmiotowych tworzonego i zmienianego przez lata zasługuje na osobne opracowanie, zwłaszcza, że jest to tezaurus, który co roku jest modyfikowany. W wydaniu 2011 dodano 573 nowych haseł, stosunkowo mniej zostało zmienionych lub usuniętych. Tym razem warto jednak wspomnieć, że oficjalnie ogólnie znany MeSH opublikowany był w 1960 r. i obchodzi w tym roku 50-lecie. Choć hasła przedmiotowe istniały i były używane w niemal wszystkich publikacjach NLM, prawdopodobnie nie był to kontrolowany system. Wyobrażam sobie, że przed komputeryzacją przypominał katalog szufladkowy, w którym prof. Stanisław Konopka organizował swój system haseł przedmiotowych, który był dość dowolnym tłumaczeniem MeSH.

W roku 1947 Medyczna Biblioteka Armii zorganizowała symposium poświęcone Medical Subject Headings z udziałem specjalistów od indeksowania, łącznie z Eugene Garfield, późniejszego twórcy *Science Citation Index*. Uczestnicy zgodnie stwierdzili, że zarówno nowa terminologia rozwijającej się szybko wiedzy medycznej, jak i publikowane bibliografie wymagały jednolitej terminologii, która powinna być używana konsekwentnie do indeksowania i katalogowania literatury medycznej, zarówno artykułów jak i książek. MeSH opublikowany w 1960 r. zawierał 4 300 haseł przedmiotowych.

Wydanie 2011 obejmuje ponad 26 000 haseł przedmiotowych, 83 modyfikatorów i strukturę hierarchiczną rozbudowaną do 11 poziomów. MeSH jest tłumaczony na 26 języków - przynajmniej tyle wersji językowych udało się zidentyfikować w roku 2010. Zorganizowany w 1986 r. i rozwijany przez NLM Unified Medical Language System (UMLS) Metathesaurus łączy już kilka wersji językowych i jest to ogromna kolekcja wielojęzycznych terminów medycznych. Część podstawowa, Methatesaurus liczy blisko 2 miliony biomedycznych terminów z około 150 różnych źródeł, Semantic Network obejmuje 135 kategorii i 54 związki między kategoriami, Specialist Lexicon & Tools zawiera leksykon i programy. UMLS może być wykorzystywany przy automatycznym indeksowaniu, budowie tezaursów, wyszukiwaniu informacji, zwłaszcza z wykorzystaniem naturalnego języka i dla obecnie popularnych elektronicznych rekordów zdrowia. Ze względu na licencje obowiązujące dla niektórych części Methatesaurusa, dostęp do tej bazy jest ograniczony.

Specialized Information Services

Szybko wzrastająca po II wojnie światowej ilość leków i literatury na temat nowych i testowanych środków farmaceutycznych i ich działań ubocznych spowodowały, że Senat zdecydował o utworzeniu narodowego ośrodka informacji o lekach. Zgodnie z początkowym planem, praca nad jego zorganizowaniem miała być podzielona między Food and Drug Administration (Administracja Żywności i Leków), NIH i NLM. FDA miała przejąć obowiązek zbierania i udostępniania informacji o nieopublikowanych badaniach, NIH prowadzić badania nad rozwojem i prawidłowymi metodami postępowania z biologicznymi i chemicznymi środkami, NLM miała być odpowiedzialna za publikowanie zebranej informacji. Administracja zatwierdziła fundusze w 1964 r. i dwa lata później NLM otrzymała \$1 milion na rozwój ośrodka informacji o lekach. Pozostałe dwie instytucje otrzymały \$4 miliony. Poza kosztem kontraktów, które były nie do uniknięcia przy tej tematyce, plan opracowań przez NLM zawierał: gromadzenie literatury dotyczącej leków, zwiększenie ilości publikacji związanej z tą tematyką w bazie danych MEDLARS, zwiększenie ilości terminów w MeSH, aby umożliwić prawidłowe indeksowanie, rozszerzenie serwisów i zwiększenie ilości publikacji, łącznie z tłumaczeniami dla naukowców prowadzących badania nad lekami.

Już w lipcu 1966 r. nowy Drug Literature Program opublikował pierwszy numer *Toxicity Bibliography* zawierający raporty studiów wyselekcjonowanych z ok. 2 500 czasopism dotyczących toksyczności, działań ubocznych i zatruc u ludzi i zwierząt spowodowanych związkami chemicznymi. W roku 1967 wcześniej istniejący przy DHEW (Departamencie Zdrowia) National Toxicological Information System został włączony do DLP i w 1970 r. jako jeden program Toxicology Information Program został podstawową częścią obecnego oddziału Specialized Information Services. Korzystając również z innych baz danych, przede wszystkim z *Chemical Abstracts*, *Biological Abstracts* i *Science Citation Index*, często z tradycyjnym, ręcznym

przeszukiwaniem, TIP opublikował wiele raportów i opracował wiele zestawień bibliograficznych.

Pierwsza, skomputeryzowana wersja danych z zakresu toksykologii pod nazwą *TOXICON* została udostępniona online w końcu 1972 r. Rok później *TOXICON* otrzymał do dziś istniejącą nazwę *TOXLINE*. Baza liczy obecnie ponad 4 miliony opisów bibliograficznych i dotyczy szerokiej tematyki biochemii, farmakologii i toksycznych działań leków i innych związków chemicznych. *Toxline* jest dziś częścią *TOXNET* i tylko jedną z wielu baz danych opracowywanych i udostępnianych przez SIS.

TOXMAP jest mapą Stanów Zjednoczonych pokazującą lokalizację i ilość toksycznych związków chemicznych w danym środowisku (pełna lista baz danych dostępna przez <http://toxnet.nlm.nih.gov/>). Household Products Database jest przewodnikiem zawierającym informacje o potencjalnym toksycznym działaniu ponad 7 000 popularnych produktów używanych w domach.

SIS utrzymuje i rozwija również bazę danych *HIV/AIDS* (dawniej *AIDSLINE*), która obecnie poza literaturą fachową, zawiera informacje o lekach, badaniach klinicznych nowych leków i informacje dla pacjentów (<http://sis.nlm.nih.gov/hiv.html>).

National Network of Libraries of Medicine

Z innych obszarów działalności NLM do jednych z najważniejszych należy National Network of Libraries of Medicine (Narodowa Sieć Bibliotek Medycznych). Podpisany przez Kongres w 1965 r. Medical Library Assistance Act mianował NLM instytucją odpowiedzialną za wszystkie biblioteki medyczne w kraju. Ze specjalnym budżetem przeznaczonym na ten cel utworzono sieć regionalnych bibliotek, które otrzymują część budżetu NLM na lokalne programy i pomoc dla mniejszych bibliotek. Obecnie istnieje geograficznie stworzonych 8 regionów. Funkcje biblioteki regionalnej pełnią większe, uniwersyteckie biblioteki i choć rzadko funkcja ta przechodzi do innej instytucji, kontrakty są konkurencyjne, 5-letnie, a więc zawsze z szansą na zmianę lokalizacji. Pełna sieć, poza bibliotekami regionalnymi, obejmuje 151 Resource Libraries (Źródłowe Biblioteki), przeważnie szkół medycznych i ok. 4 200 Primary Access Libraries. Są to na ogół szpitalne biblioteki z małymi, podstawowymi zbiorami. Biblioteki regionalne organizują szkolenia, koordynują wypożyczanie międzybiblioteczne i rozwijają serwisy dla pracowników służby zdrowia na terenach odległych od większych ośrodków medycznych. W ostatnich latach również organizują serwisy informacyjne dla pacjentów.

Można przypuszczać, że prof. Stanisław Konopka wzorował się w pewnej mierze na tej koncepcji sieci bibliotek medycznych, organizując oddziały Głównej Biblioteki Lekarskiej w miastach, gdzie dostęp do literatury medycznej był bardzo limitowany, a jeśli chodzi o literaturę zagraniczną, niemal nie istniejący.

Współpraca międzynarodowa i Grant Programs

Współpraca międzynarodowa była niemal tradycją dzisiejszej National Library of Medicine, ale wyjątkowo szybki rozwój nastąpił w latach 1950-ych, kiedy w okresie powojennym Stany Zjednoczone organizowały różnego typu pomoc dla zniszczonych wojną krajów.

Współpraca z innymi krajami i różnymi kontynentami rozwijała się tak szybko, że ówczesny dyrektor dr Martin Cummings (1963-1984) stworzył w roku 1967 specjalną pozycję asystenta dyrektora dla programów międzynarodowych. Z jego inicjatywy i dzięki jego wielkiej pomocy stworzono w Meksyku Narodowe Centrum Informacji i Dokumentacji Medycznej. Podobną pomoc otrzymało PAHO w Brazylii. Między rokiem 1964 i 1978, kiedy fundusze na te specjalne programy zostały wyczerpane, NLM wysyłała do innych krajów rocznie ok. 20 000 fotokopii artykułów, zestawień bibliograficznych, kopie *Index Medicus* i innych publikacji. Polska w tym okresie otrzymywała „złotówki zbożowe” – zamiast płacić za otrzymywane zboże, miała prawo wydać płatności na naukowe tłumaczenia, opracowanie słowników, podręczników i krytycznych przeglądów, a więc praktycznie niemal wszelkiego typu publikacje opracowane w Polsce w języku angielskim, lub tłumaczone z języka polskiego na angielski mogły być płacone z tego funduszu. W tym czasie również wielu polskich naukowców przebywało na szkoleniach w NIH dzięki grantom z NLM.

Dr M. Cummings dwukrotnie przyjeżdżał do Polski, zwiedzał Główną Bibliotekę Lekarską, otrzymał również tytuł doktora *honoris causa* Akademii Medycznej w Łodzi (1977). Przy ciągle aktywnej współpracy międzynarodowej, większość funduszy przeznaczona jest obecnie na szkolenie, zwłaszcza w informatyce, badania mające na celu rozwój nowych technologii dla informacji biomedycznej i rozszerzenie dostępności do źródeł biomedycznej informacji.

Wypożyczanie międzybiblioteczne i DOCLINE

Już w początkowym okresie istnienia księgozbioru zwanego Library of the Office of the Surgeon General of the U. S. Army wypożyczanie książek lekarzom pracującym w odległych terenach było obowiązkiem biblioteki. NLM ma więc bardzo długą tradycję nie tylko wypożyczania międzybibliotecznego, ale również wypożyczania indywidualnym użytkownikom. Dopiero w 1957 r. wprowadzono zasadę, że indywidualne prośby o wypożyczenie musiały być skierowane najpierw do lokalnej biblioteki i przesłane do NLM tylko w przypadku kiedy lokalna biblioteka nie mogła zapotrzebowania wypełnić. Ale był to już okres, kiedy biblioteka dysponowała różnego typu sprzętem reprograficznym, łącznie z mikrofilmami.

Pomimo tego ograniczenia w 1960 r. NLM udostępniła ponad 88 tys. fotokopii drogą wypożyczania międzybibliotecznego. Było jednak oczywiste, że NLM nie będzie w stanie wypełniać rosnącej ilości zapotrzebowania, nie tylko ze względów finansowych, ale również z powodu naturalnego zużycia księgozbioru przy częstym kopiowaniu. Utworzenie sieci bibliotek regionalnych i bazy danych *SERHOLD* obejmującej spis

czasopism otrzymywanych przez większe biblioteki ułatwiły utworzenie systemu, który pozwalał na wykorzystanie zbiorów ogólnokrajowych, nie tylko NLM.

DOCLINE jest jednym z mniej znanych serwisów NLM, ale bardzo docenianym przez medycznych bibliotekarzy i również indywidualnych użytkowników - lekarzy. Jest to w pełni zautomatyzowany system wypożyczania międzybibliotecznego, który zaczął rozwijać się z uczestnictwem 7 bibliotek w roku 1985, po dwóch latach obejmował już 2 400 instytucji, dziś łączy 3 200 bibliotek Północnej Ameryki, Meksyku i narodowe, lub większe biblioteki innych krajów. Lekarze mogą uczestniczyć w systemie poprzez *Loansome Doc*, który umożliwia wysłanie zapotrzebowania na pełen tekst artykułów wybranych z *PubMed* do najbliższej, albo innej zakontraktowanej biblioteki. Korzystanie z systemu jest bezpłatne, ale wszyscy użytkownicy muszą być zarejestrowanymi członkami *Docline* lub *Loansome Doc*. Opłaty za pełen tekst artykułu są ustalane przez biblioteki indywidualnie, chociaż wiele instytucji robi to na zasadzie wzajemnych usług. *DOCLINE* składa się z trzech modułów, które zawierają informacje o uczestniczących w systemie bibliotekach, kolekcji *SERHOLD* zawierającej informacje o czasopiśmie i ich lokalizacji, oraz podstawowe funkcje – prośby o wypożyczenie przesłane do wybranych bibliotek, wypożyczenie i informacje o stanie zapotrzebowania.

W październiku 2010 r. odnotowano zapotrzebowanie numer 30 000 000. Liczba ta obejmuje zapotrzebowania zgłoszone przez *Docline* i *Loansome Doc*. Statystycznie, prośby o wypożyczenie wypełniane są w ciągu 1,04 dnia. Warto wspomnieć, że przed otrzymaniem szybkiej kopii w latach 1970-ych, GBL była jedną z bardzo niewielu bibliotek, która wypożyczała czasopisma również indywidualnym użytkownikom, bardzo często wysyłając oprowione tomy do lekarzy w całym kraju.

MEDLINEplus

Tradycyjnie działalność NLM ograniczała się do serwisów dla pracowników służby zdrowia i ludzi związanych z badaniami w zakresie biomedycyny. Internet i jego popularność spowodowały, że informacje medyczne dostępne przez NLM stały się również atrakcyjne dla innych użytkowników internetu, zwłaszcza po czerwcu 1997 r., kiedy *PubMed* stał się dostępny dla każdego, kto szukał informacji z zakresu medycyny. Już w 1998 r. dodano do *PubMed* 12 tytułów czasopism dla pacjentów i w ciągu kilku miesięcy dołożono *MEDLINEplus* do zestawu baz danych NLM.

Podstawowym celem tej kolekcji informacji dla pacjentów było stworzenie pełnotekstowej bazy zawierającej wyselekcjonowane, wiarygodne informacje pisane w języku łatwym do zrozumienia dla przeciętnego czytelnika. Poza opisami tworzonymi dla NLM przez specjalistów, głównym źródłem informacji były broszury pisane przez pracowników specjalistycznych instytutów NIH, następnie linki do informacji już istniejącej na stronach internetowych instytucji takich jak Mayo Clinic i specjalistyczne stowarzyszenia medyczne.

Wiele razy modyfikowana kolekcja *MEDLINEplus* zawiera dziś nie tylko informacje o zdrowiu i chorobach, produktach farmaceutycznych i tradycyjnych lekach, linki do informacji zawartej w encyklopediach, słownikach, atlasach, aktualności z zakresu badań medycznych, ale również materiały wideo i interaktywne samouczki.

W 2009 r. *MEDLINEplus* zawierał opisy ponad 800 tematów i kwartalnie około 200 milionów użytkowników korzysta z tej unikalnej bazy danych dla pacjentów.

PubMed Central

Jest to dostępna online archiwalna kolekcja artykułów z niektórych biomedycznych czasopism zorganizowana i uzupełniana przez National Center for Biotechnology Information. W październiku 2010 r. archiwum to liczyło 957 tytułów czasopism. Chociaż większość z nich jest z zakresu nauk podstawowych, genetyki, biochemii, cytologii i są to przeważnie roczniki archiwalne, jest to jednak znakomita kolekcja artykułów, które można otrzymać bezpłatnie. Przy współpracy z NLM, podobne kolekcje zostały zorganizowane również w Anglii i Kanadzie.

National Library of Medicine nie tylko ma długą i bogatą historię, ale wiele planów. Na najbliższe lata podstawowym problemem pozostaje przestrzeń – pomieszczenia dla szybko rosnących zbiorów, które jako archiwalna instytucja NLM gromadzi nadal, pomimo dostępu do elektronicznych wersji większości publikacji. Jednym z bieżących programów jest skompletowanie kolekcji czasopism, która jak w każdej bibliotece ma nieprzewidziane braki. Również konserwacja istniejącej kolekcji jest istotnym zadaniem dla NLM jako archiwalnej instytucji.

Przy rosnących szybko bazach danych NLM także koncentruje plany na rozwoju nowych technologii, które powinny usprawnić indeksowanie, katalogowanie i inne funkcje biblioteki. Jednym z nowszych projektów jest rozwój technologii pozwalającej na połączenie literatury medycznej z elektronicznymi rekordami dotyczącymi zdrowia. Szkolenie było od lat jedną z istotnych funkcji NLM i jak już poprzednio było wspomniane, większość funduszy z Extramural Grants Program jest przeznaczona na szkolenie nowej kadry w zakresie informatyki i kierownictwa (Leadership Fellows Program). Jest to bardzo krótki i ogólny przegląd historii i działalności US National Library of Medicine.

Więcej informacji o innych funkcjach i bazach danych można znaleźć na stronie: <http://www.nlm.nih.gov/pubs/factsheets/gateway.html>. Przeszukiwanie najłatwiejsze jest przez: <http://gateway.nlm.nih.gov>. Siedem podstawowych działów NLM: http://www.nlm.nih.gov/About_NLM_Divisions.html

Dane statystyczne (2008): zbiory (książki i inne materiały) - 11 890 964

Ilość tytułów czasopism - 20 901

Liczba artykułów indeksowanych dla bazy danych Medline - 671 904

Ilość wypożyczeń - 405 475

Ilość wypożyczeń międzybibliotecznych - 234 020

Ilość przeszukiwań (MEDLINE/PubMed) - 775 504 557

Liczba pracowników - 699

Bibliografia

- Cassidy Thomas R.: The National Library of Medicine and Interlibrary Loan. *Bull. Med. Libr. Assoc.* 1967 Vol. 55 no 4 p. 390-393
- Centenary of Index Medicus 1879-1979. Ed. By John B. Blake. Bethesda: NLM, 1980, 115 p.
- Garfield Eugene: Some reflections on Index Medicus. *Curr. Contents* 1979 Vol. 7 no 51 p. 5-11
- Greenberg Stephen J, Gallagher Patricia E.: The great contribution: Index Medicus, Index-Catalogue, and IndexCat. *J. Med. Libr. Assoc.* 2009 Vol. 97 no2 p. 108-113
- Kotzin Sheldon, Lyon Becky: Leading into the future: Library Operations at the National Library of Medicine. *J. Med. Libr. Assoc.* 2008 Vol. 96 no 1 p. 1-2
- Lacroix Eve-Marie, Dutcher Gale A.: Impact of DOCLINE on interlibrary loan service at the National Library of Medicine. *Bull. Med. Libr. Assoc.* 1989 Vol. 77 no 1 p. 42-47
- Lindberg Donald A., Humphreys Betsy I.: 2015 – The future of medical libraries. *N. Engl. J. Med.* 2005 Vol. 352 no 11 p. 1067-1070
- Lipscomb Carolyn E.: Medical Subject Headings (MeSH). *Bull. Med. Libr. Assoc.* 2000 Vol. 88 no 3 p. 265-266
- Marrill Jennifer L, Miller Naomi, Kitendaugh Paula: The MedlinePlus public user interface: studies of design challenges and opportunities. *J. Med. Libr. Assoc.* 2006 Vol. 94 no 1 p. 30-40
- Miles Wyndham D.: A history of The National Library of Medicine. The Nation's treasury of medical knowledge. Washington D.C.: NLM, 1982, 531 p.
- Miller Naomi, Lacroix Eve-Marie, Backus Joyce E.: MEDLINEplus: building and maintaining the National Library of Medicine's consumer health Web service. *Bull. Med. Lib. Assoc.* 2000 Vol. 88 no 1 p. 11-17
- The National Library of Medicine Index Mechanization Project, July 1, 1958-June 30, 1960. Washington D.C.: NLM, 1961, 96 p.
- Smith Kent A.: Laws, leaders, and legends of the modern National Library of Medicine. *J. Med. Libr. Assoc.* 2008 Vol. 96 no 2 p.121-132
- Smith Kent A, Mehnert Robert B.: The National Library of Medicine: from MEDLARS to the sesquicentennial and beyond. *Bull. Med. Libr. Assoc.* 1986 Vol. 74 no 4 p. 325-332
- Walker Cynthia J, McKibbon K. Ann, Hynes R. Brian, Ramsden Michele F.: Problems encountered by clinical end users of MEDLINE and GRATEFUL MED. *Bull. Med. Libr. Assoc.* 1991 Vol. 79 no 1 p. 67-69

Dr Anna Szczesna
Łódź - UM

ETYKA PUBLIKACJI NAUKOWYCH - MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Abstract

The aim of the paper is a preliminary attempt to classify types of unethical deeds that may be involved in the process of research publication. First, they are divided into these which prevent from achieving the final goal of such publication – truth, these which promote obtaining it and those neutral to the goal. Second, they are divided according to the nature of a person or an institution responsible for an unethical action, into internal and external ones. The two kinds comprise: plagiarism, fraud in science, publication of scientific results obtained in an immoral way, a conflict of interests, (medical) ghost-writing, pressure exerted by an institution or corporation. They are discussed and illustrated by examples.

1. Prawda

Celem badań naukowych jest poznanie: świata, przyrody, społeczeństwa, sfery znaczeń, a więc prawdy. Mimo iż ta tradycyjna teza jest silnie kwestionowane przez bardzo wpływowe nurty filozofii i socjologii nauki, jak metodologia Kuhna, Feyerabenda czy szkoła edynburska¹, przyjmijmy ją tu, nie wdając się w subtelności dyskusji filozoficznych. A jeśli celem badań naukowych jest prawda, to celem publikacji naukowych jest pomoc w jej osiągnięciu i upowszechnianiu poprzez rzetelne przedstawienie wyników badań naukowych – teorii, hipotez, danych empirycznych, reguł metodologicznych oraz toczących się wokół nich dyskusji.

Prawda nie jest wartością moralną, lecz poznawczą (epistemologiczną). Zasady i reguły rządzące poznawaniem, mające służyć zbliżaniu się do prawdy – jak reguły metodologii naukowej – nie są zasadami moralnymi: nie figurują w żadnych uznanych teoriach etycznych, nie są konsekwencjami powszechnie uznanych zasad moralnych, z ich przekroczeniem wiąże się inny typ sankcji niż z przekroczeniem norm moralnych (oburzenie, potępienie, ostracyzm), inna jest też logika dyskursu poznawczego i etycznego². Niemniej wartości i zasady moralne mogą służyć osiągnięciu wartości poznawczych, ale mogą też wchodzić z nimi w konflikt. Dążenie do prawdy może być zrealizowane nie tylko w sposób zgodny bądź niezgodny z zasadami moralnymi ale również udaremnione w sposób zgodny bądź niezgodny z zasadami moralnymi.

2. Czyny nieetyczne

Czyny (działania i zaniechania) nieetyczne dokonane w związku z publikacjami naukowymi można więc podzielić na takie, które uniemożliwiają osiągnięcie ostatecznego celu publikacji naukowych, a więc prawdy, takie, które pomagają osiągnąć ten cel, oraz dla jego osiągnięcia obojętne. Do pierwszej grupy należałoby zaliczyć: cenzurowanie prac naukowych, polegające na (nieuzasadnionym) zatrzymaniu publikacji lub (nieuzasadnionych) merytorycznych ingerencjach w tekście, stroniczość procedury recenzyjnej, publikowanie fałszowanych wyników naukowych i niektóre przypadki podawania jako autorów nazwisk osób, które nimi nie są czy usuwania nazwisk rzeczywistych autorów publikacji. Do drugiej – publikowanie prawdziwych wyników naukowych, mimo że zostały ukradzione albo splagiatowane, lub które uzyskano nadużywając zaufania bądź naruszając prawa innych osób, lub których samo opublikowanie je narusza. Do trzeciej – pewne z przypadków podawania jako autorów publikacji nazwisk osób, które nimi nie są i usuwania nazwisk rzeczywistych autorów publikacji, nieuprawniona i nieusprawiedliwiona (ale obojętna dla treści) ingerencja w tekst.

Czyny nieetyczne – jak fałszowanie i publikowanie fałszowanych danych naukowych, czy ich cenzurowanie - które podważają cel uprawiania nauki, spotykają się na ogół z jednoznacznym potępieniem, podobnie te, które dla tego celu są obojętne. Niekiedy jednak próbuje się bronić pewnych nieetycznych postępów, które pomogły uzyskać interesujące wyniki naukowe, na przykład pewnych nieetycznych badań biomedycznych na człowieku czy – tym bardziej – na zwierzętach.³

Przedstawiony tu podział ma charakter wstępny. Można zastanawiać się, czy – na dłuższą metę – wszystkie czyny nieetyczne popełnione przy tworzeniu publikacji naukowych – nie są nieefektywne poznawczo. Jeśli nawet nie naruszają one norm „w obronie biologicznego istnienia”, to, najczęściej wiążąc się z kłamstwem, naruszają normy, które Maria Ossowska nazwała „normami służącymi potrzebie zaufania”,⁴ zaś poznanie i wymiana idei mogą odbywać się jedynie w atmosferze bezpieczeństwa, współpracy i zaufania. Jak jednak poucza nas historia nauki, byłby to obraz zbyt optymistyczny.

3. Podział czynów nieetycznych

Czyny nieetyczne popełnione przy tworzeniu publikacji naukowej można podzielić również inaczej, zależnie od tego kto jest ich podmiotem, na wewnętrzne i zewnętrzne. Podmiotem tych pierwszych jest wydawca, redaktor, autor lub tłumacz tekstu naukowego, podmiotem tych drugich inne osoby lub instytucje. Przykładem pierwszych jest plagiat, publikowanie wyników fałszowanych lub uzyskanych w sposób nieetyczny, publikacja naruszająca prawa osób trzecich (np. dobre imię lub prywatność), stroniczość procedury recenzyjnej, zatrzymanie lub opóźnienie wydania pracy z powodów pozamerytorycznych i niezwiązanych z problemami wydawniczymi. Przykładem drugich jest cenzura oraz naciski osób i instytucji

zmierzających do zatrzymania publikacji pracy naukowej, ingerencji w tekście, które nie mają uzasadnienia merytorycznego, prawnego, etycznego czy kompozycyjnego, lub do usunięcia nazwisk współautorów bądź dodania nazwisk innych osób, które nie są autorami pracy.

Warto zwrócić uwagę na to, że w państwie demokratycznym, w którym nie istnieje cenzura prewencyjna, realnym zagrożeniem dla wolności publikacji naukowych mogą być działania osób, instytucji czy firm, realizujących w ten sposób swoje interesy.

4. Typy działań nieetycznych

Poniżej przedstawiam, ilustrując przykładami, pewne typy wewnętrznych i zewnętrznych działań nieetycznych. Nie omawiam cenzury – w języku polskim dostępne są książki służące bogatym zbiorem przykładów.⁵

4.1. Plagiat

Pojęcie plagiatu jest pojęciem (negatywnie) wartościującym i – podobnie jak inne pojęcia wartościujące – nie jest łatwo go zdefiniować. Zapewne nie ma wątpliwości, że plagiatem jest przywłaszczenie sobie autorstwa cudzego utworu lub jego fragmentu⁶, a więc takie naruszenie własności intelektualnej, o którym mówi *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych*.⁷ Wątpliwości pojawiają się, gdy chodzi o *zapożyczenia* czy *przetwarzanie* czyjegoś utworu, pracy, czy idei oraz zakresu, w jakim jest to moralnie dozwolone lub nawet społecznie pożądanе.⁸

Plagiaty, polegające na przywłaszczeniu sobie części utworu, mogą być jawne i ukryte.⁹ Plagiat jawny jest niekorzystającym z cudzysłowu przepisaniem fragmentu czyjegoś tekstu bez podania źródła, plagiat ukryty (w terminologii Umberto Eco falszywa parafraza¹⁰) włączeniem, nawet z podaniem źródła, cudzych wywodów we własne w taki sposób, że stwarza się wrażenie twórczości oryginalnej.

Jak wskazuje Teresa Grzeszczak, polskie prawo autorskie chroni tylko utwory, a nie odkrycia, idee, procedury, metody oraz koncepcje matematyczne¹¹, natomiast inspirowanie się cudzą twórczością oraz przejmowanie elementów niechronionych jest dozwolone. Niemniej przywłaszczenie sobie cudzego pomysłu lub wyników naukowych może stanowić naruszenie autorskich praw osobistych.¹²

Plagiat jest jednym z najpoważniejszych grzechów środowiska akademickiego. Ujawnione w ostatnich latach spektakularne przypadki przepisowywania dużych fragmentów cudzych prac naukowych, magisterskich i dyplomowych skłoniły uczelnie do wymagania, by prace dyplomowe, magisterskie czy doktorskie złożone były również w formie elektronicznej i do sprawdzania tych prac programami antyplagiatowymi. Ponieważ coraz częstsze są przypadki plagiatów artykułów, redaktorzy międzynarodowych czasopism naukowych podjęli również podobne działania.

Przykład 4.1.1 Plagiat tajwański. Profesor tajwańskiego National Chung Hsing University, Peng Tso-kwei, w 1991 roku opublikował książkę „Analiza i teoria

cen ziemiopłodów”, zapożyczając znaczną (80%) część tej pracy z wydanej w Wydawnictwie Uniwersytetu Cornella monografii „Ceny produktów rolnych” Williama Tomeka i Kennetha Robinsona; przedrukował też bez zezwolenia wiele rysunków i tablic z tej książki.

Wiadomość o tym pojawiła się we wrześniu 2000 roku w gazecie *Taipei Times*, która poinformowała o zarzutach przedstawionych Peng Tso-kweiwowi przez przewodniczącego Klubu Profesorskiego Uniwersytetu Chung Hsing. Zarzucono mu również, iż jeden z jego artykułów w *Journal of Agricultural Economics* jest plagiatem pracy innego amerykańskiego uczonego prof. Bruce Gardniera (co później potwierdził autor). Zarzuty wysunięto, gdy Peng Tso-kwei był poważnym kandydatem ministra edukacji na rektora uczelni. Mimo zarzutów i protestów Peng Tso-kwei otrzymał tę nominację. Bronił się twierdząc, że wolno mu było powielić rysunki i wykresy, ponieważ dopiero w rok po publikacji książki Tajwan zaczął respektować międzynarodowe umowy o ochronie własności intelektualnej, zaś treść skopiowana z amerykańskiego artykułu jest czymś banalnym. Na początku 2001 roku Narodowa Rada Nauki uznała, że rektor Peng popełnił plagiat. Tydzień później został odwołany ze stanowiska rektora. W swoim oświadczeniu na konferencji prasowej przeprosił za zamieszanie i brak cytowania, uznając jednak swe odwołanie za „decyzję niesprawiedliwą”. (kazus podany przez M. Wrońskiego¹³)

Przykład 2. Łańcuszek plagiatów. Redaktor naczelny prestiżowego czasopisma filozoficznego *Theoria*, Sven Ove Hansson, w jednym z artykułów wstępnych, którego tematem jest plagiat w filozofii, zaczyna od takiej oto historii: „W czerwcu 2007 roku uważny czytelnik zawiadomił redakcję *Research Policy*, że artykuł Hansa Wernera Gottingera, opublikowany w 1993, jest zadziwiająco podobny do artykułu innego autora, który ukazał się w *Journal of Business* w 1980 roku. Dochodzenie redakcyjne wykazało, że duże części artykułu zostały rzeczywiście przepisane słowo w słowo bez podania źródeł. Dalsze dochodzenie ujawniło nawet serię plagiatów; kilka artykułów splagiatowanych przez Gottingera, opublikowały, nieświadome faktu, że jest to plagiat, inne czasopisma. Najbardziej godne uwagi było jednak odkrycie, które dotyczyło referatu z pewnej konferencji, opublikowanego w 2004 roku; zawiera on całe ciągi słów wzięte z artykułu Gottingera z 1992 roku.” Hansson komentuje: przypadek „plagiatu seryjnego”, którego prawdopodobieństwo jest tak niewielkie, „(...)wskazuje to na to, że plagiaty są czymś o wiele powszechniejszym niż się sądzi”.¹⁴

4.2. Falszowanie osiągnięć naukowych

Falszowanie osiągnięć naukowych, tj. publikowanie nieistniejących, zmienionych lub zmanipulowanych danych, pozornych osiągnięć i nieistniejących dyskusji służy na ogół celom ideologicznym albo komercyjnym pewnej instytucji, firmy lub poszczególnych badaczy. Znane są również przypadki, gdy celem zmanipulowanej publikacji było pokazanie wad środowiska naukowego, języka nauki czy publikacji naukowych, a więc gdy służyła celom etycznie lub metodologicznie pozytywnym.

Publikacja taka może być również żartem, dość wszakże okrutnym, bo – podobnie jak manipulacja i prowokacja - kompromitującym redaktora, czasopismo lub wydawnictwo, które taki tekst wydało.

Przykład 4.2.1; Hwang Woo-Suk i fałszerstwo w genetyce. Jednym z najgłośniejszych oszustw naukowych ostatnich lat jest sprawa dr Hwanga Woo-Suka, profesora weterynarii Uniwersytetu w Seulu. Prof. Hwang zdobył nazwisko i prestiż w świecie nauki dzięki badaniom nad klonowaniem. W 1999 roku zespół, którym kierował sklonował krowę, w 2002 świnię, a w 2005 psa – charta afgańskiego, którego nazwano Snuppy. W 2004 roku na łamach czasopisma *Science* Hwang opublikował artykuł, w którym informował o sklonowaniu ludzkich zarodków, [*Science* **303**, 1669 (2004)], a w 2005 roku pracę, [*Science* **308**, 1777(2005)], w której podał, że klonując komórki somatyczne pobrane od różnych dawców udało mu się uzyskać 11 zindywidualizowanych linii zarodkowych komórek macierzystych. Wiadomość ta, ze względu na przyszłe znaczenie terapeutyczne tych badań, spotkała się z entuzjazmem w świecie naukowym, a Hwanga Woo-Suka fetowano w Korei jak bohatera narodowego. Pod koniec 2005 roku współpracę z koreańskim naukowcem zerwał jednak Amerykanin Gerald Shatten, wskazując na niezgodny z zasadami etyki naukowej fakt, iż dawczyniami użytych w badaniach komórek jajowych były dwie współpracowniczki Hwanga. Powołana przez Uniwersytet w Seulu komisja odkryła, że wyniki badań opublikowane w dwu artykułach *Science* są oszustwem, do czego sam Hwang Woo-Suk przyznał się w styczniu 2006 roku. W marcu 2006 roku Uniwersytet w Seulu pozbawił go profesury.¹⁵

Dwa artykuły zespołu Hwanga zostały z *Science* wycofane. Na uwagę zasługuje procedura przyjęta przez redakcję czasopisma. Wewnętrzna komisja redakcyjna *Science* dokonała przeglądu wszystkich (nawet najdrobniejszych) materiałów z procedury recenzyjnej, a następnie, wraz z komentarzem, przesłała je zewnętrznej komisji, złożonej z członków rady programowej (*Senior Editorial Board*) czasopisma oraz wybitnych biologów specjalizujących się w badaniach komórek macierzystych. Poproszono ją też o sformułowanie zaleceń, które mogłyby ustrzec redakcję przed podobnymi sytuacjami w przyszłości. Zewnętrzna komisja, uznając wysoki standard postępowania recenzyjnego w *Science* zwróciła jednocześnie uwagę, że „atmosfera, w jakiej działa nauka coraz bardziej zachęca do tworzenia prac, które celowo wprowadzają w błąd lub zniekształcają wyniki z uwagi na istniejące interesy.” Redakcja będzie musiała się uporać z problemem ryzykownych publikacji.¹⁶

Przykład 4.2.2: Alan Sokal i *Social Text*. W roku 1996 w amerykańskim czasopiśmie *Social Text*, specjalizującym się w publikowaniu tekstów postmodernistycznych, opublikowany został artykuł nowojorskiego fizyka Alana Sokala pod intrygującym tytułem „Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity”¹⁷, W dniu publikacji autor artykułu ujawnił, w innym czasopiśmie, *Lingua Franca*¹⁸ (*Social Text*, odmówił publikacji wyjaśnień), że jego tekst jest parodią

i prowokacją, która ma pokazać m.in. brak rygorów naukowych w czasopiśmie uchodzącym za naukowe, i w podobnych publikacjach w ogóle. Następnie w *Dissent* i *Philosophy and Literature* szerzej wyjaśnił swoje motywacje. Wybuchł skandal, który trafił na pierwsze strony wielkich dzienników jak *New York Times*, *International Herald Tribune*, *Observer*, *Le Monde*. Na łamach bardziej specjalistycznych czasopism (m.in. *Physics Today*, *Metascience*) także rozgorzały dyskusje, których echo słychać do dziś.

Utkany z półprawd, nieuzasadnionych uogólnień, skrajnych wniosków i pochopnych analogii, igrający notoryczną niejasnością pewnych terminów filozoficznych i równokształtnością terminów naukowych i słów języka potocznego, zaopatrzony w 107 przypisów i bibliografię liczącą ponad 200 pozycji, naszpikowany terminami i hasłowymi informacjami matematycznymi i fizycznymi, kolaż cytatów z Heisenberga, Bohra, Minkowskiego, Derridy, Lacana, Althussera, Deleuza, Lyotarda, Latoura i wielu innych znakomitości, tekst ten prezentuje - i skrycie wyśmiewa - tezę o „emancypacyjnym charakterze” kwantowej grawitacji jako archetypu nauki postmodernistycznej.

Redakcja *Social Tekst* zarzuciła Sokalowi postępowanie nieetyczne, broniła się też twierdząc, że miała wątpliwości co jego artykułu i zażądała poprawek, których wprowadzenia autor odmówił. Niemniej tekst wydrukowano.

4.3 Publikowanie wyników badań naukowych uzyskanych w sposób nieetyczny

Najwięcej problemów i kontrowersji wzbudzają badania biomedyczne na człowieku. Zasady etyczne, które należy przestrzegać przy ich prowadzeniu po raz pierwszy spisano w tzw. Kodeksie norymberskim (1947), sformułowanym dla celów procesowych w czasie procesu lekarzy niemieckich prowadzących zbrodnicze eksperymenty medyczne na więźniach hitlerowskich obozów koncentracyjnych. Po raz pierwszy sformulowano w nim bezwzględne wymaganie wyrażenia świadomej zgody na udział w badaniach przez jego uczestnika. Następnie zasady prowadzenia eksperymentów biomedycznych ujęto w Deklaracji helsińskiej, dokumencie deontologicznym Światowego Stowarzyszenia Lekarzy (1964, ostatnia zmiana 2008)¹⁹, która powtórzyła (w nieco osłabionej formie) wymaganie świadomej zgody, dodała postulat instytucji nadzorującej badania – komisji bioetycznych, oraz wprowadziła (usunięty w jednej z ostatnich nowelizacji) podział na eksperymenty lecznicze i czysto badawcze, uzależniając charakter wymagań etycznych od typu eksperymentu. Deklaracja helsińska stała się wzorem dla innych rozwiązań deontologicznych i prawnych. W Stanach Zjednoczonych zasady prowadzenia eksperymentów medycznych ujęto w tzw. Raporcie z Belmont (1979), w Europie w Konwencji o ochronie praw człowieka i godności osoby ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny (1997), zwanej „Konwencją bioetyczną”.²⁰ Polskim dokumentem deontologicznym, który zawiera zasady prowadzenia badań biomedycznych jest

Kodeks etyki lekarskiej,²¹ natomiast prawnym Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentystry²².

Kwestie ujęte w tych regulacjach, nadal szeroko dyskutowane, obejmują takie sprawy jak: sensowności i potrzeby prowadzenia prób klinicznych, dobrowolności świadomej zgody na udział w badaniach oraz związane z nim problemy właściwego informowania, zgody zastępczej (udzielanej w imieniu przez inne osoby), udziału w eksperymencie dzieci i osób psychicznie chorych, nadzoru nad badaniami, rekompensaty zdrowotnej na udział w badaniach. Ostatnio kontrowersje wzbudza dopuszczalność stosowania placebo w badaniach biomedycznych. Rozbieżność zdań w tej sprawie jest duża - od przekonania, że placebo jest niezbędne w prowadzonych *lege artis* testach klinicznych, do opinii, że należy go zabronić, a badania z wykorzystaniem placebo nie powinny być publikowane. Wprowadzone w ostatniej wersji Deklaracji helsińskiej wymaganie, by uczestników informować o konflikcie interesów naukowców prowadzących badania wskazuje, że środowisko lekarskie coraz bardziej dostrzega również ten problem.

Zbrodnicze eksperymenty na więźniach hitlerowskich obozów koncentracyjnych są najbardziej jaskrawym i oczywistym przykładem niemoralnych badań naukowych. Niemniej nie są od nich wolne również państwa demokratyczne i wcale, jak można by przypuszczać, nie chodzi tu tylko o badania wojskowe. W 1966 roku Henry Beecher, profesor Wydziału Medycyny Uniwersytetu Harwarda w artykule „Ethics and Clinical Research”²³ zebrał i przeanalizował 22 przypadki nieetycznych eksperymentów medycznych. Artykuł ten zyskał olbrzymi rezonans w świecie medycyny i bioetyki. Najślawniejszym przypadkiem nieetycznego eksperymentu biomedycznego jest ujawniona w 1973 roku „sprawa z Tuskegee”²⁴.

Przykład 4.3.1. Wszczepienie komórek czerniaka. (przykład 18 H. Beechera)

„Pobrane od córki komórki czerniaka wszczepiono matce (za jej wiedzą i zgodą), ‘aby ulepszyć wiedzę o odporności immunologicznej na chorobę nowotworową i mając nadzieję, że wytworzenie przeciwciał pomoże leczyć pacjentkę’. - Wyrażona w powyższym stwierdzeniu nadzieja miała raczej charakter teoretyczny niż praktyczny - córka umarła następnego dnia po wszczepieniu matce komórek nowotworowych, a w czasie, gdy matka zgodziła się zostać biorczynią komórek, stan córki określano już jako „terminalny”. Mimo iż pierwotny implant został szeroko wycięty w dwudziestym czwartym dniu po wszczepieniu, kobieta zmarła w 451 dni po zabiegu. Stwierdzono bezspornie, że przyczyną śmierci były rozległe przerzuty czerniaka z wszczepionego guza nowotworowego.”²⁵

Przykład 4.3.2. Sprawa Tuskegee. Badania pełnoobjawowego przebiegu kiły. Prowadzono go w latach 1932-72, finansowano ze środków federalnych, a objęto nim nieświadomych prawdy (a nawet celowo wprowadzanych w błąd) 412 ubogich Afroamerykanów z Tuskegee. Nie stosowano skutecznej formy leczenia nawet gdy (po roku 1947) wiadomo było, że dobre wyniki daje penicylina. Dopiero po publikacjach

w *Washington Star* i *New York Timesie*, i wywołanej nimi fali oburzenia, administracja Nixona zmuszona była położyć kres badaniom.

4.4. Naciski administracyjne i korporacyjne na naukę

Znane są przypadki nie tylko wspierania przez rządy pewnych teorii, ale nawet administracyjnego dekreowania osiągnięć (i określania treści publikacji) naukowych. Najślynniejszym przykładem jest zasygnalizowana niżej sprawa Łysenki. W demokratycznym świecie trudno sobie wyobrazić taką sytuację, niemniej autorzy i redakcje mogą liczyć się z naciskami, również w formie cichego sponsorowania publikacji, np. koncernów farmaceutycznych, dla których ogłoszenie bądź nieogłoszenie wyników badań może być sprawą żywotnych interesów. Tym bardziej, że pewne, zwłaszcza prestiżowe tytuły, przyciągają uwagę zajmujących się nauką dziennikarzy, a jeśli publikacja naukowa zaistnieje w prasie, może nie tylko trafić do szerokiej opinii publicznej, ale i stanowić jedną z podstaw decyzji rządów, inwestorów i przedsiębiorców.²⁶ Ujawnienie faktu ulegania takim naciskom czy cichego sponsorowania przez autorów, wydawnictwa i redakcje podaje w wątpliwość ich profesjonalizm lub bezstronność. Nadwąta również autorytet nauki jako bezstronnego, nakierowanego na prawdę badania.

Przykład 4.4.1: Łysenko. Najślynniejszym przypadkiem administracyjnego nacisku na naukę dla celów ideologicznych jest sprawa Trofima Łysenki. Teoria Łysenki, odrzucająca współczesną genetykę, uznająca nieograniczone możliwości przekształcania organizmów poprzez zmiany środowiska, została narzucona nauce radzieckiej metodami administracyjnymi („łysenkizm”). Zaaprobował ją Stalin, zaś naukowcom uznającym genetykę Mendla zakazano prac. W 1940 roku aresztowano głównego przeciwnika naukowego Łysenki, Mikołaja Wawiłowa, który zmarł w więzieniu. W 1948 roku KPZR uznało łysenkizm za oficjalną naukę państwa radzieckiego. W okresie późniejszym Łysenko przystąpił do obalenia teorii ewolucji Darwina, odrzucając twierdzenie o konkurencji między osobnikami tego samego gatunku o ograniczone zasoby i twierdząc, że osobniki nie konkurują, ale współpracują, co zyskało uznanie radzieckiej partii komunistycznej jako zgodne z jej ideologią. Jego teoria przyjmowała, że organizmy mogą, przy odpowiednim kształtowaniu i oddziaływaniu zmienić się w dowolny inny gatunek.²⁷

Przykład 4.4.2: Ograniczający jawność kontrakt na badania. W 1988 roku spółka Flint Laboratories podpisała kontrakt z dr Betty Dong i Uniwersytetem Kalifornijskim w San Francisco, zobowiązując się sfinansować półroczne badania na pacjentach, które miały ocenić względną skuteczność znajdujących się na rynku leków przeciwko niedoczynności tarczycy. Flint Laboratories była producentem jednego z nich – synthroidu. Zdobył on dominującą pozycję na rynku wartym 600 mln dolarów. Kontrakt opiewał na 256 tys. dolarów, a zawierał klauzulę „ograniczającą”, która stwierdzała co następuje; „Wszelkie informacje zawarte w niniejszej umowie mają charakter poufny i mogą być użyte przez prowadzącego badania jedynie w celach

z nimi związanych. Dane uzyskane z badań są także traktowane jako poufne i nie mogą być publikowane ani w żaden inny sposób ujawniane bez pisemnej zgody spółki Flint Laboratories”. Następnie Flint Laboratories została przejęta przez firmę Boots Pharmateuticals, którą jeszcze później wchłonęła Knoll Pharmaceuticals, która zaczęła dokładnej przyglądać się badaniom dr Dong. Wyniki badań stwierdzały, że wszystkie badane substancje są bioekwiwalentne. W 1994 roku pani Dong złożyła maszynopis raportu z prac w *Journal of the American Medical Association*. Tekst, zrecenzowany przez pięć osób, poprawiony przez autorów, został przyjęty do druku w listopadzie 1994 roku. Jednym z wniosków badania było stwierdzenie, że lekarze mogliby przepisywać tańsze wersje leków, a pacjenci zaoszczędzili na tym 265 mln. dolarów rocznie. Knoll zaczął wywierać nacisk w sprawie analizy wyników. Firma Knoll oświadczyła, że jeśli opublikuje się wyniki badań, a ona straci pieniądze, to Uniwersytet Kalifornijski poniesie odpowiedzialność finansową. W tej sytuacji autorzy wycofali tekst z redakcji. Tymczasem naukowcy z firmy Knoll/Boots przedstawili własną analizę wyników p. Dong, publikując artykuł w nowym czasopiśmie, którego zastępcą redaktora naczelnego był jeden z naukowców firmy. Redaktorzy *Journal of the American Medical Association* otrzymali od naukowca z firmy Knoll list zawierający krytykę badań dr Dong oraz sugestię, że opublikowanie artykułu byłoby firmie nie na rękę. Całą sprawę nagłośnił *The Wall Street Journal*, który 25 kwietnia 1996 roku opublikował artykuł na ten temat. Urząd Żywności i Leków poinformował firmę, że pogwałciła ustawę o bezpieczeństwie żywności i leków. Szum, który zrobił się w całej sprawie skłonił firmę do szukania kompromisu. Pod koniec 1996 roku Knoll wyraził zgodę na publikację wyników, które ukazały się w *Journal of Medical Association* w kwietniu 1997 roku. (Kazus podany przez Krimsky’ego²⁸)

Przykład 4.4.3. Sponsorowanie książek naukowych. Wyniki długofalowego badania nad hormonalną terapią zastępczą, opublikowane oficjalnie w 2002 roku przez „Journal of American Medical Association” wykazały przewagę ryzyka nad korzyściami. Zaczęto się zastanawiać, dlaczego ta terapia zyskała tak wielkie uznanie Amerykanek (dawki estrogenów przyjmowało ok. 20 milionów kobiet), jeszcze przed przeprowadzeniem jakichkolwiek długofalowych badań. Dziennikarki *New York Timesa* odkryły, że firma Wyeth, produkująca takie leki, sfinansowała bestseller *Feminine Forever*, autorstwa M. D. którego kariera związana była z promowaniem tej terapii. Krimsky, który podaje ten przykład komentuje: „Skąd mamy wiedzieć, czy książka sławiąca dobroczynne działanie jakiegoś leku nie jest przypadkiem tubą propagandową jego producenta”? (Kazus podany przez Krimsky’ego²⁹)

4.5. Zmiana nazwiska autora

Usunięcie nazwiska autora i przywłaszczenie sobie przez pewną osobę części lub całości pracy oznacza plagiat. Dość częste są jednak przypadki dopisywania (za wiedzą i co najmniej formalną zgodą autora) dodatkowych nazwisk osób, które w ten

sposób zwiększają sobie „listę publikacji”. Praca może być też napisana odpłatnie przez „murzyna”. Dotyczy to nie tylko prac wymaganych dla osiągnięcia zaliczenia, tytułu zawodowego czy stopnia naukowego. Wybitny uczony może „sprzedawać” swoje nazwisko firmie czy instytucji, podpisując ważną dla niej publikację naukową (np. raport z badań, których nie prowadził).

Przykład 4.5.1. Autor-widmo. S. Krimsy przytacza następujący przykład. *Hartford Courant* odkrył, że „W 1994 roku Wyeth [firma farmaceutyczna] podpisał wartą 180 tys. dolarów umowę z firmą Excerpta Medica (spółka wydawnicza specjalizująca się w tematyce medycznej] z New Jersey, która oferowała spółkom farmaceutycznym coś niezwykle cennego – gotowe artykuły publikowane w czołowych tytułach prasy medycznej, posiadające *imprimatur* wpływowych postaci środowiska akademickiego”. Innymi słowy, Excerpta zobowiązała się znaleźć wybitnego naukowca, który podpisze się pod artykułem, zgodnym z warunkami wyznaczonymi przez spółkę zamawiającą, a napisanym przez kogoś innego. W przypadku opisanym przez *Hartford Courant* artykułowi artykułu zapłacono za zebranie materiałów i napisane tekstu 5 tys. dol., natomiast naukowiec, który się pod nim podpisał, dostał 1,5 tys. dol.³⁰

4.6 Konflikt interesów

Przyjmijmy za Krimsy’em następujące określenie konfliktu interesów: „Zarzut konfliktu interesów w stosunku do jakiejś osoby oznacza, że osoba ta może nie być w stanie bezstronnie wypełnić swoich publicznych zobowiązań.” Dzieje się tak wskutek zaistnienia okoliczności (np. bodźców finansowych), które powodują stronniczość. Naukowiec może znaleźć się w sytuacji konfliktu interesów, gdy wystąpią okoliczności – jak stwierdza Thompson – „w których na profesjonalny osąd dotyczący podstawowego interesu (takiego jak dobro pacjenta czy rzetelność badania) nadmierny wpływ zyskują interesy wtóre, takie jak zysk finansowy”. Przykład konfliktu interesów podaje Marcia Angell: „Gdy osoba prowadząca badanie porównuje lek A z lekiem B, a jednocześnie posiada sporo akcji firmy produkującej lek A, z pewnością uzna lek A za lepszy od leku B. To właśnie jest konflikt interesów.” Publiczne zobowiązania i podstawowy profesjonalny interes autora, redaktora, recenzenta czy wydawcy tekstu naukowego polegają zaś na przedstawieniu rzetelnego tekstu naukowego.³¹

Amerykańskie Stowarzyszenie Wydawców zaleciło ujawnianie konfliktu interesów autorów. Niemniej, badania przeprowadzone przez S. Krimsy’ego wspólnie z L.S. Rothenbergiem pokazują, że w roku 1997 tylko 16% badanych przez nich czasopism miało jakąś politykę dotyczącą konfliktu interesów (200 w grupie 1400) Częściej były to najbardziej prestiżowe czasopisma z dziedziny nauk podstawowych oraz czasopisma medyczne. Niemniej analiza 60 tysięcy artykułów opublikowanych w roku 1997 z 1181 czasopism recenzowanych pokazała, że tylko w 0,5% (327 tekstów) artykułom towarzyszyły oświadczenia o konflikcie interesów.³²

Przykład 4.6.1: Sprawa rezulinu. 31 lipca 1996 firma Warner-Lambert złożyła w amerykańskim Urzędzie Żywności i Leków (FDA) wniosek o zatwierdzenie

rezulinu, leku na cukrzycę typu II. Choroba ta dotyka 15 mln. (6%) Amerykanów. Wcześniej, 11 czerwca, zawiadomiła, że jej lek wygrał konkurencję z innymi firmami i został wybrany do największego badania diabetologicznego w USA. (Nb. kilka lat wcześniej wyłożyła ponad 20 mln. dolarów, by pokryć część kosztów rządowego programu badawczego prowadzonego przez Narodowy Instytut Zdrowia (NIH), obejmującego jeden z jej produktów, żądając za to prawa własności intelektualnej do odkryć z tych badań). W swoim komunikacie powołała się na dr C.E. Eastmana, jednego z głównych badaczy cukrzycy. W styczniu 1997 wniosek firmy został przez FDA załatwiony pozytywnie. Ale już w 1997 roku Urząd Żywności i Leków zaczął otrzymywać informacje, że u osób leczonych rezulinem zdarza się niewydolność wątroby. Wielka Brytania wycofała lek już w grudniu 1997 roku. FDA jednak popierała stosowanie rezulinu aż do marca 2000 roku, kiedy został on skreślony z listy leków. Było to aż 29 miesięcy po otrzymaniu pierwszych informacji o niewydolnościach wątroby. Do tego czasu odnotowano 90 przypadków niewydolności wątroby, w tym 63 przypadki śmierci. W roku 1998 *The Los Angeles Times* opublikował raporty o konflikcie interesów w środowisku diabetologów. I tak np. Eastman, jako pracownik NIH, objął w 1995 roku funkcję płatnego konsultanta w firmie Warner-Lambert. Otrzymał od spółki ponad 78 tys. dolarów. Od roku 1991 zarobił co najmniej 260 tys. dolarów udzielając konsultacji różnym firmom, w tym 6 producentom leków. (Przykład podaje S. Krimsky³³).

Przypisy

1. Stefan A m s t e r d a m s k i : Między doświadczeniem a metafizyką. Warszawa 1973
2. Ija L a z a r i - P a w ł o w s k a : wyróżnia cztery, stosowane intuicyjnie, kryteria wyróżniania norm moralnych: psychologiczne, socjologiczne (sankcje), systemowe, treściowe, zob. Ija Lazari-Pawłowska, O pojęciu moralności. W: Etyka. Pisma wybrane. Wrocław- Warszawa 1992 s.97-108
3. Przykłady nieetycznych eksperymentów na zwierzętach podaje P. S i n g e r w Wyzwoleniu zwierząt, tłum. A. Alichniewicz i Anna Szczesna. Warszawa 2004
4. M. O s s o w s k a : Normy moralne. Warszawa 2000 s.108-129
5. Nicholas J. K a r o l i d e s , Margaret B a l d , Dawn B. S o v a : 100 zakazanych książek. Historia cenzury dzieł literatury światowej, Świat Książki, przeł. Jarosław Mikos, Warszawa 2004.
6. T. Strzyżewski – Czarna księga cenzury PR. Londyn 1977. (Nie ma wydania krajowego.)
7. Radosław Z e n d e r o w s k i : Plagiat. Istota – rodzaje – skutki. (w odniesieniu do prac pisemnych na studiach wyższych). Warszawa 2008
8. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83
9. Lawrence L e s s i n g : Wolna kultura. Warszawa 2005
10. Radosław Z e n d e r o w s k i , op. cit.
11. Umberto E c o : Jak napisać pracę dyplomową. Poradnik dla humanistów. Warszawa 2007
12. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83
13. Teresa G r z e s z c z a k : Zagadnienie plagiatu, http://koiz.wi.zut.edu.pl/pobierz-pliki/doc_details/1-zagadnienie-plagiatu, UW 2008

13. Marek W r o ń s k i : Plagiat rektora-elekta, *Forum Akademickie*, R: 3 (2002), http://www.forumakademickie.pl/archiwum/2002/04/artykuly/19-zann-plagiat_rektora-elekta.htm Marek Wroński prowadzi w Forum Akademickim dział „Z archiwum nieuczciwości naukowej”, zawierające bogaty zbiór przypadków nieetycznych zachowań w nauce
14. Sven Ove H a n s s o n , “Editorial. Philosophical Plagiarism”, *Theoria* 2008 Vol. 74, s. 97-101
15. Wikipedia: http://pl.wikipedia.org/wiki/Hwang_Woo-Suk; http://en.wikipedia.org/wiki/Hwang_Woo-Suk; Encyclopaedia Britannica Online: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1010536/Hwang-Woo-Suk>;
16. Donald K e n n e d y (redaktor naczelny Science): „Editorial Retraction”, *Science* 2006 Vol. 311 s. 335 (20 January); “Editorial Retraction”, *Science* 311(2006), s. 36 (6 January)
17. Alan S o k a l : „Transgressing the Boundaries: Toward a Transformative Hermeneutics of Quantum Gravity”, *Social Text* 46/47 (1996)
18. Alan S o k a l : A Physicist Experiments With Cultural Studies, *Lingua Franca*, <http://www.linguafranca.com/9605/sokal.html>. Szczegółowy opis całej sprawy i argumenty zob. Alan Sokal, Jean B r i c m o n t : Modne bzdury. O nadużyciach nauki popełnianych przez postmodernistycznych intelektualistów, przeł. P. Amsterdamski, Warszawa 2004; zob. też. Anna S z c z ę s n a : Nauka i postmodernizm. Przypadek pewnej prowokacji. *Przegląd Filozoficzny* 1999 R. 3 nr 31 s. 21-30
19. Deklaracja Helsińska, tekst http://www.craforum.pl/attachments/Declaration_of_Helsinki_2008.pdf
Raport z Belmont, tekst <http://www.hhs.gov/ohrp/humansubjects/guidance/belmont.htm>
20. „Konwencja o ochronie praw człowieka i godności osoby ludzkiej wobec zastosowań biologii i medycyny. *Prawo i Medycyna* 1999 R. 3 s.140-154
21. Kodeks Etyki Lekarskiej, http://www.nil.org.pl/xml/nil/wladze/str_zl/zjazd7/kel
22. Ustawa o zawodach lekarza i lekarza dentysty, z dnia 5 grudnia 1996, z późniejszymi zmianami, Dz.U. 1997, nr 28, poz.152
23. H. B e e c h e r : „Ethics and Clinical Research”. *New England Journal of Medicine* 1966 Vol. 274 s.1354-1360
24. Sprawa Tuskegee http://en.wikipedia.org/wiki/Tuskegee_syphilis_experiment
25. Henryk B e e c h e r , op. cit.
26. Sheldon K r i m s k y : Nauka skorumpowana?/ przeł.Beata Biały. Warszawa 2006
27. za Wikipedią: http://pl.wikipedia.org/wiki/Trofim_%C5%81ysenko http://en.wikipedia.org/wiki/Trofim_Lysenko <http://en.wikipedia.org/wiki/Lysenkoism>
28. Sheldon K r i m s k y , op. cit s.45-52
29. Sheldon K r i m s k y , op. cit. s. 260
30. Określenie „autor-widmo” pochodzi od Krimsky”ego S. Krimsky, op. cit, s. 181-182
31. Sheldon. K r i m s k y , op. cit, s.196-197, Krimsky przytacza tu cytaty z: D.F. T h o m p s o n : “Understanding Financial Conflicts of Interests: Sounding Board, *NEJM* 1993 Vol. 329 s. 573-576, M. Angell: Wystąpienie na konferencji w Bethesda, Maryland 15-16 sierpnia 2000
32. Sheldon K r i m s k y , op. cit, s. 254-255
33. Sheldon K r i m s k y , op. cit, s. 45-52

Dr Barbara Grala-Kociak
Łódź - UM

JAKOŚĆ NAUKOWA ELEKTRONICZNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI

Abstract

We live in the world of the „information overload”. In the Internet there is huge amount of materials of very low information value. The paper presents problems of the importance of quality information. Information to meet the expectations of users must have got the certain value. This paper impresses role of the Deep Web. It provides access to high quality sources.

Informacja naukowa na przestrzeni ostatnich dwóch dziesięcioleci stała się dziedziną interdyscyplinarną, która uwzględnia problematykę funkcjonowania informacji w społeczeństwie informacyjnym oraz zagadnienia związane z rozwojem usług elektronicznych.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego oraz w konsekwencji technologii informacyjnych spowodował możliwości pozyskiwania ogromnej ilości informacji. Powstają coraz to nowe strony WWW. Użytkownik zadając pytanie w wyszukiwarce, otrzymuje wykaz tysięcy adresów, ma dostęp do tak masowej liczby danych, że nie jest w stanie ich przejrzeć.

Dochodzi do zjawiska nadmiaru informacji, a nawet do „zatrucia informacyjnego”. Konsekwencją jest zagrożenie związane z jej niską jakością.

Taka sytuacja, jak pisze Sabina Cisek¹, wynika z faktu, że użytkowników opanował mit *googlizacji*. Dla większości z nich jedynym źródłem pozyskiwania informacji w Internecie są uniwersalne wyszukiwarki (*general purpose search engines*). Uważają, że korzystając z nich, przede wszystkim z *Google*, dotrą do specjalistycznej informacji. Nie mają świadomości, że zasoby informacyjne sieci są „zaśmiecanie”, bowiem pojawiają się w nich dokumenty, mające niekiedy znikomą lub wręcz żadną wartość informacyjną.

¹ Sabina Cisek, Remigiusz Sapa: Komunikacja naukowa w Internecie – mity i rzeczywistość W: Komputer-człowiek-prawo. Księga pamiątkowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego/ red. Wiesław Lubaszewski. Kraków 2007 s. 43-44

Problemem informacyjnym są również niskie kompetencje informacyjne odbiorców. Stosują oni bowiem metodę wyszukiwawczą on the web, która polega na formułowaniu prostych zapytań w wyszukiwarkach internetowych. Odbiorca informacji, docierając do masowej ilości informacji uzyskanych np. z *Google* nie ma gwarancji, jaką posiadają one wartość.

Należy przed ich wykorzystaniem ocenić jakość źródła, z którego dana informacja pochodzi. Niezwykle istotna w tej sytuacji jest świadomość informacji wartościowej, ponieważ z procesem informowania wiąże się jej jakość i prawdziwość.

Informacja, aby spełniała oczekiwania użytkownika (odbiorcy informacji) musi posiadać określoną wartość. W tej sytuacji użytkownik narażony jest, że znajdzie informację bezużyteczną, niespójną, rozproszoną.

W licznych opracowaniach podkreślana jest jakość informacji, do której zalicza się adekwatność, kompletność, aktualność i wiarygodność.

Jakość informacji można określić przez kilka atrybutów:²

L.p.	Nazwa atrybutu, cechy	Opis cechy
1.	Relewantność	Informacja odpowiada na potrzeby i ma istotne znaczenie dla odbiorcy.
2.	Dokładność	Informacja jest adekwatna do poziomu wiedzy, jaki reprezentuje odbiorca; precyzyjnie i dokładnie oddaje, określa temat.
3.	Aktualność	Informacja nie jest zakurzona; cykl jej aktualizacji jest zgodny z zawartością treści; tempo zmian, wchodzenie kolejnych wersji naturalne; jest stosowna do czasu.
4.	Kompletność	Informacja zawiera optymalną liczbę danych, która wystarcza, by móc przetworzyć informację w konkretną wiedzę; poziom szczegółowości jest zależny także od potrzeb odbiorcy.
5.	Spójność	Poszczególne elementy, dane współgrają ze sobą; forma odpowiada treści; aktualizacja danych jest zgodna z celami, jakim służy ich gromadzenie (statystyka roczna).
6.	Odpowiedniość formy	Odpowiednia prezentacja informacji oraz opis do prezentacji umożliwiają poprawną interpretację, odczyt (tekstowy, graficzny).
7.	Dostępność	Informacja jest dostępna, kiedy jest potrzebna właściwym odbiorcom, najlepiej 24h.
8.	Przystawalność	Informacja jest zgodna z inną informacją; przystawalna do rzeczywistości; interpretowana we właściwym kontekście; funkcjonująca w znajomym systemie komunikacji; sama w sobie nic nie znaczy.
9.	Wiarygodność	Informacja potwierdza prawdziwość danych; zawiera elementy upewniające co do rzetelności przekazu

² Bożena Bednarek - Michalska: Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci. *Biuletyn EBIB* [online] 2007 nr 5 [dostęp 25.11.2009]. Dostępny w Internecie : <http://www.ebib.info/2007/86/a.php?bednarek>

Jakość informacji jest pojęciem subiektywnym, które jest uzależnione od oczekiwań użytkownika. Jest czynnikiem dynamicznym, zmiennym w czasie, podobnie jak zmieniają się potrzeby użytkowników.

Przy określaniu wartości informacyjnej istotne są:

- potrzeby informacyjne użytkowników,
- możliwości dotarcia do właściwych źródeł informacji,
- miejsca selekcji i opracowywania informacji,
- czas dostarczenia informacji, jej zakres,
- adekwatna do potrzeb użytkownika forma.

W Internecie istnieją dwa rodzaje sieci:

- sieć widoczna, płytka, indeksowana(ang. *surface web, visible web, indexable Web*)
- sieć - ukryta, niewidzialna, głęboka (ang. *hidden web, deep web, invisible Web*)

Z jakością informacji ściśle związana jest się problematyka Ukrytego Internetu. *Deep Web* to wysokiej jakości zasoby elektroniczne, których uniwersalne wyszukiwarki nie mogą, bądź nie chcą dodawać do swoich indeksów. Większość jego zasobów stanowią bazy danych, które są przeważnie tworzone, rozwijane i systematycznie monitorowane przez specjalistów w określonej dziedzinie, co zapewnia wysoką jakość i wiarygodność takich materiałów. Udostępnione są również dokładne referencje osób odpowiedzialnych za ich przygotowanie.

Istotna jest również kompletność informacji, ponieważ zbierane są wszystkie istniejące i możliwe do zdobycia zasoby.

Następną ważną cechą stron głębokiego Internetu jest zazwyczaj o wiele wyższy stopień zaawansowania interfejsu wyszukiwania. Przy wyszukiwaniu zasobów deep webu stosuje się strategię wyszukiwawczą *Via the Web*.

Rodzaje ukrytych zasobów Web:

- ▶ Licencjonowane zasoby prenumerowane przez biblioteki akademickie
bazy danych bibliograficzno-abstraktowe
czasopisma elektroniczne
- ▶ Wyszukiwarki naukowe oraz multiwyszukiwarki
 1. Academic Index [http:// www.academicindex.net/](http://www.academicindex.net/)
Multiwyszukiwarka przeszukująca tysiące baz danych i serwisów naukowych oraz informacyjnych tworzonych przez biblioteki i konsorcja.
 2. Find Articles <http://www.findarticles.com/>
Wyszukiwarka milionów artykułów ze znanych czasopism – większość dostępna w pełnych tekstach.

3. Google Scholar <http://scholar.google.pl/>
Wyszukiwarka doniesień naukowych : artykułów, reprintów, materiałów konferencyjnych
 4. INCYWINCY <http://www.incywincy.com/>
Multiwyszukiwarka zasobów „głębokich” i „płytkich”. Wyszukuje w Open Directory Project, kilku ogólnych wyszukiwarkach i ponad milionie portali tematycznych
 5. Infoplease.com <http://www.infoplease.com>
Wyszukiwarka baz danych deep web. W rezultatach otrzymujemy informacje z encyklopedii, słowników i innych źródeł.
 6. Scirus <http://www.scirus.com>
Wyszukiwarka naukowa umożliwiająca dostęp do ponad 300 mln stron internetowych, dociera do informacji o najnowszych doniesieniach naukowych
- Katalogi tematyczne i gateways
1. Australian Subject Gateways Forum (ASGF) <http://www.nla.gov.au/initiatives/sg/gateways.html>. Utworzona w 2000 r. grupa zrzeszająca instytucje tworzące subject gateways dla środowiska szkół wyższych w Australii
 2. BUBL Information Service <http://bubl.ac.uk/>. Serwis tworzony przez bibliotekarzy (Centre for Digital Library Research, Strathclyde University, UK)
 3. RDN, Resource Discovery Network <http://www.rdn.ac.uk/>. RDN jest wspólnym projektem ponad 70 brytyjskich instytucji naukowych i edukacyjnych. Gromadzi on źródła starannie selekcjonowane, indeksowane i opisywane przez specjalistów z danej dziedziny
 4. WorldWideScience.org.
Globalny gateway, dający dostęp do naukowych baz danych i portali poprzez jednoczesne ich przeszukiwanie.
 5. Vascoda <http://www.vascoda.de/>
Portal typu subject gateway tworzony przez Bibliotekę Uniwersytecką w Hannoverze, oferujący dostęp do informacji naukowej z różnych dziedzin, w tym zasobów ukrytych.

► Repozytoria Open Access

1. ECNIS (**E**nvironmental **C**ancer Risk, **N**utrition and **I**ndividual **S**usceptibility) (<http://www.ecnis.org>) *repozytorium* dziedzinowe Instytut Medycyny Pracy w Łodzi
2. Open DOAR (Directory of Open Access Repositories) www.opendoar.org serwis zawierający listę repozytoriów z całego świata (w tym 19 polskich instytucji), realizujących postulat bezpłatnego dostępu do wiedzy oraz ideę otwartej nauki
3. OAD (Open Access Repository) wykaz repozytoriów dziedzinowych zawierających otwarte zasoby wiedzy z 38 dyscyplin naukowych
4. Repozytorium działające przy University of Southampton dostęp do abstraktów oraz pełnych tekstów między innymi z takich dziedzin jak:
 - elektronika
 - informatyka
5. ROAR Registry of Open Access Repositories <http://roar.eprints.org/index.php>

Archiwum ok. 800 repozytoriów OA. Dotyczy wszystkich dziedzin wiedzy. Możliwość przeglądania wg krajów, oprogramowania, typów zawartości oraz przeszukiwania treści repozytoriów wg słów z publikacji, autorów itp.

Polega ona na korzystaniu z różnych narzędzi wyszukiwawczych dostosowanych do potrzeb informacyjnych użytkowników bibliotek

Podsumowanie

Wyszukiwanie w Internecie jest czynnością, która wymaga profesjonalnego przygotowania w sytuacji, kiedy mamy do czynienia z ogromną ilością informacji. Użytkownik szukając w zasobach sieci, powinien dokonywać selekcji oferowanych przez Internet źródeł, aby mieć gwarancję, że korzysta ze źródeł wiarygodnych.

Powinien mieć świadomość, że równolegle z Internetem Płytkim (powierzchniowym) istnieje Głęboki Internet (ukryty), który indeksuje źródła o wysokiej jakości.

Od jakości dostarczanej czy pozyskiwanej informacji zależy bowiem stan edukacji i wiedzy społeczeństwa. Ważne jest, żebyśmy umieli nad tą informacją panować i mieli świadomość potencjalnych zagrożeń.

Bibliografia

- B a b i k Wiesław: Informacja i jej zagrożenia w społeczeństwie informacyjnym [online] [dostęp 07.09.2010]. Dostępny w Internecie: <http://galaxy.uci.agh.edu.pl/~amber/wb-informacja.pdf>.
- B e d n a r e k - M i c h a ł s k a Bożena: Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci. *Biuletyn EBIB* [online] 2007 nr 5 [dostęp 25.11.2009]. Dostępny w Internecie: <http://www.ebib.info/2007/86/a.php?bednarek>
- C e c h y zasobów głębokiego Internetu [online] [dostęp 8.11.2010]. Dostępny w Internecie: <http://deepweb.pl/gleboki-internet/cechy-zasobow-glebokiego-internetu>
- C h r a p c z y ń s k a Beata: Nowoczesne usługi informacyjne kluczem do sukcesu użytkowników. Stan obecny i perspektywy [online] [dostęp 1 marca 2010]. Dostępny w Internecie: http://www.inib.uj.edu.pl/wyd_inib/s3_z5/chrapczynska-n.pdf
- C i s e k Sabina, S a p a Remigiusz: Komunikacja naukowa w Internecie - mity i rzeczywistość. W: Komputer-człowiek-prawo. Księga pamiątkowa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego/ red. Wiesław Lubaszewski. Kraków 2007 s. 39-49
- D e r f e r t - W o l f Lidia: Odkrywanie niewidzialnych zasobów sieci // Wyszukiwanie i przetwarzanie cyfrowych informacji. II Seminarium z cyklu Infobroker
- D e r f e r t - W o l f Lidia: Serwisy tematyczne o kontrolowanej jakości w Internecie – subject gateways. *Biuletyn EBIB* [online] 2004 nr 6 [dostęp 01.07.2006]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/2004/57/wykaz.php>
- D e r f e r t - W o l f Lidia: Ukryty Internet Web [online] [dostęp 23.10.2010]. Dostępny w Internecie : www.mbp.gdynia.pl/stowarzyszenie/ukryty.internet.pdf
- I n f o r m a c j a w sieci: problemy, metody, technologie: praca zbiorowa/pod red. Barbary Sosińskiej-Kalaty, Ewy Chuchro i Włodzimierza Daszewskiego. Warszawa 2006
- J a n k o w s k a Maria Anna: Powszechna edukacja informacyjno-komunikacyjna jako atrybut bibliotekarstwa akademickiego. *EBIB* [online] 2005 nr 1 (62) [dostęp: 26 sierpnia 2005]. Dostępny w Internecie: <http://ebib.oss.wroc.pl/2005/62jankowska.php>
- Ł a m e k Adam: Ukryty Internet. *Magazyn Internet* 2002 nr 7 s. 58-60
- P a m u ł a - C i e ś ł a k Natalia: Zjawisko Ukrytego Internetu – rola bibliotek w upowszechnianiu jego zasobów [online] [dostęp 22.12.2009]. Dostępny w Internecie: <http://bg.p.lodz.pl/konferencja2006/materialy>
- P r z y ł u s k a Jolanta: Repozytoria Open Access a dostęp do wiedzy medycznej. *Forum Bibl. Med.* 2009 R. 2 nr 2 s. 202-238
- S ł o w n i k encyklopedyczny terminologii, języków i systemów informacyjno - wyszukiwawczych./ red. Bożena Bojar. Warszawa 2002

Mgr Roma Hajduk
Poznań - UM

WSKAŹNIKI OCENY PUBLIKACJI NAUKOWYCH

Ważnym elementem każdej pracy naukowej jest szybkie upowszechnienie wyników badań przez ich opublikowanie. Przy ocenie działalności naukowej poszczególnych osób czy instytucji bierze się pod uwagę zarówno liczbę publikacji, jak i ich wpływ na rozwój nauki.

Bibliometria jest narzędziem, które pozwala ocenić stan nauki na podstawie publikacji. Można ją zdefiniować jako „zbiór metod matematycznych i statystycznych stosowanych do oceny oddziaływania poszczególnych publikacji, czasopism naukowych lub autorów publikacji”. Termin „bibliometria” zaproponował w 1969 roku Alan Pritchard, zastępując wcześniejszą nazwę „bibliografia statystyczna”. Współczesna bibliometria związana jest przede wszystkim z nazwiskiem Eugene’a Garfielda.

Najważniejszymi wskaźnikami bibliometrycznymi, na których opiera się większość analiz bibliometrycznych, są:

- Indeksy cytowań
- Impact Factor
- Indeks Hirscha
- Punktacja KBN / MNI / MNiSW¹.

Stosuje się je do oceny jakości czasopisma naukowego, oceny parametrycznej instytucji naukowej, a także do oceny indywidualnego dorobku naukowego pracowników.

W nauce, a szczególnie w naukach medycznych, w których duże znaczenie ma jak najszybsze przekazanie wyników badań, najważniejszym źródłem informacji są czasopisma naukowe. Olbrzymia i stale rosnąca ich liczba staje się wielkim problemem, ponieważ nikt nie jest w stanie dotrzeć na bieżąco do wszystkich

¹KBN-Komitet Badań Naukowych; MNI - Ministerstwo Nauki i Informatyzacji; MNiSW - Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wzrznego

wartościowych doniesień, nawet z wąskiej dyscypliny naukowej. Zauważono zatem konieczność ich selekcji oraz dokonywania wyboru najważniejszych, mających największy wpływ na rozwój nauki.

Eugene Garfield, w artykule opublikowanym w "Science" w 1955 roku², jako pierwszy zasygnalizował konieczność opracowania parametru oceny jakości czasopism naukowych.

Rankingi mogą być przydatne dla różnych grup użytkowników.

Oceną czasopism naukowych zainteresowani są:

Naukowcy - zobligowani do śledzenia publikacji ze swojej dziedziny, a nie są w stanie zapoznać się z artykułami we wszystkich czasopismach. Ważna jest dla nich informacja, gdzie mogą znaleźć najbardziej wartościowe doniesienia, a także w których czasopismach publikować, aby wyniki ich pracy naukowej zostały szybko zauważone.

Redakcje czasopism naukowych - rankingi czasopism pozwalają zorientować się jak oceniane są ich wydawnictwa oraz jakie muszą podjąć działania, aby podnieść ich znaczenie i punktację.

Instytucje odpowiedzialne za politykę naukową i finansowanie nauki - w Polsce Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Nauki i Informatyzacji dawniej, obecnie Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego wykorzystują istniejące światowe rankingi, a także tworzą własne listy czasopism punktowanych oraz określają parametry oceny innych typów publikacji.

Biblioteki Naukowe - rankingi czasopism pomagają w podejmowaniu decyzji dotyczącej prenumeraty i wyboru najcenniejszych tytułów.

Cytowanie w nauce

Analiza cytowań jest ważnym zagadnieniem związanym z pomiarem wartości naukowej publikacji. Każdy naukowiec ma nadzieję, że efekty jego pracy naukowej zostaną zauważone i docenione przez innych. Dowodem takiego uznania jest zacytowanie opublikowanych wyników badań w pracach innych autorów. Cytowanie czyli powoływanie się autora publikacji w bibliografii załącznikowej na prace innych autorów, jako powszechna zasada zaczyna obowiązywać w XIX wieku, a w XX wieku staje się podstawowym przedmiotem badań bibliometrycznych. Za najbardziej wartościowe publikacje uznaje się te, które najczęściej cytują w swoich pracach inni autorzy.

Eugene Garfield zaproponował opracowywanie indeksów cytowań, które mogą stać się narzędziem pozwalającym badać wykorzystanie czasopisma poprzez cytowanie.

² Eugene G a r f i e l d : Citation indexes for science. A new dimension in documentation through association of ideas. Science 1955 Nr 122 s.108-111

W 1958 roku założył w Filadelfii w USA Instytut Informacji Naukowej - Institute for Scientific Information (ISI). Obecnie stanowi on część Thomson Reuters Corporation.

Zadaniem ISI było i jest do dziś opracowywanie indeksów cytowań, na podstawie których powstają najważniejsze światowe rankingi czasopism naukowych i inne analizy bibliometryczne.

Pierwszy - *Science Citation Index* został opracowany w 1961 roku, a od 1963 roku ukazuje się regularnie. Powstaje w oparciu o najważniejsze światowe czasopisma z zakresu nauk technicznych, przyrodniczych, medycznych. Aktualnie obejmuje takie dyscypliny jak, m.in.: rolnictwo, biologia, chemia, informatyka, fizyka, medycyna. Od 1973 roku ukazuje się kolejny indeks *Social Science Citation Index* z zakresu nauk społecznych, a od 1978 roku *Art & Humanities Citation Index* bazujący na czasopismach z zakresu nauk humanistycznych i sztuki. Początkowo indeksy cytowań ukazywały się w formie drukowanej, od 1988 roku publikowane były na dyskach optycznych, a od 1997 roku bazy cytowań udostępniane są online - obecnie jako pakiet Web of Science na platformie Web of Knowledge.

Indeksy cytowań umożliwiają opracowywanie szczegółowych analiz cytowań, ponieważ do każdego opisu bibliograficznego dołączony jest pełen wykaz bibliografii załącznikowej. Równocześnie są to obszerne bazy bibliograficzne. Przygotowując analizę cytowań należy pamiętać, że autocytowanie - jeżeli jest chociaż jeden autor wspólny dla obu prac (cytowanej i cytującej) - nie powinno być uwzględnione przy ocenie cytowań dorobku danego autora. Za pracę cytowaną uznaje się tę publikację, na którą powołują się inni autorzy.

Indeksy cytowań

- są narzędziem pozwalającym sporządzać analizy cytowań przydatne w ocenie dorobku instytucji naukowych oraz pracowników nauki
- cytowanie stanowi także ważny element oceny czasopisma, ponieważ umożliwia wyliczanie różnych wskaźników
- najważniejsze wskaźniki oparte na indeksach cytowań
 - Impact Factor

IMPACT FACTOR

Na podstawie danych o cytowaniach, zawartych w bazach cytowań, wydawany jest corocznie przez Institute for Scientific Information Journal Citation Reports. Zawiera szereg wskaźników służących ocenie czasopism naukowych.

Journal Citation Reports dostępny jest w dwóch wydaniach:

- JCR Science Edition (wydawany od 1975 roku) - zawiera w 2009 r. dane z 7387 czasopism w ponad 170 kategoriach tematycznych
- JCR Social Sciences Edition (wydawany od 1977 roku) - zawiera w 2009 r. dane z 2257 czasopism w 55 kategoriach tematycznych

Początkowo JCR stanowił integralną część Science Citation Index oraz Social Science Citation Index, od 1989 r. jest samodzielnym wydawnictwem, a od 1994 roku ukazuje się w wersji elektronicznej. W JCR znajdziemy pełne dane bibliograficzne czasopisma, informacje o tym jakie czasopisma są najczęściej cytowane w interesującym nas czasopiśmie (cited journal), jak ono jest cytowane przez inne czasopisma (citing journal) oraz wskaźniki charakteryzujące powiązania pomiędzy cytującymi i cytowanymi.

W JCR zebrano i zestawiono liczbę cytowań i artykułów z prawie wszystkich dyscyplin naukowych, dzięki czemu można w sposób unikatowy oceniać i porównywać czasopisma. Najważniejszym wskaźnikiem zawartym w JCR jest IMPACT FACTOR (skrót: IF).

IMPACT FACTOR “miara oddziaływania” – to wskaźnik prestiżu i siły oddziaływania czasopism naukowych, obliczany dla danego roku przez ISI na podstawie indeksów cytowań. IF danego czasopisma odpowiada średniej rocznej liczbie cytowań przypadającej na jeden opublikowany w nim artykuł. Pokazuje rangę czasopisma w światowym rankingu.

Jest podstawowym kryterium oceny i porównania czasopism pod względem ich wartości naukowej, odzwierciedla także wpływ czasopisma na środowisko naukowe.

Impact Factor danego czasopisma to liczba cytowań uzyskanych przez to czasopismo w danym roku dla artykułów opublikowanych w nim w dwóch poprzednich latach podzielona przez liczbę artykułów zamieszczonych w tym czasopiśmie w tych samych dwóch latach.

Przykład obliczania IF za rok 2009 dla czasopisma Folia Neuropathologica:

FOLIA NEUROPATHOLOGICA

Journal Impact Factor - J

Cites in 2009 to items published in: 2008 = 37 Number of items published in: 2008 = 31
2007 = 43 2007 = 39
Sum: 80 Sum: 70

Calculation: $\frac{\text{Cites to recent items}}{\text{Number of recent items}} = \frac{80}{70} = 1.143$

5-Year Journal Impact Factor - J

Cites in (2009) to items published in: 2008 = 37 Number of items published in: 2008 = 31
2007 = 43 2007 = 39
2006 = 51 2006 = 45
2005 = 75 2005 = 41
2004 = 35 2004 = 39
Sum: 241 Sum: 195

Calculation: $\frac{\text{Cites to recent items}}{\text{Number of recent items}} = \frac{241}{195} = 1.236$

Journal Self Cites - J

The tables show the contribution of the journal's self cites to its impact factor. This information is also represented in the cited journal graph.

Total Cites	374	Self Cites	61 (16% of 374)
Cites to Years Used in Impact Factor Calculation	80	Self Cites to Years Used in Impact Factor Calculation	38 (47% of 80)
Impact Factor	1.143	Impact Factor without Self Cites	0.600

Impact Factor wg Garfielda jest parametrem służącym wyłącznie ocenie czasopism, a nie indywidualnego dorobku pracowników czy instytucji naukowych, ponieważ IF wyliczony jest dla statystycznego artykułu i nie ma związku z liczbą cytowań konkretnych artykułów. Często artykuł zamieszczony jest w prestiżowym czasopiśmie z wysokim IF, a nie uzyskuje żadnego cytowania. Z drugiej strony, wysoka ranga czasopisma sprawia, że naukowcy pragną publikować w nim wyniki swoich badań. Redakcje renomowanych czasopism, aby utrzymać wysoki poziom swojego tytułu zmuszone są przeprowadzać wnikliwą selekcję oraz rzetelną, często opartą na „podwójnej ślepej próbie” recenzję, aby przyjmować do druku prace najbardziej wartościowe. Uznaje się zatem, że opublikowanie artykułu w czasopiśmie z IF jest również wyznacznikiem jego jakości. W wielu krajach, również w Polsce, istnieją całe systemy oceny instytucji naukowych i ich pracowników opierające się na liczbie publikacji z uwzględnieniem IF czasopism, w których się ukazały. Dlatego uważa się, że liczba publikacji w prestiżowych czasopismach z wysokim Impact Factor jest również miarą jakości prowadzonych badań naukowych.

Journal Citation Reports obu wydań z IF za rok 2009 jest szczególnie ważny dla polskich czasopism naukowych. Nasz „stan posiadania” czasopism z tym prestiżowym wskaźnikiem w JCR Social Sciences Edition wzrósł o 100 procent - z 2 tytułów w 2008 r. do 4 w roku 2009, a w JCR Sciences Edition przybyło wprawdzie mniej niż 100 procent, jednak liczba nowych czasopism wywiera duże wrażenie. W edycji z 2008 roku na polskiej liście znajdowało się 59 tytułów, a w roku następnym już 103 polskie czasopisma posiadają Impact Factor. Wielkim sukcesem jest wprowadzenie 44, a właściwie 45 (czasopismo Medical Science Monitor, które figurowało na naszej liście w 2008 roku, w edycji z 2009 roku wypadło z niej i znajduje się w wykazie czasopism USA) nowych tytułów do tego prestiżowego rankingu.

Wybrane polskie czasopisma, które po raz pierwszy uzyskały IF za rok 2009:

- Advances in Clinical and Experimental Medicine
- Central European Journal of Medicine
- Kardiologia i Torakochirurgia Polska
- Kardiologia Polska
- Neurologia i Neurochirurgia Polska
- Postępy Dermatologii i Alergologii
- Postępy w Kardiologii Interwencyjnej
- Postępy Mikrobiologii
- Przegląd Gastroenterologiczny
- Przegląd Menopauzalny
- Psychiatria Polska
- Wideochirurgia i Inne Techniki Małoinwazyjne
- Współczesna Onkologia

Impact Factor

- prosty, łatwy do zweryfikowania sposób obliczania
- informuje o międzynarodowym uznaniu czasopisma
- wskaźnik oceniający instytucje naukowe i pracowników nauki
- publikowanie w czasopismach z wysokim IF jest wyznacznikiem wartości publikacji oraz ich autorów
- dla bibliotek pomocne kryterium dokonywania wyboru najważniejszych czasopism do prenumeraty
- wartość wskaźnika Impact Factor publikacji musi być przyporządkowana zgodnie z rokiem edycji Journal Citation Reports.

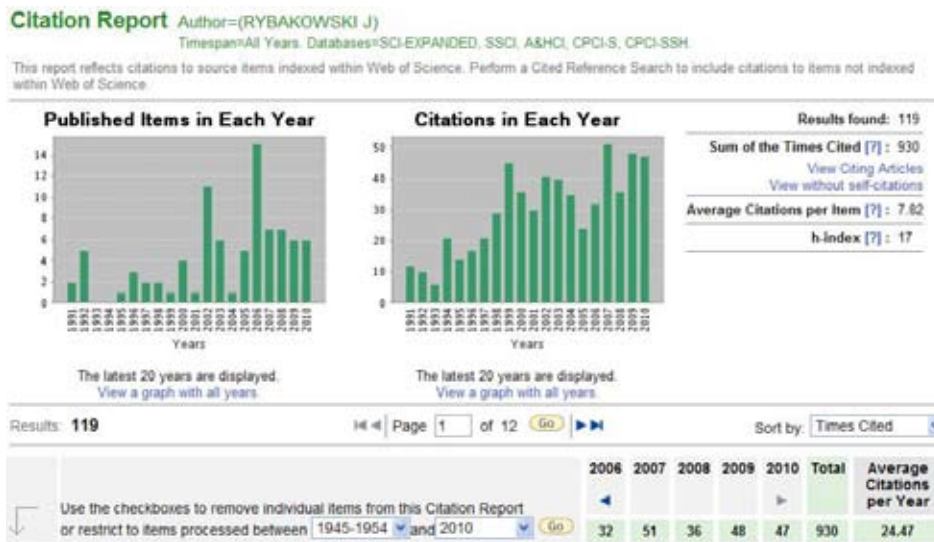
Baza JCR ukazuje się z dużym opóźnieniem. Impact Factor za rok 2010 poznamy w połowie roku 2011, do tego czasu publikacjom z 2010 r. przypisuje się zwyczajowo ostatni dostępny wskaźnik i weryfikuje po opublikowaniu należnej za dany rok wartości IF.

Omawiając Journal Citation Reports, nie sposób pominąć innego wykazu światowych czasopism naukowych - „ISI Master Journal List”. Jest to na bieżąco aktualizowana lista czasopism, które przeszły proces oceny i są indeksowane w bazach tworzonych przez ISI m.in.: Science Citation Index Expanded, Journal Citation Reports, Current Contents. Do listy dodawane są nowe tytuły, a wypadają z niej czasopisma, które przestały spełniać wymagania określone przez ekspertów. Każdego roku eksperci oceniają około 2000 czasopism, ale tylko 10–12 proc. uzyskuje pozytywną opinię i trafia na listę filadelfijską. Prof. Andrzej Kajetan Wróblewski Master Journal List nazwał skrótowo „listą filadelfijską” i nazwa ta jest w Polsce powszechnie używana. Termin lista filadelfijska jest często błędnie stosowany na określenie JCR - wykazu czasopism z obliczonym wskaźnikiem Impact Factor. Master Journal List nie podaje wartości żadnych wskaźników. Lista filadelfijska jest w pewnym sensie sub-listą Journal Citation Reports, a nowe czasopisma, które się do niej dostały mają szansę otrzymać Impact Factor i figurować również w JCR w przyszłości.

Indeks Hirscha

Ciekawą propozycję oceny parametrycznej dorobku naukowego zaproponował w 2005 roku amerykański fizyk Jorge E. Hirsch. Wprowadza on liczbowy współczynnik oznaczony literą „h” i nazywany indeksem Hirscha. Wartość „h” oparta jest na ilości cytowań, równocześnie zawiera w sobie ocenę dorobku naukowego rozumianą jako zdolność publikowania dobrze cytowanych prac.

Indeks h (Hirscha) - (ang. H-index) jest zdefiniowany jako liczba prac naukowych (publikacji), które uzyskały liczbę cytowań równą lub większą od h.

Przykładowo Indeks Hirscha 17 oznacza, że 17 prac ze wszystkich opublikowanych (119) było cytowane minimum 17 razy.

Za pomocą tego indeksu można dokonać oceny dorobku naukowego pojedynczej osoby, instytucji naukowej, uczelni czy wręcz całego kraju. H-index opiera się na cytowaniach i jest automatycznie wyliczany w bazach: Science Citation Index oraz Scopus.

Indeks Hirscha

- indeks wyrażony jest prostą i całkowitą liczbą
- opisuje ilościowy i jakościowy charakter badań
- nie premiuje prac wyjątkowo dobrze cytowanych
- zależy od lat pracy osoby ocenianej

Polskie wskaźniki oceny publikacji naukowych

W Polsce zmiana zasad finansowania nauki spowodowała konieczność wprowadzenia obiektywnych kryteriów oceny jednostek naukowych starających się o dofinansowanie. W 1991 roku powołano Komitet Badań Naukowych, a w 1999 roku został przyjęty nowy system oceny parametrycznej, w którym poszczególne przejawy działalności naukowej jednostki, również publikacje, podlegają ocenie punktowej.

W latach 2000 – 2004 w okresie funkcjonowania Komitetu Badań Naukowych wszystkie dziedziny zostały podzielone na 12 zespołów i poszczególne zespoły specjalistyczne określały własne zasady punktacji za publikacje oraz przygotowywały listy czasopism punktowanych. Uczelnie medyczne obowiązywała punktacja według kryteriów i list rankingowych KBN Zespołu Nauk Medycznych P-05.

Dla czasopism z Impact Factor zastosowano przelicznik:

**SZCZEGÓŁOWE ZASADY
OCENY PARAMETRYCZNEJ JEDNOSTEK NAUKOWYCH
WCHODZĄCYCH W ZAKRES DZIAŁAŃ
ZESPOŁU NAUK MEDYCZNYCH P05**

**w zakresie publikacji w czasopismach,
monografiach i podręcznikach akademickich**

1. Publikacje zawarte w czasopismach.

1 A - Publikacje recenzowane zawarte na liście filadelfijskiego Instytutu Informacji

Naukowej:

Publikacje z IF:	Punktacja KBN:
- 0,000	6
0,001 – 0,500	7
0,501 – 1,000	8
1,001 - 1,500	9
1,501 - 2,000	10
2,001 - 2,500	11
2,501 - 3,000	12
3,001 - 3,500	13
3,501 - 4,000	14
4,001 - 4,500	15
4,501 - 5,000	16
5,001 - 5,500	17
5,501 - 6,000	18
6,001 - 6,500	19
6,501 - 7,000	20
7,001 - 7,500	21
7,501 - 8,000	22
8,001 - 8,500	23
8,501 - ∞	24

- publikacje w recenzowanych czasopismach zagranicznych bez IF otrzymywały od 1 do 6 pkt.
- publikacje recenzowane w polskich czasopismach punktowane zgodnie z listą czasopism Zespołu P05

Monografie naukowe, podręczniki akademickie

Autorstwo monografii naukowej lub podręcznika akademickiego o zasięgu międzynarodowym publikowanym w:

- języku angielskim od 12 do 24 pkt
- języku polskim lub innym nie angielskim od 6 do 18 pkt

Autorstwo rozdziału w monografii naukowej lub podręczniku akademickim o zasięgu międzynarodowym publikowanym w:

- języku angielskim od 5 do 12 pkt
- języku polskim lub innym nie angielskim do 3 pkt

Autorstwo rozdziału w monografii naukowej i podręczniku akademickim o zasięgu krajowym do 3 pkt

Redakcja naukowa monografii lub podręcznika akademickiego od 5 do 10 pkt

Łączna liczba punktów za poszczególne rozdziały nie może przekraczać liczby punktów za monografię.

Dla publikacji z lat 2005 i 2006 stosowano punktację na podstawie Rozporządzenia Ministra Nauki i Informatyzacji z dnia 4 sierpnia 2005 r. wraz z wykazem czasopism punktowanych z dnia 7 października 2005 r. uwzględniając korektę z 3 listopada 2005 r.

Wykaz czasopism punktowanych składa się z:

- część A - wybrane czasopisma ze wskaźnikiem Impact Factor wg JCR z 2004 roku otrzymały w zależności od wskaźnika cytowań od 10 do 24 pkt.
- część B - wybrane czasopisma bez IF od 1 - 6 pkt

Publikacjom w czasopismach zagranicznych, które nie zostały uwzględnione na liście MNIiI można przyznać 3 pkt.

Monografie naukowe, podręczniki akademickie:

- Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w jęz. angielskim - od 12 do 24 pkt.
- Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w jęz. angielskim - do 12 pkt.
- Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w jęz. polskim lub innym nie angielskim - od 6 do 20 pkt.
- Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w jęz. polskim lub innym nie angielskim - do 6 pkt.
- Redakcja monografii lub podręcznika akademickiego - od 5 do 10 pkt.

Od 2007 roku obowiązuje punktacja Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego według następujących wykazów wraz z aktualizacjami:

Wykaz wybranych czasopism wraz z listą punktów Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2007

– Wykaz uzupełniający z dnia 28 listopada 2008r.

Wykaz wybranych czasopism wraz z listą punktów Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego 2009

- Aktualizacja z dnia 16 lipca 2009r.
- Aktualizacja z dnia 10 marca 2010r.
- Aktualizacja z dnia 13 maja 2010r. + Sprostowanie
- Aktualizacja z dnia 20 maja 2010r.

Wykaz czasopism jest podzielony na część „A” i „B”.

- część A – czasopisma wyróżnione przez Journal Citation Reports czyli te, dla których został wyliczony wskaźnik Impact factor. Punktacja czasopisma oparta jest wyłącznie o wartość jego IF na tle innych czasopism naukowych w danej dziedzinie. Czasopisma z jednej dziedziny zostały uporządkowane wg malejącego IF i podzielone na grupy, którym przypisano punkty 30, 24, 20, 15 i 10.

Np..liczbę 30 pkt. przyznano czasopismom, które są minimum 10 razy “lepsze” (w skali IF) od czasopisma z tej dziedziny znajdującego się w połowie najwyżej punktowanego zbioru dla danej dziedziny

- część B – polskie i zagraniczne czasopisma nieobjęte wykazem JCR - warunkiem umieszczenia czasopisma w tej części jest złożenie przez jego wydawcę lub redaktora naczelnego ankiety aplikacyjnej wraz z obliczonym przez redakcję wskaźnikiem RIF i uzyskanie pozytywnej oceny dokonanej przez zespoły eksperckie

Dodatkowo mogą otrzymać punkty czasopisma zagraniczne (adres redakcji poza Polską), które nie znalazło się na liście A lub B:

- wydawane w języku angielskim 3 pkt.
- wydawane w języku innym niż angielskim 1 pkt.

Wybrane parametry oceny polskiego czasopisma naukowego bez Impact Factor

- czy wszystkie publikacje są recenzowane?
- czy wydawcą lub patronem jest niekomercyjna instytucja naukowa
- o zasięgu co najmniej krajowym? Jeżeli tak, to jaka.
- czy streszczenia wszystkich publikacji są w języku kongresowym? Jeżeli tak, to podać jaki jest procent tych prac
- czy artykuły są publikowane w języku kongresowym?
- czy czasopismo ma stronę internetową z dostępem do streszczeń i do pełnych prac?
- ile wynosi roczny nakład wszystkich zeszytów (tomów)?
- ile rocznie publikowanych jest prac naukowych?
- częstotliwość wydawania, liczba zeszytów rocznie?

Do wypełnionej ankiety redakcja musi dołączyć wykaz cytowań dla udokumentowania RIF.

RIF - realny współczynnik wpływu obliczony za pomocą Science Citation Index Expanded wg wzoru:

$$RIF(n) = [C(n-1) + C(n-2)] / [L(n-1) + L(n-2)]$$

Gdzie:

n – lata kalendarzowe

C – liczba cytowań publikacji w bazie SCI z danego roku kalendarzowego

L – liczba publikacji w danym roku kalendarzowym

Od 2007 roku punktacji nie podlegają publikacje:

- w suplementach
- w zeszytach specjalnych
- materiały konferencyjne
- prace wieloosrodkowe, jeżeli autor nie jest wymieniony w polu autorskim

Monografie i podręczniki akademickie ocenia się według Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia. 17.10.2007r. i 24.07.2009 r.

- Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w jęz. angielskim - 24 pkt.
- Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w jęz. angielskim - 7 pkt.
- Autorstwo monografii lub podręcznika akademickiego w jęz. polskim lub innym nie angielskim - 12 pkt.
- Autorstwo rozdziału w monografii lub podręczniku akademickim w jęz. polskim lub innym nie angielskim - - 3 pkt.
- Redakcja monografii lub podręcznika akademickiego - w jęz. angielskim 5 pkt., w jęz. polskim - 3 pkt.

Od 2007 roku za monografie uznaje się opracowanie naukowe -minimum 3 arkusze wydawnicze, a za "rozdział w monografii lub podręczniku akademickim" uznaje się opracowanie naukowe - minimum 0,5 arkusza wydawniczego. Łączna suma punktów za poszczególne rozdziały nie może przekraczać maksymalnej liczby punktów za całą monografię.

Ostatnim - jak dotąd - jest „Ujednolicony wykaz czasopism punktowanych” z dnia 25 czerwca 2010 roku, obejmujący tytuły umieszczone w załącznikach do komunikatów:

- Nr 24 z dnia 28 listopada 2007 r.
- Nr 9 z dnia 29 lutego 2008 r.
- Nr 23 z dnia 28 listopada 2008 r.
- Nr 8 z dnia 31 marca 2009 r.
- Nr 16 z dnia 16 lipca 2009 r.
- Nr 9 z dnia 10 marca 2010 r.
- Nr 13 z dnia 13 maja 2010 r.
- Nr 15 z dnia 20 maja 2010 r.

Wykaz ten był podstawą oceny parametrycznej jednostek naukowych za lata 2005-2009 przeprowadzonej w celu kategoryzacji wydziałów.

Bibliografia

D r a b e k Aneta: Bibliometryczna analiza czasopism naukowych w dziedzinie nauk społecznych. Toruń 2010

K i e r z e k Ryszard: Polska nauka w indeksie Hirscha. *Sprawy Nauki* 2008 R. 137 nr 6–7 s. 29-35, http://www.ibch.poznan.pl/Pl/Sprawy_Nauki/Sprawy_Nauki_RK_internet.pdf

L e w a n d o w s k i Marek: O powstaniu, upadku i reinkarnacji "listy filadelfijskiej" uwag kilka. *Nauka* 2006 nr 3 s. 87-93

W r ó b l e w s k i Andrzej Kajetan: Bibliometryczna trylogia Referat wygłoszony na konferencji „Statystyczno-porównawcze metody oceny działalności naukowej”, Cieszyn 22-23 XI 2001 r., <http://www1.bg.us.edu.pl/Publikacje/Cieszyn/wroblewski.pdf>

Mgr Irmina Utrata
Warszawa - WUM

ZBIORY GŁÓWNEJ BIBLIOTEKI LEKARSKIEJ DAWNIEJ I DZIŚ

Abstract

The article shows how collections of the Main Medical Library were created. The Main Medical Library is the biggest library in Poland with medical books and magazines collection. The article gives also information about special collections with unique value, as well as about traditional printed and electronic sources of information. It emphasises role of the Main Medical Library, which is regarded as a indispensable scientific workshop for doctors and source of knowledge for medicine history scientists.

Dnia 8 czerwca 2010 roku minęła 65-ta rocznica powstania Głównej Biblioteki Lekarskiej, w tym dniu 1945 roku Minister Zdrowia dr. Franciszek Litwin powołał w ramach Ministerstwa - Wydział Naukowo-Wydawniczy wg projektu dr. Stanisława Konopki. Jednym z wielu zadań Wydziału było utworzenie w Polsce sieci medycznych bibliotek naukowych na czele z Główną Biblioteką Lekarską w Warszawie. Nowo powołany naczelnik Wydziału – dr Stanisław Konopka otrzymał kilka książek lekarskich stanowiących zaczątek zbiorów tworzącej się biblioteki. Zarządzenie Ministra Zdrowia z 5 listopada 1949 roku dało formalne podstawy prawne istnienia Głównej Bibliotece Lekarskiej.

Pomysłodawcą, twórcą i wieloletnim dyrektorem centralnej biblioteki medycyny w Polsce był prof. dr hab. n. med. Stanisław Konopka - wybitny bibliotekarz i bibliograf. Dzięki jego pasji, talentowi, koneksjom i niebywalej pracowitości powstały fundamenty dzisiejszego „imperium” GBL. Zgromadził od podstaw potężny księgozbiór medyczny, tym bardziej zasługujący na podziw, że jego tworzenie przypadło na trudne czasy powojenne. Zręby Głównej Biblioteki Lekarskiej stanowiły ocalałe zbiory Warszawskiego Towarzystwa Higienicznego, składające się z kilku tysięcy tomów głównie polskich czasopism, książek, broszur oraz kilkuset kilogramów zeszytów czasopisma „Zdrowie” i „Zdrowie Publiczne”. Biblioteka pozyskała także inne zbiory bibliotek warszawskich, przetrzymywanych w okresie powstania w 1944 roku w piwnicach Biblioteki Krasińskich, przy ul. Okólnik. Zachował się m.in.

księgozbiór byłego Ministerstwa Opieki Społecznej zgromadzony przez bibliofila Edwarda Chwalewika. Spory zbiór książek lekarskich oraz zeszytów „Polskiego Archiwum Medycyny Wewnętrznej” przekazał Urząd Śledczy przy ul. Wilczej.

W początkowym okresie funkcjonowania biblioteki skupiono się głównie na zabezpieczaniu ocalałych przedwojennych księgozbiorów lekarskich w kraju i zwożeniu ich do Warszawy. Zbiory pozyskiwano także w drodze darów od innych bibliotek, wydawnictw naukowych, towarzystw lekarskich polskich i zagranicznych a także od lekarzy Polaków mieszkających za granicą. Dary zaczęły napływać z placówek w Anglii, Francji, Rosji, Stanów Zjednoczonych, Szwajcarii, Szwecji czy Czechosłowacji. Pierwszą przesyłkę z wydawnictwami zwartymi i ciągłymi dostarczył w końcu listopada 1945 r. Związek Lekarzy Polskich w Anglii. Wiele cennych darów z instytucji angielskich i amerykańskich napłynęło dzięki staraniom dr. Leona Dmochowskiego przebywającego w Londynie. Komitet Pomocy Akademickiej w Sztokholmie przysłał medyczne wydawnictwa skandynawskie. Z pomocą przyszła także Fundacja Rockefellera dostarczając w kilku kompletach znaczną liczbę książek oraz czasopism medycznych. Zgromadzone zbiory udostępniano wszystkim zainteresowanym lekarzom oraz instytucjom naukowym, na miejscu lub w drodze wypożyczeń.

Ze sprawozdania z działalności Biblioteki za sierpień 1945 roku przesłanego do Ministerstwa Zdrowia dowiadujemy się: „Zbiory Głównej Biblioteki Lekarskiej powiększają się z każdym dniem. W ciągu miesiąca przewieziono z Sanatorium dla płucno-chorych w Głuchołazach ponad 15 000 dzieł niemieckich, wśród których znajdują się nowe podręczniki lekarskie ze wszystkich dziedzin medycyny. Z Naczelnego Komisarjatu do Walki z Epidemiami otrzymano 203 dzieła, przywiezione z Legnicy; Ministerstwo Oświaty przekazało nam 12 dzieł; administracja „Polskiego Przeglądu Chirurgicznego” dała Bibliotece dwa komplety swego wydawnictwa. Około 50 książek otrzymała Biblioteka w darze od dra Witolda Chodźki, od prof. Franciszka Waltera i od innych lekarzy. Zakupiono bibliotekę po drze Władysławie Palmirskim, składającą się z dzieł naukowych z zakresu bakteriologii (około 600 tomów), zakupiono od dra Bronisława Sabata i w księgarniach 38 dzieł. Razem zbiory Biblioteki liczą obecnie przeszło 26.000 tomów.... Wypożyczalnia i Czytelnia nie jest jeszcze urządzona z braku mebli a przede wszystkim z powodu braku miejsca. Mimo tego czytelników z każdym dniem przybywa, którzy oddają się lekturze przy jednym wspólnym stole. W ciągu miesiąca wypożyczono do domu 28 książek, zwrócono 5 książek”¹.

Stały napływ darów z instytucji i od osób prywatnych, przejęcie poniemieckich księgozbiorów oraz otrzymanie kredytu w wysokości 10 000 koron na zakup książek

¹ Stanisława K o n o p k a : Taki był początek. (O założeniu Głównej Biblioteki Lekarskiej). *Biul. GBL* 1964 R. 13 nr 9 s. 624

lekarskich w Szwecji stanowiło w pierwszym okresie istnienia Biblioteki główne źródło powiększania zbiorów. W wyniku podjętych działań już w grudniu 1945 r. księgozbiór Głównej Biblioteki Lekarskiej liczył ponad 57 000 tomów książek i czasopism. Dr Stanisław Konopka podjął się ważnego przedsięwzięcia dla społeczności lekarskiej – utworzenia warsztatu bibliograficzno-informacyjnego. Prowadził prace bibliograficzne opracowując na bieżąco „Polską Bibliografię Lekarską”. Bibliografia objęła lata 1945-1965, została wydana w 41 tomach. Prowadził również retrospektywne prace bibliograficzne i w 1974 r. rozpoczął wydawanie „Polskiej Bibliografii Lekarskiej XIX wieku”. Przygotowywał „Polską Bibliografię Lekarską za okres II wojny światowej (1939-1945), która ukazała się po jego śmierci. Od początku funkcjonowania biblioteki tworzone katalogi kartkowe i kartoteki stanowiące główne źródło informacji o gromadzonych zbiorach. W celu rozpowszechniania informacji o materiałach będących w posiadaniu biblioteki drukowano katalogi w czasopismach. Starania dr. Stanisława Konopki, redaktora pierwszego w Warszawie czasopisma lekarskiego „Dziennik Zdrowia”, doprowadziły do sukcesywnego drukowania katalogu na jego łamach. Do końca 1945 roku w 10 zeszytach tego czasopisma znalazło się 706 opisów bibliograficznych książek. Był to pierwszy drukowany wykaz książek jaki ukazał się w powojennej Polsce. Katalog Głównej Biblioteki Lekarskiej drukowany był w „Dzienniku Zdrowia” w latach 1946, 1947 i 1948 oraz na łamach „Polskiego Tygodnika Lekarskiego” od nr 5 z 1947 r.

Główna Biblioteka Lekarska to największa w Polsce biblioteka z księgozbiorem medycznym. Pełni funkcję ogólnonarodowej medycznej biblioteki naukowej oraz ośrodka naukowej informacji medycznej. Jej zbiory liczące obecnie (stan na dzień 31.12.2009 r.) 410 080 vol. książek, 158 668 vol. czasopism oraz 2 732 vol. wydawnictw WHO przyjętych jako depozyt, gromadzone systematycznie od 1945 roku stanowią pokaźny zbiór literatury polskiej i światowej z zakresu medycyny, farmacji, pielęgniarstwa, nauk o zdrowiu, biologii i nauk pokrewnych.

Na szczególną uwagę zasługują zbiory specjalne stanowiące 68 586 jednostek inwentarzowych. Dzieła z zakresu historii medycyny zawierają m.in. 3 995 starych druków, 1 157 rękopisów, 2 232 obrazy i grafiki, 518 medali, 986 teczek z archiwaliami, 4 418 fotografii.

Ogólna liczba tytułów gromadzonych czasopism bieżących wynosi 672, w tym 123 tytuły pochodzą z prenumeraty zagranicznej, 241 to prenumerata polska, reszta tytułów to dary i wymiana z bibliotekami z kraju i zagranicy. Dzisiaj dzięki nowym technologiom informatycznym biblioteka zapewnia dostęp do elektronicznych źródeł informacyjnych, medycznych baz bibliograficznych i pełnotekstowych, czasopism elektronicznych. W 2009 roku na potrzeby użytkowników GBL i 16 Oddziałów terenowych zakupiono konsorcyjny dostęp do baz i czasopism on-line: Springer,

Ebsco, Blackwell, Lippincott Williams, Elsevier, Ovid zapewniając tym sposobem dostęp do 37 000 tytułów czasopism.²

Zbiory specjalne

Dr Stanisław Konopka planując utworzenie centralnej biblioteki medycznej chciał stworzyć w jej strukturach muzeum lekarskie, posiadał już doświadczenie, prowadząc od 1925 r. Muzeum Lekarskie przy Bibliotece Centrum Wyszkożenia Sanitarnego, z siedzibą w Zamku Ujazdowskim. W „Lekarzu Wojskowym” z 1937 roku pisał: „W własnym gmachu [...]muzeum spełniałoby ważną rolę kształcącą, stałoby się skarbnicą dokumentów odnoszących się do historii służby zdrowia i historii medycyny oraz zbiorem pamiątek po naszych wielkich lekarzach”. Sam też zgromadził pokaźną kolekcję, która jednak uległa zniszczeniu w czasie działań wojennych. Idea kolekcjonowania zbiorów specjalnych pozostała żywa i od samego początku tworzenia Głównej Biblioteki Lekarskiej z wielkim zapalem gromadzono obiekty dotyczące historii medycyny. Ekspozycje pozyskiwano różnymi sposobami: wizyty w antykwariatach, salonach DESY, zakupy od prywatnych kolekcjonerów, rodzin lekarzy, propagowanie w środowisku lekarskim akcji przekazywania pamiątek, kontakty prywatne prof. Konopki oraz ogłoszenia w prasie medycznej, np.

„Celem zachowania dla przyszłych pokoleń dokumentów lekarskich i celem szerszego i lepszego rozwinięcia w Polsce badań z zakresu historii medycyny, Główna Biblioteka Lekarska uprzejmie prosi Szanownych Czytelników o przysyłanie do jej zbiorów specjalnych: 1. rękopisów, dokumentów i listów po zmarłych lekarzach, 2. fotografii lekarzy polskich i obcych, 3. fotografii szpitali i innych zakładów służby zdrowia, 4. rycin o tematyce lekarskiej, 5. narzędzi i przyrządów lekarskich, jakie nie są już używane, 6. zbiorów korespondencji i innych dokumentów dotyczących się zjazdów lekarskich, 7. życiorysów lekarzy zmarłych, 8. rozpraw habilitacyjnych i rozpraw na stopień doktora, nie ogłoszonych w druku, 9. znaczków zjazdowych krajowych i zagranicznych, 10. dawnych okularów, 11. znaczków pocztowych o tematyce lekarskiej, 12. ekslibrysów lekarzy polskich i obcych, 13. dawnych katalogów narzędzi lekarskich i środków farmaceutycznych, 14. prac nielekarskich, napisanych przez lekarzy, 15. prospektów zdrojowisk polskich. Główna Biblioteka Lekarska prosi uprzejmie o rozpowszechnienie tego pisma również wśród rodzin po zmarłych lekarzach.”³

Stały napływ skarbów piśmiennictwa lekarskiego wymagał podjęcia działań zmierzających do powiększenia przestrzeni dla ich przechowywania. Warunki lokalowe pręźnie rozwijającej się Biblioteki, mieszczącej się od marca 1946 r. w budynku czynszowej kamienicy przy ul. Chocimskiej 22, były i są niewystarczające.

² Dane uzyskane od dyrektora GBL dr. n. med. mgr fil. Aleksandra Tulczyńskiego

³ Tekst maszynopisu Stanisława Konopki z Działu Zbiorów Specjalnych GBL – przedruk w późniejszej prasie medycznej

Starania kolejnego dyrektora prof. dr. hab. Janusza Kapuścika doprowadziły do pozyskania w 1983 roku dla Działu Zbiorów Specjalnych, jednego z pawilonów chirurgicznych dawnego Szpitala Ujazdowskiego przy ul. Jazdów 1a. Po wykonaniu remontu, nowa siedziba została otwarta w październiku 1995 roku z okazji 50-lecia istnienia GBL. Zadaniem Działu jest porządkowanie, opracowywanie, udostępnianie informacji o zbiorach oraz dalsze gromadzenie. Pierwszy wpis do księgi inwentarzowej zbiorów specjalnych, nazwanej przez profesora „Dziennikiem Muzeum Lekarskiego” miał miejsce 10 września 1946 r. To zbiór pamiątek po dr. Władysławie Biegańskim – lekarzu, filozofie i społeczniku obejmujący prace naukowe, dyplomy, bibliotekę oraz gabinet lekarski z pełnym wyposażeniem.

Klasyfikacja zbiorów specjalnych wprowadzona przez prof. Stanisława Konopkę, jest z małymi zmianami np. łączeniem działów, aktualna do dziś, obejmowała 57 działów:

1. Rękopisy i dokumenty, 2. Malarstwo, 3. Rzeźba, 4. Grafika i rysunki portretowe, 5. Grafika i rysunki zbiorowe, 6. Grafika i rysunki szpitali, 7. Grafika i rysunki zdrojowisk, 8. Grafika i rysunki o tematyce lekarskiej, 9. Fotografia portretowa, 10. Fotografia zbiorowa, 11. Fotografia szpitala, 12. Fotografia zdrojowa, 13. Fotografia o tematyce lekarskiej, 14. Narzędzia lekarskie, 15. Afisze, plakaty, ulotki, 16. Prospekty, reklamy, 16 a. Dokumentacja farmaceutyczna, 17. Numizmatyka .medale, monety, plakiety., 18. Odznaki i order, 19. Modele anatomiczne, 20. Pamiątki po lekarzach, 21. Przetwory farmaceutyczne, 22. Ekslibrisy o tematyce lekarskiej, 23. Materiały biograficzne, 24. Pieczęcie i odciski pieczęci, 25. Reklamy zdrojowe, 26. Reprodukcyjne portretowe, 27. Reprodukcyjne zbiorowe, 28. Reprodukcyjne szpitali, 29. Reprodukcyjne zdrojowe, 30. Reprodukcyjne o tematyce lekarskiej, 31. Przyrządy lekarskie, 32. Reprodukcyjne patologia, 33. Recepty, 34. Karykatury lekarskie, 35. Stroje szpitalne, 36. Etykiety apteczne, 37. Znaczk i nalepk pocztowe, 38. Wycinki z prasy, 39. Albumy, 40. Okulary itp., 41. Różne .przezrocza., 42. Plansze ściennie, 43. Prospekty wydawnictw, 44. Kalendarze, 45. Prace nie ogłoszone .doktoraty, prace habilitacyjne., 46. Negatywy fotograficzne, 47. Oceny wydawnictw, 48. Film krótkometrażowy, 49. Programy zjazdów, 50. Ceramika, 51. Dokumentacja szpitalna, 52. Płyty, 53. Sprawozdania z podróży zagranicznych, 54. Fotokopie dokumentów, 55. Zabawki o tematyce lekarskiej, 56. Amulety, 57. Mapy⁴

Do najcenniejszych polskich starych druków zgromadzonych w bibliotece należą: sławne dzieło astronomiczne *Nicolai Copernici Torinensis De revolutionibus orbium coelestium*, wyd. II, Basilea 1566, czy *Chronica Polonorum...* Macieja z Miechowa, wydana w krakowskiej oficynie Hieronima Wietora w 1521 r. Ciekawą grupę stanowią polskie herbarze: *O ziołach tutecznych i zamorskich* Hieronima Spieczyńskiego, Kraków 1556 r., *Herbarz, to iest zioł tutecznych, postronnych i zamorskich opisanie*,

⁴ Tekst maszynopisu ze zbiorów Działu Zbiorów Specjalnych GBL

Marcina Siennika, Kraków 1568, *Herbarz polski*, Marcina z Urzędowa, Kraków 1595.

Z licznych starodruków obcych na największą uwagę zasługuje Avicenny *Principia cum explanatione* z 1495 r., dzieło ilustrowane przez Alberta Durera, drzeworytnika i malarza, *De symetria partiom...* Norymberga 1532, poświęcone studiom o proporcjach ciała ludzkiego z kilkudziesięcioma drzeworytami, czy bogato zdobione dzieło lekarza i anatoma Andreasa Vesaliusa *De humani corporis fabrica*, wyd. II, Bazylea 1555 zawierające ponad 300 drzeworytów.

Biblioteka latami gromadziła archiwalia obejmujące spuściznę po lekarzach, m.in. księgozbiory, muzealia, dokumenty osobiste, korespondencję czy dokumentację naukową. W katalogu roboczym pod nazwą „Archiwalia” znajdziemy spis dokumentów i pamiątek po wybitnych polskich lekarzach. Nie sposób jest wymienić wszystkich nazwisk, dlatego wspomnę tylko o kilku : Wiktor Feliks Szokalski (1811-1891), profesor okulistyki, uznawany za ojca polskiej okulistyki, Henryk Beck (1896-1946) profesor ginekologii, Józef Hornowski (1874 – 1923) profesor, anatomopatolog, Stanisław Janikowski (1833 – 1881) profesor, specjalista medycyny sądowej, Tadeusz Kopeć (1889 – 1950) profesor, pediatra czy Władysław Matlakowski (1851- 1895) profesor, chirurg. Niezwykle cenny jest dar Aleksandra Domar-Domaradzkiego zawierający materiały (albumy fotograficzne, wspomnienia) dotyczące wychowanków Szkoły Podchorążych Sanitarnych od 1922 r. do wybuchu II wojny światowej.

Bogatą kolekcję stanowią dane biograficzne i faktograficzne lekarzy, farmaceutów, pielęgniarek, felczerów gromadzone od 1945 r. Stworzyły one Kartotekę Osobową Lekarzy KOL. Od 1992 roku do 2003 biogramy były sukcesywnie wprowadzane do biobibliograficznej bazy komputerowej w Dziale Zbiorów Specjalnych. Baza zawiera ponad 70 000 rekordów.

Dużą grupę dokumentów stanowią bezcenne teki personalne lekarzy zarejestrowanych w poszczególnych Izbach Lekarskich. Inwentarz kartkowy Izby Lekarskich zawiera dane lekarzy zarejestrowanych w: Izbie Lekarskiej Warszawsko-Białostockiej, Izbie Lekarskiej Krakowskiej, Izbie Lekarskiej Poznańskiej, Izbie Lekarskiej Lubelskiej, Izbie Lekarskiej Gdańsko-Pomorskiej, Izbie Lekarskiej we Wrocławiu, Izbie Lekarskiej Lwowskiej, Izbie Lekarskiej Łódzkiej oraz spis personelu pomocniczego Izby Lekarskiej Gdańsko-Pomorskiej, czy Izby Lekarskiej Poznańskiej.

Kolejną grupę dokumentów stanowią dyplomy lekarskie oraz dyplomy towarzystw naukowych polskich i zagranicznych. Najstarszy w kolekcji dyplom pochodzi z 1692 r., nadano go dr. med. Stanisławowi Kazimierzowi Tvaterowi na Uniwersytecie w Padwie. Nietuzinkowy eksponat stanowi odręcznie wykaligrafowany dyplom Camillusa Gherri z 1765 r., nadwornego lekarza Stanisława Augusta Poniatowskiego.

Najcenniejszą grupę, pośród zabytkowego księgozbioru, stanowią rękopisy, głównie medyczne zielniki i receptularze – najstarszym jest rękopis z XV w. oprawiony w skórę, zawierający na 71 kartkach pergaminowych trzy traktaty o tematyce medycznej.

Perłą wśród rękopisów jest *Uniwersal Króla Stanisława Augusta do miast i miasteczek w Koronie* dotyczący wysyłania uczniów na naukę sztuki lekarskiej. Ciekawą kolekcję tworzą też listy Stanisława Janikowskiego, specjalisty medycyny sądowej do rodziców i przyjaciół oraz zbiór różnorodnych odręcznych notatek z wykładów pisanych przez lekarzy.

Szczególne miejsce w zbiorach zajmują dokumenty zgromadzone przez założyciela GBL Stanisława Konopkę. W latach powojennych kontynuował swoją pasję bibliofilską, gromadząc dzieła z historii medycyny (także dokumenty, rękopisy, listy, ryciny), dzieła nielekarskie napisane przez lekarzy, wydane za granicą druki o Polsce i Polakach, varsaviana, pamiętniki, wspomnienia, opracowania bibliograficzne, publikacje i materiały związane z Jugosławią. Katalog tek Konopki wykazuje 650 pozycji, zawierających różnorodne dokumenty dotyczące szeroko pojętej medycyny polskiej i życia naukowego w kraju. Jest to m. in. korespondencja osobista, służbowa, fotografie. Ponadto istnieje tzw. Sezam Stanisława Konopki, czyli zbiór różnorodnych dokumentów profesora, np. wycinki z prasy, korespondencja z wydawnictwami, recenzje, dyskusje na łamach listów, druki ulotne – materiały te nie doczekały się jeszcze opracowania.

W zbiorach znajdują się również obrazy olejne, akwarele, ryciny, portrety lekarzy, fotografie, dawne narzędzia i przyrządy lekarskie, medale, żetony i odznaki, zbiór okularów i szkielec optycznych z XVIII – XX w., ekslibrysy lekarskie, druki ulotne, znaczki pocztowe, plakaty, filmy, przezrocza o treści medycznej, naczynia i wagi apteczne (najstarsza pochodzi z XVII w.), mózdzierze, mikroskopy. Trzy z nich stanowiły narzędzie pracy patologów i profesorów: Janiny Dąbrowskiej i Ludwika Paszkiewicza oraz immunologa prof. Ludwika Hirszfelda.

Dopełnieniem całości zbiorów jest skrzętnie gromadzony i stale uzupełniany księgozbiór podręczny zawierający wydawnictwa z zakresu historii medycyny i służby zdrowia: bibliografie, monografie szpitali, wyższych szkół medycznych, słowniki biograficzne, encyklopedie, leksykony, wydawnictwa albumowe, itp.

Zgromadzone zbiory specjalne o unikatowej wartości, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 listopada 1998 r. pozwoliły na włączenie Głównej Biblioteki Lekarskiej do grupy bibliotek naukowych dysponujących narodowym zasobem bibliotecznym. Wartość zasobu państwowego posiadają również medyczne archiwalia.

Dział Zbiorów Specjalnych jest szczególnie interesującym miejscem dla osób zajmujących się pracą naukową z zakresu historii medycyny. Na podstawie dokumentów można prześledzić m.in. naukowe życie lekarskie w powojennej Polsce, zapoznać się z bogatą historią nauczania medycyny, poznać dzieje, osiągnięcia

i trudności z jakimi borykali się wybitni przedstawiciele medycyny oraz historię instytucji związanych z medycyną.

Zbiory nowsze

W historycznym kształtowaniu się zbiorów piśmiennictwa medycznego szczególna rola przypadła Głównej Bibliotece Lekarskiej. Przez wiele lat jako wiodąca centralna biblioteka medycyny i biblioteka naukowa gromadziła i archiwizowała krajowe publikacje naukowe i fachowe z dziedziny medycyny, wybrane publikacje polskie z nauk pokrewnych medycynie, wybrane publikacje zagraniczne z zakresu medycyny i nauk pokrewnych, wybrane dokumenty niepublikowane. Zbiory biblioteczne gromadzone od 1945 roku są systematycznie powiększane i dziś stanowią bogatą kolekcję dokumentów naukowych ze wszystkich dziedzin nauk medycznych. Założenia polityki gromadzenia zbiorów zmieniały się. W pierwszym okresie „nauki biomedyczne” pojmowano nazbyt szeroko, gromadząc wszystko co wiązało się z naukami medycznymi – od psychologii po fizykę, całą twórczość lekarzy, bez względu na tematykę oraz wszystko co pisano o lekarzach. Ogromny przyrost zbiorów oraz ustawiczne problemy z ich magazynowaniem spowodowały zawężanie profilu gromadzonych dokumentów medycznych. Zaczęto stosować selekcję w zakresie nauk pokrewnych, takich jak biologia, chemia, psychologia, weterynaria a także medyczne aspekty sportu i turystyki. W zakresie piśmiennictwa polskiego nadal dąży się do kompletności, natomiast piśmiennictwo zagraniczne poddaje się selekcji według rangi naukowej dzieł, pozycji rankingowej czasopism oraz języka uwzględniając w pierwszej kolejności wydawnictwa anglojęzyczne. Materiały biblioteczne pozyskiwano w drodze zakupu, pozwalającego na planowe uzupełnianie zbiorów, w drodze wymiany, darów od wydawców, organizacji polskich i zagranicznych oraz od osób prywatnych. Niedostępne tytuły czasopism zwłaszcza z krajów zachodnich były gromadzone w postaci mikrofilmów. Kompleksowa informacja o zgromadzonej i przechowywanej w bibliotece polskiej oraz obcej literaturze medycznej dostępna jest poprzez szeroko rozbudowany aparat informacyjny. Są to tradycyjne, kartkowe kartoteki i katalogi oraz własne bazy danych:

- Alfabetyczny katalog książek
- Przedmiotowy katalog książek
- Katalog dysertacji
- Katalog mikrofilmów
- Alfabetyczny katalog czasopism
- Katalog suplementów
- Centralny katalog czasopism zagranicznych (dostęp on-line)
- Katalog OPAC (dostęp on-line)
- Komputerowy katalog osobowy lekarzy
- Polska bibliografia lekarska

Alfabetyczny i przedmiotowy katalog książek obejmujący zbiory najdawniejsze do 1971 r. ma postać katalogu kłamrowego. Od 1972 roku karty katalogowe własnych zasobów tworzą katalog szufladkowy. Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych jest bazą danych o zasobach 56 bibliotek: uczelni medycznych, Głównej Biblioteki Lekarskiej i jej 16 oddziałów terenowych, instytutów resortu zdrowia, PAN i innych ośrodków posiadających w swoich zbiorach czasopisma biomedyczne. Katalog zawiera informacje o 4 552 tytułach czasopism i 1 324 dodatkach wprowadzanych od 1990 r. do 2005 r. Katalog OPAC zawiera informacje o wydawnictwach zwartych oraz ciągłych, pracach zbiorowych nieregularnych i seryjnych polskich i obcych, nabytych po 1 VII 1997 r. oraz materiałach z lat ubiegłych obecnie wypożyczanych. Baza Polskiej Bibliografii Lekarskiej to podstawowe źródło naukowej informacji medycznej rejestrujące polską literaturę naukową, kliniczną i fachową z dziedziny szeroko definiowanej medycyny i nauk pokrewnych oraz popularną z zakresu oświaty zdrowotnej. Zawiera ponad 400 000 rekordów bibliograficznych publikacji pochodzących z ponad 1 900 tytułów czasopism polskich i zagranicznych, rejestruje także informacje o monografiach oraz niepublikowanych pracach doktorskich i habilitacyjnych będących w zbiorach GBL

Wzrastająca lawinowo liczba publikacji medycznych spowodowała konieczność wykorzystywania i wdrażania przez Główną Bibliotekę Lekarską nowych technologii informacyjnych. Już w latach siedemdziesiątych rozpoczęto wyszukiwanie informacji w oparciu o zautomatyzowane systemy. W 1974 r. uzyskano dostęp teletransmisyjny do baz amerykańskiego systemu MEDLARS (Medical Literature Analysis and Retrieval System) zbudowanego na podstawie zbiorów Narodowej Biblioteki Medycyny USA, udostępnianych w Karolinska Institute w Sztokholmie. Przez 15 lat prowadzono proces wyszukiwania informacji korzystając z bezpośredniego połączenia ze Sztokholmem, zaś gotowe wydruki zestawień tematycznych otrzymywano pocztą. Regularne wykorzystywanie bazy bibliograficznej MEDLINE (MEDLARS on-line) oraz okresowe baz TOXLINE, CANCERLIT trwało do 1990 r. Od listopada 1989 r. równolegle zaczęto eksploatację bazy MEDLINE w technologii CD-ROM. W 1975 r. GBL została dołączona do tworzącego się jednolitego systemu naukowej informacji medycznej krajów RWPG MEDINFORM. Szczególny wkład wniosła w budowę języków informacyjno-wyszukiwawczych. Wykorzystując amerykański słownik MeSH (Medical Subject Headings) prowadzony przez National Library of Medicine w USA, przygotowała i wdrożyła „Słownik haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych” służący do tematowania wydawnictw zwartych. W późniejszym okresie przygotowała Polski Tezaurus Medyczny szczególnie przydatny do tematycznego opracowania piśmiennictwa. Aktualnie baza ta posiada wersję elektroniczną występującą pod nazwą Tez-MeSH, zawiera terminologię angielską i polską z zakresu medycyny, nauk pokrewnych i organizacji ochrony zdrowia.

Dzięki nowym technologiom informatycznym oraz preferencjom użytkowników Główna Biblioteka Lekarska obok tradycyjnego udostępniania zbiorów gromadzonych w magazynach, zaoferowała nową jakość dostępu do informacji. Internet i elektroniczne źródła informacji dostępne w sieci – bazy danych, katalogi innych bibliotek, serwisy informacyjne różnych instytucji, czasopisma elektroniczne, czy e-książki stały się uzupełnieniem własnych zasobów bibliotecznych.

Zbiory dziś – opracowuje się pod kątem współczesnego użytkownika – ze względu na konieczność szybkiego dostępu do elektronicznych źródeł informacji niezbędne jest posiadanie własnych zasobów elektronicznych. Biblioteki kupują dostęp do licencjonowanych baz medycznych, serwisów czasopism oraz tworzą własne bazy. Orientację w posiadanych zasobach elektronicznych ułatwiają zamieszczane na stronie internetowej biblioteki wykazy baz, narzędzia zarządzające zbiorami np. Serwis A to Z oraz wykwalifikowana kadra bibliotekarzy – infobrokerów pomagających szybko dotrzeć do potrzebnej informacji i odpowiedzieć użytkownikowi o innych możliwościach wykorzystania elektronicznie opracowanych zasobów (np. wykłady, projekcje multimedialne).

Patrząc z perspektywy, można powiedzieć, że GBL ze swoimi zbiorami jest dziś niezastąpionym warsztatem naukowym dla lekarzy i źródłem wiedzy dla badaczy historii medycyny. Tworzenie historii zbiorów można, umownie, podzielić na trzy etapy:

1. gromadzenie wielotysięcznego tradycyjnego księgozbioru
2. parę komputerów i nowych technologii wyszukiwania informacji, generowanie i prowadzenie baz lokalnych oraz kopiowanie dokumentów
3. odchodzenie od tradycyjnych wydawnictw na rzecz dokumentów elektronicznych, zapewnienie stałego dostępu do światowych zasobów poprzez Internet, subskrypcję pełnotekstowych i abstraktowych medycznych baz danych.

Wspomniana na wstępie 65. rocznica powstania GBL zobowiązuje do kontynuacji pięknej historii społeczności medycznej. Zgromadzone zbiory – piśmiennicze, zdjęcia, przedmioty i inne pamiątki będące odzwierciedleniem czasów w jakich służyły ludziom i nauce – będą miały ciąg dalszy – bo człowiek w dążeniu do wiedzy jest niezmienny.

Bibliografia

K a p u ś c i k Janusz: Stanisław Konopka twórca Głównej Biblioteki Lekarskiej. *Biul. GBL* 1988 nr 341/342 s. 2 - 9

K u ż m i ń s k i Dariusz: Naukowa informacja medyczna w Głównej Bibliotece Lekarskiej. *Biul. GBL* 1986 nr 339 s. 29 – 35

I n f o r m a t o r o GBL. Warszawa: GBL, 1995

K a p u ś c i k Janusz: Główna Biblioteka Lekarska – wczoraj i dziś. *Biul. GBL* 1995 nr 351 s. 19 – 26

P e r c z y ń s k a Beata: Zbiory specjalne i muzealne Głównej Biblioteki Lekarskiej. *Biul. GBL* 1995 nr 351 s. 71 – 84

G r o d z k a Danuta, P o w i d e ł Zofia: Bazy komputerowe w Głównej Bibliotece Lekarskiej. *Biul. GBL* 1992 nr 346 s. 47 – 58

K o n o p k a Stanisław: Taki był początek. (O założeniu Głównej Biblioteki Lekarskiej). *Biul. GBL* 1964 R. 13 nr 9 s. 621 – 625

D u s i ń s k a Halina: Stanisław Konopka 1896 -1982 – zarys monograficzny. Warszawa 1995

R o z p o r z ą d z e n i e Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 listopada 1998 r. w sprawie ustalenia wykazu bibliotek, których zbiory tworzą narodowy zasób biblioteczny, określenie organizacji tego zasobu oraz zasad i zakresu jego szczególnej ochrony (Dz. U. Nr 146 z dn. 7 XII 1998 r.)

U s t a w a z 14 VII 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. Nr 38, 1983 r. poz. 173)

S t r o n a internetowa GBL – www.gbl.waw.pl

Ilustracje

Szafy biblioteczne z książkami, kosz, parasolnik, na ścianie zawieszony „adres” – podziękowania od pacjentów, kolegów i przyjaciół, portret W. Biegańskiego namalowany przez znanego rysownika Franciszka Kostrzewskiego

Naczynia apteczne, ceramiczne butelki z początku XIX w., puszkki drewniane, moździerze mosiężne, tygielki, trójnóg

Oryginalna waga apteczna w pudełku drewnianym z 1636 r.

Listy prywatne Wiktora Feliksa Szokalskiego - profesora okulistyki do różnych instytucji

Dyplom Eduarda Lotha z 1913 roku, wydrukowany z okazji zdania wymaganych egzaminów z dziedziny medycyny i uzyskania tytułu doktora medycyny powszechnej na Uniwersytecie Lwowskim

Recepta z 13 lutego 1919 r. ordynowana przez dr Gróńskiego Apteka mgr A. Bukowski, Warszawa, ul. Marszałkowska 54 róg Piłknej

Okulary, binokle, monokle, lornion, futerał. Kolekcja od połowy XIX w. do lat 70-tych XX w., zakupiona od Czesława Owsiana

Mgr Aniela Piotrowicz
Poznań - UM

NOWY WIZERUNEK BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W POZNANIU

Współczesne biblioteki akademickie to coraz częściej placówki ściśle powiązane z uczelnianymi centrami komputerowymi i dydaktycznymi. Taki charakter ma również nowa Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, oddana do użytku na początku roku akademickiego 2010/2011. Znajduje się ona w Centrum Medycznej Informacji Naukowej, usytuowanym na kampusie uniwersyteckim, w którym funkcjonuje również Centrum Kongresowo-Dydaktyczne oraz Dział Informatyki z centralną serwerownią Uczelni.

Tablice informacyjne przed wejściem do budynku

Budynek zaprojektowany został przez Spółkę Projektowania Architektonicznego Sadowscy z Poznania, a wybudowany przez Spółkę Hochtief Polska (Oddział Poz-Building). Zgodnie z koncepcją głównego projektanta, mgr. inż. arch. Grzegorza Sadowskiego, obiekt o rzucie w kształcie litery L utrzymany został w stylistyce modernizmu 20-lecia międzywojennego i nawiązuje do zabudowy występującej w tym rejonie miasta. Usytuowany jest u zbiegu ulic Przybyszewskiego i Rokietnickiej. Biblioteka znajduje się w 3-piętrowym skrzydle budynku przy ul. Przybyszewskiego 27a.

Budynek Biblioteki Głównej

Nowa Biblioteka uzyskała w nim powierzchnię 7.244,61 m². Jest to ponad 3-krotnie więcej w porównaniu do metrażu, którym dysponowała wcześniej. W nowej siedzibie zaistniała szansa na stworzenie optymalnych warunków do studiowania i pracy naukowej. W całym budynku istnieje pełen dostęp do sieci komputerowej. Biblioteka uzyskała możliwość zorganizowania wolnego dostępu do wielu kolekcji bibliotecznych, stref swobodnego wypoczynku w przyjaznym otoczeniu oraz rozbudowy nowych funkcji bibliotecznych. Właściwą ochronę zbiorów bibliotecznych zapewnia system Arfido, umożliwiającą równocześnie ich kontrolę oraz usprawnienie procesu wypożyczeń i zwrotów materiałów bibliotecznych. Budynek wyposażony jest w windy, a na każdym poziomie znajdują się sanitariaty, przystosowane również dla osób niepełnosprawnych.

Biblioteka zorganizowana została na kilku kondygnacjach. Na poziomie „-1” znajduje się podziemny parking. W jego sąsiedztwie Biblioteka posiada magazyn biblioteczny wraz z komorą dostawczą o powierzchni 397,10 m², który połączony jest wewnętrzną windą z magazynami bibliotecznymi na wyższych piętrach.

Na parterze Biblioteka użytkuje wspólnie z Centrum Kongresowo-Dydaktycznym 1158,24 m² powierzchni, zagospodarowanej przez szatnie, ochronę obiektu z recepcją, sanitariaty oraz hol ekspozycyjny i salę o pow. 136 m² (o zmiennych funkcjach).

Działalność Biblioteki zorganizowana została na trzech kondygnacjach od I do III piętra. Z parteru prowadzą do niej centralnie usytuowane schody oraz dwie windy, które chronione są bramkami systemu Arfido.

Wejście do Biblioteki

Windy chronione bramkami Arfido

Na I piętrze Biblioteka dysponuje powierzchnią 1995,46 m². Na tym poziomie zorganizowana została wypożyczalnia (84,70 m²) z samoobsługowym magazynem materiałów dydaktycznych (220,86 m²), czytelnia multimedialna z 54 stanowiskami komputerowymi (187,90 m²), sala dydaktyczna (wykładowa) dla 100 osób (147,50 m²), sala dydaktyczna (seminaryjna) dla 24 osób wyposażona w 12 komputerów (73,99 m²), dwa 12-osobowe pokoje pracy zbiorowej dla studentów z rozsuwaną ścianą (40,96 i 41,69 m²), co umożliwia uzyskanie większej sali dla liczniejszej grupy, 3 jednoosobowe gabinety pracy naukowej, stanowisko informacji ogólnej oraz punkt zleceń na usługi biblioteczne. Na pierwszym piętrze znajdują się ponadto gabinet dyrektora z sekretariatem i salą zebrań oraz pokoje pracy sekcji administracyjno-gospodarczej i zaplecze socjalne. Na wszystkich trzech piętrach znajdują się magazyny zamknięte, wyposażone w regały jezdne. Na I piętrze zorganizowany został magazyn druków zwartych (416 m²).

Wypożyczalnia

Magazyn samoobsługowy Wypożyczalni

Stanowisko Informacji Ogólnej
z widocznym urządzeniem do samowypożyczeń

Czytelnia Multimedialna

Gabinety indywidualnej pracy naukowej

Lokalizacja sal dydaktycznych

Sala wykładowa

Sala seminaryjna

Pokoje pracy zbiorowej

Ponadto znajduje się na tym poziomie 20 wolnostojących stanowisk komputerowych, 30 miejsc przy stolikach i na fotelach wypoczynkowych w wolnych przestrzeniach oraz szafki katalogowe, w których umieszczone są tradycyjne katalogi kartkowe starszych zbiorów bibliotecznych.

Wolnostojące stanowiska komputerowe

Miejsce rekreacyjne

Na II piętrze znajdują się: Czytelnia Ogólna, dysponująca 95 miejscami dla czytelników (541,87 m²), w której dostępny jest 40-tysięczny podręczny księgozbiór dydaktyczny, i Czytelnia Czasopism na 40 miejsc (346,91 m²), z wolnodostępną kolekcją czasopism (10 roczników – ok. 20 tys. woluminów). Na tej kondygnacji znajdują się również trzy jednoosobowe gabinety pracy naukowej, 14 wolnostojących stanowisk komputerowych, 30 miejsc przy stolikach i na fotelach wypoczynkowych. Na tym poziomie zorganizowany został zamknięty magazyn czasopism o powierzchni 417,43 m². Znajdują się również na tym piętrze pomieszczenia pracowników Oddziału Udostępniania Zbiorów.

Czytelnia Ogólna

Czytelnia Czasopism

Magazyn Czasopism

Na III piętrze na powierzchni 423 m² znajduje się wolnodostępna kolekcja monografii naukowych i materiałów konferencyjnych, która aktualnie zawiera 20 tys. pozycji (docelowo może być zwiększona do 40 tys. woluminów). W jej sąsiedztwie do dyspozycji czytelników ustawiono 18 dwuosobowych stołów wyposażonych w instalację komputerową oraz zorganizowano 30 miejsc przy stolikach i na kanapach wypoczynkowych. Na tym poziomie znajdują się również Czytelnia Pracowników Nauki, magazyny rozpraw doktorskich (62,85 m²), zbiorów specjalnych (61,98 m²) i starodruków (15,07 m²) oraz pracownie biblioteczne i pokoje pracowników Oddziału Zbiorów i Oddziału Informacji Naukowej.

Wolnodostępna kolekcja monografii

Oszklone szafy w magazynie starodruków

Z poziomu III piętra istnieje wyjście na taras rekreacyjny, który utworzony został na części dachu Centrum Kongresowo-Dydaktycznego.

Wyjście na taras rekreacyjny

Biblioteka wyposażona została w samoobsługowe wielofunkcyjne urządzenia do kopiowania, skanowania i wydruków komputerowych (documaster), które zlokalizowane zostały na wszystkich piętrach budynku.

Urządzenie wielofunkcyjne Documaster

Zainstalowano również urządzenia do automatycznego wypożyczania i zwrotu materiałów bibliotecznych, które cieszą się dużym zainteresowaniem.

Samoobsługowa wypożyczalnia

Samoobsługowa wrzutnia do zwrotu książek

MATERIAŁY INFORMACYJNE

Mgr Marek Nowakowski
Warszawa - ABE Marketing

ELEKTRONICZNE ZASOBY INFORMACYJNE - OBRAZ DZISIEJSZY I PERSPEKTYWY

Miniony rok 2010 potwierdził widoczny od lat trend „śnieżnej kuli” prenumerat zasobów elektronicznych. Dotyczy to zarówno migracji od wersji drukowanych jak i prenumeratę wyłącznie w wersji elektronicznej istniejących produktów (np. Cochrane Library). Na końcu roku 2009 kluczowe projekty konsorcyjne zostały objęte licencją narodową, umożliwiając dostęp do źródeł Elseviera, Springera, Thomson Scientific dla wszystkich jednostek naukowo-badawczych w kraju. W roku 2010 licencją narodową objęto również dwa projekty prowadzone od lat przez ABE Marketing: konsorcja Nature i Science. Na przestrzeni ostatnich 5 lat ABE zanotowało 3-krotny wzrost zamówień na wersje online. Jeszcze 5 lat temu wiele bibliotek nie miało możliwości skorzystania z oferty konsorcjum czasopism Lippincott, Williams and Wilkins czy Royal Society of Chemistry. A dziś prenumeraty w ramach konsorcjum (zazwyczaj z dofinansowaniem) wyrastają jak grzyby po deszczu

Identyczna tendencja jest powszechna na całym świecie:

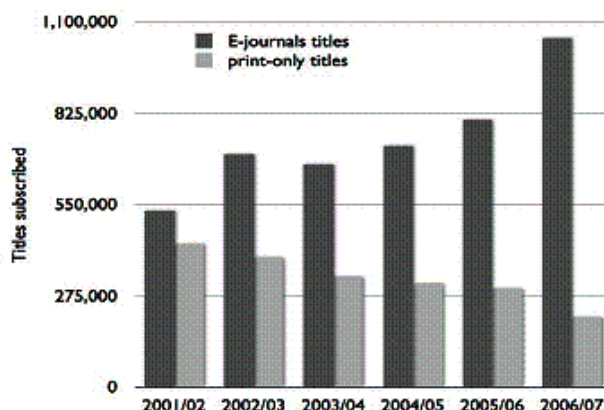

Diagram: Liczba czasopism w wersji drukowanej oraz elektronicznej prenumerowanych przez 115 bibliotek akademickich Wlk Brytanii¹

Podział na wydawców a agregatorów jest stosunkowo klarowny. Do pierwszej grupy zalicza się między innymi: Elsevier, Wiley-Blackwell, Informa Healthcare, McGrawHill. Do drugiej: Ebsco, Proquest, Ebrary. Ovid Wolters Kluwer należy do obu grup.

Działalność wydawnicza skupiona jest w wąskiej grupie wydawców.

Szacuje się, że na świecie jest ok. 2,000 wydawców z tego ok. 650 anglojęzycznych, wydających ponad 11,500 tytułów (50% wydawanych na całym świecie). Z tej liczby 477 wydawców (2330 tytułów) to wydawcy typu 'non-profit' (np. towarzystwa naukowe). 11 wydawców (2%) wydają ponad 70% tytułów, co implikuje niską skłonność do negocjacji cenowych a tym samym 'windowania' kosztów prenumerat.²

Podział na grupy wpływa na modele cenowe, dostępność do najnowszych wydań (embarga), funkcjonalności – o tym poniżej.

Oferowane modele dostępu to:

- Online z rozpoznawaniem zakresu sieci jednostki (tzw. IP)
- Online dla użytkowników jednostki; logowanie za pomocą hasła
- CD/DVD-rom wersja sieciowa lub stanowiskowa

¹ Źródło: SCONUL, z RIN 2009

² „Scientific publishing in transition: an overview of current developments” aut Mark Ware (Mark Ware Consulting)

Wersja CD/DVD jest coraz mniej dostępna (obecnie między innymi oferowana przez grupę Thomson Reuters). Logowanie za pomocą hasła jest technicznie możliwe, ale hasło jest udzielane tylko w wyjątkowych przypadkach.

Wyróżnia się następujące typy zasobów:

- Czasopisma
- Książki monograficzne, serie książkowe, wydania informacyjne
- Bazy streszczeniowe
- Bazy pełnotekstowe

Naukowcy akademicy mają obecnie dobry dostęp do w/w zasobów – porównywalny z możliwościami ośrodków zachodnioeuropejskich. Oczywiście, z uwagi na historyczny rozwój wydarzeń, najszerzej udostępnione są czasopisma. Typowa jednostka uniwersytecka (medyczna) posiada do nich dostęp w ramach m.in.: ScienceDirect, SpringerLink, Wiley, LWW, BMJ oraz Ebscohost czy Proquest.

Równie prosty jest podział modeli cenowych:

- Oparty na tzw. liczbie FTE (łączna liczba studentów dziennych i pracowników naukowych), dostęp dla nieograniczonej liczby osób (jednocześnie) – np. Elsevier, Wiley, Springer, Nature
- Oparty na liczbie jednoczesnych użytkowników – np. Ovid

Każdy z wydawców oferuje różnej wielkości rabaty na umowy wieloletnie oraz na umowy grupowe. Rabat za czas trwania umowy może sięgać do 15% a rabat za umowę w ramach zakupu grupowego nawet do 50% (McGrawHill)

W 2009 HighWire Press (część Stanford University) przeprowadziło ankietę wśród 138 różnego rodzaju bibliotek z całego świata. Jedno z pytań dotyczyło kryterium decyzji dostępu do książek elektronicznych - zakup z dostępem na własność jest ważny dla 111 na 138 ankietowanych³. Okazuje się, że nie ma dylematu wersja drukowana czy elektroniczna lecz prenumerata lub zakup!

Droga na najbliższe 5 lat

Jak wspomniałem biblioteki akademickie w Polsce niczym nie ustępują bibliotekom w USA, Niemczech czy Francji. Gorzej jest z produktami niszowymi, dla wąskiej grupy specjalistów – np. Poisindex dla toksykologów, albo z produktami, które dopiero niedawno pojawiły się w ofertach – np. UpToDate.

Na podstawie kryteriów: reputacji, bezpieczeństwa pacjentów oraz śmiertelności opracowano ranking 5,000 szpitali w USA (w tym szpitali uniwersyteckich). Ranking został opublikowany 10.04.2010 przez *U.S. News & World Report*.⁴ Wiodąca od szeregu lat grupa to:

Mayo Clinic

³ HighWire Press - 2009 Librarian eBook Survey

⁴ US News & World Report - <http://health.usnews.com/best-hospitals>

Anderson Cancer Center (University of Texas)
Cleveland Clinic
John Hopkins
Brigham and Women's Hospital (Boston)
University of Washington Medical Center (Seattle)
Harvard Medical School

W każdej z powyższych jednostek udostępniana jest podobna kolekcja baz, czasopism i książek, przy czym główne to: Cinahl, Embase, Web of Science, Scopus, Micromedex, Dynamed, Cochrane, UpToDate, SpringerLink, Wiley, LWW, ScienceDirect, Nature, Science, Lancet, JAMA, AccessMedicine (McGrawHill), MD Consult

Tendencje

- Wzrost udziału liczby książek elektronicznych w zbiorach bibliotecznych
- Platformy edukacyjne
- Nowe oferty: tematyczne bazy pełnotekstowe
- Czytniki książek (e-reader)

W mojej opinii, w kolejnych latach w zakresie produktów wyraźna będzie tendencja zwiększania liczby książek on-line. Washington University⁵ na dzień dzisiejszy udostępnia 1,379 tytułów książek przy 14,914 tytułach czasopism.

W cytowanym już badaniu Highwire⁶ większość ankietowanych podkreśla istotne cechy platform książek elektronicznych:

- Łatwość użytkowania – dla 113 na 114 odpowiedzi
- Możliwość personalizacji – 95/114
- Integracja z katalogiem OPAC – 108/114
- Tworzenie własnych notatek – 93/114
- Integracja z innymi produktami elektronicznymi (czasopisma, bazy) – 87/114

Jednocześnie wskazano na preferencje pozyskiwania książek od następujących wydawców / agregatorów:

NetLibrary 18
Ebrary 32
Safari 12
MyiLibrary 17
EBL 4
Cengage/Gale 17
CredoReference 7
Dostawca książek lub agent prenumeraty 46

⁵ „Scientific publishing in transition: an overview of current developments” aut Mark Ware (Mark Ware Consulting)

⁶ HighWire Press - 2009 Librarian eBook Survey

Bezpośrednio od wydawcy 53

Brak preferencji 13

Inne 24

Kolejną wyraźną tendencją szybko przyjętą w Polsce będą platformy edukacyjne. Na dzień dzisiejszy są one oferowane przez dwóch wydawców: Wiley Plus (logowanie za pomocą hasła) oraz McGrawHill (AccessMedicine, AccessSurgery, AccessPhysiotherapy, AccessPharmacy, JMAEvidence).

Obie cechują się interaktywną funkcjonalnością i zawierają między innymi:

- Wykłady
- Testy egzaminacyjne (np. USML Lite)
- Filmy, animacje
- Diagramy, zdjęcia, rysunki z możliwością wykorzystywania we własnych pracach naukowych
- Prezentacje
- Bank przypadków medycznych

Rys.1: Przykładowa strona platformy edukacyjnej

Kolejną tendencją również obecną w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej jest tworzenie baz pełnotekstowych przez środowiska medyczne na podstawie przeglądu literatury, własnego doświadczenia medycznego, zaleceń Cochrane Collaboration oraz wytycznych Narodowych Komitetów Zdrowia.

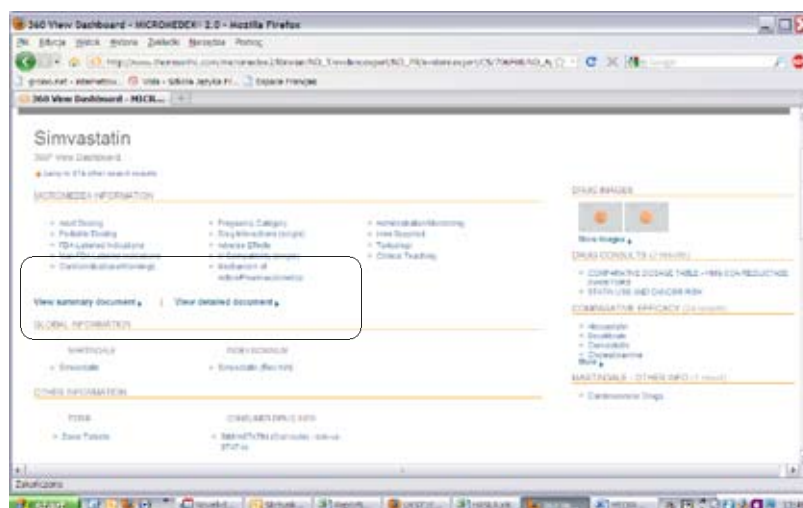
Są to platformy Micromedex (część Thomson Reuters Healthcare) oraz UpToDate (część Wolters Kluwer).

Lp.	Platforma	Komitety Redakcyjny	Liczba współpracujących autorów	Liczba recenzowanych czasopism	adresat
1	Micromedex	90 osób	> 500	> 7,000	Toksykologów, farmakologów, farmaceutów
2	UpToDate	Ok. 400	ok 4,500	Bd	Lekarze różnych specjalizacji

Platforma Micromedex jest wysoce specjalistycznym narzędziem bardzo cenionym przez toksykologów, farmakologów, farmaceutów. Zawiera monografie różnego rodzaju leków pochodzenia naturalnego jak i syntetycznego oraz substancji szkodliwych. Jako jedyna zawiera najszerze i najgłębsze informacje o działaniach niepożądanych leków, sposobie dawkowania leków, interakcjach (z różnymi substancjami). Micromedex jest jedynym źródłem referencyjnym, zatwierdzonym przez Kongres USA.

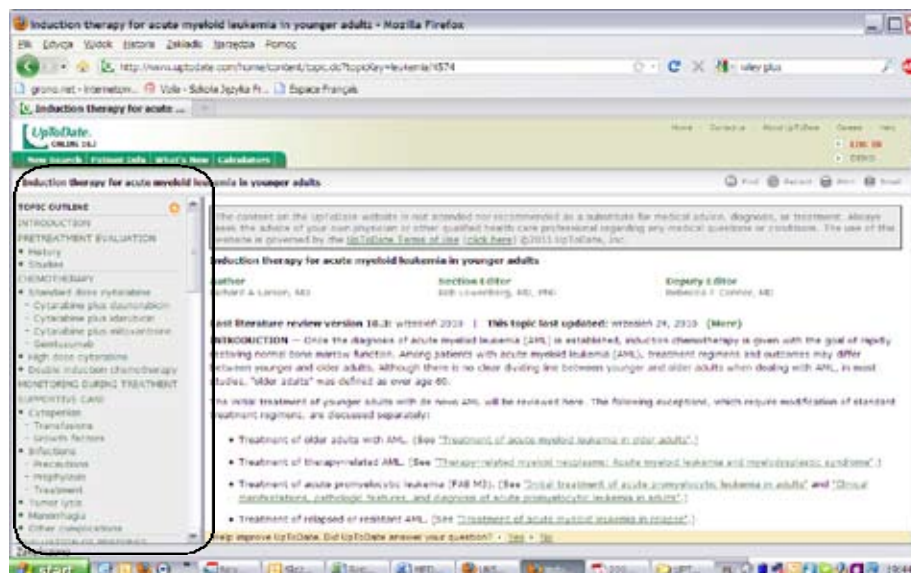
Platforma UpToDate zawiera monografie chorób, podzielonych na choroby dziecięce oraz osób dorosłych, wraz z odpowiednimi i klinicznie sprawdzonymi sposobami leczenia. Wśród osób w radzie redakcyjnej znajdują się lekarze klinicyści z najlepszych szpitali uniwersyteckich z całego świata. UpToDate jest adresowane do lekarzy praktyków wszystkich podstawowych specjalności.

Każda z monografii zawartych na platformach Micromedex oraz UpToDate ma identyczną i niezmienną od lat strukturę. Obie bazy są na bieżąco aktualizowane.

Rys. 2: Monografia leku przeciwnadciśnieniowego Simvastatin (Ximva) na platformie Thomson Micromedex⁷

⁷ Micromedex – <http://www.thomsonhc.com/micromedex2/librarian>

Rys. 3: Platforma UpToDate

Rozwój technologii informatycznych spowodował pojawienie się coraz większej liczby urządzeń ze zdalnym dostępem do Internetu poprzez Wi-Fi. Zatem laptopy z funkcjonalnością Wi-Fi to już standard, dzisiaj nadchodzi „era smartphonów, Iphones” itp. mobilnych urządzeń. Większość wydawców już teraz udostępnia bazy i czasopisma w specjalnych aplikacjach do użytkowania na przenośnych urządzeniach. Trudniej wygląda kwestia czytników (e-reader), ponieważ wydawcy preferują kontrolę udostępnianie. Wierzę, że jest to tylko kwestia czasu kiedy wszystkie wersje zasobów będą dostępne na urządzeniach mobilnych.

Powszechnie uważa się, że do 2020 r. więcej gazet (82%), czasopism (74%) oraz książek (62%) będzie czytanych w wersji elektronicznej niż drukowanej. Taki wzrost będzie wymagał szerszego udostępniania w różnorodnych postaciach⁸.

Taki wzrost – wymuszony przez użytkowników - to wyzwanie dla wszystkich uczestników procesu dostarczania informacji: wydawców, dystrybutorów, bibliotekarzy. Dodatkowym wyzwaniem jest zmniejszenie różnicy w infrastrukturze informatycznej pomiędzy Ameryką, Europą Zachodnią a Polską. Zadanie o tyle trudne, że budżety są zróżnicowane.

Uważam, że nie ma innej drogi – to jest pędzący ekspres nauki (nie PKP!), kto nie wsiądzie do niego nie będzie miał kolejnej okazji i zostanie na stacji.

⁸ ‘Publishers, consumers have conflicting views on digital content, says Harrison survey’ – Scopeknowledge 06.01.2011.

Mgr Grzegorz Majerowicz
Warszawa - IPS

**ZAGRANICZNA LITERATURA NAUKOWA
W DOBIE DIGITALIZACJI
- KORZYŚCI DLA BIBLIOTEK MEDYCZNYCH**

Przez pięćset lat książki stanowiły podstawowy element współczesnej kultury i jeden z fundamentów, na którym była oparta edukacja i życie akademickie. Trudno sobie wyobrazić kulturę zachodu, czy też szerzej kulturę jakiegokolwiek z wielkich cywilizacji, bez bogactwa zasobów, które są zachowywane, rozpowszechniane oraz przekazywane z pokolenia na pokolenie w formie książkowej. Jednak w ostatnich latach pojawiło się wiele spekulacji, iż ten tak ceniony przez pięć stuleci przedmiot, może przestać istnieć. Przemysł produkcji książek, w tym zwłaszcza jego część zajmująca się produkcją i dystrybucją książek akademickich, przechodzi przez proces najgłębszych zmian od czasu wynalezienia druku przez Gutenberga. Jednym z głównych czynników tych zmian jest rewolucja technologiczna i wiążąca się z nią digitalizacja treści.

W pierwszych dekadach XXI wieku, rynek naukowy i wydawniczy szczególnie uwagę poświęcił książce elektronicznej, popularnie zwanej "ebookiem". Podczas Międzynarodowych Targów Książki we Frankfurcie w 2008 roku aż 30% wystawianych produktów miała formę elektroniczną. W kolejnych latach odsetek e-produktów będzie się zwiększał. Na ostatnich Międzynarodowych Targach Książki w Warszawie dało się również zauważyć coraz większe zainteresowanie tą formą publikacji. W Polsce rewolucja przejścia z formy drukowanej książek na ich wersję elektroniczną postępuje jeszcze relatywnie powoli (wbrew rozbudzonym oczekiwaniom). Jest to wynik barier technologicznych, ekonomicznych oraz, co należy wyraźnie podkreślić, prawnych, zarówno po stronie dostawcy treści - wydawnictw - jak i użytkowników końcowych.

Niewątpliwie książki elektroniczne są innowacyjnym sposobem zapewnienia dostępu do informacji w każdym miejscu i czasie. Oprócz biblioteki coraz bardziej popularnymi lokalizacjami, w których czytelnicy korzystają z książek elektronicznych, stają się kampus uczelni oraz dom. Jaka więc będzie w tym nowym środowisku funkcja wydawców, pośredników, a jaka funkcja samych bibliotek jako instytucji,

które do tej pory stanowiły ostatnie zbiorcze ogniwo w dostarczaniu informacji do końcowego odbiorcy?

Wszystkie te zmiany uświadomiły wydawcom, iż w istocie to, co stanowi o ich wartości, to zasoby treści zgromadzone w formie cyfrowej. Był to powód, iż zwrócili dużą uwagę na stworzenie całego systemu przechowywania i zarządzania tymi zasobami.

Na rynku istnieją dwa podstawowe sposoby udostępniania publikacji elektronicznych. Dostęp poprzez platformy wydawców oraz dostęp przez komercyjne platformy internetowe, agregujące zbiory różnych wydawnictw. Pierwszy model pozwala zaoferować użytkownikom dostęp do wszystkich publikacji danego wydawcy w jednym miejscu i pozwala zaoferować korzystne warunki zakupu. Platformy komercyjne gwarantują szeroką ofertę, która umożliwia indywidualny dobór tytułów do katalogu.

Książka elektroniczna nie zastąpi tradycyjnej książki papierowej. Jej celem jest zaoferowanie użytkownikom alternatywnej formy publikacji wzbogaconej o nowoczesne narzędzia informatyczne, pozwalające dotrzeć do wielu treści przy jednoczesnej oszczędności czasu. Platformy internetowe gromadzące ebooki oferują bardzo nowoczesne wyszukiwarki oraz wiele dodatkowych funkcjonalności. Użytkownik dostaje również możliwość stworzenia własnego konta, w którym może przechowywać przeglądane publikacje oraz uzupełniać je o własne notatki i materiały. Książki elektroniczne dają swoim odbiorcom o wiele większe możliwości niż forma tradycyjna. W większości przypadków są dostępne w kilku podstawowych formatach: pdf, ePub czy html. Ten ostatni, uzupełniony o hyperlinki i prezentacje multimedialne oraz inne materiały dodatkowe, pozwala użytkownikom na bardziej interaktywną pracę związaną z przeprowadzaniem symulacji, eksperymentów i rozwiązywaniem zadań. Dzięki hyperlinkom czytelnik może w bardzo łatwy sposób przejść do powiązanych książek i czasopism. Narzędzia dają możliwość wpływania na czytany tekst, umożliwiają powiększenie tekstu lub odsłuchanie zaznaczonych fragmentów. Dzięki temu beneficjentami książek elektronicznych mogą stać się osoby niewidome lub słabo widzące. Niewątpliwą zaletą książki elektronicznej, jest nieustanna aktualizacja danych. Każde uzupełnienie lub zmiana treści przez wydawcę, jest udostępniana końcowym użytkownikom w bardzo krótkim czasie bez żadnych dodatkowych kosztów. Według badań przeprowadzonych w styczniu tego roku przez Book Industry Study Group, 30% ankietowanych woli poczekać nawet do 3 miesięcy na zakup książki elektronicznej niż kupić „od ręki” jej papierową wersję.

Publikacje elektroniczne są wreszcie rozwiązaniem problemu, z którym od lat borykają się biblioteki, a mianowicie zbyt małą liczbą egzemplarzy oraz ograniczoną powierzchnią magazynową. Problem ten jest szczególnie zauważalny w przypadku publikacji zagranicznych. Z książki elektronicznej może korzystać w tym samym czasie nieograniczona liczba użytkowników znajdujących się w bibliotece, w zasięgu

sieci bezprzewodowej na terenie kampusu, a także pracownicy naukowcy w każdym innym miejscu z dostępem do Internetu – domu, pociągu czy hotelu. Ebooki są przeznaczone przede wszystkim do korzystania w sieci, jednak warunki licencyjne wydawców pozwalają także na kopiowanie, przesyłanie czy zapisywanie mniejszej lub większej części informacji – w zależności od modelu użytkowania.

Firma International Publishing Service Sp. z o.o. (IPS) jest polską firmą będącą na rynku od 1989 roku, specjalizującą się w imporcie zagranicznych publikacji naukowych oraz w eksporcie polskich książek i czasopism. Współpracuje z uznanymi wydawnictwami w Polsce i na świecie, dostarczając publikacje do bibliotek wyższych uczelni, instytutów naukowo-badawczych, instytucji rządowych i parlamentarnych, banków oraz przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych.

Wychodząc naprzeciw zmianom stara się rozszerzać ofertę o produkty spełniające nowe wymagania bibliotek. Oferuje nowoczesną platformę dla bibliotek do wypożyczania pojedynczych ebooków EBL (Ebook Library), dostęp do kolekcji książek elektronicznych takich wydawców, jak: Elsevier, Karger, Springer, Thieme czy Wiley, oraz narzędzia do zarządzania zasobami elektronicznymi Serials Solutions.

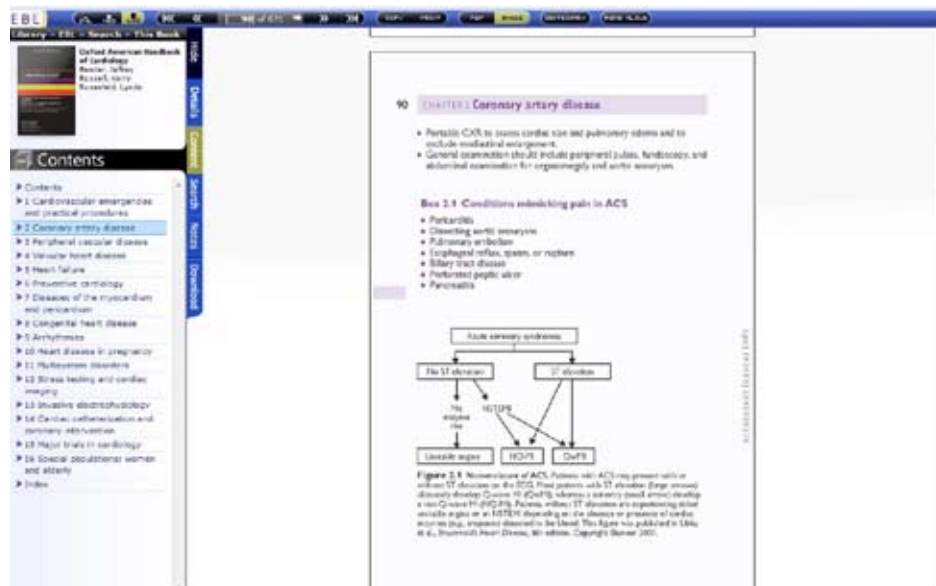
EBL Ebook Library

Biblioteki zazwyczaj gromadzą zbiory książek elektronicznych na podstawie jednej z dwóch strategii – doboru pojedynczych tytułów do katalogu („pick and choose”) lub zakupu szerokich kolekcji tematycznych. Pierwsza z nich pozwala na stopniowe i elastyczne uzupełnianie zasobów według bieżących potrzeb. Strategia ta nie wymaga jednorazowo dużych nakładów finansowych ani czasowych i przez to jest łatwiejsza do wdrożenia.

Takie rozwiązanie proponuje firma Ebooks Corporation oferująca platformę do wypożyczania książek elektronicznych EBL (Ebook Library). Oferta, EBL koncentruje się przede wszystkim na indywidualnych potrzebach bibliotek akademickich i naukowych. EBL rozszerza możliwości wypożyczania zasobów cyfrowych, zapewnia większą dostępność książek i pozwala na znaczne zaoszczędzenie czasu oraz środków finansowych.

Rys. 1 Podgląd ekranu: ebook na platformie EBL - opis produktu

Rys. 2 Podgląd ekranu: zawartość ebooka na platformie EBL

Ebooks Corporation czerpie swoją wiedzę z szerokich doświadczeń wydawców, pracowników bibliotek oraz środowisk wydawniczych i technologicznych. W wyniku tego powstało nowoczesne rozwiązanie służące do wypożyczania książek elektronicznych, które nie zakłóca pracy bibliotek, i umożliwia, za pomocą intuicyjnego interfejsu, elastyczne kupowanie lub wypożyczanie ciągle rosnącej liczby książek znajdujących się w kolekcji EBL.

EBL zapewnia dostęp do ponad 14 000 ebooków o tematyce medycznej, a zbiór ten jest systematycznie powiększany o najnowsze wydania. Wśród ponad 400 światowych wydawnictw, z którymi współpracuje platforma, można znaleźć oficyny wydawnicze oferujące publikacje medyczne na najwyższym światowym poziomie, takie jak: Elsevier, Karger, Springer, Thieme czy Wiley oraz wiele innych.

Podstawową zaletą rozwiązania EBL są elastyczne modele wypożyczania książek, w tym model Non-Linear Lending (Wypożyczanie Nieliniowe), Unlimited Access (Dostęp Nielimitowany) i krótkoterminowa cyrkulacja. Pojedyncze rozdziały mogą być gromadzone jako rezerwy elektroniczne lub łączone w zestawy kursowe.

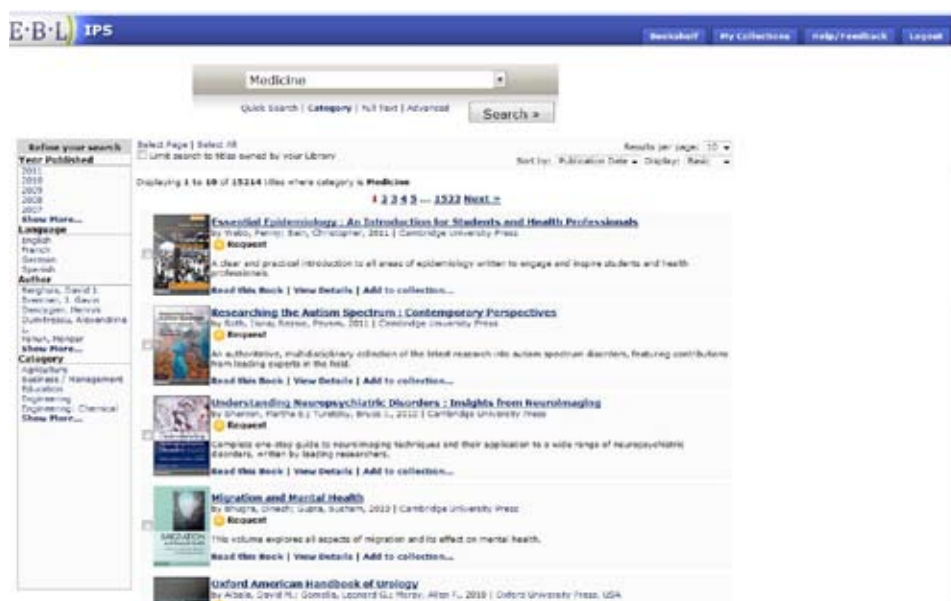
Ciekawą możliwością jest również model Demand-Driven Acquisition (Zakupów Napędzanych Popytem). We współpracy z wiodącymi bibliotekami akademickimi i naukowymi EBL jako pierwszy wprowadził na rynek ten zakres opcji.

Demand-Driven Acquisition

Tytuły mogą być dostępne dla użytkowników bez potrzeby ich kupowania. Dostęp do książek oferowanych przez EBL odbywa się albo przez katalog lokalny biblioteki (po załadowaniu rekordów MARC) i/lub z platformy EBL. Widoczne (niezakupione) tytuły mogą być przeglądane za darmo przez użytkowników przez 5 minut. Bibliotekarze decydują o tym jakie opcje dostępów są możliwe po przekroczeniu tego darmowego okresu. Oto niektóre z nich:

AUTOMATYCZNE WYPOŻYCZENIE KRÓTKOTERMINOWE – po czasie darmowego wglądu automatycznie aktywowany zostaje 24-godzinny dostęp do książki elektronicznej (krótkoterminowe wypożyczenie płatne od wykorzystania (pay-per-use)). Takie zautomatyzowane zakupy mogą mieć nałożone ograniczenia cenowe (np. jakiegokolwiek krótkoterminowe wypożyczenie kosztujące więcej niż \$15 wymaga potwierdzenia z biblioteki).

DOSTĘP KONTROLOWANY – czasami, oprócz okresu bezpłatnego wglądu, użytkownicy mogą poprosić o dostęp do tytułu, który nie jest zakupiony przez bibliotekę. Biblioteka może zatwierdzić lub odrzucić taką prośbę – kupić daną książkę lub zatwierdzić krótkoterminowe wypożyczenie.

Rys. 3 Podgląd ekranu: lista ebooków na platformie EBL – dostęp kontrolowany

ZAKUP AUTOMATYCZNY – EBL daje możliwość zautomatyzowania zakupów tytułów, które były dostępne jako krótkoterminowe wypożyczenia określoną ilość razy (np. książka zostanie automatycznie kupiona po czwartym krótkoterminowym

wypożyczeniu). Można automatycznie lub ręcznie kupować książki, które wykazują określone schematy użytkowania. Zakupione tytuły pozostaną dostępne w kolekcji EBL w modelach Non-Linear Lending (Wypożyczanie Nieliniowe) lub Unlimited Access (Dostęp Nielimitowany) – wszystkie ze stałym dostępem i bez ograniczeń dotyczących jednocześniej liczby użytkowników.

Dodatkowo EBL zapewnia wiele usług pozwalających na łatwiejsze wyszukiwanie i dostęp do interesujących tytułów. Bibliotekarz sam decyduje, które tytuły są widoczne w EBL – wszystkie, wybrane czy tylko te zakupione przez bibliotekę. Dostęp do EBL jest tak płynny, że użytkownik nie zauważa nawet, iż zasoby, do których ma dostęp, nie są własnością biblioteki.

EBL zapewnia narzędzia umożliwiające monitorowanie i zarządzanie wydatkami i dostęпами. Biblioteki z ograniczonym budżetem mogą zdecydować się na utworzenie konta depozytowego. Jeśli wydatki przekroczą lub zbliżą się do wcześniej określonego limitu, to zostaje wysłane automatyczne powiadomienie. LibCentral, portal administracyjny dla biblioteki, zapewnia dostęp w czasie rzeczywistym, do raportów użytkowania i faktur. Można tu w łatwy sposób kontrolować dostępy i wydatki oraz identyfikować trendy dostępow. Można również ustawić limity dla cen dostępow płatnych od wykorzystania (pay-per-use) i zakupów automatycznych, upewniając się tym samym, że każda droższa transakcja będzie musiała być zatwierdzona przez bibliotekę.

The screenshot shows the 'Acquisition Catalogue' interface of the EBL LibCentral system. It features a search bar at the top with options for 'Full Text Search', 'Publication Date', 'Title added', 'Category', 'Publisher', and 'Advanced Search'. Below the search bar, there are filters for 'Select a list' and 'Select a list (PDF)'. The main table displays a list of books for sale, with columns for 'Title', 'Author', 'Publisher', 'Year', 'Price', 'Status', 'Category', 'Volume', and 'Accession Number'. The table is currently showing 10 results, with the first row being 'The 2008-2009 Year Book of the American Medical Association'.

Title	Author	Publisher	Year	Price	Status	Category	Volume	Accession Number
The 2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00
2008-2009 Year Book of the American Medical Association	Association, American	Association, American	2008	10.00	Available	Medicine	10.00	10.00

Rys. 4 Podgląd ekranu: portal administracyjny LibCentral – cennik

Dzięki tym rozwiązaniom EBL jest w stanie zaspokoić potrzeby zarówno małych, jak i dużych bibliotek, niezależnie od zasobów technologicznych i finansowych jakimi dysponują.

Więcej informacji: ips.com.pl/EBL

Kolekcje wydawnicze

Te biblioteki, którym zależy na dynamicznym rozbudowywaniu zasobów książek elektronicznych, decydują się zazwyczaj na strategię zakupu kolekcji wydawniczych. Zakup kolekcji wiąże ze sobą takie korzyści jak większa efektywność kosztowa (zwłaszcza z perspektywy kosztu pojedynczego tytułu) oraz mniejsze restrykcje związane z Digital Rights Management (DRM). Ze względu na wysokie wymagania związane z aktualnością treści jest to często bardzo dobre rozwiązanie dla tytułów o tematyce medycznej.

Większość najważniejszych światowych wydawców decyduje się na tę formę dystrybucji. Oferują coraz więcej treści w formie cyfrowej, dostarczając jednocześnie własne narzędzia (platformy) w celu jej udostępniania.

Najbardziej zaawansowane w technologii udostępniania publikacji cyfrowych są na pewno takie wydawnictwa, jak Springer, Elsevier oraz Wiley. Jednocześnie oferują najbogatsze zasoby ebooków o tematyce medycznej (w sumie ponad 5000 tytułów). Karger i Lippincott Williams & Wilkins udostępniają ponad 400 tytułów, Thieme czy World Scientific około 200.

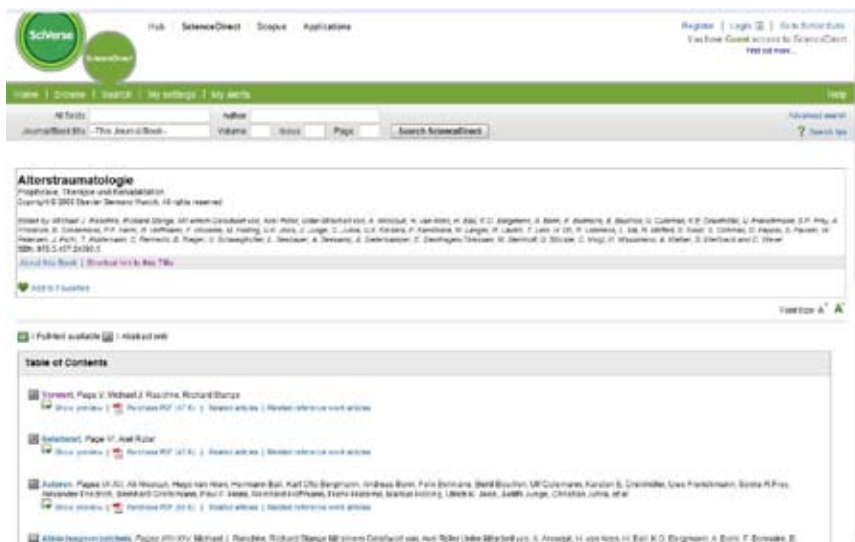
Platforma SpringerLink największego wydawcy publikacji STM wydawnictwa Springer została utworzona w 1996 roku jednakże systematyczne uzupełnianie zbiorów rozpoczęło się na przełomie lat 2004 i 2005. Obecnie wydawnictwo Springer dysponuje jedną z największych baz ebooków medycznych (ponad 2000 tytułów, 48 głównych dziedzin). Co roku kolekcja uzupełniana jest o około 290 nowych publikacji z takich dziedzin jak radiologia, medycyna nuklearna, chirurgia czy informatyka medyczna, w których Springer jest wiodącym wydawcą, a także onkologia, patologia, intensywna terapia czy chirurgia ortopedyczna. Dodatkowo, od niedawna, Springer stara się intensywnie rozwijać takie dziedziny jak kardiologia, dermatologia, okulistyka, laryngologia, urologia czy ginekologia.

Rys. 5 Podgląd ekranu: SpringerLink – ebook

Dzięki platformie SpringerLink biblioteki mogą oferować swoim użytkownikom dostęp online do ebooków natychmiast, z dowolnej lokalizacji – domu, biblioteki, biura czy jakiegokolwiek innego miejsca. Kolekcje ebooków Springera łączą w sobie jakość treści drukowanych odpowiedników z dodatkową funkcjonalnością, taką jak zaawansowane wyszukiwanie, otoczenie internetowe czy możliwość tworzenia zakładek.

Początki platformy ebookowej ScienceDirect Elsewiera sięgają roku 1995, lecz tak, jak w przypadku wydawnictwa Springer grupowanie zasobów elektronicznych nastąpiło wiele lat później. Obecnie Elsevier oferuje ponad 4000 ebooków z medycyny i weterynarii, a kolekcja ta stale się powiększa. Nowością w ofercie jest trójwymiarowy atlas mózgu „Brain Navigator”

Rys. 5 Podgląd ekranu: ScienceDirect – ebook, spis rozdziałów

Wydawnictwo Wiley jest również jednym z pionierów na rynku naukowych publikacji elektronicznych. Platforma Wiley Library Online dostarcza wiele zaawansowanych opcji, takich jak równoczesny dostęp dla nieograniczonej liczby użytkowników, brak ograniczeń Digital Rights Management (DRM), zakup własnościowy nieograniczony czasowo lub model subskrypcji. Biblioteka może dowolnie budować swoje kolekcje na podstawie listy ponad 700 tytułów medycznych, a oferta systematycznie powiększa się o najnowsze publikacje.

Rys. 5 Podgląd ekranu: Wiley Online Library

Więcej informacji: ips.com.pl/ebooks

Treści elektroniczne są udostępniane z różnych źródeł; rozszerzające się zasoby publikacji elektronicznych i baz danych rodzą problemy związane z efektywnym wyszukiwaniem, integracją, katalogowaniem oraz zarządzaniem danymi. IPS oferuje kompleksowe rozwiązania do zasobów elektronicznych, SerialsSolutions, których celem jest wsparcie bibliotek w byciu najlepszym partnerem w badaniach naukowych.

SerialsSolutions

SerialsSolutions jest dostawcą narzędzi i usług umożliwiających dostęp i zarządzanie zasobami elektronicznymi (ERAMS: E-Resource Access and Management Services). Pozwalają one użytkownikom bibliotek na korzystanie z niezwyklej rozwiązań w dziedzinie wyszukiwania źródeł. Rozumiejąc, iż dane są fundamentem efektywnego wyszukiwania i zarządzania zasobami, firma SerialsSolutions obsługuje najbardziej precyzyjną i kompleksową metabazę baz danych dostępną na rynku. Narzędzia do wyszukiwania zasobów elektronicznych pozwalają na zapewnienie łatwego dostępu do zbiorów biblioteki – zarówno elektronicznych jak i tych drukowanych – zwiększając tym samym użytkowanie całej kolekcji. Pozwalają one na bardziej efektywne i sprawne zarządzanie zasobami elektronicznymi, ograniczając tym samym nakład pracy, redukując koszty i umożliwiając podejmowanie lepszych decyzji.

Narzędzia SerialsSolutions korzystają ze wspólnej metabazy baz danych i interfejsu administratora, eliminując tym samym liczbę wykonywanych, niepotrzebnych operacji i wymagając mniejszego nakładu sił w utrzymaniu. SerialsSolutions oferuje kompleksowy zestaw usług, od najbardziej podstawowych po wysoce zaawansowane, umożliwiających zarządzanie zasobami elektronicznymi i ich ewaluację. Mają one pomóc w usprawnieniu procesów zarządzania i kontroli zasobów elektronicznych należących do kolekcji biblioteki. Usługi te współpracują aby ułatwić komunikację oraz organizację pracy i zasobów. W ten sposób ułatwiają podejmowanie decyzji dostarczając bardziej rzetelnych informacji na temat zasobów kolekcji biblioteki.

Więcej informacji na stronie ips.com.pl/SS

Podsumowanie

Kiedy kilka lat temu na rynek wchodziły czasopisma elektroniczne wszyscy podchodziliśmy do tej nowej formy przekazu informacji bardzo sceptycznie. Analitycy rynku prognozowali rozwój tego produktu na co najmniej dziesięć lat. Jak się okazało po pięciu latach e-czasopisma w pełni zawładnęły rynkiem, a my jako użytkownicy dostrzegając ich zalety nie potrafimy bez nich pracować. Jak będzie wyglądała w przyszłości sytuacja książek elektronicznych – obecnie bardzo trudno o dokładne prognozy, ale wszystko wskazuje na to, że ich rozwój może być jeszcze szybszy. Według raportu sporządzonego przez American Association of Publishers w maju 2009 roku sprzedaż książek elektronicznych w Stanach Zjednoczonych osiągnęła poziom 8,8 miliona dolarów i była o 173% wyższa niż w maju roku 2008. Całość sprzedaży według wstępnych szacunków za rok 2009 wyniosła 100 milionów dolarów. Rynek rozwija się dynamicznie także w Polsce, o czym świadczy coraz większe zainteresowanie książkami elektronicznymi, zarówno ze strony wydawców jak i końcowych użytkowników.

Mgr Liliana Toczyska, mgr Teresa Górecka, mgr Anna Abramowska, mgr Leszek Czerwiński - Warszawa - Aalsmeer - Poznań, EBSCO

DZIAŁALNOŚĆ I PRODUKTY FIRMY EBSCO

Założycielem grupy EBSCO jest Amerykanin, Elton B. Stephens. Aby zarobić na swoje studia podejmuje w 1930 roku pracę polegającą na dostarczaniu prasy do domów. Po ukończeniu studiów prawniczych w 1936 r. nie podemuje kariery prawniczej lecz kontynuuje pracę w zakresie dystrybucji prasy. W 1944 r. wraz z żoną Alys zakładają spółkę cywilną zajmującą się dostawami prasy dla armii amerykańskiej. W kolejnych latach Elton B. Stephens powołuje szereg innych spółek zajmujących się pokrewną działalnością, np. wytwarzanie regałów i stojaków do wystawiania czasopism czy materiałów piśmiennych dla sił zbrojnych USA.

Od lewej: mgr Teresa Górecka, mgr Leszek Czerwiński, mgr Anna Abramowska, mgr Liliana Toczyska

W 1958 roku wszystkie te spółki zostają połączone w jedną pod firmą EBSCO Industries Inc. z siedzibą w Birmingham, Alabama. Nazwa spółki jest akronimem pierwszych liter imion i nazwiska założyciela „EBS” oraz skrótu „CO” (company). Pierwsze biuro wyspecjalizowane w usługach prenumeraty czasopism naukowych utworzono w Bostonie w 1963r., gdy EBSCO zajęło się zaopatrywaniem bibliotek w prenumeratę periodyków. W ciągu kolejnych pięciu lat liczba regionalnych biur EBSCO zajmujących się prenumeratą czasopism naukowych wzrosła do dziesięciu.

W 1975 r. EBSCO powołuje do życia swoje pierwsze biuro regionalne w Europie. W tym samym roku w ramach EBSCO powołany zostaje oddział Promocji Wydawców, mający na celu optymalizację współpracy EBSCO z partnerami - wydawcami. W 1984 r. powstaje oddział EBSCO Publishing i wydany został pierwszy informator dla bibliotekarzy dotyczący czasopism naukowych i fachowych. W 1984 roku EBSCO zaczyna rozwijać produkty elektroniczne umożliwiające bibliotekarzom zarządzanie informacją.

W kolejnych latach EBSCO nabywa szereg mniejszych spółek i staje się agencją subskrypcyjną numer 1 w Stanach Zjednoczonych. W 1994 roku EBSCO świętuje pięćdziesięciolecie i uruchamia stronę internetową ebsco.com. Dwa lata później, w 1996 r. EBSCONET® umożliwia klientom administrowanie prenumeratą poprzez internet, a w strukturze grupy utworzony zostaje pion EBSCO Information Services, który zajmuje się dostarczaniem bibliotekom informacji naukowej, powiązanych usług i produktów.

W następnych latach pion ten stale się rozwija, powstają kolejne regionalne biura EBSCO na świecie i w Europie, dla przykładu od 1999 działa biuro w Berlinie, od 2003 w Paryżu, od 2006 w Warszawie, od 2008 w Wiedniu.

Biuro EBSCO w Warszawie występujące od czerwca 2009 pod firmą EBSCO Sp. z o.o., a od lipca 2009 mieszczące się przy ul. Krakowskie Przedmieście 79 w Warszawie (00-079), zaopatruje polskie biblioteki naukowe w czasopisma drukowane i online, narzędzia elektroniczne do zarządzania zasobami biblioteki, organizuje konsorcja baz danych EBSCO Publishing oraz czasopism elektronicznych

wydawców Wiley-Blackwell, IEEE, ACM (American Computing Machinery), Mary Ann Liebert, Sage i in.

Biuro EBSCO w Warszawie zatrudnia 7 osób na miejscu a ponadto stale współpracuje z przedstawicielami biur EBSCO w Berlinie, Alsmeer (Holandii), Pradze i Londynie, którzy wspomagają działania na polskim rynku.

Przez lata działalności grupa EBSCO rozrasta się i różnicuje działalność, na którą składa się obecnie ponad 40 różnych zakresów działania, w tym: usługi prenumeraty czasopism drukowanych i elektronicznych, naukowe bazy danych, narzędzia pozwalające zarządzać kolekcjami posiadanymi przez biblioteki, ale także pośrednictwo w handlu nieruchomościami, ubezpieczenia, usługi drukarskie oraz marketingowe i reklamowe.

Obecnie EBSCO Information Services jest wiodącym dostawcą czasopism elektronicznych, książek i pakietów a także czasopism drukowanych i elektronicznych narzędzi do zarządzania zasobami, pełnotekstowych i bibliograficznych baz danych oraz różnego rodzaju usług dla bibliotek i placówek naukowo-badawczych.

EBSCO działa poprzez 31 regionalnych biur w 23 krajach na całym świecie i obsługuje klientów z ponad 200 krajów. Zatrudnia ponad dwa tysiące specjalistów informacji naukowej, w tym 140 osób z wykształceniem i doświadczeniem bibliotekarskim, które obsługują klientów w ich ojczystych językach. Znajomość problematyki i języków pozwala im lepiej zrozumieć wyzwania stawiane przed bibliotekarzami w różnych krajach.

Dzięki bliskiej i wciąż zacieśnianej współpracy z wydawcami EBSCO śledzi i rejestruje na bieżąco wiele aspektów cyklu powstawania i rozwoju zasobów elektronicznych, co ułatwia codzienną pracę bibliotekarzy. EBSCO utrzymuje globalne repozytorium zawierające ponad 300 tysięcy tytułów a lista wydawców z całego świata, z którymi stale współpracuje przekracza 81 tysięcy.

Grupa EBSCO pozostaje własnością rodzinną i jest stabilnym oraz wiarygodnym partnerem, czego dowodem jest utrzymywanie najwyższej oceny finansowej 5A 1 przyznawanej przez Dun & Bradstreet. EBSCO przywiązuje wielkie znaczenie do wysokiej jakości i etyki usług. Na całym świecie EBSCO zatrudnia ponad 6 tysięcy pracowników. Grupa EBSCO działa na rynku od blisko 70 lat i jest jedną z największych agencji subskrypcyjnych na świecie.

Mamy przyjemność przedstawić poniżej kilka spośród produktów oferowanych polskim Klientom przez EBSCO.

ERM Essentials™

Najnowszym produktem EBSCO jest ERM Essentials™ - efektywne i nowoczesne narzędzie do centralnego zarządzania zasobami elektronicznymi. ERM Essentials znacznie zmniejsza nakład pracy, czas i liczbę osób niezbędnych do zlokalizowania i zarządzania informacjami o e-zasobach. Ponad 100 pól wypełnia się automatycznie danymi, które są stale aktualizowane. Biblioteki posiadające

system ERM Essentials™ mają na bieżąco, w jednym miejscu, dostęp do informacji o warunkach prenumeraty, danych potrzebnych do rejestracji, szczegółach zamówień i faktur.

Zalety ERM Essentials

Dla e-czasopism i e-pakietów zakupionych za pośrednictwem EBSCO, zapewniamy automatyczne wprowadzanie i archiwizowanie informacji, ze szczególnym uwzględnieniem kluczowych danych. W ERM Essentials można przechowywać dane o e-zasobach

zakupionych od innych dostawców niż EBSCO, co pozwala na zarządzanie kompletnym zbiorem źródeł, którymi dysponuje dana instytucja.

Dzięki ERM Essentials można kontrolować status każdego ze źródeł, a czytelnicy będą dokładnie wiedzieć do jakich zasobów i archiwów mogą mieć dostęp w swojej bibliotece.

UWAGA! ERM Essentials można dostosować do potrzeb biblioteki, utworzyć nowe pola lub je ukryć, zmienić ich nazwę.

Praca w oparciu o Zintegrowaną Bazę Wiedzy EBSCO (EBSCO Integrated Knowledge base)

ERM Essentials jak i inne narzędzia EBSCO takie jak: EBSCONET® Subscription Management, EBSCO A-to-Z®, EBSCO MARC Updates, LinkSource®, EBSCOhost® SmartLinks™, multiwyszukiwarka EBSCOhost® Integrated Search oraz EBSCO Discovery Service są oparte na naszej bazie wiedzy i zaprojektowane tak, by mogły ze sobą współpracować. Ich zadaniem jest zaoszczędzenie czasu pracy bibliotekarzy dzięki zapewnieniu najlepszych rozwiązań w zarządzaniu zasobami elektronicznymi.

Wkrótce dodatkowe opcje.

Właśnie pracujemy nad modulem *usage consolidation*. Nowe elementy ułatwiające zarządzanie zasobami pojawią się już wkrótce.

Więcej informacji o ERM Essentials uzyskają Państwo od przedstawicieli EBSCO lub przesyłając zapytanie pod adresem: Polska@ebSCO.com

EBSCO A-to-Z oraz LinkSource

EBSCO A-to-Z

Lista A-to-Z to serwis EBSCO, który oferuje użytkownikom bardzo prosty sposób dostępu do prenumerowanych czasopism elektronicznych, niezależnie od platformy lub pakietu czy bazy danych zawierających dany tytuł. Dzięki temu narzędziu bibliotekarz w ciągu kilku chwil stworzy jedną, prostą i łatwo przeszukiwalną listę czasopism elektronicznych, które biblioteka posiada w swoich zbiorach i udostępni ją czytelnikom w sieci www.

Administrator klikając wybiera te pakiety, bazy i tytuły, które prenumeruje jego instytucja. Nad tym, aby lista dostawców, wydawców i tytułów elektronicznych była stale aktualna i pełna czuwa EBSCO. W naszej bazie wiedzy znajdują się informacje o tysiącach źródeł, takich jak bazy wiodących dostawców (np. EBSCO Publishing, ProQuest, Gale), pakiety wydawców (np. wydawnictw Elsevier czy Wiley-Blackwell) oraz tytuły, które prenumerowane są pojedynczo. Umieszczamy w niej także informacje o znanych nam źródłach oferowanych w sieci w wolnym dostępie.

Użytkownik otrzymuje więc prostą listę prenumerowanych czasopism, która zawiera następujące informacje:

Tytuł czasopisma

ISSN oraz e-ISSN czasopisma

Nazwę wydawcy

Dostępne roczniki / okres prenumeraty

Dziedzinę czasopisma

Link do strony internetowej czasopisma

Lista dostosowana jest do odbiorcy i oferuje przejrzystą prezentację Państwa danych oraz redukuje czas niezbędny do ich przeszukiwania.

Różnorodne możliwości wyszukiwania pozwalają użytkownikowi w szybki i prosty sposób znaleźć poszukiwany tytuł – listę można przeszukiwać np. według tytułu czasopisma, wydawcy, źródła pochodzenia oraz ISSN. Wyszukiwanie zaawansowane umożliwia przeszukiwanie za pomocą „zawiera”, „zaczyna się” lub „dokładna nazwa”.

Serwis ten oferuje całą gamę dodatkowych funkcji. Możliwe jest np. modyfikowanie strony graficznej a także włączenie nazwy i logo Państwa instytucji, tak aby lista wyglądała jak jedna ze stron internetowych Państwa instytucji czy biblioteki.

Serwis A-to-Z współpracuje z serwerami proxy i daje możliwość zróżnicowania ustawień serwerów proxy dla poszczególnych dostawców, baz danych oraz pakietów a także wyznaczenia danych serwerów proxy jako online lub offline i ustawienia domyślnego serwera proxy oraz serwerów zapasowych (backup).

A-to-Z oferuje również statystyki użytkowania w formie obszernych raportów takie jak np. całkowite wykorzystanie listy (liczba uruchomień listy, liczba wyszukiwań, liczba kliknięć linków itp.).

Lista A-to-Z wzbogacona o serwis linkujący LinkSource

Optymalne połączenie ze sobą wszystkich zasobów elektronicznych, którymi dysponuje biblioteka, jest jednym z większych wyzwań dla bibliotekarza. Wyobraźmy sobie studenta, który w jednej z baz bibliograficzno-abstraktowych znajduje informacje o artykule, który chciałby przeczytać. Ale jak go znaleźć? Czy jest dostępny online? Czy biblioteka wykupiła prenumeratę drukowaną lub online czasopisma, które go zawiera? Czy może znajduje się w jednej z prenumerowanych baz danych? Czy można i w jaki sposób zamówić go z innej biblioteki lub od dostawcy dokumentów? Na te pytania trudno znaleźć odpowiedzi za pomocą tradycyjnych linków. W końcu baza „nie wie”, do jakich innych serwisów student ma dostęp. Zależy to od instytucji, w której się on znajduje.

Niezależnie od producenta lub platformy LinkSource umożliwia połączenie informacji online z pełnotekstowych i bibliograficznych baz danych, katalogów bibliotecznych, portali czasopism elektronicznych, stron internetowych wydawców i innych źródeł. Użytkownik jest kierowany bezpośrednio do artykułu lub innych stron internetowych z informacjami np. o artykule lub autorze. Linki do pełnych tekstów sprawdzane są pod kątem praw dostępu. Jeżeli pełny tekst artykułu nie jest dostępny, użytkownik może zostać przekierowany do katalogu biblioteki, wypożyczalni międzybibliotecznej lub serwisu dostarczającego dokumenty.

LinkSource nie wymaga żadnego specjalnego sprzętu. Jest posadowiony na serwerach EBSCO i tam aktualizowany. Zapewniamy również pełne wsparcie przy konfiguracji i użytkowaniu serwisu.

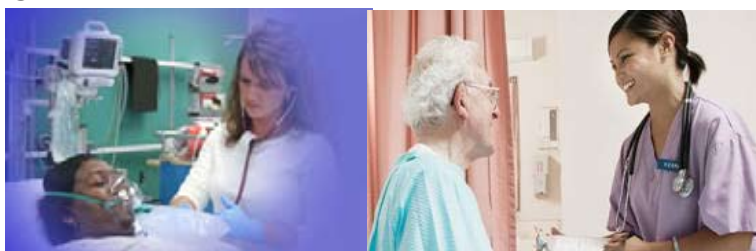
Więcej informacji na naszej stronie internetowej www.ebsco.pl lub prosimy przesyłać zapytanie pod adresem Polska@ebsco.com

Firma EBSCO Publishing jest oddziałem grupy EBSCO Industries Inc. i mieści się w Ipswich, w pobliżu Bostonu w stanie Massachusetts. Jest wiodącym wydawcą baz i oferuje około 300 pełnotekstowych i bibliograficznych baz zawierających dziesiątki tysięcy pełnotekstowych czasopism naukowych, popularno-naukowych, książek, monografii, raportów i różnego rodzaju publikacji znanych wydawców. Z baz EBSCO Publishing korzystają uniwersytety, uczelnie medyczne, szkoły, jednostki naukowo-badawcze, instytucje rządowe, firmy, biblioteki publiczne i inne instytucje na całym świecie.

Najbardziej znane linie własnych produktów EBSCO Publishing w dziedzinie nauk medycznych i biomedycznych to bazy *Academic Search*[™], *CINAHL*[®], *DynaMed*[™] i *SPORTDiscus*[™], a z baz licencjonowanych bazy *MEDLINE*[®], *GIDEON*, *SMART Imagebase*, *PsycARTICLES*[®] i *PsycINFO*[®]. Bazy są udostępniane na platformie *EBSCOhost*[®], najczęściej używanej przez biblioteki na świecie płatnej platformie elektronicznej.

Pełne informacje o firmie EBSCO Publishing i oferowanych produktach znajdują Państwo na naszej stronie: <http://www.ebscohost.com/medical/>

A oto kilka najważniejszych produktów oferowanych przez EBSCO Publishing:

CINAHL indeksuje ok. 3.000 czasopism z dziedziny pielęgniarstwa i opieki medycznej i zawiera ponad 2,2 milionów rekordów z archiwami sięgającymi 1981 r.

Oferuje pełną zawartość anglojęzycznych czasopism i publikacji wydawanych przez National League for Nursing i American Nurses' Association i obejmuje pielęgniarstwo, biomedycynę, bibliotekarstwo medyczne, medycynę alternatywną, zdrowie konsumenta i 17 pokrewnych dziedzin opieki medycznej. Ponadto baza oferuje dostęp do książek z zakresu opieki zdrowotnej, dysertacji pielęgniarzkich, wybranych materiałów konferencyjnych, standardów opieki, oprogramowania edukacyjnego, materiałów audiowizualnych i rozdziałów książek. Materiał pełnotekstowy obejmuje ponad 70 czasopism oraz sprawy sądowe, innowacje kliniczne, ścieżki krytyczne, dane o lekach, instrumenty badawcze i próby kliniczne.

CINAHL with Full Text jest wiodącą na świecie bazą pełnotekstową z dziedziny pielęgniarstwa i opieki medycznej. Baza obejmuje pełną zawartość indeksu *CINAHL* i dodatkowo zawiera pełny tekst ponad 600 czasopism indeksowanych w *CINAHL*, z których 317 nie jest dostępne w postaci pełnotekstowej w żadnej innej bazie EBSCO. Ta autorytatywna kolekcja zawiera pełny tekst wielu czasopism najczęściej wykorzystywanych w indeksie *CINAHL*, dostępnych bez okresu karencji (opóźnienia). Baza *CINAHL with Full Text* obejmuje archiwa sięgające 1981 roku i stanowi niezbędne narzędzie badań z zakresu pielęgniarstwa i pokrewnych dyscyplin medycznych.

CINAHL® Plus with Full Text jest najobszerniejszą bazą pełnotekstową z dziedziny pielęgniarstwa i opieki medycznej. Obejmuje pełną zawartość indeksu *CINAHL* a ponadto zawiera pełny tekst ponad 770 czasopism indeksowanych w *CINAHL*, z których 462 to czasopisma unikalne, dostępne tylko w tej bazie. Wiele czasopism najczęściej wykorzystywanych w indeksie *CINAHL* jest dostępnych bez okresu karencji (opóźnienia). Baza zawiera również pełny tekst ponad 275 monografii. Zakres archiwów pełnotekstowych bazy sięga 1937, co czyni ją nieocenionym źródłem wiedzy w dziedzinie pielęgniarstwa i pokrewnych dyscyplin medycznych.

MEDLINE® jest autorytatywnym źródłem informacji w zakresie medycyny, pielęgniarstwa, stomatologii, weterynarii, ochrony zdrowia, nauk klinicznych i biomedycznych. Stworzona przez National Library of Medicine baza *MEDLINE* używa klasyfikacji medycznej MeSH (Medical Subject Headings) i zawiera opisy bibliograficzne ponad 4.800 czasopism biomedycznych. W bazie są zawarte opisy bibliograficzne z *Index Medicus*, *International Nursing Index*, *Index to Dental*

Literature, HISTLINE, SPACELINE, PREMEDLINE[®], AIDSLINE[®], BIOETHICSLINE[®], oraz HealthSTAR[®].

MEDLINE with Full Text jest obszernym źródłem pełnotekstowych czasopism medycznych. Baza obejmuje pełną zawartość indeksu *MEDLINE* oraz dodatkowo pełny tekst ponad 1.450 czasopism indeksowanych w *MEDLINE*, z których 552 czasopisma nie są dostępne w pełnym tekście w żadnej innej bazie EBSCO. Ta rozległa kolekcja zawiera pełny tekst bez okresu karencji (opóźnienia) wielu czasopism najczęściej używanych w indeksie *MEDLINE*. Baza posiada pełnotekstowe archiwa sięgające roku 1965 i jest *istotnym* narzędziem badań w zakresie literatury medycznej.

EBSCO ułatwia również użytkownikom korzystanie z serwisu **PubMed[®]** poprzez płynny dostęp z PubMed do ponad 30% pełnotekstowych czasopism w formacie PDF indeksowanych na bieżąco w *MEDLINE*. Dbając o stały rozwój usług linkowania, EBSCO oferuje kompleksową pomoc przy konfiguracji linków PubMed[®] LinkOut[®] oraz wsparcie techniczne dla bibliotek, które chciałyby zarejestrować w PubMed swoje kolekcje prenumerowane poprzez EBSCO. Umożliwia to płynne linkowanie z PubMed do odpowiednich artykułów w pełnotekstowych bazach EBSCOhost, prenumerowanych przez bibliotekę, takich jak *MEDLINE with Full Text* czy *Academic Search*.

GIDEON (Global Infectious Disease and Epidemiology Network) – baza wspiera podejmowanie decyzji i zapewnia bieżące źródła z zakresu medycyny opartej na dowodach naukowych do celów diagnozowania, leczenia i nauczania w dziedzinie chorób zakaźnych i tropikalnych, epidemiologii i mikrobiologii. Przy pomocy bazy GIDEON lekarze mogą postawić diagnozę i uzyskać informacje na temat leczenia jak również otrzymać aktualną informację na temat chorób i istotnych wybuchów epidemii na świecie

GIDEON jest zbudowany z czterech modułów: Diagnozowanie, Epidemiologia, Leczenie i Mikrobiologia. Baza jest uaktualniana co tydzień i używa wszystkich istotnych danych ukazujących się w bazie *MEDLINE*, w recenzowanych czasopismach medycznych, publikacjach Światowej Organizacji Zdrowia, streszczeniach głównych spotkań międzynarodowych, opinii użytkowników i innych istotnych źródłach. Źródła danych GIDEON opierają się na standardach medycyny opartej na dowodach naukowych.

Baza GIDEON jest używana przez lekarzy udzielających pomocy w nagłych przypadkach, specjalistów chorób zakaźnych, szpitale, uczelnie medyczne, wydziały zdrowia publicznego, agencje rządowe i wojsko. Baza pomaga klinicystom przezwyciężyć nadmiar informacji i zaoszczędzić czas dostarczając szybkiej diagnozy i

dając dostęp do rozległego zasobu informacji z badań medycznych o wysokiej jakości. Jest idealnym narzędziem do nauczania studentów, stażystów i stypendystów. Zawiera informacje na temat 347 chorób, 231 krajów, ok. 20.000 przeglądów na temat chorób zakaźnych, infekcji i wybuchów epidemii w różnych krajach, ponad 35.000 ilustracji, wykresów i interaktywnych map oraz wiele innych danych.

The Scientific & Medical ART Imagebase (SMART Imagebase) – baza stworzona przez Nucleus Medical Art obejmuje obszerną kolekcję możliwych do załadowania na własny dysk ilustracji medycznych i animacji. Idealne narzędzie dla studentów i nauczycieli akademickich w zakresie anatomii, fizjologii, biologii i innych nauk biomedycznych zawiera ilustracje medyczne i interaktywne materiały multimedialne 24 układów i regionów ciała oraz 20 specjalności medycznych. Baza zawiera kolekcję ponad 20.000 ilustracji i animacji o wysokiej jakości z zakresu anatomii, fizjologii, chirurgii, patologii, chorób, wad, urazów, embriologii, histologii i innych tematów medycznych. Zawartość jest recenzowana naukowo przez specjalistów i ekspertów medycznych. 100 najbardziej popularnych ilustracji w bazie zostało przetłumaczone na 13 języków, w tym na język polski.

Dentistry & Oral Sciences Source™ zapewnia stomatologom praktykom i pracownikom naukowym doskonałe źródło literatury w zakresie stomatologii. Ta innowacyjna baza zawiera indeksy i abstrakty „od okładki do okładki” ponad 190 czasopism i kilkudziesięciu monografii. Obejmuje indeksowanie wszystkich czasopism z zakresu stomatologii i chirurgii szczękowej powszechnie prenumerowanych przez uczelnie stomatologiczne i instytuty medyczne. *Dentistry & Oral Sciences Source* zawiera również wyjątkową kolekcję wiodących czasopism pełnotekstowych, jak również kilkadziesiąt pełnotekstowych monografii. Kolekcja obejmuje 147 czasopism z pełnym tekstem, w tym wiele kluczowych czasopism w tej dyscyplinie. Przeszukiwalna bibliografia załącznikowa jest zawarta w 120 czasopismach wraz z odnośnikami do pełnych tekstów wielu oryginalnych prac.

baza z zakresu medycyny opartej na dowodach

Baza **DynaMed** została stworzona przez lekarzy dla lekarzy. Według badań opublikowanych w czasopiśmie naukowym *Annals of Family Medicine* w vol. 3 z listopada-grudnia 2005 r., str. 507-513 baza ta zawiera najlepszy dostępny materiał z badań klinicznych dotyczących skuteczności leczenia: <http://www.annfammed.org/cgi/content/full/3/6/507>

W dobie szybkiego postępu wiedzy medycznej i gwałtownie rosnącej liczby publikacji naukowych oraz konieczności nieustannej aktualizacji wiedzy medycznej przez lekarzy baza **DynaMed** jest nowoczesnym narzędziem pozwalającym na szybką selekcję i ocenę wiarygodności źródeł informacji medycznej. Według różnych badań w USA umiera rocznie 50.000 do 98.000 pacjentów z powodu możliwych do uniknięcia błędów medycznych, a straty materialne spowodowane tymi błędami wynoszą wiele milionów dolarów rocznie. Korzystanie z najlepszych możliwych dowodów medycznych poprawia leczenie i redukuje koszty leczenia i ochrony zdrowia.

Baza **DynaMed** zawiera opisy przypadków klinicznych z ok. 3.000 grup tematycznych i używa specjalistycznej bazy Cochrane Database of Systematic Reviews oraz przeglądów AHRQ Evidence Reports, Health Technology Assessment, National Institute of Health and Clinical Excellence (NICE), World Health Organization (WHO) Disease Outbreak News i wielu innych źródeł jako podstaw dowodów medycznych.

Jest aktualizowana codziennie i monitoruje ponad 520 naukowych czasopism medycznych – patrz lista źródeł: <http://dynamicmedical.com/sources.php>

Zespół specjalistów **DynaMed** dokonuje codziennie systematycznych przeglądów wszystkich nowo opublikowanych artykułów i badań naukowych w celu zweryfikowania jakości dowodów naukowych w nich zawartych, a najlepsze dostępne dowody zostają włączone do podsumowań badań wraz z dokonaniem syntezy z istniejącym już materiałem dowodowym tak, aby zapewnić dostęp do najbardziej aktualnych i wiarygodnych dowodów.

Więcej informacji na temat bazy znajduje się na stronie:

<http://dynamicmedical.com/?marketID=16>

Firma EBSCO Publishing oferuje również nowoczesne narzędzia do zintegrowanego wyszukiwania zasobów bibliotecznych:

EBSCOhost® Integrated Search™

Podobnie do innych multiwyszukiwarek EBSCOhost® *Integrated Search*™ pozwala na jednoczesne wyszukiwanie w bazach danych i innych źródłach elektronicznych, w tym w bazach różnych dostawców, katalogu OPAC i pakietach wydawców. Jednakże w odróżnieniu od innych multiwyszukiwarek serwis EBSCOhost *Integrated Search* zapewnia pełną integrację zasobów biblioteki na jednej rozbudowanej platformie wyszukiwawczej EBSCOhost, aby umożliwić użytkownikowi szybkie, łatwe i intuicyjne wyszukiwanie.

Funkcje EBSCOhost dostępne dla baz danych każdego dostawcy obejmują:

- Opcje ekranu wyszukiwania podstawowego i zaawansowanego EBSCOhost
- Tematyczne grupowanie rezultatów
- Grupowanie rezultatów według rodzajów publikacji
- Sortowanie wyników według stopnia trafności i daty
- Ograniczanie wyników według daty publikacji
- Opcja „Dodaj do folderu”
- Linki do pełnego tekstu
- Szybkie wyświetlanie pierwszych wyników, podczas gdy pozostałe rezultaty są wyświetlane w miarę ich pojawiania się

EBSCO Discovery Service™

Najbardziej kompleksowe, przystosowane do potrzeb użytkownika rozwiązanie odkrywania zasobów bibliotecznych

Poprzez stworzenie jednolitego indeksu zasobów informacyjnych biblioteki EBSCO Discovery Service™ (EDS) zapewnia użytkownikom łatwy i skuteczny środek dostępu do wszystkich źródeł na jednej platformie wyszukiwawczej. EDS zbiera metadane zarówno z wewnętrznych (bibliotecznych) jak i zewnętrznych zasobów (baz danych różnych dostawców) tworząc zindeksowany serwis o ogromnym wymiarze i szybkości. Nawet, jeśli kolekcja biblioteki jest ogromna pod względem rozmiaru i zakresu, to jej lokalne indeksowanie umożliwia wyjątkowo szybkie otrzymywanie rezultatów wyszukiwań.

Zawartość serwisu EDS można odpowiednio konfigurować tak, aby umożliwić bibliotekom rozbudowanie i rozszerzenie serwisu dopasowując go do indywidualnych potrzeb. EBSCO oferuje szeroki zakres opcji adaptacji serwisu w odniesieniu do podstawowych kolekcji metadanych jak również końcowego dostarczania wyników wyszukiwania.

Serwis EDS jest oparty o prostą, intuicyjną i niezwykle rozbudowaną platformę EBSCOhost®. Poprzez połączenie łatwości obsługi i szybkości EBSCOhost z EDS użytkownicy otrzymują najbardziej kompletne i wszechstronne narzędzie wyszukiwań.

Głębsze i szersze indeksowanie niż w jakimkolwiek innym serwisie

Więcej kompletnych metadanych z najlepszych źródeł

Wszystko, czego potrzebuje naukowiec, zebrane w jednym miejscu

Dostęp do całej kolekcji poprzez jeden, dobrze znany interfejs

Wyszukiwanie pełnotekstowe

Bardzo dobra współpraca i licencje od wydawnictw naukowych

Szybki, łatwy dostęp do wszystkich pełnotekstowych zasobów biblioteki (elektronicznych i drukowanych)

Czasopisma, magazyny, książki, zbiory specjalne, OPAC i wiele innych

Właściwości EBSCO Service Discovery:

- Jeden prosty punkt dostępu przystosowany dla każdej biblioteki
- Szczegółowe metadane od wielu dostawców i wydawców (np. abstrakty i słowa kluczowe dostarczone przez autorów, hasła przedmiotowe itp.)
- Metadane pochodzące z dziesiątków tysięcy czasopism
- Pełne indeksowanie prenumerowanych przez bibliotekę baz danych EBSCOhost
- Okładki książek, opisy książek, opisy materiałów audiowizualnych, przypisy, objaśnienia, hasła przedmiotowe, pożądana informacja, opisy dla setek tysięcy publikacji
- Pełne indeksowanie najważniejszych prenumerowanych baz danych innych wydawców
- Katalog OPAC w pełni załadowany bezpośrednio do serwisu EDS, codziennie aktualizowany, kontrola dostępności publikacji w czasie rzeczywistym i możliwość przeszukiwania wraz z wszystkimi czasopismami i innymi źródłami poprzez jedno okienko do wyszukiwania

Zapytania prosimy kierować TGorecka@ebSCO.com lub Polska@ebSCO.com

EBSCO wyłącznym dostawcą pakietów elektronicznych w Polsce

Szereg wydawców udzieliło EBSCO wyłącznego prawa sprzedaży swoich czasopism elektronicznych na terenie Polski. Dla instytucji medycznych szczególnie interesującymi wydawcami są Wiley-Blackwell, American Medical Association, Mary Ann Liebert.

Wiley-Blackwell

Akademickie konsorcjum czasopism elektronicznych Wiley-Blackwell jest zapewne Państwu dobrze znane, gdyż gromadzi wiele uniwersytetów/ akademii / instytutów medycznych, toteż zanieszczy tu tylko krótką wzmiankę na ten temat, a więcej miejsca poświęcimy dwóm wyżej wymienionym wydawcom. Potencjalnych

nowych członków zapraszamy do przesłania zapytań pod adresem: Polska@ebSCO.com. Z przyjemnością poinformujemy o zasadach działania konsorcjum Wiley-Blackwell i dofinansowaniu przyznanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

American Medical Association – AMA

EBSCO od wielu lat współpracuje z największymi wydawcami na całym świecie, w tym z wydawcami publikacji medycznych. Zachęcamy do zapoznania się z ofertą American Medical Association – stowarzyszenia, które założone zostało w 1847 roku. Najbardziej znanym tytułem publikowanym od 1883 roku jest JAMA – The Journal of the American Medical Association (Impact factor 2008 – 31,7).

Ponadto w ofercie wydawcy znajduje się dziewięć serii tzw. archives journals.

Wersje elektroniczne czasopism dostępne są na platformie HighWire Press:

Jako wyłączny przedstawiciel wydawcy na terenie Polski w zakresie realizacji zamówień na dostęp elektroniczny, proponujemy zakup następujących pakietów czasopism:

- JAMA + 9 serii (Archives)
- JAMA + 6 serii
- JAMA + 3 serie

Dostęp online obejmuje wraz z rokiem bieżącym dostęp do archiwów od 1998 roku.

Dodatkową zaletą wykupienia wersji online jest również bezpłatny dostęp do archiwów innych wydawców, których zbiory posadowione są na platformie HighWire Press.

Zachętą do rozważenia oferty wydawcy będzie zapewne fakt, iż sztandarowy tytuł JAMA jest jednym z dwóch najpopularniejszych czasopism medycznych wydawanych w USA.

Oferujemy Państwu również możliwość dostępu testowego (30-60 dni).

Zainteresowanych prosimy o przesłanie zgłoszenia pod adresem biura EBSCO w Warszawie: Polska@ebSCO.com

Mary Ann Liebert

to dynamicznie rozwijające się amerykańskie wydawnictwo publikujące obecnie ponad 60 czasopism naukowych. Założone zaledwie 30 lat temu z siedzibą w mieszkaniu właścicielki, pani Mary Ann Liebert, dziś zatrudnia ponad 100 osób i posiada biura na trzech kontynentach. Błyskawiczny rozwój to wynik działalności wydawniczej w obszarach, w których inni wydawcy byli bardzo ostrożni, czyli nowych i rodzących się gałęziach nauki. Publikacje te miały i ciągle mają wiodącą rolę w pogłębieniu badań i współpracy pomiędzy uczelniami, agendami rządowymi oraz przemysłem.

Okrętem flagowym Mary Ann Liebert jest czasopismo Genetic Engineering and Biotechnology News (GEN), które zadebiutowało w 1981 i było pierwszym na świecie czasopismem podejmującym tematykę inżynierii genetycznej. Dzisiaj GEN jest najchętniej czytaną publikacją na świecie w swojej dziedzinie a wydawnictwo Mary Ann Liebert uznawane jest jako wiodące w dziedzinie biotechnologii.

Mary Ann Liebert wydało również pierwsze czasopismo zajmujące się AIDS na długo zanim choroba ta została uznana za zagrożenie dla zdrowia publicznego. Innymi nowatorskimi tytułami w swoich branżach były takie czasopisma jak Human Gene Therapy; Tissue Engineering; Cloning and Stem Cells; Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science; Stem Cells and Development. W roku 2009 czasopismo Human Gene Therapy zostało przez Special Library Association uznane za jeden z najważniejszych tytułów naukowych w ostatnich stu latach.

EBSCO jest wyłącznym dostawcą na terenie Polski pakietu czasopism elektronicznych Mary Ann Liebert.

Zainteresowanych produktami i usługami EBSCO prosimy o kontakt z biurem EBSCO w Warszawie lub z naszym przedstawicielem handlowym:

EBSCO Sp. z o.o.
Ul. Krakowskie Przedmieście 79
00-079 Warszawa
Tel. 22 / 745 11 05
Fax 22 / 696 17 73
Polska@ebSCO.com lub

Leszek Czerwiński
Lczerwinski@ebSCO.com
Tel. 61/ 855 45 90
Kom. 0 509 765 969

Mgr Alina Przydańska
Warszawa - Jacek Lewinson - PRC/EE

NOWA PLATFORMA WYDAWNICTWA WILEY AND SONS

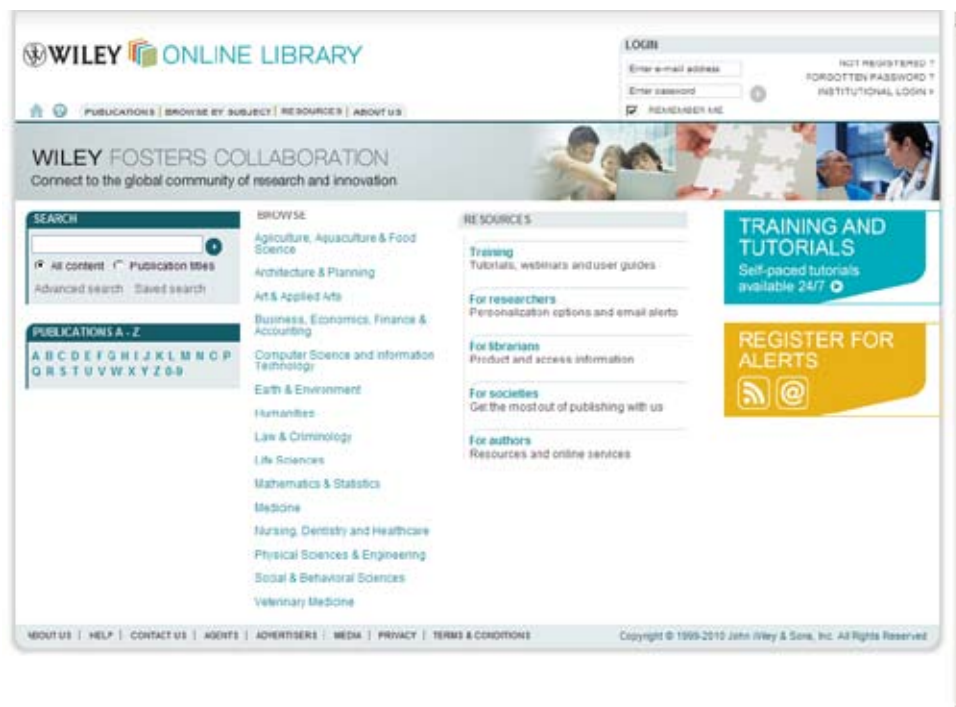

Platforma wydawnictwa Wiley and Sons – Wiley Online Library

Wiley Online Library stanowi platformę tematyczną nowej generacji, która przeznaczona jest dla studentów, badaczy, naukowców, lekarzy praktyków, biznesmenów i specjalistów ds. informacji. Łącząc innowacyjność techniczną z rygorystycznymi standardami, stała się ona wiodącym repozytorium treści branżowych. Zawarte na niej publikacje stanowią przegląd od przełomowych odkryć i miarodajnych materiałów źródłowych po nowatorskie badania naukowe. Niewątpliwą jej zaletą jest nieograniczony dostęp do platformy w dowolnym miejscu i czasie.

Platforma została oddana użytkownikom w sierpniu tego roku i jest dostępna pod adresem internetowym <http://onlinelibrary.wiley.com/>. Zamieszczone na niej treści stanowią połączenie publikacji zawartych na wcześniej funkcjonujących platformach - popularnej Blackwell Synergie oraz dobrze znanej Wiley Interscience.

Wprowadzenie nowej platformy poprzedziły różnego typu badania i konsultacje z jej dotychczasowymi użytkownikami oraz specjalistami w dziedzinie platform. Projekt od początku bazował na zebraniu opinii od dotychczasowych użytkowników, wydawnictw partnerskich oraz klientów. Bardzo duże zaangażowanie w przygotowanie i rozwój wykazali pracownicy wydawnictwa Wiley. Za cel postawiono sobie stworzenie platformy, która będzie jak najlepiej służyć złożonym potrzebom współczesnych badaczy, naukowców, studentów i praktyków.

Wiley Online Library posiada najszerzy wielodyscyplinarny zbiór zasobów online. Zapewnia dostęp do publikacji dotyczących ponad dwóch wieków badań i zawiera materiały o najważniejszych odkryciach i wynikach badań w dziedzinie biologii, medycyny, fizyki, nauk społecznych i humanistycznych. Na platformie znajduje się:

- 1.500 czasopism naukowych (ponad 4 mln artykułów);
- ponad 9000 książek i serii książkowych online ;
- ponad 125 wielotomowych opracowań źródłowych i encyklopedii, podręczników i słowników;
- 17 Current Protocols -podręczników laboratoryjnych zawierających ponad 10.000 receptur;
- 11 kluczowych baz danych w dziedzinie chemii oraz medycyny opartej na dowodach naukowych z uwzględnieniem The Cochrane Library oraz encyklopedii eEROS.

Swoim zakresem obejmuje zasoby wydawnictwa John Wiley & Sons, jak również kluczowych oficyn jak Wiley-Blackwell, Wiley-VCH, Jossey-Bass.

Publikacje na platformie Wiley Online Library zostały podzielone tematycznie na 104 podkategorie w 15 dziedzinach, między innymi takich jak: rolnictwo, architektura, sztuka, biznes, informatyka, ziemia i ochrona środowiska, nauki humanistyczne,

prawo, nauki przyrodnicze, matematyka, medycyna i opieka zdrowotna, fizyka i technologia, nauki społeczne, weterynaria. Co miesiąc pojawia się na platformie około 200 nowych tytułów.

Funkcjonalność nowej platformy została znacznie ulepszona w porównaniu do Wiley InterScience. Platforma, wyposażona w przejrzysty i prosty interfejs, zapewnia intuicyjną nawigację, usprawnione wyszukiwanie oraz wachlarz opcji z zakresu personalizacji i powiadamiania.

Oferuje ona:

- nowy design – jest jasna i przejrzysta,
- intuicyjny, przyjazny dla użytkownika interfejs – umożliwiający szybką i łatwą nawigację z opcjami menu „jump to”,
- dostęp do czasopism, książek online, materiałów źródłowych i baz danych w jednym miejscu,
- szybką i skuteczną wyszukiwarkę z opcją zaawansowanego filtrowania wyników.

Zgodnie z podziałem tematycznym na kategorie, zostały stworzone nowe strony tematyczne, które zawierają więcej informacji o produktach zaliczonych do danej grupy tematycznej. Przykładowa strona tematyczna ułatwia lepsze i szybsze poruszanie się po ograniczonym tematycznie zakresie platformy.

Następną nowością w organizacji pracy na platformie są ikony dostępu, które pokazują użytkownikom treści, do których mają dostęp bezpłatny, a także do których dostęp zapewnia instytucja. Są one widoczne na poziomie tytułu, rozdziału i artykułu, dzięki czemu łatwo można zorientować się o ich dostępności.

Darmowy dla wszystkich użytkowników

Dostępny bezpłatnie poprzez Online Open (darmowy dostęp do artykułów finansowany przez autora lub jego organizację)

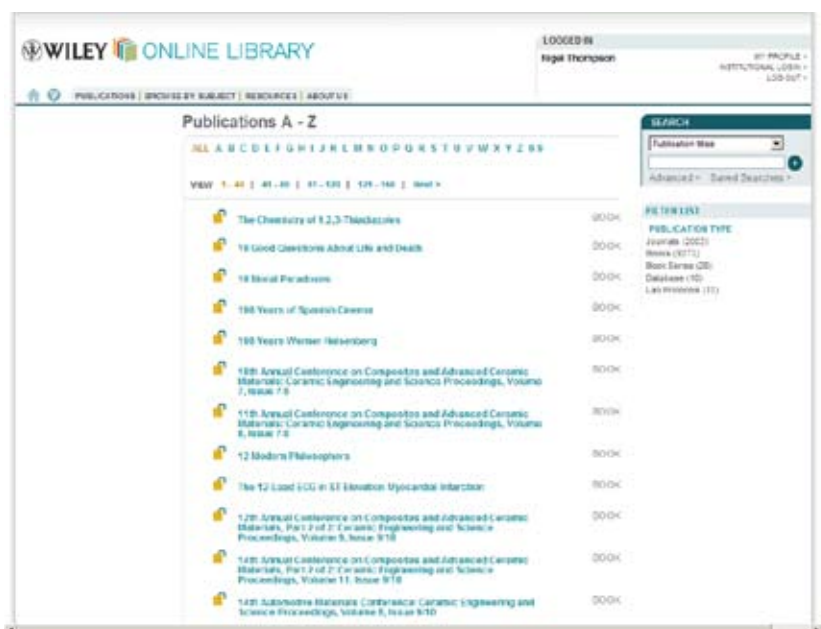

Dostępny w aktualnej subskrypcji

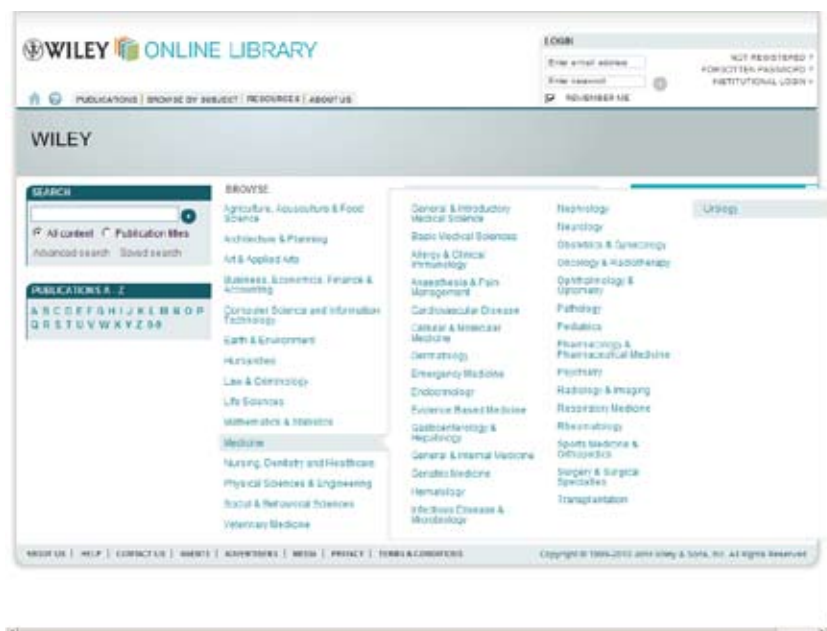
Wszyscy użytkownicy mają darmowy dostęp do spisów treści, streszczeń artykułów, podsumowań rozdziałów, bibliografii i informacji o autorze. Na platformie udostępniane są też bezpłatnie przykładowe wydania czasopism i wersje testowe.

Jedną z najważniejszych funkcjonalności platformy Wiley Online Library, na którą położono szczególny nacisk są opcje przeglądania i wyszukiwania. Platforma oferuje możliwość przeglądania zawartości według kolejności alfabetycznej lub według kategorii tematycznych.

Przeglądanie zawartości platformy wg kolejności alfabetycznej

Przeglądanie zawartości platformy wg kolejności tematycznej

Wyszukiwarka umożliwia przeszukiwanie pełno-tekstowe poprzez wszystkie produkty oraz kontekstowe. Wyszukiwanie kontekstowe umożliwia przeglądanie danego wydania czasopisma z opcją rozszerzenia wyszukiwania na inne kategorie i produkty. Otrzymane wyniki można przefiltrować według typów produktów. Istnieje możliwość wyszukiwania zaawansowanego z wyborem różnorodnych kryteriów. Ścisłe zawężenie kryteriów przy użyciu opcji wyszukiwania zaawansowanego z intuicyjnie rozwijanymi polami tekstowymi do wpisywania słów kluczowych, nazwiska autora, DOI, ISSN/ISDN, zakresu dat i innych parametrów - pozwala na otrzymanie precyzyjnych rezultatów. Otrzymane wyniki wyszukiwania mogą zostać zapisane, jeśli użytkownik jest zarejestrowany na platformie Wiley Online Library. Rejestracja i zarządzanie własnym kontem na platformie Wiley Online Library znacznie ułatwia pracę przy regularnym korzystaniu z platformy. Własny profil (My profile) umożliwia łatwiejszy dostęp do linków dostosowanych do potrzeb, daje możliwość ustawienia powiadomień mailowych, zapamiętywanie wybranych artykułów, publikacji i przeprowadzonych wyszukiwań. Pozwala na zamówienie biuletynów informacyjnych lub otrzymywanie informacji o nowościach.

ADMINISTRATOR MENU

[Administrator Home](#)

REPORTS

[Usage Reports](#)

HOLDINGS

[Current Holdings](#)

MANAGE BRANDING

[Institution Name & Logo](#)

MANAGE ACCESS CONTROL

[IP Addresses](#)

[Institutional Password](#)

[Remote Authentication](#)

[>Trusted Proxy Server](#)

[>Referring Url](#)

MANAGE ARTICLE SELECT

[Article Select Tokens](#)

[Article Select Permissions](#)

LIBRARY RESOURCES

[User Guide](#)

[Register for Library Alerts](#)

[Library Toolkit](#)

[Training Resources](#)

[Contact Us](#)

Platforma została wyposażona w ulepszony Obszar Administracyjny Klienta (Customer Administration Area), który pozwala na generowanie raportów wykorzystania Wiley Online Library, umożliwia dostęp do raportów o posiadanych zbiorach oraz pozwala na zarządzanie dostępem. Klient posiada także możliwość umieszczenia nazwy i logo własnej firmy/ instytucji na stronach Wiley Online Library. Dostęp do strefy administracyjnej jest ograniczony i przyznany wyznaczonemu administratorowi. Administrator posiada uprawnienia do generowania miesięcznych raportów – statystyk zgodnych z Counter.

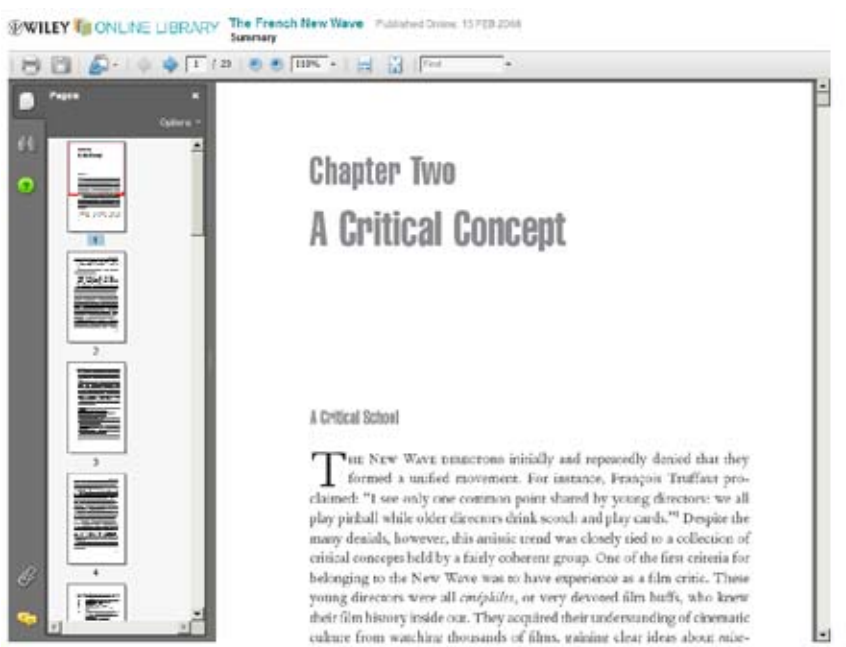
Wiley Online Library umożliwia autoryzację i kontrolę dostępu poprzez Federated Access (Shibboleth), Athens, IP lub nazwy użytkownika i hasła przy dostępie zdalnym.

Rekordy Marc dla online books oferowane są obecnie bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów i dostępne są poprzez the OCLC WorldCat Cataloging Partners service, w postaci zestawów (dla kolekcji tematycznych) lub też pojedynczych rekordów (przy zakupach tytuł po tytule).

Nadano nowy wygląd stronom domowym danego produktu elektronicznego – można znaleźć na nich więcej informacji, nowości i wydarzeń. Użytkownik może poruszać się po tytule poprzez spis treści ze strony głównej.

Po wybraniu paragrafu czytelnik znajduje stronę z podsumowaniem rozdziału. Strona domowa danej pozycji oferuje również dostęp do informacji o autorze, do artykułów powiązanych oraz możliwość ściągania cytatów.

Strona domowa przykładowego ebooka

Online books są dostępne w formacie PDF na poziomie rozdziałów, co umożliwia dogodne czytanie, zapamiętywanie oraz ich drukowanie. Każdy rozdział posiada swój DOI, czyli numer identyfikacyjny ułatwiający wyszukiwanie.

Książki i serie książek online dostępne są pod adresem: wileyonlinelibrary.com/onlinebooks. **Online Books** to zastrzeżona dla wydawnictwa Wiley nazwa i używana jest w odniesieniu do elektronicznej wersji książki dostępnej na platformie wydawnictwa. Tytuły obejmują podręczniki, słowniki, monografie, przewodniki oraz klasyczne serie książkowe. Serie Online Books redagowane są przez wybitnych naukowców, pionierów i laureatów Nagrody Nobla i zawierają publikacje począwszy od podstawowych informacji, aż do najbardziej zaawansowanych wyników aktualnych badań i odkryć.

Wydawnictwo oferuje instytucjom i konsorcjom bibliotecznym różne rodzaje subskrypcji oraz opcje licencjonowania. Możliwy jest wybór spośród subskrypcji online Only, print Only lub print+online. Dla mniejszych bibliotek i instytucji korporacyjnych Wiley oferuje żetony Pay-Per-View i Article Select służące do pobierania pojedynczych artykułów. Biblioteka posiada możliwość elastycznego wyboru kupowanych pozycji – wg kolekcji tematycznych, lub też wybierając tytuł po tytule. W wyborze pomocne są statystyki przeprowadzonychostępów testowych.

Online Reference Works obejmują wielotomowe encyklopedie, opracowania monograficzne i słowniki dostępne poprzez nową platformę.

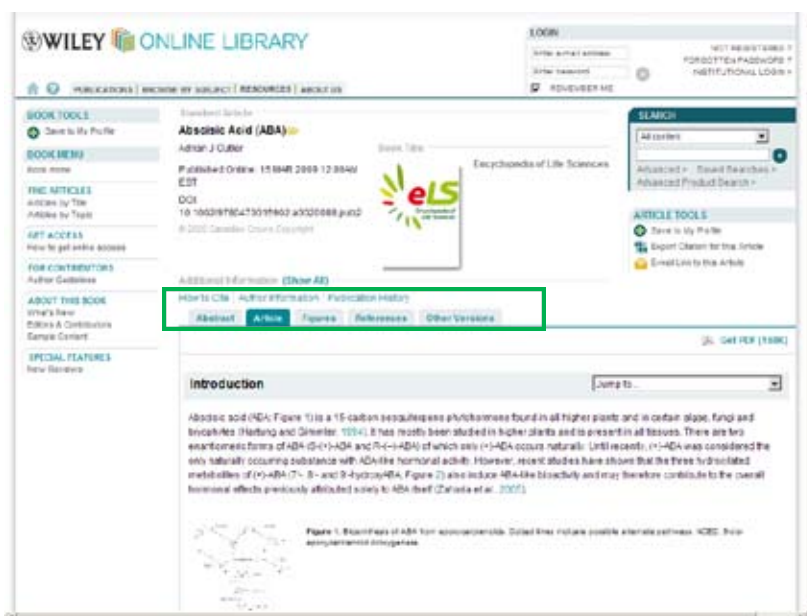
wileyonlinelibrary.com/reference

Oferują one bogate i pełne kompendium wiedzy dla studentów, badaczy i lekarzy praktyków w wielu dziedzinach. Zawarte w nich artykuły pełnotekstowe dostępne są w formacie HTML, a dla wybranych prac – w PDF. Prace zawierają szczegółowe streszczenia i bibliografie z wielopoziomowym indeksem tematycznym.

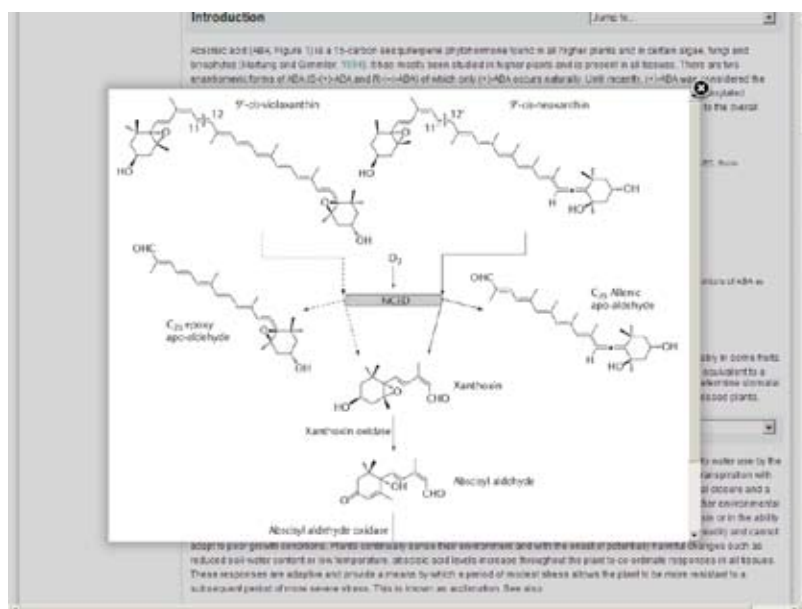
Na przykładzie strony domowej the Encyclopedia of Life Science można zauważyć takie funkcje jak możliwość przeglądania wg tytułów artykułów i według tematów. Istnieje również funkcja wyszukiwania.

Nawigację na stronie ułatwiają karty.

Z innych funkcjonalności należy wymienić rozwiązania zastosowane do obrazków – są one dostępne jako wyskakujące okienka, które można powiększyć.

Strona domowa zawiera również link do informacji o nowościach w danej publikacji „What's New”.

ELS
Encyclopedia of Life Sciences

HOME FEATURES WHAT'S NEW FREE CONTENT

"Superb... one of the greatest scientific publications of the twenty-first century" — Library Journal

WHAT'S NEW

The Encyclopedia of Life Sciences (ELS) features over 4,000 specially commissioned, peer-reviewed and citable articles spanning the entire spectrum of the life sciences. It is an essential read for the scientist and a valued resource for undergraduates, graduate students and researchers. ELS articles are written by leaders in the field to provide comprehensive and authoritative coverage of each subject area. ELS is updated by approximately 400 articles per year, new articles published on a monthly basis. There is a guided tour by visiting our getting started page.

ELS was updated with 34 new articles on 17th June 2009. To browse the abstracts, click on the article list below:

BIOCHEMISTRY

- Enzymes and Fibers
- Plant Biochemistry
- RNA Structure
- Blue-Backed Chromatography
- Spectroscopic Techniques
- Structural Biology

CELL BIOLOGY

- Cellular Protein and Lipidomes

DEVELOPMENTAL BIOLOGY

- Plant Development: Gene Control
- Plant Development: Cell Development/Regulation
- Plant Network Development

SEARCH ELS

GO

BROWSE BY SUBJECT

- Biochemistry
- Cell Biology
- Developmental Biology
- Genetics
- Evolution & Diversity of Life
- Genetics & Disease
- Genetics & Molecular Biology
- Immunology
- Microbiology
- Neuroscience
- Plant Biology
- Science and Society
- Structural Biology
- Zoology

Wiley-Blackwell oferuje **bazy danych w zakresie medycyny opartej na dowodach** opracowane w taki sposób, aby stanowiły aktualną, bezstronną informację medyczną dla lekarzy. Zadaniem baz jest ułatwianie diagnozowania i ulepszanie opieki nad pacjentem poprzez poprawę wyników leczenia.

Baza Cochrane - The Cochrane Library - nazywana jest złotym standardem w medycynie opartej na dowodach. Łączy ona badania nad skutecznością leczenia, opieki zdrowotnej i interwencji i zapewnia dostęp do niezależnych, wysokiej jakości dowodów na temat najnowszych zabiegów leczniczych. Jest jednym z najbardziej wiarygodnych źródeł dowodów na temat skutków zdrowotnych leczenia.

Cochrane Reviews uważane są za zbiór najbardziej wiarygodnych dowodów w zakresie ochrony zdrowia i powszechnie określane są jako **złoty standard**. The Cochrane Library została opublikowana w wersji online przez Wiley-Blackwell i dostępna jest pod adresem thecochranelibrary.com.

The Cochrane Library zawiera siedem BAZ DANYCH:

1. Cochrane Database of Systematic Reviews - (**Cochrane Reviews**)
2. Cochrane Database of Reviews of Effects - (**Other reviews**)
3. Cochrane Central Register of Controlled Trials - (**Clinical trials**)
4. Health Technology Assessment Database - (**Technology Assessments**)
5. NHS Economic Evaluation Database - (**Economic Evaluations**)
6. Methodology Register - (**Methods Studies**)
7. About The Cochrane Collaboration and the Cochrane Collaborative Review Groups

Baza ta opracowana została dla lekarzy praktyków pierwszego kontaktu i stanowi wszechstronne źródło dowodów niezbędnych do podjęcia właściwej opieki na pacjentem. **The Evidence-Based, Point-of-Care, Clinical Decision Support System** dostarcza praktycznych informacji i obejmuje ponad 13.000 tematów, wytycznych, streszczeń i podsumowań, które dotyczą najczęściej spotykanych problemów medycznych, chorób i procedur, niezbędnych lekarzom w codziennej praktyce lekarskiej. Zasób ten zawiera informacje ukierunkowane na pacjenta, mające na celu poprawę rezultatów leczenia i pozwala na doskonałą organizację pracy lekarzy pierwszego kontaktu. Pomaga poprawić wyniki leczenia pacjenta, ponieważ dostarcza lekarzom informacji zorientowanych na pacjenta, które wspomagają diagnostykę, leczenie i podejmowanie decyzji. Zaufana treść bazy zawiera ponad 9.000 diagnoz. Dzięki tej bazie, lekarze są informowani na bieżąco o najnowszych wynikach badań medycznych i mają dostęp do wiodących treści i narzędzi wspierających podejmowanie decyzji w zakresie leczenia. Mobilny dostęp przez: Web, iPhone, iPod Touch, Android i inne Smartphones, Palm OS, Pocket PC zapewnia odpowiedzi na pytania kliniczne zawsze i w każdym miejscu.

The screenshot displays the ESSENTIAL EVIDENCE PLUS web interface. At the top, there's a navigation bar with links: Home, Product Information, Subscribe, Support, CME Credits, and My Account. Below this is a search bar with the text 'Search the complete EE+ collection:' and a 'SEARCH' button. The main content area shows 'Search Results' for the query 'venous thrombosis', displaying 'Showing 1-20 of 298'. On the left, there's a 'Refine your results by:' section with filters for 'Topic' (e.g., Overview and practice guidelines, Epidemiology, Screening and Prevention, Diagnosis, Treatment, Prognosis) and 'Resource' (e.g., Essential Evidence, Decision Support Tools and Calculators, EBHC clinical topics, EBHC concise evidence summaries, NICE Practice Guidelines, Cochrane Systematic Reviews, POEMs summaries of original research, History and Physical database, Diagnostic Test database). The main results list includes 'Deep vein thrombosis', 'Pulmonary embolism', and 'Edema', each with a date. A 'RELATED EVIDENCE' section at the bottom lists related topics like 'Prevention of venous thrombosis', 'Deep venous thrombosis', and 'Reduction of venous thrombosis and pulmonary embolism by antiplatelet prophylaxis among surgical and medical patients'.

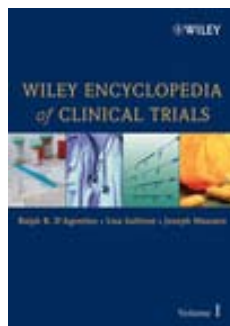
EBM stanowi zbiór wskazówek klinicznych dla służb pierwszego kontaktu i ambulatoriów powiązany z najlepszymi dostępnymi dowodami. Zawiera 1000 zwięzłych wytycznych stosowanych do podstawowej opieki zdrowotnej, ponad 3000 wysokiej jakości streszczeń, dowodów, setki zdjęć i obrazów.

HEED

The Health Economic Evaluations Database (HEED) obejmuje studia efektywności kosztów oraz inne formy ekonomicznej oceny leków, leczenia oraz interwencji medycznych. Wyposaża ekonomistów ds. służby zdrowia w narzędzia potrzebne do podejmowania świadomych decyzji dotyczących leków i innych interwencji w zakresie opieki zdrowotnej. Przeglądając opublikowane najnowsze badania ekonomiczne i dostarczając analizy porównawcze kosztów i konsekwencji różnych rodzajów leczenia, stanowi niezbędne narzędzie do nowoczesnego zarządzania w zakresie ochrony zdrowia.

Przegląd e-produktów z zakresu medycyny

Wiley Encyclopedia of Clinical Trials, 4 Volume Set

Ralph B. D'Agostino (Editor), Lisa Sullivan (Editor), Joseph Massaro (Editor)

- Opracowanie źródłowe dotyczące wszystkich aspektów badań klinicznych zapewnia kompleksowy dostęp do jasno określonych i zdefiniowanych koncepcji, metod i aplikacji.
- Encyclopedia of Clinical Trials jest światowej klasy i jedynym w swoim rodzaju kompendium podstawowych pojęć, metod i zastosowań w badaniach klinicznych popartych przez światowych ekspertów środowisk akademickich i korporacyjnych.

- Obejmuje ona przegląd podstawowych pojęć statystycznych wraz z pojęciami projektowania i analizy badań klinicznych oraz metod analizy danych klinicznych.

Microbiology and Microbial Infections

Topley and Wilson's

- Zawiera obszerne relacje z zakresu wirusologii, bakteriologii, mikologii medycznej, parazytologii oraz immunologii. Zawiera najnowsze informacje na temat epidemiologii, identyfikacji, klasyfikacji i zakażeń nowych.
- Zawartość dotyczy aktualnych problemów świata jak wirusowe epidemie i zagrożenie wojną biologiczną.
- Treść opracowania uzupełnia ponad 1400 kolorowych fotografii i 700 rysunków.
- 10th Edition zawiera nowe treści w zakresie immunologii, które pozwalają czytelnikom na określenie konkretnych zagadnień związanych z chorobami zakaźnymi, a także znalezienie informacji na temat podstawowych mechanizmów odporności.

Przegląd produktów elektronicznych z zakresu chemii farmaceutycznej

Online book serie, e-MRWs i bazy danych – 5 eMRWs, 2 serie książek,

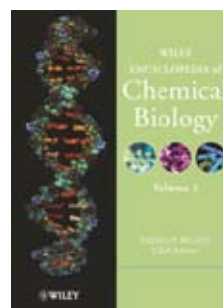
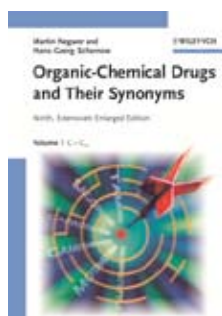
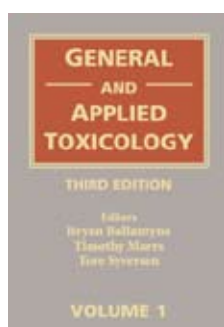
2 bazy danych

- *Pharmaceutical Sciences Encyclopedia* e-MRW – Launched in March 2010
- Burger's *Medicinal Chemistry and Drug Discovery* e-MRW – New edition online in August 2010
- *General and Applied Toxicology* e-MRW– New - launched in December 2009
- Wiley *Encyclopedia of Chemical Biology* e-MRW – winner of prestigious PROSE award
- Wiley *Handbook of Current and Emerging Drug Therapies* e-MRW
- Negwer: *Organic Chemical Drugs and Their Synonyms* - database
- Maurer/Pfleger: *Mass Spectral and GC Data of Drugs* – database

- ***Methods and Principles in Medicinal Chemistry*** – online book series – regular updates
- ***Wiley Series in Drug Development and Discovery*** – online book series – regularly updates

O-booki z zakresu chemii farmaceutycznej

- 79 online books w kolekcji książek online CY09 dostępne wraz z uaktualnieniami
- 206 online books z zakresu chemii medycznej i farmaceutycznej – kluczowe tytuły zawierają: Kablein: Modern Biopharmaceuticals (4 volume set), Antidepressants, Antipsychotics, Anxiolytics, Contemporary Drug Synthesis, Handbook of Therapeutic Antibodies, Medicinal Natural Products

W najbliższym czasie z zakresu medycyny ukażą się online następujące publikacje:

- Carlo Di Mario ***Interventional Cardiology***
- Michel Henry ***The Carotid and Supra-Aortic Trunks - Angioplasty and Stenting of the Diagnosis.***
- Mazze Staged ***Diabetes Management - A Systematic Approach 2e***
- A. Victor Hoffbrand ***Postgraduate Haematology***
- Belfort ***Critical Care Obstetrics 5e***
- Lionel Edwards ***Principles and Practice of Pharmaceutical Medicine***
- Abou-Saleh ***Principles and Practice of Geriatric Psychiatry 3e***
- Harrison ***Schizophrenia 3e***
- Tsuang ***Textbook of Psychiatric Epidemiology 3e***
- Richard Semelka ***Abdominal-Pelvic MRI, Third Edition***
- Hricik ***AST Textbook of Transplantation***

Wybierając zasoby Wiley Online Library biblioteka daje swoim użytkownikom możliwość poszerzenia studiów i badań. Niewątpliwą korzyścią jest równoczesny dostęp w ramach sieci bibliotecznej nieograniczonej liczby użytkowników do platformy, a dodatkowo zniesiono roczne opłaty za korzystanie z platformy. Do

zakupionych treści biblioteka będzie posiadała wieczysty dostęp. Instytucje i biblioteki mają możliwość skorzystania z bezpłatnego dostępu do książek online i baz danych na okres 1 miesiąca. Dla zainteresowanych pogłębieniem wiedzy o platformie, lub też rozwiązaniem problemów – wydawca oferuje dostęp do obsługi klienta 24/7, samouczki online, szkolenia online na żywo. Na youtube mogą Państwo znaleźć film informacyjny o nowej platformie Wiley Online Library.

Dodatkowe informacje można uzyskać:

- Alina Przydańska
Library Information Manager, “*Jacek Lewinson - Publishers’ Representative Central/Eastern Europe*”
mob +48 500 111 283, email: alina@jaceklewinson.com; skype: [aprzydanska](https://www.skype.com/name/aprzydanska)
REPRESENTING IN EASTERN EUROPE:
Brill (books and online)
Continuum (books and online)
Walter de Gruyter (books and online)
Hart Publishing (books and online)
Hodder Education
Manson Publishing
Lippincott Williams and Wilkins
Oxed (OUP Educational)
Palgrave Macmillan
John Wiley and Sons (books and online)
- Marta Dyson
Account Manager for Central Europe – online resources, Wiley and Sons
email: mdyson@wiley.com

Mgr Hanna Greene
Londyn - EEP Ltd.

PROPOSAL THE CONSORTIUM OF THE INTERNATIONAL LIBRARY FORUM

PROPOSAL

To The Polish Consortia

For the creation of The Consortium of The International Library Forum,

From The International Library Forum

25 Caversham Road LONDON NW5 2DT

businesseep@hotmail.co.uk

The Members of The Consortium called The Principal in the proposal, appoint The International Library Forum, who accepts as commercial Agent, to promote the sale of the Products published and produced by the Members of the Consortium of The International Library Forum.

The Agent agrees to use his best endeavours to promote the sale of the Products in accordance with the Principal's reasonable instructions and shall protect the Principal's interest with the diligence of a responsible businessman.

The Agent shall provide an adequate promotion for the Products (at book fairs, bookshops visits, presentations, advertising, distribution)

The Principal shall provide the Agent with all necessary written and electronic support relating to the Products as well as with the information needed by the Agent for carrying out his obligations.

The Principal is entitled to deal directly or through its members with customers.

In respect of any sales arising thereof The Agent shall be entitled to the commission for the Products.

The Agent is entitled to lump sum in amount of EURO4000.00 per year to cover the price of the stands at the book fairs and any expenses incurred in fulfilling his obligations (such as telephones, mail, office, travel, insurance)

The Agent is entitled to a commission of 10% on all sales of the Products. The Commission shall be calculated in the currency of the sales.

The Agent shall acquire the right to appoint the prices to Products for the Territory of the United Kingdom.

The Products (films, DVDs, printed publications, online content, etc.) created by the Consortium will acquire copyrights status under the Principal's trademarks, trade name or symbols.

The Consortium has the possibility to include the Associate Members in the promotion conducted by The International Library Forum.

The Associate Members receive all the information sent to Members and have the right to attend the meetings but without a vote.

The fee for Associate Membership to be included in The ILFORUM promotion is EURO4000.00

Creation of

CONSORTIUM of THE INTERNATIONAL LIBRARY FORUM

The Consortium is a body gathering the Polish libraries governed by the established rules and procedures. It includes the network of interested academic institutions to share many projects.

The Consortium is established initially for 5 years.

The Consortium's purpose is to facilitate the promotion of the members' collections at the international book fairs and events.

The aim of the Consortium is a new production of existing materials with the individual copyrights status.

The Consortium's financial year runs from 1 October to 30 September.

Partners (or full members) can be libraries or other institutions structured as a single organisations.

The Members of the Consortium elect a Board of Directors which meets at least once a year. The regular monitoring of the Consortium's projects is delegated by the Executive Committee. The projects include production of films, DVDs, interdisciplinary content online and printed publications in translation.

The International Library Forum is the Associate Member of the Consortium.

The Associate Members do not have the right to vote at the Consortium's annual meetings.

The Consortium can expand to the international academic institutions for the period of production of new products like films but the ownership of the products stays with the Consortium.

The Consortium has a right to sell the shares in the new initiatives.

The Consortium's new initiatives represent the shares of 100% , The International Library Forum's amount of shares is 51% .

POKŁOSIE ZJAZDU NAUKOWEGO

Informacje ogólne, program, sponsorzy, wystąpienia, prezentacje, referaty i komunikaty oraz fotografie z XXVIII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych: „Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki - model własnościowy a model otwarty”, zorganizowanej w 2010 roku przez mgr Renatę Sławińską, dyrektora Biblioteki Głównej Akademii Medycznej we Wrocławiu.

Biblioteka Główna Akademii Medycznej we Wrocławiu

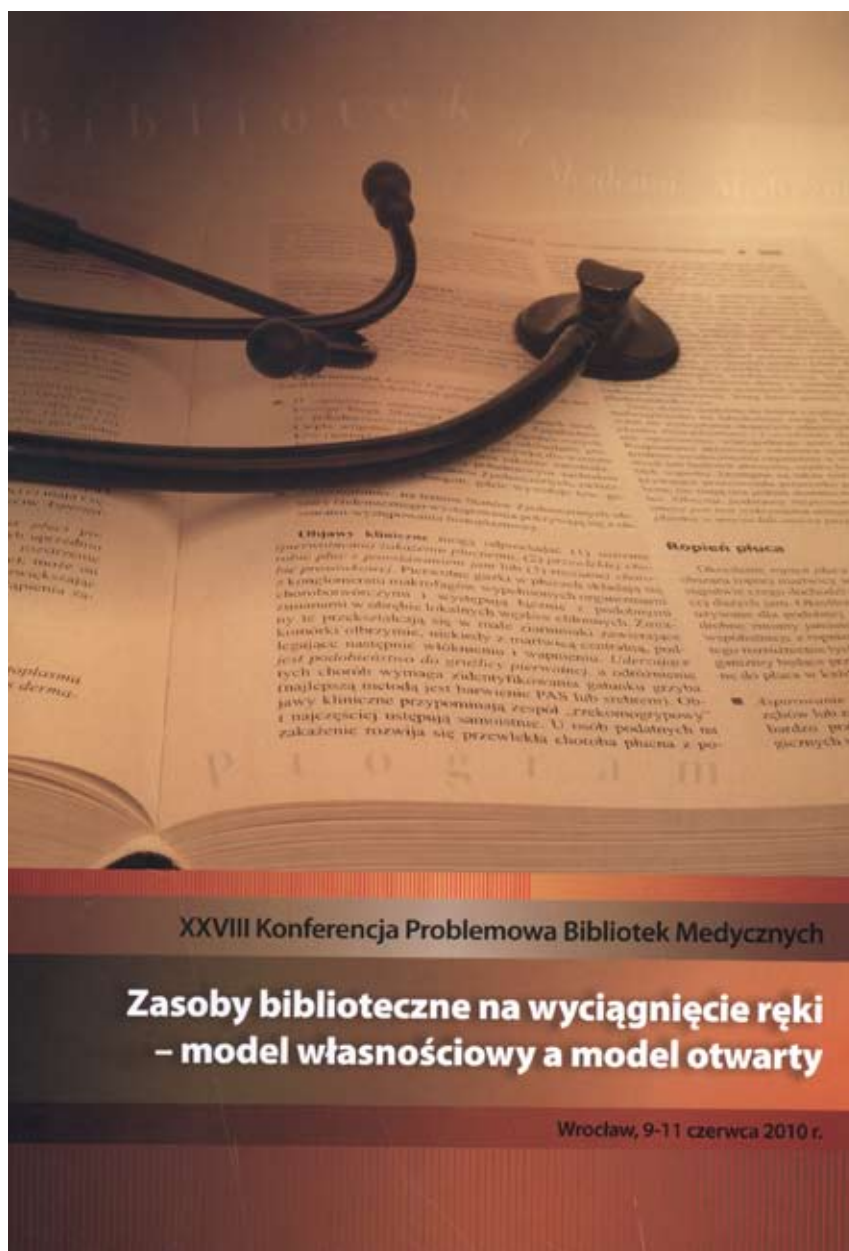

Stary gmach biblioteki uczelnianej

Wizualizacja nowego obiektu

PROGRAM

XXVIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych

Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki – model własnościowy a model otwarty

Wrocław, 9-11 czerwca 2010 r.

XXVIII Konferencja Problemowa
Bibliotek Medycznych
**Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki
– model własnościowy a model otwarty**

Wrocław, 9-11 czerwca 2010 r.

Program

Miejsce obrad: Muzeum Miejskie Wrocławia – Stary Ratusz

9 czerwca 2010 r. (środa)

- 10⁰⁰–13⁰⁰ – Spotkanie Dyrektorów Bibliotek Akademickich Uczelni Medycznych
Miejsce spotkania: hotel „Lothus”
- 13⁰⁰–15⁰⁰ – Rejestracja uczestników
- 15⁰⁰ – Uroczyste otwarcie Konferencji
- 15⁰⁰–15³⁰ – Wystąpienia władz Uczelni
- 15³⁰–16⁰⁰ – Wykład inauguracyjny: *Wskaźniki efektywności i statystyka biblioteczna jako narzędzia zarządzania biblioteką. Omówienie ogólnopolskich badań bibliotek naukowych AFBN* / Lidia Derfert-Wolf (Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, członek międzyuczelnianego Zespołu ds. Standaryzacji w ramach projektu AFBN)
- 16⁰⁰–16²⁰ – Przerwa na kawę

Sesja I

Prowadzący obrady: Ryszard Żmuda, Renata Sławińska

- 16²⁰–16⁴⁰ – *Selekcja – konieczność, obowiązek i dylemat, czyli które książki, jak i kiedy ubytujemy w Bibliotece Głównej GU Med* / Małgorzata Gorczewska, Kamila Mamorska (Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego)
- 16⁴⁰–17⁰⁰ – *Organizacja wolnego dostępu do kolekcji bibliotecznych* / Ewa Grzędzińska, Roma Hajduk, Joanna Kosicka, Maria Posadzy (Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu)
- 17⁰⁰–17²⁰ – *Wolny dostęp do półek jako forma ożywienia księgozbioru* / Agnieszka Tupikowska, Dagmara Budek (Biblioteka Główna Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie)
- 17²⁰–17⁴⁰ – *Klucze do półek – regały na pulpit: Biblioteka Medyczna UJ CM w transformacji* / Anna Uryga, Beata Bator, Urszula Zdeb (Biblioteka Collegium Medicum UJ w Krakowie)

- Dyskusja
 18⁰⁰–19⁰⁰ Spacer z przewodnikiem po Wrocławskiej Starówce
 19⁰⁰–22⁰⁰ Indywidualne lub grupowe wędrówki szlakiem krasnali połączone z konkursem fotograficznym oraz kolacja w hotelu „Lothus”

10 czerwca 2010 r. (czwartek)

Sesja II

Prowadzący obrady: Anna Grygorowicz, Irmina Utrata

- 9⁰⁰–9²⁰ – *Embase: Find unique biomedical answers* / Ann-Marie Roche (Elsevier)
 9²⁰–9⁴⁰ – *Konsorcjum DBC - współpraca bibliotek przy tworzeniu kolekcji cyfrowych* / Regina Rohleder (BG i OINT Politechniki Wrocławskiej)
 9⁴⁰–10⁰⁰ – *Biblioteka Medyczna CM UMK jako współtwórca Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej* / Monika Kubiak, Teresa Krzyżaniak (Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy)
 10⁰⁰–10²⁰ – *p_b_c, czyli przeglądaj_badaj_czytaj, a więc słów kilka o udziale Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w projekcie Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej* / Małgorzata Omilian-Mucharska, Natalia Wysmyk (Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego)
 10²⁰–10⁴⁰ – *Zasoby medyczne w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej* / Aniela Piotrowicz (Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu)

Dyskusja

- 11⁰⁰–11²⁰ – Przerwa na kawę
 11²⁰–11⁴⁰ – *Czarno-biała edukacja* / Dorota Rożek (Wydawnictwo Lekarskie PZWL),
 11⁴⁰–12⁰⁰ – *Biblioteki wobec prawa autorskiego w procesie digitalizacji zbiorów i tworzeniu bibliotek cyfrowych* / Bolesław Howorka (Biblioteka Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu)
 12⁰⁰–12²⁰ – *Open Access w czasopiśmie medycznych* / Jolanta Przyłuska (Instytut Medycyny Pracy w Łodzi. Biblioteka Naukowa)
 12²⁰–12⁴⁰ – *Digitalizacja 2.0* / Witold Kozakiewicz (Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi)
 12⁴⁰–13⁰⁰ – *Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki* / Teresa Górecka, Leszek Czerwiński (EBSCO Publishing)

Dyskusja

- 13⁰⁰–15⁰⁰ – Obiad w hotelu „Lothus”

Sesja III

Prowadzący obrady: Renata Birska, Dagmara Budek

- 15⁰⁰–15²⁰ – *Medyczne źródła informacji: od wyszukania do wykorzystania* / Krzysztof Murawski (ProQuest)
- 15²⁰–15⁴⁰ – *Otwarte repozytoria sposobem na rozpowszechnianie wiedzy medycznej* / Jolanta Przyłuska (Instytut Medycyny Pracy w Łodzi. Biblioteka Naukowa)
- 15⁴⁰–16⁰⁰ – *Otwarty dostęp do zbiorów historycznych Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu* / Jan Dąbrowski (Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu)
- 16⁰⁰–16²⁰ – *Serials Solutions Summon – przyszłość w dziedzinie dostępu do informacji, kolekcji i zasobów elektronicznych bibliotek* / Beata Iwańska (International Publishing Service)

Dyskusja

- 16²⁰–16⁴⁰ – Przerwa na kawę
- 16⁴⁰–17⁰⁰ – *Zastosowanie systemu Expertus do bibliografii cytowań* / Jacek Głębocki, Grzegorz Pietruszewski (Splendor Systemy Informacyjne)
- 17⁰⁰–17²⁰ – *Bibliografia Publikacji Pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego – wczoraj i dziś* / Katarzyna Bojko (Biblioteka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach)
- 17²⁰–17⁴⁰ – *Rejestrowanie w bazach dorobku naukowego publikacji zawartych w portalach internetowych* / Olivia Wajsen (Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu)
- 17⁴⁰–18⁰⁰ – *Repozytoria cyfrowe – tworzenie i zarządzanie. Doświadczenia z innych krajów a możliwości w Polsce* / Krzysztof Szymański (Thomson Reuters Scientific)

Dyskusja

- 19³⁰ – Uroczysta kolacja w „Gospodzie Wrocławskiej” (Rynek – Sukiennice)

11 czerwca 2010 r. (piątek)

Sesja IV

Prowadzący obrady: Aniela Piotrowicz, Danuta Dąbrowska-Charytoniuk

- 9⁰⁰–9²⁰ – *Nowości systemu internetowego SUWECO* / Patrycja Grudzińska, Pavol Batalik (Suweco CZ)
- 9²⁰–9⁴⁰ – *Analiza badań jakości usług bibliotecznych przeprowadzonych wśród użytkowników Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy w roku akademickim 2009/2010 na podstawie zmodyfikowanej wersji modelu SERVQUAL* / Małgorzata Slesar (Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy)

9 ⁴⁰ –10 ⁰⁰	– <i>Niepełnosprawni – pełnoprawni użytkownicy bibliotek</i> / Agnieszka Czarnecka (Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego)
10 ⁰⁰ –10 ²⁰	– <i>Postrzeganie roli biblioteki naukowej przez polskich i zagranicznych studentów (na przykładzie studentów Akademii Medycznej we Wrocławiu)</i> / Dawid Śleziak (Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu)
Dyskusja	
10 ⁴⁰ –11 ⁰⁰	– Przerwa na kawę
11 ⁰⁰ –11 ²⁰	– <i>Nowości na OvidSP</i> / Edyta Burczyk, Dorota Mor (Ovid Technologies Wolters Kluwer Health)
11 ²⁰ –11 ⁴⁰	– <i>Współpraca bibliotek medycznych ze środowiskiem naukowym uczelni. Stan obecny oraz potrzeby, oczekiwania i możliwości usprawnienia komunikacji między nimi</i> / Maria Kordas (Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu)
11 ⁴⁰ –12 ⁰⁰	– <i>Realizacja przedsięwzięcia poprzez „projekt z konkursu” – doświadczenia z półtorarocznej współpracy medycznych bibliotekarzy polskich i norweskich</i> / Urszula Zdeb, Marcin Stasiak, Anna Uryga (Biblioteka Collegium Medicum UJ w Krakowie)
12 ⁰⁰ –12 ¹⁵	– Dyskusja
12 ¹⁵ –12 ³⁰	– Wnioski
12 ³⁰ –13 ⁰⁰	– Zakończenie Konferencji
13 ⁰⁰	– Obiad w hotelu „Lothus”

SPONSORZY

Sponsor główny

Wydawnictwo
Lekarskie
PZWL

Sponsorzy

THOMSON REUTERS

Wolters Kluwer | Ovid
Health

WYSTĄPIENIE WŁADZ UCZELNI

Prof. dr hab. Marek Ziętek
Wrocław - AM

PRZEMÓWIENIE PROREKTORA DS. NAUKI I WSPÓŁPRACY Z ZAGRANICĄ AKADEMII MEDYCZNEJ IM. PIASTÓW ŚLĄSKICH WE WROCŁAWIU

Szanowni Państwo

Niezmiernie miło mi powitać Was we Wrocławiu na spotkaniu Dyrektorów i Pracowników bibliotek uczelni i instytutów medycznych. O tym jakie to ma znaczenie dla naszej Uczelni niech świadczy fakt, że są tutaj z nami Kanclerz i Kwestor Akademii Medycznej.

Praca bibliotek i osób tam zatrudnionych jest bardzo często na co dzień niedoceniana, a przecież to u Państwa archiwizuje się wszelkie dane, to tutaj naliczany jest dorobek naukowy, to z elektronicznych i klasycznych zasobów bibliotek korzystają wszyscy pracownicy naukowcy. Biblioteki w ciągu kilku lat stały się z czytelni i magazynów książek ogromnymi kombinatami przetwarzania danych, ściągania informacji i ich aktualizacji. Zadania te będą rozwijane i poszerzane. Czekają bowiem Państwa digitalizacje zbiorów, wprowadzanie ich do systemów, stosowanie programów antyplagiatowych.

Ogromnym wyzwaniem jest też wypracowanie wspólnej dla wszystkich uczelni medycznych parametryzacji dorobku naukowego.

Życzę więc Państwu powodzenia w tych działaniach, życzę również miłego pobytu we Wrocławiu, nawiązania nowych znajomości i przyjaźni.

REFERATY - PREZENTACJE

Mgr Lidia Derfert-Wolf
Bydgoszcz, UT-P

WSKAŹNIKI EFEKTYWNOŚCI I STATYSTYKA BIBLIOTECZNA JAKO NARZĘDZIA ZARZĄDZANIA BIBLIOTEKĄ. OMÓWIENIE OGÓLNOPOLSKICH BADAŃ BIBLIOTEK NAUKOWYCH AFBN

Plan prezentacji

- O badaniach funkcjonalności bibliotek
- Projekt AFBN
- Możliwości wykorzystania rezultatów AFBN
- Wybrane wyniki badań porównawczych

Badanie funkcjonalności bibliotek

• efektywność procesów i usług • satysfakcja użytkowników • opinie o ważności poszczególnych usług • wskaźniki ilościowe • wskaźniki jakościowe • statystyka biblioteczna	w jakim celu? • lepsze zarządzanie • ulepszanie usług • badania porównawcze • benchmarking • rankingi

Wypracowywanie standardów/wzorców w skali kraju

- uporządkowanie i ujednolicenie gromadzonych danych statystycznych ...
- wytypowanie zestawu wskaźników i podanie metod ich obliczania ...
- wieloletnie, systematyczne badania porównawcze ...
- ... standardy krajowe

Normy i zalecenia międzynarodowe

- PN-ISO 11620:2006 Informacja i dokumentacja – Wskaźniki funkcjonalności bibliotek
- **ISO 11620:2008 Information and documentation – Library performance indicators**
- PN-EN ISO 2789:2005 Informacja i dokumentacja - Międzynarodowa statystyka biblioteczna (wycofana)
- **Norma ISO 2789:2006 Information and documentation – International library statistics**
- Poll R., te Boekhorst P. Mierzenie jakości: międzynarodowe zalecenia do pomiaru wykonania zadań w bibliotekach akademickich, Wrocław 2004
- **Poll R., te Boekhorst P. Measuring Quality. Performance Measurement in Libraries. IFLA Publications 127, K.G. Saur, 2007**

Projekt AFBN

Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce

- Zespół ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych - utworzony (nieformalnie) w 2001 r. – 9 osób
- prace Zespołu wpisane do zadań Konferencji Dyrektorów Bibliotek Szkół Wyższych
- Aplikacja internetowa – 2003 r.
- Porozumienie (ośrodki, w których zatrudnieni są członkowie ZSBN) – 2004 r.
- koordynator - Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu
- projekt (był!) częściowo finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Projekt AFBN - cele

- opracowanie metody oceny funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce
- pozyskiwanie danych do bazy komputerowej w celu opracowania wskaźników i standardów
- prowadzenie badań porównawczych wyników analizy ze wskaźnikami i standardami bibliotek zagranicznych
- opracowywanie i publikowanie rocznych raportów
- cele pośrednie:
 - rekomendowanie istotnych wskaźników różnym gremiom, np. MNiSzW, komisjom akredytacyjnym, twórcom rankingów prasowych
 - współpraca z GUS

Projekt AFBN – aplikacja sieciowa

- wypełnianie, modyfikacja i wysyłanie przez biblioteki ankiety w trybie on-line
- automatyczne obliczanie wybranych wskaźników efektywności na podstawie danych z ankiet
- automatyczna weryfikacja poprawności wypełnienia pól w ankiecie
- badania porównawcze prowadzone przez ZSBN
- analizowanie danych oraz wskaźników indywidualnie przez biblioteki

<http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/>

Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce

Informacje ogólne | Instytucje | Ankiety | Wyniki badań | Przydatne linki

Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce

Szanowni Państwo!
Informujemy, iż ankiety za rok 2009 można składać do 30.11.2010 r.

[Wzróć ankiety dla bibliotek akademickich w formacie PDF](#)
[Wzróć ankiety dla bibliotek branżowych i publicznych w formacie PDF](#)

Projekt "Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce" (AFBN) służy wszystkim bibliotekom naukowym do wypełniania ankiet i wniesienia tym samym wkładu w wypracowanie standardów/wzorców funkcjonowania. Wszelkie dane szczegółowe zawarte w bazie AFBN nie są widoczne dla osób postronnych i nie mogą być w żadnej formie rozpowszechniane bez zgody instytucji, których dotyczą oraz Zespołu ds. Standardów dla Bibliotek Naukowych (ZSBN). Korzyści z zarejestrowania biblioteki i wypełnienia ankiety stanowią natomiast:

- uzyskanie automatycznie obliczonych **wskaźników**;
- przeglądanie i analiza własnych danych wg lat, kategorii pytań czy wskaźników;
- porównywanie własnych rezultatów ze średnią, medianą, wartością minimalną i maksymalną w danej grupie bibliotek wg wybranych kategorii danych i wskaźników.

Planuje się możliwość pobierania przez biblioteki danych ze swoich ankiet do ogólnokrajowych rankingów (np. w popularnych tygodnikach), jeśli twórcy rankingów zaakceptują rekomendowane przez środowisko wskaźniki.

Projekt AFBN, którego nadrzędnym celem jest wypracowanie standardów/wzorców dla polskich bibliotek naukowych, zakłada realizację następujących zadań:

- pozyskiwanie danych w celu opracowania wskaźników i standardów dla bibliotek naukowych w Polsce,
- opracowywanie i publikowanie rocznych raportów,
- rekomendowanie wskaźników, istotnych dla charakterystyki działalności bibliotek, twórców rankingów krajowych, (publikowanych, np. w prasie),

Projekt AFBN - ankieta

- pracownicy
- zbiory biblioteczne
- budżet
- infrastruktura
- udostępnianie zbiorów
- usługi informacyjne
- dydaktyka biblioteczna
- własne wydawnictwa, własne bazy danych
- współpraca bibliotek, organizacja imprez, aktywność zawodowa pracowników
- wybrane wskaźniki efektywności

Ankieta za rok 2009
Stan na dzień 31.12.2009

Fragment formularza ankiety

1. Liczba bibliotek w systemie biblioteczno-informacyjnym uczelni wraz z Biblioteką Główną¹

2. Dane w ankiecie dotyczą:
a) Biblioteki Głównej² ☐ TAK ☐ NIE
b) sieci bibliotek wraz z Biblioteką Główną² ☐ TAK ☐ NIE

Pytania TAK/NIE

3. Liczba pracowników³ bibliotek:
a) działalności podstawowej⁴
b) administracyjnych
c) technicznych
d) pracowników obsługi⁵

PRACOWNICY

Dane liczbowe

4. Liczba pracowników działalności podstawowej⁴:
a) z wyższym wykształceniem bibliotekarskim (łącznie ze studentami poddyplomowymi)
b) innym wyższym wykształceniem
c) z wykształceniem wyższym zawodowym⁶
d) z wykształceniem średnim
e) z wykształceniem zawodowym lub podstawowym

Objaśnienia

Bibliotekarze, dokumentaliści, pracownicy informacyjni, instruktorzy w bibliotekach publicznych, pracownicy digitalizacji, konserwatorzy zbiorów, introligatorzy, magazynierzy (w przekroju na etaty)

5. Liczba pracowników działalności podstawowej⁴ w wieku:
a) do 30 lat
b) 31-40 lat
c) 41-50 lat
d) powyżej 50 lat

Szyfki

Projekt AFBN - wskaźniki

- w ankiecie za 2009 r.
 - 93 wskaźniki: 14 podawanych przez biblioteki i 79 obliczanych automatycznie
 - wiele wskaźników liczonych potrójnie (użytkownik, student, słuchacz studiów stacjonarnych)
- potrzeba wyboru krajowego zestawu wskaźników funkcjonalności

Projekt AFBN – wybrane wskaźniki

- Wydatki biblioteki na 1 użytkownika w PLN
- Wydatki na zakup zbiorów na 1 użytkownika w PLN
- Budżet biblioteki jako % budżetu Uczelni
- Zarejestrowani użytkownicy z uczelni jako % potencjalnych użytkowników
- Liczba vol. (jedn. obliczeniowych) na 1 użytkownika
- Liczba vol. nowych nabytków (książki - zakup) na 1 użytkownika
- Wydatki na zbiory elektroniczne jako % wydatków na zbiory ogółem
- Liczba użytkowników na 1 pracownika biblioteki
- Powierzchnia biblioteki na 1 użytkownika
- Liczba użytkowników na 1 miejsce pracy w bibliotece
- Liczba wypożyczeń na 1 zarejestrowanego czytelnika
- Liczba odwiedzin w czytelniach na 1 użytkownika
- Aktywność wykorzystania zbiorów
- Liczba zrealizowanych wypożyczeń międzybibliotecznych jako % zamówień

Projekt AFBN – wybrane wskaźniki

- Liczba godzin przysposobienia bibliotecznego na 1 pracownika biblioteki
- Liczba godzin innych szkoleń użytkowników i zajęć dydaktycznych na 1 pracownika biblioteki
- Pracownicy z wyższym wykształceniem bibliotekarskim (w tym podyplomowe) jako % ogólnej liczby pracowników DzP
- Pracownicy obsługi użytkowników (udostępnianie, magazyny, Informacja naukowa) jako % ogólnej liczby pracowników DzP
- Przyrost zbiorów (książki)
- Liczba użytkowników na 1 stację roboczą z dostępem do Internetu
- Liczba vol. książek w wolnym dostępie jako % ogólnej liczby vol. książek
- Czas przysposobienia dokumentu (dni)
- Liczba godzin (w tygodniu), w których dostępne są usługi biblioteczne

Wykaz wskaźników 2009

http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/AFBN_wskazniki.pdf

Adresaci rezultatów projektu AFBN

- zarejestrowane biblioteki wypełniające ankiety
- Pozostałe biblioteki naukowe
- Zespół AFBN
- praktycy i teoretycy bibliotekoznawstwa
- instytucje oceniające biblioteki
- stowarzyszenia zawodowe
- wszyscy inni zainteresowani osiągnięciami polskich bibliotek

Możliwości korzystania ⇒ ZSBN

Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych				
za rok 2008				
(Liczba analizowanych ankiet: 30)				
Procentowy udział budżetu biblioteki do budżetu Uczelni				
(Liczba analizowanych wartości: 30, pominięto 0 wartości #)				
	średnia	mediana	max	min
akademicka - uniwersytecka	3.67	3.36	6.2	2.23
akademicka - politechnika, akademicka o profilu technicznym	2.26	2.1	3	1.58
akademicka - medyczna	2.05	1.89	2.79	1.61
Wszystkie wybrane biblioteki	2.84	2.81	6.2	1.58

Liczba vol. nowych nabytków na 1 studenta				
(Liczba analizowanych wartości: 30, pominięto 0 wartości #)				
	średnia	mediana	max	min
akademicka - uniwersytecka	0.29	0.20	0.76	0.06
akademicka - politechnika, akademicka o profilu technicznym	0.26	0.25	0.43	0.09
akademicka - medyczna	0.57	0.54	0.95	0.24
Wszystkie wybrane biblioteki	0.32	0.26	0.95	0.06

Efekty pracy ZSBN ⇒ raporty

Efekty pracy ZSBN ⇒ raporty

4. Wszystkie wydatki podano w zł. Wskaźniki finansowe dotyczące wydatków odnoszą się do wydatków na działalność bieżącą z wykluczeniem inwestycji.
5. Wskaźniki "przebieg zbiorów" liczone wg wzoru: nabytki minus ubytki.
6. Wskaźnik "aktywność wykorzystania zbiorów" był obliczany wg wzoru:

Liczba wypożyczeń na zewnątrz (wraz z prolongatami) + Liczba vol. (łącznie książek, czasopism i innych materiałów) udostępnionych na miejscu + Liczba realizacji wypożyczeń międzybibliotecznych (w jednostkach obliczeniowych) na zewnątrz (krajowe + zagraniczne) / (stan zbiorów (książki w vol. + czasopisma w vol. + zbiory specjalne ujęte))

7. Pozostałe wyjaśnienia znaleźć można w przypisach do poszczególnych pytań w formularzu ankiety umieszczonej na stronie <http://ssb2.bj.chem.edu.pl/statystyka/>.

Zbiorcza analiza ankiet wg danych z 31.12.2008 r.

W analizie uwzględniono wskaźniki podawane przez biblioteki w ankietach oraz wskaźniki obliczone automatycznie na podstawie danych z ankiet. Tabele opracowano wg następujących grup wskaźników:

1. wskaźniki ogólne
 - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)
 - [uczelnia państwowa ogólna, uczelnia niepaństwowa, biblioteki publiczne i branżowe](#)
2. wskaźniki finansowe
 - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)
 - [uczelnia państwowa ogólna, uczelnia niepaństwowa, biblioteki publiczne i branżowe](#)
3. wskaźniki dotyczące zbiorów (stan, przyrost, opracowanie)
 - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)
 - [uczelnia państwowa ogólna, uczelnia niepaństwowa, biblioteki publiczne i branżowe](#)
4. wskaźniki dotyczące usług (wypożyczenia, usługi informacyjne, szkolenia)
 - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)
 - [uczelnia państwowa ogólna, uczelnia niepaństwowa, biblioteki publiczne i branżowe](#)
5. wskaźniki dotyczące pracowników, struktury organizacyjnej i aktywności zawodowej
 - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)
 - [uczelnia państwowa ogólna, uczelnia niepaństwowa, biblioteki publiczne i branżowe](#)
6. zdalne usługi katalogowe, wydawnictwa własne, współpraca bibliotek, imprezy - [uczelnia państwowa z podziałem na katedry](#)

Możliwości i korzyści ⇒ inni

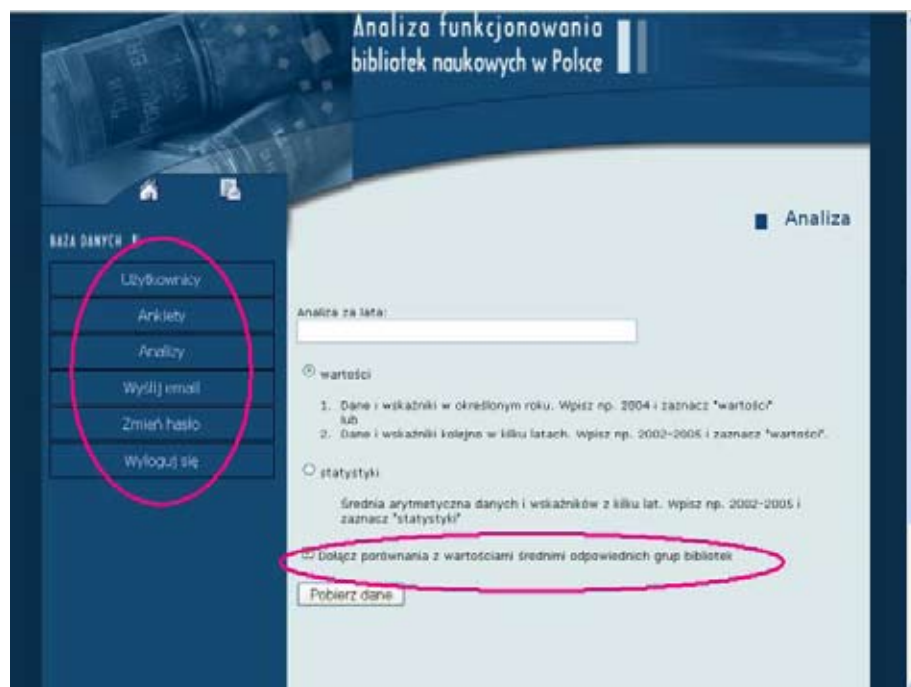
- badania własne, materiały źródłowe do publikacji
- tworzenia wieloaspektowych zestawień
- prezentowanie różnym gremiom danych o bibliotekach (w tym promocja!)
- oceny zewnętrzne
- rankingi prasowe

Możliwości i korzyści – zarejestrowane biblioteki

- uzyskanie automatycznie obliczonych wskaźników
- przeglądanie i analiza własnych danych wg lat, kategorii pytań czy wskaźników
- porównywanie własnych rezultatów ze średnią, medianą, wartością minimalną i maksymalną w danej grupie bibliotek

AFBN – wskaźniki obliczane automatycznie po wypełnieniu ankiety

WSKAŹNIKI AUTOMATYCZNE	
Liczba pracowników biblioteki jako procent ogólnej liczby pracowników Uczelni	0,800 %
Zarejestrowani użytkownicy z własnej uczelni jako procent potencjalnych użytkowników	80,000 %
Liczba vol. (jedn. obliczeniowych) na 1 użytkownika	2,800
Liczba vol. (jedn. obliczeniowych) na 1 studenta	2,880
Liczba vol. (jedn. obliczeniowych) na 1 studenta (studia stacjonarne)	4,323
Liczba vol. książek na 1 użytkownika	2,000
Liczba vol. książek na 1 studenta	2,222
Liczba vol. książek na 1 studenta (studia stacjonarne)	3,333
Liczba vol. nowych nabytków (książki - zakup) na 1 użytkownika	0,200
Liczba vol. nowych nabytków (książki - zakup) na 1 studenta	0,222
Liczba vol. nowych nabytków (książki - zakup) na 1 studenta (studia stacjonarne)	0,333
Wydatki na zbiory elektroniczne jako procent wydatków na zbiory ogółem	6,667 %
Liczba użytkowników przypadająca na 1 pracownika biblioteki	1 250,000
Liczba studentów przypadająca na 1 pracownika biblioteki	1 128,000
Liczba studentów (studia stacjonarne) przypadająca na 1 pracownika biblioteki	750,000
Powierzchnia biblioteki przypadająca na 1 użytkownika	1,000 m ²
Powierzchnia biblioteki przypadająca na 1 studenta	1,111 m ²
Powierzchnia biblioteki przypadająca na 1 studenta (studia stacjonarne)	1,667 m ²
Liczba użytkowników na 1 miejsce w czytelniach	41,667

analiza za rok 2006
(Liczba analizowanych ankiet: 1)

[Powrót](#)

Wydatki biblioteki na 1 użytkownika w PLN
(Liczba analizowanych wartości: 1, pominięto 0 wartości #)

rok 2006	średnia	mediana	maksimum	minimum
Biblioteki akademickie państwowe typu politechnika, akademicka o profilu technicznym (z 12 ankiet)	202,31	210,76	300,00	40,89
Biblioteki akademickie państwowe (z 24 ankiet)	222,72	197,98	538,90	40,89
Biblioteki akademickie ogółem (z 28 ankiet)	211,85	192,22	538,90	40,89

Zarejestrowani użytkownicy z własnej uczelni jako procent potencjalnych użytkowników
(Liczba analizowanych wartości: 1, pominięto 0 wartości #)

rok 2006	średnia	mediana	maksimum	minimum
Biblioteki akademickie państwowe typu politechnika, akademicka o profilu technicznym (z 12 ankiet)	77,79	78,45	100,00	50,19
Biblioteki akademickie państwowe (z 24 ankiet)	77,80	81,56	100,00	38,21
Biblioteki akademickie ogółem (z 39 ankiet)	75,74	81,22	100,00	3,85

Liczba vol. nowych nabytków na 1 użytkownika
(Liczba analizowanych wartości: 1, pominięto 0 wartości #)

rok 2006	średnia	mediana	maksimum	minimum
Biblioteki akademickie państwowe typu politechnika, akademicka o profilu technicznym (z 12 ankiet)	77,79	78,45	100,00	50,19
Biblioteki akademickie państwowe (z 24 ankiet)	77,80	81,56	100,00	38,21
Biblioteki akademickie ogółem (z 39 ankiet)	75,74	81,22	100,00	3,85

Zapytanie:

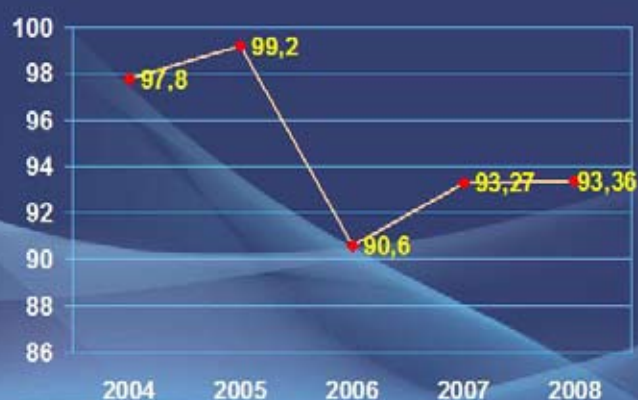
Wybrane wyniki badań porównawczych 2002-2008

- statystyka bazy
- przykładowe wskaźniki dla bibliotek medycznych – wyłącznie dla zobrazowania możliwości AFBN – wybór wskaźników przypadkowy!
- inne wskaźniki w prezentacji: *Selekcja – konieczność, obowiązek i dylemat, czyli które książki, jak i kiedy ubytkujemy w Bibliotece Głównej GUMed / Małgorzata Gorczewska, Kamila Mamorska*

Statystyka bazy AFBN – liczby zatwierdzonych ankiet

Grupy / rodzaje bibliotek			Rok						
			2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
akademicka	publiczna	uniwersytecka	6	8	8	8	8	13	13
akademicka	publiczna	profil techniczny	8	10	10	10	12	11	13
akademicka	publiczna	medyczna	1	1	3	3	3	3	4
akademicka	publiczna	ekonomiczna	-	1	1	1	-	-	-
akademicka	publiczna	rolnicza	-	2	2	2	1	1	-
akademicka	niepubliczna	ekonomiczna i inna	1	3	3	14	15	11	12
publiczna			1	2	2	3	3	3	3
branżowa, PAN, PAU			-	2	2	3	2	2	2
RAZEM			17	29	31	44	44	44	47

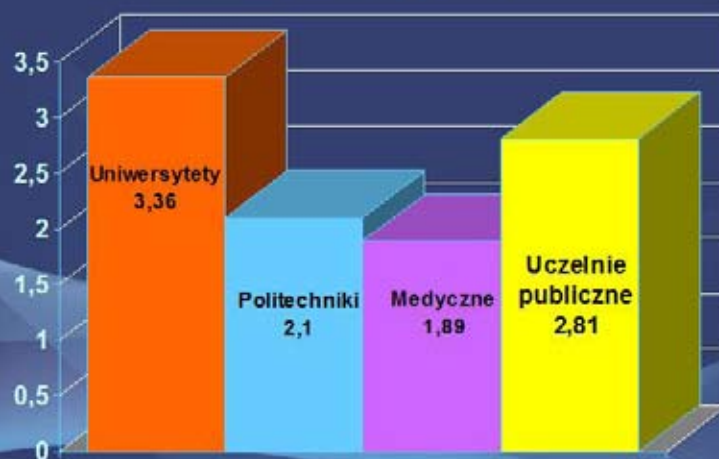
Liczba zrealizowanych wypożyczeń międzybibliotecznych jako procent wszystkich zamówień (medyczne)

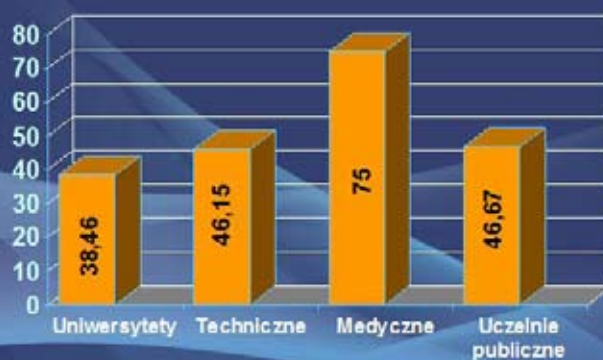
Liczba wypożyczeń i odwiedzin w czytelnich na 1 użytkownika (medyczne)

Budżet biblioteki jako procent budżetu uczelni (2008 r.)

Interaktywne szkolenia użytkowników w 2008 r. – odsetek odpowiedzi TAK

*Mgr Małgorzata Gorczewska
Mgr Kamila Mamorska
Gdańsk - GUMed*

SELEKCJA - KONIECZNOŚĆ, OBOWIĄZEK I DYLEMAT, CZYLI KTÓRE KSIĄŻKI, JAK I KIEDY UBYTKUJEMY W BIBLIOTECIE GŁÓWNEJ GUMed

Streszczenie

Celem referatu jest przedstawienie polityki gromadzenia i selekcji wydawnictw zwartych w Bibliotece Głównej GUMed. Zaprezentowane zostały obowiązujące zasady i procedury przy zakupie książek, a także sposoby zarządzania posiadanymi drukami zwartymi. W sposób szczegółowy omówiono strategię i stosowane kryteria przy prowadzeniu selekcji tej grupy zbiorów. Autorki wskazały również na możliwość zastosowania zintegrowanych systemów bibliotecznych do badania stopnia wykorzystania posiadanych zbiorów, jako narzędzia pomocnego w procesie selekcji. Referat zawiera dane statystyczne Biblioteki oraz wskaźniki pochodzące z wypełnianej corocznie, od 2006 roku, przez BG GUMed ogólnopolskiej ankiety „*Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych*”.

O naszej polityce gromadzenia zbiorów słów kilka

Zgodnie z misją Biblioteki Głównej GUMed do jej podstawowych zadań należy w szczególności gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie zbiorów oraz ich przechowywanie i ochrona dla pożytku przyszłych pokoleń. Gromadzenie zbiorów to przede wszystkim pozyskiwanie nowości wydawniczych, ale także nieustające uzupełnianie braków w już posiadanych kolekcjach. Z drugiej strony, na kształt księgozbioru każdej biblioteki wpływa również proces jego selekcji, czyli usuwanie zdezaktualizowanych, zniszczonych i zbędnych dla biblioteki pozycji.

Realizowane prawidłowo procesy zarządzania zbiorami, czyli ich gromadzenie i selekcja, mają kluczowe znaczenie dla użytkowników biblioteki, decydują bowiem o jakości oferowanych kolekcji, a tym samym o tym, czy i w jakim stopniu biblioteka wypełnia swoją misję. Procesy te odbywają się, przy wykorzystaniu wszystkich dostępnych źródeł i możliwości, zgodnie ze zmieniającymi się potrzebami użytkowników, ale zawsze zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa, które również odnoszą się do uzupełniania i selekcjonowania zbiorów bibliotecznych. Są to:

1. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 roku *o bibliotekach* (Dz. U. Nr 85, poz. 539) wraz z późniejszymi zmianami. W art. 27 ust. 5 mowa jest, że biblioteki wchodzące w skład sieci bibliotecznych obowiązane są do współdziałania w zakresie wymiany oraz przekazywania materiałów bibliotecznych i informacji.

2. Ustawa z dnia 7 listopada 1996 r. *o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych* (Dz. U. Nr 152, poz. 722) wraz z późniejszymi zmianami.
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 października 2008 r. *w sprawie sposobu ewidencji materiałów bibliotecznych* (Dz. U. Nr 205, poz. 1283).

W Gdańskim Uniwersytecie Medycznym Biblioteka Główna jest ośrodkiem koordynującym wszelkie procesy związane z gromadzeniem i selekcją zbiorów bibliotek wchodzących w skład uczelnianego systemu biblioteczno-informacyjnego. System ten, oprócz Biblioteki Głównej (BG), stanowi Biblioteka Wydziału Farmaceutycznego (BWF) oraz 154 tzw. biblioteki klinik i zakładów, których nie prowadzi etatowy bibliotekarz, a zbiorami opiekuje się wyznaczony do tego celu pracownik jednostki. Należy wspomnieć, że w związku z włączeniem w struktury Uczelni w październiku 2003 r. Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej w Gdyni, w skład systemu biblioteczno-informacyjnego weszła także biblioteka tego Instytutu, która funkcjonowała do końca stycznia 2010 r.

Centralne gromadzenie zbiorów w skali całej Uczelni wydaje się korzystnym rozwiązaniem pozwalającym na zachowanie odpowiednich standardów zarządzania nimi i ich opracowania, a także na prowadzenie kontroli merytorycznej, formalnej i finansowej tego procesu. Dodatkowo powstaje jedno, tworzone w Bibliotece Głównej, źródło informacji o wszystkich zbiorach całego systemu, w postaci katalogu kiedyś kartkowego, a obecnie elektronicznego, dostępnego online.

Za wszystkie procesy związane z gromadzeniem i selekcją książek odpowiada bezpośrednio Oddział Gromadzenia Wydawnictw Zwartych Biblioteki Głównej. Jego pracownicy ściśle współpracują w tym zakresie z innymi oddziałami BG, w tym szczególnie z Oddziałem Udostępniania Zbiorów, a także z osobami odpowiedzialnymi za zbiory bibliotek w poszczególnych jednostkach Uczelni.

Podobnie jak w innych bibliotekach, uzupełnianie księgozbioru odbywa się głównie w drodze zakupu, ale także poprzez wymianę i dary.

Bez wątpienia bezpośredni wpływ na politykę gromadzenia zbiorów mają w głównej mierze posiadane przez Bibliotekę oraz poszczególne jednostki GUMed środki finansowe na realizację zakupu potrzebnej literatury. Przydzielane corocznie przez Uczelnię kwoty na zakup książek Biblioteka Główna przeznacza przede wszystkim na gromadzenie swoich zbiorów i zbiorów BWF, a tylko w niewielkim stopniu, w uzasadnionych przypadkach, na nowe zbiory bibliotek klinik i zakładów. Wynika to bezpośrednio z zapisanej w misji roli Biblioteki we współtworzeniu warsztatu naukowo-dydaktycznego dla całego środowiska. Księgozbiór Biblioteki Głównej jest szeroko dostępny i wykorzystywany, podczas gdy książka znajdująca się w bibliotece konkretnego zakładu służy bardzo wąskiej grupie, w tym nierzadko tylko kierownikowi jednostki. Z drugiej strony coraz częściej jednostki posiadają własne środki pochodzące m.in. z grantów, realizowanych projektów unijnych, prac

własnych czy też statutowych i część z nich przeznaczają na nowości książkowe. Rocznie w skali Uczelni wydatki te stanowią ok. 25% wydatków Biblioteki Głównej na zakup książek dla BG i BWF.

Oprócz aspektu finansowego, w polityce gromadzenia zbiorów bardzo ważnym czynnikiem jest śledzenie i wnikliwe badanie polskiego oraz zagranicznego medycznego rynku wydawniczego, a także bieżące analizowanie potrzeb użytkowników Biblioteki. Nie do przecenienia jest również wiedza i doświadczenie zawodowe oraz umiejętności bibliotekarzy odpowiedzialnych za zarządzanie zbiorami, w tym ich zdolności do znalezienia lub wynegocjowania najkorzystniejszych ofert.

Biblioteka Główna, jako biblioteka akademicka, zobowiązana jest gromadzić literaturę zgodnie z potrzebami środowiska naukowego Uczelni, prowadzonych w niej badań, realizowanej dydaktyki, ale także z myślą o wszystkich pracownikach ochrony zdrowia z regionu pomorskiego, bowiem jest jedyną w województwie biblioteką o profilu medycznym. Nasza księżnica odpowiada przede wszystkim za budowanie własnego księgozbioru i ma stosunkowo niewielki wpływ na kształt zbiorów bibliotek klinik i zakładów, w związku z czym w dalszej części referatu przedstawione zostaną nasze działania w obszarze zarządzania księgozbiorem Biblioteki Głównej ze szczególnym uwzględnieniem procesu selekcji.

Skąd wiemy co gromadzić?

W obrębie posiadanych druków zwartych Biblioteka Główna GUMed rozróżnia dwa księgozbiory:

- dydaktyczny, z przeznaczeniem dla studentów, obejmujący wszystkie skrypty i podręczniki akademickie nabywane w większej liczbie egzemplarzy,
- główny, który stanowią książki związane z szeroko rozumianą medycyną i naukami pokrewnymi, w tym po dwa egzemplarze każdego tytułu z księgozbioru dydaktycznego.

Informacje o tym, jakie tytuły i w jakiej liczbie egzemplarzy powinny znaleźć się zarówno w jednej, jak i drugiej kolekcji, czerpiemy z:

- śledzenia oferty wydawniczej w zakresie naukowej książki medycznej na rynku polskim i zagranicznym,
- formularza online „zgłoś do zakupu” dostępnego w serwisie WWW Biblioteki Głównej; od połowy 2007 roku do chwili obecnej tą drogą wpłynęło 265 zamówień, z czego nie zrealizowano tylko 15, z powodu braku wskazanych pozycji na rynku księgarskim,
- zamieszczanych w uczelnianym extranecie sylabusów przygotowywanych przez wykładowców poszczególnych przedmiotów,
- indywidualnych kontaktów bibliotekarzy z pracownikami naukowo-dydaktycznymi i studentami.

W tak dynamicznie rozwijającej się dziedzinie nauki, jaką jest medycyna, bardzo ważne jest pozyskiwanie najnowszych tytułów i wydań książek. Zasypywani i kuszeni

jesteśmy różnorodnymi ofertami wydawniczymi i wybór tego, co powinno znaleźć się w naszych zbiorach, staje się coraz trudniejszy. Szybki rozwój badań sprawia także, że publikacje naukowe, w tym te z zakresu medycyny, ulegają przyspieszonej dezaktualizacji. Obowiązkiem bibliotekarzy jest zatem rozważnie ubytkować to, co przestarzałe i zbędne, zważywszy, że biblioteczna przestrzeń magazynowa jest ograniczona, a przechowywanie zbiorów kosztowne.

O selekcji

Poprzez selekcję zbiorów, wg L. Bilińskiego, *należy rozumieć zespół czynności polegający na wycofywaniu z księgozbioru publikacji niekwalifikujących się do dalszego wykorzystania ze względu na wysoki stopień ich zniszczenia lub z uwagi na przestarzałą treść lub nie budzących zainteresowania środowiska, w którym działa biblioteka* [4]. Jej celem jest przede wszystkim optymalizacja procesów gromadzenia i udostępniania zbiorów. Powołując się na prace ww. autora [4,5,6], selekcja zbiorów ma na celu osiągnięcie następujących korzyści:

1. merytorycznych, czyli aktualizowanie posiadanej kolekcji i dostosowywanie jej do zmieniających się potrzeb użytkowników,
2. organizacyjnych, a więc zwiększanie efektywności zarządzania zbiorami, usuwanie książek zniszczonych, zdekompletowanych, zdezaktualizowanych, uzyskanie przestrzeni dla gromadzenia nowych wydawnictw, ułatwianie prac związanych z udostępnianiem i kontrolą księgozbioru,
3. ekonomicznych, tj. ograniczanie niemałych kosztów stałych związanych z przechowywaniem zbędnej literatury.

Każda biblioteka akademicka, ze względu na swoją specyfikę i rolę jaką odgrywa w środowisku, ustala swoje wewnętrzne – sformalizowane czy też nie – zasady selekcjonowania księgozbioru. Zależą one m.in. od:

- obowiązujących w uczelni uregulowań trybu postępowania z majątkiem biblioteki rejestrowanym w księgach inwentarzowych,
- uchwał podejmowanych przez Radę Biblioteczną,
- indywidualnych decyzji dyrektora biblioteki.

Podstawą prawidłowo przeprowadzanej selekcji jest w pierwszej kolejności jednoznaczne określenie zasad i kryteriów jej wykonania. Powinno się to odbywać w ścisłej współpracy kierowników wszystkich oddziałów odpowiadających za kształt i wykorzystanie księgozbioru. Drugim istotnym aspektem jest utworzenie komisji selekcyjnej. Jej członkowie powinni rekrutować się z najbardziej doświadczonych bibliotekarzy, posiadających doskonałą znajomość zbiorów z jednej strony, z drugiej zaś potrzeb użytkowników. Warto dodać, że wielu bibliotekarzy z zasady jest przeciwnych usuwaniu jakichkolwiek pozycji niezniszczonych choć już zdezaktualizowanych. Dlatego też decydujący o selekcji muszą umieć w uzasadnionych przypadkach przełamać wewnętrzny opór współpracowników.

Właściwe określenie zasad selekcji oraz odpowiednie osoby zaangażowane do jej przeprowadzenia, to podstawa prawidłowego przebiegu tego procesu, który, co należy brać pod uwagę, bywa procesem nieodwracalnym.

Należy także pamiętać, że selekcji nie podlegają:

1. depozyty i dary wieczyste (o ile przy przyjęciu depozytu było to zaznaczone przez darczyńcę),
2. dzieła cenne z marginaliami sporządzonymi przez znanych ludzi,
3. dzieła rzadkie ze względu na autora, treść czy wydawnictwo,
4. pozycje wydane przed 1945 r.

Zgodnie z przyjętymi w Bibliotece Głównej GUMed zasadami **księgozbiór główny**, jak dotąd, nie jest poddawany merytorycznej selekcji, a usuwane są z niego tylko pozycje zniszczone i nie nadające się do udostępniania, a także zagubione przez czytelników, w tym głównie przez naukowców przechodzących na emeryturę.

W przypadku książek stanowiących **kolekcje bibliotek klinik i zakładów** selekcja odbywa się każdorazowo po zwróceniu do Biblioteki Głównej wydawnictw uznanych przez pracowników tych jednostek za nieprzydatne. Ma to miejsce najczęściej przy okazji różnego typu zmian, np. kierownika jednostki czy też jej siedziby. Należy zaznaczyć, że zwracany przez kliniki i zakłady księgozbiór traktujemy jako potencjalne źródło uzupełnienia zbiorów Biblioteki Głównej:

- w przypadku, gdy zwrócony egzemplarz jest w lepszym stanie technicznym niż posiadany przez nas, następuje ich zamiana,
- pozycje cenne merytorycznie, które nie są dostępne w Bibliotece Głównej włączone zostają, po uprzednim przeprowadzeniu pełnej procedury ubytowania i nabycia, do księgozbioru głównego.

Wszystkie książki zagubione i zniszczone są ubytkowane, natomiast pozostałe podlegają procesowi selekcji wg tych samych kryteriów co księgozbiór dydaktyczny. Warto dodać, że wśród książek zwracanych do Biblioteki przez kliniki znajdują się także różnorodne, czasem wysoce oryginalne pozycje nie będące naszą własnością, co wymaga od bibliotekarzy dodatkowego nakładu pracy i jest bardzo czasochłonne.

Systematycznej selekcji podlegają natomiast książki ze **zbioru dydaktycznego** naszej Biblioteki z uwagi na relatywnie krótki czas ich użytkowania. Należy mocno podkreślić, że ważna jest jakość tego księgozbioru, bowiem odgrywa on istotną rolę w realizowanym w Uczelni procesie nauczania i z tej przyczyny powinien być wysokiej klasy. Konieczność zwiększania tej kolekcji i prawidłowego nią zarządzania wynika zarówno z dynamicznego rozwoju medycyny, jak i stale rosnącej liczby studentów oraz otwierania przez nasz Uniwersytet nowych kierunków studiów.

Przyjęte kryteria ubytowania księgozbioru dydaktycznego to:

1. tematyka niezgodna z profilem gromadzonych zbiorów,
2. wskazanie konkretnych tytułów przez wykładowców,

3. niska wartość naukowa i dydaktyczna,
4. nieaktualne treści merytoryczne dokumentu,
5. posiadanie wielu kolejnych niezmiennych treściowo wydań tej samej pozycji,
6. brak zainteresowania ze strony czytelników,
7. nadmierna liczba egzemplarzy danego tytułu nieodpowiednia do potrzeb czytelników,
8. niesamodzielne treściowo części dzieł wielotomowych, tzw. dekomplety,
9. książki zniszczone, zaczytane, gdy ich konserwacja jest niemożliwa lub nieopłacalna.

Mimo, że kwestie merytoryczne selekcji księgozbioru dydaktycznego wymagają wielu analiz, usunięcie z tego zbioru wszystkich egzemplarzy konkretnego tytułu obarczone jest mniejszym ryzykiem, gdyż w księgozborze głównym naszej Biblioteki zawsze pozostają dwa jego egzemplarze.

W Bibliotece Głównej GUMed proces selekcji odbywa się zgodnie z następującymi etapami:

1. powołanie decyzją dyrektora Biblioteki komisji selekcyjnej, w której skład wchodzi bibliotekarze z dużą praktyką i doświadczeniem oraz znajomością księgozbioru i potrzeb środowiska medycznego,
2. typowanie książek przez komisję do wycofania, zgodnie z obowiązującymi kryteriami,
3. sporządzanie protokołów selekcji, czyli uszeregowanych według sygnatur inwentarzowych, elektronicznych wykazów pozycji przyjętych do selekcji na odpowiednich arkuszach wraz z informacją o ich wartości inwentarzowej,
4. ponowna analiza wytypowanego do selekcji księgozbioru przez kierowników Oddziału Udostępniania Zbiorów oraz Oddziału Gromadzenia Wydawnictw Zwartych,
5. wycofanie pozycji ujętych w protokołach selekcji z inwentarzy Biblioteki oraz z katalogów,
6. pomniejszenie majątku Biblioteki o wartość wynikającą z protokołu ubytków,
7. przygotowanie oraz rozesłanie do innych bibliotek pocztą elektroniczną *List druków zbędnych* oferowanych do przekazania,
8. techniczne przygotowanie księgozbioru do wycofania i ewentualnego przekazania innym Bibliotekom lub czytelnikom (skasowanie znaków własnościowych i sygnatur).

Informacje o zbiorach przeznaczonych do ubytkowania w pierwszej kolejności przekazywane są do Muzeum Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego, dzięki czemu może ono uzupełniać swoje kolekcje i lepiej dokumentować historię Uczelni oraz zachodzące na przestrzeni lat zmiany związane z obszarem służby zdrowia

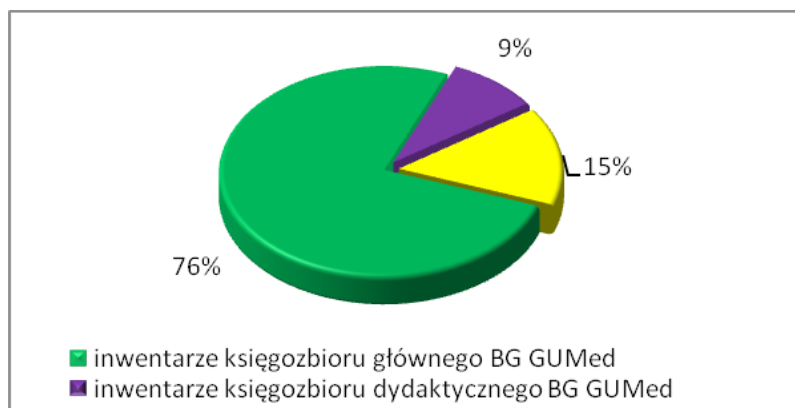
w regionie. Trzeba podkreślić, że dzięki dobrym relacjom z osobami tworzącymi muzeum, mamy z kolei możliwość wybierania do naszych zbiorów interesujących pozycji z przekazywanych tej jednostce darowizn i spuścizn. Warto również dodać, że do muzeum oddajemy odnalezione pomiędzy kartkami naszych zbiorów ciekawe i cenne, z historycznego punktu widzenia, druki ulotne w postaci np. starych recept czy odręcznych notatek lekarzy.

Od połowy 2008 roku listy zawierające wykazy pozycji wycofywanych z księgozbioru Biblioteki rozsyłane są pocztą elektroniczną do innych bibliotek. Odbywa się to, z podaniem informacji do kiedy można zamawiać znajdujące się na listach publikacje. Po upływie przewidzianego terminu, książki, których nie wybrały inne biblioteki, a które są niezniszczone, nie zdekompletowane i nie zawierają błędnych treści, są wykładane, na terenie budynku Biblioteki w wyznaczonym, dobrze widocznym dla użytkowników miejscu, w holu wejściowym. Dzięki temu i te książki bardzo często znajdują swojego czytelnika. Pozycje zniszczone, w złym stanie technicznym oraz te, które nie wzbudziły zainteresowania, przekazywane są na makulaturę.

Warto zaznaczyć, że w odniesieniu do selekcji zbiorów istniejące w Bibliotece Głównej GUMed wewnętrzne procedury nie przybrały, jak dotąd, formy pisemnej. Mimo swojej ulotności, przedstawione powyżej etapy selekcji respektują obowiązujące przepisy prawne. Są także owocem lat pracy i doświadczeń naszych bibliotekarzy oraz dobrych zasad współpracy między bibliotekami. Wydaje się jednak jak najbardziej celowym, aby w najbliższej przyszłości stworzyć odpowiednią pisemną instrukcję, najlepiej w formie zarządzenia Rektora GUMed. Mamy nadzieję, że takie działanie będzie miało charakter porządkujący i bardziej trwałe niż ludzka pamięć i tradycja.

Gromadzenie i selekcja w BG GUMed w liczbach

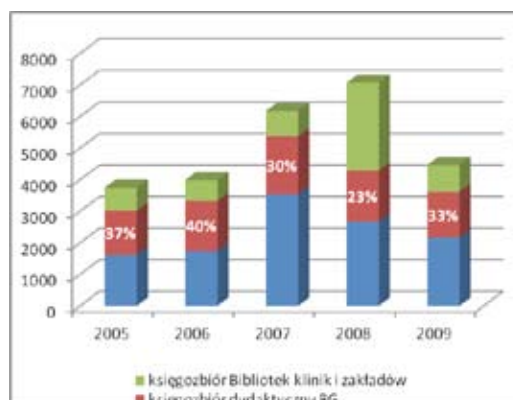
Wydawnictwa zwarte stanowią jedną trzecią ogólnej liczby zainwentaryzowanych zbiorów w całym systemie biblioteczno-informacyjnym GUMed. Na przestrzeni ostatnich pięciu lat, z którego to dane będą przedmiotem analizy, łączny stan posiadanych książek wzrósł od 390 108 vol. w 2005 roku do 395 897 vol. w roku 2009, czyli o 1,5%. Strukturę posiadanych wydawnictw zwartych, według stanu na 31.12.2009 r. (zał., tab. 1), ilustruje wykres 1.

Wykres 1. Struktura wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego według inwentarzy (stan na dzień 31.12.2009)

Jak wynika z wykresu 76% druków zwartych stanowi księgozbiór główny BG, który – jak wspomniano wcześniej – nie jest poddawany regularnej selekcji, 15% posiadanych wydawnictw zwartych znajduje się w bibliotekach klinik i zakładów GUMed. Pozostałą część tych zbiorów (9%) stanowi księgozbiór dydaktyczny BG i właśnie on jest systematycznie meliorowany. Kolekcja ta w badanym okresie nieznacznie się zmniejszyła z 34 546 vol. (2005) do 33 512 vol. (2009), tj. o 3%.

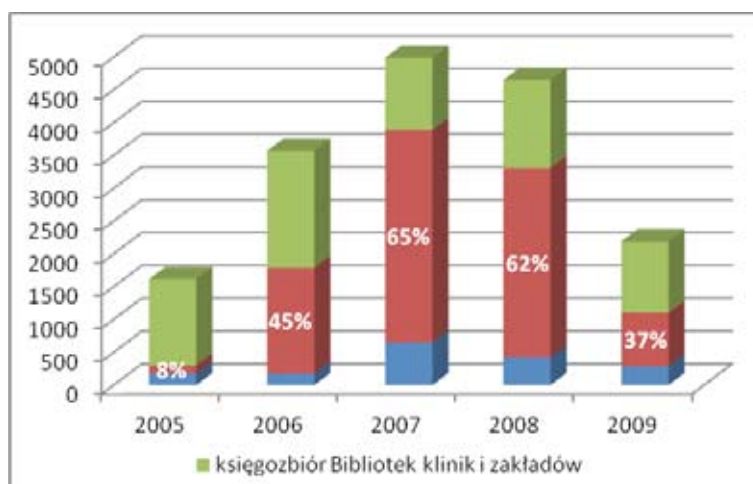
Roczne wpływy tytułów do księgozbioru dydaktycznego (zał., tab. 2), w porównaniu do wszystkich zainwentaryzowanych druków zwartych w całym systemie biblioteczno-informacyjnym GUMed wahały się na przestrzeni lat od 23% (2008) do 40% (2006) w skali roku, co oznacza, że średnio co trzecia włączana w tym okresie do naszego księgozbioru książka była podręcznikiem lub skryptem (wykres 2).

Wykres 2. Struktura wpływów wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2009 (stan na 31.12.)

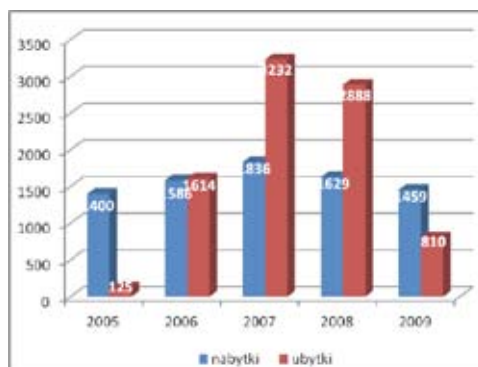
Jak widać z wykresu lata 2007 i 2008 różnią się od pozostałych. Wynika to głównie z włączenia w 2007 roku do księgozbioru głównego części wyselekcjonowanych zbiorów przejętej Biblioteki Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej oraz ukończenia w 2008 roku prac nad nowym kształtem księgozbioru uporządkowanej i unowocześnionej Biblioteki Międzywydziałowego Instytutu Medycyny Morskiej i Tropikalnej GUMed. W 2007 roku księgozbiór główny powiększył się także o ponad 700 pozycji z egzemplarza obowiązkowego przekazanego nam przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Gdańskiego.

Z kolei, jak wynika z danych prezentowanych na wykresie 3, w latach 2006-2008 zintensyfikowano prace nad porządkowaniem i odświeżaniem księgozbioru, w tym zwłaszcza dydaktycznego. Średnio 2/3 ubytkowanych pozycji w ww. latach pochodziło z tej kolekcji. Choć z zasady nie meliorujemy księgozbioru głównego, to w roku 2007, przy okazji przeniesienia tradycyjnych kont pracowników Uczelni do systemu VIRTUA, ubytkowano niezwrócone od lat przez tę grupę użytkowników pozycje. Natomiast w roku 2008, najbardziej znaczącą częścią usuniętych pozycji z tego księgozbioru były braki bezwzględne (zał., tab. 3).

Wykres 3. Struktura ubytków wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2009 (stan na 31.12.)

Dynamikę zmian w księgozbiorze dydaktycznym ilustruje wykres nr 4.

Wykres 4. Zestawienie wpływów i ubytków w księgozbiorze dydaktycznym w latach 2005-2009

W przeciągu ostatnich pięciu lat ilość nowo zakupionych podręczników i skryptów do zbioru dydaktycznego BG GUMed wyniosła łącznie 7 910 vol., a w tym samym okresie usunięto z tej kolekcji 8 669 vol. Co roku Biblioteka włącza do zbiorów podobną ilość egzemplarzy materiałów dydaktycznych, średnio ok. 1 600 vol. Z kolei widać, jak już wcześniej wskazano, że w latach 2006-2008 dokonano znacznych selekcji podręczników i skryptów. Dotyczyło to wydawnictw z lat 80-tych i początku 90-tych, kiedy to Biblioteka otrzymywała z uczelnianego Działu Wydawnictw nawet po 100 egz. publikowanych skryptów. Materiały te, po przeszło dwudziestu latach funkcjonowania, przestały być przydatne dla studentów. W tym okresie usunięto także z tego zbioru nadmierną, w stosunku do potrzeb studentów, liczbę egzemplarzy tytułów posiadających kilka nowszych wydań.

Bardzo użytecznym narzędziem do analizowania stopnia wykorzystania posiadanego księgozbioru są zintegrowane systemy biblioteczne. Dzięki temu, że tworzony obecnie w Bibliotece katalog online w systemie VIRTUA zawiera informacje o wszystkich posiadanych podręcznikach i skryptach dla studentów, bez względu na rok wydania, mamy możliwość śledzenia stopnia wykorzystania księgozbioru dydaktycznego. Uzyskiwane statystyki wskazują (zał., tab. 4), że księgozbiór ten jest bardzo dobrze wykorzystywany, bowiem rocznie nie więcej niż 16,1% tego zbioru pozostaje na półkach magazynowych. Należy wnioskować, że kolekcja dydaktyczna dobrze odpowiada potrzebom studiujących, jest aktualna i wydaje się, że w najbliższym czasie nie będzie wymagała znaczącej selekcji.

Przyglądając się bacznie naszym procesom gromadzenia, ubytowania oraz możliwościom magazynowym Biblioteki, mamy pełną świadomość, że czekają nas w przyszłości intensywne prace selekcyjne księgozbioru głównego. Niedostatek wolnej przestrzeni magazynowej oraz brak realnych efektów usilnych, wieloletnich już, zabiegów o pozyskanie środków na zwarte magazynowanie i nadbudowę budynku Biblioteki Głównej, czyni meliorację dotąd nie selekcjonowanych ze względów

merytorycznych i bardzo licznych zbiorów, koniecznością. W jakim stopniu proces selekcji przyniesie spodziewane efekty, trudno w tej chwili przewidzieć, bowiem z jednej strony należy pamiętać, że w zbiorach Biblioteki muszą zostać zachowane:

- wszystkie pozycje, które z zasady nie podlegają selekcji,
- egzemplarze obowiązkowe otrzymywane od Biblioteki Uniwersytetu Gdańskiego jako depozyt, który należy przechować przez minimum 50 lat,
- wydawnictwa z życia społecznego zarówno Biblioteki i Uczelni, jak też regionu w aspekcie szeroko rozumianej służby zdrowia,
- tzw. egzemplarze wystawowe, czyli książki autorstwa pracowników Uczelni,
- zbiory istotne z punktu widzenia prawidłowego wypełniania przez Bibliotekę swojej misji.

Natomiast melioracji mogą podlegać m.in.:

- jeden z dwóch egzemplarzy podręczników i skryptów znajdujących się w księgozbiorze głównym, których egzemplarze usunięto już wcześniej z księgozbioru dydaktycznego,
- szeroko przyjmowane w latach 80-tych i 90-tych zagraniczne dary książkowe,
- kolekcje kopii artykułów włączanych przez lata do zbioru głównego; jest to ogromny zinwentaryzowany zasób, jego eliminacja będzie niezwykle czasochłonna, a niestety efekt w postaci uwolnienia powierzchni magazynowej – nieznaczny.

Współczesny użytkownik oczekuje informacji katalogowej w Internecie i wypożyczy tylko tę książkę, którą znajdzie w katalogu online. Stąd też widzimy potrzebę cyfryzacji katalogów kartkowych, bądź poprzez digitalizację bądź też retrokonwersję. Jest to ważny argument przemawiający za jak najszybszym podjęciem prac przygotowawczych do tego procesu poprzez selekcję zbiorów i meliorację katalogu.

Kilka uwag podsumowujących

Rozważając zagadnienie zarządzania zbiorami należy zawsze odpowiedzieć sobie na pytanie: w jakim stopniu biblioteka musi pełnić funkcję archiwizacyjną? Jest to jeden z podstawowych dylematów kadry odpowiedzialnej za jakość księgozbiorów, stale obecny w ich bieżącej pracy.

Podsumowując można stwierdzić, że selekcja, podobnie jak gromadzenie, to główne narzędzia kształtowania księgozbiorów stosownie do potrzeb użytkowników. Jednak:

- gromadzenie zbiorów jest procesem podstawowym – zgodnie z naszą misją musimy gromadzić najnowszą literaturę,
- selekcja jest raczej procesem wymuszonym niż planowanym, bowiem w codziennym działaniu brak na nią czasu, a tym co nas zmusza do jej

przeprowadzenia jest brak wolnego miejsca magazynowego i zwracane do biblioteki zbiory.

Warto jednakże podkreślić, że selekcja daje możliwość naprawienia błędów popełnionych w przeszłości przy gromadzeniu zbiorów oraz pozwala na zaoszczędzenie dodatkowych nakładów finansowych na utrzymanie przeładowanych magazynów. Pomocne w podejmowaniu decyzji o selekcji mogą być nowoczesne systemy biblioteczne, które umożliwiają systematyczne monitorowanie stopnia wykorzystania księgozbioru. Może to znacząco ułatwiać decyzje o usunięciu tych wydawnictw, które w długim okresie czasu pozostają poza obszarem zainteresowania użytkowników.

My i inni

Od roku 2007 Biblioteka Główna GUMed aktywnie uczestniczy w realizacji ogólnopolskiego projektu „Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce” (AFBN), kiedy to po raz pierwszy wypełniliśmy ankietę za rok 2006. Dzięki temu mamy możliwość corocznego porównywania działalności naszej Biblioteki z funkcjonowaniem innych tego typu placówek. Jak piszą autorzy projektu, zadaniem AFBN jest wypracowanie standardów dla polskich bibliotek naukowych. W jego ramach jest możliwe:

- pozyskiwanie danych w celu opracowania wskaźników i standardów dla bibliotek naukowych w Polsce,
- opracowywanie i publikowanie rocznych raportów,
- rekomendowanie, twórcom rankingów krajowych, istotnych dla charakterystyki działalności bibliotek wskaźników (publikowanych, np. w prasie),
- opracowanie metody oceny funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce,
- prowadzenie badań porównawczych wyników analizy ze wskaźnikami i standardami funkcjonowania zagranicznych bibliotek naukowych [1].

Pierwsze badanie ankietowe przeprowadzono za 2002 rok, pozyskano wtedy dane z 17 bibliotek. W roku 2008, ostatnim, za który są dostępne kompletne dane, w projekcie udział wzięło 47 bibliotek, w tym:

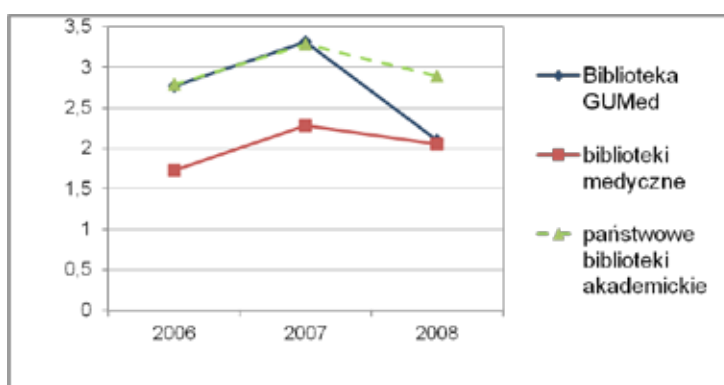
- 30 bibliotek akademickich uczelni państwowych (13 uniwersyteckich, 13 technicznych i 4 medyczne: Biblioteka Główna Pomorskiej Akademii Medycznej, Biblioteka Główna Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz nasza Biblioteka),
- 12 bibliotek akademickich uczelni niepaństwowych,
- 3 biblioteki publiczne,
- 2 biblioteki branżowe.

W referacie zostaną poddane analizie tylko wybrane dane statystyczne z Ankiety za okres trzech lat 2006-2008, odnoszące się do procesów gromadzenia, selekcji i wykorzystania księgozbiorów. Dane pochodzące z naszej Biblioteki porównamy z danymi państwowych bibliotek akademickich, w tym tych o profilu medycznym. Będą to:

1. udział procentowy budżetu biblioteki w budżecie uczelni,
2. liczba zarejestrowanych w bibliotece użytkowników, w tym studentów (zał., tab. 6),
3. udział procentowy wydatków na zbiory ogółem w budżecie biblioteki,
4. udział procentowy wydatków na zakup książek polskich i zagranicznych w budżecie biblioteki,
5. łączne wydatki biblioteki na 1 użytkownika,
6. wydatki biblioteki na zakup materiałów bibliotecznych na 1 użytkownika,
7. wydatki biblioteki na zakup książek na 1 użytkownika,
8. aktywność księgozbiorów, czyli stopień ich wykorzystania.

Na wykresach przedstawione zostaną dane i wskaźniki pochodzące z Biblioteki GUMed oraz dane i wartości wskaźników jako mediany dla porównywanych grup bibliotek.

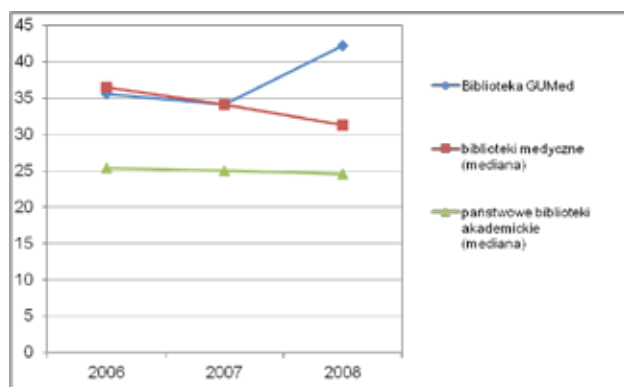
→ **udział procentowy budżetu biblioteki w budżecie uczelni** (zał., tab. 5)

Wykres 5. Udział procentowy budżetów państwowych bibliotek akademickich w budżetach ich uczelni

Jak widać z wykresu nr 5, w 2008 roku budżet Biblioteki GUMed był najniższym z okresu między 2006 r. a 2008 r. i stanowił 2,10% budżetu naszej Uczelni. Jednak w analizowanym okresie i tak pozostawał wyższy niż mediana dla bibliotek medycznych. W latach 2006 i 2007 kształtował się na podobnym poziomie jak mediana dla państwowych bibliotek akademickich i tylko w 2008 roku był niższy. Należy podkreślić, że udział procentowy budżetów bibliotek w budżetach ich uczelni nie świadczy o konkretnych kwotach, jakie biblioteki corocznie mogą przeznaczyć na swoje funkcjonowanie.

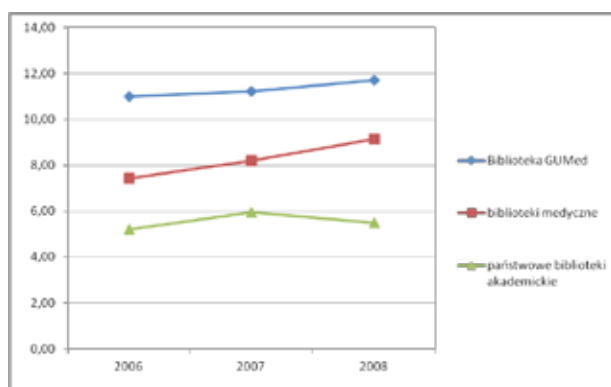
→ **udział procentowy wydatków na zbiory ogółem w budżecie biblioteki**
(zał., tab. 7)

Wykres 6. Udział procentowy wydatków biblioteki na zbiory ogółem w budżecie biblioteki

Wykres nr 6 pokazuje, że tylko w przypadku naszej Biblioteki widoczny jest wyraźny wzrost udziału procentowego wydatków na zbiory ogółem w stosunku do budżetu Biblioteki. Odwrotna tendencja rysuje się w przypadku mediany tego wskaźnika dla pozostałych analizowanych grup bibliotek: w przypadku medycznych jest bardziej zaakcentowana, natomiast mniej widoczna dla państwowych bibliotek akademickich. Szczególnie dużą różnicę widać w roku 2008, kiedy to wartość tego wskaźnika dla naszej Biblioteki jest prawie dwa razy wyższa od mediany dla państwowych bibliotek akademickich.

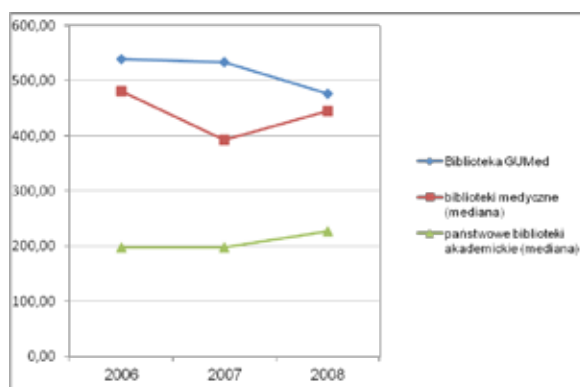
→ **udział procentowy wydatków na zakup książek polskich i zagranicznych w budżecie biblioteki** (zał., tab. 8)

Wykres 7. Udział procentowy wydatków biblioteki na zakup książek polskich i zagranicznych w budżecie biblioteki

Wydatki na zakup książek polskich i zagranicznych w Bibliotece GUMed w przeciągu 3 lat są prawie niezmiennie i wynoszą ponad 11% budżetu Biblioteki z nieznaczną tendencją wzrostową (wykres nr 7). Na nabywanie książek przeznaczamy dwa razy większą część naszego budżetu niż wynosi mediana tego wskaźnika w przypadku państwowych bibliotek akademickich, a także zdecydowanie więcej niż mediana dla bibliotek medycznych.

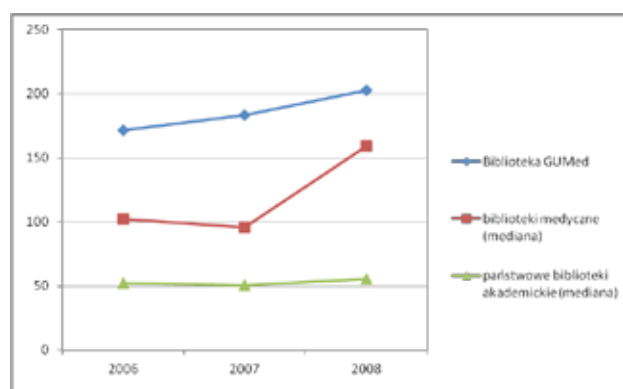
→ **łączne wydatki biblioteki na 1 użytkownika** (zał., tab. 9)

Wykres 8. Łączne wydatki biblioteki na jednego użytkownika

Analizując roczne wydatki bibliotek związane z ich funkcjonowaniem (wykres nr 8), wyraźnie widać, że w Bibliotece GUMed, pomimo corocznej tendencji spadkowej - łącznie o 11,5%, wydatki te w przeliczeniu na jednego użytkownika są wyższe od mediany wydatków bibliotek medycznych i znacząco wyższe (przeszło dwukrotnie) niż mediana państwowych bibliotek akademickich. Oznacza to, że obsługa użytkowników bibliotek medycznych, w tym naszej Biblioteki, jest kosztochłonna.

→ **wydatki biblioteki na zakup materiałów bibliotecznych na 1 użytkownika** (zał., tab. 10)

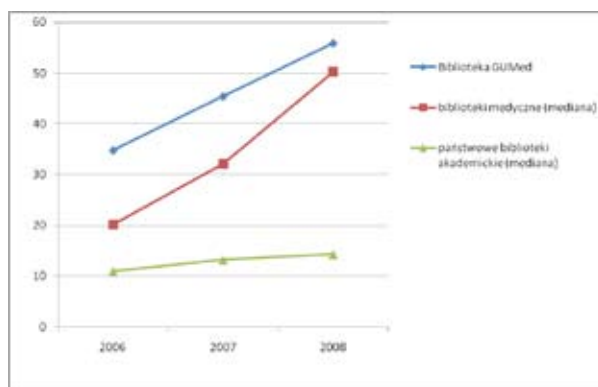

Wykres nr 9. Wydatki biblioteki na zakup materiałów bibliotecznych na jednego użytkownika

Wskaźnik ten pokazuje, że w badanym okresie Biblioteka GUMed zwiększyła wydatki przeznaczane na uzupełnianie zbiorów (tj. zakup książek, czasopism drukowanych, baz danych itd.) w przeliczeniu na jednego swojego użytkownika ze 171,76 PLN do 202,80 PLN, czyli o 18%. Jest to w roku 2006 i 2007 trzy razy więcej, a w roku 2008 – 4 razy więcej, niż mediana tych wydatków dla wszystkich państwowych bibliotek akademickich.

Dzięki uzyskanym z AFBN wskaźnikom możemy również przedstawić, jakie kwoty poszczególne grupy bibliotek przeznaczyły na zakup materiałów bibliotecznych w przeliczeniu na jednego użytkownika.

→ **wydatki biblioteki na zakup książek na 1 użytkownika (zał., tab. 11)**

Wykres 10. Wydatki biblioteki na zakup książek na jednego użytkownika

Zwiększeniu naszych wydatków na zakup materiałów bibliotecznych towarzyszy wzrost środków przeznaczanych na zakup książek w przeliczeniu na jednego użytkownika. W badanym okresie nasze koszty zakupu książek liczone w ten sposób wzrosły, jak pokazuje wykres nr 10, o 60%, tj. z 34,80 PLN (2006) do 55,90 PLN (2008). W tym samym czasie dynamicznie zmieniła się także mediana tego wskaźnika w grupie bibliotek medycznych.

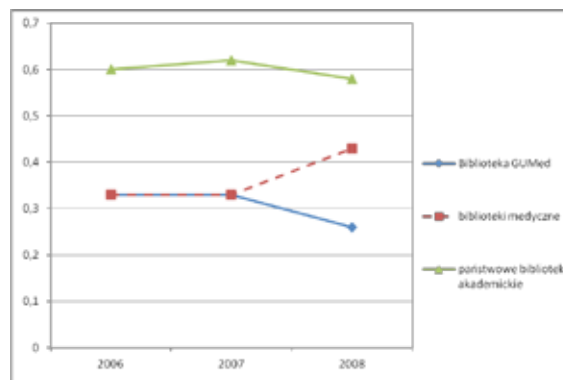
Natomiast biorąc pod uwagę wszystkie państwowe biblioteki akademickie można zauważyć, że pomimo wzrostu mediany tych wydatków o 31%, pozostaje ona w roku 2008 aż 3,5 razy niższa niż w przypadku bibliotek medycznych.

Wyjaśnieniem tego zjawiska jest przede wszystkim fakt, iż książka medyczna jest bardzo droga, a grupa ją użytkujących – w porównaniu z liczbą korzystających z bibliotek uniwersyteckich i politechnicznych – stosunkowo niewielka. Należy również pamiętać, że 8 bibliotek spośród 30, jakie wypełniły ankietę, otrzymuje egzemplarz obowiązkowy, co z pewnością ma także wpływ, choć trudno określić jak duży, na poziom ich wydatków na zakup książek.

Warto również nadmienić, że w przeliczeniu na jednego użytkownika, udział procentowy wydatków naszej biblioteki na zakup książek w wydatkach na zakup

wszystkich materiałów bibliotecznych, kształtuje się na poziomie od 20% (2006) do 28% (2008), podobnie jak w przypadku wszystkich bibliotek państwowych szkół wyższych – 21% (2006) i 26% (2008) – zał., tabele nr 10 i 11.

→ **aktywność księgozbiorów, czyli stopień ich wykorzystania** (zał., tab. 12)

Wykres 11. Aktywność księgozbiorów, czyli stopień ich wykorzystania

Wykres nr 11 przedstawia stopień wykorzystania księgozbiorów poszczególnych grup bibliotek. Jak widać, wartość tego wskaźnika jest dwukrotnie niższa w przypadku bibliotek medycznych niż w grupie badanych bibliotek akademickich. Jako jedną z głównych przyczyn tego zjawiska należy wskazać fakt, iż użytkownicy bibliotek medycznych zainteresowani są najnowszą literaturą, a dziedzina, jaką są szeroko rozumiane nauki medyczne, rozwija się niezwykle dynamicznie i publikacje z nią związane szybko się dezaktualizują. Warto jeszcze dodać, że posiadamy stosunkowo liczne księgozbiory i małą grupę użytkowników, a praktyką naszych bibliotek jest wypożyczanie użytkownikom książek na długie okresy, np. w przypadku literatury podstawowej jest to okres sześciu (studenci) i dwunastu miesięcy (pracownicy).

Co wynika z analizy wskaźników AFBN?

Z przeanalizowanych przez nas wybranych wskaźników pochodzących z Ankiety Funkcjonowania Bibliotek Naukowych wynika, że w porównaniu z państwowymi bibliotekami akademickimi biblioteki medyczne:

- ponoszą **dwukrotnie większe** łączne wydatki w przeliczeniu na jednego użytkownika,
- przeznaczają **1,5 razy większą** część swoich budżetów na zbiory ogółem, w tym rok do roku coraz większa ich część jest przeznaczana na zakup książek polskich i zagranicznych,
- **2 do 3 razy większe** kwoty wydają w przeliczeniu na jednego użytkownika na zakup materiałów bibliotecznych, a na zakup książek nawet **3,5 razy więcej** (2008).

Porównując wydatki na jednego użytkownika w latach 2006-2008 należy zauważyć, że:

- w bibliotekach medycznych wydatki na zakup nowych książek rosły **trzykrotnie szybciej** (wzrost o 150%), niż łączne wydatki na zakup materiałów bibliotecznych (wzrost o 55%),
- tendencja wzrostowa tych wydatków jest także dostrzegalna w akademickich bibliotekach państwowych, jednak **na dużo mniejszą skalę**; wzrost wydatków na gromadzenie wydawnictw zwartych wyniósł 30%, natomiast wydatki na zakup materiałów bibliotecznych zwiększyły się tylko nieznacznie (o 6%).

Liczyby wydatkowanych kwot na zakup książek (w przeliczeniu na jednego użytkownika) najlepiej ilustrują to zjawisko i mówią same za siebie:

- Biblioteka GUMed: 34,80 PLN (2006) i 55,90 PLN (2008),
- biblioteki medyczne: 20,12 PLN (2006) i 50,29 PLN (2008),
- akademickie biblioteki państwowe: 10,95 PLN (2006) i 14,32 PLN (2008).

Przytoczone wnioski zestawione z analizą stopnia wykorzystania księgozbiorów (**dwukrotnie niższe** w bibliotekach medycznych niż w bibliotekach akademickich) pokazują, jak ogromne koszty ponoszą uczelnie medyczne na kształcenie studentów medycyny i wspieranie badań prowadzonych przez ich pracowników naukowych.

Wśród przyczyn dużej kosztochłonności bibliotek medycznych należy wymienić te najbardziej istotne:

- książka medyczna jest bardzo droga, szczególnie ta zagraniczna,
- biblioteki medyczne nie otrzymują regularnego egzemplarza obowiązkowego – w pojedynczych przypadkach jest on pozyskiwany tylko do udostępniania na miejscu,
- konieczność intensywnego, w ostatnich latach, uzupełniania kolekcji o literaturę dla nowych kierunków studiów, np. z zakresu nauk o zdrowiu, a także na potrzeby ogromnej grupy zawodowej, jaką są kształcące się w systemie szkolnictwa wyższego pielęgniarki i położne, jak również dla studentów obcojęzycznych tzw. English Division,
- specyfika dziedziny, jaką są nauki medyczne – publikacje szybko się dezaktualizują,
- konieczność zapewnienia pracownikom ochrony zdrowia dostępu do najnowszej literatury wynikająca z wymogu ustawicznego podnoszenia kwalifikacji w zawodach medycznych,
- zasadność gromadzenia tytułów książek w większej liczbie egzemplarzy z uwagi na system wypożyczeń podstawowej literatury na okresy sześciomiesięczne,
- zmiany na rynku wydawniczym, m.in. dynamiczny wzrost liczby publikacji (zarówno polskich autorów, tłumaczeń literatury obcojęzycznej, jak i oryginalnych wydań) oraz zwiększająca się na polskim rynku liczba

firm wydawniczych, księgarskich i hurtowni książek, a także podmiotów sprowadzających literaturę zagraniczną.

Czy zatem biblioteki medyczne lepiej niż inne dbają o swoich użytkowników w zakresie oferowanych księgozbiorów? Biorąc pod uwagę fakt, iż nasze uczelnie otrzymują mniejsze dotacje niż inne państwowe szkoły wyższe, a posiadane przez nas księgozbiory są systematycznie uzupełniane, odnawiane i aktualizowane, m.in. dzięki selekcji, na tak postawione pytanie należy udzielić odpowiedzi twierdzącej.

Jak pokazuje nasze doświadczenie Analiza Funkcjonowania Bibliotek Naukowych jest bardzo dobrym narzędziem dla zarządzających bibliotekami do oceny własnych placówek i porównania się z innymi. Warto więc zachęcić wszystkie biblioteki medyczne do udziału w projekcie, gdyż tylko wtedy wynikające z AFBN wskaźniki będą w pełni miarodajne i obiektywne.

Bibliografia

Ankieta „Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych” za lata 2006-2008. Dokument elektroniczny <http://ssk2.bu.amu.edu.pl/standaryzacja/> [Dostęp 5.11.2010]

B a n d u r s k i Roman: W sprawie gospodarki dubletami i drukami zbędnymi. *Bibliotekarz* 2000 Nr 7-8 s. 28-30

B a t o r o w s k a Hanna, C z u b a ł a Barbara: Wybrane zagadnienia nauki o informacji i technologii informacyjnej. Kraków 1996

B i l i Ń s k i Lucjan: Selekcja materiałów bibliotecznych: przekazywanie druków zbędnych. Warszawa 2007

B i l i Ń s k i Lucjan.: Selekcja zbiorów bibliotecznych warunkiem ich racjonalnego gromadzenia. *Bibliotekarz* 1995 Nr 1 s. 18-24

B i l i Ń s k i Lucjan (red.): Vademecum bibliotekarza: praktyczne i aktualne informacje dla bibliotekarzy. Cz. 6. Warszawa 2002-2006

C h a d a j Anna, G a r c z y Ń s k a Maria: Organizacja selekcji zbiorów w Bibliotece Głównej i bibliotekach sieci Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. EBIB 2007, 8. Dokument elektroniczny http://www.ebib.info/2007/89/a.php?chadaj_garczynska [Dostęp 8.04.2010]

D u n i n Janusz: W sprawie aktualnych problemów gromadzenia bibliotecznego. *Przegląd Biblioteczny* 1998 Nr 1 s. 15-23

G i w e r Olga: Selekcja zasobów w bibliotekach akademickich jako element polityki gromadzenia i kształtowania zbiorów. Dokument elektroniczny <http://bur.univ.rzeszow.pl/relacja/ref/giwer.pdf> [Dostęp 8.04.2010]

J a g i e l s k a Maria: Gospodarka dubletami i drukami zbędnymi w bibliotekach akademickich w Polsce w kontekście przygotowywanej specjalizacji materiałów bibliotecznych w bibliotekach naukowych. *Roczniki Biblioteczne* 1986 R. 30 Nr 1-2 s. 149-177

M i c h n i e w i c z - W a n i k Krystyna: Selekcja materiałów zbędnych (na przykładzie Biblioteki Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Wrocławskiego). EBIB 2007, 8. Dokument elektroniczny http://www.ebib.info/2007/89/a.php?michniewicz_wanik [Dostęp 8.04.2010]

P r i c e de Solla Derek John.: Mała nauka wielka nauka. Warszawa 1967

S t e f a Ń c z y k Elżbieta: Problemy przechowywania zbiorów w bibliotekach akademickich i naukowych we Francji. *Bibliotekarz* 2001 Nr 11 s. 7-10

W a r z ą c h o w s k a Bogumiła: Selekcja zasobów i gospodarka drukami zbędnymi w BG UŚI. *Bibliotekarz* 1999 Nr 6 s. 9-12

W o j c i e c h o w s k i Jacek: Z problemów organizacji zasobów bibliotecznych. *Przegląd Biblioteczny* 1998 Nr 1 s. 5-14

W o ł o s z Jan: Efektywna biblioteka publiczna w społeczeństwie informacyjnym. W: T. W.: Sulimierski (red.): Standaryzacja kosztów w bibliotekach publicznych. Materiały z ogólnopolskiej konferencji Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, Chełm 19-21.09.2002 r. Warszawa 2003

Ż m i g r o d z k i Zbigniew: Obyś zbiory gromadził – dylematy czasu obecnego. *Przegląd Biblioteczny* 1998 Nr 1 s. 31-37

Załącznik

Dane wykorzystane w referacie w zestawieniu tabelarycznym.

Tabela 1

Zbiory wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2009 (stan na 31.12.)

Rok	Zbiory wydawnictw zwartych Biblioteki Głównej GUMed (vol.)			Zbiory bibliotek klinik i zakładów (vol.)	Łącznie zbiory wydawnictw zwartych (vol.)
	główny	dydaktyczny	razem		
2005	269 942	34 546	304 488	55 926	360 414
2006	271 505	34 518	306 023	54 802	360 825
2007	274 387	33 122	307 509	54 497	362 006
2008	276 626	31 863	308 489	55 933	364 422
2009	278 490	33 512	312 002	55 684	366 686

Tabela 2

Wpływy wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2009 (stan na 31.12.)

Rok	Wpływy Biblioteki Głównej GUMed (vol.)			Wpływy bibliotek klinik i zakładów (vol.)	Wpływy łącznie (vol.)
	księgozbiór główny	księgozbiór dydaktyczny	razem		
2005	1 616	1 400	3 016	724	3 740
2006	1 738	1 586	3 324	656	3 980
2007	3 536	1 836	5 372	796	6 168
2008	2 658	1 629	4 287	2 777	7 064
2009	2 154	1 459	3 613	841	4 454
Łącznie lata 2005-2009	11 702	7 910	19 612	5 794	25 406

Tabela 3

Ubytki wydawnictw zwartych systemu biblioteczno-informacyjnego Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w latach 2005-2009 (stan na 31.12.)

Rok	Ubytki Biblioteki Głównej GUMed (vol.)			Ubytki bibliotek klinik i zakładów (vol.)	Ubytki łącznie (vol.)
	księgozbiór główny	księgozbiór dydaktyczny	razem		
2005	177	125	302	1 316	1 618
2006	175	1 614	1 789	1 780	3 569
2007	654	3 232	3 886	1 101	4 987
2008	419	2 888	3 307	1 341	4 648
2009	290	810	1 100	1 090	2 190
Łącznie lata 2005-2009	1 715	8 669	10 384	6 628	17 012

Tabela 4

Zestawienie całości księgozbioru dydaktycznego do jego nie wypożyczanej części

Rok	Łączna liczba tytułów	Tytuły nie wypożyczane		Łączna liczba egzemplarzy	Egzemplarze nie wypożyczane	
		liczba	%		liczba	%
2005	1323	42	3,2	34 546	4 028	11,6
2006	1456	43	2,9	34 518	4 137	11,9
2007	1610	45	2,8	33 122	4 335	13,1
2008	1779	50	2,8	31 863	4 627	14,5
2009	1956	71	3,6	32 512	5 233	16,1

Tabela 5

Udział procentowy budżetów państwowych bibliotek akademickich w budżetach ich uczelni

Rok	Budżet biblioteki jako procent budżetu uczelni (%)		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne	państwowe biblioteki akademickie
2006	2,77	1,73	2,79
2007	3,31	2,28	3,28
2008	2,10	2,05	2,89

Tabela 6

Liczba zarejestrowanych użytkowników i studentów

Rok	Zarejestrowani użytkownicy i studenci (osoby)					
	ogółem			studenci		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne (mediana)	państwowe biblioteki akademickie (mediana)	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne (mediana)	państwowe biblioteki akademickie (mediana)
2006	7597	8377	15181,5	4868	5718	16826,5
2007	8017	8355	16640	5197	6525	20571,5
2008	7949	7323	18440	5317	5837	18479

Tabela 7

Udział procentowy wydatków biblioteki na zbiory ogółem w budżecie biblioteki

Rok	Wydatki na zbiory ogółem jako procent budżetu biblioteki (%)		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne	państwowe biblioteki akademickie
2006	35,60	36,50	25,38
2007	34,11	34,11	24,98
2008	42,23	31,33	24,56

Tabela 8

Udział procentowy wydatków biblioteki na zakup książek polskich i zagranicznych w budżecie biblioteki

Rok	Wydatki na zakup książek polskich i zagranicznych jako procent budżetu biblioteki (%)		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne	państwowe biblioteki akademickie
2006	11,00	7,42	5,22
2007	11,24	8,20	5,95
2008	11,70	9,14	5,48

Tabela 9

Łączne wydatki biblioteki na 1 użytkownika

Rok	Wydatki (PLN) na 1 użytkownika		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne (mediana)	państwowe biblioteki akademickie (mediana)
2006	538,90	480,65	197,98
2007	533,22	392,07	197,34
2008	476,73	444,99	226,45

Tabela 10

Wydatki biblioteki na zakup materiałów bibliotecznych na 1 użytkownika

Rok	Wydatki na zakup materiałów bibliotecznych (PLN) na 1 użytkownika		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne (mediana)	państwowe biblioteki akademickie (mediana)
2006	171,76	102,24	52,39
2007	183,12	95,91	50,46
2008	202,80	158,90	55,61

Tabela 11

Wydatki biblioteki na zakup książek na 1 użytkownika

Rok	Wydatki na zakup książek (PLN) na 1 użytkownika		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne (mediana)	państwowe biblioteki akademickie (mediana)
2006	34,80	20,12	10,95
2007	45,43	32,13	13,22
2008	55,90	50,29	14,32

Tabela 12

Aktywność księgozbiorów, czyli stopień ich wykorzystania

Rok	Stopień wykorzystania księgozbiorów (%)		
	Biblioteka GUMed	biblioteki medyczne	państwowe biblioteki akademickie
2006	0,33	0,33	0,60
2007	0,33	0,33	0,62
2008	0,26	0,43	0,58

Mgr Ewa Grzędzilewska
Mgr Roma Hajduk
Mgr Joanna Kosicka
Mgr Maria Posadzy
Poznań - UM

ORGANIZACJA WOLNEGO DOSTĘPU DO KOLEKCJI BIBLIOTECZNYCH

Od początków swojego istnienia biblioteki były ważnymi ośrodkami wiedzy i informacji. W ciągle zmieniającej się rzeczywistości nowe technologie oraz powszechny dostęp do Internetu stanowią znaczącą konkurencję dla drukowanych zasobów bibliotecznych. Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu podjęła działania zmierzające do skrócenia drogi użytkownika do księgozbioru. Stworzenie wolnego dostępu i układ tematyczny mają przede wszystkim uaktywnić księgozbiór i wyjść naprzeciw potrzebom użytkowników w świetle zmieniających się form edukacji. Możliwość taką stwarza nowy budynek Biblioteki zaprojektowany zgodnie ze światowymi standardami.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu istnieje od 1952 roku. Do roku 1984 zlokalizowana była na jednej kondygnacji budynku przy ul. Sierociej 10, od 1985 roku prowadzi działalność we własnym obiekcie przy ul. Parkowej 2. Wszystkie dostępne kolekcje znajdują się tu na jednej kondygnacji. Udostępnianie zbiorów w bibliotece prowadzone jest w wypożyczalni oraz dwóch czytelnich. W skład księgozbioru podręcznego Czytelni Ogólnej wchodzi przede wszystkim podręczniki, skrypty, atlasy, słowniki i encyklopedie. W Czytelni Naukowej, która jest jednocześnie centrum informacji, można korzystać z czasopism, wydawnictw informacyjnych oraz komputerowych baz danych i z Internetu. Ze względu na trudne warunki lokalowe, niewielką powierzchnię, wręcz ciasnotę, prawie całe zbiory biblioteczne zamknięte są w magazynach. Nawet w czytelni studenckiej książka z podręcznej kolekcji dydaktycznej trafia do użytkownika za pośrednictwem dyżurnego bibliotekarza, po wcześniejszym dostarczeniu rewersu z sygnaturą. Jedynym miejscem z wolnym dostępem jest czytelnia naukowa, w której czytelnik ma w zasięgu ręki ułożone alfabetycznie, polskie i zagraniczne czasopisma z bieżącego roku oraz niewielką kolekcję słowników, bibliografii itp.

Rolą każdej, współczesnej biblioteki uniwersyteckiej jest nie tylko gromadzenie, opracowanie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów czy prowadzenie działalności z zakresu informacji naukowej, ale także wspieranie procesu edukacyjnego swojej

uczelni. Ciasny i przestarzały budynek Biblioteki na ul. Parkowej, z ukrytymi w magazynach zbiorami, „cichymi” czytelniami, brakiem pomieszczeń do pracy zespołowej, nie pozwalała na właściwą realizację tego zadania. Wreszcie nadeszła pora na długo oczekiwane zmiany.

W roku akademickim 2010/2011 Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu funkcjonować będzie w Centrum Bibliotecznym-Kongresowym. Nowoczesny budynek stanął na terenie miasteczka uczelnianego Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, w bezpośrednim sąsiedztwie akademików, gmachu Collegium Stomatologicum oraz powstającego dopiero Uniwersyteckiego Centrum Biologii Medycznej. Rozplanowanie przestrzeni nowej siedziby jest bardzo funkcjonalne i powinno spełnić oczekiwania czytelników: studentów i pracowników naukowych Uniwersytetu oraz służyć dobrej organizacji pracy bibliotekarzy. Część biblioteczna budynku została zaprojektowana tak, by ze zgromadzonych w niej zbiorów, w dogodny sposób, mogło korzystać nawet 300 osób równocześnie.

W tradycyjnej bibliotece narzędziem do zdobycia informacji jest katalog kartkowy bądź komputerowy. Przy jego pomocy czytelnik lokalizuje poszukiwaną pozycję. Opis katalogowy nie daje jednak pełnej informacji o zawartości książki i czynność tę trzeba wielokrotnie powtarzać, aby uzyskać poszukiwaną pozycję. Wydłuża się czas dotarcia użytkownika do odpowiedniej pozycji. Biblioteka w nowym gmachu powinna stworzyć właściwe warunki do pracy dla wszystkich potencjalnych czytelników, jednocześnie być ośrodkiem informacji naukowej. Projekt użytkowy nowego budynku zakłada powstanie biblioteki z wolnym dostępem do zbiorów. Ta forma udostępniania znajduje wielu zwolenników zarówno wśród bibliotekarzy,

jak i użytkowników. Wolny dostęp uprzystępnia dużą część księgozbioru i ułatwia poszukiwania nieskonkretyzowane, umożliwia użytkownikowi bezpośredni kontakt ze zbiorami bibliotecznymi, pozwala na dowolny i nieskrępowany wybór materiałów. Wzbogaca procedury wyszukiwawcze, przynosząc w rezultacie wyższe wskaźniki wykorzystania księgozbioru.

Aby nowa Biblioteka stała się nie tylko „nowym” budynkiem, ale przede wszystkim obiektem spełniającym wszelkie standardy nowoczesnego bibliotekarstwa, miejscem atrakcyjnym, przyjaznym, chętnie odwiedzanym i dostosowanym do potrzeb naszych użytkowników, jeszcze w trakcie budowy trzeba było podjąć szereg prac związanych z reorganizacją księgozbioru. Zwłaszcza przygotowanie kolekcji do wolnego dostępu było dużym wyzwaniem dla pracowników Biblioteki.

Reorganizacja księgozbioru wiązała się z koniecznością:

- opracowania własnej klasyfikacji dziedzinowej,
- przypisania książek, ułożonych dotychczas wg sygnatur, do właściwego działu,
- uzupełnienia opisu katalogowego o symbol kolekcji,
- zabezpieczenia zasobów przed kradzieżą poprzez wklejenie specjalnego chipu i zakodowanie w nim najważniejszych informacji, takich jak sygnatura, tytuł, symbol kolekcji,
- oznakowania książek kolorowym paskiem wskazującym kolekcję,
- zaopatrzenia książek w etykiety z symbolem działu.

Zasoby przeznaczone do wolnego udostępniania będą ustawione według schematu działowego stworzonego przez pracowników Biblioteki. Przy opracowywaniu tego układu brano pod uwagę: nauki podstawowe medycyny (anatomia, biochemia, fizjologia), dziedziny medycyny (odpowiedniki specjalizacji lekarskich), rodzaje medycyny, np. medycyna pracy, medycyna ratunkowa, medycyna rodzinna, medycyna sądowa. Następnie schemat został uzupełniony o działy niezwiązane tematycznie z naukami medycznymi, np. informatyka, pedagogika, matematyka, prawo. Kody w klasyfikacji przedmiotowej stanowią kombinacje liter i cyfr. Pierwsza duża litera oznacza nazwę kolekcji, np. M – monografie, C – kolekcja dydaktyczna w czytelniku studenckiej, a następna duża litera i cyfra określa dziedzinę:

DZIAŁ	MONOGRAFIE	KOLEKCJA DYDAKTYCZNA
Gastroenterologia. Hepatologia	MG1	CG1
Genetyka	MG2	CG2
Geriatrya	MG3	CG3
Ginekologia. Położnictwo	MG4	CG4

Układ z założenia składa się z symboli głównych, ale w niektórych przypadkach było wskazane użycie symbolu rozwiniętego, np.

MS4Stomatologia

MS4a chirurgia stomatologiczna, chirurgia szczękowo-twarzowa

MS4b choroby jamy ustnej

MS4c ortodoncja

MS4d protetyka stomatologiczna

MS4e stomatologia dziecięca

MS4f stomatologia zachowawcza.

Schemat klasyfikacji działowej kolekcji dydaktycznej i kolekcji monografii zawiera ponad 80 symboli i jest otwarty, a w razie konieczności utworzenia nowego działu, np. na literę G, dodajemy kolejną cyfrę i uzyskujemy symbol MG5. Zasoby kolekcji dydaktycznej i kolekcji monografii zostaną ustawione na bibliotecznych półkach wg działów, w obrębie działu obowiązywać będzie układ alfabetyczny wg nazwisk autorów lub redaktora albo pierwszego słowa tytułu, jeśli książka jest wieloautorska.

W otwartej kolekcji wypożyczalni zastosowano schemat dostosowany do przedmiotów nauczania i zawiera on aktualnie około 70 symboli.

DZIAŁ	WYPOŻYCZALNIA
Gastroenterologia. Hepatologia	WG1
Genetyka	WG2
Geriatrya	WG3
Ginekologia. Położnictwo	WG4

Zbiory, które zostaną udostępnione w wolnym dostępie, zorganizowano w kilku kolekcjach oznakowanych odrębnymi kolorami:

- Kolekcja wypożyczalni (I piętro)
- Kolekcja czytelní studenckiej (II piętro)
- Kolekcja czytelní czasopism (II piętro)
- Kolekcja monografii (III piętro)
- Kolekcja informacyjno-bibliograficzna (III piętro)

Wypożyczalnia z kolekcją podręczników i skryptów to 60 000 woluminów udostępnionych według przedmiotów nauczania. Pozycje tej kolekcji oznaczone są kolorem niebieskim, na odwrocie książki wskazany jest również odpowiedni przedmiot.

W czytelní czasopism w wolnym dostępie znajdują się periodyki polskie i zagraniczne z ostatnich dziesięciu lat ustawione alfabetycznie.

Księgozbiór dydaktyczny, udostępniony w czytelní studenckiej, liczący ponad 20 000 egzemplarzy podzielono dziedzinowo. Przynależność do poszczególnej z nich jest wskazana na odwrocie pozycji.

Zbiór monografii docelowo liczyć będzie 60 000 pozycji w języku polskim i angielskim. Usystematyzowany został również dziedzinowo. Kolekcję tworzą monografie, podręczniki akademickie, habilitacje, materiały zjazdowe z pełnymi referatami od roku 1990. Zasoby nie dublują kolekcji dydaktycznej. Księgozbiór informacyjno-bibliograficzny to przede wszystkim słowniki, encyklopedie, leksykony, bibliografie, informatory i inne materiały informacyjne. Wszystkie materiały w wolnym dostępie są zarejestrowane w katalogu komputerowym. Informacja o przynależności książki do danego działu umieszczona jest w katalogu komputerowym w kolumnie Dział.

Autor	Furter, Sabrina. Jasch, Kim Ch. Majewski, Sławomir. Red. Nockowski, Piotr. Tł. Reich, Adam. Tł.
Tytuł	Dermatologia / Sabina Furter, Kim Ch. Jasch.
Inne tytuły	Crashkurs Dermatologie : Repetitorium mit Einarbeitung der wichtigsten Prüfungsfakten
Wydanie	Wyd. 1 pol. / red. Sławomir Majewski ; tł. z jęz. niem.: Piotr Nockowski, Adam Reich.
Adres wydawniczy	Wrocław : Elsevier Urban & Partner, 2010.
Opis	XIV, [2], 275 s., XXXVI s. tabl. kolor. : il. ; 24 cm.
Hasła przedmiotowe	Dermatologia Podręczniki
Serie	Crash Course
Uwagi	Na okł.: Nie rozumiesz-zrozumiesz ; Nie pamiętasz-przypomnij sobie ; Ta książka jest lepsza niż najlepsze notatki. Tyt. na s. przytyt. niem. Indeks.
ISBN	9788376091815

Lokalizacja	Kolekcja	Dział	Sygnatura	Rodzaj
Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego	Czytelnia Studencka	CD1	340237	Nie wypożyczone
	Kod paskowy	Status		Data zwrotu
	58000000098944	Do korzystania na miejscu		
Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego	Czytelnia Studencka	CD1	340238	Nie wypożyczone
	Kod paskowy	Status		Data zwrotu
	58000000098946	Do korzystania na miejscu		
Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego	Magazyn Główny BG	WD1	340239	Książki magazynu wypożyczalni
	Kod paskowy	Status		Data zwrotu
	58000000098947	Na półce		
Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego	Magazyn Główny BG	WD1	340241	Książki magazynu wypożyczalni
	Kod paskowy	Status		Data zwrotu
	58000000098950	Na półce		

Wolny dostęp do zbiorów wymaga ochrony i zabezpieczenia. Oprócz systemu monitoringu w nowym budynku Biblioteki wprowadzono nowoczesny system ochrony i kontroli księgozbioru RFID (radio frequency identification). Jego podstawę stanowią etykiety z wbudowaną pamięcią i anteną. Pozwala to przyspieszyć i usprawnić proces wypożyczeń i zwrotów. Umożliwia również prowadzenie automatycznego skontrum, a także ułatwia nadzór nad obiegiem i porządkowaniem księgozbioru. Na parterze przy wejściu na schody oraz przy windach usytuowane są bramki bezpieczeństwa wysyłające sygnał do dyżurki ochrony obiektu. Dodatkowo zasoby chronione są kodami dezaktywowanymi przez personel Biblioteki po odnotowaniu faktu wypożyczenia książki lub innych materiałów dydaktycznych.

Otwarcie zasobów i układ tematyczny mają przede wszystkim uaktywnić księgozbiór i wyjść naprzeciw potrzebom użytkownika. Architektura nowej Biblioteki pozwala na stworzenie miejsca przyjaznego czytelnikowi. Dla szybszego i wygodniejszego dostępu do zbiorów na parterze oraz poszczególnych piętrach umieszczone będą tablice informacyjne stanowiące swego rodzaju przewodnik po kolekcjach, ich rozmieszczeniu i układzie. Dla dodatkowego komfortu czytelników każde z pięter zajmowanych przez Bibliotekę wyposażone zostanie w stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu, samoobsługowe kserografy oraz wygodne kanapy. Na pierwszym i drugim piętrze znajdą się również stanowiska do nauki indywidualnej.

Mgr Agnieszka Tupikowska
Mgr Dagmara Budek
Szczecin - PAM

WOLNY DOSTĘP DO PÓLEK JAKO FORMA OŻYWIENIA KSIĘGOZBIORU

Transformacja bibliotek jest procesem nieuniknionym. Czas, postęp techniczny, a także informacyjny zmuszają biblioteki do nieustannych przekształceń uwzględniających współczesne formy komunikowania się.

Ważnym procesem nadającym bibliotece charakter instytucji usługowej jest udostępnianie księgozbioru. Tradycyjna forma - podawanie książek przez bibliotekarza, jest czasochłonna, coraz mniej efektywna i odchodzi powoli do lamusa. Zmiany w sposobie udostępniania wymuszane są przez masowy charakter użytkownika, a także dużą ilość operacji przy jego obsłudze. Nowym wymogiem jest też wzrost szybkości usług i skrócenie czasu realizacji zamówienia. Sprzyja temu postępująca automatyzacja procesów bibliotecznych. Wprowadzanie elektronicznych systemów pozwala na radykalne zmiany w zakresie rejestracji wypożyczeń i zwrotów.

Jednym z wielu elementów modyfikacji funkcjonowania nowoczesnej biblioteki jest organizacja wolnego dostępu do księgozbioru, łączącego procesy przechowywania i udostępniania zbiorów. Wprowadza go coraz więcej bibliotek w Polsce. Nie musimy już wzorować się na bibliotekach europejskich, ponieważ sami mamy czym się pochwalić. Ta forma udostępniania znajduje coraz więcej zwolenników zarówno wśród pracowników, jak i użytkowników bibliotek.

Wolny dostęp do pól daje użytkownikowi sposobność bezpośredniego kontaktu z materiałami bibliotecznymi, umożliwia i ułatwia samodzielne poszukiwania. Daje też możliwość swobodnego przeglądania książek bez konieczności ich zamawiania i wypożyczania.

Czytelnicy cenią sobie możliwość samodzielnego poszukiwania, które poprzedzone wyszukiwaniem w katalogu komputerowym pozwala ustalić, czy książkę można znaleźć bezpośrednio na półce w czytelni lub wypożyczalni, czy też jest przechowywana w magazynie, czy należy na nią złożyć elektroniczne zamówienie, czy można ją wypożyczyć na zewnątrz czy może jest udostępniana tylko na miejscu.

W nowym budynku Biblioteki Głównej Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie taka forma udostępniania zbiorów została uwzględniona już na etapie projektowym. Lokalizacja budynku – bliskość domów studenckich i szpitala klinicznego, oraz stworzenie odpowiednich warunków dla wszystkich użytkowników

przyczyniły się do zwiększenia liczby odwiedzających bibliotekę. Aby taka forma dostępu została zaakceptowana przez użytkowników, musi być spełnionych kilka warunków. Po pierwsze – niezbędna jest odpowiednio duża powierzchnia, tak, aby możliwy był łatwy, niepowodujący tłoku dostęp do półek, oraz swobodny przejazd wózkami bibliotecznymi. Wskazane jest również wydzielenie miejsc, w których czytelnicy mogliby przekartkować książki czy nawet wstępnie je przestudiować. Po drugie układ zbiorów musi być klarowny i czytelny dla użytkownika. Wreszcie, konieczne jest odpowiednie zabezpieczenie księgozbioru.

Zbiory biblioteki PAM liczą ponad 230 tys. książek. W wolnym dostępie znajduje się około 29 tys. woluminów, co stanowi ponad 12% całego księgozbioru, z czego około 22 tys. posiada wypożyczalnia. Ta liczba zmienia się w ciągu roku, gdyż w momencie zakupu nowych tytułów lub wydań sukcesywnie przenoszone są do magazynu wydania starsze lub podręczniki, które nie znalazły się na liście literatury obowiązkowej bądź uzupełniającej. Również coroczna analiza wykorzystania poszczególnych tytułów powoduje ich ewentualne przesunięcie do magazynu na rzecz nowych tytułów.

Zarówno w wypożyczalni, jak i w czytelni zastosowano ten sam układ zbiorów, aby ułatwić poszukiwania czytelnikom korzystającym z różnych agend biblioteki.

W wypożyczalni z wolnym dostępem znajduje się przede wszystkim księgozbiór dydaktyczny (ok. 21 tys. woluminów) podzielony na trzy główne działy: medycyna, stomatologia oraz nauki o zdrowiu. Te z kolei podzielono na poddziały zwane kolekcjami np.: anatomia, biochemia, chirurgia, farmakologia, ortodoncja, chirurgia szczękowa, pielęgniarstwo, kosmetologia, fizjoterapia itd.

Dodatkowo wydzielone zostały serie wydawnicze np. Biblioteka Lekarza Praktyka, Biblioteka Stomatologa, Biblioteka Pediatri, a także podręczniki do nauki języków obcych oraz podręczniki dla studentów programu anglojęzycznego. W 2010 roku po raz pierwszy wydzielono również księgozbiór podręczników dla studentów kierunku dietetyka, zakupionych ze specjalnych funduszy w ramach programu unijnego.

Oddzielne kolekcje stanowią też nowości, literatura popularno-naukowa oraz beletrystyka.

Wszystkie egzemplarze znajdujące się w wolnym dostępie wprowadzone zostały do katalogu komputerowego wraz z przypisaniem do odpowiedniej kolekcji. Informacja o kolekcji wskazuje, w jakim dziale i na jakiej półce należy szukać danego egzemplarza. Aby ułatwić czytelnikom korzystanie z katalogu elektronicznego w wypożyczalni zainstalowano 6 stanowisk komputerowych. Ponadto, stworzono tam specjalne miejsca do pracy umożliwiające bardziej szczegółowe zapoznanie się z tytułami. Czytelnik może przysiąść przy stolikach znajdujących się między regałami lub przy oknach z widokiem na kompleks sportowy naszej uczelni.

Niezwykle ważne jest odpowiednie przygotowanie księgozbioru do wolnego dostępu. W naszej bibliotece zbiory znajdujące się w wolnym dostępie zostały

zabezpieczone przed nieuprawnionym wyniesieniem. Zainstalowano elektroniczne bramki, a wszystkie egzemplarze zostały oklejone paskami magnetycznymi.

Niewątpliwą zaletą wolnego dostępu do półek jest połączenie dwóch funkcji –przechowywania i udostępniania. Tradycyjne udostępnianie eliminuje z obiegu część księgozbioru, gdyż użytkownicy nie zawsze potrafią odnaleźć interesującą ich literaturę w katalogach bibliotecznych. Wolny dostęp czyni przystępną większą część zbiorów. Ułatwia też niesprecyzowane poszukiwania, ponieważ czytelnik odruchowo przegląda książki o podobnej tematyce, które są na wyciągnięcie ręki. I nie zawsze są to nowości. Często starsze dzieła już zapomniane stają się „odkryciem”.

Omawiana forma wypożyczeń ma też niestety słabsze strony. Samodzielne przedstawianie książek przez czytelnika wymaga częstego porządkowania księgozbioru oraz ciągłego kontrolowania czy książki znajdują się na odpowiednich półkach. Mimo, że przewidziano specjalne wózki do odkładania książek przejranych, a niewypożyczonych, zdarza się, że czytelnicy kładą je byle gdzie. Trzeba tu wspomnieć, że nasi studenci opanowali bardzo ciekawe sposoby „chowania” upatrzonych książek, bądź to dla kolegów, bądź dla siebie, tak aby inni użytkownicy nie mogli ich znaleźć. Książki te, „zapomniane” przez użytkowników, dopiero po jakimś czasie (np. przy okazji wakacyjnego skontrum) zostają odnalezione przez pracowników. Najbardziej pomysłowi chowają je na wierzchołkach regałów, na wysokości mniej więcej 2,3 m, dla większości osób niewidocznych na pierwszy rzut oka. Zdarza się też umyślne wstawianie w zupełnie innych działach, bądź z tyłu za innymi książkami. Jednym słowem, pomysłowość naszych studentów nie zna granic.

Wolny dostęp do półek – pomimo zabezpieczeń powoduje też pewne straty księgozbioru. Nie są one jednak zbyt duże. W pierwszym roku funkcjonowania w nowych warunkach w niewyjaśnionych okolicznościach zaginęły 23 egzemplarze, co stanowi zaledwie 0,1%. Podobnie było w roku następnym. Można więc stwierdzić, że zabezpieczenie książek i elektroniczne bramki zdają egzamin.

Każda biblioteka akademicka podczas rozpoczęcia roku akademickiego przechodzi ciężkie chwile, a dzięki tej formie wypożyczeń zmniejszył się czas obsługi czytelnika i skróciły kolejki.

Powszechne już w bibliotekach uczelnianych zintegrowane systemy biblioteczne umożliwiają elektroniczne składanie zamówień do wypożyczalni. Wolny dostęp do zbiorów uniemożliwia jednak uruchomienie takiej usługi dla tej części księgozbioru. Zanim bowiem bibliotekarz zrealizuje zamówienie elektroniczne, tzn. fizycznie wyjmie egzemplarz z półki, inny czytelnik będący w tym samym czasie w wypożyczalni może go właśnie wypożyczyć. Aby nie wprowadzać chaosu, już na etapie projektowania organizacji pracy w nowej bibliotece zdecydowaliśmy o wyłączeniu księgozbioru będącego w wolnym dostępie z możliwości zamawiania elektronicznego.

Wśród użytkowników biblioteki PAM została przeprowadzona ankieta na temat wolnego dostępu do zbiorów. Wzięły w niej udział 224 osoby.

Wolny dostęp do zbiorów w wypożyczalni jest akceptowany przez znakomitą większość naszych użytkowników – 88%. Oczywiście są też osoby, którym taka forma udostępniania nie odpowiada, ale stanowią one jedynie 12%.

Spośród badanych użytkowników 63% korzysta z wolnego dostępu do zbiorów zarówno w czytelni, jak i wypożyczalni, 25% tylko w wypożyczalni, 10% tylko w czytelni, a 2% nie korzysta wcale.

Najczęściej wypożyczanymi książkami są podręczniki oraz literatura naukowa, łącznie – 50%, następnie atlasy – 12%, nowości – 9% oraz słowniki – 2%. Literaturę popularno-naukową, przewodniki turystyczne oraz beletrystykę wypożycza 16% ankietowanych użytkowników. Liczba wypożyczeń książek beletrystycznych w 2009 r. wzrosła prawie czterokrotnie, w porównaniu z rokiem 2006 czyli ostatnim pełnym rokiem funkcjonowania biblioteki w starej siedzibie, w której działała tradycyjna wypożyczalnia. W latach 2007-2009 odnotowano też 1500 wypożyczeń literatury popularno-naukowej.

Spośród badanych użytkowników 71% deklaruje, że wypożycza podręczniki wydane w starszych latach. Z całą pewnością objęcie ich wolnym dostępem spowodowało, że ta część księgozbioru na nowo ożyła.

Mimo, iż połowa wypożyczanych książek to podręczniki, widać, że czytelnicy chętnie sięgają również po literaturę spoza obowiązującego kanonu. Wypożyczanie innych tytułów niż literatura obowiązkowa deklaruje 70%.

Zazwyczaj czytelnicy, przychodząc do wypożyczalni, mają już skonkretyzowane potrzeby, ale w 90% właśnie wolny dostęp do półek sprawia, że sięgają także po inne tytuły.

Korzystający z wypożyczalni zdecydowanie pozytywnie ocenili układ księgozbioru – 85%. Tylko 4% wyraziło opinię negatywną, a 11% nie miało w tej kwestii zdania.

Aż 83% naszych użytkowników nie ma trudności w wyborze odpowiednich książek w wypożyczalni, 8% narzeka na brak pomocy bibliotekarza, taki sam procent uważa, że trudności powoduje nieczytelny układ księgozbioru. Dla 1% w wypożyczalni jest zbyt duży wybór książek i potrzebna jest rada bibliotekarza.

Nasi użytkownicy w wolnym dostępie do półek najwyżej cenią sobie możliwość swobodnego wyboru książki – 34%, następnie zapoznanie się z nowościami – 19%, przeglądanie książki bez konieczności jej wypożyczenia – 28% oraz sięgnięcie po literaturę dodatkową – 18%. Ponadto, czytelnicy cenią fakt, że nikt nie stoi im nad głowami i ich nie pogania. Doceniają też fachową pomoc personelu wypożyczalni.

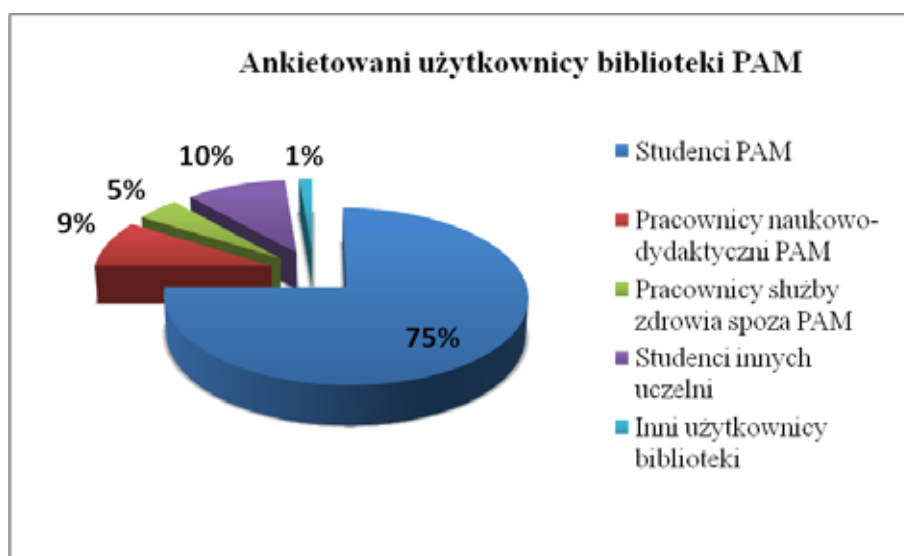
Spotyka się opinie, że bibliotekarze nie lubią tej formy udostępniania. Nie znajduje ona potwierdzenia w naszej bibliotece. Wbrew pozorom ten sposób udostępniania nie eliminuje bibliotekarza, wręcz przeciwnie jest on cały czas spoiwem łączącym czytelnika z księgozbiorem. Problemy czytelnika z doбором odpowiedniej literatury powodują, że zawsze potrzebna jest pomocna dłoń fachowego pracownika wypożyczalni. Relacje pomiędzy użytkownikiem i bibliotekarzem są stałym

elementem każdej formy udostępniania. Bliższa wzajemna komunikacja wpływa na lepsze poznanie potrzeb naszych czytelników, a oni z kolei mają wpływ na dobór księgozbioru w wypożyczalni oraz zakup nowych tytułów.

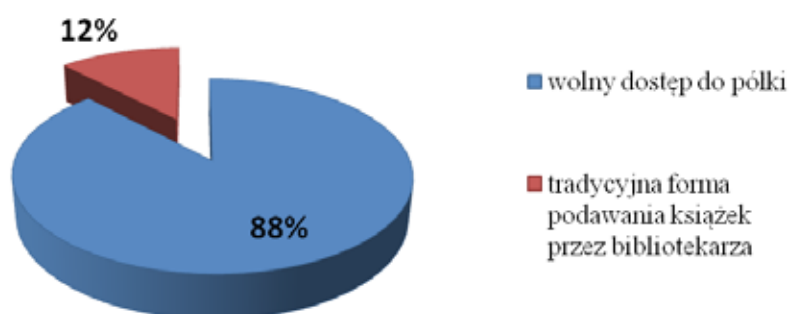
Nasi czytelnicy od początku zaakceptowali wolny dostęp do półek w wypożyczalni.

A zadowolenie użytkowników oraz większe wykorzystanie księgozbioru są dowodem na to, że decyzja o wyborze takiej formy udostępniania zbiorów w wypożyczalni była trafna.

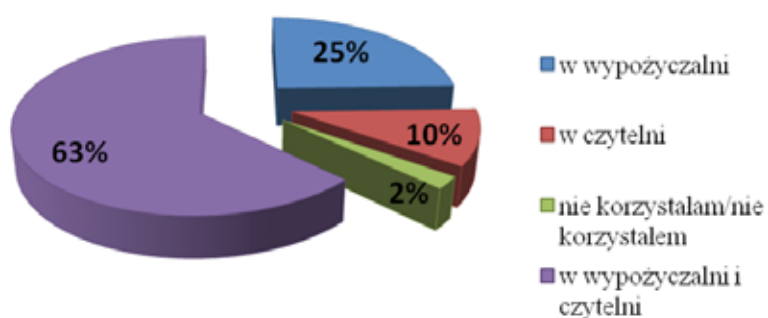
Wykresy

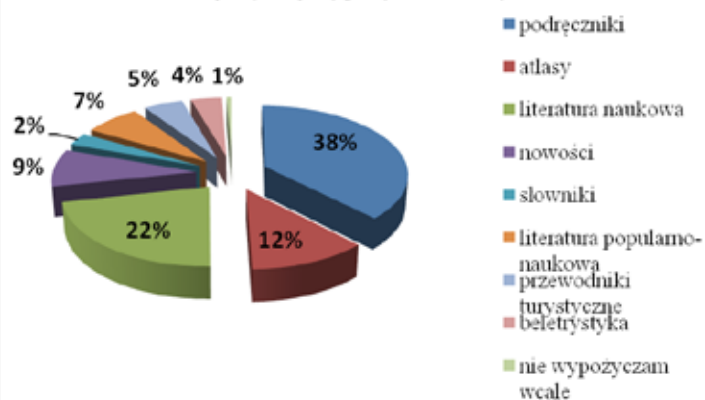
Jaka forma dostępu do zbiorów Pani/Panu bardziej odpowiada?

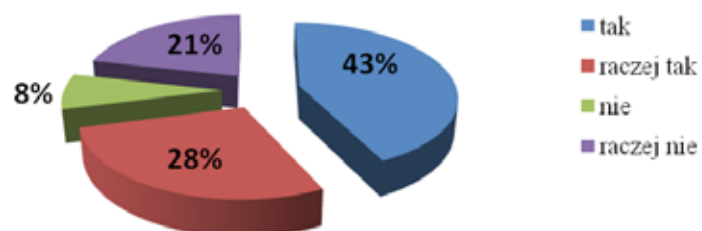
Czy i gdzie korzysta Pani/Pan z wolnego dostępu do półek w bibliotece?

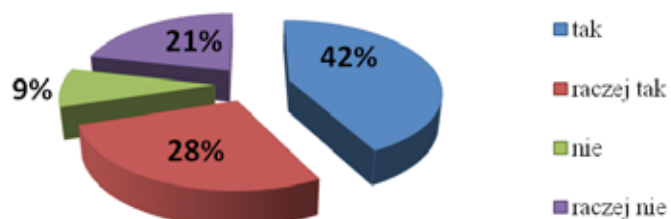
Najczęściej wypożyczane książki

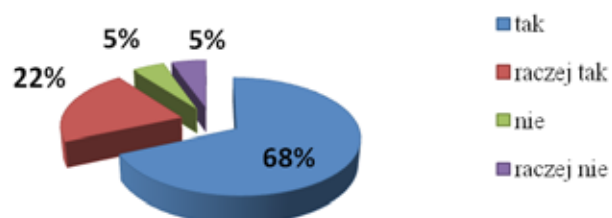
Czy wypożycza Pani/Pan podręczniki wydane w starszych latach?

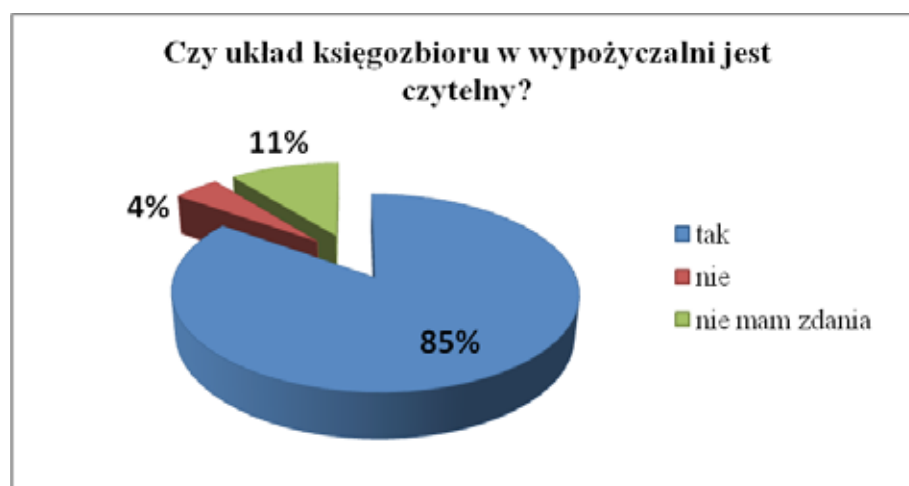

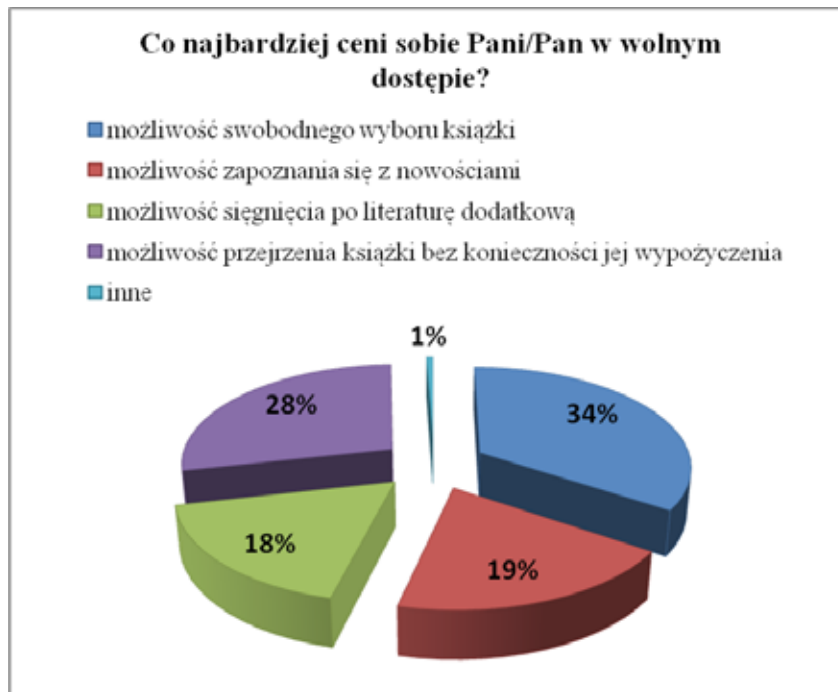
Czy wypożycza Pani/Pan książki inne niż obowiązkowa literatura zalecana przez wykładowcę?

Czy wolny dostęp do polek sprawia, że wypożycza Pani/Pan również książki wcześniej nieplanowane?

Bibliografia

Brzezińska - Stec Halina: Nowy gmach Biblioteki Uniwersyteckiej im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku. Koncepcja użytkowa i funkcjonalna. EBIB 2001, 4 (22). [dostęp: 25 maja 2010]. Dostępny w Internecie: <<http://ebib.oss.wroc.pl/2001/22/brzezinska.html>>

Dubkiewicz Łukasz: Wolny dostęp do zbiorów w Bibliotece Wolnego Uniwersytetu w Berlinie. EBIB 2008, 5 (96). [dostęp: 25 maja 2010]. Dostępny w Internecie: <<http://www.ebib.info/2010/96/a.php?dubkiewicz>>

Kalińska Hanna: Czytelnik w nowoczesnej bibliotece czyli marketing usług bibliotecznych. W: Marketing i jakość usług bibliotek akademickich. Ogólnopolska IV Konferencja Bibliotek Niepublicznych Szkół Wyższych. Wrocław, 9-11 maja 2002. Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP, s. 52-60

Konieczna Danuta: Nowa przestrzeń biblioteczna miejscem aktywności użytkowników i pracowników uczelni. Bibliotekarz Warmińsko-Mazurski 2009, 1-2. [dostęp: 25 maja 2010]. Dostępny w Internecie: <http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/1-2_09-ie/uwm.htm>

Szewczyk - Kłos Danuta: Współczesne metody zarządzania a struktury organizacji pracy w bibliotekach akademickich. W: Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy? Łódź, 19-21 czerwca 2006. Materiały konferencyjne. II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej, s. 157-171

Wojsiechowski Jacek: Bibliotekarstwo: kontynuacje i zmiany. Kraków 2001

Mgr Anna Uryga
Mgr Beata Bator
Mgr Urszula Zdeb
Mgr Lucjan Stalmach
Kraków - CM UJ

KLUCZE DO PÓLEK - REGAŁY NA PULPIT - KSIĄŻKI DO KIESZENI: BIBLIOTEKA MEDYCZNA UJ CM W TRANSFORMACJI

Wprowadzenie

Na przełomie 2009 i 2010 roku Biblioteka Medyczna UJ CM stanęła wobec perspektywy przeniesienia do nowej lokalizacji. Przyczynami dla których ten pomysł rozwinął się były:

- niewspółmiernie wysokie koszty modernizacji obecnego budynku biblioteki w stosunku do możliwości inwestycyjnych i remontowych uczelni;
- próba wkomponowania biblioteki głównej w projekt budowy nowoczesnego gmachu, w którym znajdą miejsce niektóre jednostki organizacyjne prowadzące badania w zakresie nauk podstawowych. Istotnym argumentem przemawiającym za takim rozwiązaniem była idea przeniesienia biblioteki z odległej od centrum Krakowa *Dzielnicy Prokocim* do *Dzielnicy Wesola*, gdzie znajdują się główne ośrodki dydaktyczno-szpitalne UJ CM (zlokalizowane w kwartale ulic *Kopernika*, *Śniadeckich*, *Grzegórzeckiej* i *Św. Łazarza*).

Nieoczekiwana dla naszej Biblioteki propozycja uczestniczenia w projektowaniu założeń dla nowego budynku niosła w sobie podstawowy dylemat:

Jak przenieść bibliotekę- z bogatymi ilościami zbiorami - na powierzchnię dwa razy mniejszą?

Postawione w tych okolicznościach pytanie, nie tyle skrywa paradoksalnie brzmiącą myśl o kolejnej przeprowadzce - co raczej wymusza szeroko kontekstową analizę dotyczącą zbiorów, projekcję naszej Biblioteki w nowych (*choć nie wiadomo czy lepszych*) warunkach oraz antycypację usług w oparciu o zasoby informacyjne, co do których posiadamy wiedzę i umiejętności, aby do nich dotrzeć i pozyskać. W związku z tym, że etap wstępnego projektowania nowej siedziby mamy już za sobą – dzisiaj chcemy podzielić się naszymi przemyśleniami, co do działań i zagadnień, które będziemy podejmować i z którymi będziemy musieli się zmierzyć w ciągu najbliższych 5-ciu lat.

Klucze do pól

Współcześni bibliotekarze wystarczająco oswoiili się z problemem skutecznego i pełnego wyszukiwania potrzebnej informacji w zalewie danych oraz przekształcania tej informacji w wiedzę.

Obecnie, w dobie rekordów komputerowych i dokumentów elektronicznych, muszą oni myśleć o przedmiocie klasyfikowania oraz indeksowania jako o dowolnym bycie, który chcą opisać tak, by było możliwe powtórne jego odnalezienie. W procesie tzw. *ziarninowania (granulowania)* zbiorów bibliotecznych do przedmiotów opisywanych przez bibliotekarzy mogą należeć nie tylko dokumenty (książki, czasopisma, raporty, patenty, korespondencja), ale też różne eksponaty: obrazy i filmy wideo; ludzie i ich biografie; nagrania dźwiękowe, adresy internetowe oraz bazy danych.

Klasyfikacja staje się niejako kluczem do grupowania kolekcji bibliotecznej. W prostej definicji celem klasyfikacji jest więc zgrupowanie razem pozycji podobnych i oddzielenie pozycji niepodobnych choć z pozoru mających wspólne elementy. W ten sposób staje się to częścią bardziej podstawowego schematu logicznego, który poznajemy w procesie uczenia się, rozumienia i organizowania naszej przestrzeni pojęciowej.

Wydaje się, że dyskusja na temat klasyfikacji w przeszłości bardziej podgrzewała nastroje między bibliotekarzami, niż cokolwiek innego. Uległo to pewnemu wyciszeniu, gdyż granice pomiędzy narzędziami semantycznymi są już nie tak ostre, zwłaszcza w dobie stale rozwijanych internetowych technologii.

Klasyfikacja pozostaje techniką naturalną, konieczną i nadal rozwijaną w systemach formalnych, a zrośnięta z tym kwestia notacji jest nadal istotną częścią odzwierciedlanej struktury tak, by można było w sposób logiczny ułożyć zbiory biblioteczne na regałach, półkach i w szufladach, zarówno w fizycznej jak i wirtualnej przestrzeni.

Podążając za Alanem Gilchristem i jego tezami przytoczonymi z książki p.t. „*Subject approach to managing information*”¹ spróbujemy - w tym świetle - postawić dwa istotne dla nas pytania:

1) Czy – porównanie Internetu do olbrzymiej, tonącej w ciemnościach hurtowni, do której użytkownik dostał klucz do drzwi wejściowych oraz zapaloną świeczkę - nie jest równie uprawnione - w odniesieniu do zbiorów tradycyjnych ułożonych na bibliotecznych regałach?

2) Czy wybrany przez nas wiele lat temu model organizacji biblioteki medycznej w oparciu o temat (dziedzinę) i zastosowanie dwóch wzajemnie przenikających się schematów języka informacyjnego tj. **klasyfikacji NLM i tezaurya MeSH** - stają się podstawą do selekcjonowania, nicowania, przesiewania i łączenia kolekcji tradycyjnej i cyfrowej w zgrabną całość? Czy mogą to być wyznaczniki transformowanej biblioteki?

Genezą *klasyfikacji NLM* [<http://www.nlm.nih.gov/class/>] (National Library of Medicine) był amerykański raport badawczy na temat Army Medical Library, opublikowany w 1944, który zalecał żeby „*Biblioteka była sklasyfikowana zgodnie z nowoczesnym schematem*” i aby schemat ten miał zapis mieszany (litery i numery) podobny do schematu *Library of Congress* [<http://www.loc.gov/library/>]. Wstępne wydanie *Library's Classification* przygotowane przez Mary Louise Marshall ukazało się w 1948 roku, a dalsze prace na rozwoju tego schematu były kontynuowane przez Dr. Franka B. Rogersa. Od 2002 roku tablice klasyfikacyjne są publikowane wyłącznie w formie elektronicznej i uaktualniane corocznie. W drodze stopniowej ewolucji *Klasyfikacja NLM* połączyła w sobie cechy wyliczające, fasetowe oraz analityczno-syntetyczne. *Klasyfikacja NLM* znalazła swoje zastosowanie w wielu bibliotekach na świecie i stała się międzynarodowym standardem.^{2 1}

Pierwsze prace nad budową systemu klasyfikacyjnego w naszej bibliotece rozpoczęły się już w 1996 roku. Początkowo zespół naukowej informacji medycznej opracował autorski projekt klasyfikacji wykorzystany do zaaranżowania zbiorów w czytelni². Prace nad przeklasyfikowaniem zbiorów magazynowych podjęte w 2003 r. były doświadczeniem bardzo cennym ze względów praktycznych, niemniej zastosowane wtedy narzędzie okazało się zbyt ogólne. Przy niewielkiej liczbie zbiorów czytelnianych – przyjęty schemat klasyfikacyjny – choć spełnił swoje zadanie, już w obliczu kilkadziesiąt razy większych zbiorów w magazynie zamkniętym okazał się niewystarczający. Podobnie szeregowanie książek w obrębie działu według kolejności numerów inwentarzowych było zabiegiem bezużytecznym z punktu widzenia potrzeb użytkownika. Ostatecznie w kwietniu 2004 roku zapadła decyzja o zastosowaniu dla tych zbiorów *klasyfikacji National Library of Medicine*, zwłaszcza że jej udostępnienie na stronie portalu internetowego przez NLM <http://wwwcf.nlm.nih.gov/class/OutlineofNLMClassificationSchedule.html> znacznie ułatwiło pracę. W oparciu o analizę organizacji księgozbioru stworzona została procedura określająca sposób przeprowadzenia klasyfikacji z uwzględnieniem wszystkich dodatkowych czynności wykonywanych w ramach całego przedsięwzięcia. Powołany został odrębny zespół składający się początkowo z 3 osób³. Przy pomocy jedyne go dostępnego źródła wiedzy o klasyfikacji NLM, jakim jest Internet, przetłumaczone zostały procedury klasyfikacyjne, opis powstania i budowa klasyfikacji. W trakcie prac powstały też

¹ Od sierpnia 2009 roku na stronie NLM można skorzystać z kursu online : *Introduction: Fundamentals of The NLM Classification* składającego się z 9 modułów.

² Elżbieta B o h a t k i e w i c z , K. J e n n e r - U t r a t , Anna K r z a k , Anna U r y g a : Model opracowania rzeczowego a organizacja i zarządzanie informacją w Bibliotece Medycznej CMUJ. *Biul. GBL* 2000 R. 46 nr 363 s. 13-29

³ Aktualnie zespół ten łączy funkcje gromadzenia i klasyfikacji tworząc „sekcję klasyfikacji i kształtowania kolekcji bibliotecznej”

procedury dodatkowe będące wynikiem dostosowywania klasyfikacji do naszych warunków⁴.

Po 6-ciu latach stosowania – narzędzie, jakim jest *Klasyfikacja NLM*, stało się równouprawnionym językiem informacyjno-wyszukiwawczym obok języka haseł przedmiotowych MeSH. Sposób prezentacji tego narzędzia w Komputerowym Katalogu Zbiorów Bibliotek UJ jest jeszcze dalekie od doskonałości. Niemniej wdrożony system klasyfikacyjny sprawdził się w wielu naszych rozwiązaniach:

- w jednoznaczny sposób identyfikuje książkę na półce, wskazuje lokalizację oraz ułatwia zdalne wypożyczenia;
- poszukiwanie informacji według schematu klasyfikacyjnego jest rodzajem wyszukiwania topograficznego, tematycznego i dziedzinowego oraz identyfikowania zbiorów poprzez typ publikacji;
- zbiory szeregowane wewnątrz poszczególnych działów kryją podobną do siebie organizację: ułożone są nie tylko alfabetycznie ale i chronologiczne oraz geograficzne (szeregowanie obok oryginału kolejnych wydań i tłumaczeń, skupianie biografii jednej osoby obok siebie, wykorzystywanie tablic geograficznych).

Wśród trudności, które dostrzegamy w obecnych warunkach i co do których żywimy nadzieję, że stracą swoją moc w przyszłych rozwiązaniach architektonicznych oraz technologicznych, znajdują się takie problemy jak:

- brak wolnego dostępu w magazynach (w projektowanych warunkach – zbiory druków zwartych tj. ok. 150.000 vol. oraz 3 roczniki ok. 600 tytułów czasopism drukowanych znajdzie się w wolnym dostępie dla użytkowników);
- brak systemu „*namierzania*” i identyfikacji położenia danej pozycji w przestrzeni bibliotecznej, w sytuacji gdy ta właśnie pozycja hipotetycznie może być w każdej chwili zamówiona zdalnie, poprzez komputerowy katalog, przez innego użytkownika;
- czytelnie z wolnym dostępem do zbiorów pozostających w trakcie klasyfikowania (w nowych warunkach jedynie wyselekcjonowane i sklasyfikowane zbiory zostaną przetransportowane);
- system klasyfikacji nie został *a priori* zaprojektowany w środowisku katalogu elektronicznego, co zmusza nas do szukania wielu okrężnych dróg dostosowujących możliwości katalogu elektronicznego VTLS/VIRTUA do kluczowych zadań klasyfikacji (problemy są stopniowo diagnozowane i rozwiązywane przez zespół informatyków i bibliotekarzy systemowych z BJ).

⁴ Wszystkie materiały dostępne są na stronie głównej Biblioteki Medycznej (<http://www.bm.cm-uj.krakow.pl/>)

Biblioteka – niezależnie od lansowanego projektu przeprowadzki – od kilku już lat przenosi się do wirtualnego środowiska po to, aby sprostać wymaganiom (oczekiwaniom) obecnych i przyszłych użytkowników dla których budynek biblioteki jest i najprawdopodobniej będzie poza miejscem ich pracy i nauki. Wirtualne przeglądanie dobrze zorganizowanej kolekcji, gdzie w określonych działach klasyfikacji umieszczone będą obok siebie różne typy „zgranulowanych” zbiorów, powinno stać się kluczem do efektywnego wyszukiwania i wykorzystywania wiedzy w nich zawartej.

Poza funkcjami wyszukiwawczymi i organizacyjnymi dobra klasyfikacja stanowi również klucz do kontrolowania oraz koordynowania polityki gromadzenia i selekcji zbiorów.

Regały na pulpit

Biblioteka Medyczna UJ CM

Ilościowa analiza kolekcji druków zwartych (razem ze zbiorami specjalnymi) na tle retrokonwersji katalogów

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	
Stan zbiorów wg inwentarza	339 023	337 437	337 396	335 438	326 376	327 166	-112 39 vol.
Gromadzenie zbiorów (wpływ do inwentarza)	4 647	4 622	4 313	4 768	3 463	3 133	2 49 51 vol.
Selekcja zbiorów (odpływ z inwentarza)	3 322	4 833	3 743	3 177	12 100	2 113	3 12 94 vol.
Ilość rekordów egzemplarza	28 026	31 333	42 600	49 127	32 310	37 194	Średni przyrost rekordów
Roczny przyrost	3 782	3 327	11 047	6 327	3 623	4 384	5 49 2
Sto % retrokonwersji	8,27%	9,33%	12,63%	14,66%	16,18%	17,48%	

Prezentowane powyżej zestawienie ilościowe może skłaniać do wniosku, że proces przeniesienia informacji katalogowej o drukach zwartych do katalogu online jest przedsięwzięciem zarówno czasochłonnym, kosztochłonnym jak i organizacyjnie niewykonalnym. Analiza ta wskazuje bowiem, że nasza Biblioteka realizując bieżące zadania związane z procesami gromadzenia i opracowania (tj. akwizycją nowych nabytków, selekcją niektórych kolekcji, klasyfikowaniem zasobów pod kątem dziedzinowym oraz ich opracowaniem formalno-rzeczowym) może liczyć na to, że jej komputerowa baza katalogowa nasyci się rekordami egzemplarza w 80 % dopiero za co najmniej 60 lat. Ta wizja - w konfrontacji z projektem przeniesienia naszej biblioteki do nowej lokalizacji za 5 lat - budzi uzasadniony niepokój.

Zamiast obejmować głębszą refleksję odpowiedź na pytanie: *jakie dalsze kroki przedsięwziąć w celu ułatwienia użytkownikom dostępu do zbiorów bibliotecznych?* – w tym miejscu chcemy przedstawić i skrótowo omówić kilka interesujących nas pozycji literaturowych. Są to:

1. Artykuł p.t. „Selection for preservation: considerations for the Health science” zestawiający poglądy, metody, kryteria i priorytety stosowane przy selekcji zbiorów w bibliotekach medycznych Stanów Zjednoczonych ze szczególnym

uwzględnieniem zasad, którymi kieruje się NLM przy mikrofilmowaniu posiadanych serii wydawniczych oraz monografii ³;

2. Studium porównawcze p.t. „A Qualitative, Comparative Study of the Use of Electronic Information and Other Services at Universitäts- und Landesbibliothek Münster” prowadzone przez znawcę problematyki brytyjskiego bibliotekarstwa akademickiego w odniesieniu do rozwiązań niemieckich. Studium opiera się na analizie wywiadów udzielonych przez bibliotekarzy, studentów i kadre dydaktyczną. Szczególnie ciekawe dla nas jest to, że ankietowane osoby miały w nieodległej pamięci bibliotekę z zamkniętym dostępem do swoich magazynów. Wdrożenie wolnego dostępu do półek w 1989 r. złamało historycznie ugruntowaną organizację zasobów bibliotecznych według bieżącej akcesji i przygotowało grunt do pełniejszego wykorzystywania serwisów świadczonych na odległość ⁴.
3. Artykuł p.t. „The CONSPECTUS: A Collection Analysis and development success” szczegółowo opisuje metodę wypracowaną i ogłoszoną w 1979 roku przez Research Library Group Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy, która zdomowała się w wielu bibliotekach na świecie i stała się międzynarodowym standardem. Metoda ta skrótowo polega na przypisywaniu kodów odzwierciedlających stan zasobów bibliotecznych w poszczególnych obszarach tematycznych do 5-ciu poziomów zaspokojenia potrzeb informacyjnych. Analizując korzyści i pułapki związane z użyciem tej metody, autor tego artykułu sygnalizuje fakt, iż najlepsze efekty stosowania metody są osiągane dzięki współpracy bibliotekarzy z wielu ośrodków. Metoda może być modyfikowana w zależności od potrzeb regionalnych, dziedzinowych oraz narodowych ⁵.
4. Artykuł p.t. „Updating Conspectus for a Digital Age” jest powiązany z artykułem cytowanym powyżej. Tutaj autorzy proponują nowe definicje poziomów zaspokojenia potrzeb czytelniczych mając na uwadze konieczność adaptacji metody Conspectus do nowych warunków tj. zdalnego dostępu i postaci cyfrowej zasobów udostępnianych przez biblioteki ⁶.
5. Dokument p.t. „An Evaluation of the Current Approach to Collaborative Collection Management in SCURL Libraries and Alternatives to Conspectus. Report and Recommendations on Collection Strength Measurement Methodologies for Use in SCURL Libraries. Final Report of the RSLP SCONE Project” rozszerza problematykę technik używanych przy stosowaniu metody Conspectus. Materiał oparty na doświadczeniach konsorcjum bibliotek naukowych w Szkocji objaśnia istotę testów pilotażowych które przygotowują proces penetrowania regałów bibliotecznych poprzez tematy, dziedziny, typy i formaty, podnosi role jakie pełnią tzw. *Checking lists* oraz *Przewodniki po zasobach referencyjnej literatury*, wskazuje na potrzebę skanowania kart

z tradycyjnych katalogów, które nie zostały objęte retrokonwersją oraz zwraca uwagę na konieczność a) wykonywania pomiarów pól reprezentujących daną dziedzinę w przestrzeni fizycznej i wirtualnej, b) prowadzenia oceny dostępnej kolekcji przez zewnętrznych ekspertów, c) przeprowadzania analizy cytowań d) kompilowania analiz bazujących na różnorodnych statystycznych wskaźnikach e) ankietowania użytkowników i badania ich potrzeb oraz zachowań. Obok informacji o technikach manualnych, materiał uzupełnia wiedzę o stosowaniu technik zautomatyzowanych przy realizacji projektów opartych na metodzie CONSPECTUS. W pewnym związku z omawianym dokumentem pozostaje raport prezentujący wyniki badań prowadzonych metodami Conspectus przez czeskich bibliotekarzy, który jest dostępny pod adresem <http://conspectus.nkp.cz/> ⁷.

6. Dokument p.t. „JISC National e-books observatory project. Key findings and recommendations” jest raportem z prowadzonego w Wielkiej Brytanii projektu, który przynosi ciekawą, świetnie zilustrowaną i świeżą (z punktu widzenia aktualności) analizę problematyki korzystania z książek elektronicznych z platform zarządzanych przez biblioteki uniwersyteckie. Studium przedstawia zagadnienia z perspektywy doświadczeń użytkownika, biblioteki i wydawcy, osadzając je w głębokim kontekście. Zakreśla też tendencje z którymi współczesne biblioteki muszą się zmierzyć przy zastępowaniu formy drukowanej podręczników w postaci cyfrową. Raport ten z pewnością będzie punktem wielu odniesień dla instytucji, które zarówno rozpoczynają swoją przygodę z wdrażaniem tego typu usług jak i posiadają własne doświadczenie i sprawdzoną praktykę ⁸.

Konfrontowanie naszej wiedzy, umiejętności i doświadczeń zawodowych do tych lub innych przykładów dobrej praktyki z zakresu szeroko rozumianej polityki gromadzenia kolekcji bibliotecznych jest bardzo przydatne. Kreując strategię rozwoju - **mając na uwadze próbę konstruowania regałów na pulpitych komputerów w ramach własnej uczelni** - musimy pamiętać, że ten proces nie tylko zależy od inwencji pojedynczej instytucji lub grupy zawodowej. Jest on i (w coraz większym stopniu) będzie splotem wielu innych przedsięwzięć o wielowymiarowym znaczeniu. W celu pewnego uproszczenia – przedsięwzięcia te pomieścimy w czterech zasadniczych nurtach, które rozumiemy jako:

- ▶ rozwój narzędzi i rozwiązań w oparciu o nowoczesne technologie informacyjne;
- ▶ powszechną cyfryzację tradycyjnych archiwów wiedzy przez producentów komercyjnych;
- ▶ digitalizację zagrożonych zniszczeniem lub o muzealnym znaczeniu kolekcji bibliotek, które uczestniczą w programach instytucjonalnych, regionalnych, środowiskowych i narodowych;

- ruch Open Access umożliwiający składowanie zasobów edukacyjnych i publikacji naukowych w repozytoriach otwartych na udostępnianie ich dla wszystkich⁵.

Zamykając rozważania na temat organizacji regałów na pulpicie wymienimy jeszcze kilka zrealizowanych i wdrażanych projektów, które przybliżają Bibliotekę UJ CM do nowoczesnych rozwiązań:

- Dostęp do informacji o księgozbiorze dydaktycznym skupiającym większość polskich podręczników (które przez lata nagromadziły się w wielu egzemplarzach) odbywa się poprzez Komputerowy Katalog Zbiorów Bibliotek UJ. Z tego poziomu prowadzone są wypożyczenia w ramach modułu zdalnej rezerwacji. W związku z tym, że w pracujemy w pewnej symbiozie z Biblioteką Jagiellońską, która gromadzi narodowy zasób wydawniczy, nasz użytkownik otrzymuje pełny dostęp do polskiego piśmiennictwa. Z tego punktu widzenia podejmowanie decyzji o wycofaniu niektórych pozycji z kolekcji Biblioteki Medycznej UJ CM będzie szybsze i łatwiejsze niż w innych bibliotekach.
- W związku z ogólnouniwersyteckim projektem związanym z budową JAGIELLOŃSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ [<http://jbc.bj.uj.edu.pl/dlibra/libra>] istnieje plan utworzenia archiwum skryptów oraz repozytorium zasobów edukacyjnych, które są dziełami wytwarzanymi na uczelni i co do których autorzy godzą się na współdzielenie praw do ich udostępniania szerszej społeczności akademickiej.
- Podejmując działania na rzecz opracowania w katalogu online XIX wiecznego piśmiennictwa medycznego zwłaszcza kolekcji zgromadzonych poloników – włączamy się w nurt odkrywania dzieł mających znaczenie dla historii polskiej medycyny nowożytnej i przygotowujemy ten zasób do ratowania go przed destrukcją spowodowaną kwaśnością papieru.
- Pierwsza próba dostępu do pakietów książek online miała miejsce w latach 2006-2008 poprzez platformę OVID. Niestety, z uwagi na niewielką statystykę wykorzystania, zakup dostępu na kolejne lata został przerwany. W 2010 roku po raz kolejny próbujemy ożywić udostępnianie książek online. poprzez zakup polskich podręczników z platformy <http://www.ibuk.pl/index.php> i otwarcie dostępu dla naszych użytkowników od przyszłego roku kalendarzowego. W ciągu najbliższych kilku miesięcy musimy przygotować pakiet ok. 35 – 40 referencyjnych podręczników i monografii z wielu specjalizacji i dziedzin medycyny, które będą udostępniane poprzez platformę MyiLibrary

⁵ „Przewodnik po otwartej nauce”, [<http://otwartanauka.pl/przewodnik-po-otwartej-nauce/>] który przybliży inicjatywę OPEN ACCESS - został stworzony w ramach projektu „Otwórz książkę”, realizowanego przez ICM UW przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego.

oraz wydawnictwo McGrawHill. Te nowe nabytki zostaną odpowiednio sklasyfikowane i opracowane katalogowo. Działanie związane z zakupem i promocją anglojęzycznych podręczników i monografii ma związek z realizacją projektu „eSPACE- wsparcie realizacji badań naukowych poprzez rozbudowę infrastruktury informatycznej, zwiększenie mobilności oraz rozszerzenie dostępności źródeł wiedzy”, który nasza Biblioteka realizuje wspólnie z Ośrodkiem Komputerowym UJ CM w ramach funduszy strukturalnych UE tj. z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego „Innowacyjna Gospodarka”.

- Od przeszło 10 lat gromadzenie czasopism łączy w sobie kombinację prenumeraty czasopism polskich i zagranicznych w formie drukowanej z formą elektroniczną oraz bazami danych. Polityka gromadzenia czasopism i baz danych prowadzona przez Bibliotekę Medyczną pozostaje w ścisłej korelacji z polityką gromadzenia reprezentowaną przez Bibliotekę Jagiellońską. Dzięki wspólnym zakupom wypracowany został model, który pozwala oszczędzić czas przy realizacji procedur zakupowych, proporcjonalnie dzielić się kosztami oraz rozszerzać dostęp do czasopism i baz danych z wszystkich dziedzin nauki na całą społeczność akademicką Uniwersytetu Jagiellońskiego. W niektórych uzasadnionych finansowo i merytorycznie sprawach Biblioteka Medyczna podejmuje zakupy obejmujące licencje dostępowe jedynie dla komputerów sieci UJ CM. Zestawienie zamieszczone poniżej wskazuje na bardziej zaawansowany, niż w przypadku druków zwartych, proces zamiany formy drukowanej czasopism na postać online.

Ilość tytułów czasopism i baz danych								
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Czasopisma importowane w druku	360	353	321	264	164	149	119	114
Czasopisma krajowe w druku	336	309	428	317	342	408	406	397
kolekcja e-czasopism biomedycznych	1850	2500	3260	3680	4086	5405	6299	6823
bazy danych online dedykowane dla BM	17	15	14	14	14	14	21	20

- W stosunku do wielotorowego kształtowania polityki gromadzenia druków zwartych – sposób zarządzania kolekcjami czasopism jest ugruntowany w naszej praktyce i przynosi dużo bardziej satysfakcjonujące wyniki w odpowiedzi na zapotrzebowanie czytelników. Obok katalogów integrujących informację o posiadanych kolekcjach czasopiśmienniczych – dysponujemy również dodatkowym narzędziem e-lokalizatorem, które oparte jest na usłudze Link-360. Pozwala to na integrowanie informacji o kolekcjach czasopism

elektronicznych w powiązaniu z kolekcjami tradycyjnymi. Poza funkcjami kontrolnymi i organizacyjnymi, które skupiają się wokół użytkowania i administrowania listy kolekcji czasopism od A do Z, *e-lokalizator* posiada zdolność linkowania do pełnych tekstów z poziomu udostępnianych przez nas baz danych, w tym *PUBMED*. Jednym z ważnych zabiegów wzbogacających możliwości *e-lokalizatora* było wprowadzenie przez zespół pracowników OIN naszej biblioteki - listy polskich czasopism dostępnych online. W konstruowaniu tej listy nieocenioną rolę odegrał serwis ARIANTA – naukowe i fachowe polskie czasopisma elektroniczne [<http://www1.bg.us.edu.pl/bazy/czasopisma/>] prowadzony przez Anetę Drabek i Arkadiusza Pulikowskiego z Uniwersytetu Śląskiego.

- Istotne znaczenie dla promocji świadomego korzystania z regałůw i półek poprzez różnorodne serwisy i usługi oferowane przez naszą bibliotekę przypisujemy również innemu ważnemu projektowi. Projekt „*Pro bono Collegii Medici Universitatis Jagiellonicae*”, jest rozwijany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. W latach 2011-2013 planujemy zorganizować 30 specjalistycznych kursów wzmacniających potencjał dydaktyczny naszej uczelni. Kursy dedykujemy kadrze, która powinna posiadać pełniejszą wiedzę o możliwościach wykorzystania zasobów i technologii informacji naukowej w programach nauczania oraz umiejętności i kompetencje w zakresie wyszukiwania informacji.

Książki do kieszeni

Udostępnianie książek elektronicznych poprzez Internet nie jest z pewnością ostatnim krokiem w zakresie dystrybucji książek do czytelników. Ostatnie lata przynoszą intensywny rozwój urządzeń określanych mianem **czytników książek (ebook readers)** – niewielkich elektronicznych urządzeń przeznaczonych do wyświetlania książek i periodyków w postaci cyfrowej z wykorzystaniem zaawansowanych technologii prezentacji druku takich jak *E-Ink*.

Przykłady czytników książek

Odpowiednio wysoka jakość odwzorowania druku stanowi istotny czynnik przyswajania czytanych treści. Wiele badań dowodzi, iż poziom zrozumienia treści największy jest przy zastosowaniu papieru i klasycznego druku, mniejszy gdy mamy do czynienia z dokumentami o postaci zbliżonej do drukowanej (n.p. PDF), zaś najmniejszy dla tekstów zawartych n.p. na stronach internetowych.

Czytniki książek oferują jakość akceptowaną przez użytkowników dodając do tego wszystkiego funkcjonalności nieosiągalne w przekazie drukowanym. Do najważniejszych należą:

- łatwa przenaszalność;
- możliwość przeszukiwania (także wielu książek równocześnie);
- niższy koszt.

Podstawową zaletą czytników książek jest przede wszystkim możliwość załadowania do nich całej biblioteki książek. Zatem jedno urządzenie może stać się alternatywą dla całych regałów z książkami, co więcej może być przenoszone i wykorzystywane praktycznie wszędzie.

Coraz więcej firm oferuje czytniki książek. Do najpopularniejszych obecnie na świecie należą:

- Amazon Kindle
- Apple iPad
- Sony Rader
- nook

Potężne koncerny wydawnicze angażują coraz więcej środków w przygotowanie produktów w postaci eksiążek. Wymienić tu można chociażby Amazon oraz O'Reilly, które oferują eksiążki (także w pakietach) po cenach znacznie niższych niż wersje drukowane.

Czytniki (wykazujące się wyżej wspomnianymi cechami) zdają się stwarzać dla bibliotek nowe możliwości realizacji procesów udostępniania zasobów bibliotecznych.

Niektóre biblioteki rozpoczęły pilotaże wykorzystania czytników jako sposobu realizacji wypożyczeń książek. Jednym z pierwszych, gdzie zastosowano czytniki jest biblioteka Uniwersytetu Newcastle (http://www.ncl.ac.uk/library/about/news/details.php?news_id=217). W pilotażu wykorzystano czytniki typu *Sony PRS505*, które studenci mogli wypożyczać na 7 dni, mogli załadować do nich książki z serwera biblioteki, jak i darmowe książki pobrane z Internetu. Pilotaż wykorzystania czytników realizowany jest również na Uniwersytecie Princeton (<http://www.princeton.edu/ereaderpilot/>).

Pomimo, że wyniki tych pilotaży nie są jednoznaczne – prognozy co do wykorzystywania tej nowej formy wypożyczeń bibliotecznych - wydają się budzić optymizm. Pilotaże pozwoliły bowiem określić wymogi, jakie użytkownicy ze

środowisk akademickich stawiają przed tymi nowymi rozwiązaniami. Wśród nich należy wymienić:

- wsparcie dla sporządzania notatek;
- możliwość nanoszenia notatek wprost na tekst;
- sprawna nawigacja pomiędzy odnośnikami (przypisami);
- wykorzystanie obrazów i video w dobrej jakości.

Prowadzone przez biblioteki pilotaże wskazały też na problemy, które wstrzymują upowszechnienie się czytników na Uczelniach. Do nich należą:

- Brak jednego formatu udostępniania - niestety, nie istnieje obecnie jeden powszechnie uznany format książek obsługiwany przez wszystkie czytniki i oferujący wszystkie pożądane funkcjonalności. Można dzisiaj mówić o kilku formatach dominujących tj.: PDF, ePub (otwarty standard XML), mobi (dla Kindle).

Zróżnicowanie formatów książek (Źródło: <http://oreilly.com/ebooks/>)

Brak jednego, ogólnie obowiązującego formatu wiąże się także z brakiem standaryzacji systemu zarządzania prawami autorskimi (*DRM - digital right management*). Funkcjonalność zarządzania licencją do dokumentu elektronicznego staje się kluczowa w sytuacji, gdy kopiowanie takiego utworu jest banalnie łatwe. Przygotowane przez biblioteki procedury wypożyczeń eksiążek muszą być oparte o systemy DRM. Inaczej biblioteka straci kontrolę nad udostępnianiem swych zasobów.

- Kwestie licencyjne - wydaje się, że producenci eksiążek nie są jeszcze w pełni gotowi do ich wykorzystania czytników w bibliotekach. Świadczy o tym brak odpowiednich polityk licencyjnych sprzyjających bibliotekom, które chcą wprowadzić do swojej praktyki ten nowy sposób udostępniania zasobów.

Poniżej przytaczamy w oryginalnym brzmieniu fragment wyciągu z zapisów umowy licencyjnej firmy Amazon:

„Unless specifically indicated otherwise, you may not sell, rent, lease, distribute, broadcast, sublicense or other-wise assign any rights to the Digital Content or any portion of it to any third party, and you may not remove any proprietary notices or labels on the Digital Content.”

Wydaje się, że tak sformułowane ograniczenia - praktycznie na dzień dzisiejszy - uniemożliwiają bibliotekom działania skierowane na rzecz rozwoju usług wypożyczeń książek elektronicznych za pośrednictwem *e-czytników*^{9, 10, 11}.

Może to i dobrze !

Przecież jak wykazujemy to na to różnych przykładach w zakresie przystosowywania naszych organizacji do rzeczywistości cyfrowej mamy jako bibliotekarze jeszcze wiele do zrobienia.

¹ Gilhirst Alan: Subject approach to managing information. A. Handbook of Special Librarianship and Information Work. 7th edition. London. Aslib. 1998

² National Library of Medicine (NLM) Classification Scheme in http://hlwiki.slais.ubc.ca/index.php/National_Library_of_Medicine_classification

³ D. T. Richards, L. W. McClure, E. G. Miner: Selection for preservation: considerations for the health science. Bull Med Libr Assoc 77(3) July 1989: 284-292 <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC227434/>

⁴ Crawford John C.: A Qualitative, Comparative Study of the Use of Electronic Information and Other Services at Universitäts- und Landesbibliothek Münster. Liber Quarterly 1999, 9: 352-365 <http://webdoc.gwdg.de/edoc/aw/liber/lq-3-99/lq-3-99-s352b365.pdf>

⁵ Wood Richard J.: The CONSPECTUS: A Collection analysis and development success. Library Acquisition: Practice & Theory, Vol. 20, No. 4, pp. 429--453, 1996.

⁶ Clayton a Peter, Gorman b Gary E.: Updating conspectus for a digital age. Library Collections, Acquisitions & Technical Services 26 (2002) 253--258.

⁷ An Evaluation of the Current Approach to Collaborative Collection Management in SCURL Libraries and Alternatives to Conspectus. Report and Recommendations on Collection Strength Measurement Methodologies for Use in SCURL Libraries. Final Report of the RSLP SCONE project. (C. Ekmekcioglu, D. Nicholson) March 2001 <http://scone.strath.ac.uk/FinalReport/SCONEFPNXA2.pdf>

⁸ JISC national e-books observatory project. Key findings and recommendations. Final Report, November 2009 by JISC Collections, Brettenham House. <http://www.jiscebooksproject.org/reports/finalreport>

⁹ As college students reject the kindle what ebook reader is going to work <http://techwag.com/index.php/2009/09/29/as-college-students-reject-the-kindle-what-ebook-reader-is-going-to-work/>

¹⁰ Will The iPad iBooks Kill The Ebook Reader? <http://www.ebookreadersreview.co.uk/>

¹¹ Newcastle University Library e-book reader loans – Frequently Asked Questions http://www.ncl.ac.uk/library/resources/ebooks/faq/loan_scheme.php

Mgr Regina Rohleder
Wrocław - PWr.

KONSORCJUM DBC - WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK PRZY TWORZENIU KOLEKCJI CYFROWYCH, ZBIORY MEDYCZNE

Działania w zakresie gromadzenia zbiorów cyfrowych podjęte przez wrocławskie biblioteki akademickie stały się impulsem do podpisania umowy Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej. Zasady funkcjonowania Konsorcjum, tworzenia cyfrowego repozytorium oraz metadanych obiektów cyfrowych wypracowano na zasadzie wzajemnego porozumienia uwzględniając różnorodność zasobów bibliotecznych. Zbiory cyfrowe zgromadzono na serwerze we Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym, wdrażając system dLibra. W Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej wyodrębniono publikacje o charakterze medycznym, w tym kolekcję Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich i przeanalizowano je pod kątem typu, wielkości oraz wykorzystania przez czytelników. Dokonano przeglądu zasobów medycznych w serwisach: Federacji Bibliotek Cyfrowych, europejskiej biblioteki cyfrowej Europeana oraz europejskiego repozytorium wyników badań naukowych DART - Europe. Opisano ograniczenia formalno-prawne wpływające na kształt prezentowanego zasobu cyfrowego.

Wstęp

W ostatnich latach nastąpił dynamiczny postęp w tworzeniu i rozwoju bibliotek cyfrowych w Polsce. Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa (DBC) powstała na bazie utworzonej w 2004 roku Biblioteki Cyfrowej Politechniki Wrocławskiej. Względy organizacyjne, ekonomiczne i technologiczne zadecydowały o utworzeniu Konsorcjum DBC (w 2006 roku) skupiającym początkowo 11 (10 wyższych uczelni Wrocławia i Zakład Narodowy im. Ossolińskich), a obecnie 18 instytucji regionu Dolnego Śląska i Opola. Konsorcjum ma charakter otwarty i wyraża gotowość przyjęcia kolejnych członków deklarujących gromadzenie zbiorów cyfrowych w DBC. Każdy z uczestników Konsorcjum autonomicznie podejmuje decyzje dotyczące wyboru zbiorów do kolekcji DBC. W ogólnie przyjętych kryteriach wyboru preferowane są zbiory współczesne do wykorzystania w procesach dydaktycznych zarówno zdalnych jak i tradycyjnych, zasoby zawierające wyniki badań naukowych promujące uczelnie i inne jednostki naukowe oraz zbiory istotne dla dziedzictwa kulturowego. Bardzo ważne jest również zabezpieczenie i ochrona najcenniejszych zbiorów stanowiących Narodowy Zasób Biblioteczny. W dobie powszechnego Internetu istotną cechą bibliotek cyfrowych jest wiarygodność informacji, gwarancja jakości prezentowanej wiedzy, jej trwałość i profesjonalne opracowanie informacji o źródłach. Powstające

biblioteki cyfrowe oparte są na współpracy w zakresie technologii ICT, organizacji i metod opracowania zbiorów. Przedmiotem niniejszych rozważań będą polskie zasoby medyczne dostępne w Internecie.

Współpraca bibliotek cyfrowych

Poznańskie Centrum Superkomputerowo-Sieciowe (PCSS), twórca systemu dLibra (Digital Library Framework) i serwisu Federacji Bibliotek Cyfrowych (FBC), wspiera technologicznie powstające biblioteki cyfrowe. Działając w ramach sieci naukowej PIONIER oferuje kompletne narzędzia informatyczne do budowy bibliotek cyfrowych oraz zapewnia dostęp do usług sieciowych umożliwiających przeglądanie metadanych w rozproszonych repozytoriach cyfrowych. Komunikację między systemami wyszukiwawczymi a repozytoriami gromadzącymi obiekty cyfrowe obsługuje protokół OAI – PMH (Open Archives Initiative – Protocol for Metadata Harvesting) do selektywnego pobierania metadanych i aktualizacji informacji o zasobach cyfrowych.

Baza obiektów cyfrowych, w systemie dLibra, funkcjonuje na serwerze we Wrocławskim Centrum Sieciowo-Superkomputerowym (WCSS), które odpowiada za obsługę w zakresie informatycznym i technologicznym. WCSS przejął kontrolę nad aplikacją administratora bazy i zapewnia wdrażanie kolejnych wersji oprogramowania dLibra. Administrator zarządza hierarchiczną strukturą bazy, nadaje uprawnienia redaktorom oraz czytelnikom. Redaktorzy koordynatora Konsorcjum (role koordynatora pełni Politechnika Wrocławska) mają dostęp do katalogów i kolekcji wszystkich członków DBC, natomiast uprawnienia pozostałych redaktorów ograniczono do danej instytucji. Redaktorzy zdalnie zamieszczają obiekty cyfrowe (pełne teksty i metadane). Jakość opisu metadanych wpływa na wyniki wyszukiwania publikacji w bibliotece cyfrowej. W celu ujednolicenia metadanych opracowano „Instrukcję tworzenia opisu metadanych w formacie Dublin Core Metadata Element Set w Konsorcjum Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej”. Instrukcja wraz z formularzami dla autorów jest dostępna na Forum DBC.

W dziewięciu bibliotekach instytucji należących do Konsorcjum DBC redaktorzy wprowadzają publikacje do bazy. Pozostałe podmioty tworzą kolekcje korzystając z usług redaktorów koordynatora, który zapewnia szkolenia, konsultacje i sprawuje opiekę merytoryczną nad poprawnością metadanych. Koordynator przedstawia coroczne sprawozdania na spotkaniach Rady Konsorcjum, gdzie dyskutowane są bieżące problemy, wypracowywane rozwiązania oraz wytyczane kierunki rozwoju DBC. Przy tworzeniu cyfrowego repozytorium stosowane są dobre praktyki będące wyrazem dbałości o jakość obiektów cyfrowych i przyjazny dostęp do rozproszonych zasobów. W roku 2008 powstało Konsorcjum Polskie Biblioteki Cyfrowe zajmujące się tworzeniem standardów opisu dokumentów cyfrowych.

dLibra daje bogate możliwości wyszukiwania publikacji. Tworząc kwerendy lokalnie, można przeszukiwać pełne teksty i/lub metadane. Zapytania mogą być proste

lub zaawansowane z użyciem operatorów koniunkcji i alternatywy. Można również ograniczać przeszukiwanie do wybranych kolekcji, przeglądać listy publikacji lub indeksy. Czytelnicy komunikując się z bazą DBC za pośrednictwem strony WWW otrzymują wyniki wyszukiwania.

Zastosowanie sieciowych narzędzi informatycznych daje sposobność przeszukiwania metadanych w rozproszonych bibliotekach cyfrowych, serwisie FBC, europejskiej multimedialnej bibliotece cyfrowej Europeana, repozytorium wyników badań naukowych DART – Europe oraz innych otwartych repozytoriach czy też w popularnych wyszukiwarkach, np. Google, Onet, OAIster, itp.

Serwis FBC odgrywa niezwykle ważną rolę w systemie polskich bibliotek cyfrowych. Przede wszystkim jest agregatorem metadanych rozproszonych zasobów umożliwiając ich przeszukiwanie. Gromadzi informacje o bibliotekach cyfrowych i planowanych publikacjach.

Europejska Biblioteka Cyfrowa jest inicjatywą Komisji Europejskiej i państw członkowskich. Od 2008 roku działa prototyp strony, a uruchomienie wersji 1.0 z 10 milionami publikacji (obecnie ponad 6 milionów) zaplanowano na rok 2010. Członkowie Fundacji EDL (European Digital Library) nadzorującej Europeana są zobowiązani do:

- *Udostępniania europejskiego dziedzictwa kulturowego i naukowego w portalu międzydziedzinowym*
- *Współpracy przy dostarczaniu materiałów cyfrowych i utrzymaniu wspólnego portalu*
- *Inicjatywy w zakresie wspólnej prezentacji dokumentów cyfrowych*
- *Wspierania digitalizacji europejskiego dziedzictwa kulturowego i naukowego*

W tym projekcie Polskę reprezentuje Biblioteka Narodowa współpracująca z PCSS.

Projekt DART-Europe zmierza do utworzenia jednolitego serwisu cyfrowych rozpraw i prac naukowych, w pełnym tekście. Przedsięwzięcie to ma na celu rozpowszechnianie tematyki badawczej naukowców europejskich, w celu podejmowania wspólnych projektów.

Polskie biblioteki cyfrowe uczestniczą w realizacji projektów Europeana, DART – Europe, ENRICH i innych międzynarodowych otwartych repozytoriach.

Funkcjonowanie biblioteki cyfrowej wymaga szerokiej wielopłaszczyznowej współpracy z wieloma podmiotami. Podstawą do zbudowania biblioteki cyfrowej prezentującej dorobek instytucji jest wypracowanie mechanizmów pozyskiwania publikacji do udostępniania w sieciach komputerowych oraz wsparcie organizacyjne i finansowe dla procesów digitalizacji. Systemy informatyczne są wdrażane i obsługiwane przez centra komputerowe w porozumieniu z osobami tworzącymi kolekcje cyfrowe. Opracowanie i gromadzenie zbiorów w regionalnych bibliotekach cyfrowych opiera się na współpracy bibliotekarzy i informatyków z różnych instytucji.

Przy gromadzeniu najnowszej literatury konieczna jest współdziałanie z autorami i wydawnictwami (najlepiej uczelnianymi). Przeszukiwanie rozproszonych zbiorów cyfrowych wymaga jednolitego opisu metadanych publikacji oraz zapewnienia prawidłowego funkcjonowania usług sieciowych. PCSS wraz ze środowiskiem bibliotekarzy cyfrowych wypracowało formy ciągłej współpracy bibliotek cyfrowych, należą do nich:

- Forum dLibra
- Forum Biblioteka 2.0
- Warsztaty „Biblioteki cyfrowe”
- Konferencja „Polskie biblioteki cyfrowe”

Zbiory przeznaczone są dla każdego użytkownika Internetu, bez konieczności logowania się. Zarejestrowany użytkownik otrzymuje dostęp do dodatkowych funkcjonalności, w tym powiadamiania o nowościach w bibliotece cyfrowej.

Zbiory DBC

DBC rozwijając szeroką współpracę regionalną, krajową i zagraniczną dostarcza użytkownikom pełne teksty zbiorów oferując szerokie spektrum wiedzy. Rozpowszechnianie dorobku dydaktycznego i naukowego służy wspomaganiu zdalnego nauczania i promocji polskiej nauki. Działalność DBC wpisuje się w rozwój społeczeństwa informacyjnego Dolnego Śląska.

DBC zawiera 18 kolekcji noszących nazwy instytucji oraz kolekcję – Środowisko Akademickie i Wystawy. Niektóre kolekcje dzielą się na podkolekcje w podziale bądź chronologicznym, bądź według typu zasobu. Wystawy wzbogacone animowanymi miniaturkami, mają atrakcyjną formę wizualną.

Zbiory należące do domeny publicznej można bez problemu zamieszczać w sieciach komputerowych. Ustalając kryteria wyboru zasobów gromadzonych w bibliotece cyfrowej preferuje się zbiory o charakterze dydaktycznym, pozycje unikatowe cenne dla dziedzictwa kulturowego cywilizacji oraz regionalia, związane tematycznie z profilem danej instytucji. Digitalizacja jest jednocześnie sposobem na archiwizację zbiorów zniszczonych, którym grozi bezpowrotna utrata. Nie mniej jednak należy wziąć pod uwagę fakt, że proces skanowania i opracowania plików jest niezwykle kosztowny, dlatego też niezbędne jest odpowiednie określenie kryteriów wyboru zasobów do digitalizacji. Obowiązkiem redaktorów jest weryfikacja tytułów planowanych utworów, aby zapobiegać powstawaniu kolejnych kopii zdigitalizowanych w innych instytucjach. Pomocą tutaj służy serwis Federacji Bibliotek Cyfrowych generujący listę duplikatów. Dlatego tak ważne jest tworzenie list planowanych publikacji.

Znacznie prostsze i tańsze w opracowaniu są współczesne zbiory „born - digital”, stanowiące mniej liczny zasób niż rzadziej poszukiwane zbiory historyczne.

Idea tworzenia bibliotek cyfrowych w Polsce zrodziła się pod koniec XX wieku, kiedy znaczny wzrost liczby studentów wpłynął na dostęp do zbiorów bibliotecznych.

Brakowało podręczników, a na miejsca w czytelnich trzeba było czekać. Tak, więc impulsem do tworzenia zasobów cyfrowych w początkowym okresie było wspieranie tradycyjnych procesów dydaktycznych. Z czasem ta rola wzrosła jeszcze bardziej, kiedy powstawały portale zdalnego nauczania.

The screenshot shows the 'Zaawansowane' (Advanced) search tab. Under 'Zbuduj zapytanie:' (Build query:), there are two input fields for 'Temat i słowa kluczowe' (Topic and keywords). The first field contains 'medycyna' and the second contains 'historia medycyny', separated by an 'OR' operator. There are checkboxes for 'publikacje dostępne' (available publications) and 'publikacje planowane' (planned publications), both of which are checked. Below this, under 'Ogranicz wyniki zapytania do:' (Limit query results to:), there are three radio button options: 'Publikacji dodanych lub zmodyfikowanych w ciągu' (Publications added or modified within) with a dropdown set to 'ostatniego tygodnia' (last week), 'Publikacji dodanych lub zmodyfikowanych od dnia' (Publications added or modified from the date) with a date field set to '2010-05-04', and 'Nie ograniczaj wg daty dodania / modyfikacji' (Do not limit by date of addition / modification), which is selected. At the bottom right are 'Szukaj' (Search) and 'Wyczyść' (Clear) buttons, and a link 'Wybierz biblioteki cyfrowe' (Select digital libraries).

Rys. 1. Wyszukiwanie zaawansowane w FBC

The screenshot shows the 'Wyniki wyszukiwania' (Search results) page. It displays the search criteria: 'Zapytanie: Lista publikacji spełniających warunek: Temat i słowa kluczowe: medycyna OR Temat i słowa kluczowe: historia medycyny'. It shows the number of results: 'Wyniki: Biblioteki z dostępnymi publikacjami: 2 103' and 'Biblioteki z planowanymi publikacjami: 44'. Below this is a table of results with columns for 'Prosty' (Simple) and 'Rozbudowany' (Expanded) views. The table lists 10 results, each with a title, author, and a 'Zobacz' (View) button. The titles are: 1. 'Dzieje gnieźnieńskiej medycyny w świetle zasobów źródłowych' by Dynda, Jerzy Marian, Red.; 2. 'Nauka sztuki polichieczny dla niewiast przez Mikolaja Mianowskiego' by Mianowski Mikolaj; 3. 'Pogląd na stan sztuki lekarskiej w Indiach Starożytnych' by Zarembka, Wacław; 4. 'Opatrunek trwały i leczenie ran pod wilgotnym strupem krwi' by Przegląd Lekarski, 1887, R. 26, nr 2, s. 29-31 - Mikolaj-Radecki, Jan; 5. 'Opatrunek trwały i leczenie ran pod wilgotnym strupem krwi' by Przegląd Lekarski, 1887, R. 26, nr 1, s. 21-23 - Mikolaj-Radecki, Jan; 6. 'O wyłączeniu ognisk martwych z jamy brzusznej: przyczynki do chirurgii jamy brzusznej' by Przegląd Lekarski, 1886, R. 25, nr 1, s. 1-3 - Mikolaj-Radecki, Jan; 7. 'Ueber die Ausschaltung todter Raume aus der Peritonealhöhle, mit besonderer Rücksicht auf die Exstirpation der aus der Beckenhöhle ausgehenden Geschwülste, Archiv für Klinische Chirurgie, 1887, Bd 34, S. 635-657' by Mikolaj-Radecki, Jan; 8. 'Propedeutyka lekarska: wstęp do nauk lekarskich ze szczególnym uwzględnieniem historii medycyny polskiej: wykład wygłoszony w Uniwersytecie Warszawskim w latach akademickich 1918-19 i 1919-20' by Sokolowski, Alfred (1850-1924); 9. 'Z dziejów lecznictwa w Rydułtowach od 1900 roku' by Mura, Alojzy; 10. 'Główny Śląsk dokumentowanie dziejów lecznictwa ze szczególnym uwzględnieniem ziem dawnych księstw cieszyńskiego i opawskiego' by Dynda, Jerzy Marian, Red., Mrozga, Joanna, Red.

Rys. 2. Lista wyników wyszukiwania w FBC

Oprócz zbiorów o charakterze dydaktycznym udostępniane są współczesne rozprawy doktorskie, rozprawy habilitacyjne, monografie, książki i materiały konferencyjne stanowiące dorobek uczonych. Wydaje się, że ta forma promowania wyników badań instytucji naukowych jest jak najbardziej naturalna. Biblioteki cyfrowe odgrywają niebagatelną rolę popularyzując wiedzę i wspierając programy budowy społeczeństwa informacyjnego, dlatego też w DBC przyjęto założenie, że wszystkie zasoby dostępne w sieci globalnej są w pełnym tekście.

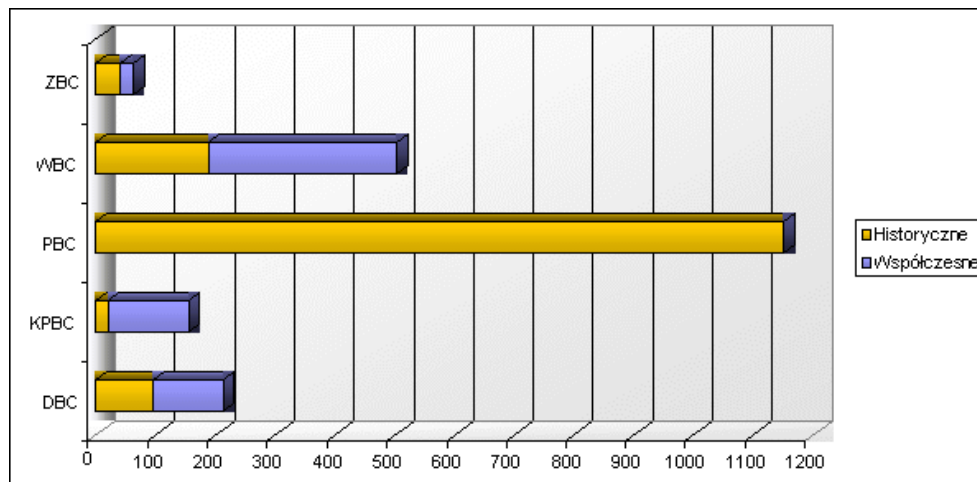
Zbiory medyczne

Dokonano przeglądu polskich zasobów cyfrowych w serwisie FBC pod kątem publikacji o tematyce medycznej (rys. 1). W tym celu utworzono kwerendę składającą się z *Tematu i słów kluczowych* dla terminów „medycyna” i „historia medycyny”. W wynikach wyszukiwania (rys. 2) otrzymano listę publikacji z informacją o bibliotekach gromadzących te zbiory.

Na podstawie powyższej listy wybrano 5 bibliotek cyfrowych w celu przeanalizowania zasobu pod kątem zbiorów medycznych. Wskazane biblioteki cyfrowe liczą powyżej 50 pozycji o tej tematyce i gromadzą 97% zasobów z tej dziedziny w polskich bibliotekach cyfrowych. Zbiory medyczne udostępniane są poprzez biblioteki regionalne, takie jak:

- Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa (ZBC)
- Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC)
- Podlaska Biblioteka Cyfrowa (PBC)
- Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa (KPBC)
- Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa

Kwerendę utworzoną w FBC powtórzono w wybranych bibliotekach. Zbiory posortowano według porządku chronologicznego i według typu zasobu. Przyjęto założenie, że zbiorom powstałym do roku 1990 przyznano miano *zbiorów historycznych*, natomiast dorobek wydawniczy ostatniego dwudziestolecia nazwano *zbiorami współczesnymi*. Do zbiorów historycznych zaliczają się prace naukowo-dydaktyczne, regionalia, czasopisma naukowe oraz cenne zabytki piśmiennictwa. Publikacje współczesne stanowią przede wszystkim wydawnictwa akademickie: książki, podręczniki, monografie, rozprawy doktorskie, materiały konferencyjne, czasopisma naukowe, multimedia, itp.

Rys. 3. Zbiory medyczne w wybranych bibliotekach cyfrowych

W ZBC zgromadzono roczniki czasopism medycznych z lat 1951-1957, 1969-2008 oraz pojedyncze woluminy zbiorów współczesnych i historycznych. Są to zbiory Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie oraz Akademii Morskiej w Szczecinie.

Pierwsza w Polsce regionalna biblioteka cyfrowa w systemie dLibra – WBC oferuje czasopisma historyczne z lat 1889-1948, książki historyczne (w tym starodruki) oraz pokaźny współczesny zasób rozpraw habilitacyjnych i doktorskich pochodzących ze zbiorów Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu i Biblioteki Kórnickiej Polskiej Akademii Nauk.

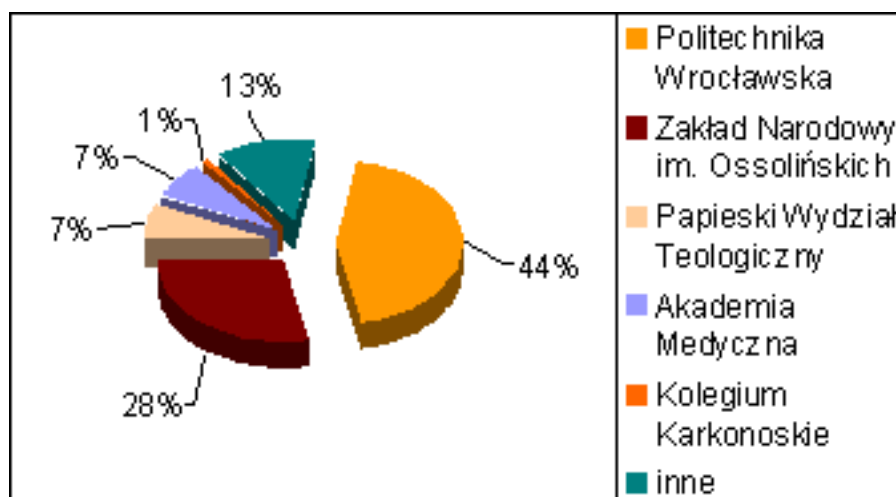
Największa liczba pozycji medycznych znajduje się w PBC – tytuły czasopism z lat 1877-1939, oraz książki, broszury i wykłady Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku. W tej kolekcji udostępniane są wyłącznie zbiory historyczne.

W KPBC umieszczono kilka książek historycznych, czasopismo z lat 1924-1939 oraz cztery tytuły czasopism współczesnych ze zbiorów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy.

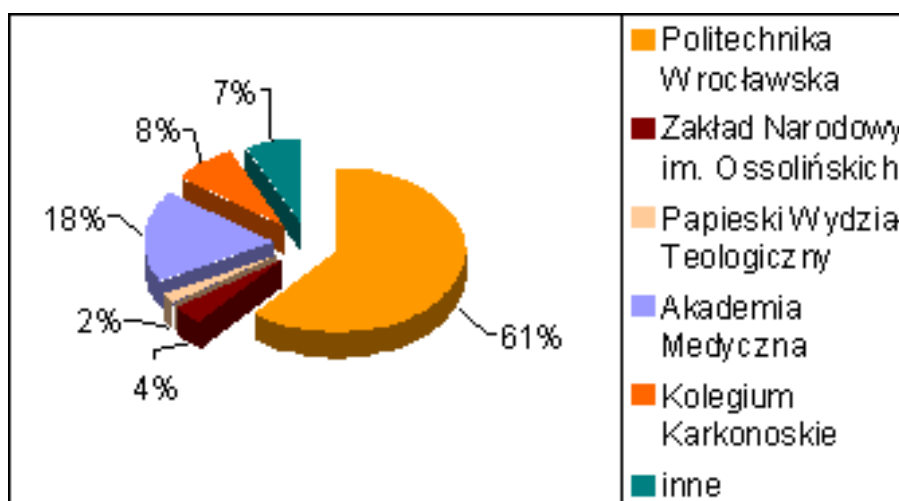
DBC udostępnia zbiory medyczne przede wszystkim Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich, w dwóch podkolekcjach: *Czasopisma AM* i *Jan Mikulicz-Radecki*. W zbiorach tych znajdują się książki historyczne, w tym prace naukowe związane z osobą Jana Mikulicza-Radeckiego i najbardziej poszukiwane przez czytelników współczesne czasopisma:

- „Advances in Clinical and Experimental Medicine” (2002-2010)
- „Polimery w Medycynie = Polymers in Medicine „ (2000-2010)
- „Dental and Medical Problems” (2002-2009)

Poza tym współczesne książki z zakresu medycyny zgromadzone są w kolekcji Kolegium Karkonoskiego w Jeleniej Górze.

Rys. 4. Publikacje Akademii Medycznej we Wrocławiu w kolekcji DBC

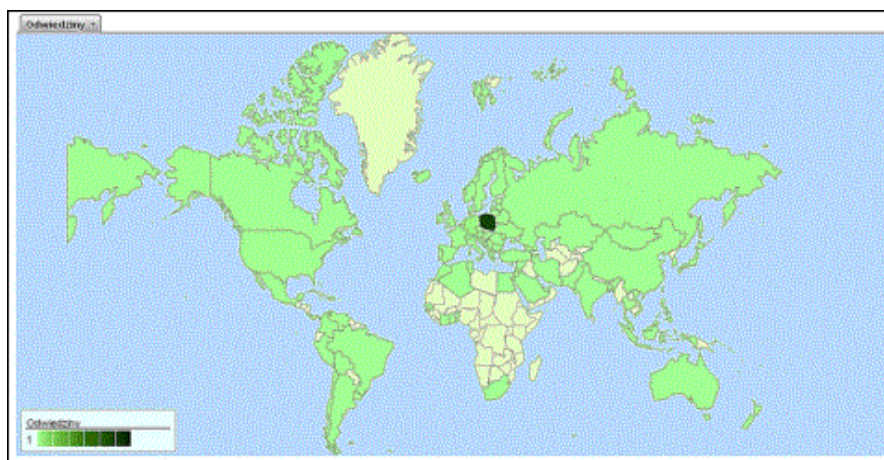
Rys. 5. Liczba wyświetleń publikacji Akademii Medycznej we Wrocławiu w DBC

W kolekcji DBC zbiory Akademii Medycznej we Wrocławiu stanowią niewielką część, zaledwie 7% (rys. 4). Nie mniej jednak zainteresowanie wydawnictwami medycznymi jest znaczne. Skorzystało z nich, aż 18% odwiedzających (rys. 5).

Najpopularniejszą publikacją z dziedziny medycyny, w polskich bibliotekach cyfrowych, jest czasopismo „Advances in Clinical and Experimental Medicine”, Vol. 15, 2006, nr 1 - zajmujące 3 pozycję na liście najczęściej czytanych publikacji w DBC. Kolejne wysokie miejsca zajmują:

Numer pozycji	Tytuł	Liczba wyświetleń
3.	Advances in Clinical and Experimental Medicine, Vol. 15, 2006, nr 1	38 660
8.	Repetitorium z rozwoju człowieka	23 788
10.	Advances in Clinical and Experimental Medicine, Vol. 16, 2007, nr 1	21 110
11.	Advances in Clinical and Experimental Medicine, Vol. 15, 2006, nr 4	20 370
13.	Multimodal image processing in cytology	19 971
18.	Advances in Clinical and Experimental Medicine, Vol. 15, 2006, nr 2	17 804
22.	Advances in Clinical and Experimental Medicine, Vol. 14, 2005, nr 5	13 908

Wraz z powiększającym się zasobem cyfrowym DBC wzrasta liczba czytelników z całego świata. Na rysunku 6 zaprezentowano mapę odwiedzających (zielony kolor) od grudnia 2008 do maja 2010 roku. Bibliotekę cyfrową odwiedziło łącznie ponad 5,3 miliona czytelników, natomiast kolekcję Akademii Medycznej 370 tysięcy internautów.

Rys. 6. Odwiedzający DBC [źródło: Google Analytics]

Wyszukiwanie proste w europejskiej bibliotece cyfrowej działa w miarę poprawnie. Liczba wyników w FBC i Europeanie jest porównywalna. Natomiast wyszukiwanie zaawansowane w Europeana nie daje zadowalających efektów. Należy pamiętać, że to repozytorium ciągle jeszcze znajduje się w fazie testów.

Wyszukując według tematu „medycyna” w repozytorium Dart – Europe otrzymujemy 174 tytuły prac naukowych, prawie wszystkie z Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu. Inne uczelnie medyczne nie zamieszczają rozpraw naukowych w bibliotekach cyfrowych. Wzrastające zainteresowanie czytelników zbiorami z dziedziny nauk medycznych, w szczególności współczesnymi czasopismami i pracami badawczymi, stanowi cenną wskazówkę dotyczącą gromadzenia tych publikacji w bibliotekach cyfrowych.

Prawo i inne ograniczenia

Biblioteki korzystają swobodnie z możliwości udostępniania zbiorów, które znalazły się w domenie publicznej, czyli utworów, dla których wygasły prawa autorskie lub nigdy nie były one przedmiotem prawa autorskiego. Czytelnicy są najbardziej zainteresowani wydawnictwami współczesnymi. Dużym ograniczeniem w gromadzeniu tych obiektów cyfrowych jest *Ustawa o prawach autorskich i prawach pokrewnych*, która nakłada na biblioteki obowiązek uzyskania zgody na rozpowszechnianie pełnych tekstów w sieciach komputerowych. Wydawcy literatury przeciwstawiają się działaniom bibliotek zastrzegając sobie prawa do wyłączności w zakresie rozpowszechniania utworów na różnych polach eksploatacji. W przypadku zbiorów podlegających ustawie należy uzyskać zgodę autora oraz wydawnictwa i tutaj praktyka pokazuje, że jest to możliwe wyłącznie w przypadku wydawnictw uczelnianych, pod warunkiem podjęcia takiej decyzji przez władze uczelni. Oczywiście ograniczenia powyższe mają istotny wpływ na strategię gromadzenia zbiorów w bibliotekach cyfrowych. Szansą na powiększenie zasobu cyfrowego mogą być licencje *Creative Commons*, które zachowując prawa autorskie zezwalają na dzielenie się twórczością z szerokim gronem odbiorców. Takie działania z powodzeniem podjęła Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa.

Inną przeszkodą na drodze rozpowszechniania wiedzy zawartej w utworach naukowców jest sfera mentalna wynikająca z faktu, że na przestrzeni wieków utrwalał się tradycyjny sposób publikowania wydawnictw drukowanych. Nowe technologie komunikacyjne, w tym Internet, funkcjonują w życiu publicznym w Polsce zaledwie od około 15 lat. Przemiana dotycząca zdalnego popularyzowania nauki wymaga utrwalenia nawyków do korzystania z nowych mediów i globalnej komunikacji.

Mgr Monika Kubiak
Mgr Teresa Krzyżaniak
Bydgoszcz - CM UMK

BIBLIOTEKA MEDYCZNA COLLEGIUM MEDICUM UMK JAKO WSPÓŁPRACA KUJAWSKO-POMORSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ

O bibliotece cyfrowej słów kilka

Biblioteką cyfrową (internetową, wirtualną, elektroniczną) nazywamy archiwum cyfrowe lub repozytorium wiedzy, umożliwiające udostępnianie on-line obiektów w formie elektronicznej. Nazwa nawiązuje do biblioteki klasycznej, udostępniającej lub wypożyczającej zbiory na miejscu, gdy tymczasem dostęp do biblioteki cyfrowej jest z założenia nieograniczony ani miejscem ani czasem. „*Należy odróżniać bibliotekę cyfrową opartą o specjalną platformę cyfrową (specjalistyczne oprogramowanie) do gromadzenia, przechowywania, zabezpieczenia i udostępniania zasobów od zwykłych stron internetowych, na których zamieszczone są dowolnie skopiowane teksty.*”¹

Profesjonalnie skonstruowana biblioteka cyfrowa opiera się o międzynarodowe standardy (np. Dublin Core w przypadku opisu bibliograficznego, czy OAI-PMH, jeśli chodzi o przesyłanie danych) oraz zasady wypracowane przez bibliotekarzy, archiwistów, muzealników i informatyków. Dzięki przestrzeganiu standardów działające w sieci biblioteki cyfrowe, archiwa i repozytoria można przeszukiwać z jednego miejsca (np. wyszukiwarka Oaister).

Digitalizację na szerszą skalę i jednocześnie tworzenie zasobów cyfrowych rozpoczęto na świecie na początku lat 90. Pierwsze kolekcje np. American Memory pojawiły się już w 1995 roku, lecz na podobne twory w Polsce trzeba było poczekać mniej więcej 10 lat. Począwszy od 2001 roku pojawiły się idee, a później, od roku 2003 ich implementacje i realizacje. Najbardziej owocne okazały się lata 2004-2008, być może dlatego, że do tego czasu bibliotekarze zyskali większą wiedzę na temat tworzenia zasobów cyfrowych, otrzymali dostęp do niezłych i niedrogich narzędzi (dLibra, open source) oraz perspektywę finansowania projektów z Unii Europejskiej. Ponadto poczuli „*ciśnienie społeczne (statystyki czytelnictwa elektronicznego, listy, komentarze); przedyskutowali między sobą ewentualne zagrożenia i szanse*”.²

¹ www.wikipedia.pl, stan z dnia 31.03.2010

² Bożena B e d n a r e k - M i c h a ł s k a: *Kujawsko Pomorska Biblioteka Cyfrowa a standardy*, W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. - Nr 4/2006 (74) kwiecień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/74/michalska.php>

Pierwszą modelową biblioteką cyfrową stała się Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa - wspólna inicjatywa poznańskiego środowiska akademickiego, której współtwórcami stały się biblioteki naukowe i publiczne Poznania. „*Naczelnym założeniem WBC było stworzenie dostępu poprzez Internet do czterech typów zasobów: zasób edukacyjny (skrypty, podręczniki i monografie naukowe); zasób dziedzictwa kulturowego (wybrane zabytki piśmiennictwa znajdujące się w bibliotekach poznańskich); regionalia (piśmiennictwo dotyczące Poznania i Wielkopolski); muzykalia (nuty i piśmiennictwo związane z muzyką).*”³

Obecnie w Polsce działa kilkanaście bibliotek cyfrowych, najczęściej posadowionych na platformie dLibra (opracowanej i rozwijanej przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo Sieciowe), które tworzą polską sieć Federacji Bibliotek Cyfrowych i które można przeszukiwać z jednego miejsca poprzez metawyszukiwarkę PCSS.

Projekt Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako pierwsza została zaprojektowana i realizowana w ramach wieloletniego projektu współfinansowanego przez Unię Europejską z funduszy Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR) – w grę wchodziła kwota ponad 1 mln. złotych.

Drugiego grudnia 2005 r. podczas uroczystości w Bibliotece Uniwersyteckiej ówczesny rektor UMK, prof. Andrzej Jamiołkowski dokonał oficjalnego otwarcia KPBC. W spotkaniu uczestniczył także Waldemar Achramowicz, Marszałek województwa kujawsko-pomorskiego, przedstawiciele władz uniwersyteckich i miejskich Torunia i Bydgoszczy.

Głównym celem projektu, podobnie jak w przypadku wszystkich bibliotek cyfrowych, było stworzenie określonych zasobów cyfrowych. W przypadku KPBC zbiory podzielono na trzy duże kolekcje:

- regionalia — cyfrowe wersje zbiorów zarówno w języku polskim, jak i niemieckim: ikonograficznych, kartograficznych, muzycznych oraz dokumentów życia społecznego dotyczących Kujaw, Pomorza i Ziemi Dobrzyńskiej; w ramach tej kolekcji udostępnia są także Copernicana, Baltica, Vilniana — istotne dla tradycji i historii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu;
- materiały dydaktyczne — cyfrowe kopie wybranych lektur, podręczników akademickich, monografii i artykułów naukowych (post- i preprintów) tworzonych w regionie;
- dziedzictwo kulturowe — kopie wybranych najcenniejszych i najczęściej wykorzystywanych pozycji: inkunabułów, starodruków, rękopisów, zbiorów

³ <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/text?id=library-desc>, stan z dnia 24.03.2010

ikonograficznych, kartograficznych oraz emigracyjnych pochodzących ze zbiorów bibliotek regionu.

W ramach tych kolekcji gromadzone są różnego typu dokumenty: książki, czasopisma, rękopisy, mapy, dzieła sztuki, ulotki, plakaty, ekslibrisy, pocztówki i inne. Doborem i przygotowaniem dokumentów do udostępnienia w bibliotece cyfrowej zajmują się biblioteki uczestniczące w jej tworzeniu. Jak wiadomo, każda z regionalnych bibliotek cyfrowych stara się przede wszystkim digitalizować i zabezpieczyć dzieła powstałe w danym regionie, ważne dla niego z punktu widzenia historii oraz tradycji.

Utworzenie KPBC miało na celu: podniesienie jakości kształcenia stacjonarnego i zdalnego (e-learning), zapewnienie trwałego i swobodnego dostępu do cyfrowych materiałów piśmienniczych, ochronę obiektów zabytkowych i zabezpieczenie ich dla przyszłości oraz podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu przez dostęp do jego historii i informacji bieżącej i generalnie - promocję nauki i badań regionu. Kujawsko Pomorska Biblioteka Cyfrowa miała służyć naukowcom, studentom, uczniom i wszystkim mieszkańcom regionu kujawsko-pomorskiego.

Koordynatorem projektu została Biblioteka Uniwersytecka UMK w Toruniu, a partnerami Biblioteka Medyczna Collegium Medicum oraz Biblioteka Główna ówczesnej Akademii Bydgoskiej. Do roku 2010 wśród bibliotek współpracujących w ramach KPBC znalazło się już 11 ośrodków, w tym oprócz trzech jednostek-założycieli:

- Wojewódzka Biblioteka Publiczna - Książnica Kopernikańska w Toruniu
- Biblioteka Miejska im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu
- Centrum Kultury Dwór Artusa w Toruniu
- Centrum Sztuki Współczesnej „Znaki Czasu” w Toruniu
- Teatr Baj Pomorski w Toruniu
- Miejsko-Powiatowa Biblioteka Publiczna w Rypinie
- Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
- Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej we Włocławku

Początkowo KPBC była projektem realizowanym przez instytucje współpracujące w ramach Konsorcjum Bibliotek Naukowych Regionu Kujawsko-Pomorskiego. Pierwszą fazę projektu (lata 2004-2006) realizowano ze wsparciem funduszy europejskich, obecnie biblioteki regionu rozwijają zasoby samodzielnie. Zgodnie z założeniami, w pierwszym, podstawowym okresie działalności KPBC na platformie umieszczono więcej niż 10.000 obiektów: z UMK ponad 6.000 dokumentów, z Akademii Bydgoskiej (przekształconej w Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy) – ponad 3.000 dokumentów oraz z Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK – ponad 1.000 dokumentów. Obecnie rokrocznie dodaje się do zasobu ponad 5.000 nowych obiektów.

Publikacje umieszczone w bibliotece cyfrowej mają uregulowany status prawny, stosuje się do ich upublicznienia licencje uczelniane lub Creative Commons⁴. W bibliotece cyfrowej ze względu na ograniczenia prawa autorskiego znajduje się proporcjonalnie więcej publikacji, do których wygasły już prawa autorskie. Pozyskiwanie innych jest trudniejsze i bardziej żmudne, dlatego takich prac jest znacznie mniej, jednak bibliotekarze starają się dotrzeć ze swoją ofertą współpracy nie tylko do instytucji regionu i wydawnictw, ale też do poszczególnych autorów. „*Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa ma swoją własną licencję UMK oraz udostępniła pierwsze utwory współczesne na licencji Creative Commons (CC). Koordynator biblioteki rozpoczęła w roku 2007 rozmowy z autorami na temat tej prostej i jasnej dla użytkowników formy upubliczniania utworów. Za zgodą autorów oraz wydawców udało się już udostępnić kilkanaście tekstów, głównie artykułów: postprintów i preprintów.*”⁵

Zasób biblioteki cyfrowej jest dostępny bezpłatnie dla wszystkich. Pobrane dokumenty można wykorzystywać tylko do użytku własnego (pracy naukowo-badawczej, dydaktycznej oraz w celach edukacyjnych). Ograniczenia dostępu dotyczą jedynie materiałów objętych prawem autorskim. Należy pamiętać, że KPBC nie jest wydawnictwem, jest archiwum obiektów elektronicznych, czyli bazą danych w rozumieniu ustawy *O ochronie baz danych* (Dz. U. z dnia 9 listopada 2001 r.). W jej myśl wolno korzystać z istotnej, co do jakości lub ilości, części rozpowszechnionej bazy danych do własnego użytku osobistego, w charakterze ilustracji, w celach dydaktycznych lub badawczych, ze wskazaniem źródła, jeżeli takie korzystanie jest uzasadnione niekomercyjnym celem, dla którego wykorzystano bazę lub do celów bezpieczeństwa wewnętrznego, postępowania sądowego lub administracyjnego. Nie jest dozwolone powtarzające się i systematyczne pobieranie lub wtórne wykorzystanie sprzeczne z normalnym korzystaniem i powodujące nieusprawiedliwione naruszenie słuszych interesów producenta KPBC.

Domena publiczna obejmuje materiały nie objęte restrykcjami polskiego prawa autorskiego, lub co do których prawa te wygasły. Materiały, które trafiają do domeny publicznej są własnością wspólną, dostępną dla każdego, do wykorzystania w swobodny sposób i w dowolnym celu, z poszanowaniem praw autorskich osobistych.

Do domeny publicznej należą zawsze materiały, których polskie prawo autorskie nie chroni: akty normatywne lub ich urzędowe projekty, urzędowe dokumenty, materiały, znaki i symbole, opublikowane opisy patentowe lub ochronne, proste informacje prasowe.

⁴ Creative Commons Polska, [data dostępu 20 kwietnia 2008]. Tryb dostępu: <http://creativecommons.pl/>

⁵ Bożena Bednarek-Michałska: Biblioteki cyfrowe (repozytoria) – nową ofertą usługową dla naukowych środowisk medycznych w Polsce, *Wiadomości Akademickie* 2009 nr 32 s. 25-28

Zgodnie z ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. 1994 nr 24 poz. 83 z późn. zmian.) prawa majątkowe wygasają jeśli: twórcy, współtwórcy nie żyją od 70 lat, upłynęło 70 lat od daty pierwszego rozpowszechnienia utworu anonimowego, w odniesieniu do utworu audiowizualnego - od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, operatora obrazu, autora dialogów, kompozytora muzyki.

Wyjaśnienie to nie wyczerpuje wszystkich przypadków, które prawo autorskie opisuje. Trzeba je analizować zawsze osobno w odniesieniu do każdego utworu.

Każda publikacja w bibliotece cyfrowej otrzymuje znak wodny, wskazujący na instytucję przechowującą oryginał dokumentu.

Użytkownicy Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej najczęściej korzystają z materiałów udostępnianych w ramach domeny publicznej – bez zastrzeżonych praw autorskich.

Wykorzystanie obiektów KPBC ze względu na prawa autorskie:

- ▶ Domena publiczna (Public domain) [20.440]
- ▶ Wszystkie prawa zastrzeżone [3.043]
- ▶ Nie wszystkie prawa zastrzeżone [99]

„Platformy cyfrowe, które opracowano specjalnie dla potrzeb przechowywania obiektów cyfrowych – w tym także KPBC — są wyposażone w różnego typu możliwości wyszukiwawcze. Mamy zatem do czynienia z wyszukiwaniem typu: przeglądanie kolekcji (browsing), przeszukiwanie przez indeksy (indexing), wyszukiwanie proste i zaawansowane przez okno wyszukiwań (simple search). Można ograniczać przeszukiwanie tylko do metadanych (opisu bibliograficznego),

⁶ <http://kpbc.umk.pl/dlibra/pubstats>, stan z dnia 24.03.2010

można przeszukiwać pełne teksty, zawężać zakresy dat czy kolekcje. Jest to zatem mechanizm w pełni przygotowany do poprawnego przeszukiwania oraz przyjazny dla użytkowników.”⁷

Większość dokumentów cyfrowych posadowionych na KPBC zostało zdigitalizowanych w formacie DjVu, a zatem ich użytkowanie wymaga zainstalowania odpowiedniego, dostępnego bezpłatnie oprogramowania DjVu Browser. Obecnie portal umożliwia przeglądanie publikacji w formacie DjVu na dwa sposoby: za pomocą specjalnej tzw. wtyczki do przeglądarki lub appletu, który nie wymaga osobnej instalacji i działa, jeśli tylko komputer użytkownika wyposażony jest w wirtualną maszynę Javy. Z kolei pliki wideo zostały zapisane w formacie FLV (Flash Video), który można odtwarzać za pomocą zwykłej przeglądarki internetowej z dodatkiem Adobe Flash Player lub osobnych programów, np. udostępnianych bezpłatnie VLC media player.

Z punktu widzenia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika

Od początku główny ciężar spoczął na koordynatorze projektu – Bibliotece Uniwersyteckiej UMK. W skład tamtejszego zespołu powołano koordynatora projektu (administracja, finanse, współpraca z partnerami, promocja, nadzór merytoryczny i jakościowy, negocjacje autorsko-prawne), zastępcę koordynatora (nadzór nad informatyczną częścią projektu, sprzęt, oprogramowanie, umowy, przetargi, standardy), administratora (dokumentacja projektu, finanse, sprawozdawczość, sprawy personalne, korespondencja i inne), redaktora (redagowanie biblioteki cyfrowej, koncepcja zasobu i zarządzanie zasobem, koordynacja prac zespołu opracowującego i wprowadzającego dane), informatyka (oprogramowanie, nadzór nad dLibrą, rozwiązania technologiczne, statystyki), głównego specjalistę selekcji (selekcja dokumentów do digitalizacji, dobór materiałów ze zbiorów specjalnych, koordynacja prac), głównego katalogera (opis bibliograficzny, metadane, melioracja całego zasobu, standardy) oraz techników (digitalizacja, nadzór nad pracownią, standardy skanowania, archiwizacja obiektów). Ponadto współpracowało z nimi około 10 osób, wykonujących procesy pracy związane z selekcją zasobu, opracowaniem, skanowaniem, przetwarzaniem obrazów (OCR) i innymi pracami technicznymi i porządkowymi. Oprócz bibliotekarzy w pracę przy dLibrze, serwerach i sieci zaangażowani byli informatycy Poznańskiego Centrum Superkomputerowo-Sieciowego i Uczelnianego Centrum Informatycznego UMK z Torunia. UMK zatrudniło także w administracji specjalny trzyosobowy zespół do zarządzania funduszami strukturalnymi. „*Przed oficjalnym otwarciem KPBC obliczono, że w ciągu 2005 r. w realizację projektu zaangażowanych było około 60 osób w różnych*

⁷ Bożena Bednarek-Michałska: Biblioteki cyfrowe (repozytoria) – nową ofertą usługową dla naukowych środowisk medycznych w Polsce, *Wiadomości Akademickie* 2009 nr 32 s. 25-28

okresach realizacji projektu z 3 uczelni (Bydgoszcz) i administracji samorządowej województwa. Był to zatem wielki zespół i ogromne przedsięwzięcie.”⁸

„Praca z licznym zespołem była dużym wyzwaniem nie tylko dla koordynatora zadania i redaktora, ale przede wszystkim dla wszystkich jego członków - na co dzień pracowników różnych oddziałów i sekcji biblioteki. W spotkaniach zespołu brali udział: koordynator, redaktorzy, katalogerzy, technicy wykonujący właściwą digitalizację, informatycy, administrator projektu oraz kustosze zbiorów specjalnych i kolekcji regionalnych, odpowiedzialni za selekcję zbiorów do ucyfrawiania”.⁹

Biorąc pod uwagę potrzeby zarówno czytelników, jak i biblioteki, ustalono, że w pierwszym rzędzie powinno się digitalizować zbiory wymagające zabezpieczenia, istotne dla historiografii, a jednocześnie służące poszerzaniu wiedzy o regionie oraz promocji zbiorów. Dzięki spotkaniom i naradom ustalono kolejność i zasady procedur: selekcjonerzy wpisują wytypowane pozycje do tabel, będących także listą obiektów przekazywanych do skanowania, redaktor ustala kolejność i przekazuje informacje katalogerowi i technikom, zeskanowany plik przesyła się do przetworzenia i przygotowany do publikacji przekazuje do redaktora, który następnie umieszcza go na platformie cyfrowej. Na koniec - kontrola opisu bibliograficznego, jakości zasobów i całego procesu digitalizacji.

Realizacja projektu współfinansowanego przez fundusze unijne wiązała się z wypełnianiem mnóstwa złożonych, zabierających czas i pracę czynności administracyjnych. Początek prac był szczególnie trudny ze względu na mizerne doświadczenie beneficjentów i urzędników oraz wciąż zmieniające się, niepewne wskazówki, co do zasad i metod działania. Jak wiadomo projekt musi być „realizowany ściśle według zasad i terminów zapisanych we wniosku. Niezastosowanie się do jakiegś zasady może skutkować utratą kwoty przeznaczonej na daną kategorię wydatku, a w dalszej konsekwencji niezrealizowaniem projektu.”¹⁰

Jako prekursorzy i pierwszy ośrodek podejmująca się realizacji projektu unijnego związanego z biblioteką cyfrową Biblioteka Uniwersytecka UMK borykała się z wieloma problemami, które jednak starano się, w miarę sił i możliwości, rozwiązywać na bieżąco.

⁸ Bożena Bednarek - Michalska: Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa – pragmatyka tworzenia biblioteki cyfrowej, W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. - Nr 7/2006 (77) lipiec. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/77/michalska.php>.

⁹ Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa - problemy i zagadnienia związane z realizacją I etapu jej rozwoju/Dominika Czyżak, Grzegorz Szturo, Małgorzata Rakowska// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 11/2006 (81) grudzień/styczeń. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2006/81/a.php?czyzak_szturo_rakowska

¹⁰ Ibidem

Koszt realizacji projektu wyniósł ponad 1 mln złotych.

Szacunkowa kalkulacja kosztów ogólnych projektu KPBC

(tabela zaczerpnięta z artykułu: *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa - problemy i zagadnienia związane z realizacją I etapu jej rozwoju* / Dominika Czyżak, Grzegorz Szturo, Małgorzata Rakowska)

<i>Składnik kosztów</i>	<i>Kwota planowana /zł/</i>	<i>Kwota zrealizowana/zł/</i>
<i>Wydatki kwalifikowalne</i>		
Modernizacja pracowni	105 000,00	92 322,48
Zakup sprzętu	530 000,00	654 245,32
Zakup mebli	12 000,00	9 059,80
Promocja projektu	3000,00	4 790,96
Zakup oprogramowania	56 000,00	55 100,00
Szkolenie pracowników	6000,00	4155,35
Analizy prawne	7000,00	5788,00
Digitalizacja	114 000,00	114 000,00
VAT	138 000,00	38 789,09
Razem:	971 000,00	978 251,00
<i>Wydatki niekwalifikowalne</i>		
Wkład własny rozliczany w projekcie (opłaty notarialne, administrowanie projektem, budowa platformy cyfrowej, narzuty od wynagrodzeń, przekroczenie)	49 000,00	69 000,00
Razem:	1 020 000,00	1 047 251,00

Jak wynika z powyższego zestawienia, niektóre pozycje zostały zrealizowane w kwotach przybliżonych do planowanych (zakup oprogramowania, digitalizacja). Natomiast inne zostały przesunięte, przy pomocy aneksu do umowy, do innych kategorii (VAT, szkolenia). Jak się okazało podobne działania, wynikające z bieżących potrzeb realizacji projektu, w pewnym zakresie okazały się możliwe.

Zestawienie szacunkowe kosztów poniesionych przez partnerów projektu

(tabela zaczerpnięta z artykułu: *Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa - problemy i zagadnienia związane z realizacją I etapu jej rozwoju* / Dominika Czyżak, Grzegorz Szturo, Małgorzata Rakowska)

<i>Kategoria wydatków</i>	<i>Kwota (zł)</i>
Wkład własny rozliczany w projekcie, przekroczenie	69.000,00
	7.251,00
Udział 25,13% w wydatkach kwalifikowalnych	244.000,00
Wydatki dodatkowe (praca własna, zakupy) koordynator Biblioteka Uniwersytecka UMK	344.457,25
Wydatki dodatkowe (praca własna, zakupy) Partner I Biblioteka Medyczna Collegium Medicum	16.170,00

Wydatki dodatkowe (praca własna, zakupy) Partner II Biblioteka Główna UKW	76.580,14
<i>Razem:</i>	757.458,39

Dofinansowanie projektu ze środków unijnych wyniosło 727.000 zł, po stronie beneficjentów była to kwota ponad 757.000 zł, tak więc faktyczny wkład partnerów (kosztów kwalifikowanych i niekwalifikowanych) wyniósł ponad 50%.

Zaistnienie i działalność Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej została zauważona i doceniona przez władze regionu. 23 czerwca 2006 r. w Auli UMK odbyło się wręczenie nagród przyznanych w VI edycji Konkursu o Nagrody Marszałka województwa kujawsko-pomorskiego. W kategorii nauka i postęp techniczny nagrodę zespołową otrzymali twórcy projektu KPBC: mgr Bożena Bednarek-Michalska (koordynator projektu), mgr Maria Czarnecka-Dąbek (UKW) i dr Krzysztof Nierzwicki (CM UMK). Tworzona od grudnia 2005 r. KPBC liczyła już przeszło 10.000 obiektów cyfrowych, m.in. książek, czasopism, dokumentów życia społecznego, map, grafik oraz pocztówek z Kujaw i Pomorza. Głównym zadaniem redaktorów było pozyskiwanie prac współczesnych do kolekcji materiały dydaktyczne, by KPBC stała się także warsztatem naukowo-badawczym wspierającym proces dydaktyczny i znalazły się w niej teksty prezentujące dorobek pracowników nauki uczelni uczestniczących w projekcie.

W roku 2008 KPBC znalazła się na prestiżowej liście repozytoriów światowych „The Webometrics Ranking of World Universities”. Ranking jest tworzony z inicjatywy The Cybermetrics Lab – grupy badawczej należącej do Centro Superior de Investigaciones Cientificas (CSIC) – najważniejszej naukowej publicznej instytucji Hiszpanii. KPBC została wyróżniona na specjalnej liście: http://www.webometrics.info/top200_rep.asp. Sukces ten stał się możliwy dzięki zastosowanej technologii (dLibra) oraz informatykom, którzy dbają, by KPBC była widoczna i rozpoznawalna w świecie.

Z punktu widzenia Collegium Medicum

Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa była pierwszym projektem unijnym, w jakim wzięła udział Biblioteka Medyczna CM UMK. Było to dla nas swojego rodzaju wyzwanie i chrzest bojowy (kolejnym samodzielnie realizowanym projektem unijnym stało się Regionalne Centrum Informacji Medycznej).

Ze strony Biblioteki Medycznej udział w skanowaniu i opracowaniu materiałów przesyłanych na platformie KPBC brało 5 osób (Monika Kubiak – typowanie i pozyskiwanie, Sebastian Sontowski – skanowanie i przetwarzanie, Grzegorz Piechocki – skanowanie i przetwarzanie, Anna Markowska – katalogowanie, Teresa Krzyżaniak – typowanie materiałów oraz współpraca z koordynatorem projektu w zakresie wdrażania).

Pierwsze spotkania zespołu projektowego KPBC miały miejsce w Bibliotece Uniwersyteckiej UMK w grudniu 2004 roku. Zaczynaliśmy od przedstawienia założeń projektowych, przedstawienia wszystkich członków konsorcjum oraz przyjrzenia się aktualnemu stanowi prac – przetargom na prace remontowe, przetargom na oprogramowanie i sprzęt komputerowy, opracowaniu listy materiałów do skanowania, testom platformy, na której miała zostać posadowiona biblioteka cyfrowa (dLibra) oraz szkoleniom z digitalizacji. Już 18 stycznia 2005 r. braliśmy udział w konferencji w Warszawie poświęconej „Digitalizacji archiwów i bibliotek”. W lutym tegoż roku zakończyły się przetargi, otrzymaliśmy próbną wersję programu dLibra, trwały prace nad listami dokumentów przeznaczonych do skanowania. Jeśli chodzi o zabezpieczenie finansowe - umowa przyznania środków na realizację KPBC znalazła się w fazie ostatnich podpisów urzędników Urzędu Marszałkowskiego i władz UMK.

Fizyczne przygotowania w Bibliotece Medycznej rozpoczęto od koniecznych prac remontowych, które zaczęły się w marcu 2005 roku. Zgodnie z wymogami unijnymi w wytypowanym pomieszczeniu niezbędny okazał się m.in. montaż instalacji elektrycznej, klimatyzacji i żaluzji pionowych. W kwietniu na spotkaniu w Bibliotece Uniwersyteckiej wszyscy partnerzy projektu omawiali zakończenie remontów oraz przetargów na sprzęt (przede wszystkim skanery z drukarkami) i oprogramowanie (w przypadku Pracowni Digitalizacyjnej Biblioteki Medycznej zakupiono m.in. program do obróbki graficznej Photoshop Elements oraz program do przetwarzania grafik w format djvu – Editor 3.0), a także metody sporządzania list obiektów i wyniki testów dLibry.

Ruszyła machina promocyjna – pojawiły się ogłoszenia w czasopiśmie uczelnianym i na stronach internetowych uczelni. Intensywnie zastanawiano się jak promować KPBC w wyszukiwarkach i innych serwisach internetowych. Promocja w prasie, radiu i na konferencjach trwała od połowy 2005 roku (notatki w prasie regionalnej, wywiady w radio, ulotki, plakaty i bandery, artykuły w prasie fachowej, prezentacje na konferencjach bibliotekarskich i informatycznych) oraz na stronach UMK i partnerów projektu. Prezentacje KPBC dla mieszkańców miast odbyły się w kwietniu 2006 r. podczas 6. Toruńskiego Festiwalu Nauki i Sztuki.

W maju ustalono tryb pracy (umowy zlecenia) oraz poszczególne etapy tworzenia dokumentów cyfrowych, wyznaczono osoby odpowiedzialne za skanowanie, obróbkę, archiwizację i opracowanie obiektów i konwersję opisów bibliograficznych do dLibry. Ponadto Wojciech Sachwanowicz, Bożena Bednarek-Michalska i Dominika Czyżak wypracowali procedury zalecane do stosowania w bibliotece uniwersyteckiej (typowanie, kolejkovanie – tabelki, skanowanie i archiwizacja, przetwarzanie plików powstałych w procesie skanowania, publikacja na platformie cyfrowej, opracowanie opisu bibliograficznego, publikacja opisu w NUKAT). We wrześniu podjęto rozmowy na temat licencji i prac autorskich czy ogólnej polityki wydawniczej UMK, wniesiono

postulaty o zmianę interfejsu platformy dLibry oraz poruszono kwestię płatności i umów – tworząc zakresy obowiązków.

Prace redaktorskie (przesyłanie pierwszych obiektów do Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej) ruszyły we wrześniu 2005 roku. Jako pierwsze ukazały się książki, czasopisma i grafiki mieszczące się w sferze domeny publicznej. Pojawiła się również idea zamieszczania wystaw prezentowanych w jednostkach uczelnianych.

Mniej więcej po roku pojawiły się pierwsze sprawozdania z dotychczas wykonanej pracy, a na spotkaniach redaktorskich omawiano problemy bieżące - kryteria selekcji zasobów, nieprzewidywalne trudności związane z procesem digitalizacji, czy zasady inwentaryzacji plików na nośnikach dvd.

W pierwszej kolejności jako przeznaczone do umieszczania w KPBC Biblioteka Medyczna Collegium Medicum wybrała czasopisma lekarskie sprzed 1939 roku (Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Nauk Przyrodniczych), czasopisma uczelniane (Annales Academiae Medicae Bydgosiensis przekształcone z czasem w Medical and Biological Sciences, Acta Medica i kwartalnik informacyjny – Wiadomości Akademickie) oraz medyczne czasopisma regionalne (w 2005 roku uzyskaliśmy zgodę redakcji i wydawcy „Primum Non Nocere” oraz „Promocji Kujawsko-Pomorskich” na publikację numerów na platformie cyfrowej).

W marcu 2006 z podobną propozycją co redakcje regionalnych czasopism medycznych wystąpiła Biblioteka Wyższego Seminarium Duchownego w Pelplinie, zwracając się z prośbą o bezkosztowe zdigitalizowanie i umieszczenie na platformie KPBC posiadanych przez nich roczników czasopisma „Pielgrzym” z lat 1869-1939. Biorąc pod uwagę obecność kierunku teologii na UMK, spełnienie ich prośby wydawało się ze wszech miar słuszne. Z uwagi na trudności w skanowaniu dużych formatów, w przypadku „Pielgrzyma” zastosowano metodę fotograficzną – wykonane zdjęcie poddając dalszej obróbce graficznej.

Początkowo zdecydowaliśmy się także na umieszczanie w Kujawsko-Pomorskiej Bibliotece Cyfrowej nie pozostających w sprzedaży skryptów uczelnianych, jednak z czasem podjęto decyzję, iż wszystkie skrypty wraz z materiałami o mniej lub bardziej zastrzeżonych prawach autorskich znajdą się na bliższej platformie cyfrowej UMK – Zasobie Cyfrowym. Zasób Cyfrowy jest dostępny jedynie poprzez komputery podłączone do serwera UMK, należące do wewnętrznej sieci Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

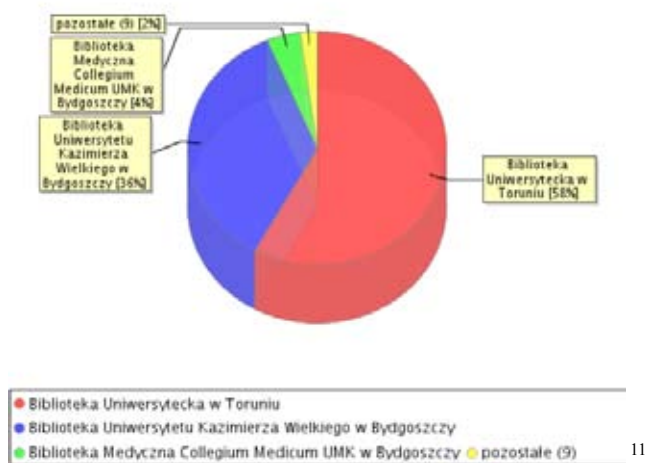
Obecnie wprowadzamy do KPBC przede wszystkim artykuły pracowników Collegium Medicum, które ukazały się w czasopismach open access. Głównymi wydawcami czasopism biomedycznych, którzy zdecydowali się na aktywny udział w ruchu wolnego dostępu pozostają Termedia i ViaMedica. Umieszczanie dozwolonych prawami autorskimi artykułów na platformie KPBC jest zaczątkiem mającego powstać w niedalekiej przyszłości archiwum publikacji pracowników Collegium Medicum,

które jednak w większości będzie dostępne jedynie dla użytkowników wewnętrznej sieci uczelnianej UMK

Do marca 2010 roku Biblioteka Medyczna Collegium Medicum zdigitalizowała i przesłała na platformę KPBC 1.436 obiektów.

Liczba zdigitalizowanych obiektów z podziałem na jednostki digitalizujące (marzec 2010 r.):

- ▶ Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu [19.981]
- ▶ Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy [12.319]
- ▶ Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy [1.436]

W tym samym czasie pod względem liczby wyświetleń materiały Collegium Medicum uplasowały się na czwartym miejscu.

Liczba wyświetleń (przeglądania przez użytkowników) obiektów przesłanych przez określone jednostki digitalizujące (marzec 2010 r.)

- ▶ Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu [1.220.866]
- ▶ Biblioteka Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy [643.391]
- ▶ Instytut Geografii UMK [59.563]
- ▶ Biblioteka Medyczna Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy [56.746]

¹¹ <http://kpbc.umk.pl/dlibra/pubstats>, stan z 24.03.2010

12

Na zakończenie

Z perspektywy minionych lat możemy uznać, że pozyskanie środków finansowych na realizację projektu Biblioteki Cyfrowe przyczyniło się do upowszechnienia materiałów gromadzonych w bibliotekach regionu. Cele, które stawiano sobie, tworząc KPBC, są realizowane. Docierające do nas liczne głosy świadczą o tym, że zdigitalizowane materiały służą zarówno naukowcom, studentom, uczniom, jak i pozostałym mieszkańcom i to nie tylko województwa kujawsko-pomorskiego. Szczególnym zainteresowaniem cieszą się źródła historyczne i genealogiczne (czasopisma regionalne, księgi adresowe i metrykalne), tworzące warsztat pracy do badań historyczno-społecznych.

Najczęściej czytane publikacje:

1. Słownik języka polskiego. T. 1, cz. 1: A-F [15250]
2. Księga adresowa miasta Torunia wraz z Podgórzem i powiatem Toruń-Wieś [11869]
3. Słownik języka polskiego. [T. 4]: U-Z [11582]
4. Słownik języka polskiego. T. 1, cz. 2: G-L [11278]
5. Monumenta Poloniae historica = Pomniki dziejowe Polski. T. 2 [11229]
6. Monumenta Poloniae Historica = Pomniki dziejowe Polski. T.1 [9793]
7. Pomorze Wschodnie : mapa fizyczno-administracyjna [8477]
8. Słownik języka polskiego. T. 3: R-T [8243]
9. Diecezja chełmińska : zarys historyczno-statystyczny [7980]
10. Handbuch des Grundbesitzes im Deutschen Reiche : mit Angabe sämtlicher Güter, ihrer Qualität, ihrer Grösse (in Culturart); ihres Grundsteuer-Reinertrages;

¹² Ibidem

ihrer Besitzer, Pächter, Administratoren; der Industriezweige; Poststationen; Züchtungen specieller Viehraßen, Verwerthung des Viehstandes etc.: nach amtlichen und authentischen Quellen. 1, Das Königreich Preussen. Lfg. 3, Die Provinz Ostpreussen [7127] ¹³

Do najczęściej odwiedzanych należą również zbiory leksykalne (słowniki językowe, słowniki terminów) oraz graficzne (mapy, ryciny, pocztówki, obrazy, przewodniki). Z tekstów związanych z medycyną największą poczytnością cieszą się kolejne numery czasopisma naukowego Collegium Medicum UMK - „Medical and Biological Sciences”.

Bibliografia

Wdrożenia oprogramowania dLibra, [data dostępu 1 kwietnia 2008]. Poznań PCSS 2006. [data dostępu 20 kwietnia 2008]. Tryb dostępu: http://dlibra.psnc.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=27.

Creative Commons Polska, [data dostępu 20 kwietnia 2008]. Tryb dostępu: <http://creativecommons.pl/>.

Bednarek - Michalska Bożena: Biblioteki cyfrowe (repozytoria) – nową ofertą usługową dla naukowych środowisk medycznych w Polsce, Wiadomości Akademickie 2009 nr 32, s. 25-28

Twórcy projektu KPBC nagrodzeni!, Wiadomości Akademickie 2006 nr 22, s. 33

Oficjalne otwarcie Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej, Wiadomości Akademickie 2006 nr 20 s. 32

Bednarek - Michalska Bożena: Kujawsko Pomorska Biblioteka Cyfrowa a standardy, w: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. - Nr 4/2006 (74) kwiecień. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/74/michalska.php>.

Bednarek - Michalska Bożena, Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa – pragmatyka tworzenia biblioteki cyfrowej, W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny]. - Nr 7/2006 (77) lipiec. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: <http://www.ebib.info/2006/77/michalska.php>.

Kujawsko-Pomorska Biblioteka Cyfrowa - problemy i zagadnienia związane z realizacją I etapu jej rozwoju / Dominika Czyżak, Grzegorz Szturo, Małgorzata Rakowska// W: Biuletyn EBIB [Dokument elektroniczny] / red. naczelny Bożena Bednarek-Michalska. - Nr 11/2006 (81) grudzień/styczeń. - Czasopismo elektroniczne. - [Warszawa] : Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich KWE, 2006. - Tryb dostępu: http://www.ebib.info/2006/81/a.php?czyzak_szturo_rakowska

www.wikipedia.pl, stan z dnia 31.03.2010

www.wbc.poznan.pl, stan z dnia 24.04.2010

<http://www.kpbc.umk.pl>, stan z dnia 24.03.2010

¹³ <http://kpbc.umk.pl/dlibra/collectionstats?dirids=1>

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska
Mgr Natalia Wysmyk
Gdańsk - GUMed

**PRZEGLĄDAJ_BADAJ_CZYTAJ,
CZYLI SŁÓW KILKA O UDZIALE BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ
GDAŃSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO
W PROJEKCIE POMORSKIEJ BIBLIOTEKI CYFROWEJ**

Streszczenie

Pomorska Biblioteka Cyfrowa (PBC) została powołana do życia, aby udostępniać w wirtualnej przestrzeni dziedzictwo naukowe i kulturowe Pomorza jak najszerszemu gronu odbiorców. Za tą ideą kryje się ogromne przedsięwzięcie – projekt współtworzony przez grupę partnerów i współfinansowany z funduszy unijnych. Jego głównym celem jest ochrona i zachowanie dla przyszłych pokoleń unikatowych zabytków piśmienniczych i niepiśmienniczych regionu oraz różnego typu materiałów dydaktycznych i efektów badań naukowych, a także ich powszechna, wspólna dla regionu, prezentacja w Internecie, dająca nieograniczoną czasem i przestrzenią możliwość przeglądania, czytania, prowadzenia badań...

Referat przedstawia historię powstania projektu oraz udział i zdobyte doświadczenia Biblioteki Głównej Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w budowaniu Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

wstęp

Pomorska Biblioteka Cyfrowa została powołana do życia, aby udostępniać w wirtualnej przestrzeni dziedzictwo naukowe i kulturowe Pomorza jak najszerszemu gronu odbiorców. Bez wątpienia jest to ogromne przedsięwzięcie – projekt współtworzony przez grupę partnerów i współfinansowany z funduszy unijnych. Jego głównym celem jest ochrona i zachowanie dla przyszłych pokoleń unikatowych zabytków piśmienniczych i niepiśmienniczych regionu oraz różnego typu materiałów dydaktycznych, a także ich powszechna, wspólna dla regionu prezentacja w Internecie, dająca nieograniczoną czasem i przestrzenią możliwość przeglądania, czytania, prowadzenia badań...

Do momentu powstania PBC, czyli do stycznia 2010 roku, w województwie pomorskim funkcjonowało 5 lokalnych bibliotek cyfrowych:

- Biblioteka Cyfrowa Gdańskiej Biblioteki PAN,
- Bałtycka Biblioteka Cyfrowa,
- Biblioteka Cyfrowa Politechniki Gdańskiej,
- Biblioteka Uniwersytetu Gdańskiego,
- Wejherowska Biblioteka Cyfrowa,

Pomimo dynamicznego rozwoju cyfryzacji w Polsce, w naszym województwie, liczącym blisko 400 bibliotek i punktów bibliotecznych¹, brakowało znaczącej ogólnoregionalnej biblioteki cyfrowej na miarę Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej czy Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej.

pomysł_etapy_powstawania

Pomysłodawcą projektu była Politechnika Gdańska, która dysponując sporym doświadczeniem zdobytym w trakcie tworzenia uczelnianej biblioteki cyfrowej oraz w czasie współpracy przy międzynarodowym projekcie „Universal Digital Library”, zainicjowała porozumienie bibliotek wyższych uczelni Trójmiasta oraz innych instytucji naukowych i kulturowych regionu.²

Koncepcja, według której zawiązano porozumienie instytucji, zakładała zabieganie o unijną dotację na budowę Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej i komputeryzację bibliotek pedagogicznych regionu. Uczestnicy przedsięwzięcia zobowiązali się zapewnić odpowiednie zasoby, zaplecze naukowo-techniczne, wykwalifikowaną kadrę, a także niepodważalną trwałość instytucjonalną dla PBC. Od marca do lipca 2008 miały miejsce cotygodniowe posiedzenia plenarne zespołu przedstawicieli wszystkich potencjalnych partnerów konsorcjum. Do bieżącej wymiany informacji i plików roboczych w okresach między spotkaniami zespołu służyło specjalnie zaprojektowane forum wykonawców PBC.³ W wyniku wielopłaszczyznowych analiz (finansowo-ekonomicznych, techniczno-technologicznych) sformułowano 100 stronicowe *Studium wykonalności*, niezbędne do ubiegania się o unijne dotacje.

Efektom wielu porad i sporego wkładu intelektualnego udziałowców projektu była, podpisana 17 lipca 2008 roku, umowa partnerska w sprawie utworzenia Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej. Wartość projektu została wyceniona na kwotę 9.254.443,85 PLN. Już następnego dnia został złożony wniosek o dofinansowanie projektu w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Priorytet 2 Społeczeństwo wiedzy, Działanie 2.2 Infrastruktura oraz usługi tworzące podstawy społeczeństwa informacyjnego, Poddziałanie 2.2.2 Rozwój usług społeczeństwa informacyjnego. Konkurs rozstrzygnięto w listopadzie 2008 roku na korzyść PBC.

29 czerwca 2009 roku została podpisana umowa o dofinansowanie projektu z funduszy unijnych. Tym samym przyznano wnioskowane środki w wysokości 6.393.534,76 PLN, czyli 75% całej kwoty na realizację projektu. Wygospodarowanie pozostałych funduszy pozostawiono w gestii 11 partnerów przedsięwzięcia, którymi zostali:

¹ Studium wykonalności projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa

² Pierwszą próbę zbudowania konsorcjum bibliotek pomorskich podjęto już w 2007 roku, jednak nie udało się zawiązać porozumienia

³ <http://www.bg.pg.gda.pl/pbc/forum/phpBB3/>

- Politechnika Gdańska (PG) - jako partner wiodący projektu,
- Uniwersytet Gdański (UG),
- Biblioteka Gdańska Polskiej Akademii Nauk (BG PAN),
- Akademia Sztuk Pięknych w Gdańsku (ASP),
- Gdański Uniwersytet Medyczny (GUMed),
- Akademia Muzyczna w Gdańsku (AMuz),
- Akademia Morska w Gdyni (AMGdy),
- Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku (AWFiS),
- województwo pomorskie, reprezentujące biblioteki pedagogiczne regionu: gdańską (13 fili) i słupską (4 filie),
- starostwo powiatowe w Kartuzach, reprezentujące Centrum Inicjatyw Edukacyjnych – Bibliotekę Pedagogiczną w Kartuzach,
- Muzeum Piśmiennictwa i Muzyki Kaszubsko-Pomorskiej w Wejherowie (MPiMK-P).

Udział Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego w kosztach tworzenia PBC stanowi 2,63% całości przedsięwzięcia, czyli 243.693,58 PLN. Kwota dofinansowana to 182.095,19 PLN, całkowity wkład własny wynosi zatem 61.598,40 PLN.

cele_i_zasady_funkcjonowania_projektu

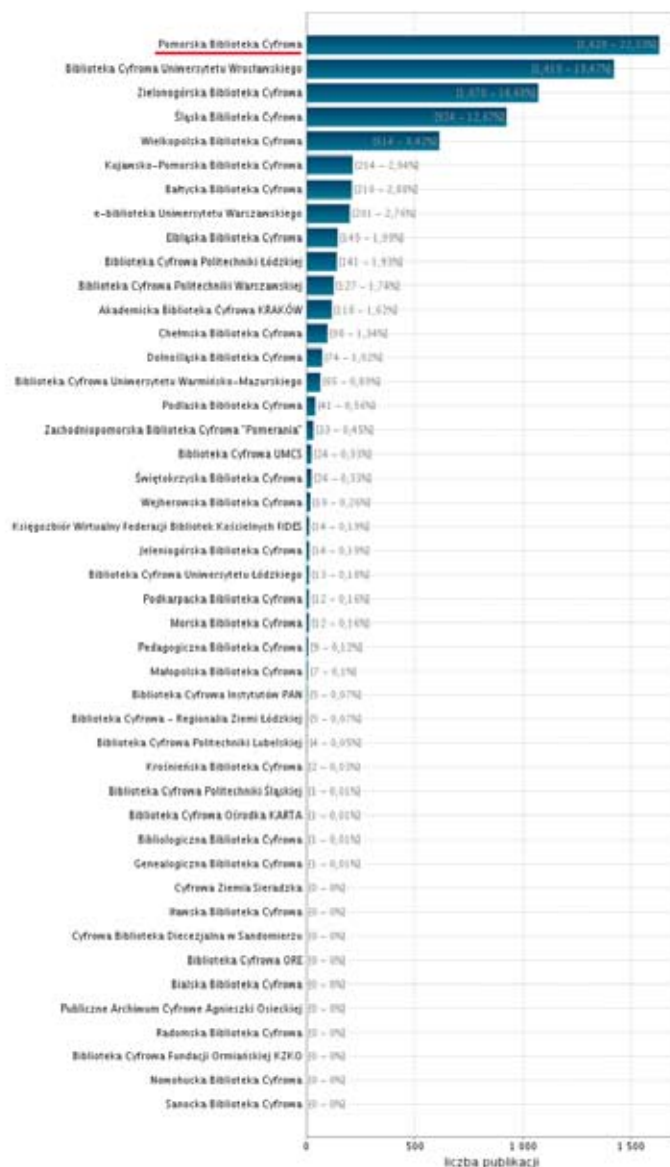
Pełna nazwa projektu brzmi: *Pomorska Biblioteka Cyfrowa (lokalizacja: Serwerownia CI TASK;⁴ ośr. digit. Politechnika— Gdańska, Uniwersytet Gdański, Biblioteka Gdańska PAN; Centrum Mobilne - obwoźny skaner)*. Przedsięwzięcie obejmuje dwa obszary działalności. Pierwszy – to budowa Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej jako elektronicznej skarbnicy dokumentów o nieograniczonym dostępie. Szacuje się, iż wszystkie zasoby posiadane przez placówki kulturowe Pomorza i warte zdigitalizowania oraz udostępnienia społeczeństwu, sięgają ponad 100 mln stron.⁵ Założeniem projektu jest zeskanowanie na przestrzeni 3 lat ponad miliona stron najbardziej wartościowych pozycji (dokumentów tekstowych, graficznych i multimedialnych) oraz udostępnienie ich w najpopularniejszych formatach (DJVU, PDF, JPG, SWF, MP3, AVI) przy pomocy darmowych przeglądarek. Ambitne założenia odzwierciedlają statystyki publikacji dodanych do polskich bibliotek cyfrowych jako planowane do digitalizacji, w których PBC zajmuje 1. miejsce (wykres 1)⁶.

⁴ Centrum Informatyczne Trójmiejskiej Akademickiej Sieci Komputerowej stanowi jednostkę organizacyjną Politechniki Gdańskiej bez osobowości prawnej, która podlega Prorektorowi ds. Rozwoju. Jej zadaniem jest obsługa środowiska naukowo-badawczego w zakresie dostępu do krajowej i światowej sieci informatycznej, serwisów informacyjnych i baz danych oraz udostępnianie poprzez sieć mocy obliczeniowych serwerów wraz z oprogramowaniem użytkowym.

⁵ Bożena Hakuć, Mariusz Szwoch: Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako cyfrowe repozytorium dorobku cywilizacyjnego regionu [11.05.2010]

⁶ <http://fbc.pionier.net.pl/owoc/lib-stats> [29.04.2010]

Liczba planowanych publikacji w bibliotekach cyfrowych

Wykres 1: Liczba planowanych przez polskie biblioteki cyfrowe publikacji do zdigitalizowania (stan na 24.04.2010 r.)

Proces digitalizacji dokumentów oparto na pracy trzech specjalistycznych skanerów książkowych Zeutschel OS 14000 formatu A1, umiejscowionych w głównych centrach digitalizacji:

- Bibliotece Głównej Politechniki Gdańskiej,
- Bibliotece Głównej Uniwersytetu Gdańskiego,
- Bibliotece Gdańskiej PAN.⁷

Ośrodki główne otrzymały także po 3 zestawy komputerowe, a pozostali uczestnicy projektu po 1 zestawie. Wszystkie stanowiska wyposażono w oprogramowanie do rozpoznawania tekstu (OCR) i przetwarzania dokumentów, a także w skanery podręczne OpticBook 3600 formatu A4 i aparaty fotograficzne Nikon D90. W ramach wyposażenia zakupiono także dyski zewnętrzne oraz meble do pracowni digitalizacji.

Po rezygnacji z udziału w projekcie Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Słupsku, która wcześniej deklarowała swój akces do PBC, uruchomione zostało tzw. „centrum mobilne” - duży i szybki skaner książkowy Zeutschel OS 12000 formatu A2, który stał się podstawowym urządzeniem wykorzystywanym przez pozostałych partnerów projektu według ustalonego harmonogramu.

Realizacja tak dużego przedsięwzięcia wymagała rozwiniętego zaplecza naukowo-technicznego w postaci odpowiedniej infrastruktury obliczeniowo-sieciowej. Zapewniły je: Wydział Elektroniki, Telekomunikacji i Informatyki Politechniki Gdańskiej oraz Centrum Informatyczne Trójmiejskiej Akademickiej Sieci Komputerowej (CI TASK), w którego serwerowni przewidziano fizyczne miejsce dla serwera i posadowionych na nim wirtualnych zasobów. Do budowania biblioteki wybrano najpopularniejsze w Polsce oprogramowanie dLibra w wersji 4.0, tworzone przez Poznańskie Centrum Superkomputerowo – Sieciowe.⁸

W celu zabezpieczenia wersji cyfrowych, zaplanowano także archiwizację zasobów na dyskach twardych (przechowywanych przez poszczególnych partnerów projektu dysponujących ich oryginalnymi materiałami) oraz na macierzach dyskowych i mikrofilmach. W tym celu ośrodki główne wyposażono w skanery do mikrofilmów Canon model 300 II.

Druga część projektu, prowadzona równolegle z budową PBC, zakłada skomputeryzowanie wszystkich 17 bibliotek gminnych i powiatowych, tworzących sieć bibliotek pedagogicznych w woj. pomorskim, poprzez wdrożenie i udostępnienie systemu katalogu elektronicznego VTLS VIRTUA⁹ oraz zakup sprzętu: 72 komputerów stacjonarnych dla pracowników i czytelników, 16 notebooków, 28 drukarek laserowych

⁷ Ośrodki główne wytypowano na podstawie największej ilości zasobów.

⁸ dLibra - strona internetowa projektu: <http://dlibra.psnc.pl> [12.05.2010]

⁹ Z oprogramowania tego korzysta obecnie większość bibliotek uczelni wyższych i instytutów naukowych Pomorza, w tym m.in. biblioteki PG, UG, PAN oraz uczelni i instytucji należących do Trójmiejskiego Zespołu Bibliotecznego.

i skanerów kodów paskowych, 20 drukarek kodów paskowych, 22 skanerów kart chipowych.

struktura_organizacyjna_procedury

W celu zapewnienia sprawnej realizacji projektu, ustalono kilkupoziomą strukturę organizacyjną. Ze strony organizatora konkursu nadzór nad projektem sprawuje Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego, ze strony uczestników - komitet sterujący w osobach pełnomocników instytucji partnerskich. Politechnika Gdańska, jako partner wiodący, odpowiada za wszystkie procedury, m.in. przetargowe; z niej też wywodzi się Koordynator PBC. Za drugą część projektu odpowiada Koordynator komputeryzacji i wdrażania systemu VTLS VIRTUA w bibliotekach pedagogicznych. Na poziomie instytucji partnerskich pracami kierują koordynatorzy lokalni; ostatnim szczeblem w hierarchii są pracownicy lokalni.

Poszczególne funkcje zostały określone poprzez procedury powołania na stanowiska oraz wyznaczenie zakresów odpowiedzialności przypisanych konkretnym osobom. Ustalono także sposób przeprowadzenia procedur: przetargowych, szkoleniowych i rozstrzygania kwestii spornych. Sformułowano również dokument *Wytyczne digitalizacji zbiorów w projekcie PBC* zaopatrzony we wskazówki praktyczne, dotyczące poszczególnych zadań przy wykonywaniu i opracowywaniu skanów. Ustalono także harmonogram zadaniowy prac i terminy spotkań komitetu sterującego.

selekcja_i_struktura_zbiorow_do_digitalizacji

Podstawowe kryteria doboru dokumentów do digitalizacji stanowiły:

- treść - pierwszeństwo otrzymały: regionalia, publikacje na temat historii Gdańska i Pomorza,
- unikatowość - pojedyncze obiekty, pierwsze wydania, wyczerpane nakłady,
- stan - kwaśny papier, duży stopień zniszczenia,
- promocja regionu - np. dokumenty w języku kaszubskim,
- ochrona zbiorów i zachowanie dziedzictwa narodowego,
- brak zobowiązań z tytułu praw autorskich.

Zasoby przeznaczone do digitalizacji zostały pogrupowane w kolekcje i podkolekcje, które w miarę przybywania nowych publikacji ulegają rozbudowie. W ten sposób dla wszystkich zbiorów zaprojektowano strukturę, która w chwili obecnej przedstawia się następująco:

- dziedzictwo kulturowe:
 - czasopisma,
 - dokumenty życia społecznego,
 - książki wydane w latach 1800-1946,
 - nuty,
 - rękopisy,

- stare druki,
- regionalia:
 - Gdańsk,
 - Wejherowo,
- materiały dydaktyczne:
 - doktoraty,
 - podręczniki,
 - prace naukowe,
 - skrypty,
- wystawy.

W pierwszej kolejności do procesu digitalizacji uczestnicy projektu wytypowali, ze względu na najwyższą wartość kulturową, unikatowe zbiory specjalne: rękopisy, stare druki, inkunabuły i kolekcje czasopiśmiennicze. Pośród najcenniejszych publikacji znalazły się m.in.:

- XIX wieczne edycje klasycznych dzieł wybitnych matematyków, fizyków i astronomów, począwszy od *Elementów* Euklidesa, po dzieła Woltera, Galileusza, E. Duboisa, J. Keplera, M. Kopernika, G. Kirchhoffa, A. Cauchy, i in. (PG),
- zbiór dzieł gdańskich uczonych tzw. gedanianów, wśród nich starodruki, w tym: atlasy, mapy Pomorza i Prus, zabytkowe plany, widoki i ryciny Gdańska (UG),
- spuścizna Jana Bernarda Bonifacia, inkunabuły, dzieła Jana Heweliusza, biblioteka Jana Uphagena (BG PAN),
- obiekty niepiśmiennicze dokumentujące życie artystyczne środowiska gdańskiego (ASP).

W przypadku Biblioteki Głównej GUMed w pierwszym etapie do digitalizacji wytypowaliśmy nasze najstarsze i najcenniejsze zasoby. Wyselekcjonowaliśmy zbiór liczący ponad 160 pozycji: 110 pozycji stanowiły druki za lata 1801-1945, a 50 starodruki z lat 1501-1800. W procedurze doboru materiałów za szczególnie ważne uznaliśmy zamieszczanie w PBC rekordów publikacji planowanych, tak, aby uniknąć dublowania zasobów dostępnych w innych bibliotekach cyfrowych w Polsce. Wśród najcenniejszych zbiorów wyznaczonych przez nas do digitalizacji znalazły się m.in.:

- *Lekarstw rozmaitych doświadczenie* - rękopis z 1713 roku,
- tabele anatomiczne z miedziorytami Johanna Adama Kulmusa wydane w Gdańsku w 1732 roku,
- pisma medyczne Claudiusa Galenusa wydane w Bazylei w 1561 roku,
- *Nauka o morowym powietrzu na czwory xięgi rozłożona...* Piotra Umiastowskiego wydana w Krakowie 1591,
- zielnik Syrenniusza Simona wydany w Krakowie w 1613 roku.

Przedsięwzięcia związane z ochroną dziedzictwa regionalnego nie wyczerpują jednak możliwości, jakie niesie ze sobą funkcjonowanie biblioteki cyfrowej. Jej uruchomienie pozwala, przy wykorzystaniu nowoczesnych form przekazu, prezentować nie tylko materiały unikatowe treściowo, ale również efektowne formalnie i bardziej funkcjonalne: kursy, wystawy, obiekty audio-video i wiele innych. Mając na uwadze dalszy rozwój PBC, Biblioteka Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego odchodzi zatem od formuły wyłącznej konserwacji i zabezpieczania cennych zbiorów. W najbliższym czasie, w ramach platformy cyfrowej, zamierzamy „podzielić się” listą obiektów, które dałyby pogładowy obraz funkcjonowania naszej placówki; chcemy dostarczać czytelnikom archiwalne wydawnictwa uczelniane (*Annales Academiae Medicae Gedanensis* i *Gazetę AMG*), a także wystawy tworzone przez naszych pracowników, które przedstawione w multimedialnej formie mogą przyciągnąć uwagę nie tylko środowiska medycznego.¹⁰ W polityce digitalizacyjnej Biblioteki znalazł się również projekt opublikowania zielnika, który stanowi efekt ciężkiej pracy wielu pokoleń studentów Wydziału Farmaceutycznego.

Idąc za przykładem zagranicznych bibliotek cyfrowych powinniśmy także dążyć do utworzenia, w ramach PBC, repozytorium uczelni pomorskich. Miałby to być zbiór prac naukowych publikowanych w środowisku uczelnianym, skryptów, podręczników, który, nie tylko wzbogaciłby trudno dostępne zasoby dziedzictwa kultury, ale przede wszystkim zwiększyłby możliwość dostępu do najczęściej wykorzystywanych przez studentów prac oraz ułatwiłby naukowcom z kraju i z zagranicy dotarcie do wybranych wyników badań.¹¹

stanowisko_sprzet_software

W maju 2009, w ramach prac przygotowawczych do realizacji projektu PBC, w budynku Biblioteki Głównej GUMed z funduszy Uczelni wyremontowano niewielkie pomieszczenie i przystosowano je do pełnienia funkcji pracowni digitalizacji, a następnie umieszczono w nim zakupiony w ramach projektu zestaw komputerowy. Zainstalowano też niezbędne oprogramowanie: Photoshop CS4 do obróbki graficznej skanów oraz Document Express (wersję podstawową) do zamiany formatu TIFF na DJVU. Zadbano także o hardware: podręczny skaner do uzupełniania procesu skanowania i dysk zewnętrzny do wykonywania kopii zapasowych. Otrzymaliśmy również wysokiej klasy aparat fotograficzny, który daje możliwość wykonywania kopii cyfrowych z zachowaniem odpowiedniej ochrony zabytkowych i cennych zbiorów przed silnym naświetleniem skanera. Niezbędne stało się też nadanie uprawnień

¹⁰ Pierwsza wystawa *Retro-reklamy* dostępna jest pod adresem <http://pbc.gda.pl/dlibra/docmetadata?id=2140>

¹¹ W repozytorium, w przeciwieństwie do biblioteki cyfrowej, przechowuje się zbiory od początku publikowane w formie elektronicznej, a nie skanowane. W repozytoriach deponowane są współczesne materiały, stworzone w ramach najnowszych badań naukowych.

redakcyjnych do publikacji dokumentów na platformie dLibra; w naszym przypadku, oprócz stanowiska obróbki graficznej, uzyskało je również stanowisko kontroli.

1 października 2009 r., zgodnie z harmonogramem projektu, zespół Digital Center – dostawca i serwisant profesjonalnego mobilnego skanera – dostarczył urządzenie do naszej Biblioteki i zainstalował je w zaplanowanym do tego celu miejscu. Ze skanera korzystaliśmy do końca grudnia 2009 r. Tym samym, jako pierwsi spośród partnerów projektu korzystających z tego skanera, rozpoczęliśmy pracę nad digitalizacją naszych zbiorów.

wizerunek_i_promocja

W listopadzie 2009 roku Biblioteka Główna Politechniki Gdańskiej ogłosiła konkurs na logo i projekt graficzny strony internetowej Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej (<http://pbc.gda.pl>). W styczniu 2010 roku spośród 38 nadesłanych prac wyłoniono zwycięski projekt Pauliny Krauzy i Jacka Rynia¹²; 7 prac otrzymało natomiast honorowe wyróżnienia.¹³

Oznaczeniem nowoczesnej biblioteki tworzonej przez pomorskie instytucje nauki i kultury uczyniono książkę zakłętą w symbolice kodu kreskowego w kolorach używanych we wzornictwie kaszubskim. Autorzy zwycięskiego projektu nazwę zaopatrzyli w podkreślniki: „pomorska_biblioteka_cyfrowa”, dzięki którym uzyskano skojarzenie z rzeczywistością wirtualną (rysunek 1, 2).

Rysunek 1: Logo Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

¹² Paulina Krauza i Jacek Ryń – tworzą grupę projektową razy2 (<http://www.razy2.pl>).

¹³ Wyróżnione prace, spośród których znalazł się projekt współautorki referatu, można oglądać pod adresem: <http://www.bg.pg.gda.pl/?cont=wystawapbc>

Rysunek 2: Layout strony WWW Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej

Kreowanie wizerunku PBC w Internecie jest częścią szeroko zakrojonych działań zmierzających do wypromowania Biblioteki wśród społeczeństwa, co z kolei umożliwia uzyskanie założonych w projekcie wskaźników w postaci liczby logowań. Z tego względu przez cały czas realizacji projektu planowane są intensywne działania promocyjne, koordynowane przez projektodawcę i wspierane przez wszystkich partnerów przedsięwzięcia. Są to m.in.:

- wystąpienia na konferencjach naukowych – niniejsza praca również wpisuje się w działania promocyjne,
- publikacje w czasopismach fachowych,
- akcje informacyjne w prasie codziennej i programach regionalnego radia oraz telewizji,
- nawiązywanie kontaktów z potencjalnymi partnerami projektów międzynarodowych w ramach współpracy regionalnej INTERREG, programów eContent, ramowych i innych,
- zamieszczanie linków do zasobów w wyszukiwarkach „deep web”,
- poszukiwanie chętnych do współtworzenia PBC.

Działalność marketingowa zajmuje bardzo ważne miejsce w pracy Biblioteki Głównej GUMed. Do tego celu wykorzystujemy zarówno tradycyjne, jak i internetowe kanały dystrybucji informacji takie, jak: strona WWW BG GUMed

oraz Uczelni, publikacje w gazecie akademickiej, wiadomości rozsyłane pocztą elektroniczną do poszczególnych grup użytkowników, umieszczane w budynku Biblioteki plakaty, ulotki, itp. Mamy świadomość, że Pomorska Biblioteka Cyfrowa, stanowiąca platformę popularyzacji i dystrybucji treści, powinna być w szczególności sposób wykorzystywana do promocji i promowana zarazem wśród społeczności akademickiej. W tym celu sukcesywnie zamieszczamy w rekordach katalogu online linki odsyłające na stronę PBC do zdigitalizowanych zbiorów naszej Biblioteki. Informacje o zasobach cyfrowych Biblioteki GUMed są również wprowadzane do systemu NUKAT. Do rekordu bibliograficznego są dodawane odpowiednie pola, tak, aby udostępnić elektroniczną postać dokumentu szerokiemu gronu. Akcję promocji PBC rozszerzyliśmy również na nasze szkolenia online i tradycyjne szkolenia dla doktorantów, z których użytkownicy mogą dowiedzieć się o zasobach bibliotek cyfrowych, a w szczególności PBC.

Atrakcyjność zdigitalizowanych zbiorów naszej Biblioteki oceniają użytkownicy odwiedzający PBC, a to wymaga czasu. Jednak już teraz możemy pokusić się o stwierdzenie, iż udział w projekcie niewątpliwie umożliwia naszej Bibliotece nie tylko wypełnianie społecznych i uczelnianych funkcji informacyjno – edukacyjnych, ale również skuteczne realizowanie własnej polityki marketingowej - promowanie posiadanych kolekcji.

organizacja _pracowni

Początkowo praca w Pracowni Digitalizacji przebiegała zgodnie z następującymi etapami:

- selekcja zbiorów do skanowania,
- weryfikacja, czy wybrana pozycja nie znajduje się w planach digitalizacyjnych innych bibliotek cyfrowych w Polsce,
- skanowanie publikacji,
- umieszczanie pozycji jako planowanej do cyfryzacji,
- obróbka graficzna i konwersja plików,
- kontrola końcowa,
- publikacja w PBC,
- archiwizacja i dokumentacja.

Obecnie za priorytet uznajemy dodanie do PBC planów publikacji.

Projekt zakładał utrzymanie w BG GUMed jednego pełnego etatu do realizacji wszystkich etapów digitalizacji. Decyzją dyrektora Biblioteki nie zatrudniono do prac osoby z zewnątrz – etat ten przeznaczono dla chętnych pracowników naszej Biblioteki, na zasadzie oddelegowania na część etatu od obowiązków bibliotecznych do pracy przy projekcie na kolejne trzymiesięczne okresy.

Takie rozwiązanie wymagało przyuczenia poszczególnych grup bibliotekarzy do kolejnych etapów prac na rzecz PBC. Osoby, które jako pierwsze uczestniczyły w realizacji projektu miały możliwość nauki podczas obserwacji prac prowadzonych

przez partnera wiodącego projektu - Bibliotekę Główną Politechniki Gdańskiej. Prezentację możliwości programu Document Express przygotował także jego producent firma LizardTech. Kolejni bibliotekarze, przystępujący do prac nad projektem, uczyli się już od swoich kolegów, dzięki czemu korzystali z ich doświadczenia i pomocy.

Na etapie skanowania w oparciu o mobilny skaner, przez 3 miesiące, w wymiarze 70% swojego czasu pracy, uczestniczyła tylko jedna osoba, która posiadała już wcześniej doświadczenie w digitalizacji i której najłatwiej było opanować obsługę tego profesjonalnego i nowoczesnego urządzenia. W kolejnych etapach prac uczestniczyły po 2 osoby jednocześnie, oddelegowane do projektu na podobnych zasadach (oddelegowanie na 30% czasu pracy na okres 3 miesięcy).

Czas pracy bibliotekarzy zatrudnionych przy projekcie jest ewidencjonowany za pomocą kart pracy oraz odnotowywany w statystykach projektu, podobnie jak efekty pracy. Ponadto wszystkie działania związane z digitalizacją naszych zbiorów odnotowywane są w specjalnie do tego celu stworzonym pliku, w którym, obok rekordów publikacji, widnieje signum osoby wykonującej poszczególne prace.

skanowanie_obróbka_publicowanie

Wynikiem 3 miesięcznej pracy skanera mobilnego i nakładem pracy jednej osoby jest ponad 66 tys. stron wykonanych w postaci plików TIFF. Po przeniesieniu mobilnego skanera do następnej biblioteki prace nad skanowaniem wcale się nie zakończyły. Do czasu kolejnej wizyty tego urządzenia wykorzystujemy skaner podręczny, powiększając tym samym zasób plików typu master-copy. Nasze dyski zapełniają się plikami w błyskawicznym tempie i alarmują o braku miejsca. Spodziewamy się zatem, że w najbliższym czasie (przetarg zaplanowano na czerwiec) otrzymamy nowe dyski zewnętrzne.

Najbardziej czasochłonny i pracochłonny okazał się etap obróbki graficznej. Ze względu na duże zróżnicowanie jakości skanów, nie jesteśmy w stanie wyliczyć wskaźników np. średniego czasu niezbędnego do obróbki 100 stron. Najwięcej problemów sprawiają nam skany o nierównej ostrości oraz skany pokrzywione pod różnym kątem i z różnym nasileniem. Czas poświęcony na obróbkę graficzną zależy także od budowy książki – okładki, strony tytułowe (do wizualizacji w PBC), rozkładane tablice i specjalne wklejki wymagają indywidualnego podejścia, bez możliwości zastosowania automatyzacji pracy za pomocą sekwencji wsadowej.

Zamiana „obrobionych” plików na format DJVU również okazała się niełatwym zadaniem. Program ma trudności z przyjmowaniem i konwersją większej ilości stron jednocześnie. Czas pracy nad publikacją zdecydowanie wydłuża konieczność wielokrotnego pobierania stron i tworzenia kilku plików DJVU, a następnie ich łączenia.

Sprawnie przebiega za to sam proces publikacji w PBC. Drobne błędy systemowe, które pojawiały się podczas publikacji dokumentów na platformie były wychwytywane i natychmiast korygowane przez kolegów z Politechniki Gdańskiej.

Na początek przenieśliśmy wszystkie dostępne opisy bibliograficzne z formatu MARC z naszego katalogu Virtua online do formatu Dublin Core w PBC. Zaprezentowaliśmy w ten sposób naszą kolekcję przeznaczoną do digitalizacji w publikacjach planowanych. Niestety starodruki nie posiadały opracowanych rekordów bibliograficznych i ich sporządzenie wiązało się ze zleceniem tych prac specjalście spoza Biblioteki. Sukcesywnie, w tempie zdeterminowanym przez obróbkę graficzną i zamianę formatów, dodajemy kolejne publikacje.

plików_bezmiar_cennych

Pomorska Biblioteka Cyfrowa została oficjalnie uruchomiona z początkiem 2010 roku¹⁴, a 7 stycznia 2010 r. została przyłączona do Federacji Bibliotek Cyfrowych. Do połowy maja br. opublikowano w PBC łącznie 1.665 dokumentów,¹⁵ a przyrost zasobów w PBC ilustruje wykres 3.

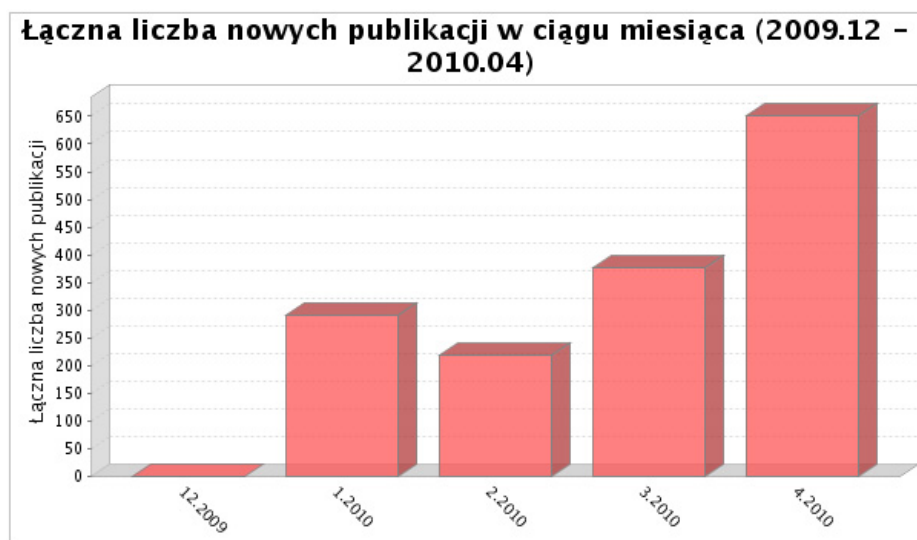

Wykres 3: Dynamika wzrostu publikacji dodanych do PBC w okresie 01.01.2010 - 14.05.2010

Wykres 4 przedstawia dynamikę dodawania nowych publikacji do PBC w poszczególnych miesiącach 2010 roku. Pozorny spadek w lutym wiąże się z faktem przeniesienia w styczniu na platformę wersji elektronicznych publikacji, którymi dysponowały dotychczas istniejące biblioteki cyfrowe.

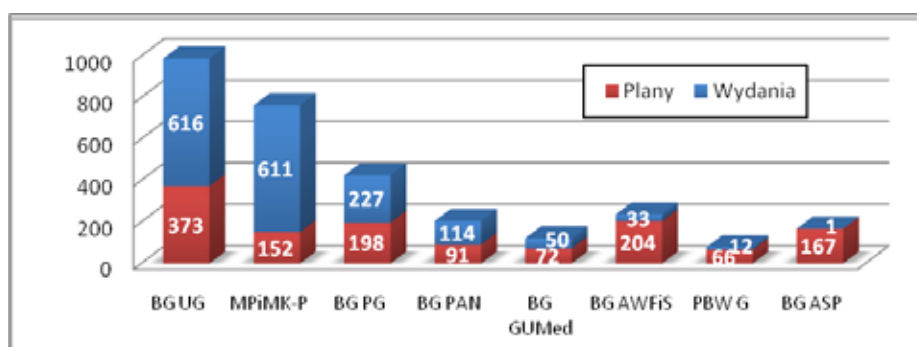
¹⁴ Witryna funkcjonowała testowo już pod koniec grudnia 2009 roku, w związku z tym statystyki uwzględniają również ten miesiąc.

¹⁵ Na dzień 01.06.2010 liczba dokumentów opublikowanych w PBC wynosiła blisko 2.000.

Wykres 4: Łączna liczba nowych publikacji dodanych do PBC w ciągu miesiąca w okresie 12.2009-04.2010

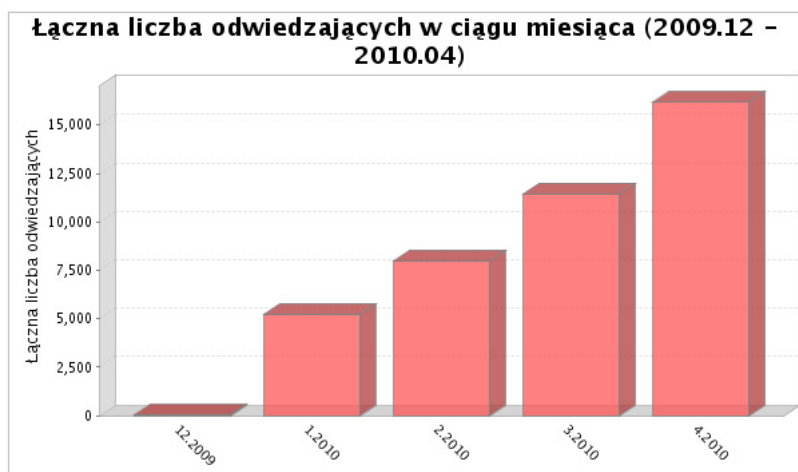
Liczbę publikacji poszczególnych partnerów projektu przedstawia wykres 5. BG GUMed plasuje się tu na 5. miejscu pod względem liczby opublikowanych dokumentów (wydań).

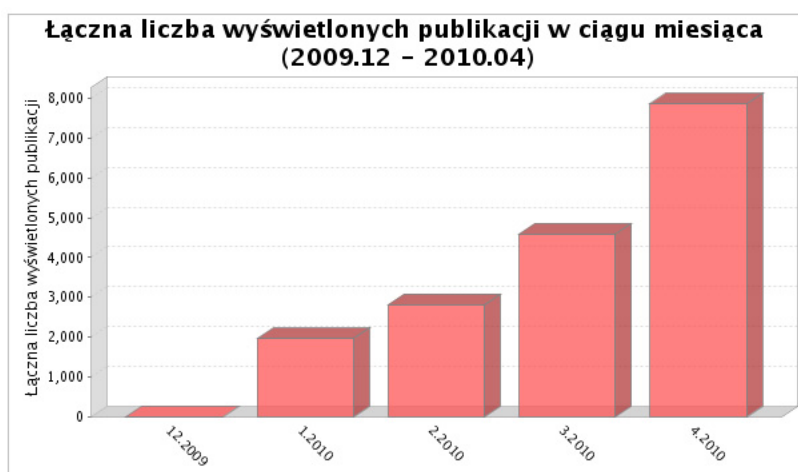
Wykres 5: Liczba publikacji poszczególnych partnerów Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej – stan na dzień 14.05.2010

przeglądaj_badaj_czytaj

Od momentu uruchomienia PBC do połowy maja 2010 r. liczba odwiedzających wyniosła ponad 48 tys. osób, a wraz z obserwowanym stałym wzrostem liczby czytelników (wykres 7) rośnie także liczba wyświetlonych publikacji (wykres 8).¹⁷

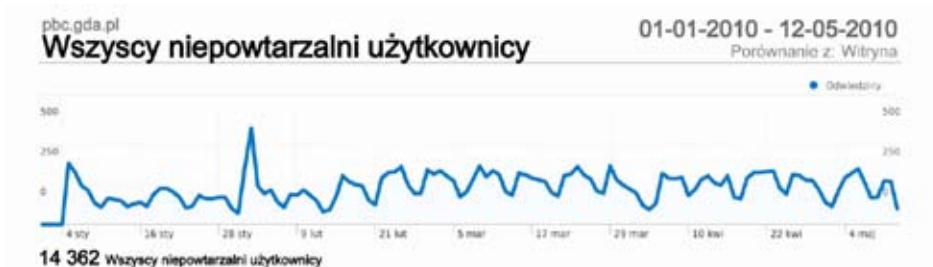
Wykres 7: Łączna liczba odwiedzających witrynę PBC w poszczególnych miesiącach w okresie 01-04.2010

Wykres 8: Łączna liczba wyświetlonych publikacji w poszczególnych miesiącach w okresie 01-04.2010

¹⁷ <http://pbc.gda.pl/dlibra/pubstats> [12.05.2010]

Do przeprowadzenia analizy aktywności użytkowników wykorzystujemy narzędzie Google Analytics. Uzyskane w ten sposób statystyki wykazują, że zainteresowanie zbiorami Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej jest największe od poniedziałku do piątku i wynosi średnio od 100 do 250 wejść dziennie, słabnie natomiast w weekendy do 100 wejść (wykres 9).¹⁸

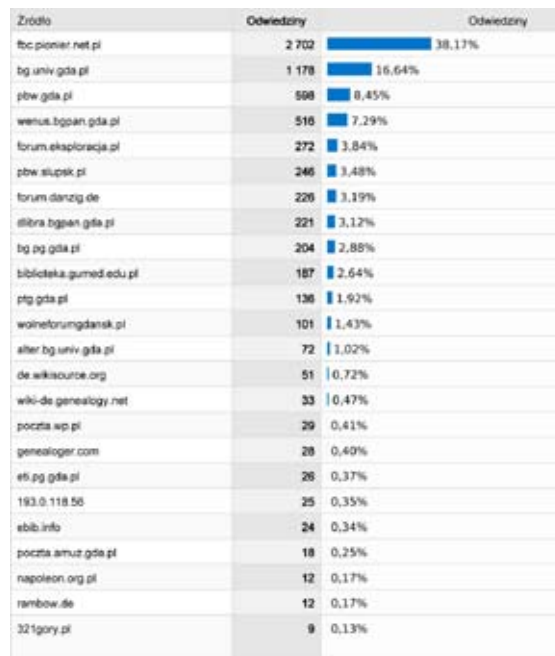
Wykres 9: Aktywność wszystkich niepowtarzalnych użytkowników witryny PBC w okresie 01.01-12.05.2010

Wygenerowane raporty podają, że z witryną łączą się czytelnicy z 49 krajów, za pomocą 34 języków. Spoza Polski najczęściej wejść odnotowano z: Niemiec (2.492), Szwecji (401), Ukrainy (186), Wielkiej Brytanii (112)... Wysoka liczba odwiedzin z poszczególnych krajów nie przekłada się jednak na średni czas spędzony w witrynie – w przypadku czytelników rodzimych jest to niespełna 5 minut poświęconych zapewne na przeglądanie nowo dodanych zasobów. Najwięcej czasu w PBC spędzili użytkownicy z Rosji (każdy z 31 czytelników spędził w naszej wirtualnej bibliotece średnio ponad 19 minut), Austrii, Australii i Czech (tu średni czas spędzony w witrynie przez kilku lub kilkunastu czytelników wynosi od 15 do 18 minut).

Dzięki owocnej współpracy z Federacją Bibliotek Cyfrowych zasoby PBC od 24 marca 2010 r. widoczne są także w Europeanie – Europejskiej Bibliotece Cyfrowej.¹⁹ Przynależność do FBC ma swoje odzwierciedlenie w liczbie odwiedzin z witryn odsłaniających – ponad 38% wejść zostało przekierowanych z Federacji (wykres 10).

¹⁸ Wszystkie raporty wygenerowano 12.05.2010 i obejmują okres 01.01-12.05.2010

¹⁹ <http://www.europeana.eu/portal/brief-doc.html?start=1&view=table&query=pbcc.gda.pl>

Wykres 10: Ujęcie procentowe liczby odwiedzin z witryn odsłaniających.

zakończenie

Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako symbol nowoczesnych mediów i technologii przyczynia się do podnoszenia rangi województwa pomorskiego oraz instytucji kultury i nauki regionu. Warto podkreślić, że do projektu PBC przyłączają się nowe instytucje, pragnące udostępnić swoje zbiory – swój akces zgłosiły: Biblioteka Miejska w Gdyni oraz Morski Instytut Rybacki. Obecnie trwają prace nad sformulowaniem umowy przystąpienia nowych instytucji do PBC na zasadzie partnerów współtworzących kolekcję i, co istotne, bez wnoszenia wkładu finansowego.

PBC aktywnie wpisuje się w ideę budowania społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa wiedzy. Czyni to udostępniając nie tylko cenne zbiory biblioteczne, ale także wyniki badań naukowych, materiały dydaktyczne, dokumenty życia społecznego. Nie ulega wątpliwości, że ta instytucja jest doskonałym narzędziem przybliżającym bibliotekę do czytelnika, bo jak pisał Jan Wiktor „biblioteka to przybytek na ścieżkach otwarty, zapraszający każdego w progi. Wejść gościu i stań się przyjacielem”.

Bibliografia

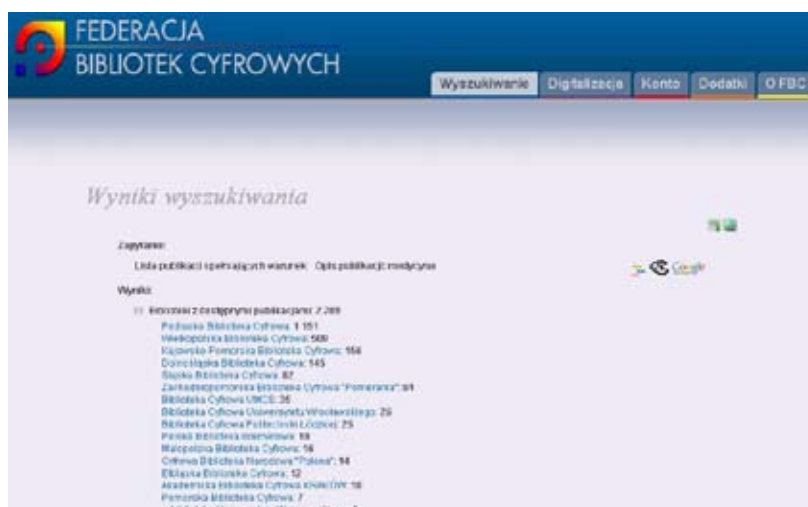
- S t u d i u m wykonalności projektu Pomorska Biblioteka Cyfrowa
<http://www.bg.pg.gda.pl/pbc/forum/phpBB3/>
H a k u ć Bożena, S z o c h Mariusz: Pomorska Biblioteka Cyfrowa jako cyfrowe repozytorium dorobku cywilizacyjnego regionu
<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/lib-stats>
<http://pbc.gda.pl/dlibra/pubstats>

Mgr Aniela Piotrowicz
Poznań - UM

ZASOBY MEDYCZNE W WIELKOPOLSKIEJ BIBLIOTECE CYFROWEJ

Rosną krajowe zasoby cyfrowe z zakresu medycyny. W Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej, oprócz historycznych monografii i roczników czasopism z przełomu XIX-XX w., znaleźć można kolekcje rozpraw doktorskich i habilitacyjnych. Są to dokumenty trudno dostępne, wydawane w małej liczbie egzemplarzy, nie wypożyczane przez biblioteki na zewnątrz, dlatego ich prezentacja w formie zdigitalizowanej cieszy się dużym zainteresowaniem i znacznie poszerza krąg czytelników.

Wielkość krajowych zasobów cyfrowych z zakresu medycyny najszybciej można oszacować korzystając z serwisu Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC), który umożliwia dostęp do zbiorów cyfrowych zawartych w polskich bibliotekach cyfrowych.

Można przyjąć, że liczba 2.278 pozycji, uzyskana jako wynik przeszukania zawartości bibliotek cyfrowych przy użyciu słowa „medycyna” według kryterium „opis publikacji” to tylko część zasobów medycznych. Narzędzia wyszukiwawcze nie pozwalają znaleźć wszystkich dokumentów o tematyce medycznej z poziomu serwisu Federacji Bibliotek Cyfrowych. Widać to na przykładzie Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC), dla której uzyskano wynik 504.

Jeśli zapytać o medycynę według kryterium „w opisie i w tekście” czyli **wszędzie**, które nie jest dostępne w FBC, to uzyskać można informację, że w WBC dokumentów związanych z problematyką medyczną jest 1105.

Zasób dokumentów medycznych w WBC zawiera 602 pozycje historyczne: monografie naukowe, wykłady, receptariusze, poradniki itp., monografię okolicznościową związaną z jubileuszem 50-lecia naszej Biblioteki oraz roczniki czasopism, głównie Nowin Lekarskich, z przełomu XIX-XX. Pozostałe dokumenty to 502 rozprawy doktorskie i habilitacyjne, z czego 321 to dysertacje z Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu.

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu rozpoczęła współpracę z WBC w 2005 roku. W pierwszym roku umieszczono w niej zaledwie 3 pozycje książkowe. W następnych latach liczba tytułów lokowanych w WBC systematycznie wzrastała, głównie dzięki decyzji władz Uczelni o umieszczaniu w bibliotece cyfrowej od 2007 roku rozpraw doktorskich i habilitacyjnych.

Udostępnienie rozpraw w wersji elektronicznej w WBC odbywa się na podstawie pisemnej zgody ich autorów. Na wszystkich wydziałach Uczelni wprowadzone zostały formularze związanych oświadczeń, które po podpisaniu przez autorów wklejane są na wewnętrzne okładki egzemplarzy rozpraw w wersji drukowanej kierowanych przez dziekanaty do zbiorów Biblioteki Głównej. Autorzy zobowiązani są ponadto dołączyć do egzemplarzy „bibliotecznych” wersję elektroniczną rozprawy na płycie CD, która wykorzystywana jest w celu udostępnienia w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej.

Początkowo niektórzy autorzy ociągali się z udzielaniem pisemnej zgody na udostępnianie rozpraw w Internecie, jednak przekonujący okazał się argument o przeciwdziałaniu plagiatom, gdyż trudniej jest zawłaszczyć tekst powszechnie dostępny. Obecnie do zdecydowanej większości rozpraw, trafiających do zbiorów Biblioteki Głównej UM, tworzony jest dostęp online w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej.

Rozprawy doktorskie i habilitacyjne to dokumenty trudno dostępne. Doktoranci przygotowują rozprawy w kilku egzemplarzach. Nakład rozpraw habilitacyjnych nie przekracza na ogół kilkudziesięciu egzemplarzy. Biblioteki dysponują pojedynczymi egzemplarzami rozpraw, dlatego maksymalnie ograniczają ich udostępnianie na zewnątrz. W niektórych uczelniach związane jest to nawet z uzyskaniem zgody władz rektorskich. Pomimo tak trudnej dostępności dokumenty te są bardzo często poszukiwane przez użytkowników, którzy znajdują o nich informacje bibliograficzne w bazach i katalogach bibliotecznych. Wydaje się, że prezentacja rozpraw doktorskich i habilitacyjnych w formie elektronicznej w ogólnie dostępnych repozytoriach i bibliotekach cyfrowych jest ciekawą propozycją rozwiązania tego problemu.

WBC umożliwia dostęp do pełnego tekstu dokumentów, co pozwala na szybkie zapoznanie się użytkownika z treścią dysertacji. Opis bibliograficzny publikacji udostępnianych w WBC sporządzany jest wg reguł międzynarodowych formatów: Dublin Core, MARC 21 i zgodnie z polskimi przepisami katalogowania. Korzystanie z formatu DjVu wymaga zainstalowania odpowiedniej wyszukiwarki (DjVu Browser Plugin), ale nie jest to skomplikowane.

Na podstawie zaledwie trzyletnich doświadczeń mogę stwierdzić, że elektroniczna kolekcja rozpraw udostępnianych w WBC cieszy się dużym zainteresowaniem. Świadczą o tym statystyki WBC, jak również korespondencje od użytkowników.

1. gazety [53326]
2. czasopisma [12151]
3. czasopismo [9487]
4. gazeta [6878]
5. archiwalia [4409]
22. rozprawa doktorska [304]
23. artykuł [276]
24. broszury [268]
25. źródła historyczne [260]
26. dwutygodniki [245]
27. rękopisy [229]
28. fotografia [215]
29. starodruk [207]
30. rozprawa habilitacyjna [197]

Niektórzy użytkownicy oczekują dostępu do pełnych tekstów rozpraw również z wcześniejszych lat. To jednak nie zawsze jest możliwe, gdyż wymaga uzyskania przez Bibliotekę zgody autora, choć zdarzały się przypadki, że autorzy rozpraw habilitacyjnych udostępnionych w WBC dostarczali do Biblioteki elektroniczne wersje swoich prac doktorskich z prośbą o ich umieszczenie w bibliotece cyfrowej.

Udostępnianie dokumentów w formie zdigitalizowanej znacznie poszerza krąg czytelników. Adresy URL wszystkich dokumentów udostępnionych przez naszą Bibliotekę w WBC wprowadzone są do opisu katalogowego w systemie HORIZON oraz do opisów bibliograficznych w bazach publikacji powstających w Bibliotece.

Istnieje także aspekt ekonomiczny udostępniania tego typu dokumentów. Biblioteki medyczne od wielu lat na podstawie wypracowanych porozumień udostępniają sobie nawzajem rozprawy doktorskie, przysyłając je drogą pocztową. Przesyłki te muszą być specjalnie chronione, dlatego biblioteki ponoszą niemałe koszty opłat pocztowych. Powiększanie się kolekcji elektronicznych rozpraw doktorskich odciąży biblioteki, ponieważ będą mogły kierować zainteresowanych czytelników do bibliotek cyfrowych.

Tworzenie i udostępnianie elektronicznych kolekcji rozpraw doktorskich i habilitacyjnych w bibliotekach cyfrowych umożliwia włączenie polskich rozpraw naukowych do europejskiego obiegu informacji. Federacja Bibliotek Cyfrowych przekazuje informacje o dysertacjach do DART-Europe, które za pośrednictwem DART-Europe E-theses Portal upowszechniane są na forum międzynarodowym.

2010-02-19

Ponad 1 000 rozpraw naukowych z Polski w DART-Europe

W tym tygodniu Federacja Bibliotek Cyfrowych (FBC) przekazała do DART-Europe informacje o kolejnych publikacjach naukowych z Polski – ich liczba wzrosła o ponad 700 osiągając wartość 1 102 publikacji. Ten znaczący przyrost jest zasługą 5 kolejnych bibliotek cyfrowych, które zdecydowały się przekazać informacje o udostępnianych pracach doktorskich i habilitacyjnych dalej.

Obecnie poprzez FBC do DART-Europe swoje dane przekazuje 11 bibliotek cyfrowych:

1. [ABC Kraków](#)
2. [Biblioteka Cyfrowa Katedry Lingwistyki Formalnej Uniwersytetu Warszawskiego](#)
3. [Biblioteka Cyfrowa UMCS](#)
4. [Dolnośląska Biblioteka Cyfrowa](#)
5. [Księgozbiór Wirtualny Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES](#)
6. [Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa](#)
7. [Podlaska Biblioteka Cyfrowa](#)
8. [Śląska Biblioteka Cyfrowa](#)
9. [Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa](#)
10. [Zachodniopomorska Biblioteka Cyfrowa](#)
11. [Zielonogórska Biblioteka Cyfrowa](#)

Biblioteki te udostępniają rozprawy doktorskie i habilitacyjne z 26 uczelni i 2 instytutów naukowych z Polski.

Dziękujemy powyższym bibliotekom cyfrowym za udaną współpracę w rozpowszechnianiu polskich prac naukowych i równocześnie zachęcamy kolejne biblioteki do dolączenia do tej grupy.

Agnieszka Lewandowska

Aktualnie na stronach portalu można znaleźć publikacje z 28 polskich uczelni i instytutów naukowych, w tym 4 medycznych: Uniwersytet Medyczny Poznań - 319, Uniwersytet Medyczny Lublin - 1, Akademia Medyczna we Wrocławiu - 1, Instytut Medycyny Pracy i Zdrowia Środowiskowego w Sosnowcu - 1. Może już wkrótce zarówno liczba polskich instytucji medycznych, jak i liczba dysertacji na portalu DART-Europe ulegnie zwiększeniu? Biblioteki medyczne mają na tym polu wiele do zrobienia.

Adresy bibliotek cyfrowych

Federacja Bibliotek Cyfrowych
<http://fbc.pionier.net.pl/owoc/main>

Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa
<http://www.wbc.poznan.pl/dlibra>

DART-Europe E-theses Portal
<http://www.dart-europe.eu/basic-search.php>

Mgr Bolesław Howorka
Poznań - UM

BIBLIOTEKI WOBEC PRAWA AUTORSKIEGO W PROCESIE DIGITALIZACJI ZBIORÓW I TWORZENIU BIBLIOTEK CYFROWYCH

Streszczenie

Cz. I referatu ("Digitalizacja zbiorów bibliotecznych w świetle obowiązujących przepisów") to omówienie uprawnień bibliotek w świetle przepisów o dozwolonym użytku chronionych utworów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Szczególną uwagę zwrócił autor na pkt 3 art. 28 ustawy, pozwalający na udostępnianie zbiorów bibliotecznych dla celów badawczych i poznawczych za pośrednictwem terminali znajdujących się na terenie biblioteki (na terenie objętym systemem biblioteczno-informacyjnym uczelni). Taki system udostępniania wymaga uprzedniego zdigitalizowania zbiorów.

W II cz. referatu („Polskie ustawy o prawie autorskim a dozwolony użytek chronionych utworów”) autor odwołuje się obowiązujących (od 1926 r.) w Rzeczypospolitej Polskiej przepisów o prawie autorskim wskazując, że uwzględniały one i nadal uwzględniają problematykę dozwolonego użytku chronionych utworów.

W cz. III referatu („Polskie przepisy o prawie autorskim wobec umów międzynarodowych”) ważne jest, dla tematu referatu, odesłanie do punktu 40 preambuły dyrektywy UE 2001/29/WE ograniczających prawa państw członkowskich Unii do zezwalania na dostarczanie przez Internet utworów lub innych przedmiotów objętych ochroną.

Cz. IV („Repozytoria i możliwości „magazynowania” w bibliotekach zdigitalizowanych zbiorów oraz ich udostępnianie za pośrednictwem terminali jednostki organizacyjnej i Internetu”) to przede wszystkim nawiązanie do referatu Jolanty Przyłuskiej wygłoszonego na Konferencji Problemowej w 2008 r. Po zacytowaniu obszernych fragmentów tego referatu autor wskazuje na sytuacje, w których legalne jest zmieszczenie utworu w repozytorium.

I. Digitalizacja zbiorów bibliotecznych w świetle obowiązujących przepisów

O tym, co wolno bibliotekom, na co pozwalają im aktualnie obowiązujące przepisy prawa autorskiego, o licencjach na rzecz bibliotek oraz o zakresie dozwolonego użytku chronionych utworów, o tym stanowi m.in. art. 28 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych¹:

„Biblioteki, archiwa i szkoły mogą:

- 1) udostępniać nieodpłatnie, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych;*
- 2) sporządzać lub zlecać sporządzanie egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów;*

¹ Tj. w Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631; zmiany: w 2006 r. Nr 94, poz. 658, Nr 121, poz. 843, w 2007 r. Nr 99, poz. 662, Nr 181, poz. 1293, z 2009 Nr 157, poz. 124, w 2009 r. Nr 157, poz. 1241

- 3) *udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek.*”

Z przepisów tych wynika prawo bibliotek do nieodpłatnego udostępniania egzemplarzy utworów rozpowszechnionych, z tym, że:

- 1) nie może to być działalność komercyjna; biblioteka musi udostępniać swoje zbiory nieodpłatnie,
- 2) statut biblioteki musi określać jakie są zadania biblioteki, jaki jest zakres jej działalność, który musi być ściśle związany z tymi zadaniami statutowymi; jeśli mówimy o bibliotece stanowiącej samodzielną jednostką organizacyjną, o bibliotece, do której odnoszą się przepisy art. 11 ust. 1 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach², to nie ma tu problemu, bowiem: *Biblioteka stanowiąca samodzielną jednostkę organizacyjną działa na podstawie aktu o utworzeniu biblioteki oraz statutu nadanego przez organizatora.*” ; jednak biblioteki uczelniane nie są samodzielnymi jednostkami organizacyjnymi, do nich stosują się przepisy art. 12 tej ustawy: *„Zadania, organizację oraz szczegółowy zakres działania biblioteki wchodzącej w skład innej jednostki organizacyjnej określa regulamin nadany przez kierownika tej jednostki.”*; zadania statutowe biblioteki uczelnianej muszą być określone przez wewnętrzny akt normatywny (regulamin organizacyjny) stanowiony przez rektora uczelni na podstawie delegacji zapisanej w statucie uczelni³;
- 3) udostępniane mogą być tylko egzemplarze utworów rozpowszechnionych⁴; mamy tu, w zacytowanej w przypisie⁴ ustawowej definicji, odpowiedź na często zadawane przez bibliotekarzy pytanie: czy można udostępniać prace doktorskie; dysertacje to z zasady utwory już rozpowszechnione, bowiem przepisy określające tryb przeprowadzania czynności w przewodach doktorskich i habilitacyjnych stanowią, że obrona pracy doktorskiej jest publiczna, że odbywa się ona na otwartym posiedzeniu rady jednostki organizacyjnej upoważnionej do nadania stopnia naukowego, a w stosownych zawiadomieniach o postępowaniu w sprawie nadania stopnia naukowego doktora musi być również podana informacja, w jakim miejscu jest złożona rozprawa doktorska – w celu umożliwienia osobom zainteresowanym zapoznania się z jej treścią;

² Dz. U. z 1997r. Nr.85, poz. 539; zmiany: w Dz. U. z 1998. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 i z 2002 r. Nr . 113, poz. 984

³ Przy okazji warto przypomnieć przepisy art. 14 ust. 4 powołanej ustawy²: „Zasady i warunki korzystania z biblioteki określa regulamin nadany przez jej dyrektora (kierownika)”, każda biblioteka musi mieć stosowny regulamin (regulamin zakładowy) mówiący o prawach i obowiązkach użytkownika]

⁴ Art. 6 ust. 1 pkt 3 ustawy o prawie autorskim definiuje pojęcie „utwór rozpowszechniony”: *„utworem rozpowszechnionym jest utwór, który za zezwoleniem twórcy został w jakikolwiek sposób udostępniony publicznie;”*

wynika z tego, że osoba ubiegająca się o uzyskanie stopnia naukowego doktora („doktorant”) musi się poddać procedurze określonej przez obowiązujące przepisy, a warunkiem wszczęcia przewodu doktorskiego jest zgoda twórcy pracy doktorskiej na to, by była ona udostępniona publicznie⁵; uzasadnione jest więc twierdzenie, że każda rozprawa doktorska to utwór, który za zezwoleniem twórcy został rozpowszechniony i w tej sytuacji zostają spełnione warunki pozwalające bibliotece na udostępnienie tego utworu (pracy doktorskiej) na zasadach określonych ustawą oraz przepisami wewnętrznymi uczelni, stanowiącymi zgodnie z powołanymi tu już przepisami: art. 12 i art. 14 ust. 4 ustawy o bibliotekach².

- 4) przepisy ustawy zezwalają bibliotece na sporządzanie lub zlecanie sporządzenia egzemplarzy rozpowszechnionych utworów w celu uzupełnienia, zachowania lub ochrony jej własnych zbiorów [należy tu podkreślić, że jednym z ustawowo uzasadnionych powodów kopiowania utworu może być uzupełnienie własnych zbiorów, a ustawa w obecnym brzmieniu nie wprowadza tu żadnych ograniczeń (takie ograniczenia były w uchylonych przepisach ustawy), każdy bibliotekarz zobowiązany jest do „roztropnego działania”, to uprawnienie powinno być stosowane z umiarem, w sposób, który „nie krzywdzi” autora, w zasadzie kopiowanie w celu uzupełnienia własnych zbiorów powinno się ograniczać do sporządzania kopii utworów niedostępnych w handlu, a także fragmentów utworów zbiorowych (m.in. publikacji periodycznych, artykułów z czasopism (art. 11 ustawy o prawie autorskim), przede wszystkim utworów potrzebnych osobom doksztalającym się, pracującym naukowo, dydaktykom, osobom uprawnionym przepisami ustawy o prawie autorskim do korzystania z chronionych utworów (art. 23 i 27);
- 5) biblioteka może udostępniać zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek; niedopuszczalne jest udostępnianie utworów (bez stosownej licencji) poza własnym systemem (uczelnianym) informatycznym, m.in. za pośrednictwem Internetu;
- 6) dokonując wykładni przepisów art. 28 pkt 3 ustawy o prawie autorskim¹ trzeba zwrócić uwagę na to, że stosownie do art. 88 ust. 1 ustawy: Prawo

⁵ § 7 ust. 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 15 stycznia 2004 r. w sprawie szczegółowego trybu przeprowadzania czynności w przewodach doktorskim i habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2004 r. Nr 15 poz. 128) stanowi: „*Obrona pracy doktorskiej odbywa się na otwartym posiedzeniu rady jednostki organizacyjnej lub komisji doktorskiej z udziałem promotora i recenzentów. O dacie i miejscu obrony zawiadamia się jednostki organizacyjne uprawnione do nadawania stopnia doktora w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz wywiesza się ogłoszenie w siedzibie jednostki, na co najmniej 10 dni przed terminem obrony. W zawiadomieniach należy podać, gdzie została złożona rozprawa doktorska, w celu umożliwienia zainteresowanym zapoznania się z nią*”

o szkolnictwie wyższym⁶: „*W uczelni działa system biblioteczno informacyjny, którego podstawę stanowi biblioteka.*”; system z zasady obejmuje teren całej uczelni i w takiej sytuacji zapis „*na terenie tych jednostek*” musi odnosić się do całego terenu objętego działaniem wspomnianego systemu;

- 7) aby udostępnić zbiory dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie tych jednostek niezbędne jest uprzednie ich zdigitalizowanie; z przepisów art. 28 pkt 3 ustawy wynika, że można te zbiory dygitalizować, jeśli stosowne działania wchodzą w zakres statutowych zadań biblioteki.

II. Polskie ustawy o prawie autorskim a dozwolony użytek chronionych utworów

1. Pierwszym w Polsce, po odzyskaniu niepodległości po I wojnie światowej, aktem normatywnym stanowiącym o prawach twórców, była ustawa z 1926 r.⁷ Znalazły się w niej przepisy chroniące zarówno osobiste, jak i majątkowe prawa autorów. Obok tych przepisów, w ustawie zamieszczono także artykuły stanowiące o ograniczeniu majątkowych praw autorskich na rzecz użytku publicznego. Celem tych postanowień było zaspokojenie potrzeb ogólnospołecznych związanych z koniecznością zapewnienia obywatelom sprawnej informacji o ważnych, aktualnych wydarzeniach – politycznych, gospodarczych, kulturalnych, jak również udostępnienie informacji, których przedmiot był związany z rozwojem nauki oraz celami dydaktycznymi. Ustawa ta mówiła także o zakresie dozwolonego użytku prywatnego.

2. Kolejna polska ustawa została uchwalona w 1952 r.⁸ Także i w tym akcie normatywnym, obok postanowień mówiących o obowiązku poszanowania praw osobistych i majątkowych twórców, znalazły się przepisy ograniczające ich prawa majątkowe na rzecz użytku publicznego, tj. prasy, czasopism, w związku z wyjaśnianiem lub nauczaniem, jak też m.in. bibliotek udostępniających utwory czytelnikom, a także na rzecz osób fizycznych, do ich własnego użytku osobistego.

3. W 1994 r. Rzeczpospolita Polska przystąpiła do Aktu paryskiego Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich⁹. Konsekwencją przystąpienia Rzeczypospolitej Polskiej do Konwencji było uchwalenie nowej ustawy – z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, ustawy wielokrotnie nowelizowanej, m.in.

⁶ Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Dz. U. z 2005 r. Nr 164 poz. 1365; zmiany: w 2006 r. Nr 46 poz. 328, Nr 104 poz. 708 i 711, Nr 144 poz. 1043, Nr 227 poz. 1658, w 2007 r. Nr 80 poz. 542, Nr 120 poz. 818, Nr 180 poz. 1280 i w 2008 r. Nr 70 poz. 416

⁷ Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim. Tj. w Dz. U. z 1935 r. Nr 36 poz. 260

⁸ Ustawa z dnia 10 lipca 1952 r. o prawie autorskim. Dz. U. Nr 34 poz. 234; zmiany w Dz. U.: z 1975 r. Nr 34 poz. 184 i z 1989 r. Nr 35 poz. 192

⁹ Akt paryski Konwencji berneńskiej o ochronie dzieł literackich i artystycznych sporządzony w Paryżu dnia 24 lipca 1971 r. Ogł.: załącznik do Dz. U. z 1990 r. Nr 82 poz. 474. Dokumenty przystąpienia RP w Dz. U. z 1994 r. Nr 82 poz. 475 i Nr 104 poz. 506

w związku z koniecznością implementacji do naszego prawa przepisów dyrektyw unijnych. W ustawie tej znajdują się przepisy mówiące o dozwolonym użytku chronionych utworów, zarówno dla celów publicznych, jak też i osobistych, w tym także dla celów własnego doskonalenia zawodowego, dokształcania się, uzyskiwania stopni naukowych i zawodowych, tytułu naukowego. Wg doktryny¹⁰ zakresem działania przepisu o dozwolonym użytku osobistym są objęte osoby korzystające z kopii dzieła (np. lekarz wykonujący odbitkę z czasopisma fachowego) celem wykorzystania informacji z niego uzyskanych w celach zawodowych. Komentująca przepisy art. 23 ustawy o prawie autorskim¹⁰ zwraca uwagę na to, że użytek wewnątrz zakładu pracy nie jest użytkowaniem osobistym i nie podlega przepisowi art. 23 tego aktu normatywnego. Dodajmy: „*Zakres własnego użytku osobistego obejmuje korzystanie z pojedynczych egzemplarzy utworów przez krąg osób pozostających w związku osobistym, w szczególności pokrewieństwa, powinowactwa lub stosunku towarzyskiego.*”¹¹ Instytucje naukowe mogą także korzystać z licencji, o których mowa w art. 27 ustawy: „*Instytucje naukowe i oświatowe mogą w celach dydaktycznych lub prowadzenia własnych badań, korzystać z rozpowszechnionych utworów w oryginale i w tłumaczeniu oraz sporządzać w tym celu egzemplarze fragmentów rozpowszechnionego utworu*”. Natomiast inne zakłady pracy, które dla swoich pracowników wykonałyby określoną liczbę egzemplarzy dzieła, np. w celach szkoleniowych, powinny na taki użytek uzyskać od twórcy stosowne zezwolenie, nabyć stosowną licencję.

III. Polskie przepisy o prawie autorskim wobec umów międzynarodowych

Trzeba zawsze mieć na uwadze to, że przepisy ustawy o prawie autorskim muszą być zgodne z ratyfikowanymi przez Rzeczypospolitą Polską umowami międzynarodowymi, z postanowieniami prawa unijnego, z przepisami obowiązującymi w państwach członkowskich UE. Przepisy dyrektyw unijnych musiały być zaimplementowane do naszego prawa i dlatego trzeba się do nich odwoływać interpretując naszą ustawę.

¹⁰ Komentarz Elżbiety Traple w: Janusz Barta, Monika Czajkowska-Dąbrowska, Zbigniew Ćwiąkalski, Ryszard Markiewicz, Elżbieta Traple: „*Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*”, Dom Wydawniczy ABC 1995, s. 179. Autorka komentarza do ustawy wyraża opinię: „... fakt, iż osoba dokonująca zwielokrotnienia dzieła (np. lekarz wykonujący odbitkę z czasopisma fachowego) wykorzystuje wiadomości z niego uzyskane w celach zawodowych, objęty jest zakresem działania przepisu o dozwolonym użytku osobistym. Istotne jest bowiem, że z uzyskanej odbitki lekarz ten nie będzie korzystał poza kręgiem osób określonych w art. 23 ust. 2” (podkreśl. BH). I dalej: „Użytek wewnątrz zakładu pracy nie jest użytkowaniem osobistym i nie podlega przepisowi art. 23. Zakład pracy, który dla swoich pracowników wykona określoną liczbę egzemplarzy dzieła w celach szkoleniowych, powinien na taki użytek uzyskać zezwolenie, chyba że jest to instytucja naukowa lub oświatowa (art. 27)” (podkreśl. BH). A biblioteka naukowa jest przecież zarówno instytucją naukową, jak też i instytucją wykonującą zadania edukacyjne, instytucją oświatową

¹¹ Art. 23 ust. 2 ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych

W szczególności ważne są przepisy dyrektywy 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym.

Dyrektywa 2001/29/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2001 r. w sprawie harmonizacji niektórych aspektów praw autorskich i pokrewnych w społeczeństwie informacyjnym w preambule stanowi w punkcie 31): „Należy zabezpieczyć właściwą równowagę praw i interesów między różnymi kategoriami podmiotów praw autorskich, jak również między nimi a użytkownikami przedmiotów objętych ochroną. Istniejące wyjątki i ograniczenia praw, takie, jakie przewidziane zostały przez Państwa Członkowskie, należy ponownie rozpatrzyć z uwzględnieniem nowego środowiska elektronicznego. Istniejące różnice w wyjątkach i ograniczeniach wobec niektórych zastrzeżonych czynności mają bezpośredni negatywny wpływ na funkcjonowanie rynku wewnętrznego w dziedzinie praw autorskich i pokrewnych. Różnice te mogłyby się uwidocznic wraz z dalszym rozwojem korzystania z utworów w działalności transgranicznej i działalności prowadzonej pomiędzy granicami. Dla zapewnienia prawidłowego funkcjonowania rynku wewnętrznego, wyjątki te i ograniczenia należy określić w bardziej jednolity sposób. Stopień harmonizacji tych wyjątków powinien być oparty na ich wpływie na prawidłowe funkcjonowanie rynku wewnętrznego.”

I dalej (pkt 32): „Niniejsza dyrektywa zawiera wyczerpujące wyliczenie wyjątków i ograniczeń dla prawa do zwielokrotniania i prawa do publicznego udostępniania utworu. Niektóre wyjątki lub ograniczenia odnoszą się jedynie do prawa, do zwielokrotniania, jeżeli jest to właściwe. Lista w należyty sposób uwzględnia różnorodność tradycji prawnych Państw Członkowskich, a jednocześnie ma za zadanie zapewnić funkcjonowanie rynku wewnętrznego. Państwa Członkowskie powinny w sposób spójny stosować te wyjątki i ograniczenia, co zostanie ustalone podczas oceniania wdrożenia przepisów w przeszłości.

Pkt 33 dyrektywy mówi, że: „Od wyłącznego prawa do zwielokrotnienia utworu powinien być uczyniony wyjątek mający na celu zezwolenie na niektóre tymczasowe czynności zwielokrotniania, które mają charakter przejściowy lub dodatkowy, stanowią integralną i podstawową część procesu technologicznego i wykonywane są wyłącznie w celu albo skutecznej transmisji w sieci wśród osób trzecich przez pośrednika albo w celu umożliwienia legalnego wykorzystania utworu lub innego przedmiotu objętego ochroną. Dane czynności zwielokrotniania nie powinny mieć same w sobie żadnej wartości ekonomicznej. O ile spełniają one te warunki, wyjątek ten obejmuje czynności pozwalające na przeglądanie, jak również czynności wprowadzania do pamięci podręcznej, w tym czynności, które umożliwiają skuteczne funkcjonowanie systemów transmisji, z zastrzeżeniem, że pośrednik nie zmienia informacji i nie będzie utrudniał legalnego wykorzystania technologii, powszechnie uznanej i stosowanej przez przemysł, w celu uzyskania danych w sprawie wykorzystania informacji.

Korzystanie jest uważane za legalne, jeżeli zezwala na nie podmiot praw autorskich lub nie jest ono ograniczone przez prawo.”

Wg punktu 34 preambuły: *„Państwa Członkowskie powinny mieć możliwość uwzględniania pewnych wyjątków i ograniczeń w niektórych przypadkach do celów edukacyjnych lub naukowych, na rzecz instytucji publicznych takich jak biblioteki i archiwa, do celów sprawozdawczości w zakresie aktualnych wydarzeń, do cytowania, na użytek osób niepełnosprawnych, do celów bezpieczeństwa publicznego oraz do wykorzystania w postępowaniach administracyjnych lub sądowych.”*

Dyrektywa przewiduje, że biblioteki, które działają non-profit, mają charakter ogólnodostępnych, mogą mieć szczególne uprawnienia. Wynika to z przepisów punktu 40 preambuły do omawianej dyrektywy. Stanowią one, że: *„Państwa Członkowskie mogą uwzględnić wyjątek lub ograniczenie na rzecz niektórych instytucji non - profit, takich jak ogólnodostępne biblioteki lub inne analogiczne instytucje, jak również archiwa. Jednakże, powinno to być ograniczone do niektórych szczególnych przypadków objętych prawem do zwielokrotniania. Taki wyjątek lub ograniczenie nie powinien pokrywać korzystania w ramach dostarczania przez Internet utworów lub innych przedmiotów objętych ochroną (to bardzo ważne postanowienie, istotne dla omawianego w tym referacie tematu, wyjątki i ograniczenia majątkowych praw autorskich, licencje przewidziane w ustawodawstwie krajów członkowskich na rzecz ogólnodostępnych bibliotek oraz innych analogicznych instytucji, w tym rozumieniu także na rzecz bibliotek wchodzących w skład uczelni raz na rzecz archiwów nie dotyczą korzystania z utworów przez Internet, jeśli takie działanie nie zostało „z góry” dopuszczone przez wydawcę/autora lub też nie została zawarta stosowna umowa licencyjna między podmiotem „udostępniającym” utwór a wydawcą/autorem – podkreśl. i uwaga autora BH). Niniejsza dyrektywa nie powinna naruszać możliwości Państw Członkowskich do odstąpienia od wyłącznego prawa do publicznego użyczenia, zgodnie z art. 5 dyrektywy 92/100/EWG. Stosowne jest promowanie specjalnych umów lub licencji, bez wprowadzania nierówności, wspierających takie instytucje i rozpowszechnianie celów, które realizują.”*

Dyrektywa ogranicza prawa korzystających, ale jednocześnie zawiera przepisy określające wyjątki od wyłącznych praw majątkowych twórców.

Art. 2 dyrektywy stanowi, że: *„Państwa Członkowskie przewidują wyłączne prawo do zezwalania lub zabraniać bezpośredniego lub pośredniego, tymczasowego lub stałego zwielokrotniania utworu, przy wykorzystaniu wszelkich środków i w jakiegokolwiek formie, w całości lub częściowo:”* m.in.. dla autorów, w odniesieniu do ich utworów.

W art. 5 ust. 2 dyrektywa mówi o odstępstwach od tego prawa, są to postanowienia o „Wyjątkach i ograniczeniach”: *„Państwa Członkowskie mogą przewidzieć wyjątki lub ograniczenia w odniesieniu do prawa do zwielokrotniania określonego w art. 2, w następujących przypadkach:*

- a) *w odniesieniu do zwielokrotniania na papierze lub podobnym nośniku przy użyciu dowolnej techniki fotograficznej lub innego procesu przynoszącego podobny skutek, z wyjątkiem partytur, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę;*
- b) *w odniesieniu do zwielokrotniania na dowolnych nośnikach przez osobę fizyczną do prywatnego użytku i do celów ani bezpośrednio ani pośrednio handlowych, pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę, uwzględniającą zastosowanie lub niezastosowanie środków technologicznych określonych w art. 6, w odniesieniu do danych utworów lub przedmiotów objętych ochroną;*
- c) *w odniesieniu do szczególnych czynności zwielokrotniania dokonywanym przez ogólnodostępne biblioteki, instytucji edukacyjnej lub muzea lub przez archiwa, które nie są skierowane na osiągnięcie bezpośredniej lub pośredniej korzyści gospodarczej lub handlowej; ...”*

W ust. 3 art. 5 dyrektywa przewiduje dalsze ograniczenia w majątkowych prawach autorów m.in. w następujących przypadkach: (a) korzystania wyłącznie w celach zilustrowania w ramach nauczania lub badań naukowych tak długo jak źródło, łącznie z nazwiskiem autora, zostanie podane, poza przypadkami, w których okaże się to niemożliwe i w stopniu uzasadnionym przez cel niehandlowy, który ma być osiągnięty; (b) korzystania dla dobra osób niepełnosprawnych, jeżeli korzystanie odnosi się bezpośrednio do upośledzenia i nie ma handlowego charakteru, w rozmiarze, który wynika z tego upośledzenia; ... (d) cytowania do celów takich jak słowa krytyki lub recenzji, o ile dotyczy ono utworu lub innego przedmiotu objętego ochroną, który został już prawnie podany do publicznej wiadomości, o ile zostanie podane źródło, łącznie z nazwiskiem autora, poza przypadkami, w których okaże się to niemożliwe oraz o ile korzystanie odbywa się zgodnie z uczciwymi praktykami i w rozmiarze usprawiedliwionym przez szczególny cel; ... (i) niezamierzone włączenie utworu lub innego przedmiotu objętego ochroną do innego nośnika; ... (n) korzystania poprzez udostępnienia lub podanie do wiadomości, w celu badań i prywatnych studiów, indywidualnym postronnym osobom z dzieł lub innych przedmiotów objętych ochroną, które nie podlegają zasadom zakupu lub licencji, znajdujących się w zbiorach instytucji określonych w ust. 2 lit. c), przy użyciu wyposażonych terminali w pomieszczeniach wymienionych instytucji; i w końcu: (o) korzystania w niektórych innych przypadkach o mniejszym znaczeniu, jeśli wyjątki lub ograniczenia są już przewidziane w prawie krajowych i o ile dotyczy jedynie analogicznych form korzystania i nie narusza swobodnego obrotu towarów i usług na obszarze Wspólnoty bez naruszania innych wyjątków i ograniczeń zawartych w niniejszym artykule.

Trzeba jeszcze nawiązać do frazy z art. 5 ust. 2 lit. a) omawianej dyrektywy: „... pod warunkiem, że podmioty praw autorskich otrzymają godziwą rekompensatę;”. Do problemu prawa do wynagrodzenia za korzystanie z utworu odnoszą się postanowienia dyrektywy Rady Wspólnot Europejskich Nr 92/100 z dnia 19 listopada 1992 r. dotyczącej prawa najmu i użyczenia oraz określonych praw pokrewnych w zakresie własności intelektualnej. Celem tej dyrektywy było ustanowienie ram prawnych w odniesieniu do prawa wynajmu i wypożyczenia oraz określonych praw pokrewnych. Prawa te powinny (wg preambuły do dyrektywy): „być ograniczone przez uznanie przez kraje członkowskie praw najmu i użyczenia odnośnie do określonej grupy właścicieli praw ...”. Art. 1 ust. 1 tego aktu stanowi, że: „... kraje członkowskie ustanawiają, z zastrzeżeniem art. 5, prawo do zezwalania lub zakazu najmu i użyczenia oryginałów i egzemplarzy wielokrotniania utworów chronionych prawem autorskim oraz innych przedmiotów ochrony wskazanych w art. 2 ust. 1”, m.in. praw twórcy w odniesieniu do oryginału i egzemplarzy wielokrotnienia jego utworu. Z zacytowanych tu, powyżej, postanowień dyrektywy wynika, że za użyczenie – udostępnianie zbiorów bibliotecznych tak prezencyjne, jak i w drodze wypożyczeń, należałoby wypłacać twórcom wynagrodzenie ustalone przez uprawnione organy krajów członkowskich. Kraje, członkowie UE, zostały zobowiązane do implementacji tych postanowień i wiele z nich wprowadziło w życie przepisy, w myśl których określone przedmioty mogą być udostępniane bez uzyskania zgody twórcy. Jednocześnie niektóre kraje uregulowały problem wynagradzania autorów użyczanych przez biblioteki dzieł, np. w drodze corocznego przekazywania z budżetu organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi wynegocjowanych kwot. W Holandii za wypożyczenie płać czytelnicy. Ale nie wszystkie kraje członkowskie podporządkowały się tym przepisom dyrektywy. Są takie kraje, którym zarzucono zbyt szeroką swobodę przy stosowaniu zwolnień od wynagradzania za użyczenie (Hiszpania, Portugalia i Włochy; Hiszpania zdecydowała się na walkę z Komisją Europejską i odmówiła wprowadzenia odpłatności za wypożyczenie książek, tłumacząc się m.in. niskim wskaźnikiem czytelnictwa¹²).

Znowelizowana w 2004 r. ustawa o prawie autorskim przewiduje w art. 28, że biblioteki mogą nieodpłatnie udostępniać, w zakresie swoich zadań statutowych, egzemplarze utworów rozpowszechnionych. Wobec obaw, że implementacja dyrektywy wymusi wprowadzenie opłat za wypożyczenie – Minister Kultury zdecydowanie stwierdził, że art. 28 polskiej ustawy zgodny jest z przepisami wspomnianej dyrektywy. To jednak nie uspokoiło polskich bibliotekarzy. Obecnie pozostaje nam tylko śledzić, jak przebiega walka Hiszpanii z Komisją Europejską; wszystko zależy od tego, jaki w tej sprawie zapadnie wyrok.

¹² Barbara S z c z e p a ń s k a : *Public lending rights*. EBIB 7/2004

IV. Repozytoria i możliwości „magazynowania” w bibliotekach zdigitalizowanych zbiorów oraz ich udostępnianie za pośrednictwem terminali jednostki organizacyjnej i Internetu

Udostępnianie zbiorów bibliotecznych w trybie Open Access zostało omówione przez Jolantę Przyłuską w referacie zaprezentowanym na XXVI Konferencji Bibliotek Medycznych w Bydgoszczy¹³.

Autorka wyjaśnia, co należy rozumieć pod pojęciem „Open Access”: *„Termin >Open Access< oznacza darmowy dostęp do dokumentów poprzez Internet. Pozwala na czytanie, kopiowanie i drukowanie pełnych tekstów. Jest to ruch na rzecz powszechnego dostępu do cyfrowych publikacji naukowych. Podstawowym założeniem idei otwartego dostępu jest to, że artykuły naukowe będące zwieńczeniem procesu badawczego, często finansowanego ze środków publicznych powinny być bezpłatne dla innych naukowców, jak też dla zwykłych czytelników. U podłoża ruchu OA tkwi rewolucja technologiczna i nowe możliwości dystrybucji dokumentów cyfrowych. Usprawnienie procesu edytowania i publikowania, łatwość dzielenia się publikacjami sprawiają, że zmieniają się sposoby komunikowania środowiska naukowego”*.

I dalej:

„Warunkiem skutecznego dzielenia się wiedzą jest zapewnienie łatwego i otwartego dostępu do niej. Istotą prowadzonych projektów badawczych jest generowanie nowej wiedzy poprzez rozpowszechnianie jej bez ograniczeń w całym społeczeństwie. Jedną z form dzielenia się wiedzą może być właśnie zamieszczanie publikacji w otwartych repozytoriach instytucjonalnych i tematycznych. Natomiast szerszy dostęp do wyników badań wykonywanych w Europie będzie możliwy poprzez zintegrowanie serwisów internetowych i repozytoriów dzięki projektowi DRIVER (Digital Repository Infrastructure Vision for European Research) obejmującemu rozproszone zbiory dokumentów.”

Autorka zwraca uwagę zainteresowanych na to, że zamieszczenie tekstu w repozytorium rozumianym, *„coraz częściej jako magazyn, depozyt dokumentów cyfrowych gromadzonych przez samych autorów, przy pomocy odpowiedniego interfejsu i udostępnianych sieciowo bez ograniczeń lub tylko dla określonej grupy uprawnionych użytkowników”* musi być poprzedzone sprawdzeniem dostępności pełnego tekstu (pre-, postprint) i ustaleniu zasad wydawców pozwalających na zamieszczenie dokumentu. Inaczej mówiąc konieczne jest, by zamieszczenie dokumentu w repozytorium bądź też w archiwum nie nastąpiło z naruszeniem przepisów o prawie autorskim, konieczne jest, aby działania te odnosiły się do tych dokumentów, których wydawcy „z góry”

¹³ XXVI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych: Naukowa informacja medyczna w Polsce. Biblioteki medyczne wobec potrzeb środowisk medycznych oraz perspektywy ich rozwoju w realiach Unii Europejskiej. Org. Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy. Biblioteka Główna. Bydgoszcz, 16-17 IX 2008. Forum Bibliotek Medycznych nr 2 (4), 202- 239

wyrazili zgodę na „szerokie udostępnianie”, bądź też do dokumentów, na których zamieszczenie w repozytorium biblioteka uzyskała zgodę, np. podpisując stosowną umowę licencyjną.

O umowie licencyjnej, pozwalającej na umieszczenie utworu w repozytorium Autorka pisze: „*Standardowo w repozytorium DSpace¹⁴ dostarczana jest przykładowa wersja umowy licencyjnej, którą można zmienić na inną, dostosowaną do własnego repozytorium. Autor/redaktor zamieszczając prace w repozytorium ECNIS¹⁵ w chwili obecnej korzysta z umowy standardowej, na podstawie której poświadczą, że poprzez jej akceptację udziela organizatorom repozytorium praw niewyłącznych na udostępnianie dzieła i na zamianę na inny format w celu zabezpieczenia go. Autor potwierdza też oryginalność zamieszczonej pracy*”.

Kończąc informacje na temat repozytoriów, w całości zaczerpnięte z referatu Jolanty Przyłuskiej, pragnę zwrócić uwagę na sytuację, w jakich można korzystać z utworów zdigitalizowanych i „zmagazynowanych” w bibliotece cyfrowej, udostępniając je nie tylko w „sieci wewnętrznej”, ale także w Internecie.

1. Nie stanowi naruszenia interesów twórcy korzystanie z utworów, do których wygasły autorskie prawa majątkowe. Ustawa o prawie autorskim (art. 36 ustawy) przewiduje, że (z zastrzeżeniem wyjątków przewidzianych w ustawie), autorskie prawa majątkowe gasną z upływem lat siedemdziesięciu:
 - 1) od śmierci twórcy, a do utworów współautorskich - od śmierci współtwórcy, który przeżył pozostałych,
 - 2) w odniesieniu do utworu, którego twórca nie jest znany - od daty pierwszego rozpowszechnienia, chyba że pseudonim nie pozostawia wątpliwości co do tożsamości autora lub jeżeli autor ujawnił swoją tożsamość,
 - 3) w odniesieniu do utworu, do którego autorskie prawa majątkowe przysługują z mocy ustawy innej osobie niż twórca - od daty rozpowszechnienia utworu, a gdy utwór nie został rozpowszechniony - od daty jego ustalenia, a ponadto
 - 4) w odniesieniu do utworu audiowizualnego - od śmierci najpóźniej zmarłej z wymienionych osób: głównego reżysera, autora scenariusza, autora dialogów, kompozytora muzyki skomponowanej do utworu audiowizualnego.

¹⁴ Oprogramowanie DSpace jest wykorzystane do budowy repozytoriów. „*Program DSpace utworzony został w 2020 r. przez Massachusetts Institute of Technology (MIT) przy współpracy laboratoriów Hewlett Packard. Jest oprogramowaniem opartym na tzw. wolnej licencji (Open Skurce) służącym głównie do tworzenia repozytoriów instytucjonalnych i bibliotek cyfrowych, w celu uporządkowanego udostępniania i przechowywania publikacji naukowych. DSpace zbudowany jest trójwarstwowo (ApplicationLayer i Storage Layer) ...*” (s. 209)

¹⁵ Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility

2. Jeżeli utwór został stworzony przez pracownika instytucji, w ramach której działa biblioteka, bądź też przez pracownika biblioteki, w wyniku obowiązków ze stosunku pracy, instytucja zatrudniająca, pracodawca, nabywa z chwilą przyjęcia utworu, autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron (a więc decyduje tu treść umowy o pracę) (art. 12 ust. 1 ustawy). Pracodawca może, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu (termin ten może być przedłużony na warunkach określonych w ustawie), przystąpić do jego rozpowszechniania, a więc do udostępniania utworu publicznie w jakikolwiek sposób, także w drodze zamieszczenia w zasobach biblioteki cyfrowej (art. 12 ust. 2 ustawy).
3. Instytucja naukowa ma prawo pierwszeństwa opublikowania utworu naukowego swojego pracownika, który stworzył ten utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy. Twórca przysługuje prawo do wynagrodzenia, ale nie oznacza to, że musi z tego prawa korzystać (art. 14 ust. 1 ustawy). Opublikowanie utworu, w rozumieniu ustawy, to jego zwielokrotnienie i udostępnienie publicznie (art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy). Instytucja naukowa może, bez odrębnego wynagrodzenia, korzystać z materiałów zawartych w omawianym utworze sporządzonym przez pracownika, może także udostępnić taki utwór osobom trzecim, jeżeli to wynika z uzgodnionego przeznaczenia utworu lub też z umowy zawartej z twórcą (art. 14 ust. 2 ustawy).
4. Twórca może wyrazić zgodę na udostępnianie utworu za pośrednictwem Internetu, określając warunki na jakich udostępnianie dzieła może nastąpić. Warunki udostępniania powinny być określone, m.in. w drodze umowy z biblioteką bądź też instytucją w ramach której biblioteka działa (np. z uczelnią). To jego prawo rozporządzenia utworem na tym polu eksploatacji. Wyrażenie takiej zgody nie musi się łączyć z wynagrodzeniem; twórca może zrzec się wynagrodzenia, mając na względzie znaczenie utworu, rolę instytucji w stworzeniu utworu (np. udostępnienie aparatury naukowej, dostarczenie odczynników, pomoc personelu technicznego itp.), zamiar udostępnienia utworu szerszemu ogółowi korzystających bądź też inne względy. Należy zwrócić uwagę na to, że stosowne porozumienie (umowa) musi:
 - 1) wyraźnie określić czas (art. 66 ustawy) i zakres korzystania, określić granice udzielonej licencji (patrz: art. 41 ustawy),
 - 2) stanowić o tym, czy udzielenie stosownej licencji następuje nieodpłatnie bądź za wynagrodzeniem (art. 43 ustawy),
 - 3) stanowić o sposobie wykonywania przez twórcę ewentualnego nadzoru nad sposobem, warunkami rozpowszechniania utworu, zakresem, miejscem i czasem korzystania z utworu (art. 60 ust. 1 i art. 67 ust. 1 ustawy).

V. Wnioski

Biblioteka może digitalizować swoje zbiory pod warunkiem, że jednym z jej zadań statutowych jest udostępnianie zbiorów dla celów badawczych lub poznawczych za pośrednictwem końcówek systemu informatycznego (terminali) znajdujących się na terenie jednostki organizacyjnej (uczelni, biblioteki).

Biblioteka, w zasadzie, nie może dostarczać użytkownikom zbiorów, które zostały zdigitalizowane, za pośrednictwem Internetu. Zakaz ten nie dotyczy utworów przesyłanych jako załączniki do przesyłek listowych (mailowych), rozpowszechnionych (za zezwoleniem twórcy uprzednio w jakikolwiek sposób udostępnionych publicznie) w zakresie własnego użytku osobistego, a także baz danych spełniających cechy utworu, ale tylko dla własnego użytku naukowego niezwiązanego z celem zarobkowym. Nie dotyczy także innych sytuacji, np. (1) gdy wygasły autorskie prawa majątkowe i (2) gdy twórca wyraził na to zgodę.

Mgr inż. Witold Kozakiewicz
Łódź - UM

DIGITALIZACJA 2.0

Streszczenie

Rozwój Web 2.0 i powszechność zjawiska budowania społeczności internetowych wiąże się z przenoszeniem do wirtualnego środowiska coraz większej liczby przejawów życia codziennego. Dotyczy to także kwestii wymiany dokumentów i udostępniania plików. Od kilku lat już nie tylko utwory muzyczne czy filmowe są rozpowszechniane w ramach portali społecznościowych, ale popularność zyskują również utwory poddane digitalizacji. Prezentacja będzie próbą zmierzenia się z odpowiedzią na pytanie, czy biblioteki cyfrowe i profesjonalne pracownie digitalizacyjne są jedynym i podstawowym miejscem tworzenia dostępnych w sieci treści cyfrowych? Na ile digitalizacja w ramach szeroko pojętego dozwolonego użytku może być konkurencją dla instytucji takich jak biblioteka cyfrowa.

Przełom XX i XXI w. to gwałtowny rozwój nowych technologii, do powszechnego użytku weszły komputery osobiste, szerokopasmowy dostęp z domu do Internetu nikogo nie dziwi. Zjawiskom technicznym towarzyszy zmiana zachowań użytkowników. Dużo większa swoboda komunikowania się użytkowników sieci zaowocowała zjawiskiem zwanym Web 2.0. Internauci przestali być biernymi odbiorcami treści serwowanych im przez twórców stron WWW, sami zaczęli aktywnie brać udział w ich budowaniu. Zaczęto mówić o społeczeństwie sieci, należy jednak pamiętać, że termin ten nie odnosi się wyłącznie do społeczeństwa, którego aktywność skupia

się wokół sieci informatycznych i nowych technologii komunikacyjnych, ale też do społeczeństwa, w którym sieć staje się podstawowym modelem relacji społecznych. Rolę jej węzłów pełnią ludzie, choć oczywiście także technologie komunikowania¹. Często od samej treści ważniejsze stały się interakcje pomiędzy użytkownikami. Fora dyskusyjne, systemy komentarzy, współuczestnictwo w serwisach typu Wiki, prowadzenie własnych blogów, umieszczanie własnych zdjęć czy filmów w sieci, to tylko kilka najprostszych przykładów takich zachowań. To zjawisko odchodzenia od instytucjonalnego monopolu na wiedzę i treść, na rzecz wspólnego tworzenia przenika ze stron WWW na inne przejawy życia. Dwa podstawowe hasła Web 2.0 to: „dziel się” i „współpracuj”.

To dzielenie się często ma charakter rewanżu, swoistego podziękowania za to, co sami uzyskali w sieci. Co więcej, udostępniane treści nie mają konkretnego adresata, są umieszczane na zasadzie „jeśli ja uważam, że to jest ciekawe, istnieje szansa, że zainteresuje kogoś jeszcze.” Takie podejście cechuje zwłaszcza młodych użytkowników sieci, osoby w wieku 15-25 lat, dzisiejszych uczniów szkół średnich i studentów. Są to równieśnicy internetu i dla nich korzystanie z zasobów sieciowych i współuczestnictwo w tworzeniu treści jest czymś naturalnym. Internet stał się dla nich miejscem gdzie powinno być dostępne wszystko, co jest im potrzebne. Jeśli czegoś tam nie można znaleźć, to należy w jakiś sposób ten brak uzupełnić. Z tej idei wyłoniła się np. Wikipedia. I te same przesłanki służą udostępnianiu plików.

Każdy wynalazek, każda duża przemiana spowodowana jest przez dwa czynniki – muszą jednocześnie zaistnieć potrzeby i możliwości ich zaspokojenia. Studenci zawsze musieli mieć dostęp do materiałów edukacyjnych. Do tej pory jedyną możliwością zaspokojenia był zakup skryptu lub podręcznika nowego lub używanego, udostępnianie egzemplarza wśród znajomych, oraz najczęściej chyba spotykana: wypożyczenie książki w bibliotece. Każda z tych ścieżek postępowania obarczona jest wadami. Zakup ograniczony jest przez ceny podręczników, a także brak wznowień w sprzedaży. Z tych samych powodów zasoby bibliotek nie są wystarczające dla całej społeczności studenckiej. Dodatkowo na niekorzyść biblioteki działa fakt, że z roku na rok maleje liczba egzemplarzy starszych wydań (zagubienia, zniszczenia, zacytowania), a wznowień często wydawcy nie przewidują. Pozostaje więc ostatnia ścieżka – znajomi. Zanim rozpowszechnił się dostęp do Internetu wspólne korzystanie z jednego egzemplarza przez grupę studentów choć dość powszechny był mimo wszystko kłopotliwy – z reguły ten sam podręcznik był wykorzystywany przez wiele osób. Z pomocą przyszły w tej sytuacji kserokopiarki umożliwiające zrobienie kopii. Niosło to ze sobą dodatkowe koszty i pewien wysiłek organizacyjny, ale w ostatecznym rachunku kserokopia pozostawała często jedyną możliwością zdobycia podręcznika przed sesją. Rozwój technologii reprograficznych i spadek cen urządzeń do przetwarzania obrazu

¹ Młodzi i media s. 148

na postać elektroniczną umożliwił powszechne skanowanie potrzebnych materiałów. Początkowo na własny użytek „punkt ksero” został zastąpiony domowym komputerem z prostym skanerem. W większości przypadków taki zestaw w zupełności wystarcza do skopiowania rozdziału z podręcznika, czy nawet całej książki, a co ważniejsze z punktu widzenia studenta – to nic nie kosztuje, poza odrobiną czasu. Niewielką popularność zdobyły także małe ręczne skanery, które można było zabrać ze sobą do biblioteki, ale obecnie półprofesjonalne skanowanie jest możliwe bezpośrednio w bibliotekach, wiele z nich udostępnia swoim czytelnikom stanowiska komputerowe ze skanerem, lub kopiarki z modułem skanującym umożliwiając dokonanie kopii cyfrowej zamiast kserokopii. Zaczynają też pojawiać się tzw. „ekologiczne, zielone ksera”, czyli profesjonalne skanery zapisujące bezpośrednio na pamięciach przenośnych USB. W ostateczności pozostaje telefon z aparatem cyfrowym i fotografowanie potrzebnych stron. Wszystkie te rozwiązania wymagają jednak wizyty w bibliotece, choćby po to, żeby wypożyczyć podręcznik lub zeskanować go w na miejscu. Ale obecnie wystarczy, że taką wizytę odbędzie tylko jeden student z roku.

Skoro została już stworzona kopia cyfrowa, naturalną konsekwencją jest udostępnienie jej kolegom z grupy, czy roku. Jak to zrobić najprościej? Odpowiedź jest oczywista – przez Internet. W zależności od sposobu umieszczenia zdigitalizowanej książki może stać się ona potencjalnie dostępna dla wszystkich użytkowników sieci, nie tylko dla grupy znajomych. Zaczęto wykorzystywać metody i narzędzia służące wcześniej głównie do wymiany plików z muzyką.

Linki do podręczników można obecnie bez większych problemów znaleźć w sieciach typu P2P, ale co raz większe zainteresowanie użytkowników przyciągają fora dyskusyjne², na których przekazuje się jedynie adresy plików przechowywanych na serwisach hostingowych takich jak rapidshare.com czy hotfile.com. Bardzo często takie fora prowadzone są w krajach, gdzie kwestie poszanowania praw autorskich są przestrzegane mniej rygorystycznie niż w USA czy w UE, gdzie ściganie właścicieli takich stron jest utrudnione. Ale także powstają dziedzinowe strony społecznościowe służące do przekazywania informacji o plikach. Przykładem może być strona Medical Books Free³, która służy wymianie linków do cyfrowych kopii książek o tematyce medycznej.

Inną możliwością udostępniania plików wśród znajomych i osób zaproszonych stają się portale typu chomikuj.pl, stanowiące połączenie idei serwisów społecznościowych z systemem przechowywania treści cyfrowych. Ciekawą usługą „Chomika” jest Konto Edu. Zgodnie z regulaminem serwisu są „przeznaczone dla grup uczniów i studentów oraz innych grup osób współpracujących, celem wspólnego zdobywania i poszerzania wiedzy. Konta Edu służą do ułatwienia dzielenia się materiałami edukacyjnymi

² np. forum polish:Elite:board <http://www.peb.pl/>

³ <http://medicalbooksfree.com/>

między osobami korzystającymi z danego Konta, zwłaszcza do wymiany notatek z zajęć, skryptów itp. Konta Edu są bezpłatne, ściąganie plików z ich zasobów nie jest obwarowane żadnymi limitami ani nie wymaga posiadania własnego Konta w Serwisie.”⁴

Na takich kontach obecnie zamieszczane są nie tylko skrypty, podręczniki czy tematy egzaminacyjne, ale także materiały przygotowywane przez prowadzących zajęcia, zamieniając konto Edu w swego rodzaju platformę e-learningową. Można dyskutować nad etyczną stroną takiego udostępniania materiałów edukacyjnych, ale bezspornym pozostaje fakt, że sami wykładowcy przyczyniają się pośrednio do takich praktyk, odsyłając studentów do niedostępnej literatury, do podręczników, które często w bibliotece uczelnianej są w kilku egzemplarzach. Fizycznie nie jest możliwy dostęp kilku grup studenckich do takiego podręcznika w przeciągu kilku dni. Wykładowcy mając świadomość tego faktu albo rozdają kserokopie potrzebnych artykułów lub rozdziałów, albo sami dokonują digitalizacji przekazując studentom kopie cyfrowe, umieszczając je na swoich prywatnych stronach lub na platformach e-learningowych. Obiekt cyfrowy w momencie kiedy trafia do sieci zaczyna żyć swoim życiem, jest pobierany, przetwarzany udostępniany i powielany przez wielu użytkowników i na wiele sposobów. Taka jest natura sieci i żadne regulacje prawne tego nie powstrzymają. Jak napisał Bruce Schneier: Digital files cannot be made uncopiable, any more than water can be made not wet⁵. (Pliki cyfrowe nie mogą stać się niekopiowalne, tak jak woda nie może przestać być mokra.)

Obecnie wiele z bibliotek uczelnianych prowadzi digitalizację swoich zasobów, jednakże ograniczenia wynikające z prawa autorskiego zabraniają udostępniania treści większości z materiałów posiadanych przez bibliotekę. Nawet jeśli poddamy digitalizacji skrypt czy podręcznik często wykorzystywany przez studentów, to możliwość udostępnienia kopii na końcówkach terminali na terenie jednostki jaką daje ustawa o prawie autorskim⁶, z punktu widzenia użytkownika nie ma żadnego znaczenia. Dla niego ten utwór jest tak samo (nie)dostępny jak egzemplarz drukowany stojący w czytelni. Z kolei treści które można udostępnić nie są przydatne studentom, stanowią często bardziej ciekawostkę niż materiał potrzebny w procesie edukacji. Obecni użytkownicy Internetu z drugiej strony nie odczuwają takich ograniczeń, dla nich ważniejsza jest swoboda dostępu do treści, możliwość wyszukania potrzebnych książek, czasopism czy skryptów w sieci.

Zmiany w mentalności internautów składające się na Web 2.0 idą w kierunku swobody udostępniania i pobierania. Otwarty dostęp do publikacji naukowych ma nam zapewnić zdobywająca co raz większe poparcie idea Open Access, jej główne tezy, czyli darmowy i powszechny dostęp do materiałów naukowych znajdują odbicie

⁴ Regulamin korzystania z portalu Chomikuj.pl pkt. 36

⁵ Bruce Schneier. The Futility of Digital Copy Prevention

⁶ Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych Art.28 pkt3

w kolejnych, pokrewnych inicjatywach. Jedną z nich jest Kapsztadzka Deklaracja Otwartej Edukacji z września 2007 roku. Szczytne założenie udostępniania na zasadzie otwartych licencji podręczników i materiałów edukacyjnych zawarta w Deklaracji nie ma niestety wsparcia ze strony ustawodawców. Przyjmowane powszechnie na świecie rozwiązania ochrony praw autorskich stanowią barierę nie do pokonania. Warto się zastanowić, czy traktowanie skryptów uczelnianych czy podręczników wydawanych w kilkutyśiącym nakładzie na równi z sięgającymi kilkumilionowych nakładów światowymi bestsellerami ma sens w świetle dążenia do upowszechnienia wiedzy. W przypadku nowych wydań można jeszcze wprowadzać zapisy w umowach z autorami określającymi zasady umieszczania w sieci. Czy to stosując rozwiązania takie jak ibuk.pl zapewniające studentom bezpłatny dostęp do podręczników on-line za pośrednictwem biblioteki, czy też korzystając np. z licencji Creative Commons, bądź wprowadzając okres karencji. Sprawdzone rozwiązania udostępniania wersji elektronicznych istnieją na rynku czasopism naukowych, Dlaczego więc nie skorzystać z podobnych metod licencjonowania czy udostępniania?

W świetle obowiązującego prawa praktycznie nie ma możliwości stworzenia i udostępnienia cyfrowej kopii starszych podręczników będących już w zasobach uczelni. A to są właśnie najbardziej pożądane treści. Taka biblioteka powinna być złożona ze zdigitalizowanych skryptów, z podręczników, które od lat nie były wznawiane, po które co roku w październiku ustawiają się kolejki, a których jest co raz mniej w zasobach biblioteki, bez szans na uzupełnienie zasobów.

Będziemy mieli zatem studentów, którzy będą korzystać z pirackich kopii podręczników znajdujących się w Internecie. Wielu z nich, popełniając z mniejszą lub większą premedytacją przestępstwo, takie kopie będzie także tworzyć lub wyszukiwać i przekazywać dalej. Bo o ileż wygodniej kilkusetstronicowy podręcznik przynieść na zajęcia w formie pliku wgranego na niewielkiego netbooka, czy ebooka, ileż łatwiej móc go pobrać w dowolnym momencie na swój komputer. Idealnym rozwiązaniem byłoby wejść do uczelnianej biblioteki cyfrowej i w każdej chwili przejrzeć rozdział z zadaniem materiałem na najbliższe ćwiczenia czy kolokwium. W skrajnym przypadku może dojść za parę lat do sytuacji, gdy drukowane podręczniki będą zalegały w magazynach bibliotek, a studenci będą korzystali z legalnie lub nielegalnie wykonanych kopii cyfrowych.

Chciałoby się zapytać parafrazując Lawrence'a Lessinga: „czy ten konkretny zakaz jest rzeczywiście niezbędny do osiągnięcia celu, któremu służy prawo autorskie. Czy nie istnieje żaden inny sposób, by zagwarantować wynagrodzenie autorom, bez przekształcania czytelników w przestępców?”⁷

⁷ Lawrence L e s s i n g . Wolna Kultura. Warszawa 2005 s. 230-231

Bibliografia

Filiciak Mirosław, Danielewicz Michał, Halała Mateusz, Mazurek Paweł, Nowotny Agata: Młodzi i Media, Nowe media a uczestnictwo w kulturze. Raport Centrum Badań nad Kulturą Popularną SWPS. Warszawa: styczeń 2010 [dostęp: 14 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://bi.gazeta.pl/im/9/7651/m7651709.pdf>

Lessing Lawrence: Wolna Kultura. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2005. [dostęp: 12 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.futrega.org/wk/>

Schneier Bruce The Futility of Digital Copy Prevention W: Crypto-Gram Newsletter May 15, 2001 [dostęp: 14 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.schneier.com/crypto-gram-0105.html#3>

Kapstałdka Deklaracja Otwartej Edukacji. Ku otwartym zasobom edukacyjnym [dostęp: 11 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.capetowndeclaration.org/translations/polish-translation>

Regulamin korzystania z portalu Chomikuj.pl [dostęp: 16 maja 2010]. Dostępny w World Wide Web: <http://chomikuj.pl/Regulamin.aspx>

Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Dz.U. 1994 Nr 24 poz. 83

Dr Jan Dąbrowski
Wrocław - AM

OTWARTY DOSTĘP DO ZBIORÓW HISTORYCZNYCH BIBLIOTEKI AKADEMII MEDYCZNEJ WE WROCŁAWIU

Streszczenie

Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu jako biblioteka specjalistyczna, obok najnowszej literatury z zakresu medycyny i nauk pokrewnych, gromadzi także zbiory o charakterze historycznym, które związane są z Uczelnią, historią medycyny w Polsce i na świecie. Poprzez współczesne formy kształtowania i udostępniania zbiorów bibliotecznych pragnie zaprezentować swoje kolekcje historyczne w formie otwartego dostępu - biblioteka cyfrowa, bazy własne. Umożliwiają one zapoznanie się m.in. z wybitnymi osobami, wydarzeniami, które przedstawiane są w kolekcjach o bardzo zróżnicowanych charakterze np. jako medale.

Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu poprzez współczesne formy kształtowania i udostępniania zbiorów bibliotecznych, pragnie zaprezentować własne kolekcje o charakterze historycznym. Mają one istotne znaczenie dla poznawania

dziejów, a w tym wybitnych osób czy wydarzeń, naszej Uczelni, historii medycyny w Polsce i na świecie.

Jan Mikulicz-Radecki (1850-1905)
w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej

Jan Mikulicz-Radecki uznawany jest za wybitnego współtwórcę nowoczesnej chirurgii, który w latach 1890-1905 kierował kliniką chirurgiczną we Wrocławiu¹. Inspiracją do zaprezentowania jego publikacji w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej był Rok Jana Mikulicza-Radeckiego, obchodzony w 2005 roku w setną rocznicę śmierci, z inicjatywy rektorów uczelni medycznych w Polsce. Podstawą stała się publikacja przygotowana, z okazji tego jubileuszu, przez zespół pracowników Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu (Renata Sławińska, Teresa Trzcianowska-Grzywacz, Magdalena Uramowska, Andrzej Woźniak). Dorobek naukowy J. Mikulicza-Radeckiego jest bardzo pokaźny, dlatego wybór publikacji do druku nie był łatwy i w pewien sposób subiektywny. Dodatkową trudnością było także odnalezienie jego prac, które zaginęły m.in. poprzez dwie wojny światowe. Znaczna ich część znajduje się w naszej Bibliotece, czy to w formie oryginalnej czy kserokopii, co ułatwiło przygotowanie wspomnianej książki. Istotną cechą tych publikacji jest to, że Jan Mikulicz-Radecki jest w większości jedynym ich autorem. Napisane one zostały głównie w języku niemieckim, gdyż znaczną część życia spędził w krajach, gdzie ten język był podstawowym w życiu codziennym i pracy naukowej. Odnajdujemy również prace w języku polskim, np. w okresie krakowskim to na pewno 23 teksty oraz pojedyncze w języku angielskim. Ukazane artykuły umożliwiają zapoznanie się z tym niezwykłym człowiekiem i jego bardzo bogatą, szeroką działalnością zawodową, jego wkładem w rozwój różnych dyscyplin operacyjnych jak np. chirurgii przewodu pokarmowego, laryngologii czy torakochirurgii. Był on równocześnie konstruktorem licznych narzędzi chirurgicznych używanych do dnia dzisiejszego, np. w 1881 r. wraz z Józefem Leiterem skonstruowali pierwszy gastroskop, bez którego trudno sobie wyobrazić współczesną medycynę².

¹ Zob. Waldemar K o z u s c h e k : Jan Mikulicz Radecki (1850-1906). Współtwórca nowoczesnej chirurgii. Wrocław 2003

² Leszek P a r a d o w s k i : *Słowo wstępne*. W: *Jan Mikulicz-Radecki 1850-1905. Wybór publikacji*, (oprac.) Renata Sławińska [i in.]. Wrocław 2005 s. II, V-VI

Pierwsza praca związana z Janem Mikuliczem-Radeckim została zamieszczona w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej 1 grudnia 2008 r. Było to przedstawienie jego osoby poprzez zamieszczenie opisu z bazy własnej Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu: „Sylwetki zasłużonych postaci dolnośląskiej medycyny (kartoteka osobowa)”³. Jest to najczęściej przeglądana publikacja (136 wyświetleń - 31.03.2010 r.). Obecnie (stan na 31 marca 2010 r.) w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej znajduje się 78 publikacji. Na ten zbiór składają się bezpośrednio prace Wybitnego Chirurga (część z nich, to artykuły w częściach) oraz dwie publikacje o autorze. Warto dodać, że jego prace są także widoczne w Europejskiej Bibliotece Cyfrowej „Europeana”, stało się to możliwe, poprzez uczestnictwo naszej Biblioteki w Dolnośląskiej Bibliotece Cyfrowej⁴

Baza własna: „Zbiory specjalne Biblioteki AM - Medale”

³ Zob. <http://www.bg.am.wroc.pl/sylwetki/> [02.04.2010 r.].

⁴ Informacje otrzymałem od Jarosława Dybały: Redaktor Dolnośląskiej Biblioteki Cyfrowej, Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu; zob. także <http://www.dbc.wroc.pl/dlibra/collectiondescription?dirdis=171> [07.04.2010 r.]; zob. <http://europeana.eu/portal/brief-doc.html?start=1&view=table&query=mikulicz-radecki> [07.04.2010 r.].

Na zbiory specjalne Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu składają się kolekcje m.in. ekslibrisów, starych druków, rękopisów, fotografii, pocztówek oraz medali. Ostatnia z kolekcji została wcześniej opracowana w formie katalogu kartkowego, a następnie jako własna baza elektroniczna naszej Biblioteki, która powstała w 2003 r. Obecnie zostało opracowanych 36 medali. Większość z nich była ukazana na wystawach w 1972 r. i w 1991 r., do których wydano katalogi wystaw⁵. Do opracowania wspomnianej bazy wykorzystano także inne publikacje⁶. Zbiór medali jest gromadzony Bibliotece Akademii Medycznej od 1960 r. Zostały one ofiarowane naszej Uczelni, władzom rektorskim lub także bezpośrednio Bibliotece. Medale wydały różne instytucje, towarzystwa naukowe związane z medycyną, szkoły wyższe, władze miejskie Wrocławia, Poznania, Opola i Kutna oraz Biblioteka Ossolineum i Śląski Okręg Wojskowy. Upamiętniają one różne zjazdy naukowe, rocznice regionalne, są uczczeniem ważnych osób lub instytucji zasłużonych dla rozwoju medycyny⁷.

Baza podaje m.in. nazwę medalu, sygnaturę, materiał z jakiego wykonano medal, autora oraz datę powstania. Część z nich jest również przedstawiona graficznie. Interesującym medalem jest wybitny w 1972 r., na zlecenie Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny, medal upamiętniający 150-lecie urodzin Tytusa Chałubińskiego (1820-1889). Był on najślynniejszym lekarzem XIX-wiecznej Warszawy, a równocześnie odkrywcą Zakopanego, pionierem taternictwa, turystyki górskiej

⁵ Polskie medale i odznaki medyczne. Katalog wystawy/ red. Leszek Barg, Stanisław Szpilczyński. Wrocław 1972; Medale w zbiorach Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu. Katalog wystawy, oprac. plast. Zofia Strożecka-Tichy. Wrocław 1991.

⁶ Np. Edward Gorol, Medale lekarskie i farmaceutyczne wykonane w latach 1962-1974. Warszawa 1975; Współcześni wrocławscy medalierzy, (oprac.) Barbara Kozarska-Orzeszek. Wrocław 2002

⁷ Medale w zbiorach..., dz. cyt., s. 2.

i badaczem przyrody tatrzańskiej⁸.

Natomiast jednym z najstarszych medali w naszym zbiorze, jest pochodzący z 1967 r., medal upamiętniający 150 lat Zakładu Narodowego im. Ossolińskich (1817-1967), który został ofiarowany naszej Bibliotece z okazji tego jubileuszu.

Baza własna: „Doktorzy honoris causa
Akademii Medycznej we Wrocławiu”

⁸ Barbara Bruziewicz-Mikłaszewska: Tytus Aureliusz Chałubiński (1820-1889) i jego rok 2009. W 120 lecie śmierci, *Medium* 2010 nr 2 s. 19; zob. <http://www.bg.am.wroc.pl> - tam: „Bazy własne - Zbiory Specjalne Biblioteki AM - Medale” - sygn. 504017 - Tytus Chałubiński oraz sygn. 504024 - 150 lat Zakładu Narodowego im. Ossolińskich [27.05.2010 r. - strona Internetowa Biblioteki AM we Wrocławiu w budowie].

Zainicjowanie bazy miało miejsce w 2009 r. Asumptem do jej powstania jest sześćdziesiąta rocznica utworzenia Akademii Medycznej we Wrocławiu, której jubileusz będzie obchodzony w 2010 r. Zawiera ona sylwetki znamienitych osób, które zostały uhonorowane przez naszą Uczelnię tytułem doktora honoris causa. Byli to przede wszystkim wybitni przedstawiciele nauk medycznych i farmaceutycznych, ale nie tylko, byli to również zasłużeni w inny sposób dla naszej medycznej Uczelni i tak np. ostatnio w 2009 r. nadano tytuł Księdzu Henrykowi Kardynałowi Gulbinowiczowi⁹. Natomiast jako pierwszy ten tytuł otrzymał profesor Stanisław Kulczyński, który był rektorem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, a następnie pierwszym rektorem Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu¹⁰. To ważne wydarzenie w życiu powstałej w 1950 r. Akademii Medycznej miało miejsce 3 marca 1961 r.¹¹. W obecnym stanie (styczeń 2010 r.) zawiera ona 70 nazwisk. Baza będzie systematycznie uzupełniana o kolejne osoby, które otrzymały ten tytuł oraz dane, aby były one jak najbardziej uaktualnione.

Baza zamieszcza podstawowe informacje dotyczące konkretnej osobistości, m.in.: nazwisko i imię, lata życia, specjalność, rok nadania tytułu, biogram, elementy graficzne (portret, dyplom) oraz źródła z których zaczerpnięto powyższe dane. Przygotowywana jest także wersja w języku angielskim. Wśród osób, które otrzymały tytuł doktora honoris causa w 1982 r. był m.in. profesor Adam Gruca (1893-1983)

⁹ Aleksandra R a c z k o w s k a : Obchody Święta Nauki Wrocławskiej połączone z Jubileuszem 60-lecia AM, 65-lecia Nauczania Medycyny w Powojennym Wrocławiu i 200-lecia Uniwersyteckiej Medycyny we Wrocławiu. *Gazeta Uczelniana* 2009 R. 15 nr 2 s. 2-4

¹⁰ Leszek P a r a d o w s k i : Przedmowa. W: Doktorzy honoris causa Akademii Medycznej we Wrocławiu 1950-2005/red. Urszula Mądrzak. Wrocław 2005 s. 5

¹¹ Doktorzy honoris..., dz. cyt., s. 7.

z Akademii Medycznej w Warszawie, absolwent Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, wybitny chirurg i ortopeda¹².

Mam nadzieję, że tak zaprezentowane zróżnicowane medyczne kolekcje historyczne, są dobrym początkiem, aby mogły być tworzone również w innych bibliotekach w formie otwartego dostępu. Umieszczanie takich kolekcji w bibliotekach cyfrowych czy bazach własnych biblioteki jest bardzo potrzebne, tak z punktu widzenia samej instytucji, jak i czytelnika. Wzrastające zainteresowanie zbiorami z historii medycyny udostępnianymi w takiej formie, a których ciągle brakuje, motywuje równocześnie do podejmowania nowych inicjatyw o podobnym charakterze.

¹² Tamże, s. 73-75; zob. <http://www.bg.am.wroc.pl> - tam: „Bazy własne - Doktorzy honoris causa Akademii Medycznej we Wrocławiu” - Gruca Adam [27.05.2010 r. - strona Internetowa Biblioteki AM we Wrocławiu w budowie].

Mgr Katarzyna Bojko
Katowice - SUM

BIBLIOGRAFIA PUBLIKACJI PRACOWNIKÓW ŚLĄSKIEGO UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO - WCZORAJ I DZIŚ

Działalność bibliograficzna biblioteki uczelni wyższej wpisuje się w podstawowe zadanie biblioteki naukowej, jakim jest słuzenie potrzebom nauki i kształcenia, poprzez zapewnianie dostępu do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych¹. Prace nad tworzeniem bibliografii zaliczane są do jednych z zadań działalności bibliotek wymienionych w Ustawie² (art.4 pkt 4 Ustawy o bibliotekach).

W Śląskim Uniwersytecie Medycznym (dawniej Śląskiej Akademii Medycznej) prace nad bibliografią publikacji pracowników rozpoczęto z inspiracji ówczesnego dyrektora Biblioteki Głównej dra n. hum. Franciszka Szymiczka. Mające charakter retrospektywny trzy pierwsze tomy, pod red. dyrektora dra n. hum. Alfreda Puzio, ukazały się w 1978 r. Obejmowały one dorobek pracowników Uczelni z lat 1948-1973. W okresie 1974-2000 regularnie wydawane były kolejne tomy za każdy rok. Od 2001 roku Bibliografia dostępna jest tylko w wersji elektronicznej.

„Bibliografia publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej za lata 1948–1973” zapoczątkowała dokumentowanie w postaci specjalnego wydawnictwa bogatego dorobku naukowego naszej Uczelni. Prace nad wydawnictwem rozpoczęto w 1974 roku. Na lata 1975–1976 przypadła największa intensyfikacja prac, natomiast w 1977 roku „Bibliografii” nadano kształt ostateczny.

W zamyśle twórców bibliografia miała być kompletna, a opisy prac – sporządzone z autopsji. Osiągnięcie tego celu było możliwe dzięki postawie pracowników naukowych, bardzo chętnie współpracujących z biblioteką w pracach nad pierwszym w dziejach Uczelni spisem publikacji.

Pierwszym etapem prac było utworzenie wykazu autorów, których prace miała obejmować bibliografia. Do tego celu wykorzystano listy pracowników działu spraw osobowych Uczelni. Dane bibliograficzne publikacji nanoszono na fiszki, stosując obowiązujące normy bibliograficzne.³ W przypadku prac mających co najmniej

¹ Art. 21 pkt 2 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

² Art. 4 pkt 4 Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

³ Opis bibliograficzny PN-73/N-01152, Skróty wyrazów typowych w opisie bibliograficznym i katalogowym PN-70/N-01158; Leokadia Gorzelska-Dybowicz, Irena Olszewska: Skróty tytułów czasopism i wydawnictw zbiorowych wychodzących w Polsce w latach 1945 – 1965

dwóch autorów oprócz opisu głównego – umieszczanego w wykazie publikacji pierwszego autora, tworzone odsyłacze znajdujące się przy kolejnych autorach. Następnie fiszki porządkowano i numerowano opisy główne. Materiał został ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów, tak aby łatwiej było ocenić dorobek naukowy poszczególnych pracowników. W ramach wykazu prac danego autora opisy uszeregowano w następujący sposób: publikacje samodzielne; prace z jednym lub dwoma współautorami; prace zbiorowe mające więcej niż trzech autorów; recenzje; prace redakcyjne; publikowane dyskusje, których dany autor był moderatorem; odsyłacze do prac, w których dany autor występuje jako drugi, trzeci lub dalszy współautor. Tak ułożone fiszki były przepisywane przez maszynistkę, a następnie poddawane kilkukrotnej korekcie.

Następnie każdy z autorów ujętych w bibliografii otrzymywał do korekty wykaz swoich publikacji. Wykaz ten, po ewentualnych uzupełnieniach, był poddawany jeszcze jednej, ostatecznej korekcie redakcyjnej i przekazywany do druku.

W trakcie prac nad Bibliografią autorzy borykali się z różnymi trudnościami. Były to: zmiany miejsca pracy i zamieszkania autorów, wyjazdy zagraniczne, zakończenie pracy w związku z osiągnięciem wieku emerytalnego. Największym problemem było tworzenie bibliografii osób już nieżyjących. W takich przypadkach kontaktowano się z najbliższą rodziną osoby zmarłej. Ponadto, Dział Bibliografii współpracował tylko z jedną maszynistką, której wsparcie okazywało się niewystarczające w okresach największego zintensyfikowania prac.

„Bibliografia” ukazała się drukiem w 1978 roku i obejmowała blisko 11 tysięcy opisów. Za jednostkę bibliograficzną przyjęto każdą publikację, stąd też np. różnojęzyczne edycje tej samej pracy lub ta sama praca z inną cytata wydawniczą posiadały odrębne opisy bibliograficzne. Zrąb główny „Bibliografii” był ułożony alfabetycznie według nazwisk autorów i uzupełniały go wykazy: skrótów tytułów czasopism oraz innych skrótów zastosowanych w publikacji.

W 1982 roku ukazała się „Bibliografia” za lata 1974–1976. W porównaniu do poprzedniej edycji, zasadniczo zmieniono jej układ. Całość podzielono na lata 1974, 1975 i 1976, a w obrębie każdego roku zastosowano układ zgodny ze strukturą organizacyjną Uczelni. W ramach każdego instytutu opisy bibliograficzne szeregowano alfabetycznie – według kolejności alfabetycznej nazwisk autorów, a następnie według kolejności alfabetycznej tytułów ich prac.

Od 1980 roku ukazywały się kolejne tomy „Bibliografii” za poszczególne lata. Sposób zbierania materiałów oraz ich opracowywania nie różnił się zasadniczo od stosowanego podczas prac nad „Bibliografią” za lata wcześniejsze. Układ roczników od 1977 do 1980 odpowiadał strukturze organizacyjnej Uczelni. W ramach poszczególnych jednostek organizacyjnych opisy bibliograficzne ułożono alfabetycznie według nazwisk autorów, a następnie – tytułów prac. Publikacje dwóch lub trzech autorów umieszczano pod nazwiskiem pierwszego autora. Opisy prac

zbiorowych rozpoczynały się od tytułu i dołączone były do części reprezentującej dorobek jednostki, w której pracował pierwszy z autorów. Ponadto, opisy prac mających dwóch i więcej autorów miały tylko jeden opis pełny, dołączony do spisu publikacji pierwszego autora. Przy dorobku pozostałych autorów umieszczono tylko opisy skrócone, odsyłające do opisów pełnych. Takie rozwiązanie ułatwiało szybkie zapoznanie się z dorobkiem naukowym poszczególnych jednostek, wymuszało jednak w przypadku wykonywania spisu publikacji jednego autora lub poszukiwania opisu jednej konkretnej pracy korzystanie z indeksu osobowego.

Od „Bibliografii” za 1981 rok opisy prac sporządzano nie tylko z autopsji, lecz również na podstawie dostępnych bibliografii, m.in. Polskiej Bibliografii Lekarskiej, Przeglądu Piśmiennictwa Lekarskiego Polskiego, Przewodnika Bibliograficznego, Bibliografii Zawartości Czasopism, Index Medicus. Opisy takie oznaczano gwiazdką.

W 1993 roku ukazała się „Bibliografia” za 1990 rok, która była pierwszym rocznikiem opracowanym za pomocą komputera. Pomimo zastosowania techniki komputerowej nie zmienił się sposób zbierania i opracowywania materiału. Pierwszym etapem prac było utworzenie indeksu autorskiego. Składał się on z imienia i nazwiska pracownika oraz symbolu jednostki, w której był zatrudniony. Dane te były niezbędne do prawidłowego przyporządkowania opisów publikacji do poszczególnych jednostek organizacyjnych Uczelni.

Następnie do programu komputerowego wprowadzano dane bibliograficzne publikacji. Większość opisów powstawała z autopsji. W nielicznych przypadkach, jeśli nie można było skorzystać z oryginału publikacji, w bazie umieszczano opisy przejęte z innych źródeł bibliograficznych lub wykonane na podstawie spisów publikacji nadesłanych przez autorów. Opisy takie oznaczano gwiazdką.

Program komputerowy, mimo że z dzisiejszego punktu widzenia był prosty i mało przyjazny dla użytkownika, bardzo ułatwił i przyspieszył pracę nad „Bibliografią”. Przede wszystkim każdy opis, bez względu na liczbę potrzebnych odsyłaczy, wprowadzany był tylko raz. Podczas przygotowywania materiału do druku możliwe było automatyczne tworzenie wykazu publikacji powstałych w jednostkach Uczelni oraz indeksu autorskiego.

„Bibliografia” za 1990 rok składała się z dwóch części. Zrąb główny tworzyły pełne opisy publikacji ułożone alfabetycznie według haseł autorskich i tytułowych (w przypadku prac mających trzech lub więcej autorów). Został on uzupełniony wykazem publikacji ułożonych według jednostek organizacyjnych Uczelni. Nazwy jednostek podano w układzie alfabetycznym. W obrębie danej jednostki umieszczano: jej nazwę i symbol oraz wykazy publikacji pracowników (również w układzie alfabetycznym). Podano tylko skrócone opisy i odsyłacze do opisów pełnych. Układ taki umożliwiał zapoznanie się z kierunkami badań naukowych realizowanymi przez poszczególne osoby, jak i w jednostkach naukowych. Do wydawnictwa dołączony

został indeks autorski, który odsyłał do pełnych i skróconych opisów publikacji danego autora.

Zastosowanie prostego programu komputerowego, nie odpowiadającego pod wieloma względami potrzebom prac bibliograficznych, stwarzało wiele bieżących trudności. Przede wszystkim dla komputera każdy rocznik był całością. Po jego zamknięciu nie można było edytować opisów, usuwać ich, a także dopisywać nowych. W związku z tym prace zgłoszone do Działu Bibliografii zbyt późno były umieszczane dopiero w następnym roczniku „Bibliografii”. Ponadto opisy i indeksy z poszczególnych lat archiwizowano na dyskietkach, a indeksy – autorów i jednostek – tworzone za każdym razem dla danego rocznika „Bibliografii” od początku.

W sposób analogiczny do opisanego powyżej przygotowywano kolejne roczniki „Bibliografii”, aż do „Bibliografii” za rok 1997, który ukazał się w 1999 roku. Wszystkie te pozycje miały podobny układ. Różniły się jedynie tym, że od „Bibliografii” za 1992 rok część odsyłaczowa, w której zastosowano układ według jednostek Uczelni, nie zawierała opisów skróconych, lecz wyłącznie numery opisów głównych. Rozwiązanie takie zmniejszyło objętość rocznika i ułatwiło korzystanie z „Bibliografii”.

W latach 90. komputer służył wyłącznie do opracowywania danych a powstały spis dostępny był wyłącznie w formie drukowanych roczników. Możliwość przeglądania „Bibliografii” w formie elektronicznej pojawiła się dopiero po 2000 roku. Wówczas dzięki firmie Splendor zarchiwizowane na dyskietkach dane za lata 1990–1997 zostały umieszczone w postaci bazy danych na stronie internetowej Biblioteki Głównej ŚAM. Każda ewentualna korekta opisu wymuszała kontakt z firmą obsługującą bazę. Możliwość edycji opisu zaistniała w Bibliotece Głównej ŚAM dopiero w 2005 roku. W ubiegłym roku bazę bibliograficzną poddano zasadniczej przebudowie, która umożliwiła kompleksową korektę opisów za lata 1990–1997. Polegała ona na ujednoliceniu opisów prac samodzielnych i dzieł zbiorowych oraz na ujednoliceniu stosowanych skrótów czasopism. Opisy publikacji uzupełniono o charakterystykę formalną i oznaczenie języka publikacji. Ponadto, poddano weryfikacji wszystkie opisy nie sporządzone z autopsji.

Pod koniec lat 90. Biblioteka ŚAM podjęła współpracę z producentem systemu Expertus. Pierwszym wydawnictwem opracowanym w tym systemie była wydana w 2000 roku „Bibliografia publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej za rok 1998”. W odróżnieniu od lat poprzednich, baza bibliograficzna obok wersji drukowanej miała też wersję elektroniczną. W 2001 roku ukazał się ostatni drukowany rocznik „Bibliografii”, który obejmował prace opublikowane w 2000 roku. Od 2002 roku wykaz publikacji pracowników SUM dostępny jest wyłącznie w formie bazy internetowej.

Na przełomie 2008 i 2009 roku system Expertus zmodernizowano. W wersji roboczej systemu wprowadzono nowe formaty opisów publikacji, uszczegółowiono formatki opisów, dodano indeks MARC i rozbudowano indeks jednostek. Połączono

części obejmujące opisy z lat 1990-1997 oraz od 1998 roku. Zmiany te zwiększyły komfort użytkowania wersji elektronicznej bazy. Dzięki modernizacji można otrzymać spis publikacji konkretnej osoby, obejmujący okres od 1990 roku. Niestety, opisy z obu części mają różny format: „stare” opisy rozpoczynają się od nazwiska autora, pozostałe pola następują po sobie i nie są oddzielone od siebie nazwami pól. Natomiast „nowe” opisy rozpoczynają się od tytułu i w następnych liniach umieszczone są pozostałe dane bibliograficzne. Różnice dotyczą również indeksów autorów i jednostek, które zastosowano w zespolonych częściach „Bibliografii”: w „starym” indeksie umieszczone są wyłącznie nazwiska pracowników SUM, co utrudnia wyszukanie publikacji autorów nie zatrudnionych w naszej Uczelni, a publikujących z pracownikami SUM. Indeks uniemożliwia łączenie ze sobą różnych zapisów nazwiska i imienia autora, co wymusza konieczność sporządzania odsyłaczy do tych nazwisk. Ponadto, jeżeli praca z lat 1990–1997 jest cytowana, należy ponownie wprowadzić opis do bazy w nowym formacie.

W chwili obecnej „Bibliografia” to również narzędzie wykorzystywane m.in. w cytowaniach oraz ocenie aktywności naukowej pracowników. O prowadzeniu bazy „Cytowania” zdecydowano w Bibliotece Głównej ŚAM w 2000 roku. Rozpoczęto wówczas prace nad dostosowaniem posiadanego oprogramowania do przechowywania i obróbki danych. W 2001 roku zainicjowano tworzenie kartoteki prac współautorskich, niezbędnej przy korzystaniu z Science Citation Index. Rok później rozpoczęto retrospektywne napełnianie bazy cytowaniami od 1991 roku. Od 2003 roku baza jest uzupełniana na bieżąco. W pierwszym okresie prac nad bazą „Cytowania” korzystano z bazy Science Citation Index (dalej: SCI) dostępnej w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Śląskiego. Prenumerowanie SCI Expanded nasza Uczelnia rozpoczęła od 2002 roku. Dzięki dostępowi do Wirtualnej Biblioteki Nauki w bazie znajdują się dane o publikacjach cytowanych już w latach 60. XX wieku, a nie jak było dotychczas – po 1991 roku. Obecnie baza zawiera około 6700 opisów prac cytowanych oraz niemal 65000 opisów prac cytujących publikacje pracowników SUM.

Wykazy publikacji pracowników są wykorzystywane przez system Expertus w module „Analiza Bibliometryczna Publikacji Pracowników SUM”, dostępnym na stronie internetowej Biblioteki w postaci odrębnej bazy. Umożliwia ona sporządzanie zestawień statystycznych dotyczących publikacji pracowników. Niestety, możliwość ta dotyczy prac opublikowanych po 1998 roku, co jest spowodowane zastosowaniem w „starej” części bazy opisów w innym formacie. Aby sporządzać zestawienia za lata wcześniejsze, należy dokonać ujednolicenia opisów w obu częściach bazy. Wiąże się to z koniecznością uzupełnienia indeksu jednostek o dane dotyczące jednostek organizacyjnych za lata 1990–1997 oraz z uzupełnieniem indeksu autorskiego. Dopiero po przeprowadzeniu tych prac możliwe będzie przeniesienie opisów ze „starej” części „Bibliografii” do obecnie stosowanych formatów opisów.

Blisko 40-letnia historia „Bibliografii publikacji pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego” pokazuje, jak długą drogę przeszła ta forma działalności naszej Biblioteki. Wyznaczały ją zmiany w metodologii pracy, rozwój komputeryzacji oraz wykorzystywanie „Bibliografii” w systemie oceny nauki. Pomimo daleko posuniętej specjalizacji, „Bibliografia” nadal będzie się zmieniać i rozwijać, głównie z uwagi na dostosowywanie jej do oczekiwań użytkowników, dla których przecież powstaje.

Mgr Olivia Wajsen
Wrocław - AM

REJESTROWANIE W BAZACH DOROBKU NAUKOWEGO PUBLIKACJI ZAWARTYCH W PORTALACH INTERNETOWYCH

Internet to największa biblioteka świata – w tak trywialny sposób można określić narzędzie bez którego wielu z nas nie wyobraża sobie codzienności. W Polsce Internet pojawił się 20 grudnia 1991 roku¹, jednak na dobre zagościł w naszych domach na początku XXI wieku. Od tego momentu nastąpił niewątpliwy zwrot nie tylko w świecie nauki, ale także w życiu niemalże każdego człowieka. Dostęp do informacji jeszcze nigdy nie był aż tak powszechny co jednocześnie przyczyniło się do zepchnięcia biblioteki na dalszy plan pod względem poszukiwania źródeł. Przeciętny użytkownik rozpoczyna pozyskiwanie źródeł od przeszukania zasobów internetowych, a dopiero w następnej kolejności udaje się do biblioteki. Sytuacja taka zmusza bibliotekarzy do wyjścia naprzeciw nowym wyzwaniom technologicznym i dostosowaniu swoich zasobów do nowych standardów. Podejmowane są nowe inicjatywy w postaci bibliotek cyfrowych, repozytoriów, idei Open Access.

Od kilkunastu lat bibliotekarze włączają do swoich kolekcji czasopisma elektroniczne, z którymi do tej pory pojawiają się problemy – najczęściej związane z opisem bibliograficznym artykułów zwłaszcza w przypadku prac nieopublikowanych posiadających jedynie numer DOI. Z punktu widzenia autorów, możliwość wcześniejszego zaprezentowania swojej pracy jest wręcz nieoceniona, gdyż zapewnia to pierwszeństwo dokonań, poza tym, praca taka jest już w obiegu, utrwała się jej

¹Wikipedia <http://pl.wikipedia.org/wiki/Internet> [dostęp przez www dnia 16. 04. 2010 r.]

kojarzenie z danym autorem co prowadzi także do zwiększenia liczby cytowań. Z punktu widzenia bibliotekarza-bibliografa pojawia się szereg zapytań – czy wprowadzać takie prace do bazy dorobku naukowego, jak kontrolować aktualizację, jak punktować takie prace, skoro często się zdarza, że opublikowanie artykułu z numerem DOI (czyli cyfrowym identyfikatorem dokumentu elektronicznego) np. w PubMed nie gwarantuje jego ukazania się w konkretnym numerze czasopisma; często się zdarza, że prace takie „wiszą” w bazie nawet kilka lat.

Mimo nierozwiązanych jeszcze problemów z czasopismami elektronicznymi pojawiają się nowe zagadnienia – prace naukowe i popularnonaukowe zamieszczane w portalach internetowych. Skąd taka koncepcja? Podsunął mi ją jeden z pracowników Akademii Medycznej we Wrocławiu, który dostarczył do Działu Bibliografii kilka prac, celem uzupełnienia bazy dorobku naukowego. Wśród tych prac, znalazły się także artykuły opublikowane w portalach medycznych. Autor nieśmiało zaznaczył źródło tychże prac, nie licząc wprowadzić na wprowadzeniu ich do bazy. Jednak zaistniała sytuacja uświadomiła mi, że takich prac może być naprawdę dużo, tylko nikt ich nie zgłasza, gdyż ogólnie przyjęta zasada głosi, że prace wprowadzane do bazy muszą ukazać się drukiem, lub być oficjalnie opublikowane w zamkniętej formie. Zależy to oczywiście od typu biblioteki oraz wewnętrznych zasad dotyczących materiałów wprowadzanych do bazy dorobku naukowego. W bibliotekach uczelni artystycznych do bazy włączone zostaną także prace niepiśmiennicze, będące jednak dorobkiem działalności naukowej. Niektóre biblioteki akademickie gromadzą także konspekty wykładów. Biorąc pod uwagę, że baza uzupełniana jest o prace różnego typu – w tym także o prace, które pod względem merytorycznym nie są wybitnie naukowe (mam tu na myśli wspomnienia, pocztówki z wakacji, sprawozdania itp.), pojawia się pytanie – czy w bazach dorobku naukowego rejestrować prace z portali internetowych? Osobiście jestem zdania, że warto się tego podjąć. Dlaczego? Ponieważ najważniejszą zasadą tworzenia bibliografii dorobku naukowego jest kompletność spisu, który stanowi przecież o randze danej instytucji, a także upowszechnia wyniki badań danej jednostki. Ponadto, prace w portalach internetowych stanowią także o pewnej aktywności ich autorów.

Jak już wcześniej wspomniałam, przeciętny użytkownik rozpoczyna poszukiwania materiałów na dany temat od przefiltrowania Internetu. Przykładem niech będzie moment, w którym zaczyna nam szwankować zdrowie, zanim pójdziemy do lekarza, najpierw szukamy informacji w sieci. Staramy się znaleźć informacje dotyczące symptomów, ewentualnej diagnozy. Często się zdarza, że idąc do lekarza, mamy już wiedzę na temat swoich dolegliwości, dzięki czemu rozmowa z fachowcem przebiega sprawniej. Skąd czerpiemy informacje? Najczęściej z ogólnodostępnych portali medycznych, stron poświęconych danemu zagadnieniu, albo for internetowych, na których wypowiadają się najczęściej pacjenci. Sytuacja kolejna; zdarza się, że lekarz kliniczny ma wątpliwości co do diagnozy bądź metod przeprowadzenia zabiegu.

Najczęściej jest tak, że nie ma czasu wybrać się do biblioteki, a pożądana informacja potrzebna jest natychmiast. Wówczas najlepiej skorzystać z Internetu oraz fachowych portali medycznych, które zdarza się, że mają płatny dostęp, co może świadczyć o randze takiego portalu, który jest dostępny dla wąskiego grona odbiorców. Bardzo często autorami prac są lekarze zatrudnieni na uczelniach lub prowadzący prywatne praktyki. Podsumowując – artykuły zawarte w portalach internetowych mogą cieszyć się większym gronem odbiorców i jednocześnie przydatnością ze względu na łatwy dostęp. W porównaniu z najciekawszym artykułem zawartym w czasopiśmie drukowanym lub elektronicznym dostępnym jedynie w bibliotece, praca zawarta w portalu wypada korzystniej. Dlaczego zatem zakładać, że praca opublikowana w portalu jest gorsza i niewarta zarejestrowania jej w bazie publikacji dorobku naukowego pracowników danej instytucji? Przecież niesie za sobą konkretną wartość merytoryczną, świadczy też o aktywności naukowej autora, a także o jego wszechstronności. Dodatkowo *Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r.* w Art. 5 stanowi: *Materiałami bibliotecznymi są w szczególności dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i **elektroniczne**.* W punkcie wcześniejszym tej samej ustawy stwierdzono, że do podstawowych zadań biblioteki należy *gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliecznych* (Art. 4.1). Prawdą jest, że termin „materiały elektroniczne” nie został w ustawie sprecyzowany, ale oczywistym jest, że portal jak i pojedyncze elementy jego zasobu takim typem materiałów są. Niezaprzeczalnym faktem jest, że z rejestrowaniem prac zawartych w portalach związanych jest wiele trudności, począwszy od sposobu archiwizowania kopii, aktualizacji, opisu bibliograficznego, efemeryczności stron WWW. Zaczniemy jednak od zdefiniowania czym jest portal.

Portal internetowy – internetowy serwis informacyjny poszerzony o różnorodne funkcje internetowe, dostępny z jednego adresu internetowego. W intencji twórców, ma to zachęcać użytkowników do ustawienia adresu portalu jako strony startowej w przeglądarce www i traktowania go jako bramy do Internetu.

Zazwyczaj portal zawiera informacje będące przedmiotem zainteresowania szerokiego grona odbiorców. Jako przykładową treść portalu można podać: dział aktualnych wiadomości, prognoza pogody, katalog stron WWW, chat, forum dyskusyjne oraz mechanizmy wyszukiwania informacji w nim samym lub w zewnętrznych zasobach Internetu (wyszukiwarki internetowe). Ponadto portale mogą oferować darmowe usługi np. poczty elektronicznej, hostingu.

Wortal, portal wertykalny (ang. vertical portal) – portal wyspecjalizowany, publikujący informacje z jednej dziedziny, tematycznie do siebie zbliżone, np. dotyczące muzyki, filmu, programów komputerowych, motoryzacji.

Nazwa ma stanowić przeciwstawienie do zwykłego portalu, obejmującego szeroki zakres tematyczny (horyzontalnego), a przy okazji podkreślać wyższą jakość udostępnianych zasobów, jednak nie przyjęła się szeroko².

Warto zwrócić uwagę na fakt, że bez względu na tematykę – czy jest ona zróżnicowana czy jednolita – i tak najczęściej używaną nazwą jest portal.

Wartość portalu

Oczywistym jest to, że nie wszystkie portale mają tę samą wartość, co uzależnione jest od tematu jak i od jego twórców. Zawartość jednych jest bardziej, innych mniej wiarygodna. Pojawia się zatem pytanie jak ocenić jakość portalu. W przypadku czasopism istnieje mnóstwo wskaźników oceny – najbardziej popularny Impact Factor, indeks Hirscha i rozmaite rankingi. W przypadku strony internetowej sytuacja staje się nieco bardziej skomplikowana. 29.11. 2002 roku w Brukseli Komisja Wspólnot Europejskich opracowała dokument eEurope 2002 w którym umieściła kryteria oceny jakości medycznych stron internetowych oraz rzetelności informacji na nich zawartych³. Opracowane kryteria zwracają uwagę przede wszystkim na wiarygodność informacji, a w dalszej kolejności na walory estetyczne. Do zaproponowanych kryteriów należą:

1. Transparency and honesty/Przejrzystość i uczciwość:
 - a) podana jest informacja o właścicielu stron WWW (nazwisko/nazwa, adres, adres elektroniczny lub organizacji odpowiedzialnej za badania)
 - b) jasno sformułowany jest cel tworzenia stron www
 - c) podana jest informacja o tym, kto jest adresatem zawartości stron, podane są źródła finansowania stron, reklamodawcy, wolontariusze.
2. Authority/Referencje:
 - a) podane jest źródło informacji prezentowanej na stronach
 - b) podane są uprawnienia osób (organizacji) do umieszczania na stronach danej informacji (referencje/kwalifikacje autora informacji), daty dostarczenia informacji
3. Updaiting of information/Aktualizacja:
 - a) podana jest informacja o ostatniej aktualizacji stron; monitorowanie aktualności linków
4. Privacy and data protection/Ochrona danych osobowych:
 - a) zachowane są zasady i procedury ochrony danych osobowych, zgodnie z obowiązującym prawem
5. Accountability/Odpowiedzialność:

² Wikipedia http://pl.wikipedia.org/wiki/Portal_internetowy [dostęp przez www dnia 19. 04. 2010 r.].

³ *Journal of Medical Internet Research* 2002 Vol.4 no.3 <http://www.jmir.org/2002/3/e15/> [dostęp przez www dnia 14. 03. 2010 r.].

- a) strona zawiera deklarację odpowiedzialności autora za zamieszczoną informację (możliwość skontaktowania się z webmasterem strony i zgłoszenie zastrzeżeń
 - b) linki ze stron prowadzą do stron o sprawdzonej jakości
 - c) jasno sformułowane są zasady doboru publikowanego materiału
 - d) określona została polityka edytowania stron
 - e) podano nazwiska ekspertów
6. Accessibility/Dostępność:
- a) strony są łatwo dostępne, czytelne, łatwe do znalezienia, proste w obsłudze itp.

W artykule o ocenie jakości informacji medycznej, Ewa Dobrogowska-Schlebusch w ciekawy sposób zinterpretowała kryteria przygotowane przez Komisję Europejską i zebrała własny zbiór punktów wg których oceniała wartość stron WWW. Należą do nich: informacja o właścicielu strony, jasno sformułowany cel strony, adresat, informacje o źródłach finansowania strony (grant, sponsoring), źródło informacji, kwalifikacje autora strony, prywatność i ochrona danych osobowych, aktualizacja strony, deklaracja odpowiedzialności, „editorial policy”, dostępność, instrumenty oceny jakości (logo, akredytacje, instrukcje obsługi dla użytkownika, ocena przez organ zewnętrzny), linki, uwagi⁴.

Dodatkowym atutem każdego portalu będzie też udział renomowanych instytucji w procesie jego tworzenia; mogą to być towarzystwa naukowe, strony instytucji rządowych, instytuty naukowe, fundacje.

Metody i kryteria oceny informacji elektronicznej zaproponowała także Bożena Bednarek-Michalska: *Metody oceny informacji mogą być różne, często wspomagane techniczne:*

- *techniczne, automatyczne, które polegają głównie na wykorzystaniu nowych narzędzi analizujących strony WWW, weryfikujących kody źródłowe, język HTM, pokazujących błędy zapisów, np. IE Inspektor; na tych danych opiera się ocenę jakości;*
- *statystyczne polegające na wyciąganiu wniosków z analizy liczby danych, linek, liczeniu ruchu użytkowników do stron, frekwencji wyrażań czy podlinkowań; metoda ta także jest często wspomagana technicznie przez programy takie jak Alexa.com, Wayback Machine, AwStats czy proste liczniki stron;*
- *metoda analityczna (czy ekspercka) najbardziej efektywna i miarodajna z punktu widzenia użytkownika, który chce podejść krytycznie do informacji; polega na wieloaspektowym przyjrzeniu się informacji; na zrozumieniu jej*

⁴ Ewa Dobrogowska-Schlebusch: ocena jakości informacji medycznej dostępnej w Internecie – jako zadanie dla bibliotek, EBIB 2007 nr 3 http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dobrogowska_schlebusch [dostęp przez WWW 19.01.2010].

*cech formalnych i treściowych oraz określeniu, które z nich są najważniejsze w danym momencie i wobec konkretnych potrzeb*⁵.

Oprócz tego autorka przedstawiła także kryteria, którymi warto posłużyć się przy ocenie jakości źródła internetowego. Wśród nich wymieniła m.in.

- wiarygodność informacji – analiza URL, analiza elementów adresu (tryb dostępu) w celu identyfikacji nadawcy informacji; identyfikacja instytucji sprawczej i autora; cel i powody utworzenia strony;
- obiektywizm treści – identyfikacja sponsora stron, czy nawiązuje się do stron konkurencyjnych, czy komentarze do nich są obiektywne;
- aktualizacja – częstotliwość aktualizacji; wybadanie czy aktualizacja generowana jest automatycznie;
- kompletność i dokładność zasobów – informacje są wyczerpujące czy wybiórcze, czy linki są aktualne, jaki jest poziom grupy docelowej i czy zawartość informacji odpowiada temu poziomowi;
- spójność i forma – walory estetyczne strony, układ treści (hierarchia), równowaga między treścią a ilustracjami; czy strona jest logiczna;
- dostępność i technika – czy istnieje interaktywność, czy są liczniki, statystyka, czy pojemność serwera jest wystarczająca, czy strona otwiera się tak samo w różnych przeglądarkach;
- relewancja i użyteczność – czy istnieją różne wersje językowe strony, czy jest opcja POMOC⁶.

Kryteria oceny jakości portalu są liczne i to od nas zależy na które zwrócimy największą uwagę. Jeżeli uznamy, że istotnym elementem oceniającym portal jest ich pozycja w wyszukiwarkach oraz liczba odwiedzin - możemy posłużyć się usługą Google – PageRank; jest to metoda nadawania indeksowanym stronom WWW wartości liczbowej (wykorzystując przy tym algorytm), oznaczającej jej jakość. Metoda ta analizuje popularność stron (ilu użytkowników odwiedza daną stronę), ruch na stronach, a nawet frekwencję występowania danego wyrazu na stronach, jakość linków. Oprócz tego istnieje czynnik Link Popularity, decydujący o pozycji danej strony w wyszukiwarce. *Współczynnik ten określa się za pomocą liczby połączeń prowadzących do danej strony z innych stron oraz wartości tych połączeń. To co naprawdę decyduje o sukcesie w pozycjonowaniu, to właśnie umieszczenie jak największej dobrej ilości linków skierowanych na promowaną stronę. Zatem wymiana linkami z wieloma dobrymi stronami to główna tajemnica skutecznego pozycjonowania*⁷.

Kolejnym przykładem narzędzia analizującego jakość strony jest program Alexa. Poprzez identyfikowanie odwiedzających, podanie liczby wejść, analizę liczby

⁵ Bożena Bednarek - Michalska: Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci EBIB 2007 nr 5 <http://www.ebib.info/2007/86/a.php?bednarek> [dostęp przez www 19.01.2010].

⁶ Op. cit.

⁷ <http://www.ranking.net.pl/> [dostęp przez WWW 14. 04. 2010 r.].

podlinkowań do strony oraz wielu innych danych, pozwala ocenić wartość danej strony.

Wskaźnikiem, który można zastosować przy ocenie jakości portalu jest Web Impact Factor (WIF) stanowiącego element nowej dziedziny – webometrii. Narzędzie to służy określeniu względnej pozycji stron internetowych w poszczególnych dziedzinach lub innej przestrzeni. Analizie poddaje się trzy typy linków: linki wychodzące z interesującej nas strony, linki przychodzące z innych stron oraz linki wewnątrz strony. Wzór na WIF to A/D , gdzie A to ogólna liczba stron a D to liczba stron opublikowanych na interesującej nas stronie internetowej i zindeksowanych przez wyszukiwarkę z pominięciem autocytowań, czyli linków wewnętrznych odsyłających do innego miejsca na naszej stronie⁸.

Dla wielu osób – nie tylko bibliotekarzy, istotnym elementem wartości danego czasopisma, a tym bardziej portalu jest to, czy treść w nim zawarta jest recenzowana. Wielu osobom praca opublikowana w portalu wydaje się nie być poddana recenzji, ze względu na powszechną dostępność – kwestia ta stanowi często zarzut wobec zwolenników Open Access. Wiele portali, zwłaszcza tych popularnonaukowych nie podlega recenzowaniu, jednak Richard Poynder w swoim artykule zauważył słuszną rzecz: *Niektórzy badacze deponują w repozytoriach reprinty swoich prac, czyli ich wersje przed zrecenzowaniem. Jednak robią to wyłącznie po to, aby wyniki ich badań były szybciej dostępne, a nie by unikać recenzowania*⁹. Jeżeli z naszego punktu widzenia, istotnym elementem oceny portalu jest jego recenzowanie – umieścimy to jako jeden z punktów oceny. Pamiętajmy jednak, że system recenzowania wcale nie musi odbywać się przed opublikowaniem artykułu, co ma miejsce w przypadku czasopisma Open Access *Philica*. W czasopiśmie tym praca publikowana jest zaraz po złożeniu do druku, pomijając kolegium redakcyjne, którego *de facto* nie ma. *W czasopiśmie Philica proces recenzowania odbywa się anonimowo, przy pomocy oceny wyrażonej liczbą. Na stronie FAQ znajdują się następujące wyjaśnienia: Czytelnicy, recenzując teksty opublikowane w Philica'e, oceniają je według trzech kryteriów: oryginalność, znaczenie i ogólna jakość. Skala ocen wynosi od 1 do 7, przy czym 1 oznacza bardzo słaby, 7 – bardzo dobry, a 4 – prezentujący średni poziom*¹⁰. Motywem takiego sposobu recenzowania jest brak możliwości hamowania upublicznienia idei, z którymi dany recenzent się nie zgadza. Idea Open Access skłania do poszukiwania alternatywnych metod recenzowania publikacji elektronicznych,

⁸ Alireza Noruzi: The Web Impact Factor: a critical review, The Electronic Library 2006, Vol.24 no.4, s.490-500 <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do?sessionId=E5AF39756BE4B1EEE4A7443F76729097?contentType=Article&hdAction=lnkpdf&contentId=1567626&history=true> [dostęp przez WWW. 18. 01. 2010 r.].

⁹ Richard Poynder: Open Access – pożegnanie recenzowania? EBIB 2008 nr 6 <http://www.ebib.info/2008/97/a.php?poynder> [dostęp przez www 18. 02. 2010 r.].

¹⁰ Op.cit.

zatem warto się zastanowić, czy faktycznie uznać tradycyjne dotąd recenzowanie prac przed ich opublikowaniem za kluczową sprawę przy ocenie portalu.

Opis metadanych

W momencie, kiedy uznamy, że portal, w którym została opublikowana nasza praca jest wiarygodny i posiada pożądane przez nas wartości dochodzimy do punktu, w którym musimy tę pracę zapisać, wskazując na jej dane bibliograficzne, tzw. metadane – tak określa się informacje niezbędne do scharakteryzowania dokumentu elektronicznego). Dodatkowo pojawiają się tu zagadnienia związane z aktualizowaniem treści – artykuł w portalu może podlegać licznym modyfikacjom, dlatego musimy ustalić, którą wersję wprowadzamy do bazy dorobku naukowego. Kwestie aktualizacji omówię jednak troszkę później. Póki co skupmy się na doborze formatu opisu.

Jedną z rzeczy, które musimy ustalić, to czy jedynym źródłem jakie podajemy to adres URL dokumentu, czy też identyfikator lokalizujący tę pracę w zbiorach biblioteki (zakładamy, że prace z portali archiwizujemy – w przeciwnym razie warto się zastanowić nad sensem uwzględniania takich prac w bazach dorobku naukowego, skoro późniejsze dotarcie do jej treści może okazać się niemożliwe) czy też jedno i drugie. Moim zdaniem należałoby podać zarówno adres pierwotny jak i adres lokalizujący takową pracę w naszym archiwum.

Zasoby internetowe możemy opisać przy pomocy tradycyjnych narzędzi, czyli np. formatu MARC, który dostrzegając zapotrzebowanie związane z nowymi formami dokumentów, modyfikuje swoje opcje poprzez dodawanie nowych pól. Przykładem takiego pola jest pole 856 oznaczające lokalizację elektroniczną (późniejszy adres URL). Dodatkowe informacje precyzujące nasz dokument umieszczamy w polu 256 oraz w etykiecie rekordu. W polu 538 określamy tryb dostępu dokumentu elektronicznego dostępnego on-line.

Jednak schematem opisu bibliograficznego skupionym przede wszystkim na opisie zasobów elektronicznych jest format Dublin Core, a dokładnie Dublin Core Metadata Element Set (DCMES), zarządzany przez Dublin Core Metadata Initiative (DCMI)¹¹. Składa się on z podstawowego 15-elementowego zestawu metadanych, opracowanych w 1995 roku na warsztatach organizowanych przez OCLC i NCSA w Dublinie (Ohio, USA). Wersja 1.1 standardu Dublin Core Metadata Element Set określa następujące elementy metadanych, które mogą być obecne w opisie (również wielokrotnie):

1. Title (tytuł)
2. Creator (twórca)
3. Subject and Keywords (temat i słowa kluczowe)
4. Description (opis)

¹¹ Marek N a h o t k o : Stare i nowe standardy opisu dokumentów elektronicznych EBIB 2002 nr 4 <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/nahtko.php> [dostęp przez www 17. 02. 2010 r.].

5. Publisher (wydawca)
6. Contributor (współtwórca)
7. Date (data)
8. Resource Type (typ zasobu)
9. Format (format)
10. Resource Identifier (identyfikator zasobu)
11. Source (źródło)
12. Language (język)
13. Relation (odniesienie)
14. Coverage (zakres)
15. Rights Management (zarządzanie prawami)

W 2007 roku rozpoczęto prace nad ujednoliceniem zapisu elementów metadanych Dublin Core zgodnie z zaleceniami sformułowanymi w RDF (Resource Description Framework) przez Konsorcjum 3W. Obecnie równolegle funkcjonują dwa opracowania metadanych Dublin Core:

- *DCMES v. 1.1 zawierający podstawowy 15-elementowy zestaw metadanych Dublin Core*
- *DCMI Metadata Terms, w którym - oprócz elementów DCMES (z tą różnicą, że tutaj identyfikowanych w URI nową przestrzenią nazwową dcterms) - znajduje się kilkadziesiąt dodatkowych elementów (własności i klas, oraz słowników kontrolowanych i kodowanych wykazów danych). DCMI Metadata Terms jest wersją rekomendowaną przez DCMI¹².*

W Polsce obowiązuje norma dotycząca standardu Dublin Core, jednak nie uwzględnia ona zmian powstałych po 2007 roku.

Publikacje zapisane w Dublin Core możemy zapisać i oglądać w różnych formatach (.doc., .pdf, .djvu, .dvi, .rtf, html i in.), co oczywiście związane jest z posiadaniem właściwego oprogramowania, umożliwiającego odczyt i gromadzenie takich materiałów¹³.

Format Dublin Core cieszy się coraz większą popularnością w opisywaniu zasobów elektronicznych i coraz więcej bibliotek przymierza się lub już go wdrożyło. Warto zauważyć, że fachowcy starają się dodatkowo opracować system umożliwiający zapisywanie metadanych zarówno w MARC jak i Dublin Core i ich wzajemną konwersję w ramach jednej bazy danych. Przykładem takiego projektu jest CORC (Cooperative Online Resource Catalog), opracowywany przez OCLC. Rozwiązanie takie byłoby niezwykle nowatorskie i pomocne, gdyż MARC jest o wiele bardziej szczegółowym schematem opisu niż Dublin Core i przełożenie formatu bardziej

¹² <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/metadane/dublin-core> [dostęp przez www 21. 03. 2010 r.].

¹³ Paweł N a j s a r e k : Terminologia Open Access – o czym warto wiedzieć? <http://www.ebib.info/2006/73/najsarek.php> [dostęp przez www 21. 03. 2010 r.].

skomplikowanego na prostszy wydaje się być niezwykle trudne. Jednak wizja taka wygląda obiecująco.

Archiwizacja

Ze względu na fakt, iż portale są strukturami dynamicznymi i często efemerycznymi, oczywistym jest, że opisywany przez nas artykuł należy zarchiwizować. Jednak właściwa archiwizacja dokumentów elektronicznych związana jest także z działaniem zgodnie z obowiązującymi normami prawnymi dotyczącymi przechowywania i bezpieczeństwa dokumentów.

Nośniki CD i DVD możemy wyeliminować, gdyż na dłuższą metę są nietrwałe. Często się zdarza, że po kilku latach odczyt z płyty jest niemożliwy. Inwestowanie czasu i pieniędzy w systematyczne kopiowanie nośników na nowsze jest bezsensowne. Poza tym, rezygnując z dysków optycznych, oszczędzamy jednocześnie miejsce magazynowania.

Opisywane materiały możemy archiwizować w kilku formach:

- specjalnie utworzonej do tego bazy danych
- w ramach biblioteki cyfrowej
- w repozytorium

Stworzenie odrębnej bazy ma sens wówczas, gdy ustalimy, że z pewnych względów chcemy wyodrębnić publikacje zawarte w portalach. Można wtedy stworzyć niezwykle prostą bazę, w której każdy dokument zapisano by w pliku .pdf. Jedyną trudnością byłoby napisanie dobrego systemu wyszukiwawczego, tak aby użytkownikowi stosunkowo łatwo byłoby dotrzeć do interesującego go dokumentu.

Jeżeli zdecydowalibyśmy się na archiwizację prac z portali w ramach biblioteki cyfrowej, musimy ustalić format zapisu plików. Marek Nahotko w swoim artykule o tworzeniu bibliotek cyfrowych¹⁴ wskazał kilka istotnych punktów, na które warto zwrócić uwagę. *Dobry obiekt jest niezmienny. Oznacza to, że znana jest osoba lub instytucja, która dba o to, aby obiekt pozostawał dostępny przez długi czas bez względu na dokonywane zmiany technologiczne*¹⁵. Autor zwraca tu uwagę na krótkotrwałość danych cyfrowych i konieczność zabezpieczenia poprzez opracowanie konkretnej strategii archiwizacyjnej umożliwiającej migrację plików pomiędzy nośnikami, formatami i oprogramowaniem. Oprócz tego M. Nahotko zwraca też uwagę na *Autentyczność dobrego obiektu może być określona na przynajmniej trzy sposoby. Po pierwsze użytkownik powinien mieć możliwość określenia pochodzenia obiektu, jego struktury i kolejnych wersji. Po drugie użytkownik powinien mieć możliwość zbadania,*

¹⁴ Marek N a h o t k o : Zasady tworzenia bibliotek cyfrowych, EBIB, 2006 nr 4 <http://www.ebib.info/2006/74/nahotko.php> [dostęp przez www 7.02. 2010 r.].

¹⁵ Op. cit.

*czy obiekt jest tym, czym powinien być. Po trzecie użytkownik powinien móc stwierdzić, że obiekt nie został uszkodzony lub zmieniony w sposób niedozwolony*¹⁶.

Kolejną możliwością, i chyba najciekawszą, archiwizowania prac zawartych w portalach są repozytoria. **Repozytorium** oznacza miejsce przechowywania dokumentów elektronicznych przeznaczonych do udostępniania. Zaprojektowane jest w taki sposób, aby dostęp do wszystkich zasobów był prosty. Dla zobrazowania terminu – repozytorium – porównać można je do magazynu biblioteki, w którym przechowywane są materiały. Natomiast Open Access określa nam sposoby dostępu, ale również reguły, które są narzucone przy korzystaniu z publikacji umieszczonych w repozytorium¹⁷. Repozytoria na świecie są koncepcją całkiem powszechną. W Polsce repozytoria są popularne w rozmaitych firmach i przedsiębiorstwach, natomiast w środowisku akademickim inicjatywę taką podjęło niewiele uczelni.

Najlepiej zorganizowanym repozytorium jest AMUR - Adam Mickiewicz University Repository, powstały w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu. Jest to repozytorium instytucjonalne, czyli takie, którego zasób określony jest przez instytucję do której należy. W bibliotekach akademickich rozwiązanie tego typu wydaje się być najkorzystniejsze. Organizację repozytorium należy zacząć od rozmów z władzami uczelni, którym należy uświadomić, że deponowanie dorobku naukowego w postaci pełnych tekstów i otwarty dostęp do tychże zbiorów stanowi o prestiżu uczelni - promowanie wiedzy oraz wyników badań w wolnym dostępie to promowanie kadry naukowej. Dodatkowo – zadania administracyjne także zostaną ułatwione. Jest to też dowód na wspieranie edukacji poprzez wolny dostęp do wiedzy.

Kolejną sprawą przy tworzeniu repozytorium jest dobór zespołu – moderatora, koordynującego całe przedsięwzięcie, redaktora kontrolującego meta dane, administratora, odpowiedzialnego za dobór oprogramowania oraz jego poprawne funkcjonowanie oraz osoby odpowiedzialnej za przestrzeganie prawa autorskiego. Kolejnym etapem tworzenia repozytorium jest dobór właściwego oprogramowania. Ponieważ uczelnie i biblioteki najczęściej borykają się ze skromnymi budżetami, warto zwrócić uwagę na programy dostępne w Open Source, które są bezpłatne, co nie oznacza, że są gorszej jakości. Według Directory of Open Access Repositories (DOAR)¹⁸ najczęściej wybieranym oprogramowaniem jest DSpace, następnie EPrints i Digital Commons. Przy wyborze oprogramowania warto zwrócić uwagę na możliwość dostosowywania interfejsu jak i innych opcji do własnych potrzeb, na obsługiwane formaty plików oraz możliwość prostego i złożonego wyszukiwania.

¹⁶ Op. cit.

¹⁷ Paweł N a j s a r e k : Terminologia Open Access – o czym warto wiedzieć?, EBIB 2006 nr 3 <http://www.ebib.info/2006/73/najsarek.php> [dostęp przez www 12. 02. 2010 r.].

¹⁸ OpenDOAR <http://www.opendoar.org/find.php?format=charts> [dostęp przez www 11. 04. 2010 r.].

Istotnym elementem repozytorium jest autoarchiwizacja prac przez autora – deponowanie pracy to nieskomplikowana czynność, wymagająca zaledwie kilku minut.

Znakomitą pozycją ukazującą proces tworzenia repozytorium jest praca Emilii Karwasińskiej i Małgorzaty Rychlik *Model i etapy tworzenia repozytorium instytucjonalnego na podstawie badań własnych i doświadczeń bibliotek zagranicznych*¹⁹. Autorki pracują w Bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, gdzie funkcjonuje repozytorium AMUR.

Aktualizacja

Portale cechuje swoista dynamika – ta sama strona rano będzie wyglądać zupełnie inaczej niż wieczorem. *Dokument lub zbiór dokumentów umieszczony na serwerze, może być modyfikowany, uaktualniany, przeredagowywany w określonych lub nieokreślonych z góry odstępach czasu, przez co publikacja może nabierać nieznanego wcześniej charakteru – powoli ewoluuje w czasie, zarówno pod względem treści i formy*²⁰. Zacytowany fragment znakomicie oddaje charakter portalu, którego zawartość jest przez to trudna do ujęcia w ramy.

Czasopismo elektroniczne – w odróżnieniu od portalu – posiada cechy przypisywane formie drukowanej: periodiczność, ukazywanie się kolejnych numerów oraz skończoność pod względem redakcyjnym. Portal natomiast przez swoją dynamikę jest w stanie zaoferować nam choćby kilka wersji tego samego artykułu. Jak zatem rozwiązać problem aktualizacji? Jest to kwestia otwarta i tak naprawdę każda biblioteka decydująca się na taki krok, powinna ustalić wewnętrznie jaki model przyjmuje. Logicznym byłoby założyć, że do zasobów bibliotecznych włączamy jedynie tę wersję dostarczoną nam przez autora i traktujemy ją jako wersję pierwotną. Nie jesteśmy w stanie kontrolować wszystkich prac i tak naprawdę to w gestii autorów jest informowanie biblioteki o zachodzących zmianach. Dobrym rozwiązaniem byłoby uzupełnienie opisu bibliograficznego datą kolejnej aktualizacji oraz linkiem do pracy w zasobach danego portalu, jeżeli uległ on zmianie. Korekty i uzupełnienia istniejących już rekordów nie są dla bibliotekarzy niczym nowym, dlatego nie sądzę, że byłby to jakiś problem. Najważniejsze by zachęcić autorów do informowaniu biblioteki o wprowadzanych modyfikacjach.

Jeżeli jednak decydujemy się nie polegać na sumienności autorów, możemy pokusić się o zainstalowanie programów monitorujących zachodzące zmiany w obrębie wykorzystanych przez nas linków. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że na rynku dostępne

¹⁹ Emilia K a r w a s i ń s k a , Małgorzata R y c h l i k : Model i etapy tworzenia repozytorium instytucjonalnego na podstawie badań własnych i doświadczenia innych bibliotek zagranicznych, <http://goo.gl/qocHw> [dostęp przez www 13. 12. 2010 r.].

²⁰ Marek S t e p o w i c z : Czasopisma w Internecie. EBIB, 1999 nr 2 [maj] dostęp przez <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e002-07.html> [dostęp 5.01.2010, godz. 18:22].

są programy, które samoistnie aktualizują strony internetowe, co może prowadzić do pewnych zafałszowań. Pocieszającym jest jednak sytuacja, w której czynnik ludzki jest jednak wciąż najlepszym rozwiązaniem.

Autorzy

W przypadku prac opublikowanych w portalach internetowych istotną sprawą jest zobligowanie autora do dostarczenia jej do biblioteki celem wpisania jej do bazy dorobku naukowego. Jest to sytuacja trudna, gdyż autorzy często nie wywiązują się z tego zadania nawet w przypadku prac drukowanych. Należy uświadomić autorom, że systematyczne uzupełnianie bazy dorobku naukowego leży w ich interesie, gdyż stanowi o ich aktywności badawczej, co jest niezbędne przy ubieganiu się o tytuł naukowy, granty, stypendia czy nagrody. Jediną możliwością aby to wyegzekwować jest nacisk ze strony władz uczelni, ponieważ częste prośby ze strony bibliotekarza i tłumaczenie, że „publikacje nie wpadają same do bazy” pozostają bez żadnej reakcji.

Zachętą do deponowania prac w repozytorium może być też przedstawienie korzyści jakie z tego płyną, np. widoczność dorobku naukowego, możliwość śledzenia statystyk, wykrycie plagiatu (dzięki Open Access jest to trywialnie proste), wzrost cytowalności czy choćby stały adres danej pracy, który w przeciwieństwie do adresu portali jest niezmienny.

Osobną kwestią są prawa autorskie – jeżeli majątkowe prawo autorskie posiada wydawca portalu, niezbędna jest jego zgoda na umieszczenie takiej pracy w repozytorium, bibliotece cyfrowej czy innej formie archiwizowania pełnego tekstu, pod warunkiem, że ma on być udostępniany. Jeżeli prawo przynależy jedynie do autora, istotnym jest uzyskanie jego pisemnej zgody na udostępnianie jego prac.

Dostęp do portali internetowych

Jak już wcześniej wspominałam, dostęp do niektórych portali jest powszechny, do innych wymaga uiszczenia opłaty. Biblioteka nie jest w stanie wykupić dostępu do wszystkich portali z danej dziedziny, dlatego ważnym jest ścisła współpraca bibliotekarza i autora prac, który zobowiązany będzie dostarczyć wydruk swej pracy, łącznie ze wszystkimi danymi umożliwiającymi zapis meta danych. Podobnie dzieje się tak w przypadku prac drukowanych i odbitek ksero – autor może dostarczyć pracę w tej formie, jednak musi ona zawierać wszystkie niezbędne dane bibliograficzne umożliwiające jej rzetelny opis.

Problemem może być ocena jakości portalu, kiedy pojawia się finansowe ograniczenie dostępu. W takiej sytuacji warto byłoby pownegocjować z wydawcami czasopism (Springer, Elsevier), aby swoją ofertę wzbogaciły także o uznane portale internetowe. Warto zaznaczyć, że potrzeby klientów konsorcjów rosną, i dostęp do portali jest jedną z takich potrzeb. Póki co, jedyną możliwością korzystania z portali o ograniczonym dostępie jest albo współpraca z autorami artykułów, albo

wygospodarowanie pieniędzy na dostęp do najczęściej odwiedzanych portali przez pracowników uczelni.

Koszty

Koszty wprowadzania publikacji zawartych w portalach internetowych do baz dorobku naukowego są zróżnicowane i zależą od obecnego stanu w jakim się znajdujemy. Na pewno trzeba wziąć pod uwagę sprzęt w postaci serwera dostosowanego do wewnętrznych potrzeb, dodatkowe etaty (jeżeli myślimy o repozytorium), jeżeli skorzystamy z oprogramowania Open Source, pewne koszty odejdą, jednak nie oznacza to, że koszty związane z wdrożeniem programu jak i jego eksploatacją pozostaną zerowe. Z pewnością rejestrowanie tego typu prac wiąże się nakładem finansowym, ale jest to inwestycja na lata i warto zauważyć, że niebawem będzie to standardem. Sceptycznie podchodzono do czasopism elektronicznych, a obecnie ich istnienie w bazach oraz publikowanie w nich prac jest wręcz oczywiste.

Podsumowanie

Rejestrowanie w bazach dorobku naukowego prac zawartych w portalach internetowych to nie lada wyzwanie, wymagające długiej dyskusji w środowisku bibliotekarskim. W związku z taką koncepcją pojawia się wiele zagadnień do wyjaśnienia, poczynając od tego kto ma się tym zająć – czy bibliograf, czy pracownicy biblioteki cyfrowej, czy oddelegowani pracownicy do repozytorium, czy może każdy po trosze. Do przedyskutowania są zagadnienia związane z efemerycznością portali i aktualizacją danych, oceną ich wartości, archiwizacją. Istnieje sporo koncepcji rozwiązań, co sprawia, że sytuacja nie jest beznadziejna, a jedynie trudna do okiełznania. Miejmy nadzieję, że chwilowo. Warto jednak zastanowić się nad tym zagadnieniem, gdyż postęp technologiczny i błyskawiczne tempo rozwoju informacji mogą okazać się bezlitosne dla oceny poziomu na jakim jesteśmy.

Bibliografia

Bednarek - Michalska Bożena: *Ocena jakości informacji elektronicznej. Pułapki sieci*, EBIB 2007 nr 5; <http://www.ebib.info/2007/86/a.php?bednarek> [dostęp przez www 19.01.2010]

Biblioteka Narodowa <http://www.bn.org.pl/dla-bibliotekarzy/nfs/metadane/dublin-core> [dostęp przez www 21. 03. 2010 r.]

Dobrogowska - Schlebusch Ewa: *Ocena jakości informacji medycznej dostępnej w Internecie – jako zadanie dla bibliotek*, EBIB 2007 nr 3 http://www.ebib.info/2007/84/a.php?dobrogowska_schlebusch [dostęp przez WWW 19.01.2010]

Dz. U. Nr 85, poz. 539 Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach

Journal of Medical Internet Research, 2002, Vol.4, no.3 <http://www.jmir.org/2002/3/e15/> [dostęp przez www dnia 14. 03. 2010 r.]

Karwasińska Emilia, Rychlik Małgorzata: *Model i etapy tworzenia repozytorium instytucjonalnego na podstawie badań własnych i doświadczenia innych bibliotek zagranicznych*, <http://goo.gl/qocHw> [dostęp przez www 13. 12. 2010 r.].

N a h o t k o Marek: *Stare i nowe standardy opisu dokumentów elektronicznych* EBIB 2002, nr 4 <http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/nahotko.php> [dostęp przez www 17. 02. 2010 r.]

N a h o t k o Marek: *Zasady tworzenia bibliotek cyfrowych*, EBIB, 2006 nr 4 <http://www.ebib.info/2006/74/nahotko.php> [dostęp przez www 7.02. 2010 r.]

N a j s a r e k Paweł: *Terminologia Open Access – o czym warto wiedzieć?* <http://www.ebib.info/2006/73/najsarek.php> [dostęp przez www 21. 03. 2010 r.]

N o r u z i Alireza: *The Web Impact Factor: a critical review*, The Electronic Library 2006, Vol.24 no.4, s.490-500 <http://www.emeraldinsight.com/Insight/viewContentItem.do?sessionId=E5AF39756BE4B1EEE4A7443F76729097?contentType=Article&hdAction=lnkpdf&contentId=1567626&history=true> [dostęp przez WWW. 18. 01. 2010 r.]

O p e n D O A R <http://www.opendoar.org/find.php?format=charts> [dostęp przez www 11. 04. 2010 r.]

P o y n d e r Richard: *Open Access – pożegnanie recenzowania?* EBIB 2008 nr 6 <http://www.ebib.info/2008/97/a.php?poynder> [dostęp przez www 18. 02. 2010 r.]

<http://www.ranking.net.pl/> [dostęp przez WWW 14. 04. 2010 r.]

S t e p o w i c z Marek: *Czasopisma w Internecie* EBIB, 1999 nr 2 [maj] dostęp przez <http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e002-07.html> [dostęp 5.01.2010, godz. 18:22]

W i k i p e d i a http://pl.wikipedia.org/wiki/Strona_główna

Mgr Małgorzata Slesar
Bydgoszcz - CM UMK

**ANALIZA BADAŃ JAKOŚCI USŁUG BIBLIOTECZNYCH
PRZEPROWADZONYCH WŚRÓD UŻYTKOWNIKÓW
BIBLIOTEKI MEDYCZNEJ COLLEGIUM MEDICUM UMK W BYDGOSZCZY
W ROKU AKADEMICKIM 2009/2010
NA PODSTAWIE ZMODYFIKOWANEJ WERSJI MODELU SERVQUAL**

Wyznacznikiem dobrej jakości usług jest wysoki stopień zadowolenia klientów z poziomu świadczonych usług. Jedną z najbardziej znanych metod badania poziomu jakości świadczonych usług jest SERVQUAL – service quality. Metoda ta „wykorzystywana jest do pomiaru jakości usług poprzez obliczenie stopnia spełnienia określonych przez klientów wymagań. Istota tej metody polega na obliczeniu różnicy pomiędzy jakością oczekiwaną przez nabywcę a dostarczaną przez usługodawcę. Na podstawie uzyskanej różnicy podejmuje się odpowiednie działania zaradcze. Głównym

narzędziem tej metody jest kwestionariusz ankiety, który umożliwia zgromadzenie niezbędnych danych”¹.

Metoda SERVQUAL została zapoczątkowana przez tzw. nordycką szkołę marketingu - Christiana Grönroosa. W 1988 roku powstała koncepcja amerykańskich naukowców: A. Parasuramana, V.A. Zeithaml oraz L.L. Berry'ego. Wymienieni autorzy skoncentrowali się na jakości subiektywnej opracowując model przyczyn rozbieżności pomiędzy oczekiwanym a faktycznym poziomem jakości usług (the Gaps Model of Service Quality).

A. Parasuraman, V.A. Zeithaml oraz L.L. Berry określili również cztery podstawowe czynniki, które kształtują oczekiwania klientów, czyli komunikację ustną, potrzeby osobiste, wcześniejsze doświadczenia i umiejętność komunikowania się usługodawców. Zdefiniowali także 10 determinantów postrzegania jakości usług:

1. Dostęp – *access*, oznacza podejście i łatwość kontaktu,
2. Komunikacja – *communication*, oznacza informowanie użytkownika zrozumiałym dla niego językiem oraz umiejętność słuchania,
3. Kompetencje – *competencies*, czyli niezbędne umiejętności i wiedza pracowników,
4. Uprzejmość – *courtesy*, grzeczność, szacunek, przyjazność pracowników wobec użytkowników,
5. Wiarygodność – *credibility*, oznacza zaufanie, uczciwość i gwarancję, że firma ma na względzie najlepszy interes użytkownika,
6. Niezawodność – *reliability*, to przygotowanie i dostarczenie solidnych usług,
7. Reakcja na potrzeby – *responsiveness*, obejmuje szybkość reakcji na potrzeby użytkownika,
8. Bezpieczeństwo – *security*, oznacza brak zagrożenia i ryzyka dla użytkownika,
9. Konkretyzacja – *tangibles*, obejmuje cechy realne, jak wyposażenie, narzędzia i sprzęt oraz wygląd personelu,
10. Zrozumienie/znajomość klienta – *understanding/knowing the customer, user*, oznacza wkład włożony przez personel w zrozumienie potrzeb i wymagań klienta.

Według A. Parasuramana, V.A. Zeithaml oraz L.L. Berry'ego jakość usług nie jest tożsama z satysfakcją. Według nich „postrzegana jakość usług jest globalną oceną lub postawą odnoszącą się do wyższości usług, podczas gdy satysfakcja odnosi się do specyficznej transakcji”². „Metoda SERVQUAL jest źródłem informacji o pojawiających się nieprawidłowościach wpływających na niezadowolenie klienta.

¹ Alicja Gębczyńska, Michał Gębczyński, Badanie satysfakcji klientów – metoda Servqual. *Zeszyty Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu*, Zeszyt 3-1/2003 s. 69

² A. Parasuraman, V. Zeithaml, L.L. Berry :SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Customer Perception of Service Quality. *Journal of Retailing* 1988 Vol.64 s. 14

Uzyskane dane są odzwierciedleniem poziomu jakości usług. W celu wyeliminowania przyczyn wpływających na niedostateczną jakość usługi należy dokonać analizy potrzeb i oczekiwań klientów, przełożyć zgromadzone informacje na parametry usługi i konsekwentnie je realizować. Końcowy wynik, czyli satysfakcja nabywcy zależy od wszystkich pracowników, ale przede wszystkim od kierownictwa. Tak naprawdę znalezienie przyczyn niezadowolenia klientów sprowadza się do szczegółowej analizy etapów planowania, projektowania i dostarczania usługi, eliminując pojawiające się zakłócenia”.³

Kwestionariusz badawczy w metodzie SERVQUAL składał się oryginalnie z dwóch części mierzących oczekiwania klientów i percepcję jakości usług świadczonych w konkretnej firmie. Zawierał po 22 twierdzenia, 16 zdań twierdzących oraz 6 przeczących w każdej części i oczywiście kolejno odnosiły się one do pięciu wymiarów: konkretyzacji, niezawodności, reakcji na potrzeby rynku, fachowości i pewności oraz empatii. Respondenci wybrane odpowiedzi zaznaczali na skali Likerta. Po kolejnych pracach mających na celu doskonalenie metody do kwestionariusza ankiety dodano także część trzecią – prośbę o wzajemne określenie ważności wspomnianych pięciu wymiarów jakości usług (w ramach 100 punktów). Następnie określono obecnie ogólnie znany wzór:

$$Q = P - E$$

gdzie Q = Quality, jakość, P = Perception, postrzeganie, zaś E = Expectations, oczekiwania, co oznacza, że jakość jest różnicą pomiędzy postrzeganiem wykonania usługi, a oczekiwaniami klientów wobec jej wykonania przez pracowników firmy.

SERVQUAL w praktyce bibliotecznej zaczęto wykorzystywać w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. Metoda znalazła szerokie zastosowanie w bibliotekach w USA, Kanadzie, Nowej Zelandii, Australii (National Information Resource Center 1993 r., Biblioteki University of Sydney 1995 r.) i Chinach, a następnie w krajach europejskich (Stirling District Council Szkocja 1995 r.) i kilku afrykańskich. „Wymienia się wymiary stosowane w SERVQUAL jako wskaźniki stanowiące obok mierników bardziej obiektywnych również bardzo istotny element oceny jakości systemu biblioteczno-informacyjnego”.⁴

Od roku 1998 badaniem usług bibliotecznych metodą SERVQUAL w bibliotekach niepublicznych szkół wyższych zajęła się Maria Wanda Sidor. Efektem jej pracy jest rozprawa doktorska oraz książka pt. *Jakość usług bibliotecznych* wydana w roku 2005.⁵ W książce autorka szczegółowo omawia zarówno podstawy teoretyczne funkcjonowania metody, jak i podaje wyniki badań, które przeprowadziła w bibliotekach

³ Alicja Gębczyńska, Michał Gębczyński: Badanie satysfakcji klientów – metoda Servqual, *Zeszyty Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu* 2003 Zeszyt 3-1 s. 77-78

⁴ Ewa Głowska: SERVQUAL – metoda oceny subiektywnych odczuć użytkowników w zakresie jakości biblioteczno-informacyjnej, *Acta Universitatis Nicolai Copernici* 2000 z. 340 s. 337

⁵ Maria Sidor: *Jakość usług bibliotecznych*. Warszawa 2005

niepaństwowych szkół wyższych w Polsce. M. Sidor poszerzyła instrument badawczy, jakim był kwestionariusz ankiety o dodatkowe wymiary jakości w stosunku do założeń teorii A. Parasuramana, V. Zeithaml oraz L. Berry'ego. Wspomniane dodane wymiary jakości to zasoby, dostęp, forma i informacja.

Książka Marii Sidor była dla mnie bezpośrednią inspiracją do przeprowadzenia badań jakości usług bibliotecznych w księżnicy medycznej, w której jestem zatrudniona, czyli Bibliotece Medycznej Collegium Medicum w Bydgoszczy Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Na podstawie ankiety SERVQUAL stworzonej przez A. Parasuramana, V.A. Zeithaml oraz L.L. Berry'ego, a także P. Calverta i P. Hernona⁶, stworzyłam zmodyfikowany, dla zbadania poziomu jakości usług bibliotecznych kwestionariusz badań. Podstawowa ankieta servqualowa zawiera pytania dotyczące pięciu wymiarów jakości, czyli konkretyzacji (tangibles), niezawodności (reliability), szybkości obsługi (responsiveness), fachowości (assurance) oraz empatii (empathy). Do wspomnianych wymiarów, ze względu na specyfikę usług wykonywanych w bibliotekach, podobnie jak Maria Sidor, dodałam dodatkowo cztery obszary: zasoby, dostęp, format i informację.

1. Konkretyzacja usługi (tangibles) – 5 pytań (nr: 13, 14, 16, 18, 20 – dotyczą oceny stanu fizycznego zbiorów, układu książek i czasopism na półce w czytelnicy, atrakcyjności i prawidłowego oznakowania pomieszczeń, funkcjonalności i ergonomiczności mebli, sprawności i nowoczesności sprzętu).
2. Niezawodność (reliability) – 2 pytania (nr: 7, 15 – dotyczą oceny realizacji obiecanych usług w odpowiednim czasie i zaufania czytelnika wobec wykonywanych transakcji i usług).
3. Reakcja na potrzeby rynku – szybkość reakcji (responsiveness) – 3 pytania (nr: 8, 9, 23 – dotyczą oceny personelu pod względem udzielania wskazówek, co do znalezienia poszukiwanych informacji, szybkości wykonania usługi, zadowolenia z godzin otwarcia biblioteki).
4. Fachowość i pewność – (assurance) – 3 pytania (nr: 1, 2, 3 – dotyczą oceny personelu bibliotecznego pod względem kultury osobistej, wzbudzania zaufania oraz kompetencji).
5. Empatia (empathy) – 3 pytania (nr: 4, 5, 6 – dotyczą oceny personelu biblioteki, jako pomocnego, przyjaznego i poświęcającego czytelnikowi odpowiednią ilość czasu).
6. Zasoby – 3 pytania (nr: 10, 12, 25 – dotyczą oceny zbiorów bibliotecznych pod względem adekwatności, aktualności oraz łatwości obsługi katalogu na stronie internetowej).

⁶ Philip Calvert, Peter Hernon: Surveying service quality within university library. *Journal of Academic Librarianship* 1997 Vol. 23 Issue 5 s. 414-416

7. Dostęp – 5 pytań (nr: 11, 17, 19, 22, 24 – dotyczą oceny dostępności zbiorów bibliotecznych, wolnych miejsc w czytelni, przy komputerze, do kserokopiarki oraz jakości i ilości baz elektronicznych)
8. Forma – 2 pytania (nr: 21, 28 – dotyczą oceny dostępu do baz on-line oraz całości usług dostarczanych przez bibliotekę)
9. Informacja – 2 pytania (nr: 26, 27 – dotyczą oceny strony internetowej biblioteki).

Ze względu na potrzebę dokładnego zgłębienia zagadnienia rozszerzyłam również ilość zdań w ankiecie z tradycyjnych 22 do 28. W podstawowym kwestionariuszu użyłam skali porządkowej typu Likerta w podziale od 1 do 5 (1 – zupełnie nieważne, 5 – bardzo ważne).

Pod ankietą zamieściłam również prośbę o wyrażenie opinii, co do znaczenia pięciu, wyróżnionych jako najważniejsze wymiarów jakości usług (empatia, niezawodność, fachowość, szybka reakcja, konkretyzacja) w podziale na 100 punktów (skala sumowanych ocen).

Kolejna część ankiety to metryczka z prośbą o podanie wieku, roku i rodzaju studiów (dzienne, wieczorowe, zaoczne) oraz informacji o częstotliwości odwiedzin w księżnicy.

Ankieta zbudowana jest z dwóch równoległych części, gdzie respondent określa ważność poszczególnych czynników usług i ocenia ich przygotowanie, w pierwszej części, dla każdej biblioteki, zaś w drugiej dla Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy.

Badania zostały przeze mnie przeprowadzone na przełomie 2009 i 2010 roku. W rezultacie uzyskałam 100 wypełnionych prawidłowo ankiet.

Ze względu na konieczność odpowiedniego doboru próby badawczej, we współpracy z informatykiem Biblioteki Medycznej, uzyskałam informacje o populacji studentów kształcących się w roku akademickim 2009/2010 w Collegium Medicum UMK:

typ studiów	ilość studentów	ilość ankiet
dzienne	3522	80
wieczorowe	375	5
zaoczne	1021	15

Tab. nr 1 Rozkład ilości studentów i ankiet dla przeprowadzonego badania

Do sprawdzenia reprezentatywności prób zastosowano test zgodności chi-kwadrat. Dzięki temu stwierdzono, że wszystkie pobrane próby są reprezentatywne na poziomie istotności 5% dla studentów dziennych, wieczorowych i zaocznych.

Częstotliwość korzystania z biblioteki określono na podstawie jej odwiedzin więcej niż 5 razy w miesiącu. 60% respondentów ocenia, że jest częstym użytkownikiem Biblioteki Medycznej. Czytelnicy Biblioteki mogą wypożyczać książki na okres 1 miesiąca, co determinuje częstotliwość ich korzystania z książnicy.

Na podstawie średnich wyliczonych dla poszczególnych pytań ankiety testem Kruskala-Wallisa sprawdzono rozkłady odpowiedzi dla studiów dziennych, zaoczných i wieczorowych w celu wykrycia różnic w rozkładach.

nr pyt	wymiar	średnia		luka		p-wartość	
		oczekiwanie	percepcja	średnia	moduł	oczekiwanie	percepcja
1	fachowość	4,55	4,47	-0,08	0,08	0,3958	0,4537
2	fachowość	4,28	4,31	0,03	0,03	0,1585	0,7781
3	fachowość	4,74	4,49	-0,25	0,25	0,2055	0,8380
4	empatia	4,84	4,31	-0,53	0,53	0,6033	0,1162
5	empatia	4,54	4,25	-0,29	0,29	0,1731	0,0756
6	empatia	4,09	3,80	-0,29	0,29	0,3040	0,4164
7	niezawodność	4,69	4,44	-0,25	0,25	0,7307	0,4703
8	reakcja	4,63	4,17	-0,46	0,46	0,1855	0,0012
9	reakcja	4,56	3,76	-0,80	0,80	0,2541	0,0284
10	zasoby	4,64	4,00	-0,64	0,64	0,7572	0,2056
11	dostęp	4,67	3,34	-1,33	1,33	0,7279	0,0779
12	zasoby	4,69	3,80	-0,89	0,89	0,3728	0,0915
13	konkretyzacja	3,94	3,67	-0,27	0,27	0,9871	0,0882
14	konkretyzacja	4,65	3,92	-0,73	0,73	0,2334	0,8222
15	niezawodność	4,30	4,04	-0,26	0,26	0,2251	0,2003
16	konkretyzacja	4,13	4,37	0,24	0,24	0,0777	0,0420
17	dostęp	4,44	4,41	-0,03	0,03	0,1185	0,5327
18	konkretyzacja	4,11	4,39	0,28	0,28	0,1199	0,1770
19	dostęp	4,46	3,99	-0,47	0,47	0,0271	0,3405
20	konkretyzacja	4,49	3,83	-0,66	0,66	0,2848	0,5881
21	forma	4,64	4,36	-0,28	0,28	0,6162	0,4445
22	dostęp	4,56	3,80	-0,76	0,76	0,3756	0,3312
23	reakcja	4,61	4,09	-0,52	0,52	0,3322	0,9548
24	dostęp	4,58	3,22	-1,36	1,36	0,2253	0,0093
25	zasoby	4,52	4,03	-0,49	0,49	0,3939	0,2616
26	informacja	4,43	4,28	-0,15	0,15	0,0856	0,0722
27	informacja	4,44	4,01	-0,43	0,43	0,1261	0,5930
28	forma	4,68	4,29	-0,39	0,39	0,8583	0,3782

Tab. nr 2 Wyniki obliczeń średnich luk i p-wartości dla poszczególnych pytań ankiety

Kolumna 5 to obliczenie klasycznej średniej luki w metodzie SERVQUAL, czyli różnica pomiędzy oczekiwaniem a percepcją. Średnia z modułów klasycznych luk, zawarta w kolejnej kolumnie, powiększa średnią bez względu na znak (wg wzoru niektóre wyniki dla obliczenia średniej luki dawały wynik ujemny). Kolejne dwie kolumny tabeli zawierają obliczenia p-wartości testu Kruskala-Wallisa wykrywającego różnice w rozkładach dla grup studentów dziennych, wieczorowych i zaocznych. Odpowiedzi zaznaczone kolorem są poniżej pięcioprocentowego poziomu istotności. Im wyższy wynik p-wartości, tym większa zgodność odpowiedzi wszystkich grup studentów.

Pytanie 19 w części związanej z oczekiwaniami, dotyczy znalezienia wolnego miejsca przy komputerze w bibliotece. I tu, jak się okazuje poziom istotności, jest poniżej pięciu procent, co oznacza znaczną rozbieżność pomiędzy oczekiwaniami studentów wszystkich trzech wspomnianych grup w tym temacie.

W części związanej z percepcją cztery pytania są poniżej 5% poziomu istotności, pytania 8 (personel oferuje sugestie gdzie szukać informacji w bibliotece), 9 (nie musisz czekać na wykonanie usługi dłużej niż kilka minut), 16 (pomieszczenia biblioteki są wizualnie atrakcyjne i dobrze oznakowane) oraz 24 (nie mam problemu z dostępem do kserokopiarki w bibliotece).

Najwyższa zgodność wśród wspomnianych 3 grup badanych występuje w części związanej z percepcją w pytaniu 23 dotyczącym aprobaty dla godzin, w których Biblioteka jest czynna.

wymiar	ilość pytań	suma Luk	LUKA
fachowość	3	0,36	0,690
forma	2	0,67	0,411
konkretyzacja	5	2,18	0,344
niezawodność	2	0,51	0,335
informacja	2	0,58	0,333
reakcja	3	1,78	0,328
dostęp	5	3,95	0,258
empatia	3	1,11	0,203
zasoby	3	2,02	0,186

Tab. nr 3 Obliczenie średniej luki dla poszczególnych wymiarów

Kolejna tabela zawiera obliczenia luk w poszczególnych wymiarach i obszarach w części odpowiedzi związanych z percepcją badanych. Wynika z niej, iż największą rozbieżność dla badanych grup studentów dziennych, wieczorowych i zaocznych posiada wymiar związany z zasobami, zaś najbardziej zgodni są ankietowani, co do fachowości pracowników Biblioteki Medycznej.

Wyniki badań średnich ocen kolejnych pytań ankietowych w części dotyczącej oczekiwań wobec wzorcowej biblioteki wskazują, że każdy aspekt jej funkcjonowania jest dla czytelnika bardzo ważny (kolumna nr 3 w tabeli nr 2). Wskazuje na to ocena wszystkich pytań powyżej 4,0. Jedynie pytanie dotyczące dobrego stanu fizycznego zbiorów ankietowani ocenili średnio na 3,94. Najbardziej zaś pożądaną cechą personelu bibliotecznego okazuje się być pomocność czytelnikowi, która została oceniona na poziomie 4,84.

nr pyt	wymiar	średnia		luka	Luka	p-wartość	
		oczekiwanie	percepcja	średnia	moduł	oczekiwanie	percepcja
3	fachowość	4,74	4,49	-0,25	0,25	0,2055	0,8380
1	fachowość	4,55	4,47	-0,08	0,08	0,3958	0,4537
7	niezawodność	4,69	4,44	-0,25	0,25	0,7307	0,4703
17	dostęp	4,44	4,41	-0,03	0,03	0,1185	0,5327
18	konkretyzacja	4,11	4,39	0,28	0,28	0,1199	0,1770
16	konkretyzacja	4,13	4,37	0,24	0,24	0,0777	0,0420
21	forma	4,64	4,36	-0,28	0,28	0,6162	0,4445
2	fachowość	4,28	4,31	0,03	0,03	0,1585	0,7781
4	empatia	4,84	4,31	-0,53	0,53	0,6033	0,1162
28	forma	4,68	4,29	-0,39	0,39	0,8583	0,3782
26	informacja	4,43	4,28	-0,15	0,15	0,0856	0,0722
5	empatia	4,54	4,25	-0,29	0,29	0,1731	0,0756
8	reakcja	4,63	4,17	-0,46	0,46	0,1855	0,0012
23	reakcja	4,61	4,09	-0,52	0,52	0,3322	0,9548
15	niezawodność	4,30	4,04	-0,26	0,26	0,2251	0,2003
25	zasoby	4,52	4,03	-0,49	0,49	0,3939	0,2616
27	informacja	4,44	4,01	-0,43	0,43	0,1261	0,5930
10	zasoby	4,64	4,00	-0,64	0,64	0,7572	0,2056
19	dostęp	4,46	3,99	-0,47	0,47	0,0271	0,3405
14	konkretyzacja	4,65	3,92	-0,73	0,73	0,2334	0,8222
20	konkretyzacja	4,49	3,83	-0,66	0,66	0,2848	0,5881
6	empatia	4,09	3,80	-0,29	0,29	0,3040	0,4164
12	zasoby	4,69	3,80	-0,89	0,89	0,3728	0,0915
22	dostęp	4,56	3,80	-0,76	0,76	0,3756	0,3312
9	reakcja	4,56	3,76	-0,80	0,80	0,2541	0,0284
13	konkretyzacja	3,94	3,67	-0,27	0,27	0,9871	0,0882
11	dostęp	4,67	3,34	-1,33	1,33	0,7279	0,0779
24	dostęp	4,58	3,22	-1,36	1,36	0,2253	0,0093

Tab. nr 4 Wyniki obliczeń dla poszczególnych pytań uszeregowane względem średniej percepcji.

W części kwestionariusza dotyczącej oceny Biblioteki Medycznej Collegium Medicum UMK w Bydgoszczy ankietowani czytelnicy okazali się być znacznie bardziej krytyczni. Najgorzej ocenili dostępność do kserokopiarki w bibliotece (24), ale także do zbiorów bibliotecznych w momencie chęci z nich skorzystania (11). Respondenci na niskim poziomie określili także jakość fizyczną zbiorów (13), przy czym, jak wynika z analizy luk, dobry stan zbiorów, nie jest dla nich wcale wysoce istotny (luka na poziomie 0,27). Najwyżej zostały ocenione kompetencje (3) oraz kultura osobista pracowników Biblioteki Medycznej (1).

W tabeli zamieszczonej poniżej kwestionariusza ankietowani oceniali pięć podstawowym wymiarów reprezentujących metodę SERVQUAL, dzieląc 100 punktów na przedstawione obszary według ich ważności.

Wymiar	Średnia ważność
konkretyzacja	30,3
niezawodność	20,1
szybka reakcja	18,95
fachowość	16,575
empatia	13,975

Tab. nr 5 Ważność poszczególnych wymiarów w percepcji ankietowanych

Jak widać po obliczeniu średnich, ankietowani wskazali że najmniej ważnym dla nich wymiarem jest empatia personelu, czyli troska i dostosowanie do odpowiednich potrzeb użytkownika, zaś najważniejsza jest dostępność do urządzeń, sprzętu, wyposażenia oraz materiałów informacyjnych, zwana konkretyzacją. Oczywiście ocena tych wymiarów jest zależna od kontekstu usług. Jednakże wyniki przeze mnie uzyskane są odmienne od tych, które otrzymała w swoich badaniach zarówno Maria Sidor oraz amerykańscy autorzy zajmujący się tym tematem, którzy jako najważniejszą wskazywali szybkość reakcji oraz niezawodność.

W kontekście ciągłego rozwoju i zmian oraz coraz większego nacisku na jakość wykonywanych usług, przeprowadzenie podobnych badań wydaje się być ważne w wielu firmach oraz instytucjach, w celu wskazania zarówno ich mocnych, ale przede wszystkim słabych stron. Uświadomienie personelu zarządzającego, dzięki takim badaniom, umożliwia wprowadzenie niezbędnych modyfikacji w celu poprawienia jakości usług, a tym samym podniesienia satysfakcji nabywcy/użytkownika z ich wykonywania.

Bibliografia

- Gębczyńska Alicja, Gębczyński Michał: Badanie satysfakcji klientów – metoda Servqual, *Zeszyty Wyższej Szkoły Zarządzania i Marketingu w Sosnowcu*, 2003 Zeszyt 3-1 s. 69 s. 77-78
- Parasuraman A., Zeithaml Valarie, Berry Leonard L.: SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Customer Perception of Service Quality *Journal of Retailing* 1988 Vol. 64 s. 14
- Głowacka Ewa: SERVQUAL – metoda oceny subiektywnych odczuć użytkowników w zakresie jakości biblioteczno-informacyjnej. *Acta Universitatis Nicolai Copernici* 2000 Z. 340 s. 337
- Sidor Maria: Jakość usług bibliotecznych. Warszawa 2005
- Calvert Philip, Hernon Peter, Surveying service quality within university library. *Journal of Academic Librarianship* 1997 Vol. 23 Issue 5 s. 414-416

Mgr Agnieszka Czarnecka
Warszawa - WUM

NIEPEŁNOSPRAWNI - PEŁNOPRAWNI UŻYTKOWNICY BIBLIOTEK

Praca w sposób kompleksowy traktuje o zagadnieniach związanych z niwelowaniem barier w dostępie do bibliotek dla użytkowników niepełnosprawnych. W odniesieniu do poszczególnych dysfunkcji poruszone zostały następujące grupy zagadnień: przystosowanie budynków bibliotecznych pod kątem architektury i wyposażenia, oprzyrządowanie stanowisk komputerowych, edukacja służb bibliotecznych w kierunku pracy ze specjalnymi kategoriami użytkowników oraz reorganizacja pracy biblioteki pod kątem obsługi tych osób – zmiana zapisów regulaminowych, wprowadzanie nowych usług, modyfikacja serwisów www. Całość problematyki zaprezentowano na tle najważniejszych aktów prawnych dedykowanych osobom niepełnosprawnym.

Wstęp

Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności wykonane przez GUS w 2008 r., wykazało, że 11,8% Polaków posiada prawne orzeczenie niepełnosprawności i w myśl przepisów obowiązujących w Unii Europejskiej są beneficjentami wszystkich przysługujących osobom pełnosprawnym praw,¹ w tym prawa do korzystania z bibliotek i szeroko pojętej informacji. Tymczasem wyniki ankiety przeprowadzonej wśród bibliotek akademii i uniwersytetów medycznych pokazują, że zaledwie 5 spośród nich deklaruje udogodnienia niwelujące bariery w dostępie osób niepełnosprawnych do budynku, regałów bibliotecznych i katalogów. Niestety żadna z bibliotek nie posiada specjalistycznego oprzyrządowania stanowisk komputerowych, odpowiednich zapisów w regulaminie, specjalnych usług ani personelu przygotowanego do obsługi użytkowników dysfunkcyjnych.²

Z oczywistych przyczyn liczba niepełnosprawnych studentów kierunków medycznych będzie znikoma. Dla przykładu w regulaminie WUM, nie mówi się wprost o dyskwalifikacji osób niepełnosprawnych w procesie rekrutacji na studia, ale w formularzach dokumentacji medycznej, którą kandydat jest zobowiązany dostarczyć,

¹ <http://www.niepelnosprawni.gov.pl/niepelnosprawnosc-w-liczbach/> [7.04.2010]

² Ankieta przeprowadzona została wśród 11 bibliotek akademii i uniwersytetów medycznych w Polsce. Pytania dotyczyły liczby użytkowników niepełnosprawnych odwiedzających bibliotekę w skali roku (ze wskazaniem rodzajów dysfunkcji), szkoleń personelu bibliotecznego z zakresu obsługi użytkowników dysfunkcyjnych oraz dedykowanych im udogodnień w dostępie do budynku, zbiorów, informacji na stronie www.

powinno znaleźć się zaświadczenie lekarskie, stwierdzające chociażby możliwość wykonywania pracy w wymuszonej pozycji, pracy przy monitorze ekranowym i mikroskopie optycznym, czy odbierania wibracji na kończyny górne. Należałoby się jednak zastanowić nad grupą tzw. innych użytkowników, wśród których odwiedziny osób dysfunkcyjnych mogłyby mieć miejsce chociażby w aspekcie potrzeby kontaktu z piśmiennictwem poświęconym własnej niepełnosprawności. Na chwilę obecną 4 biblioteki z ww. grupy nie odnotowują odwiedzin czytelników dysfunkcyjnych, a w pozostałych są one incydentalne - średnio kilka w skali roku. Na podstawie wyników ankiety można przypuszczać, że jedną z przyczyn tego stanu może być brak odpowiednich warunków do obsługi specjalnych kategorii użytkowników. Czy powinniśmy zatem przeciwdziałać tej sytuacji, czy obligują nas do tego jakieś zapisy prawne i jeśli tak, jak powinna wyglądać obsługa użytkownika niepełnosprawnego w bibliotece akademickiej?

Sytuacja prawna czytelników niepełnosprawnych w Polsce i na świecie

W trakcie poszukiwań literatury do niniejszej pracy, nie znalazłam w polskim ustawodawstwie aktów prawnych dedykowanych czytelnikom dysfunkcyjnym, których zapisy w sposób szczególny odnoszą się do bibliotek. Nie opracowano też żadnego projektu ani programu, który uwzględniałby dostosowanie bibliotek szkół wyższych do potrzeb czytelniczych i informacyjnych użytkowników niepełnosprawnych.³

Za podstawę działań na rzecz osób niepełnosprawnych na gruncie polskim, można by uznać *Kartę Praw Osób Niepełnosprawnych*, uchwaloną przez Sejm Rzeczypospolitej w 1997 roku. Jest to dokument o charakterze ogólnym, który nie gwarantuje konkretnych uprawnień, można jednak oficjalnie powoływać się na niego, jako obowiązujący akt normatywny. Zgodnie z zawartymi w nim zapisami, niepełnosprawni to *osoby, których sprawność fizyczna, psychiczna lub umysłowa trwale bądź okresowo utrudnia lub uniemożliwia życie codzienne, naukę, pracę oraz pełnienie ról społecznych, zgodnie z normami prawnymi i zwyczajowymi, mają prawo do niezależnego, samodzielnego i aktywnego życia oraz nie mogą podlegać dyskryminacji*. W akcie tym czytamy również, że *mają prawo do życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych, w tym dostępu do urzędów, punktów wyborczych i obiektów użyteczności publicznej, ...dostępu do informacji, możliwości komunikacji międzyludzkiej*.⁴

Zapis ogólny, obligujący do wyrównywania szans niepełnosprawnym użytkownikom bibliotek zawarty został w *Kodeksie Etyki Bibliotekarza i Pracownika Informacji*. Jest on, jak piszą jego twórcy, dokumentem, który *określa podstawowe zasady, uznawane za wiążące dla wszystkich przedstawicieli zawodu oraz które identyfikują misję społeczną*

³ Małgorzata F e d o r o w i c z : *Biblioteki w Polsce wobec potrzeb użytkowników z niepełno sprawnościami – sygnalizacja problemu*. W: Krawczyk A.: *Książka ponad podziałami*. Lublin 2007 s. 409

⁴ Monitor Polski Nr 50 pozycja 475 z dn. 13.08.1997

*i odpowiedzialność etyczną we wszystkich środowiskach jego wykonywania. W punkcie III pkt. 4 niniejszego dokumentu, czytamy: Bibliotekarze i pracownicy informacji wobec użytkownika rozumieją i respektują fakt, że nie wszyscy użytkownicy są w równym stopniu zdolni do odbioru informacji i korzystania z biblioteki. Starają się wyrównać ich szanse, działając ze szczególną troską na rzecz użytkowników niepełnosprawnych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji społecznej oraz wspomagając mniejszości kulturowe (etniczne, narodowe, religijne itp.)*⁵

Kolejnym istotnym dokumentem o charakterze ogólnym jest *Rozporządzenie Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa z dn. 12.04.2002 r. w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie*, wraz z późniejszymi zmianami.⁶ Nakłada ono na nas obowiązek niwelowania barier funkcjonalnych w dostępie do obiektów użyteczności publicznej. Oto najważniejsze warunki jakie powinien spełniać budynek i jego otoczenie, aby zasłużyć na miano obiektu przyjaznego osobom niepełnosprawnym:

- do wejść do budynku powinny być doprowadzone utwardzone dojścia o szerokości minimalnej 1,5 m, przy czym co najmniej jedno z nich powinno zapewniać osobom niepełnosprawnym dostęp do całego budynku lub tych jego części, z których osoby te mogą korzystać,
- położenie drzwi wejściowych do budynku oraz kształt i wymiary pomieszczeń wejściowych powinny umożliwiać dogodne warunki ruchu, w tym również osobom niepełnosprawnym,
- wysokość progów w drzwiach nie może przekraczać 20 mm,
- pochylnie do ruchu pieszego i dla osób niepełnosprawnych o długości ponad 9 m powinny być podzielone na krótsze odcinki, przy zastosowaniu spoczników o długości co najmniej 1,4 m,
- pochylnie przeznaczone dla osób niepełnosprawnych powinny mieć szerokość płaszczyzny ruchu 1,2 m, krawężniki o wysokości co najmniej 0,07 m i obustronne poręcze umieszczone na wysokości 0,75 i 0,9 m od płaszczyzny ruchu, przy czym odstęp między nimi powinien mieścić się w granicach od 1 m do 1,1 m. Poręcze przy schodach zewnętrznych i pochylniach, przed ich początkiem i za końcem, należy przedłużyć o 0,3 m oraz zakończyć w sposób zapewniający bezpieczne użytkowanie,
- bramy i furtki w ogrodzeniu nie mogą otwierać się na zewnątrz działki i mieć progów utrudniających wjazd osób niepełnosprawnych na wózkach inwalidzkich,

⁵ http://ebib.oss.wroc.pl/sbp/kodeks_etyki.html [7.04.2010]

⁶ Dziennik Ustaw Nr 75 z dn. 12.04.2002, poz.690 z późniejszymi zmianami

- na parkingach powinny znajdować się wydzielone miejsca postojowe dla samochodów, z których korzystają osoby niepełnosprawne - szerokość stanowiska min. 3,6 m, długość 5 m,
- windy powinny umożliwiać osobom niepełnosprawnym dostęp do wszystkich kondygnacji budynku,
- pomieszczenia ogólnodostępne ze zróżnicowanym poziomem podłóg powinny być przystosowane do ruchu osób niepełnosprawnych,
- na kondygnacjach dostępnych dla osób niepełnosprawnych, co najmniej jedno z ogólnodostępnych pomieszczeń higieniczno-sanitarnych powinno być przystosowane dla tych osób przez:
 - 1) zapewnienie przestrzeni manewrowej o wymiarach co najmniej 1,5x1,5 m
 - 2) stosowanie w tych pomieszczeniach i na trasie dojazdu do nich drzwi bez progów
 - 3) zainstalowanie odpowiednio przystosowanej, co najmniej jednej miski ustępowej i umywalki, a także jednego natrysku, jeżeli ze względu na przeznaczenie przewiduje się w budynku takie urządzenia
 - 4) zainstalowanie uchwytów ułatwiających korzystanie z urządzeń higieniczno-sanitarnych
- Nawierzchnia dojść do budynków, schodów i pochylni zewnętrznych i wewnętrznych, ciągów komunikacyjnych w budynku oraz podłóg w pomieszczeniach przeznaczonych na pobyt ludzi, a także posadzki w garażu, powinna być wykonana z materiałów, które nie powodują niebezpieczeństwa poślizgu.

Zainteresowanie problemami ludzi niepełnosprawnych znajduje wyrazne odzwierciedlenie w polityce Unii Europejskiej. Główną intencją działań unijnych jest tworzenie społeczeństwa otwartego i dostępnego dla wszystkich oraz wyrównywanie różnic w sytuacji osób z niepełnosprawnością w poszczególnych państwach członkowskich. W celu stworzenia podstaw prawnych przygotowano szereg oficjalnych dokumentów dotyczących tej grupy społecznej.⁷ Dzięki zapisom art. 13 *Traktatu Amsterdamskiego* z 1999 r. Unia Europejska może podejmować działania w walce z dyskryminacją m.in. z powodu niepełnosprawności. W Komunikacie z 12 maja 2000 r. *Ku Europie bez barier dla osób z niepełnosprawnością*, Komisja Europejska przedstawiła strategię działań oraz zobowiązała się do popierania wszelkich inicjatyw na rzecz osób z dysfunkcjami.⁸ W grudniu roku 2000 w Nicei, Rada Europejska zatwierdziła *Kartę Praw Podstawowych*, w której mówi się

⁷ Joanna D z i a k : *Dostępność bibliotek akademickich dla użytkowników niepełnosprawnych w kontekście inicjatyw Unii Europejskiej na rzecz tworzenia Europy bez barier*. http://bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/dziak.pdf [7.04.2010]

⁸ Ibidem

o zakazie wszelkiej dyskryminacji m.in. ze względu na niepełnosprawność (art. 21), a także uznaje prawo osoby niepełnosprawnej do korzystania ze środków zapewniających niezależność, integrację społeczną i zawodową oraz udział w życiu społecznym (art. 26). Kolejnym aktem opracowanym w ramach Unii Europejskiej, akcentującym równouprawnienie osób niepełnosprawnych jest *Deklaracja Madrycka*, przyjęta na Europejskim Kongresie na rzecz Osób Niepełnosprawnych w 2002 r. W preambule zapisano, że osobom niepełnosprawnym przysługują takie same prawa jak wszystkim innym obywatelom. Nie do przyjęcia jest podejście oparte jedynie na litości i podkreślaniu bezradności osób niepełnosprawnych. Osoby te domagają się równych szans i dostępu do wszystkich społecznych zasobów, a więc włączającej edukacji, nowych technologii, służb medycznych i socjalnych, aktywności sportowych i rekreacyjnych oraz dóbr, produktów i usług. Zaznaczono tu potrzebę tworzenia społeczeństwa dla wszystkich poprzez usunięcie barier architektonicznych, komunikacyjnych i społecznych.⁹ Kolejnym wyrazem realizacji działań zaakcentowanych w *Traktacie Amsterdamskim* było ogłoszenie przez Radę Unii Europejskiej roku 2003 *Europejskim Rokiem Osób Niepełnosprawnych*, za cele którego przyjęto m. in.: podniesienie świadomości o prawie osób dysfunkcyjnych do ochrony przed dyskryminacją oraz pełnego i równego korzystania z ich praw, a także promowanie pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych.¹⁰ Efekty tej inicjatywy są utrwalane i rozwijane poprzez realizację projektu ogłoszonego komunikatem Komisji Europejskiej - *Równe szanse dla osób niepełnosprawnych: Europejski Plan Działania*. Jest on zaplanowany na lata 2004-2010 i zakłada dalsze włączanie osób niepełnosprawnych do społeczeństwa i gospodarki.¹¹

Dokumenty unijne w dużej mierze mają postać wytycznych i zaleceń bez mocy bezpośredniego obowiązywania w krajach Wspólnoty.¹² Mimo wielu szczytnych inicjatyw Unii Europejskiej, tylko jedno państwo europejskie przyjęło ustawę gwarantującą równe prawa osobom z dysfunkcjami.¹³ Jest nim Wielka Brytania, gdzie od 1995 roku obowiązuje *Disability Discrimination Act* (aktualizacja w 2005 r.)¹⁴

⁹ Ibidem

¹⁰ Decyzja Rady Europejskiej z dnia 3 grudnia 2001 roku w sprawie Europejskiego Roku Osób Niepełnosprawnych 2003 - http://www.idn.org.pl/sonnszz/2003_rok.htm [21.04.2010]

¹¹ Polityka Wspólnotowa UE wobec osób niepełnosprawnych - <http://www.niepelnosprawni.pl> [21.04.2010]

¹² Małgorzata K o w a l s k a : *Ocena użyteczności i jakości wybranych internetowych serwisów dla osób niepełnosprawnych*. W: Fedorowicz Małgorzata, Kruszewski Tomasz: *Biblioterapia. Zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Toruń 2007 T. 2 s. 87

¹³ Paweł W d ó w i k : *Dostępność bibliotek dla czytelników niepełnosprawnych. Doświadczenia zagraniczne*. W: Stachowska-Musiał Ewa, Czajkowski Franciszek: *Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych : materiały z konferencji Grudziądz 2001 - Warszawa 2002*, Warszawa 2002 s. 105

¹⁴ http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2005/ukpga_20050013_en_1 [23.04.2010]

wraz z ogłoszonym w 6 lat później *Special Educational Needs and Disability Act*¹⁵, nakładającym dodatkowe obowiązki na instytucje odpowiedzialne za kształcenie. Na uwagę zasługuje też dokument dedykowany obsłudze bibliotecznego użytkownika dysfunkcyjnego - *Access for library users with disabilities*¹⁶, wydany przez SCONUL - Stowarzyszenie Bibliotek Narodowych i Akademickich w Wielkiej Brytanii. Zgodnie z jego zapisami, wszyscy niepełnosprawni użytkownicy bibliotek mają prawo oczekiwać dostępu do zasobów bibliotecznych na równi z innymi czytelnikami. Autorzy dokumentu mówią o tym, że aby stworzyć dobrze działające usługi dla osób dysfunkcyjnych, nie wolno traktować ich jako usług dodatkowych, przejawu uprzejmości czy działalności o charakterze incydentalnym. W dokumencie zdefiniowano poszczególne niepełnosprawności i opisano towarzyszące im problemy, które mogą rzutować na możliwość korzystania ze zbiorów bibliotecznych, poruszanie się czy komunikację interpersonalną. Niezwykle cenną część dokumentu stanowią fragmenty *Examples of good practice*, w których zawarto przykłady odpowiednich działań w poszczególnych obszarach organizowania działalności bibliotecznego na rzecz użytkowników dysfunkcyjnych. Jako elementy pozwalające na dostęp do usług bibliotecznych w dokumencie wymienia się:

- fizyczny dostęp do budynku,
- oznakowanie (tablice informacyjne, oznaczenia kierunku),
- dbałość o odpowiednią akustykę,
- dostępność zbiorów w formatach alternatywnych (np. zbiory elektroniczne, brajlowskie, drukowane powiększoną czcionką),
- odpowiednie wyposażenie biblioteki – oprzyrządowane stanowiska komputerowe, maszyny samoobsługowe (kserokopiarki, automaty do sprzedaży produktów).

Dokument, który często jest przywoływany w literaturze przedmiotu, a który również w sposób szczególny odnosi się do obsługi bibliotecznego osób niepełnosprawnych, to *Americans with Disabilities Act*¹⁷, przyjęty w 1990 roku w USA. Zapewnia on osobom niepełnosprawnym wszechstronną ochronę praw obywatelskich, w tym również dostęp do bibliotek, które zostały tu wskazane jako odrębny rodzaj obiektów użyteczności publicznej. Szereg zapisów tego dokumentu nakłada na biblioteki obowiązki związane z przystosowaniem budynku jak i obsługą użytkownika niepełnosprawnego. Zalecenia te znajdują się w punkcie 8 i dotyczą kilku kluczowych stref przestrzeni bibliotecznego:

1/ wejścia/wyjścia i kontroli:

usytuowany w pobliżu przystanków, dobry dojazd z przystanku do drzwi wejściowych (utwardzona nawierzchnia, szerokość około 150 cm), pochylnie

¹⁵ http://www.opsi.gov.uk/acts/acts2001/ukpga_20010010_en_1 [23.04.2010]

¹⁶ www.sconul.ac.uk/publications/pubs/access_disabilities.pdf [20.04.2010]

¹⁷ <http://www.access-board.gov/adaag/html/adaag.htm#4.36> [20.04.2010]

zakończone spocznikiem o powierzchni umożliwiającej manewr wózkiem (min. 150x150 cm), miejsca parkingowe dla niepełnosprawnych szersze od standardowych (optymalna szerokość 3,5 m) usytuowane w pobliżu budynku, drzwi otwierane na fotokomórkę lub przycisk/dźwignię, odpowiedni rozstaw paneli bramki ochrony (min. 90 cm).

2/ katalogów i regałów bibliotecznych:

regały biblioteczne: 6 półek o głębokości 25 cm, długość półki 90 cm, odstępy między regałami od minimum 91,5 cm do 106 cm (odpowiada to 100 vol. na 1m²),

regały katalogowe: wysokość maksimum 120 cm, szerokość przejścia między regałami około 160 cm.

3/ miejsc pracy czytelników:

około 5% miejsc przeznaczonych do pracy powinna być dostosowanych do potrzeb czytelników niepełnosprawnych, 20% krzeseł powinno posiadać podłokietniki, stoły powinny mieć regulowaną wysokość, a powierzchnia blatów mieścić się w granicach 60x90 cm do 70x120 cm.

Inne wymagania:

Na każdym piętrze powinna znajdować się specjalnie przystosowana toaleta, wyposażona m. in. w umywalki z dźwigniami zastępującymi pokrętła do uruchamiania strumienia wody, pojemniki z mydłem i ręcznikami zawieszonymi na wysokości maksymalnie 120 cm. Ta wysokość jest też optymalna dla aparatów telefonicznych czy włączników światła. Również lamy w informatorium powinny mieć określoną wysokość - maksymalnie 80 cm, umożliwiającą bibliotekarzowi kontakt z osobą na wózku. Ważne jest przeznaczenie na posadzki materiałów antypoślizgowych. Z architektury budynku należy usunąć wąskie, kręte korytarze, a jeśli takie się pojawiają, powinny posiadać ścieżki dźwiękowe podobnie jak windy, którymi niepełnosprawni mogliby dotrzeć na każde piętro. Ważna jest też dbałość o informację odbieraną drogą wzrokową - odpowiednia wielkość, rozmieszczenie, używanie jednolitych oznaczeń, kolorystyka i kontrast, napisy brailowskie¹⁸.

Profesjonalna obsługa biblioteczna w aspekcie różnych typów niepełnosprawności

W krajach Unii Europejskiej nie istnieje jedna definicja niepełnosprawności. Państwa członkowskie stosują wiele definicji tego terminu w zależności od celu jakiemu mają służyć – np. rehabilitacji społecznej, zawodowej, opiece medycznej czy edukacji. Istnieje jednak jednolite stanowisko co do tego, że niepełnosprawność

¹⁸ Ewa Kobierska-Maciuszko: *Budownictwo biblioteczne a potrzeby użytkowników niepełnosprawnych*. W: Stachowska-Musiał Ewa, Czajkowski Franciszek: *Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych: materiały z konferencji Grudziądz 2001 - Warszawa 2002*, Warszawa 2002 s. 96-99

należy pojmować jako rezultat barier na które napotyka osoba niepełnosprawna w społeczeństwie a nie tylko jako skutek choroby czy urazu. W związku z tym mówi się o dwóch modelach niepełnosprawności: medycznym – związanym bezpośrednio z urazem czy chorobą oraz społecznym – w odniesieniu do którego niepełnosprawność jest wynikiem ograniczeń takich jak np. segregacyjna edukacja, czy utrudniony dostęp do budownictwa użyteczności publicznej, w tym również do bibliotek. Na konferencji *Biblioteki współczesne wobec czytelników niepełnosprawnych - budownictwo i wyposażenie*¹⁹, **której uczestnikiem byłam w 2002 roku**, niepełnosprawny prelegent stwierdził, że poza mankamentami architektonicznymi i sprzętowymi, w Polsce duży problem w korzystaniu z bibliotek stanowi obsługa. Jego zdaniem polscy bibliotekarze w kontaktach z użytkownikiem niepełnosprawnym wykazują nienaturalną troskliwość, zażenowanie, czasem bezradność, a nawet zdziwienie. Dają wyraźnie odczuć, że traktują osobę niepełnosprawną jako inną i bezradną. Dlatego w bibliotekach, które podejmują się włączenia osób niepełnosprawnych do grona swoich użytkowników, nieodzowny element powinny stanowić szkolenia dla personelu biblioteki. Bibliotekarze powinni posiadać świadomość istoty zachowań związanych z określoną dysfunkcją i świadomość generowanych przez nią szczególnych potrzeb czytelniczych, jak też możliwości ich zaspokojenia. Mówią o tym zapisy wspomnianego wcześniej *Access for library users with disabilities*. Zgodnie z nimi każda biblioteka instytucji szkolnictwa wyższego powinna prowadzić konsekwentną politykę w zakresie zaznajamiania personelu bibliotecznego z szeroko pojętą problematyką niepełnosprawności. Niezwykle istotne jest aby plany szkoleń zawierały również najnowsze regulacje prawne w tym zakresie oraz nowinki dotyczące sprzętu rehabilitacyjnego. Szkolenia te powinny też skupiać się wokół zagadnień związanych z wyrównywaniem szans osobom niepełnosprawnym w społeczeństwie i zaleca się, aby ten rodzaj treningów prowadzili niepełnosprawni trenerzy. W części poświęconej personelowi mówi się o tym, że do obsługi czytelników niepełnosprawnych można delegować odrębną grupę bibliotekarzy, lub rozszerzać zakres obowiązków wybranym pracownikom o obsługę czytelników dysfunkcyjnych. Na Uniwersytecie Warszawskim praktykowane są kursy dla bibliotekarzy prowadzone przy współudziale Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW, które mają na celu *zapoznanie z problematyką tej kategorii czytelników oraz przeprowadzenie indywidualnego szkolenia w zakresie podstawowej pomocy niepełnosprawnym. Na spotkaniu każdy może wczuć się w sytuację osoby niepełnosprawnej i jej przewodnika. Każdy z pracowników z zamkniętymi oczami może dać się oprowadzić po bibliotece*,

¹⁹ Konferencja *Biblioteki współczesne wobec czytelników niepełnosprawnych-budownictwo i wyposażenie*. Warszawa, 18 stycznia 2002. Organizatorzy – Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich i Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego

zwracając uwagę na nierówności terenu, niebezpieczne miejsca, schody²⁰. W zakres szkolenia wchodzi również instruktaż obsługi specjalistycznego oprzyrządowania stanowisk komputerowych. Szkolenia te powinny kłaść nacisk na różnorodność niepełnosprawności i konieczność traktowania tej grupy użytkowników na równi z pozostałymi tj. wyrobić w uczestnikach szkoleń postawę, która pozwoli bibliotekarzowi nie bać się udzielić pomocy osobie niepełnosprawnej, ale jednocześnie nie narzucać się jej. Znakomitą pomocą w wypracowywaniu odpowiednich postaw w kontaktach z czytelnikami dysfunkcyjnymi może być publikacja dostępna na stronie Biura Pełnomocnika do Spraw Osób Niepełnosprawnych²¹. W przedmowie do *Praktycznego poradnika savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych*, czytamy, że w sposób bardzo przystępny przybliża on problemy, na jakie w codziennym funkcjonowaniu mogą napotykać osoby z różnymi rodzajami niepełnosprawności oraz podpowiada jak zachować się w kontaktach z nimi i jak przyjść im ze skuteczną i właściwą pomocą, gdy tego potrzebują.

W wymienionej wyżej publikacji wyodrębniono aż 15 typów niepełnosprawności. Nie sposób omówić ich wszystkich pod kątem specjalnej obsługi bibliotecznej, dlatego poniżej odnoszę się do trzech, z którymi najczęściej spotkamy się w omawianej grupie użytkowników bibliotek i które pojawiły się w wynikach ankiety rozesłanej do akademii i uniwersytetów medycznych w kraju.

- 1/ **Niesprawność narządu wzroku** może przyjąć różny zakres oraz stopień i w zależności od tego powodować niedowidzenie lub całkowitą ślepotę. Funkcjonowanie osób z tego typu niepełnosprawnością jest zupełnie odmienne, jednak cechą wspólną jest ograniczona możliwość odbierania informacji na drodze wizualnej. Poza problemem z korzystaniem z księgozbioru w sposób tradycyjny, należy pamiętać o tym, że osoby te będą też miały kłopot w korzystaniu z napisów, tablic informacyjnych, katalogów, czy rewersów. Katalog online, czy e-źródła, mogą być dostępne dopiero po odpowiednim oprzyrządowaniu stanowiska komputerowego, m. in. wyposażeniu go w oprogramowanie udźwiękawiające, czy specjalne urządzenia peryferyjne, odwzorowujące w alfabecie Braille'a ekran komputerowy. Komunikacja z użytkownikiem niewidomym lub niedowidzącym jest utrudniona ze względu na brak możliwości czerpania informacji z naszej mimiki, gestów, postaw ciała i kontaktu wzrokowego z bibliotekarzem. Dlatego ważne jest aby zamieniać gesty na szczegółową informację słowną, nazywać emocje. W literaturze przedmiotu nacisk kładzie się na używanie konkretnych określeń dotyczących

²⁰ Anna Wołodko : *Czytelnicy niepełnosprawni w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie*. W: Stachowska-Musiał Ewa, Czajkowski Franciszek: *Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych: materiały z konferencji Grudziądz 2001 - Warszawa 2002*, Warszawa 2002 s. 120

²¹ Judy Cohen : *Praktyczny poradnik savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych* <http://www.gdansk.pl/niepełnosprawni,1048,10261.html> [7.04.2010]

położenia obiektów i kierunków. Przykładem może być zmiana komunikatu: „proszę iść tym korytarzem i skręcić za tamtymi drzwiami”, na „proszę przejść 7 kroków prosto, a następnie skręcić w prawo za drugim regałem”. Podobnie w przypadku kiedy chcemy ostrzec osobę niewidomą, powinniśmy używać konkretnych komunikatów – zamiast okrzyku „uważaj!” należy użyć np. polecenia „pochyl się”. Brak możliwości odbierania bodźców wzrokowych zaburza również orientację przestrzenną. Sprawny narząd wzroku pozwala natychmiast ocenić nasze położenie i szybko przemieścić się do określonego celu. Osoby z dysfunkcją narządu wzroku wykorzystują do tego pozostałe zmysły oraz techniki poruszania się takie jak: biała laska, pies przewodnik, przewodnik – osoba. Zarówno biała laska jak i pies przewodnik znakomicie zdają egzamin jako sposoby wspomagające poruszanie się osób niewidomych po znanym im terenie. W przypadku miejsc nowych, jak np. w trakcie pierwszej wizyty w bibliotece, najlepsza jest pomoc przewodnika, w tym wypadku najlepiej odpowiednio przeszkolonego bibliotekarza, który powinien pamiętać o kilku zasadach²²:

- *przewodnik zgłasza gotowość poprzez lekkie dotknięcie swoją dłonią dłoni lub przedramienia osoby niewidomej,*
- *osoba niewidoma chwytając przewodnika za ramię tuż powyżej łokcia, dzięki czemu osoba niewidoma pozostaje pół kroku za przewodnikiem, który idąc jako pierwszy ma kontrolę nad przeszkodami,*
- *przewodnik informuje osobę niewidomą dokąd i którędy idą, a także o zbliżających się przeszkodach,*
- *jeśli przewodnik musi odejść choćby na chwilę, powinien informować o tym prowadzoną przez siebie osobę²³.*

Jeżeli musimy zostawić osobę niewidomą samą w nowym miejscu, powinniśmy opisać pomieszczenie i drogę do wyjścia oraz pamiętać o tym, żeby nie zostawiać jej na środku pomieszczenia.

Osoby słabowidzące mogą odczytywać jedynie informacje zapisane dużą czcionką, dlatego wszelkie drukowane komunikaty, etykiety, tablice informacyjne, powinny być sporządzane z dbałością o odpowiednią wielkość czcionki, odstępy i kontrast między literami a tłem. Ważne jest także właściwe oświetlenie - jasne, ale nie rażące w oczy, barwy zastosowane w przestrzeniach budynku, kontrasty, wielkości i odległości między obiektami a osobą słabowidzącą.

²² Agnieszka Janowska: *Typy niepełnosprawności i ich konsekwencje*. W: Stachowska-Musiał Ewa, Czajkowski Franciszek: *Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych: materiały z konferencji Grudziądz 2001 - Warszawa 2002*, Warszawa 2002 s. 74-78

²³ Ibidem, s. 77-78

- 2/ **Dla osób z niesprawnością narządu słuchu** porozumiewanie się z otoczeniem będzie stanowiło problem zarówno jeśli chodzi o rozumienie mowy pełnosprawnego rozmówcy jak i samodzielne posługiwanie się komunikatami dźwiękowymi. Osoby niedosłyszające mogą używać aparatów słuchowych, ale możliwe jest też w ich przypadku słyszenie i rozumienie mowy przy zapewnieniu odpowiedniego komfortu akustycznego. Resztkowe słyszenie jest tu wspomagane przez odczytywanie komunikatów z ust rozmówcy, który powinien utrzymywać stały kontakt wzrokowy z osobą niepełnosprawną, dlatego w trakcie rozmowy nie należy żuć gumy czy zasłaniać ust. Nie należy też krzyczeć, ponieważ większość aparatów dźwiękowych jest dostosowana do normalnego tonu głosu i wysokie dźwięki mogą być zniekształcane. Uszkodzenie w stopniu znacznym wymaga już bezwzględnego użycia aparatu słuchowego, a głębokie uszkodzenie eliminuje możliwość rozumienia mowy nawet przy jego zastosowaniu i jest określane jako głuchota. W sytuacji kiedy mamy do czynienia z osobą niesłyszącą lub taką, która utraciła słuch jeszcze przed opanowaniem mowy dźwiękowej i zna tylko język migowy, a my nie posiadamy w zespole bibliotekarzy posługujących się tym językiem, informacje możemy zapisywać na kartce. Jeśli czytelnikowi towarzyszy tłumacz języka migowego, ważne jest, żeby utrzymywać kontakt wzrokowy z osobą niepełnosprawną i zwracać się bezpośrednio do niej, a nie do tłumacza. Komunikacja z osobami niesłyszącymi i niedosłyszającymi wymaga dużej koncentracji i cierpliwości. Ich niepełnosprawność nie tylko uniemożliwia właściwy odbiór komunikatów dźwiękowych rozmówcy, ale też zaburza artykulację wydawanych dźwięków. Dlatego w kontaktach z tymi czytelnikami należy być przygotowanym na częste powstawanie próśb o powtórzenie niezrozumiałej wypowiedzi lub jej napisanie^{13, 24}.
- 3/ **W przypadku osób z niesprawnością fizyczną** stopień niepełnosprawności może być bardzo zróżnicowany. Niektóre z nich będą używały do poruszania się ramion i dłoni, inne będą mogły wstać z wózka i pokonać krótki dystans. W każdym z tych przypadków niezwykle ważne jest niwelowanie barier architektonicznych w dostępie do budynku biblioteki, jak też umożliwienie swobodnego przemieszczania się na jej terenie. Zastosowanie znajdują tu wymogi zawarte w opisanym wcześniej Rozporządzeniu Ministra Gospodarki Przestrzennej i Budownictwa w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie. W odniesieniu do stanowisk pracy oraz regałów i katalogów bibliotecznych powinniśmy pamiętać o zaleceniach zawartych *Americans with Disabilities Act*. Należy uwzględnić fakt, że osoby na wózku inwalidzkim mają możliwość dostępu do przedmiotów jedynie na

²⁴ Ibidem, s. 79-81

wysokości 120-140 cm nad podłogą, a ich pole widzenia sięga do wysokości 130 cm. Ważne jest, żeby umieścić wewnątrz budynku czytelne oznaczenia i drogowskazy, tak, żeby osoby z niesprawnością ruchową mogły w najprostszy sposób dotrzeć do celu. W rozmowach z tymi użytkownikami dobrze jest zająć miejsce siedzące lub stanąć w niewielkiej odległości od rozmówcy, tak aby nie musiała on nadwyręzać mięśni szyi. Jeżeli lada biblioteczna jest zbyt wysoka i bibliotekarz nie jest dobrze widoczny dla użytkownika, powinien wyjść i obsłużyć niepełnosprawnego spoza niej. W odniesieniu do osób z niesprawnością rąk, problem stanowić będzie wypełnianie stosownej dokumentacji – formularzy, wniosków, rewersów, czynności związane z wyjmowaniem i odkładaniem książek na półki, posługiwanie się kserografem. W tym przypadku niezbędna będzie pomoc bibliotekarza. Należy jednak pamiętać, żeby nie wyręczać użytkownika niepełnosprawnego we wszystkim. Najlepiej pytać jakiej pomocy oczekuje i udzielać jej tylko we wskazanym zakresie^{13, 25}.

Rozwiązania sprzętowo-programowe dla użytkowników niepełnosprawnych

Trudno mówić o pełnym wykorzystaniu przez osoby niepełnosprawne oferty bibliotecznej, bez dostępu do komputera, toteż warto wiedzieć jakie programy i urządzenia, czynią go dla nich przystępnym i funkcjonalnym.

- 1/ Sprzęt i oprogramowanie wspomagające osoby niewidome i niedowidzące:

Synteзаторы mowy - urządzenia elektroniczne, które wraz z wyspecjalizowanymi programami służą do przetwarzania informacji pojawiających się na ekranie monitora komputerowego na mowę syntetyczną przez nie generowaną. Dzięki nim osoby niewidome mogą obsługiwać większość programów użytkowych²⁶. Synteзаторы mogą być wbudowane w jednostkę centralną komputera lub działać na zasadzie urządzenia peryferyjnego. Ich ceny mieszczą się w przedziale od 500 do 3000 zł.

Monitory brajlowskie służą do odczytywania informacji z ekranu komputera, poprzez przekształcenie informacji tekstowej lub graficznej pojawiającej się na ekranie monitora komputerowego na symbole brajlowskie. Posiadają one rząd komórek (modułów elektromagnetycznych lub pizoceramicznych, przypominających główki od szpilek), z których każda zawiera sześciopunkt brajlowski. W momencie pojawienia się informacji na ekranie, analogiczne dane pojawiają się na linijce w alfabecie Braille'a. Komórek z sześciopunktem brajlowskim może być 20, 40 lub 80. W związku z tym niewidomy może odczytywać część tekstu albo całą linijkę jednocześnie. Powyżej lub poniżej

²⁵ Ibidem, s. 81-82

²⁶ <http://www.idn.org.pl/techno/t/informator.htm> [07.04.2010]

często znajduje się zestaw klawiszy służący do przemieszczania kursora²⁷. Część monitorów brajlowskich posiada tzw. pola wskaźnikowe, umożliwiające otrzymanie informacji o numerze aktualnego wiersza, atrybutach wyświetlanych znaków oraz specjalne przyciski do przywołania kursora w żądane miejsce. Niektóre modele są dodatkowo sprzężone z synteźnikami mowy. Ceny tych urządzeń wahają się w granicach 10 000 - 55 000 zł.

Drukarki brajlowskie umożliwiają drukowanie tekstu z komputera w postaci pisma Braille'a, na wydrukach jedno lub dwustronnych. Za urządzenie trzeba zapłacić od 10 000 do 36 000 zł.

Programy powiększające wykorzystywane są przede wszystkim przez osoby niedowidzące, gdyż pozwalają im na samodzielną pracę z komputerem, nierzadko bez konieczności stosowania innych urządzeń specjalistycznych. Część z programów powiększających jest dodatkowo sprzężona z synteźnikami mowy. Omawiane programy posiadają m. in. możliwość powiększania wybranego obiektu na całym ekranie lub jego części, zbliżania lub oddalania wybranych miejsc na ekranie, filtracji kolorów oraz zwiększania kontrastu, a także opcję negatyw/pozytyw²⁸. Cena oprogramowania waha się w granicach 1200 – 3000 zł.

Elektroniczne lupy i powiększalniki

Elektroniczne lupy to urządzenia przenośne z wbudowanym wyświetlaczem i kamerą. Niektóre modele można podłączyć do monitora komputerowego. Ich zadaniem jest powiększenie tekstu i grafiki. Działanie takiego urządzenia polega na zeskanowaniu tekstu do powiększenia i wyświetlenie go na ekranie komputerowym bądź na wyświetlaczu. Na tej samej zasadzie działają elektroniczne powiększalniki, które z reguły są urządzeniami stacjonarnymi, zbudowanymi z kamery wraz ze stojakiem, monitora i wózka umożliwiającego przesuwanie w poziomie²⁹. Ceny lup wahają się w granicach 1000 do 10 000 zł. Za powiększalnik trzeba zapłacić od 2000 do 10 000 zł.

Programy udźwiękowiające system komputerowy (screenreadery) to aplikacje "zdające relację" z tego co dzieje się na monitorze. Posiadają zainstalowane moduły, które przez cały czas obserwują zmiany ekranu, analizują je, oceniają i informują użytkownika o tych najistotniejszych. Cena najpopularniejszego programu udźwiękowiającego JAWS wynosi około 4000 zł.

Aparaty do czytania (urządzenia lektorskie) to zintegrowane systemy umożliwiające odczytanie głosem syntetycznym pisma czarnodrukowego.

²⁷ Agnieszka C z a r n e c k a : Czytelnik niewidomy u progu XXI wieku na terenie Warszawy. *Biul. GBL* 2002 R 48 nr 366 s.33-53

²⁸ <http://www.idn.org.pl/techno/t/informator.htm> [07.04.2010]

²⁹ Anna Z i e l a k : *Niepełnosprawni w świecie Internetu*. Warszawa 2005 s. 37-38

Składają się ze skanera, modułu generującego mowę syntetyczną i programu do rozpoznawania znaków. Ich zaletą jest prosta obsługa, możliwość zapisania efektu rozpoznawania na nośnikach zewnętrznych oraz krótki czas przetwarzania informacji ze skanera na mowę syntetyczną³⁰. Cena urządzenia to około 17 000 zł.

Skaner z oprogramowaniem do rozpoznawania tekstu (OCR) jest niezbędnym wyposażeniem stanowiska komputerowego osoby z niesprawnym narządem wzroku. Pozwala zamienić czarnodruk na wersję cyfrową, która może być odczytana za pomocą syntezy mowy, linijki brajlowskiej lub wysłana do drukarki. Najczęściej używanymi przez polskich niewidomych programami OCR są: FineReader i Recognita.

Dostęp do Internetu umożliwia osobom niewidomym szereg programów przeddefiniowujących w trybie tekstowym strony www, a także pogramy udźwiękowiające i ubrajlawiające pracę w sieci, współpracujące ze screenreaderami³¹.

2/ Sprzęt wspomagający osoby z niepełnosprawnością narządu ruchu:

- duże klawiatury dla osób posługujących się stopami,
- klawiatury z wbudowaną myszką dla osób z problemami manualnymi,
- klawiatury IntelliKeys dla osób z bardzo ograniczonymi możliwościami ruchowymi i wzmożonym napięciem mięśniowym³²,
- myszy- TrackBall dla osób z problemami motorycznymi³³,
- klawiatury z rozsunietymi klawiszami,
- pałeczki trzymane w ustach lub lekkie magnetyczne pręciki umożliwiające posługiwanie się klawiaturą,
- urządzenia umożliwiające pisanie na klawiaturze i sterowanie myszką komputerową dzięki śledzeniu ruchów głowy lub mrugania,
- urządzenia pozwalające klikać przy pomocy dmuchania i wciągania powietrza^{34,35}.

Ceny klawiatur sięgają od 400 do 11 000 zł, a myszy i urządzeń je zastępujących od 500 do 30 000 zł. W trakcie organizowania stanowiska komputerowego dla osób niepełnosprawnych ruchowo należy pamiętać o konieczności zapewnienia przestrzeni

³⁰ <http://www.idn.org.pl/techno/t/informator.htm> [07.04.2010]

³¹ Małgorzata C z e r w i ń s k a : *Nowoczesne formy dostępu osób niewidomych do słowa pisanego*. W: Fedorowicz Małgorzata, Kruszewski Tomasz: *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Toruń 2005 s. 121

³² IntelliKeys jest klawiaturą umożliwiającą osobom z różnymi niepełnosprawnościami korzystanie z komputera dzięki zestawowi nakładek, które m. in. pozwalają regulować czas reakcji i używać trwałych klawiszy, umożliwiających naciskanie kombinacji klawiszy sekwencyjnie.

³³ TrackBall to odwrócona i powiększona mysz komputerowa. Została tak zaprojektowana, aby osoby niepełnosprawne z łatwością i precyzją mogły poruszać się kursorem po ekranie monitora. Posiada powiększoną kulkę i przyciski.

³⁴ Anna Z i e l a k : *Niepełnosprawni w świecie Internetu*. Warszawa 2005 s. 28

³⁵ <http://www.ece.com.pl> [9.04.2010]

właściwej do wykonania swobodnych manewrów wózkiem, zakupie odpowiednich stołów z wcięciami i regulowaną wysokością blatu, czy fotela stabilizującego głowę i ciało.

W odniesieniu do osób z dysfunkcją narządu słuchu oferta w zakresie urządzeń technicznych, które możemy zastosować w bibliotece ogranicza się do wyposażenia pomieszczeń w pętle indukcyjne. Są to urządzenia umożliwiające zamianę dźwięków na fale elektromagnetyczne odbierane przez użytkowników aparatów słuchowych w trybie „słuchawkowym”, eliminujące wpływ pogłosu pomieszczenia oraz okolicznych zakłóceń na zrozumiałość mowy³⁶.

Biblioteki, które informują o wyposażeniu stanowisk w taki profesjonalny sprzęt i oprogramowanie to np. BUW i Biblioteka Główna Akademii Podlaskiej. Na stronach BUW można znaleźć informację o kabinach pracy indywidualnej wyposażonych w komputery z ekranami brajlowskimi, skanery z programem FineReader, programem mówiącym dla Windows NT (JAWS), drukarki brajlowskie, syntetyzatory mowy. Na terenie biblioteki, znajdują się też dwa oprzyrządowane stanowiska nie wydzielone kabinami. Osobom niepełnosprawnym ruchowo BUW oferuje dwa stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu, baz lokalnych i programów pakietu Microsoft Office, wyposażone w mysz TrackBall Pro i Expert Mouse TrackBall. Na prośbę użytkownika, mogą zostać zainstalowane alternatywne klawiatury i urządzenia do sterowania ruchami myszki.

Akademia Podlaska posiada w swojej ofercie m.in.: drukarki i linijki brajlowskie, powiększalnik tekstu, programy udźwiękowiające i ubrajlawiające. Osoby niepełnosprawne ruchowo mogą korzystać w bibliotece z klawiatury z dużymi klawiszami, myszy TrackBall oraz urządzenia pozwalającego sterować kursorem myszy przy pomocy ruchów głowy³⁷. Od 2009 roku Akademia Podlaska wspomaga osoby niedosłyszące poprzez montaż pętli indukcyjnych w wybranych pomieszczeniach uczelni.

Dostęp do serwisów www dla osób niepełnosprawnych

Możliwość zdalnego dostępu do czasopism, książek, katalogów bibliotecznych, serwisów informacyjnych, to ogromna szansa dla osób niepełnosprawnych, którym swobodne poruszanie się, czy komunikacja sprawia kłopot. Kluczową sprawą jest w tym przypadku dostosowanie sieci Internet do potrzeb i możliwości tej grupy internautów. Ustanawianiem standardów pisania i przesyłu stron www zajmuje się organizacja World Wide Web Consortium (W3C). W 1997 uruchomiła inicjatywę Web Accessibility Initiative (WAI) mającą na celu zwiększenie szeroko rozumianej dostępności stron www. Wynikiem jej prac jest opublikowanie zbioru dokumentów zawierających zalecenia dotyczące tworzenia dostępnych serwisów internetowych –

³⁶ <http://www.petleindukcyjne.pl/jak-dziala> [7.04.2010]

³⁷ <http://www.bg.ap.siedlce.pl/niepelnospawni/index.htm> [7.04.2010]

Web Content Accessibility Guidelines³⁸. *Ich głównym celem jest zapewnienie dostępu do treści zamieszczanych na stronach www za pomocą różnych urządzeń, logiczne i czytelne zorganizowanie tej treści oraz zapewnienie przejrzystości i łatwości nawigacji. Cele te można osiągnąć poprzez:*

- *wprowadzanie alternatywnych odpowiedników dla elementów dźwiękowych i wizualnych,*
- *unikanie stosowania kolorów jako jedyne wyróżnika treści,*
- *używanie technologii i standardów przeznaczonych do opisu struktury i prezentacji dokumentów,*
- *oznaczenie języka stosowanego na stronie,*
- *unikanie stosowania tabel do opisu struktury strony,*
- *zapewnienie obsługi strony w najnowszych technologiach,*
- *stworzenie możliwości wyłączenia lub zatrzymania pewnych elementów strony przez użytkownika,*
- *zapewnienie bezpośredniego dostępu do strony poprzez interfejs dostosowany do różnego typu manipulatorów,*
- *zagwarantowanie dostępności do strony przez różne urządzenia,*
- *zapewnienie kompatybilności strony przez dostęp przy użyciu nowszych i starszych technologii,*
- *przestrzeganie technologii i zaleceń opracowanych przez W3C,*
- *wprowadzenie informacji pozwalających użytkownikowi zorientować się w strukturze i zawartości strony,*
- *stosowanie przejrzystych i spójnych mechanizmów nawigacyjnych,*
- *tworzenie dokumentów czytelnych i napisanych prostym językiem,*

Najczęstszymi błędami przy projektowaniu witryn www jest brak alternatywnego tekstu, będącego zamiennikiem danej grafiki, brak informacji o korelacji między ramkami na stronie oraz brak zastosowania odpowiedniego kontrastu³⁹.

W celu podnoszenia świadomości projektantów serwisów www i przeciwdziałaniu naruszania ww. zasad, Komisja Europejska opublikowała w 2005 roku komunikat eAccessibility, który mówi o tym, że *dostępność technologii informacyjnych i komunikacyjnych oznacza poprawę jakości życia osób niepełnosprawnych, natomiast jej brak prowadzi do ich społecznego wykluczenia⁴⁰.*

Standardy sieciowe, które wyznaczane są przez W3C, dotyczące przede wszystkim zgodności z wytycznymi specyfikacji Web Accessibility Initiative, respektuje

³⁸ http://pl.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web_Consortium [10.04.2010]

³⁹ Małgorzata K o w a l s k a : *Ocena użyteczności i jakości wybranych internetowych serwisów dla osób niepełnosprawnych*. W: Fedorowicz Małgorzata, Kruszewski Tomasz: *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Toruń 2007 T. 2 s. 89

⁴⁰ Ibidem, s. 90

Biblioteka Narodowa, o czym informuje na swojej witrynie [www](http://www.bn.org.pl).⁴¹ Na wielu innych stronach możemy już zaobserwować obecność ikon symbolizujących możliwość ustawienia wielkości czcionki. W tej grupie jako przykład, z dumą można wymienić stronę domową Biblioteki Głównej Pomorskiej Akademii Medycznej. Na wybranych witrynach, jak np. firmy Harpo (<http://www.harpo.com.pl>) dostarczającej nowoczesne technologie dla niepełnosprawnych, istnieje też możliwość wyboru koloru liter i tła. Przygotowując się do obsługi osób niepełnosprawnych w kontekście korzystania z sieci, warto pamiętać też o możliwościach jakie dają w tym zakresie przeglądarki internetowe, chociażby Internet Explorer. W panelu sterowania możemy wybrać opcję ułatwień dostępu, które pozwalają na dostosowanie kontrastu kolorów i tekstu na ekranie oraz ustawień systemu Windows w zależności od potrzeb wzrokowych, słuchowych i motorycznych użytkownika.

Usługi specjalne w kontekście obsługi użytkownika niepełnosprawnego

We wspomnianym dokumencie wydanym przez SCONUL - *Access for library users with disabilities*, zwraca się uwagę na potrzebę traktowania użytkowników niepełnosprawnych na równi z innymi, ale też jednocześnie z większą wyrozumiałością, u podstaw której leży świadomość, że ta sama czynność zajmuje osobie dysfunkcyjnej więcej czasu niż osobie pełnosprawnej. Zdaje się to mieć miejsce wśród wybranych bibliotek polskich, które wychodzą naprzeciw potrzebom użytkowników niepełnosprawnych, m. in. poprzez specjalne zapisy w regulaminach udostępniania zbiorów. Przykładowo regulamin BUW przewiduje zniesienie ograniczeń w wypożyczaniu materiałów poza bibliotekę, które mogą zostać na czas określony zawieszone w stosunku do osób niepełnosprawnych, po okazaniu przez nie upoważnienia Biura ds. Osób Niepełnosprawnych UW. Dotyczy to dzieł wchodzących w skład księgozbiorów podręcznych czyteln i pracowni, wydawnictw encyklopedycznych, słownikowych, bibliograficznych i innych wydawnictw informacyjnych, książek wydanych przed 1950 rokiem oraz dzieł rzadkich, trudnych do nabycia, z dużą liczbą tablic, map, rycin i tek z luźnymi kartami. Niepełnosprawni mogą również wypożyczać książki o statusie „niewypożyczany”. W trosce o pełne wykorzystanie zasobów biblioteki, BUW organizuje dla niepełnosprawnych użytkowników szkolenia biblioteczne i zwiedzanie gmachu.⁴²

Czytelnicy niepełnosprawni z Akademii Podlaskiej obsługiwani są poza kolejnością. Nie muszą wypożyczać książek osobiście – przysługuje im prawo wyznaczenia osoby upoważnionej do podpisywania rewersów i wypożyczania książek w ich imieniu, a pracownicy Oddziału Informacji Naukowej mają obowiązek udzielania im pomocy w wyszukiwaniu informacji katalogowych i bibliograficznych.

⁴¹ <http://www.bn.org.pl/o-witrynie/ulatwienia-dostepu> [29.04.2010]

⁴² <http://www.buw.uw.edu.pl> [7.04.2010]

Na szczególną uwagę zasługują e-biblioteki powstające z myślą o czytelnikach dysfunkcyjnych. BUW zorganizował z myślą o nich Bibliotekę Książek Cyfrowych (BKC). Jej zadaniem jest przygotowywanie książek audio i książek w wersji tekstowej, zgodnie z zapotrzebowaniem na konkretne tytuły, zgłaszanym przez niepełnosprawnych studentów UW. Materiały przygotowywane są przez wolontariuszy, werbowanych do pracy przez ogłoszenia. BKC pozyskuje również materiały elektroniczne bezpośrednio od wydawnictw i udostępniania je osobom z dysfunkcją narządu wzroku. Do tworzenia zbiorów BKC wykorzystywany jest system Libra, który umożliwia tworzenie książki w formacie audio z zachowaniem jej oryginalnej struktury - strony, rozdziały, podrozdziały i przypisy są indeksowane, co umożliwia czytelnikowi szybką nawigację po nagranej książce. Zespół BKC planuje przejście na najbardziej popularny w tej chwili system tego typu o nazwie DAISY. Przygotowanie książki w formacie tekstowym polega na uzyskaniu jej w tym formacie bezpośrednio od wydawnictwa lub na samodzielnym jej zeskanowaniu, a następnie poprawieniu. Czytelnik może korzystać z niej przy pomocy programu do odczytu ekranu i syntezatora mowy. Książki te nie posiadają struktury nawigacyjnej⁴³.

Instytut Informatyki Akademii Podlaskiej we współpracy z tamtejszą Biblioteką Główną, opracował autorski program E-czytelnik@. Powstał on z myślą o osobach niepełnosprawnych z ograniczonymi możliwościami czytania wydawnictw drukowanych. Aplikacja umożliwia gromadzenie publikacji na nośnikach cyfrowych i udostępnianie ich za pośrednictwem Internetu. Biblioteka Główna Akademii Podlaskiej współpracuje też z Fundacją Klucz⁴⁴, dzięki czemu czytelnicy niepełnosprawni mogą dodatkowo korzystać z kolekcji książek multimedialnych w standardzie DAISY, przekazywanych przez Fundację na rzecz biblioteki⁴⁵.

Do ciekawych inicjatyw należy pomysł BUW, w której budynku obok szatni jedno pomieszczenie przeznaczono na pokój pierwszej pomocy sanitarnej, dla osób, których stan zdrowia wymaga wykonywania zabiegów. Interesujące rozwiązania odnośnie organizacji obsługi bibliotecznej osób niepełnosprawnych możemy też znaleźć we wspomnianym wcześniej dokumencie *Access for library users with disabilities*. Jego autorzy zwracają uwagę na potrzebę poszanowania prywatności czytelników niepełnosprawnych. W kontekście usług bibliotecznych należy rozumieć to jako obsługę zorganizowaną w taki sposób, aby pracownicy biblioteki wiedzieli z jakich udogodnień czytelnik ma prawo korzystać, bez zadawania krępujących pytań. Taki komfort zapewniają np. specjalne karty, na których poza standardowymi informacjami znajduje się adnotacja o rodzaju niepełnosprawności i usługach jakie w związku z nią przysługują użytkownikowi.

⁴³ <http://www.bkc.uw.edu.pl> [7.04.2010]

⁴⁴ Fundacja Klucz powstała w 2005 roku, w celu wspierania edukacji i czytelnictwa osób niewidomych i słabowidzących, poprzez wprowadzenie na rynek polski książek wydawanych w standardzie DAISY

⁴⁵ <http://www.bg.ap.siedlce.pl/Eczyt/index1.htm> [9.04.2010]

Podsumowanie

Czerpiąc z doświadczeń krajów, które mają o wiele dłuższą tradycję pracy z czytelnikiem niepełnosprawnym, jak USA, czy Wielka Brytania, można by się pokusić o stworzenie listy najistotniejszych zaleceń odnośnie obsługi tej grupy użytkowników, ujętych w następujących punktach:

1. Zapewnienie fizycznego dostępu do budynku
2. Zapewnienie dostępności do wszystkich pomieszczeń wewnątrz budynku
3. Ułatwienie i podniesienie komfortu w poruszaniu się po budynku
4. Zagwarantowanie obsługi przez świadomy, kompetentny i tolerancyjny personel, przede wszystkim biblioteczny, ale też z uwzględnieniem innych pracowników – szatnia, ochrona. Wyodrębnienie z personelu biblioteki osób odpowiedzialnych za rozwój usług kierowanych do osób niepełnosprawnych
5. Zagwarantowanie użytkownikom niepełnosprawnym dostępu do informacji i usług na równi z innymi użytkownikami - dostarczanie informacji w formatach alternatywnych, np. książka mówiona, elektroniczna, audio, przystosowanie i oprzyrządowanie stanowisk pracy
6. Profesjonalizacja oferowanych usług w oparciu o współpracę służb bibliotecznych z jednostkami działającymi na rzecz obsługi osób niepełnosprawnych - np. Biuro ds. Osób Niepełnosprawnych UW, Centrum Niewidomych i Niedowidzących UW, Fundacja Integracja
7. Informowanie niepełnosprawnych użytkowników o dedykowanych im usługach i materiałach – wycieczki, szkolenia grupowe lub indywidualne
8. Dostosowanie serwisów www do możliwości percepcyjnych niepełnosprawnych grup użytkowników
9. Planowanie nowych usług z uwzględnieniem ich dostępności dla wszystkich grup użytkowników⁴⁶

Mimo braku polskich aktów prawnych, które w sposób bezpośredni nakładałyby na biblioteki obowiązek obsługi użytkownika niepełnosprawnego, wybrane biblioteki podejmują trud wcielania w życie wielu z ww. zaleceń. Ich realizacja jest trudna ze względu na brak krajowych standardów w tym zakresie i koszty związane chociażby z dostosowaniem budynków do wymogów architektonicznych czy wyposażeniem stanowisk komputerowych. W przypadku nowopowstających obiektów, wymogi prawa budowlanego pod kątem zapewnienia dostępu do nich osobom niepełnosprawnym są w większości spełniane, a nakłady finansowe z tym związane „rozmywają” się w całkowitych kosztach inwestycji. O wiele trudniej dokonać dostosowania budynków już istniejących, zarówno ze względu na wysokie koszty

⁴⁶ Małgorzata F e d o r o w i c z : *Studenci z niepełnosprawnościami jako pełnoprawni użytkownicy Bibliotek szkół wyższych – doświadczenia zagraniczne i krajowe*. W: Fedorowicz Małgorzata, Kruszewski Tomasz: *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki*. Toruń 2005 s. 71-78

jak i konieczność przeprowadzenia prac budowlanych w ich obecnej infrastrukturze, bez zaburzania płynności procesów związanych z codziennym funkcjonowaniem instytucji. Problemem jest też z pewnością odpowiednie przygotowanie personelu bibliotecznego, nie tylko w zakresie uświadomienia specyfiki obsługi bibliotecznego czytelników z różnymi dysfunkcjami, czy działania specjalistycznego sprzętu, ale też w aspekcie przełamania bariery w myśleniu o niepełnosprawnych czytelnikach. W przypadku bibliotek medycznych dużym dylematem może być uzyskanie zgody na wydatkowanie funduszy dla grupy odbiorców, którzy być może nadal nie będą stanowić zbyt dużego odsetka wśród naszych użytkowników, chociażby dlatego, że nie zasilą grupy studentów, tak jak w przypadku BUW, czy Akademii Podlaskiej.

Celem niniejszej pracy nie jest znalezienie jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o konieczność umożliwienia dostępu do naszych usług czytelnikom dysfunkcyjnym, a jedynie przybliżenie pomijanej dotychczas na forum bibliotek medycznych tematyki. Konferencja poświęcona dyskusji nad modelem własnościowym i otwartym naszych bibliotek, wydaje się być miejscem właściwym na poruszenie problematyki użytkowników, dla których póki co nasze zbiory i usługi nie są w pełni dostępne.

Bibliografia

- C z a r n e c k a Agnieszka: *Czytelnik niewidomy u progu XXI wieku na terenie Warszawy. Biul. Gł. Bibl. Lek.* 2002 R. 48 nr 366 s.33-53
- D z i a k Joanna: *Dostępność bibliotek akademickich dla użytkowników niepełnosprawnych w kontekście inicjatyw Unii Europejskiej na rzecz tworzenia Europy bez barier.* bg.p.lodz.pl/konferencja2004/pelne_teksty/dziak.pdf [6.03.2010]
- F e d o r o w i c z Małgorzata, K r u s z e w s k i Tomasz: *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki.* Toruń 2005
- F e d o r o w i c z Małgorzata, K r u s z e w s k i Tomasz: *Biblioterapia. Z zagadnień pomocy niepełnosprawnym użytkownikom książki.* Toruń 2007 T. 2
- S t a c h o w s k a - M u s i a ł Ewa, C z a j k o w s k i Franciszek: *Biblioteka otwarta dla czytelników niepełnosprawnych: materiały z konferencji Grudziądz 2001 - Warszawa 2002*, Warszawa 2002
- C o h e n Judy: *Praktyczny poradnik savoir-vivre wobec osób niepełnosprawnych.* <http://www.gdansk.pl/niepelnosprawni,1048,10261.html> [7.04.2010]
- Z i e l a k Anna: *Niepełnosprawni w świecie Internetu.* Warszawa 2005

Mgr Dawid Śleziak
Wrocław - AM

**POSTRZEGANIE ROLI BIBLIOTEKI NAUKOWEJ
PRZEZ POLSKICH I ZAGRANICZNYCH STUDENTÓW
NA PODSTAWIE BIBLIOTEKI MEDYCZNEJ WE WROCŁAWIU**

Problem postrzegania roli biblioteki naukowej przez polskich i zagranicznych studentów to temat bardzo interesujący, gdyż z usług Biblioteki AM we Wrocławiu korzysta wielu studiujących tu obcokrajowców. W związku z tym musi ona sprostać wymaganiom i oczekiwaniom użytkowników pochodzących z różnych krajów europejskich czy też innych kontynentów. Ze względu na pochodzenie narodowe, kulturowe, wyznanie, język idzie w parze odmienne postrzeganie otaczającego nas świata. Przeprowadzone badania ankietowe dały odpowiedź na pytania, czy istnieją istotne różnice w postrzeganiu i ocenie biblioteki przez polskich i zagranicznych studentów oraz jaką rolę pełni Biblioteka w procesie adaptacji studentów zagranicznych do funkcjonowania na polskiej uczelni.

Biblioteki naukowe uczelni wyższych pełnią różnorodne funkcje w środowisku. Oprócz zapewnienia szerokiemu kręgowi odbiorców dostępu do informacji i wiedzy, także jako instytucje kultury, wnoszą aktywny wkład w rozwój życia kulturalnego społeczeństwa¹. Jako instytucja publiczna biblioteka jest miejscem, w którym można spędzać wolny czas bez ponoszenia dodatkowych kosztów.

Raczej żadna biblioteka - zwłaszcza naukowa - nie ma jednolitej grupy czytelników, ale każda powinna dążyć do zaspokojenia potrzeb wszystkich grup społecznych, które chcą korzystać z jej usług. W ogólnodostępnej organizacji, jaką jest biblioteka, nikt nie powinien czuć się dyskryminowany czy gorzej traktowany². Bibliotekarze powinni być uwrażliwieni na różnice międzykulturowe oraz chętni do współpracy i pomocy. Dzięki temu możliwe będzie lepsze zrozumienie potrzeb i oczekiwań czytelników.

Badaniem objęto 80 osób – 40 studentów polskich oraz 40 obcokrajowców. Kwestionariusz dla studentów zagranicznych został przetłumaczony przez „native speaker’a” na język angielski. Formularze były udostępnione w Czytelni Ogólnej, odwiedzanej przez najliczniejszą grupę studentów. O wypełnienie ankiet prosiłem osobiście lub za pośrednictwem dyżurującego bibliotekarza.

¹ *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji. Działania i codzienność*/pod red. Haliny Galińskiej, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 2005

² Barbara B u d z y Ń s k a : Działalność kulturalna bibliotek publicznych. *Poradnik Bibliotekarza* 2006 nr 1

Obcokrajowcy objęci badaniem kształcą się w Akademii Medycznej na Wydziale English Division. Oddział ten powstał w lutym 2003 roku i kształci studentów zagranicznych w ramach Wydziału Lekarskiego oraz Lekarsko-Stomatologicznego. W ciągu ostatnich lat nastąpił jego dynamiczny rozwój, a studenci English Division to przede wszystkim obywatele: Szwecji, Norwegii, Niemiec, Stanów Zjednoczonych Ameryki i Kanady ³.

W badaniach wykorzystano ankietę, jako standardową technikę otrzymywania informacji w procesie wzajemnego komunikowania się, w której wymiana informacji następuje w formie pisemnej. Obecność ankietera podczas wypełniania jej przez respondenta jest zbędna ⁴.

Kwestionariusz ankiety zawierał następujące dane:

- instrukcję wypełnienia ankiety,
- cel przeprowadzenia badania,
- zapewnienie o anonimowości,
- wybrane dane osobowe respondenta (zawarte w metryczce),
- 14 pytań zamkniętych z możliwością zaznaczenia jednej odpowiedzi,
- 2 pytania półotwarte, w których respondent może zaznaczyć więcej niż jedna odpowiedź i/lub dodatkowo napisać swoją opinię,
- 4 pytania filtrujące,
- 3 pytania otwarte.

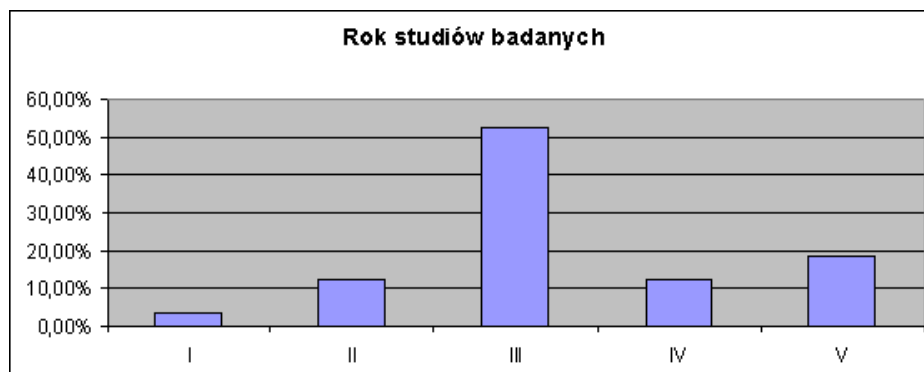
Na początku listopada 2009 r. przeprowadzono badania wśród studentów zagranicznych. Ankietowanie obcokrajowców zakończono po uzyskaniu 40 odpowiedzi, ponieważ taka stała grupa zagranicznych studentów korzystała w tym czasie z Czytelni Ogólnej. Następnie przebadano taką samą liczbę studentów polskich.

Spośród badanych obcokrajowców zdecydowanie najliczniejsza jest grupa szwedzka -14 osób, co piątą badaną osobą są studenci pochodzenia niemieckiego - 8 osób. Kolejne grupy narodowościowe są już mniej liczne: Kanadyjczycy - 5 osób, pochodzenia kongijskiego – 4 osoby, Kameruńczycy – 3 osoby, Hiszpanie i Włosi po dwie oraz narodowości szwedzko-irańskiej - jedna osoba.

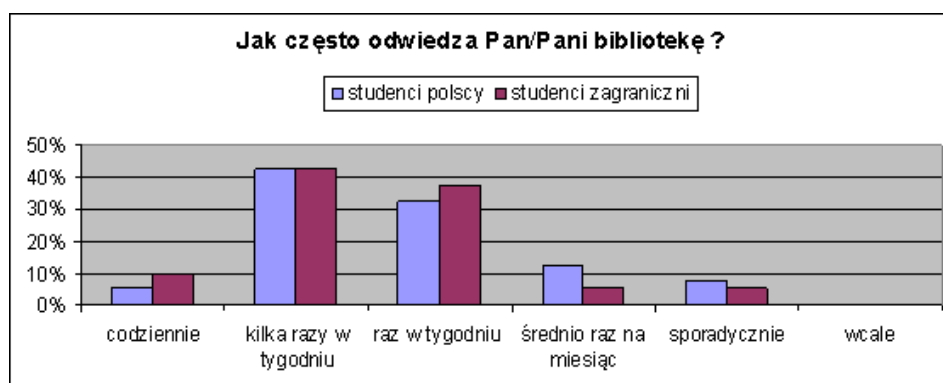
Poniżej zaprezentuję i omówię najbardziej interesujące - z punktu widzenia tematu referatu - wyniki badań.

³ *Informator Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu 2005-2008*. Wrocław 2007

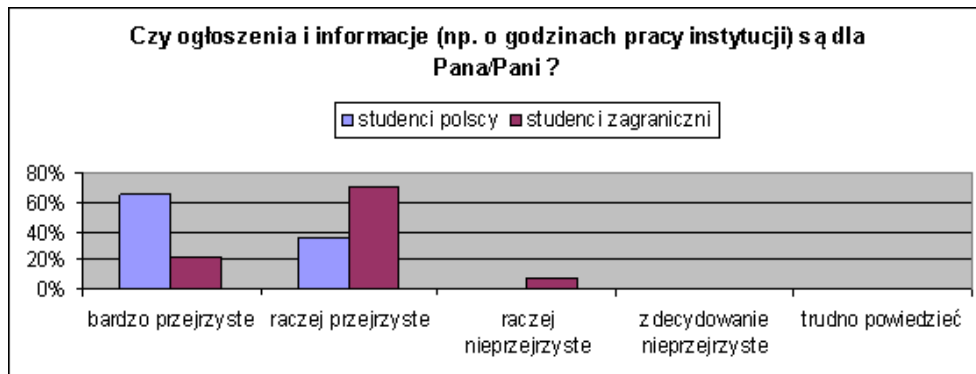
⁴ Ryszard Adam P o d g ó r s k i : *Metodologia badań socjologicznych. Kompendium wiedzy metodologicznej dla studentów*. Bydgoszcz-Olsztyn 2007

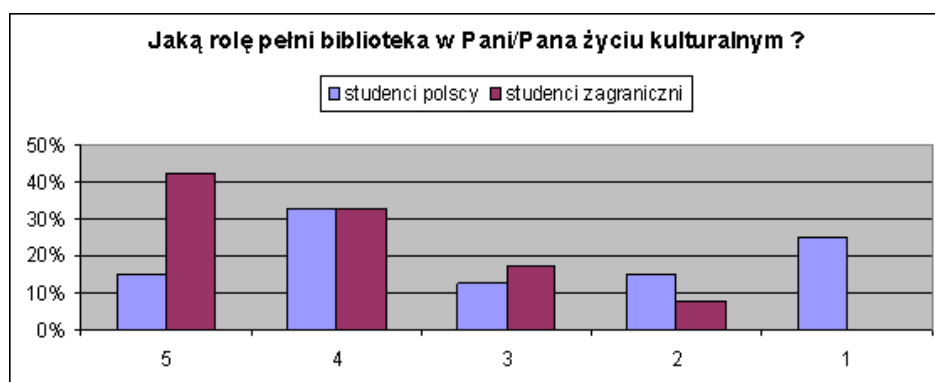
Spośród badanej grupy studenci III roku są bardziej liczni niż studenci z czterech pozostałych lat. Stanowią oni 52,5 % ogółu badanych. Kolejną grupą są osoby kształcące się na V roku, których jest 18,75 %. Taki sam odsetek przypada na studentów II i IV roku - po 12,5 %. Zaledwie trzech ankietowanych studentów kształci się na I roku.

Ogólnie można powiedzieć, że dwie badane grupy bardzo niewiele różnią się pod względem uczęszczania do biblioteki. 42,5 %, zarówno polskich jak i zagranicznych studentów, odwiedza bibliotekę średnio kilka razy w tygodniu. Kolejną bardzo liczną grupą stanowią osoby, które odwiedzają bibliotekę średnio raz w tygodniu. Należy do niej 32,5 % respondentów polskich i o 5 % więcej ankietowanych obcokrajowców. Średnio raz na miesiąc oraz sporadycznie do biblioteki chodzi 20 % Polaków i 10 % cudzoziemców. Dwoje obcokrajowców i czworo studentów polskich deklaruje, że do biblioteki chodzi codziennie.

Badanie wykazało, że dla 65 % Polaków ogłoszenia i informacje są bardzo przejrzyste, dla 35 % raczej przejrzyste. Dla 22,5 % studentów zagranicznych są bardzo przejrzyste, natomiast raczej przejrzyste dla 70 % badanych. Trudności z ich odnalezieniem ma troje obcokrajowców, którzy twierdzą że ogłoszenia i informacje są dla nich raczej nieprzejrzyste.

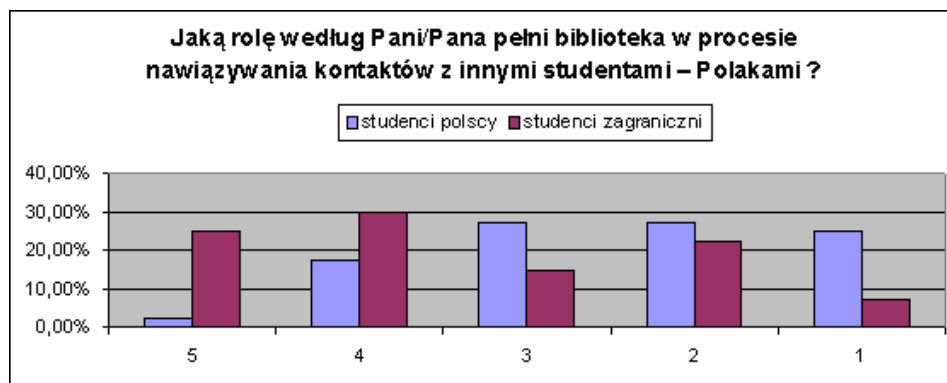

Przy tym pytaniu respondenci mieli wybór spośród następujących odpowiedzi 5 (zdecydowanie istotną), 4 (istotną), 3 (obojętną), 2 (raczej nieistotną), 1 (nieistotną).

Zdecydowana większość, bo aż 75 % ankietowanych obcokrajowców, wybierając odpowiedź 5 lub 4 uznała, że rola biblioteki jest bardzo istotna bądź istotna. 17,5 % z nich, zaznaczając odpowiedź 3 uznała, że rola ta nie jest ani istotna ani nieistotna. Troje studentów zagranicznych wybierając odpowiedź 2 jest zdania, że rola biblioteki w tej kwestii jest raczej nieistotna.

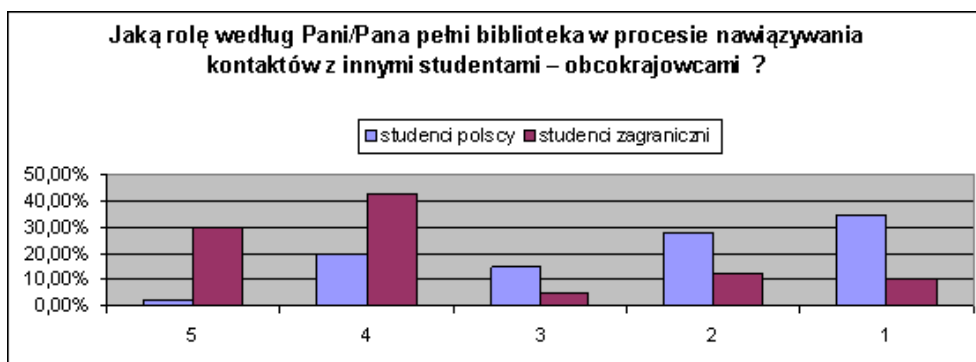
Dla respondentów z Polski rola biblioteki w życiu kulturalnym nie jest tak istotna, jak dla studentów zagranicznych. Niecała połowa, bo 45 % uznała, że rola ta jest bardzo istotna bądź istotna. 40 % zaznaczając odpowiedź 1 lub 2 stwierdziło, że rola

jest nieistotna lub raczej nieistotna. 12,5 % określiło, że rola nie jest ani istotna, ani nieistotna.

Przy tym pytaniu respondenci mieli wybór spośród następujących odpowiedzi 5 (zdecydowanie istotną), 4 (istotną), 3 (obojętną), 2 (raczej nieistotną), 1 (nieistotną).

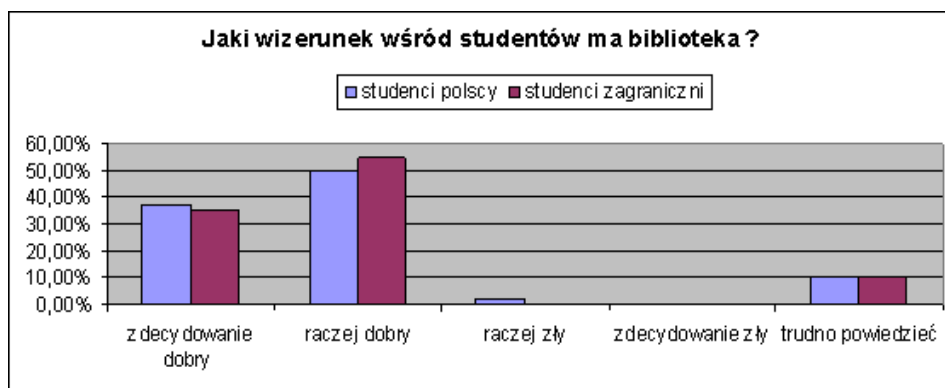
Porównując odpowiedzi dwóch grup, również w odpowiedziach na to pytanie widzimy dysproporcje w wyborach. Nieco ponad połowę, bo 55 % cudzoziemców wybierając odpowiedź 5 lub 4 uznało, że znaczenie biblioteki w tej kwestii jest bardzo istotne lub istotne. Mniej więcej tyle samo, bo 52,5 % Polaków, zaznaczając odpowiedź 1 lub 2, jest przeciwnego zdania. Sądzą oni, że rola biblioteki jest tutaj nieistotna bądź raczej nieistotna. Natomiast co piąty student polski zakreślając 5 lub 4 jest zdania, że rola ta jest bardzo istotna lub istotna. Odpowiedź 1 lub 2 zakreśliło 30 % studentów zagranicznych uznając pozycję biblioteki w tej kwestii za raczej nieistotną lub nieistotną. 27,5 % Polaków oraz 15 % obcokrajowców zaznaczyło trzecią odpowiedź. Dla nich rola biblioteki w tym procesie jest obojętna.

Przy tym pytaniu respondenci mieli wybór odpowiedzi, jak przy dwóch wcześniejszych. Analizując powyższy wykres wyraźnie widzimy znaczne różnice

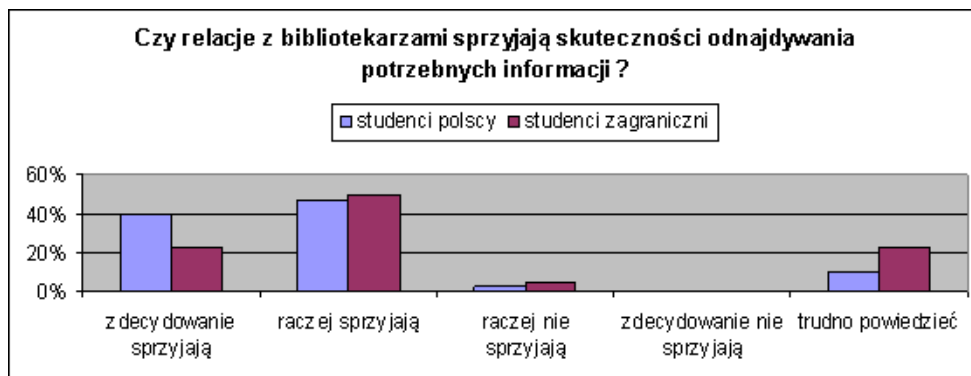
w wyborach dwóch badanych grup. 72,5 % obcokrajowców deklaruje, że rola biblioteki w tej materii jest bardzo istotna lub istotna. Przeciwnego zdania w tej samej grupie jest 22,5 % studentów. Odpowiedzi respondentów polskich są prawie dokładnie przeciwieństwem wyborów obcokrajowców. 62,5 % z nich twierdzi, że znaczenie biblioteki w tej kwestii jest nieistotne lub raczej nieistotne. Odmiennego zdania jest 22,5 %. 5 % cudzoziemców i 15 % Polaków stwierdziło, że rola biblioteki w tej sprawie jest obojętna.

„Czynniki, które decydują o wizerunku danej biblioteki można podzielić na trzy zasadnicze grupy, które dotyczą tego, co oferujemy, jak oferujemy i warunków w jakich to się odbywa. W zależności od tego może powstać uczucie sympatii, obojętności, agresji czy awersji środowiska w stosunku do biblioteki”⁵. Biblioteki podobnie jak inne instytucje kulturalne powinny zabiegać o jak największą liczbę „klientów”.

Jaki wizerunek wśród studentów ma biblioteka? Zdecydowanie dobry bądź raczej dobry. Są to deklaracje zdecydowanej większości ankietowanych. 87,5 % Polaków i 90 % cudzoziemców opowiada się za takimi opiniami. Przeciwnego zdania jest tylko jeden student polski, który uważa, że wizerunek biblioteki wśród studentów jest raczej zły. Po 10 %, zarówno z pierwszej jak i drugiej badanej grupy, zakresiło odpowiedź „trudno powiedzieć”.

⁵ Barbara B u d z y Ń s k a : Działalność kulturalna bibliotek publicznych. *Poradnik Bibliotekarza* 2006 nr 1

Zdecydowanie sprzyjają lub raczej sprzyjają - takie odpowiedzi padały w zdecydowanej większości. Zakreśliło je 87,5 % studentów polskich i 72,5 % studentów z zagranicy. Odmiennego zdania jest jeden student polski i dwóch cudzoziemców, którzy twierdzą, że relacje z bibliotekarzami raczej nie sprzyjają odnajdywaniu potrzebnych informacji. Odpowiedź „trudno powiedzieć” wybrało 10 % respondentów polskich i 22,5 % respondentów zagranicznych.

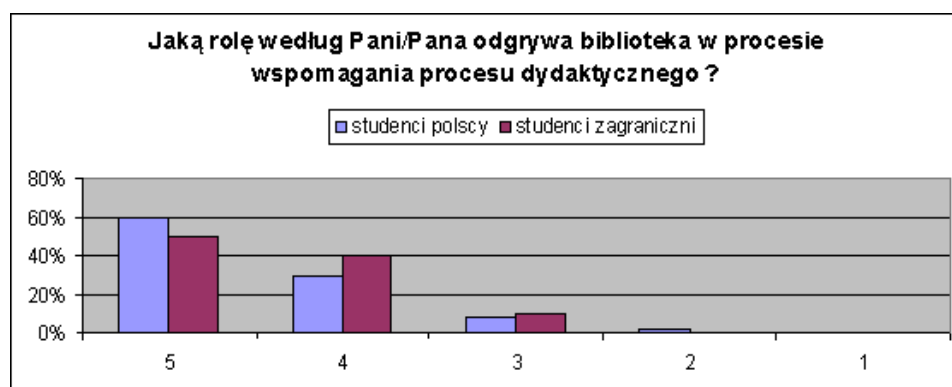
Udział biblioteki w komunikacji globalnej polega głównie na tworzeniu uporządkowanego dostępu do globalnych zasobów. Dostępu, który ma swój lokalny aspekt, np. profilowanie odpowiednich narzędzi pod kątem czytelników, których dana biblioteka obsługuje. Nieograniczone są natomiast możliwości uczestnictwa biblioteki w procesie komunikacji lokalnej⁶.

Biblioteka może uczestniczyć w tym procesie, ponieważ posiada fizyczną lokalizację. Mogą tutaj spotykać się ze sobą ludzie z różnych grup społecznych, w różnym wieku, o różnych wyznaniach i poglądach. Studenci z różnych państw świata, z różnych lat studiów czy też z różnych wydziałów mogą się ze sobą integrować, poznawać się nawzajem. Jest to możliwe dzięki bezpośredniemu kontaktowi. Często na zajęciach oraz w przerwach pomiędzy nimi jest zbyt mało czasu, żeby porozmawiać o bieżących sprawach akademickich. Natomiast w bibliotece, w atmosferze ciszy i spokoju, można swobodnie wymieniać informacje, rozwiązywać problemy, szukać informacji.

Biblioteka powinna przede wszystkim wspomagać proces dydaktyczny i pomagać w rozwoju zawodowym. To w jakim stopniu realizuje te zadania zależy od wielu czynników. Należy do nich zaliczyć m.in.: ilość posiadanego księgozbioru, jakość zatrudnionego personelu, godziny otwarcia placówki, atmosferę panującą w bibliotece, warunki w jakich czytelnik się uczy, ilość stanowisk komputerowych

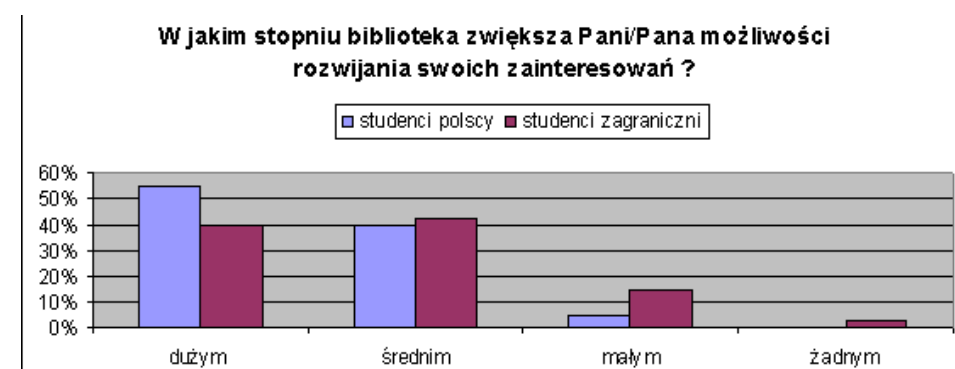
⁶ Aleksander Radwański: Biblioteki w nowoczesnym społeczeństwie. *Bibliotekarz* 2007 nr 11 s. 6

itp. Im te parametry będą korzystniejsze dla użytkowników, tym częściej i więcej będzie ich przychodzić. Dzięki temu funkcja edukacyjna i oświatowa będzie lepiej realizowana.

Przy tym pytaniu respondenci mieli pięciostopniową skalę odpowiedzi: zdecydowanie istotna, istotna, obojętna, raczej nieistotna, nieistotna. Przeprowadzone wyniki badań jednoznacznie pokazują, że rola biblioteki w tej kwestii jest bardzo istotna bądź istotna dla zdecydowanej większości respondentów z obydwu grup. 90 % zarówno studentów polskich, jak i zagranicznych tak właśnie uważa. Tylko jeden student polski uważa, że rola biblioteki jest raczej nieistotna. Czterech obcokrajowców i trzech Polaków twierdzi, że znaczenie biblioteki w procesie wspomagania procesu dydaktycznego jest obojętne.

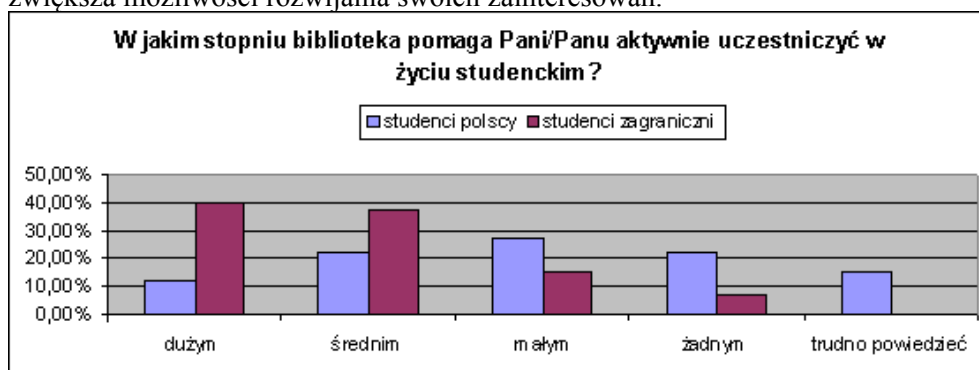
Przez korzystanie z usług bibliotek wyrównują się szanse udziału w życiu społecznym i gospodarczym. Poprzez powszechną konieczność i możliwość ciągłego kształcenia – aktywnie uczestniczymy we współtworzeniu społeczeństwa wiedzy⁷. Ponadto uczymy się wykorzystywać i przetwarzać wiedzę oraz zgromadzone informacje.

⁷ Maciej W e r y c h o : Dostęp do informacji w społeczeństwie wiedzy. *Poradnik Bibliotekarza* 2006 nr 06.

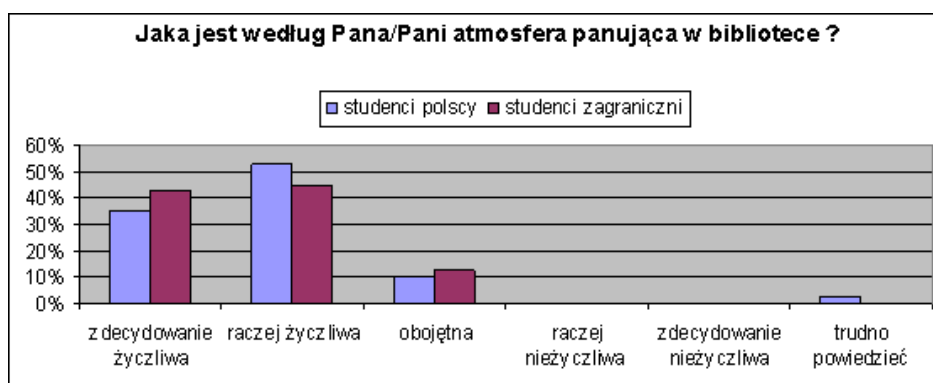
Uczęszczając do bibliotek możemy zwiększać możliwości samorealizacji, rozwijać swoje zainteresowania, stać się bardziej mobilnym, otwartym czy tolerancyjnym.

Badanie wykazało, że dla ponad połowy polskich respondentów (55 %) i dla 40 % zagranicznych, biblioteka w dużym stopniu zwiększa możliwości rozwijania swoich zainteresowań. Odpowiedź, że w stopniu średnim zaznaczyło 40 % Polaków i 42,5 % obcokrajowców. Dla 15 % respondentów zagranicznych i dla 5 % polskich stopień ten jest mały. Jeden student zagraniczny uznał, że biblioteka w żadnym stopniu nie zwiększa możliwości rozwijania swoich zainteresowań.

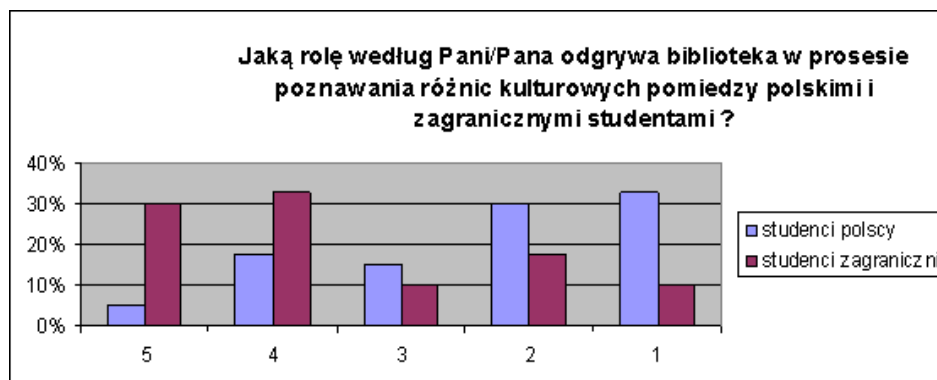

Wyniki badań zobrazowane na wykresie wyraźnie pokazują, że studentom zagranicznym biblioteka pomaga aktywnie uczestniczyć w życiu studenckim w stopniu dużym - 40 %, w stopniu średnim - 37,5 %, a w małym 15 % badanych. Trzy osoby deklarują, że w żadnym stopniu biblioteka im w tym nie pomaga.

Odpowiedzi ankietowanych Polaków są dużo bardziej zbliżone do siebie. Żadna z odpowiedzi nie uzyskała nawet 1/3 wyborów. Stopień duży zaznaczyło 12,5 %, średni – 22,5 %, mały – 27,5 %, żaden – 22,5 % badanych. Odpowiedź „trudno powiedzieć” zakreśliło 15 % ankietowanych studentów polskich.

Z powyższego grafu wynika, że dla zdecydowanej większości polskich (87,5 %) i zagranicznych (87,5 %) respondentów atmosfera panująca w bibliotece jest zdecydowanie lub raczej życzliwa. Nikt nie udzielił na to pytanie odpowiedzi negatywnej. Jedynie dla 10 % Polaków i 12,5 % obcokrajowców atmosfera ta jest obojętna, a jeden student z Polski zakreslił odpowiedź: trudno powiedzieć.

Przy tym pytaniu respondenci mieli wybór spośród następujących odpowiedzi: 5 (zdecydowanie istotną), 4 (istotną), 3 (obojętną), 2 (raczej nieistotną), 1 (nieistotną).

Widzimy tutaj bardzo duże różnice w odpowiedziach dwóch grup. 62,5 % respondentów zagranicznych deklaruje, wybierając odpowiedź 5 lub 4, że rola ta jest bardzo istotna bądź istotna. Dokładnie tyle samo ankietowanych Polaków, zaznaczając odpowiedź 1 lub 2 dokonało wyboru - nieistotna lub raczej nieistotna. 27,5 % obcokrajowców uznało, że rola biblioteki jest nieistotna lub raczej nieistotna. Z kolei o 5 % mniej badanych Polaków stwierdziło (odpowiedź 4 lub 5), że rola ta jest raczej istotna lub istotna. 10 % studentów zagranicznych i 15 % studentów polskich wybrało trzecią opcję - ani istotna ani nieistotna.

Z pozostałych zagadnień poruszanych w ankiecie warto zwrócić uwagę, ze względu na znaczne rozbieżności w odpowiedziach, na pytanie o przyczyny korzystania z usług biblioteki. Było to pytanie wielokrotnego wyboru, na które odpowiedzi udzielili wszyscy ankietowani:

- a) nie stać mnie na zakup własnych książek, czasopism,
- b) mogę uzyskać potrzebną pomoc,
- c) mogę uzyskać materiały niezbędne do nauki,
- d) stwarza dogodne warunki do nauki,
- e) mogę tu poznać wielu ciekawych ludzi,
- f) inne.

Wśród obcokrajowców najczęściej wybieraną odpowiedzią (57,5 %) była odpowiedź c - *mogę uzyskać materiały niezbędne do nauki* oraz e (52,5 %) - *mogę*

tu poznać wielu ciekawych ludzi. Najmniej respondentów zagranicznych zaznaczyło odpowiedź a - *nie stać mnie na zakup własnych książek, czasopism.*

Natomiast polscy studenci najczęściej wybierali odpowiedź a (55 %) - *nie stać mnie na zakup własnych książek, czasopism*, a najrzadziej odpowiedź e (10 %) - *mogę tu poznać wielu ciekawych ludzi.*

Chcąc wyciągnąć wnioski z przedstawionych wyników badań, należy powiedzieć że:

- ✓ 80 % polskich i zagranicznych studentów objętych badaniem uczęszcza do biblioteki bardzo regularnie – raz lub kilka razy w tygodniu,
- ✓ ogłoszenia i informacje zamieszczone w bibliotece oraz widniejące na stronie internetowej są dla studentów przejrzyste,
- ✓ atmosfera panująca w bibliotece jest w oczach studentów zdecydowanie życzliwa lub raczej życzliwa (dla prawie 90 % respondentów),
- ✓ zarówno studenci polscy, jak i zagraniczni, w zdecydowanej większości (90 %) uważają, że wizerunek biblioteki jest bardzo pozytywny,
- ✓ dla 75 % obcokrajowców i zdecydowanie mniej, bo dla 45 % Polaków rola, jaką biblioteka odgrywa w życiu kulturalnym jest zdecydowanie istotna lub istotna,
- ✓ biblioteka pomaga rozwijać zainteresowania w stopniu dużym i średnim zdecydowanej większości respondentów,
- ✓ istotniejszą rolę w procesie poznawania różnic kulturowych pomiędzy polskimi i zagranicznymi studentami biblioteka pełni w deklaracjach obcokrajowców,
- ✓ studentom zagranicznym biblioteka bardziej pomaga w aktywnym uczestnictwie w życiu studenckim niż studentom polskim,
- ✓ dla zagranicznych studentów biblioteka pełni ważniejszą rolę w procesie nawiązywania kontaktów z innymi studentami niż dla studentów polskich,
- ✓ studenci zagraniczni uczęszczają do Biblioteki głównie dlatego, że mogą uzyskać materiały niezbędne do nauki oraz poznają tutaj wielu ciekawych ludzi, natomiast studenci polscy korzystają z usług instytucji przede wszystkim z powodu braku środków finansowych na zakup własnych książek.

Biorąc pod uwagę warunki lokalowe, w jakich działa Biblioteka Akademii Medycznej we Wrocławiu, tj.: małą liczbę miejsc w czytelnich, brak zaplecza socjalnego dla studentów, brak poza miejscami przeznaczonymi na naukę przestrzeni dającej możliwość integracji i spotkań, należy uznać uzyskane odpowiedzi za zaskakująco pozytywne. Postrzeganie naszej Biblioteki świadczy o panującej tu atmosferze i podejściu do czytelnika, co niewątpliwie miało wpływ na udzielane odpowiedzi. Odwiedzający nas studenci czują się tu dobrze, a Biblioteka spełnia w większości ich oczekiwania i wymagania.

Dr Maria Kordas
Wrocław - AM

**WSPÓŁPRACA BIBLIOTEK MEDYCZNYCH ZE ŚRODOWISKIEM
NAUKOWYM UCZELNI. STAN OBECNY ORAZ POTRZEBY,
OCZEKIWANIA I MOŻLIWOŚCI
USPRAWNIENIA KOMUNIKACJI MIĘDZY NIMI**

Współpraca bibliotek medycznych ze środowiskiem naukowym i władzami uczelni jest niezbędna i oczywista w różnych aspektach pracy bibliotek, np. gromadzeniu, udostępnianiu, bibliografii, bibliometrii, informacji naukowej, itd. Taka współpraca funkcjonuje. Natomiast wydaje się zasadnym postawienie pytań:

1/ czy jest ona satysfakcjonująca dla stron i wyczerpująco zaspokaja potrzeby użytkowników oraz bibliotekarzy?

2/ jakie są potrzeby, oczekiwania i możliwości usprawnienia komunikacji między użytkownikami i bibliotekarzami.

W celu uzyskania odpowiedzi na te pytania opracowano dwa formularze ankiety; jeden dla bibliotekarzy bibliotek medycznych w kraju, a drugi – dla użytkowników tych bibliotek. Istotny wkład merytoryczny w sformułowanie pytań obu ankiet wniosły konsultacje z dyrekcją Biblioteki Akademii Medycznej we Wrocławiu: mgr Renatą Sławińską i mgr Teresą Trzcianowską-Grzywacz. Ankiety wraz z pismem przewodnim rozesłano drogą elektroniczną, respondenci również odpowiadali tą drogą.

Formularz ankiety „**Współpraca bibliotek medycznych ze środowiskiem naukowym uczelni**”, który zawierał łącznie 15 pytań otwartych i zamkniętych jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, był adresowany do dyrektorów bibliotek uczelni i instytutów medycznych oraz do Głównej Biblioteki Lekarskiej i jej oddziałów. W sumie wysłano 41 ankiet, a wypełnionych otrzymano 23 (11 z bibliotek uczelnianych i 12 – z instytutowych). Poniżej przedstawiono pytania ankiety oraz uzyskane odpowiedzi.

1. Jak często biblioteka konsultuje plany zakupu książek, czasopism i innych zbiorów ze środowiskiem naukowym uczelni (władzami, jednostkami i pracownikami) ?

W ogóle nie konsultuje: **4,35 %**

Sporadycznie: **26,09 %**

Raz w roku: **0,0 %**

Dwa razy w roku: **0,0 %**

Systematycznie: **60,87 %**

30,44 % respondentów opisało stosowane przez nich formy współpracy:

- [1] 1. E-maile z listami tytułów publikacji i informacjami o atrakcyjnej sprzedaży, promocjach wysyłane do pracowników naukowych itp. 2. Wystawy książek zagranicznych 3. Rozmowy z pracownikami zainteresowanymi zakupem 4. Konsultacja z prorektorem ds. nauki w kwestii ustalenia ostatecznej listy tytułów książek i czasopism przedstawianej do procedury przetargowej.
- [2] Częstotliwość konsultacji zależna jest od potrzeb. Formy współpracy: kontakt mailowy, telefoniczny, pozyskiwanie opinii stałych użytkowników, przekazywanie zainteresowanym pracownikom naukowym informacji o nowościach, zbieranie dezyderatów.
- [3] Formularz zgłaszania zakupu na stronie biblioteki, pisma i maile do pracowników/kierowników/władz z informacjami o źródłach, zaproszenia do przesyłania opinii po testach, organizacja prezentacji nowych źródeł.
- [4] Spotkania z władzami uczelni: prorektorem ds. nauki oraz dziekanami wydziałów podczas których wyrażane są potrzeby i oczekiwania oraz możliwości finansowe. Na bieżąco przyjmowane są pisemne zamówienia od pracowników naukowych.
- [5] Zakupu wydawnictw zwartych nie konsultuje, zakup czasopism konsultuje raz w roku.
- [6] Konsultacje indywidualne z pracownikami naukowymi i studentami, - raz w roku konsultacje ze środowiskiem naukowym Uczelni dot. planowanych ograniczeń lub zmian w prenumeracie drukowanych czasopism - formularz online „zgłoś do zakupu książkę lub czasopismo” dostępny ze strony WWW Biblioteki
- [7] Konsultacje w sprawie zakupu czasopism zagranicznych - przygotowywanie wykazu podręczników dostępnych na rynku na poszczególne kierunki studiów - przekazywanie ofert wydawniczych pracownikom PAM.

2. Czy użytkownik ma możliwość bieżącego zgłaszania propozycji zakupu książek, czasopism itd. on-line ze strony www biblioteki ?

Tak: **56,53 %**

Nie: **39,14 %**

Planujemy zapewnić taką możliwość: **4,35 %**

Nie planujemy takiej możliwości, jest zbędna: **4,35 %**

3. Czy biblioteka współpracuje z nauczycielami akademickimi przy tworzeniu i aktualizacji wykazów podręczników ?

Tak: **31,82 %**

Sporadycznie: **18,19 %**

Nie: **50,0 %**

4. Czy prowadząc selekcję księgozbioru biblioteka konsultuje decyzje z pracownikami naukowymi ?

Tak: **43,48 %**
Sporadycznie: **26,09 %**
Nie: **30,44 %**

5. Z jakiego zakresu biblioteka prowadzi szkolenia dla użytkowników oraz jakie one mają charakter ?

W ogóle nie prowadzi: **17,4 %**
Medyczna informacja naukowa dla doktorantów (szkolenie fakultatywne): **8,7 %**
Medyczna informacja naukowa dla doktorantów (szkolenie obowiązkowe): **60,87 %**
Medyczna informacja naukowa dla grup pracowników („na żądanie”): **60,87 %**
Medyczna informacja naukowa dla indywidualnych pracowników („na żądanie”): **73,92 %**

6. W jakiej formie biblioteka prowadzi szkolenia dla użytkowników ?

On-line: **16,67 %**
Wykłady: **22,23 %**
Ćwiczenia: **27,78 %**
Wykłady i ćwiczenia: **50,0 %**
Wszystkie wymienione wyżej formy: **22,23 %**

7. Czy biblioteka współpracuje z pracownikami naukowymi przy opracowywaniu rzeczowym zbiorów ?

Tak: **13,05 %**
Sporadycznie: **26,09 %**
Nie: **60,87 %**

8. Czy biblioteka widzi potrzebę takiej współpracy, o której mówi p.7 ?

Tak: **59,1 %**
Nie: **22,73 %**

45,46 % respondentów zgłosiło następujące uwagi/propozycje:

- [1] Bibliotekarze indeksujący potrzebują konsultacji z pracownikami naukowymi. Współpraca mogłaby przyjąć formę stałych konsultantów na uczelniach z różnych dziedzin medycyny, z którymi w razie wątpliwości (merytorycznych lub terminologicznych) można się skontaktować.
- [2] Biblioteka odczuwa potrzebę konsultacji, lecz pracownicy naukowci niechętnie znajdują czas do współpracy z biblioteką.
- [3] Nie wiem.
- [4] Propozycja każdorazowego kontaktu z autorem pracy doktorskiej i habilitacyjnej celem weryfikacji nadanych przez bibliotekarza haseł przedmiotowych MeSH.
- [5] Tak, w przypadku, gdyby dostępne źródła informacji medycznej nie dostarczyły potrzebnych informacji/wyjaśnienia wątpliwości.
- [6] W przyszłości biblioteka nie wyklucza potrzeby takiej współpracy.
- [7] W sytuacjach wątpliwych co do kwalifikacji konkretnych pozycji.

[8] Konsultacje merytoryczne specjalistów.

9. Czy system biblioteczny umożliwia bieżące monitorowanie nowości ?

Tak: **45,46 %**

Nie: **27,28 %**

Biblioteka zamieszcza na stronie www informacje o nowościach: **36,37 %**

Biblioteka nie zamieszcza na stronie www informacji o nowościach: **9,1 %**

10. Jakie raporty i sprawozdania bibliometryczne biblioteka przedstawia władzom uczelni ?

Treść odpowiedzi respondentów.

- [1] 1. Analiza dorobku naukowego według wydziałów i/lub jednostek za ostatni rok oraz w porównaniu do lat ubiegłych. 2. Wykaz publikacji z IF dla poszczególnych wydziałów. 3. Zestawienia dotyczące uzyskanych punktów IF i MNiSW przez samodzielnych pracowników naukowych poszczególnych wydziałów. 4. Zestawienia dotyczące uzyskanych punktów IF i MNiSW w różnych latach (rankingi) dla wydziałów i jednostek SUM. 5. Potwierdzenia dorobku naukowego indywidualnych pracowników naukowych. 6. Potwierdzenia cytowań dla pracowników indywidualnych oraz jednostek SUM.
- [2] Analiza dorobku indywidualna, ocena parametryczna.
- [3] Analizy bibliometryczne są wykonywane na potrzeby: - wewnętrzne Dziekanów i Władz Uczelni, - Centralnej Komisji ds. stopni i tytułów naukowych, - akredytacji i rankingów, - realizowanych w UJ-CM grantów badawczych, - jubileuszy poszczególnych jednostek organizacyjnych, - sprawozdawczości dla Ministerstwa Nauki i Ministerstwa Zdrowia.
- [4] Ankieta Jednostki, Ocena Parametryczna, roczne rankingi obejmujące cytowania, prace z IF, prace z punktacją MNiSzW, dane do Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, różne dane na potrzeby władz uczelni.
- [5] Biblioteka: - opracowuje coroczne zestawienia punktacji publikacji pracowników Uczelni dla poszczególnych jednostek w ramach wydziałów (na potrzeby wewnętrznej oceny parametrycznej jednostek) i przedstawia je w Dziale Nauki, - opracowuje coroczne zestawienia publikacji pracowników Uczelni w ramach wydziałów na potrzeby oceny ministerialnej (ankieta OPI), które przekazuje do Działu Nauki, - opracowuje i przekazuje do Działu Nauki coroczną analizę cytowań publikacji pracowników Uczelni na potrzeby oceny ministerialnej (ankieta OPI), - przygotowuje coroczne zestawienia publikacji pracowników Uczelni o wskazanej wartości punktacji IF, które przekazuje do Działu Nauki, - przygotowuje analizy bibliometryczne dorobku naukowego osób aspirujących do stopnia doktora habilitowanego

lub tytułu profesora oraz do stanowiska profesora nadzwyczajnego, które przekazuje kandydatowi i do właściwego dziekanatu.

- [6] Indywidualne - na potrzeby ocen wewnętrznych, awansów, zatrudnienia, stypendiów naukowych, CK, na żądanie zbiorowe - dla jednostek i wydziałów - roczne, okresowe, na żądanie.
- [7] Nie dotyczy. Sprawozdania opracowuje Ośrodek Badań Naukowych, który nie wchodzi w skład Biblioteki.
- [8] Nie mam takiej wiedzy.
- [9] Nie wiem.
- [10] Raz w roku raport w postaci Ankiety dla poszczególnych klinik i zakładów przygotowywany we współpracy z Sekcją Strategii i Rozwoju, zestawienia bibliometryczne indywidualne zgodnie z bieżącymi potrzebami.
- [11] Sprawozdania z działalności będące częścią sprawozdań o działalności naukowej Instytutu
- [12] Sprawozdanie roczne.
- [13] Wykazy do Dziekanatów: z danymi liczbowymi całego CM UMK oraz z podziałem na Wydziały; wykazy z działalności naukowej poszczególnych osób; rankingi Katedr, Klinik i Zakładów; statystyki z podziałem na Wydziały; wykazy Katedr, Klinik i Zakładów w celu podziału środków finansowych; Wykazy do Działu Nauki i Współpracy z Zagranicą z danymi liczbowymi CM UMK; statystyki poszczególnych Wydziałów; rankingi jednostek organizacyjnych; przygotowanie danych z działalności naukowej CM UMK do OPI (Ośrodek Przetwarzania Informacji). Przygotowywanie zestawienia cytowań pracowników.
- [14] Wykaz punktacji publikacji naukowych dla osób ubiegających się o: - stopień naukowy - tytuł naukowy - stanowisko w PAM. Wykaz punktacji publikacji naukowych pracowników PAM do: - oceny okresowej nauczycieli akademickich - akredytacji wydziałów i kierunków - nagród - oceny parametrycznej jednostek - algorytmu wewnętrznego jednostek uczelni.
- [15] W rocznych sprawozdaniach z działalności systemu biblioteczno-informacyjnego znajdują się informacje i dane dotyczące wszystkich obszarów funkcjonowania biblioteki, w tym statystyka wykorzystania baz danych i czasopism elektronicznych oraz sprawozdanie ilościowo-wartościowe dla kwestury.
- [16]- Analiza dorobku publikacji pracowników do oceny wewnętrznej - analiza dorobku publikacji pracowników do ocen zewnętrznych (ankieta OPI, sprawozdania, dowolne aplikacje o granty) - analiza dorobku publikacji do sprawozdania rocznego jednostki - analiza publikacji do CK.
- [17]- Ankiety wewnątrzuczelniane - ankiety MNiSW - indywidualne oceny dorobku naukowego pracowników Uczelni.

[18]- Raporty dotyczące ilości publikacji, liczby punktów oraz wartości IF za dany rok dla całej Uczelni i poszczególnych wydziałów. - Punktacja dorobku pracowników AM podlegającej ocenie indywidualnej lub na wniosek kierownika jednostki. - Punktacja dorobku osób starających się o zatrudnienie, awans, tytuł doktora habilitowanego lub tytuł profesora. - Punktacja dorobku jednostek organizacyjnych. - Wydruki i punktacja dorobku studentów studiów doktoranckich. - Dane liczbowe o publikacjach do rankingów i sprawozdań. - Typowanie prac z najwyższym współczynnikiem IF do nagród rektorskich.

11. Czy biblioteka współpracuje z innymi działami uczelni przy tworzeniu raportów i sprawozdań ?

Nie: **36,37 %**

Jeśli tak, to z jakimi ? : **63,64 %**

Treść odpowiedzi

[1] Biuro Badań Naukowych, Dziekanaty

[2] Dział Księgowy (rozliczenia finansowe Biblioteki)

[3] Dział Nauki

[4] Dział Nauki, Dział Finansowy

[5] Dział Nauki, Dział Finansowy, Dział Współpracy z Zagranicą

[6] Dział Nauki i Współpracy z Zagranicą

[7] Dział Nauki i Współpracy z Zagranicą, Dział Kadr, Dziekanaty

[8] Dział Nauki (pytanie nie jest dla mnie jasne, nie jestem pewna, co Autorka ma na myśli))

[9] Dział Planowania Badań Naukowych, Komisja ds. oceny

[10] Dział Spraw Pracowniczych, dziekanaty, Dział Nauki i Współpracy z Zagranicą, kierownicy jednostek organizacyjnych.

[11] Dział Planowania Naukowego

[12] Nie wiem

[13] Współpraca z dziekanatami w sprawie danych ogólnych o wydziałach do rocznych ankiet OPI

[14] Współpraca z Sekcją Strategii i Rozwoju....

12. Czy biblioteka prowadzi badania potrzeb użytkowników ?

Tak: **30,44 %**

Sporadycznie: **34,79 %**

Nie: **34,79 %**

13. Jakie formy badań potrzeb użytkowników biblioteka prowadzi lub zamierza przeprowadzać?

Ilość odpowiedzi: **77,28 %**

Brak odpowiedzi: **27,28 %**

Treść odpowiedzi

- [1] 1. Coroczne propozycje prenumeraty czasopism i baz danych 2. Propozycje zakupu książek
- [2] Ankieta
- [3] Ankieta on-line
- [4] Badania ankietowe
- [5] Badania były prowadzone za pomocą ankiet
- [6] Bezpośrednie konsultacje, sondaże potrzeb
- [7] Biblioteka nie wyklucza, że w przyszłości przeprowadzi badania potrzeb użytkowników
- [8] Jestem w trakcie badań opartych na wywiadach przeprowadzanych wśród naukowców UMB. Planujemy również badania ankietowe oraz grup fokusowych wśród studentów UMB.
- [9] Monitorowanie wykorzystania zasobów. Kwestionariusz ankietowy przy okazji realizacji projektu
- [10] Nie wiem

14. Czy biblioteka korzysta z pomocy konsultanta naukowego (opiekuna naukowego) ?

Nie: **77,28 %**

Jeśli tak, to w jakim zakresie? : **22,73 %**

Treść odpowiedzi

- [1] Funkcję pełni Przewodniczący Rady Bibliotecznej, z którym omawiane są bieżące sprawy wymagające konsultacji
- [2] Nie korzysta, ale współpracuje z Sekcją Strategii i Rozwoju, który w niektórych kwestiach jest konsultantem
- [3] Prenumerata czasopism, zakup literatury, zakup baz danych
- [4] Przy selekcji i zakupie
- [5] Zwierzchnictwo dyrektora d/s naukowych wykorzystywane w wprawach merytorycznych sporadycznie

15. Czy Państwa zdaniem współpraca biblioteki z władzami i pracownikami uczelni jest wystarczająca dla zaspokojenia potrzeb użytkowników oraz pracowników biblioteki, czy można i warto by ją poszerzyć (jak) ?

Treść odpowiedzi

- [1] 1. Brak współpracy pracowników prowadzących zajęcia w zakresie tworzenia wykazu zalecanych podręczników. 2. Wielu pracowników nie dostrzega potrzeby aktualizacji dorobku naukowego na potrzeby Bibliografii Publikacji Pracowników SUM.
- [2] Biblioteka stosuje różne metody kontaktu z władzami i pracownikami i wydają się one wystarczające (metody). Nie zawsze i nie w odniesieniu do wszystkich osób/przedsięwzięć wystarczający jest odzew ze strony środowiska uczelni

- [3] Członkowie Rady Wydziału Lekarskiego zgłaszają zapotrzebowanie na szerszy indywidualny dostęp do wykazów cytowań prac naukowych.
- [4] Jest wysoce niewystarczająca.
- [5] Jest wystarczająca.
- [6] Niestety, nie jest wystarczająca. Generalnie Biblioteka odczuwa brak wypracowanych procedur w Uczelni dot. przekazywania różnego typu informacji i materiałów bibliotecznych, np.: - brak systematycznego przekazywania materiałów zjazdowych ze zjazdów organizowanych przez Uczelnię do zbiorów Biblioteki oraz monografii autorstwa pracowników Uczelni - brak przepływu informacji w zakresie zmian dokonywanych przez wykładowców w polecanej studentom literaturze, - brak jednolitej procedury przekazywania do Biblioteki informacji dot. zmian w prowadzonej dydaktyce - brak informacji zwrotnej o prenumerowanych e-zasobach, np. testowanych bazach.
- [7] Nie jest wystarczająca. Przy cenionym braku utrudnień w pracy merytorycznej, brak pomocy w zakresie wyposażenia biblioteki, jej funkcjonalności i unowocześnień.
- [8] Nie jest wystarczająca, warto poszerzyć przez łatwiejszy dostęp do informacji i konsultacji Oczywiście warto ją poszerzać - pracujemy nad tym, ale jest to pewien proces.
- [9] Pracownicy naukowcy uczelni powinni mieć możliwość elektronicznego zgłaszania propozycji zakupu najnowszych pozycji książkowych z poszczególnych dziedzin medycyny i farmacji, a biblioteka po zasięgnięciu opinii konsultanta naukowego w miarę swoich możliwości powinna wzbogacać swój księgozbiór
- [10] Rozwój współpracy z Biblioteką ze strony środowiska naukowo-dydaktycznego byłby korzystny zarówno dla użytkowników, jak i pracowników Biblioteki, zwłaszcza w zakresie odpowiedniego wyposażenia Biblioteki w materiały dydaktyczne dla studentów (np. pomoc w staraniach o środki finansowe na zakup podręczników, decyzje w sprawie udostępnienia w sieci akademickiej wersji elektronicznej materiałów dydaktycznych publikowanych przez wydawnictwo uczelniane, itp.)
- [11] Tak
- [12] TAK
- [13] Współpraca biblioteki z władzami Instytutu jest bardzo dobra. P.S. Powyższa ankieta w większości punktów nie dotyczy naszej instytucji (nie jesteśmy biblioteką akademicką; jesteśmy biblioteką instytutową).
- [14] Współpraca i komunikacja z władzami i pracownikami uczelni jest wystarczająca, natomiast efekty są nie do końca zadowalające (m. in. obiecane remonty, wyposażenie, sprzęt).

- [15] Współpraca jest niewystarczająca i warto ją poszerzyć.
- [16] Współpraca jest wystarczająca.
- [17] W małej bibliotece instytutowej współpraca w dużym stopniu jest niesformalizowana, opiera się na konsultacjach indywidualnych, wysyłany jest newsletter.
- [18] Z opinii wyrażanych przez pracowników Uczelni o Bibliotece wynika, że są zadowoleni ze świadczonych usług.
- [19] Żadna współpraca nie jest wystarczająca, zawsze można coś poprawić, usprawnić lub poszerzyć jej zakres.

Formularz ankiety „**Potrzeby użytkowników bibliotek medycznych**”, który zawierał łącznie 9 pytań otwartych i zamkniętych jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru, był adresowany do wieloletnich użytkowników bibliotek medycznych, którzy mają także władzę i moc decyzyjną, tj. do kolegów rektorskich i dziekanów uczelni medycznych oraz dyrektorów instytutów. W sumie wysłano 97 ankiet, wypełnionych otrzymano tylko 7. Oto pytania ankiety i uzyskane odpowiedzi.

1. ***W pierwszym pytaniu respondenci podawali adres e-mail.***
2. ***Jak często (w przybliżeniu) biblioteka konsultuje plany zakupu książek, czasopism i innych zbiorów z władzami i jednostkami uczelni ?***
 W ogóle nie konsultuje: **14,29 %**
 Sporadycznie: **14,29 %**
 Raz w roku: **28,58 %**
 Dwa razy w roku: **0,0 %**
 Systematycznie: **42,86 %**
 Państwa własne uwagi/ propozycje: brak odpowiedzi
3. ***Czy Państwo przesyłacie do biblioteki własne propozycje zakupu książek, czasopism itd. ?***
 Tak: **71,43 %**
 Sporadycznie: **14,29 %**
 Nie: **0,0 %**
 Tylko wykazy podręczników dla studentów i doktorantów: **14,29 %**
 Państwa własne uwagi/propozycje: brak odpowiedzi
4. ***Czy biblioteka zapewnia Państwu możliwość bieżącego zgłaszania propozycji zakupu książek, czasopism itd. on-line ze strony www biblioteki ?***
 Tak: **28,58 %**
 Nie: **42,86 %**
 Jesteśmy zainteresowani taką możliwością: **28,58 %**
 Nie jesteśmy zainteresowani taką możliwością: **0,0 %**
5. ***Czy jesteście Państwo zainteresowani szkoleniami z zakresu informacji naukowej i dostępnych baz ?***
 Tak: **71,43 %**

Nie: **0,0 %**

W uzgodnionym zakresie: **42,86 %**

6. Jaka forma szkolenia najbardziej by Państwu odpowiadała ?

Wystarczająco informacje na stronie www biblioteki: **14,29 %**

Możliwość zadawania pytań on-line: **42,86 %**

Wykłady/prezentacje: **71,43 %**

Państwa własne uwagi/propozycje:

[1] W naszej instytucji (IPCZD) szkolenia organizowane są przez pracowników biblioteki naukowej z udziałem zaproszonych gości. Niezależnie, prowadzone są okresowe szkolenia on-line. Istnieje też stała linia on-line dotycząca problemów korzystania z baz i innych zasobów bibliotecznych.

7. Czy tworzona przez bibliotekę baza bibliograficzna wystarczająco zaspokaja potrzeby informacji o dorobku naukowym uczelni, jednostek i poszczególnych pracowników ? Jakiej Państwa uwagi i propozycje w tej kwestii ?

Treść odpowiedzi

[1] Baza wymaga uaktualnienia o dorobek sprzed 1990 roku.

[2] Nie

[3] Opinie pracowników naukowych zebrane na drodze anonimowej ankiety są jednoznacznie pozytywne. Związane jest to nie tylko z zapewnieniem dostępu on-line do zasobów bibliotecznych z komputerów naukowców instytutu (również z domu), i zapewnieniem dostępu do praktycznie wszystkich istotnych pozycji piśmiennictwa, ale też z aktywnymi działaniami ze strony biblioteki. Tzn. pracownicy biblioteki sami występują z propozycjami.

[4] Tak

[5] Tak

[6] Tworzoną przez bibliotekę bazę bibliograficzną oceniam dobrze. Baza umożliwia nie tylko analizę piśmiennictwa indywidualnych pracowników ale również jednostek organizacyjnych Uczelni, a po zamknięciu roku wydawniczego - poprzez rankingi wg wartości IF i punktów ministerialnych - władzom uczelni daje możliwość oceny efektywności naukowej poszczególnych wydziałów.

[7] Usługa świadczona przez Ośrodek Badań Naukowych CMKP.

8. Czy Państwa zdaniem współpraca pomiędzy władzami, jednostkami i pracownikami uczelni a biblioteką w zakresie dokumentowania dorobku naukowego i oceny bibliometrycznej jest wystarczająca, a jeśli nie, to w jakim zakresie ?

Treść odpowiedzi

[1] Każdy pracownik powinien mieć własne konto online oraz możliwość elektronicznego przesłania bibliotece informacji o swoim dorobku.

- [2] Nie wystarczające. Brak kontaktu, konsultacji w sprawie zakupów.
- [3] Obecnie w IPCZD taka współpraca jest bardzo dobra.
- [4] Tak
- [5] Tak
- [6] Usługa świadczona przez Ośrodek Badań Naukowych CMKP.
- [7] Współpraca między władzami i pracownikami Uczelni a biblioteką jest zadowalająca, pozyskiwanie przez bibliotekę informacji na temat dorobku naukowego Uczelni przebiega na ogół sprawnie i biblioteka ma czas na przygotowanie danych do ankiety dla Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

9. Jakie Państwo widzielibyście możliwości poszerzenia Państwa współpracy z biblioteką ?

Treść odpowiedzi

- [1] 1) Powiększenie zasobu dostępnych form elektronicznych książek i czasopism; 2) efektywniejsze upowszechnianie informacji o zbiorach poprzez prezentację zbiorów biblioteki (m.in. organizowanie wystaw zbiorów własnych); 3) otwarte magazyny dla użytkowników biblioteki; 4) organizowanie „dni otwartych biblioteki”.
- [2] Bieżące uaktualnianie.
- [3] Informacja o nowych publikacjach w dziedzinach klinicznych.
- [4] Podstawowe problemy w funkcjonowaniu biblioteki nie wynikają z organizacji pracy ani aktualnego dostępu do baz bibliotecznych, ale z zapewnienia finansowania. To z kolei zależy od żałośnie małej dotacji statutowej pomimo uzyskania kategorii I
- [5] Posiadacz karty bibliotecznej powinien mieć automatyczny dostęp ze swojego domowego komputera do wszystkich baz tj. PBL, Medline, itp. oraz korespondencji z tego konta z informacją naukową oraz możliwość zgłaszania propozycji zakupu nowych pozycji książkowych przez bibliotekę.
- [6] Uzgodnienie zakupów nowych pozycji.
- [7] Współpraca pomiędzy pracownikami naukowymi uczelni a biblioteką jest dobra.

Wnioski

1. Z przeprowadzonych badań ankietowych jednoznacznie wynika, że dyrektorzy bibliotek mają dużo wyższą świadomość potrzeby, konieczności i wagi wzajemnej współpracy bibliotek medycznych ze środowiskiem naukowym i władzami uczelni niż same władze. Ten fakt potwierdzają wypowiedzi bibliotekarzy – respondentów ankiety - oraz nikły odzew władz na ankietę (tylko ok. 7 % odpowiedzi respondentów). Wskazuje to na potrzebę zwiększenia starań promujących korzyści z poszerzania wzajemnej współpracy oraz działalność

biblioteki, zwłaszcza te jej aspekty, które mają istotny wpływ na ocenę dorobku uczelni/jednostek/pracowników, a tym samym wpływają na przydział środków finansowych, miejsce w rankingu lub awans. Bardzo wskazana jest tu wymiana doświadczeń między bibliotekarzami oraz ustalenie propozycji stosownych procedur współpracy z władzami uczelni, a także powołanie stałych konsultantów naukowych ds. zakupów, opracowania, selekcji lub innych prac bibliotecznych.

2. Lepsza sytuacja pod względem współpracy panuje w bibliotekach instytutowych. Niezbyt liczny stan personelu biblioteki i instytutu pozwala na częste, osobiste i nieformalne kontakty oraz owocną współpracę.
3. Tylko ok. 60 % bibliotekarzy systematycznie konsultuje z władzami oraz zainteresowanymi czytelnikami plany zakupu, które częściej dotyczą czasopism, rzadziej książek. Użytkownicy szacują, że ta wielkość jest nawet o ok. 1/3 niższa.
4. Warto wprowadzać i/lub poszerzać zakres usług dostępnych on-line dotyczących propozycji zakupu książek lub czasopism itd., szkoleń (e-learning), zapewnienia użytkownikom możliwości zadawania różnych pytań związanych z działalnością biblioteki, czy zacieśniania wzajemnej współpracy bibliotekarzy ze środowiskiem naukowym uczelni oraz studentami.
5. Stanowczo zbyt mała jest współpraca bibliotekarzy z nauczycielami akademickimi w zakresie uzgadniania i uaktualniania obowiązującej listy podręczników, uwaga dotyczy obu stron.
6. Ponad połowa bibliotek nie zapewnia bieżącego monitorowania zakupów i nowości.
7. Lepszemu rozpoznaniu oraz zaspokajaniu oczekiwań i potrzeb użytkowników mogłyby służyć stosowne badania, które obecnie prowadzi tylko ok. 30 % bibliotek, a sporadycznie prowadziło ok. 35 %.
8. Biblioteki sporządzają porównywalne sprawozdania i raporty oraz współpracują z podobnymi działami uczelni.
9. Zarówno potrzeby, oczekiwania, jak i możliwości usprawnienia komunikacji między użytkownikami a bibliotekarzami są bardzo duże. Warto rozważyć propozycje zgłoszone przez respondentów obu ankiet oraz kontynuować badania w tym kierunku.

Mgr Marcin Stasiak
Mgr Urszula Zdeb
Mgr Anna Uryga
Kraków - CM UJ

REALIZACJA PRZEDSIĘWZIĘCIA BIBLIOTECZNEGO POPRZEZ „PROJEKT Z KONKURSU”: WOKÓŁ DOŚWIADCZEŃ WSPÓŁPRACY POLSKICH I NORWESKICH BIBLIOTEKARZY MEDYCZNYCH

Streszczenie

Autorzy nawiązują do referatu p.t. „Wymiary międzynarodowej współpracy bibliotek czyli kwadratura koła”, który został przedstawiony na XXIV Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Białymstoku w 2005 roku. Ten punkt wyjścia staje się tłem do prezentacji projektu realizowanego przy wsparciu środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego. Poprzez pokazanie pierwszych rezultatów projektu MedLibTrain i podzielenie się doświadczeniami z naszej współpracy z partnerem norweskim - autorzy podejmują próbę oceny celowości tego typu działania i szans na jego dalsze zastosowanie. Wstępna prezentacja projektu p.t. „Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych – program doskonalenia zawodowego dla bibliotekarzy medycznych” jest równocześnie zaproszeniem na pełną promocję rezultatów wspólnego projektu polskich i norweskich bibliotekarzy medycznych, która odbędzie się w grudniu 2010 roku w Krakowie.

Podczas Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych w Białymstoku w 2005 r. członkowie zespołu naszej biblioteki przedstawili referat: „*Wymiary międzynarodowej współpracy bibliotek czyli kwadratura koła*”. Analizując różne aspekty międzynarodowej współpracy przy realizacji projektów, w których brali czynny udział, autorzy wysuwają szereg pytań, wniosków i tez dotyczących tego niezwykle ważnego aspektu działalności bibliotek medycznych.

Dzisiejsze wystąpienie to swego rodzaju rozwinięcie i uzupełnienie tez zawartych w tamtym referacie. Przede wszystkim przynosi ono jednak nieco inną optykę patrzenia na analizowane problemy.

Oto ponownie chcemy państwu zaprezentować pewne aspekty współpracy międzynarodowej, ale w perspektywie mikro – tzn. pokazać rodzaj „*studium przypadku*” – podzielić się swoimi refleksjami na temat konkretnego projektu realizowanego przez naszą bibliotekę. Pokazać szanse jakie taki projekt stwarza dla rozwoju biblioteki i doskonalenia jej pracowników, podzielić się obawami, wskazać korzyści, ale też nie ukrywać problemów, trudności i realnych zagrożeń. Słowem –

chcielibyśmy zaprezentować państwu pełny obraz projektu międzynarodowego z jego wszelkimi blaskami i cieniami.

„**MedLibTrain – Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych**”¹, czyli projekt, o którym będziemy mówili w dalszej części wystąpienia to wspólne przedsięwzięcie Biblioteki Medycznej Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum [BM UJ CM] oraz Norwegian Library Association - Section for Medicine and Health (*Sekcji Medycyny i Zdrowia Stowarzyszenia Bibliotekarzy Norweskich*) [SMH].

Geneza projektu

a. idea

Gdyby szukać głębokich korzeni zainicjowania i realizacji projektu MedLibTrain należałoby widzieć je zarówno w obranej strategii rozwoju biblioteki jako instytucjonalnej całości, jak i poszczególnych jego uczestników – tzn. z jednej strony - w upatrywaniu szansy na podniesienie poziomu merytorycznego zespołu (z punktu widzenia kierownictwa biblioteki), a z perspektywy członków zespołu – w rozumieniu projektów międzynarodowych - jako okazji do samorozwoju, zdobycie nowych umiejętności w ciekawy sposób. W przypadku co najmniej kilku spośród uczestników projektu nie mamy do czynienia z „projektowymi nowicjuszami”, ale z ludźmi dla których nawiązanie współpracy z partnerem zagranicznym jest naturalnym elementem ich pracy.

Ten krótki wstęp nie tyle ma za zadanie wychwalanie kierownictwa i pracowników biblioteki, ile podkreślenie znaczenia pewnego stylu myślenia i mechanizmów działania, które czynią powodzenie projektu możliwym – sprawiają, że udział w projekcie nie jest żegluga w nieznane bez przyrządów nawigacyjnych podejmowaną przez samych żółtodziobów na pokładzie, ale wyprawą, wprawdzie na niespokojne morze, ale jednak taką, którą przynajmniej część załogi podejmuje z pewnym bagażem wcześniejszych doświadczeń.

b. Partnerzy – kooperacja

Od pierwszego wstępnego etapu przedsięwzięcia ujawnił się bardzo istotny, w zasadzie kluczowy wymiar działania projektowego: konieczność kooperacji

¹ Projekt „Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych - program doskonalenia zawodowego dla bibliotekarzy medycznych. Wspólny projekt polskich i norweskich bibliotekarzy medycznych” realizowany jest przez Bibliotekę Medyczną Uniwersytetu Jagiellońskiego Collegium Medicum we współpracy z Zakładem Informacji Naukowej Instytutu Zdrowia Publicznego UJ CM oraz Norwegian Library Association, Section for Medicine and Health przy wsparciu udzielonym przez Islandię, Liechtenstein i Norwegię, poprzez dofinansowanie ze środków Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego w ramach Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego.

Wyłączną odpowiedzialność za treść tego artykułu ponoszą jego autorzy.

w zespole . Przy czym tę kooperację należy widzieć na co najmniej trzech różnych poziomach, jako:

1. współpracę w ramach zespołu krajowego (zespół biblioteki, uczelni);
2. współpracę instytucjonalną (organizacyjnie: dwa podmioty – Główny Beneficjent: BM UJ CM i Partner Norweski: SMH, którego członkowie pochodzą z różnych, rozproszonych geograficznie, instytucji)
3. współpracę w mieszanym, międzynarodowym zespole w czasie realizacji projektu – tzn. wspólne przygotowywanie rezultatów projektu.

Stroną inicjującą działania projektowe była grupa polska. To z naszej strony wyszły propozycje merytoryczne i nakreślone zostały ogólne ramy organizacyjne przedsięwzięcia. Na tym pierwszym etapie – projektowania działań i nadawania im formy propozycji, która następnie przedstawiona miała zostać partnerowi norweskiemu - tworzył się rdzeń zespołu i generalny podział kompetencji. W jego skład weszli pracownicy Biblioteki Medycznej oraz Zakładu Informacji Naukowej w Instytucie Zdrowia Publicznego UJ CM. Tym samym projekt, już *in statu nascendi* był produktem kooperacji, początkowo pomiędzy jednostkami działającymi w ramach jednej uczelni. Już wkrótce miał jednak wypłynąć na szersze wody. Efektem działań wąskiej „grupy inicjatywnej” była propozycja projektu, o roboczym tytule: „*Dostosowywanie działalności biblioteki do zmieniających się potrzeb naukowych i dydaktycznych uczelni medycznej*”. Według tej wyjściowej propozycji projekt zakładał dwa szczegółowe cele operacyjne:

Cel 1: „Podniesienie kompetencji zawodowych bibliotekarzy medycznych poprzez opracowanie i wdrożenie pilotażowego badania potrzeb użytkowników”

Cel 2: „Przygotowanie bibliotekarzy medycznych do pełnienia funkcji instruktorów w zakresie umiejętności informacyjnych”

Widoczna we wstępnej wersji dwutorowość projektu została w kolejnej fazie jego przygotowywania zlikwidowana. Z dwóch filarów pozostał jeden, a projekt zyskał jednolite oblicze i przyjął tytuł: „*Zostań profesjonalnym nauczycielem umiejętności informacyjnych*”. Tym samym planowane przedsięwzięcie miało stać się realizacją **Celu 2**.

Ta zmiana była ściśle powiązana z wejściem prac nad projektem na nowy poziom – tzn. nawiązania współpracy i pierwszych koncepcyjnych ustaleń z partnerem norweskim.

W tej chwili warto byłoby jeszcze wykonać krok wstecz i wyjaśnić, dlaczego partnerem w projekcie jest właśnie organizacja norweska.

Po pierwsze – Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego, do którego zwracaliśmy się z wnioskiem o finansowanie przedsięwzięcia, zakładał konieczność współpracy z organizacją lub instytucją z jednego z trzech krajów - darczyńców Norweskiego Mechanizmu Finansowego: Islandii, Luksemburga lub Norwegii. W tym momencie użyteczne okazały się kontakty

nawiązane wcześniej przez członków zespołu Biblioteki Medycznej z bibliotekarzami norweskimi skupionymi wokół Europejskiego Stowarzyszenia Bibliotek Medycznych (EAHIL). To właśnie podczas odbywającej się w Helsinkach w dniach 23-28 czerwca 2008 r. Europejskiej Konferencji Bibliotek Medycznych udało się bez większych problemów znaleźć osoby wstępnie zainteresowane uczestnictwem w polsko-norweskim przedsięwzięciu.

Ostatecznie w projekcie wzięli udział bibliotekarze z sześciu ośrodków norweskich:

- Bergen University Library, Medical Library;
- Bergen University College, Centre for Evidence Based Practice
- Haraldsplass Deaconess University College Library Bergen;
- Buskerud University College Library, Drammen;
- Buskerud University College Library, Kongsberg;
- Norwegian Directorate of Health, Library, Oslo

Samo stowarzyszenie - Norwegian Library Association - Section for Medicine and Health - stało się instytucjonalnym partnerem w projekcie.

Aplikacja

Wniosek aplikacyjny został zgłoszony do konkursu w ramach działania IV Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego tj.: Współpraca Instytucjonalna. Nad konstrukcją wniosku intensywnie pracowało kilka doświadczonych osób, szczególnie Barbara Niedźwiedzka w warstwie merytorycznej, Anna Uryga w aspekcie organizacyjnym i finansowym oraz Ewa Nowak i Lucjan Stalmach. Dzięki dostrzeżeniu przez oceniających wagi podejmowanego zagadnienia projekt uzyskał bardzo wysoką punktację i znalazł się w gronie „zwycięzców” – projektów, które uzyskały dofinansowanie (luty 2009). Co warto podkreślić przyznana kwota nie została uszczuplona w stosunku do środków, o którą wnioskowaliśmy.

Realizacja

a. Punkt wyjścia – Cele, plan działań, terminy.

Finalnym efektem etapu przygotowawczego było wyznaczenie celów projektu, form ich realizacji oraz namacalnych rezultatów projektu, jak także sprecyzowanie ram czasowych poprzez wskazanie konkretnych terminów wykonania poszczególnych zadań. Projekt rozpoczął się formalnie 1 marca 2009 roku, zakończony zostanie w grudniu 2010 r.

W projekcie początkowo brało udział 12-tu bibliotekarzy polskich i 8 norweskich. Obecnie z tej grupy pozostało 10 polskich i 7 norweskich.

Cele zostały określone następująco:

✓ Cel ogólny:

Celem projektu jest opracowanie programu kształcenia bibliotekarzy, realizujących w bibliotekach medycznych zadania dydaktyczne. Podniesienie i odpowiednie dostosowanie merytorycznych i pedagogicznych kwalifikacji bibliotekarzy-instruktorów do realiów upowszechniania medycznej i zdrowotnej informacji naukowej w XXI wieku sprawi, że będą oni potrafili lepiej przygotowywać użytkowników do korzystania z informacji i do radzenia sobie z problemami związanymi z jej jakością.

✓ Cele szczegółowe projektu:

1. Przeprowadzenie badania potrzeb bibliotekarzy-instruktorów w krajach partnerskich.
2. Przygotowanie zawartości i metodyki jednolitego kursu dla bibliotekarzy-instruktorów.
3. Przeprowadzenie pilotażowych kursów dla bibliotekarzy w instytucjach partnerskich.
4. Przygotowanie materiałów, prezentacji i pomocy edukacyjnych do kursu.

W toku prac nad projektem, przy zachowaniu celu ogólnego, przesunięto akcenty w celach szczegółowych.

Na plan pierwszy wysunęło się przygotowanie materiałów edukacyjnych dla bibliotekarzy medycznych, które przyjęły formę rozbudowanego podręcznika zawierającego pięć bogatych w treść części. Każda z części podręcznika przygotowywana jest przez grupę autorów. Z wyjątkiem jednego z reguły są to zespoły „narodowe”.

Każdy z rozdziałów jest też poddany kontroli w postaci zespołów recenzentów pochodzących z innego kraju. Recenzowanie jest możliwe dzięki tłumaczeniu tekstów na język angielski.

Podstawą do przygotowania podręcznika i jeden z najważniejszych elementów całego projektu stanowiło przygotowanie i przeprowadzenie badania potrzeb bibliotekarzy - instruktorów w krajach partnerskich. O udział w ankiecie poprosiliśmy uczących bibliotekarzy z Polski i Norwegii. Na zawarte w ankiecie pytania odpowiedziało w sumie 181 respondentów: 100 z norweskich i 81 z polskich bibliotek medycznych. Wyniki ankiety pozostają dla nas kopalnią wiedzy na temat potrzeb i oczekiwań uczących bibliotekarzy zatrudnionych w bibliotekach medycznych. Zostały one zebrane, opracowane i poddane analizie. Analiza ta miała decydujący wpływ na kształt podręcznika, zaś wyniki - same w sobie - są doskonałym materiałem dla prowadzenia dalszych badań.

Istotną zmianę w porównaniu z założeniami wyjściowymi stanowi rezygnacja z przeprowadzenia kursów pilotażowych na rzecz recenzji modułów podręcznika przez bibliotekarzy ekspertów danego zagadnienia.

Praca w projekcie została podzielona na cztery etapy robocze nad projektem oraz etap piąty, wieńczący dzieło – czas na upowszechnianie rezultatów. Każdy z czterech etapów roboczych miał swoje podsumowanie w postaci spotkania seminaryjnego. Pierwsze odbyło się w Krakowie w marcu 2009 r. Kolejne miało miejsce we wrześniu tego samego roku w Drammen w Norwegii. Trzecie spotkanie robocze miało odbyć się w Bergen w kwietniu tego roku. Niestety plany pokrzyżował wybuch islandzkiego wulkanu, który wstrzymał ruch lotniczy w tym okresie. Kaprys natury zmusił nas do znalezienia wyjścia z sytuacji. Telekonferencja - przy użyciu popularnego komunikatora internetowego - okazała się dobrym rozwiązaniem, co nie oznacza, że w pełni zastąpiła spotkanie „*twarzą w twarz*”. Termin wyjazdu zespołu polskiego do Norwegii został przesunięty na wrzesień 2010 roku, a ostatnie spotkanie grupy realizującej projekt będzie miało związek z podsumowaniem działań i promocją rezultatów i odbędzie się w grudniu 2010 r.

b. „Kuchnia” oraz impresje – realizacja projektu z punktu widzenia jego uczestników.

Kiedy już nakreśliliśmy, z konieczności w pewnym skrócie, genezę i ogólne ramy projektu, chcielibyśmy przejść do tego co zapewne najbardziej interesujące – czyli do omówienia realizacji projektu w jego wymiarze praktycznym. W istocie serwujemy państwu opowieść o „*projektowej codzienności*” oraz zbiór naszych refleksji i przemyśleń, który (mamy nadzieję) będzie dla Państwa źródłem wiedzy, inspiracji ale także nauką wyniesioną z błędów przez nas popełnionych.

▼ Impresja pierwsza: Projekt „z konkursu” jako dostrzeżona szansa na rozwój instytucji i podniesienie kwalifikacji jej pracowników

Biorąc pod uwagę skutki dla instytucji - projekt prowadzony w duchu międzynarodowym - jest niewątpliwie wielką szansą.

Przed wszystkim doświadczenie i wiedza wyniesione z podejmowanych w jego ramach działań wpływają na podniesienie kwalifikacji pracowników. Projekt zależnie od swojej zawartości merytorycznej i podziału zadań wewnątrz grupy „*wyposaża*” każdego z uczestników w określone umiejętności. To jednocześnie szansa, ale i wyzwanie dla kierownictwa biblioteki – chodzi o to, żeby nabyte umiejętności i wiedzę wykorzystać w codziennej pracy placówki i przy realizacji kolejnych projektów.

Z drugiej strony projekt międzynarodowy to wymierne korzyści dla biblioteki jako takiej i doskonały sposób na promocję jednostki, zarówno w ramach uczelni jak i poza nią.

Efektom projektu MedLibTrain będzie podręcznik, który ukaże się pod szyldem Biblioteki i Uczelni. Będzie nim także pokazny zbiór materiałów, a wyniki prowadzonych w trakcie badań sondażowych stały się już podstawą co najmniej dwóch artykułów w czasopiśmie naukowych. Przygotowywany jest również poster, który

zostanie zaprezentowany na 12-tej konferencji EAHIL w Lizbonie, która odbędzie się w dniach 14 – 18 czerwca 2010 r.

▼ **Impresja druga: między entuzjazmem a zniechęceniem – codzienna praca projektowa jako wyzwanie dla uczestników**

Udział w projekcie to z całą pewnością wielkie wyzwanie dla jego uczestników. Dla części z nas, jak wspominaliśmy wcześniej, takie przedsięwzięcia nie są nowością. Jednak, dla niektórych - to doświadczenie nowe i wymagające sporego wysiłku.

Specyfika omawianego projektu polega bowiem na tym, że obejmuje on wykonywanie zadań często odmiennych od tych związanych z codzienną pracą. Otwiera to, oczywiście, nowe horyzonty, ale też odsłania niedostatki, braki, słabe strony każdego z nas. Na pewno pojawią się - w trakcie pracy nad projektem – jeszcze takie wyzwania, które mogą okazać się nie do pokonania, zarówno w sferze zawodowej jak i osobistej. To również jest elementem motywującym do doskonalenia (n.p. wpłynię na podjęcie decyzji o rozpoczęciu specjalistycznego szkolenia, które wzmocni nasz słaby punkt).

Uczestnictwo w projekcie to odejście od codziennej rutyny pracy w bibliotece także w innym sensie: wymusza na nas przejście od biernej postawy wykonywania ustalonych zadań do bycia twórcami, projektantami naszej rzeczywistości. My kreujemy naszą przyszłość, bowiem obecna sytuacja daje nam możliwość tworzenia swojej ścieżki zawodowej.

Niezwykle istotnym elementem przy realizacji projektu wydaje się entuzjazm jego uczestników. Nie będzie przesadą jeśli powiemy, że daleko idąca identyfikacja uczestników z celami projektu i „*życie projektem*” na co dzień to połowa sukcesu. Trzeba przy tym mieć na uwadze, że wspomniany entuzjazm (co wynika z naszych obserwacji) nie jest nigdy stały, w czasie projektu ulega wzmocnieniu i słabnie. Zależy jest od co najmniej kilku elementów:

- zainteresowania danym tematem (zadaniem);
- wynagrodzenia;
- wymaganego wkładu pracy (i związanego z tym poświęcania wolnego czasu na realizację projektu);
- komunikacji w ramach zespołu.

W przypadku naszego projektu możemy mówić o stałym oscylowaniu między entuzjazmem a zniechęceniem. Te dwa uczucia pojawiają się w różnych momentach. Czasami towarzyszy nam radość i duma z wykonanych zadań, czasami irytacja i napięcie. Te uczucia są zapewne immanentną częścią każdego działania o charakterze projektowym. Ich intensywność zależy jednak w dużym stopniu od organizacji projektu i sposobu zaplanowania działań.

▼ Impresja trzecia: *Radość i udręka - projekt jako wyzwanie organizacyjne*

Kiedy mówimy o organizacji naszego projektu (ale także każdego innego) musimy mieć na uwadze dwa jej wymiary:

1. Administrację projektu i jego „logistykę” w sensie materialnym i finansowym.
2. Organizację pracy zespołu.

Ad. 1

Jak to zawsze bywa w projektach i w codziennej praktyce zarządzania Biblioteką każde działanie musi opierać się na regulacjach prawnych, przewodnikach finansowych i procedurach administracyjnych. W związku z tym, że projekt będzie przechodził stałą kontrolę wydatków w powiązaniu z działaniami merytorycznymi, harmonogramem i stopniowo osiąganymi rezultatami – konieczne jest stałe monitorowanie przebiegu przedsięwzięcia oraz komunikacja z Operatorem. Co 3 miesiące składane są raporty, które mają na celu wczesne artykułowanie zagrożeń, które mogą powodować opóźnienia lub stanowić przeszkodę w realizacji. Administracja projektu to także systematyczne symulowanie wydatkowania środków z przyznanego budżetu, koordynacja rozliczeń i dokumentacja pracy projektowej zamknięta w kilku segregatorach.

Ad. 2

Okazuje się, że właściwe zaplanowanie, a także umiejętność modyfikowania obranych założeń w czasie trwania projektu - może mieć niebagatelne znaczenie dla jego powodzenia i poziomu zadowolenia uczestników.

Sprawą bardzo istotną jest precyzyjne określenie celów: głównego i szczegółowych. Oznacza to nie tylko ich sformułowanie, ale także zrozumienie wynikających z tego obowiązków - przez wszystkich uczestników projektu.

Zadania mające w rezultacie przynieść konkretne efekty (w naszym przypadku podręcznik) muszą być właściwie rozdzielone i zaplanowane. W tym kontekście bardzo ważna jest osoba koordynatora merytorycznego. Ale co warto zaznaczyć, mimo że jest postacią ważną dla oblicza projektu, to mamy tu do czynienia z dziełem zespołowym, gdzie decyzje są raczej „ucierane”, a nie dyktowane.

Organizacja pracy odbywa się na różnych poziomach – projektu jako pewnej całości: w grupach narodowych (polskiej i norweskiej), w zespołach tematycznych (przygotowujących poszczególne rozdziały) i wreszcie na poziomie każdego uczestnika, który musi umieć zorganizować swój własny „odcinek”, tak by całe przedsięwzięcie zmierzało do szczęśliwego końca.

Dobrze zorganizowana praca i przydzielenie (lub branie na siebie) zadań odpowiadającym kompetencjom, sprzyja z całą pewnością utrzymaniu entuzjazmu grupy.

Osobną kwestią jest wkład pracy konieczny do wykonania zadania. To bardzo ważny aspekt każdego projektu. Bazując na naszych doświadczeniach możemy

stwierdzić, że przy realizacji projektu warto jest „mierzyć zamiary podług sił”, a „romantyczne wzloty” zostawiając na inne okazje. W istocie zespoły planujące i realizujące zadania projektowe muszą swoje działania prowadzić mając na uwadze:

- dostępne środki finansowe i materialne;
- czas przeznaczony na realizację projektu;
- dostępne zasoby ludzkie (kadra);
- równowagę między celami merytorycznymi a praktycznymi;
- aspiracje i ambicje.

Powodzenie projektu mierzone stopniem satysfakcji i zadowolenia jego uczestników oraz jakością wymiernych (materialnych) jego rezultatów jest uzależnione od tych elementów. Ciężko zapewne znaleźć złoty środek. Ale czasem jeszcze łatwiej ulec *ulańskiej fantazji*. W pewnym stopniu dowodem na to jest nasz projekt. Z całą pewnością jego efekty będą znakomite, a przygotowywany podręcznik stanie się widocznym rezultatem projektu i - mamy też nadzieję - że okaże się przydatny dla uczących bibliotekarzy - a to z kolei będzie dla nas źródłem satysfakcji. Jednakże przyznajemy, że skala zadania z jakim się mierzymy od kilku miesięcy jest bardzo duża i wiąże się z solidnym wysiłkiem oraz dużą intensywnością prac (a czas projektu ograniczony jest tylko do dwóch lat).

▼ **Impresja czwarta: Projekt międzynarodowy – miejsce spotkania i dialogu**

Być może jedną z najważniejszych konkluzji płynących z udziału w projekcie jest dostrzeżenie roli dialogu podczas podejmowanych w jego czasie działań. Projekt międzynarodowy to wielka szkoła rozmawiania – umiejętności słuchania innych i przekonywania do swoich racji. Szkoła to niewątpliwie trudna, bo komunikacja odbywa się w dwóch językach, a odległość pomiędzy partnerami bynajmniej zadania nie ułatwia. Proszę wziąć przy tym pod uwagę, że to „dialogowanie” odbywa się jakby w dwóch obszarach – mamy tu na myśli „obszary językowe”.

Po pierwsze istnieje konieczność komunikowania się z koleżankami z Norwegii. Dla wielu z nas to duże wyzwanie. Z oczywistych względów językiem używanym w kontaktach polsko-norweskich jest angielski. Stopień jego opanowania jest różny u członków polskiego zespołu. Bywa też, że kontrowersje pojawiają się przy tłumaczeniu terminów fachowych. Poruszanie się pomiędzy trzema językami sprawiło, że konieczne stało się ujednolicenie terminologii używanej w tekstach. Kolejną, i znacznie poważniejszą barierą w komunikacji polsko-norweskiej są też różnice w przygotowaniu merytorycznym (siłą rzeczy nie czytaliśmy tych samych lektur !) oraz czasami odmienne doświadczenia zawodowe. Trzeba więc wiele dobrej woli i cierpliwości by osiągnąć kompromis i przekonać recenzujących teksty, że przyswojony przez nich punkt widzenia nie jest jedynym możliwym sposobem patrzenia na dany problem.

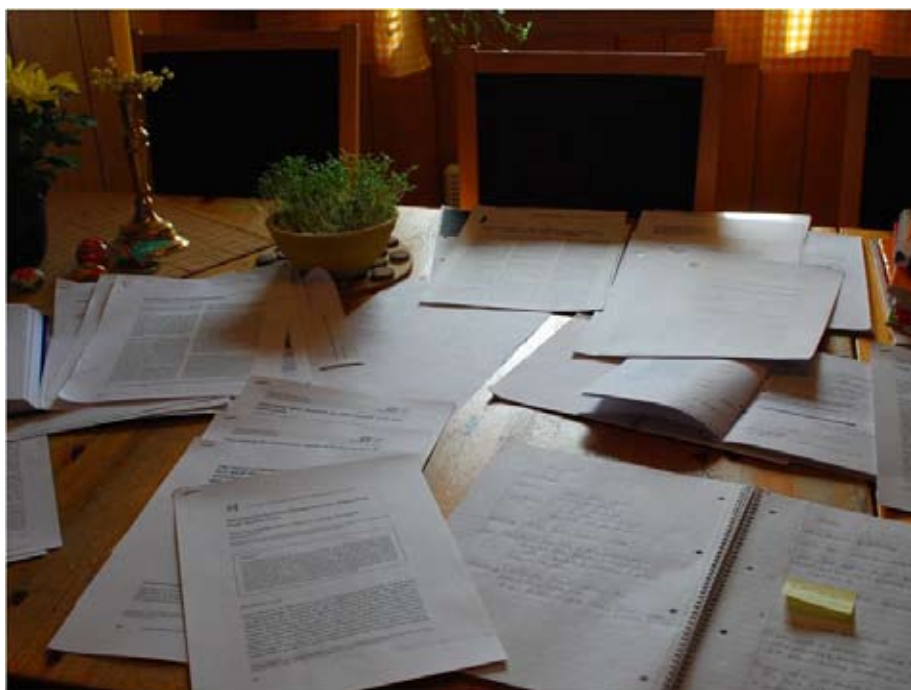
Po drugie realizacja projektu wiąże się z komunikacją w „*grupach narodowych*”. Tu, z oczywistych względów kontakty są częstsze, niemal codzienne, a wymiana poglądów łatwiejsza, chociażby z przyczyn językowych. Realizowany projekt wprowadza również współlistnienie dwóch odmiennych warunków kontaktów zawodowych – to przecież są spotkania z kolegami i koleżankami z pracy, ale w zupełnie innym kontekście od tego, który związany jest z codziennymi obowiązkami wynikającymi ze „*zwykłej pracy*”. Intensywność działań projektowych prowadzi czasem do „*iskrzenia*”. Z reguły jednak te „*iskry*” mają dobroczynny wpływ na realizację konkretnych zadań i są dowodem zaangażowania w projekt.

Istotną rolę w budowaniu konsensusu, tak ważnego dla końcowego powodzenia projektu, ale także w nawiązywaniu i utrwalaniu „*zwykłych*” międzyludzkich kontaktów mają odbywające się systematycznie seminaria robocze Partnerów. Właśnie te spotkania, dwu lub trzy - dniowe okresy niezwykle wyęźnionej pracy „*napędzają projekt*” i nadają mu kierunek. To wówczas prezentowane są wyniki kilkumiesięcznej pracy, ścierają się koncepcje, w toku wielogodzinnych nierzadko dyskusji rodzą się nowe pomysły, a problemy zdawałoby się „*nierozwiązywalne*” znajdują rozwiązanie.

Ale spotkania seminaryjne nie są li tylko forum debaty nad kształtem rezultatów projektu. To również czas wymiany doświadczeń, niekiedy związanych z tematyką projektu, ale też bardzo od niego odległych. Poznawanie rozwiązań stosowanych w innym kraju może też stanowić źródło inspiracji, a poczynione obserwacje przyczynić się do unowocześnienia własnej placówki.

▼ **Impresja piąta: *Podróże i spotkania – źródło inspiracji***

Zamiast słów wystarczy popatrzeć na tych kilka zdjęć. Są one dowodem, że w tym projekcie budowana jest dobra współpraca, oparta na wzbogacaniu i uzupełnianiu naszego doświadczenia i wiedzy. Dodatkową wartością projektu jest wzajemne poznawanie kultury, historii, obyczajów oraz odkrywanie różnic jak i podobieństw, które potrafią łączyć ponad granicami.

OPEN ACCESS W CZASOPISMACH MEDYCZNYCH

Streszczenie

Biblioteki uczelni i instytutów obok autorów, wydawców i redaktorów pełnią istotną rolę w procesie rozpowszechniania wiedzy. Współczesna technologia informatyczna pozwala na różne formy dokumentowania badań naukowych np. w postaci preprintów, raportów i bezpośrednich danych. Swobodna komunikacja naukowa umożliwia na nieograniczone w czasie dotarcie do wszystkich wyników, nieskrępowaną analizę i krytyczną ocenę. Cele te mogą być realizowane poprzez zastosowanie zasad otwartego dostępu do wiedzy. Jedną z form Open Access są czasopisma naukowe, które torują drogę do publikowania bez opóźnień, zapewniają archiwizację artykułów w formie elektronicznej i bezpłatne udostępnianie.

Otwarty dostęp do wiedzy

Terminem Open Access (OA) określa się wolny i nieograniczony dostęp do wyników badań naukowych dla każdego użytkownika. Początkowo dotyczył on tylko czasopism naukowych, które przyjęły otwarty model udostępniania publikacji bez konieczności subskrypcji. Stopniowo OA zaczęto stosować do innych form rejestrowania i upowszechniania wyników prac badawczych. Konsekwencją ruchu OA jest otwarty model komunikacji naukowej wykorzystujący nowe technologie do wymiany informacji i łączności w środowisku naukowym.

Swobodne upowszechnianie wiedzy jest reakcją użytkowników Internetu na rosnące koszty dostępu do czasopism naukowych prezentujących wyniki badań opłaconych z pieniędzy podatników. Według zasad OA każdy może czytać, kopiować, przechowywać, drukować, cytować, indeksować przy zachowaniu praw autorskich i integralności pracy [1]. OA daje autorom publikacji oraz instytucjom naukowym korzyści w postaci ugruntowania pozycji w międzynarodowych rankingach, wzmacnia ich społeczną rolę. Publikowanie na zasadach otwartego dostępu może też pozytywnie wpłynąć na rozwój kariery naukowej autora. Zagwarantowanie swobodnego dostępu do swoich prac powoduje wzrost widzialności i cytowalności dorobku naukowego.

Realizacja założeń ruchu OA realizowana jest poprzez czasopisma naukowe stosujące zasady otwartości jak też poprzez zamieszczanie kopii prac w otwartych repozytoriach. Czasopisma naukowe OA wydawane są w formie elektronicznej i udostępniane bezpłatnie. Zainteresowany odbiorca ma prawo wykorzystywania ich w celach niekomercyjnych pod warunkiem prawidłowego cytowania i bez dokonywania zmian w treści. Artykuły naukowe podlegają recenzji jak w tradycyjnych czasopismach naukowych, powinny spełniać odpowiednie standardy publikacyjne,

prawa autorskie pozostają własnością autorów. Model finansowania czasopism OA opiera się na obciążaniu kosztami autorów, wspomaganych finansowo przez fundusze z grantów, instytucji macierzystych czy stowarzyszeń naukowych.

Polskie czasopisma Open Access

W dziedzinie medycyny pełne teksty publikacji z otwartych czasopism udostępniane są w archiwum cyfrowym PubMed Central. Wysokie wskaźniki cytowań osiągnęły także czasopisma publikowane w modelu OA przez serwis BioMed Central (BMC Medicine, IF 3,985) i PLoS Public Library of Science (PLoS Medicine, IF 13.050). Wydawnictwo PLoS oprócz wskaźników cytowań z różnych systemów rankingowych korzysta z nowych mierników jakości publikacji takich jak statystyka pobrań pełnych tekstów, ocena użytkowników, ocena ekspertów, komentarze do artykułów czy dyskusja na forum i blog.

Czasopisma OA są rejestrowane w bazie otwartych czasopism z całego świata - Directory of Open Access Journals (DOAJ). Na podstawie danych z DOAJ [2] obserwowany jest stały wzrost liczby polskich czasopism otwartych: od 9 tytułów w 2003 r. do 88 - w 2010 r. Wśród wydawnictw tematycznie związanych z biomedycyną zarejestrowanych jest ponad 30 polskich czasopism na ok. 6 tys. wszystkich czasopism.

Polskie czasopisma biomedyczne w DOAJ (wg stanu z dnia 25.05.2010):

Czasopisma biomedyczne w DOAJ			
	Tytuł czasopisma	Dostawca wersji elektronicznej	IF₂₀₀₈
1	Acta Biochimica Polonica	Polskie Towarzystwo Biochemiczne, Komitet Biochemii i Biofizyki PAN	1,448
2	Acta Neurobiologiae Experimentalis	Instytut Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego, PAN	1,091
3	Acta Protozoologia	Instytut Nauk o Środowisku, UJ, Polskie Towarzystwo Biologii Komórki	1.013
4	Acta Scientiarum Polonorum - Technologia Alimentaria	Uniwersytet Przyrodniczy, Poznań	
5	Acta Scientiarum Polonorum –Agricultura	Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczego, Bydgoszcz	
6	Advances in Cognitive Psychology	Versita	
7	Advances in Medical Sciences	Versita	
8	Annales UMCS	Versita	
9	Annals of Agricultural and Environmental Medicine	Instytut Medycyny Wsi, Lublin	1.443
10	Archives of Medical Science	Termedia	
11	Clinical Dermatology	Cornetis	

12	Endokrynologia, Diabetologia i Choroby Przemiany Materii Wieku Rozwojowego	Cornetis	
13	Folia Histochemica et Cytobiologia	Versita	1,213
14	Folia Neuropathologica	Termedia	1,095
15	Gastroenterologia Polska	Cornetis	
16	Human Movement	Versita	
17	Journal of Applied Genetics	Instytut Genetyki Roślin, PAN	1,351
18	Journal of Physiology and Pharmacology	Polskie Towarzystwo Fizjologiczne	2,631
19	Journal of Water and Land Development	Versita	
20	Kardiologia i Torakochirurgia Polska	Termedia	
21	Kardiologia Polska	Via Medica	
22	Mikologia Lekarska	Cornetis	
23	Medicina Sportiva	Versita	
24	Neurologia i Neurochirurgia Polska	Termedia	
25	Pharmacological Reports	Instytut Farmakologii PAN	0,518
26	Physical Education and Sport	Versita	
27	Polish Journal of Natural Science	Versita	
28	Polish Journal of Surgery	Versita	
29	Postępy Higieny i Medycyny Doświadczalnej	Index Copernicus	
30	Postępy w Kardiologii Interwencyjnej	Termedia	
31	Przegląd Pediatryczny	Cornetis	
32	Współczesna Onkologia	Termedia	
33	Zdrowie Publiczne	Uniwersytet Medyczny, Lublin	

Dzięki czasopismom OA zmienia się system upowszechniania wyników badań, tworzy się system otwartego komunikowania zapewniający szybki i bezpłatny dostęp do wiedzy dla całego społeczeństwa.

Bibliografia

1. Derfert - Wolf Lidia: Nowy model komunikacji naukowej. *Forum Akademickie* 2010 nr. 5 s. 62-64
2. Maciejewska Łucja, Moskwa Krzysztof, Urbanczyk Barbara: *Czasopisma naukowe Open Access – model otwartego dostępu do wiedzy*. 2007. W: IV Ogólnopolska Konferencja EBIB: Internet w bibliotekach. Open Access, Toruń, 7-8 grudnia 2007. http://www.ebib.info/publikacje/matkonf/mat18/maciejewska_moskwa_urbanczyk.php

Dokumentowanie badań

Recenzowana literatura naukowa jest niezbędnym elementem procesu badań i nauczania.

Jest ona wspierana przez różne sposoby dokumentowania badań naukowych, między innymi pre-printy, raporty i wyniki badań.

Rozpowszechnianie badań

Osoby i instytucje zaangażowane w utrwalanie i rozpowszechnianie badań naukowych:

- autorzy,
- redaktorzy,
- wydawcy,
- biblioteki,
- instytucje naukowe.

Swobodna komunikacja naukowa

Otwarty dostęp jest gwarancją dla nienaruszalności komunikacji naukowej dzięki:

- nieograniczonej w czasie możliwości dotarcia do wszystkich badań naukowych,
- ich niczym nieskrępowanej analizie naukowej,
- i możliwości szczegółowego omówienia lub krytycznej oceny.

Definicja publikacji open access

Autorzy i właściciele praw autorskich zapewniają wszystkim użytkownikom:

- wolne, nieodwoływalne, światowe i długotrwałe prawo dostępu
- udzielają licencji na ich kopiowanie, wykorzystanie, rozpowszechnianie, przetwarzanie i publiczne odtwarzanie
- udzielają licencji na tworzenie i rozpowszechnianie prac pochodnych pod warunkiem określenia autorstwa.

Pełna wersja dzieła wraz z wszystkimi dodatkowymi materiałami, trafia natychmiast po pierwszej publikacji do przynajmniej jednego repozytorium dostępnego on-line, celem umożliwienia wolnego dostępu, nieograniczonej dystrybucji, współdziałania i długoterminowej archiwizacji.

Stowarzyszenie PLiA w sprawie Open Access
<http://www.plia.org.pl/subskrypcje/open-access04.html>

Otwarty dostęp do wiedzy

Zasady OA:

„Wszystkie zastosowania służące celom naukowym, czyli czytanie, zapisywanie na dysku komputera, kopiowanie, dystrybuowanie, drukowanie, przeszukiwanie i linkowanie, jest dozwolone. Jedynym ograniczeniem narzuconym na użytkownika jest poprawne cytowanie i określenie autorstwa pracy”

Przewodnik po otwartej nauce. MNiSW
<http://otwartanauka.pl/przewodnik-po-otwartej-nauce/>

Co nowego?

Otwarty dostęp to:

- zmiana myślenia o udostępnianiu informacji,
- zmiana modelu finansowania publikacji naukowych,
- zmiany w ocenach parametrycznych (IF i cytowania),
- zmiany prawne (swobodniejsze licencjonowanie),
- zmiany współpracy z wydawcami komercyjnymi,
- zmiany szybkości i swobody przepływu informacji, publikowanie elektroniczne (nowe kanały dostępu): repozytoria dziedzinowe i instytucjonalne; czasopisma otwarte; otwarte kursy i materiały konferencyjne; własne naukowe strony WWW,
- otwarty i darmowy dostęp do wiedzy dla celów edukacyjnych, z zachowaniem praw autora do dzieła.

Przewodnik po otwartej nauce. MNiSW
<http://otwartanauka.pl/przewodnik-po-otwartej-nauce/>

Formy otwartego dostępu

- Droga złota – **czasopisma**

publikowanie artykułów w recenzowanych czasopismach Open Access

- Droga zielona – **archiwa i repozytoria**

umieszczenie tekstu w otwartym repozytorium

Czasopisma OA

Cechy otwartych czasopism:

- artykuły recenzowane,
- wysoki poziom publikacji,
- prawa autorskie pozostają własnością autorów,
- różny stopień otwartości:

wszystkie materiały w otwartym dostępie bez opóźnień, archiwizacja jedynie postprintów, autoarchiwizacja.

Koszty czasopism OA

Modele finansowania czasopism OA:

- dotacje od instytucji naukowych,
- opłaty od autorów za publikowane teksty (od instytucji, w której autor pracuje lub instytucji finansującej badania),
- **modele mieszane** (np. opłaty tylko od autorów nie związanych z instytucją wydającą czasopismo).

Istotne jest wpisywanie kosztów publikacji do kosztorysów badań naukowych przedstawianych grantodawcom.

Prof. Włodzimierz Klonowski

Running an Open Access Journal: An Editor's Perspective, 2010

Typical OA publication fees (\$US)

• BioMed Central	\$915-\$2265
• Public Library of Science	\$1300-\$2850
• Company of Biologists	\$2560
• Oxford University Press	\$3000
• Royal Society	\$2550-\$4420
• Springer	\$3000
• Taylor & Francis	\$3250
• Wiley	\$3000

Narodowy program publikacji naukowych Springer Open Choice/Open Access w Polsce

- Program Springer Open Choice/Open Access w Polsce umożliwia pracownikom i studentom afiliowanym przy wszystkich polskich instytucjach akademickich, edukacyjnych i naukowych bezpłatne publikowanie artykułów w czasopismach naukowych należących do wydawnictwa Springer na zasadzie swobodnego dostępu (OA).
- Ostateczna elektroniczna wersja opublikowanego artykułu jest udostępniana przez wydawcę, jednocześnie może być archiwizowana i udostępniana w repozytoriach instytucji, w której afiliowany jest autor, lub która finansuje Open Access.
- Deponowana jest w repozytorium PubMed Central.

Prawo autorskie

- Creative Commons - <http://creativecommons.org/>
- Creative Commons Polska - <http://creativecommons.pl/>
- SHERPA - <http://www.sherpa.ac.uk/romeo.php>

Alternatywa dla obecnego prawa autorskiego

- [Creative Commons](#) (CC) –

Organizacja non-profit, której celem jest powiększanie zasobu wspólnej i swobodnie dostępnej twórczości poprzez zachęcanie autorów do dzielenia się owocami swojej pracy oraz wspieranie partnerskiej współpracy na bazie istniejących dzieł.

Alternatywa dla obecnego prawa autorskiego

Creative Commons (CC):

- oferuje twórcom licencje, które pozwalają im [zachować własne prawa i jednocześnie dzielić się swoją twórczością z innymi](#).
- Licencje CC działają na zasadzie "[pewne prawa zastrzeżone](#)" – a nie "wszelkie prawa zastrzeżone".
- CC szanuje prawo twórców do określenia stopnia, w jakim chcą się dzielić swoją twórczością z innymi. Jednocześnie zachęca do tworzenia wspólnej kultury, której elementy mogą być swobodnie wymieniane i zmieniane.

Licencje Creative Commons

- • Uznanie autorstwa
- • Użycie niekomercyjne
- • Bez utworów zależnych
- • Na tych samych warunkach

<http://creativecommons.pl/>

przykłady licencji

Polityka wydawców

- SHERPA/RoMEO –
Publisher copyright policies & self-archiving

Projekt Sherpa/RoMEO przedstawia politykę poszczególnych wydawców wobec otwartego publikowania naukowego. Informuje o tym, które artykuły naukowe wolno archiwizować w otwartych repozytoriach.

Open Access czy Free Access?

Directory of Open Access Journal

- DOAJ jest projektem otwartym tworzonym na Uniwersytecie w Lund w Wielkiej Brytanii.
- Promuje czasopisma otwarte, tworzy ich listę i zachęca do przechodzenia z modelu zamkniętego do otwartego.
- Umożliwia przeglądanie listy alfabetycznej tytułów lub działów tematycznych.
- Pokazuje wzrost liczby czasopism otwartych w poszczególnych latach, zakres ich wykorzystania i rozmieszczenie geograficzne.

DOAJ DIRECTORY OF
OPEN ACCESS
JOURNALS

Czasopisma Open Access

- BioMed Central Journals -

<http://www.biomedcentral.com/browse/journals/>

- PLoS Journals -

<http://www.plos.org/journals/index.html>

BioMed Central Journals

- Serwis wydawcy komercyjnego, publikującego ok. 60 czasopism z nauk medycznych i biologicznych; Artykuły są udostępniane natychmiast po zaakceptowaniu przez recenzentów; baza tworzona w oparciu o licencję OA.

Cytowania czasopism BioMedCentral

ISI Web of Knowledge™

Journal Citation Reports®

Journal Summary List

Journals from:

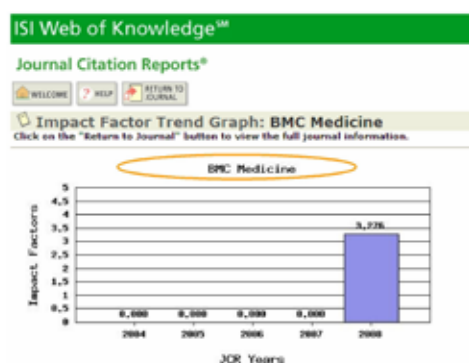
Sorted by:

Journals 1 - 20 (of 24)

Ranking is based on your journal and sort selections.

Rank	Rank	Abbreviated Journal Title (click to view journal information)	ISSN	Total Cites	Impact Factor	5-Year Impact Factor	Immediacy Index	Articles
☐	1	BMC BIOL.	1545-1007	779	4.724	0.920	50	5
☐	2	BMC EVOL. BIOL.	1473-2148	2662	4.080	4.373	0.808	231
☐	3	BMC PLANT BIOL.	1473-2229	607	4.020	0.425	128	1
☐	4	BMC GENOMICS	1473-2164	5076	3.926	4.128	0.519	595
☐	5	BMC BIOINFORMATICS	1473-2105	8141	3.781	4.246	0.664	607
☐	6	BMC SYST. BIOL.	1552-0809	234	3.706	3.706	0.489	98
☐	7	BMC MED.	1545-1015	823	3.276	1.037	27	2
☐	8	BMC CELL BIOL.	1473-2121	746	3.157	2.708	0.323	27
☐	9	BMC CANCER	1473-2407	2921	3.087	3.388	0.551	372
☐	10	BMC DEV. BIOL.	1473-2139	1063	2.079	0.446	112	1

IF BMC Medicine

PLoS Journals

- Serwis oferuje dostęp do zawartości czasopism z zakresu nauk biomedycznych, spośród nadesłanych prac redakcja kwalifikuje do druku ok. 20% artykułów.

Cytowania czasopism PLoS

ISI Web of Knowledge™

Journal Citation Reports®

Journal Summary List

Journals from: search Journal Title for "PLOS"

Sorted by: Impact Factor

Journals 1 - 6 (of 6)

Ranking is based on your journal and sort select

Mark	Rank	Abbreviated Journal Title (linked to journal information)	ISSN	Total Cites	Impact Factor	5-Year Impact Factor	Immediacy Index
☐	1	PLOS ONE	1544-1173	12186	12.683	14.662	2.104
☐	2	PLOS MED	1549-1277	6075	12.183	13.180	3.684
☐	3	PLOS PATHOGENS	1553-7366	3321	9.125	9.202	1.539
☐	4	PLOS GENET	1553-7390	4900	8.883	9.206	1.411
☐	5	PLOS COMPUT. BIOL.	1553-734X	2730	5.891	6.144	0.826
☐	6	PLOS NEGLECT. TROP. D.	1935-2736	261	4.172	4.172	0.939

IF PLoS MEDICINE

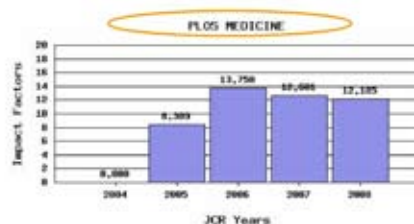
ISI Web of Knowledge™

Journal Citation Reports®

WELCOME HELP RETURN TO JOURNAL

Impact Factor Trend Graph: PLOS MEDICINE

Click on the "Return to Journal" button to view the full journal information.

PLOS dodatkowe wskaźniki

PLoS - mierniki jakości publikacji

Article-level metrics

- Cytowania z różnych rankingów
- Wejścia na stronę/statystyka pobrań pełnego tekstu (ściągalność)
- Zainteresowanie mediów
- Dyskusja na forum/blog
- Ocena użytkowników
- Ocena ekspertów
- Komentarze do artykułu

Transparency in Science, Open Access, and Scholarly Publishing
Ginny Barbour, Chief Editor, *PLoS Medicine*

Dr. Yao-long Chen

[*Open Access and Evidence-Based Medicine: A Chinese Perspective*, 2010.](#)

China National Knowledge Infrastructure (CNKI)

Otwartość w nauce

- Badania naukowe → wyniki badań
- Publikowanie:
 - Czasopisma OA
 - Repozytoria OA ...
 - Otwarty internet ...

Mgr Jacek Głębocki
 Mgr inż. Grzegorz Pietruszewski
 Poznań - Splendor Systemy Informacyjne

ZASTOSOWANIE SYSTEMU EXPERTUS DO BIBLIOGRAFII CYTOWAŃ

Streszczenie

Artykuł przedstawia:

- opis metody integracji bibliografii dorobku naukowego w systemie Expertus i danych pochodzących z indeksów cytowań dostępnych w ISI Web of Knowledge
- ideę identyfikacji opisów w danych podzodzących z ISI Web of Knowledge i bibliografii dorobku naukowego
- możliwości udostępniania informacji o liczbie prac cytowanych i liczbie cytowań w podanym zakresie lat dla wybranego wydziału oraz autora (pracownika uczelni)
- korzyści wynikające z automatyzacji prac ze szczególnym uwzględnieniem sprawozdawczości

Słowa kluczowe: informacja naukowa; bazy danych; bibliografie dorobku naukowego; bibliografie cytowań; zintegrowane systemy informatyczne

Summary

An advanced application of Expertus library system enables to create bibliography of citations which integrates two sources of data:

- bibliography of scientific publications

- index of citations based on Web of Knowledge
- in a way that allows to easily establish which documents cite the article that was published by an author or any author from the selected university department.

This paper presents an outline of the system architecture and specifies the benefits of its implementation in practice with particular focus on reports for the Ministry of Science and Higher Education.

Keywords: information science; database; bibliography of scientific publications; bibliography of citations, integrated computer system

Poszerzenie funkcjonalności bazy danych dokumentującej dorobek naukowy uczelni lub instytutu o opcję umożliwiającą podłączanie do opisów bibliograficznych wykazu prac cytujących jest zadaniem możliwym do zrealizowania skromnymi środkami i – poza oczywistym zwiększeniem nakładu pracy – nie wymaga stosowania nowatorskich rozwiązań informatycznych.

Traktowanie dodatkowej informacji w sposób czysto dokumentacyjny jest rozwiązaniem prostym, ale ceną takiego podejścia do zagadnienia jest rezygnacja z analiz, zaawansowanego przetwarzania przechowywanych danych, wykorzystania już zgromadzonych danych do usprawnienia dalszego procesu gromadzenia informacji oraz narastające trudności związane z zarządzaniem tworzoną zbiorą danych.

Rozwiązanie, które gwarantuje nie tylko archiwizację informacji, lecz także istotnie usprawnia proces tworzenia bibliografii cytowań, zapewniając jednocześnie pełne wykorzystanie wyników do celów sprawozdawczości, jest wyzwaniem o wiele trudniejszym i niemożliwym do realizacji bez wyspecjalizowanych narzędzi pomocniczych.

Przedsięwzięcie wymaga zarówno bieżącego opracowywania bibliografii dorobku naukowego, jak i integracji uzyskanej bazy danych z zewnętrznym indeksem cytowań przy użyciu specjalistycznego oprogramowania.

Specjalnym, przeznaczonym do tego celu modulem systemu bibliograficzno-bibliometrycznego Expertus, opracowanym w ścisłej współpracy z Biblioteką Główną Uniwersytetu Medycznego w Katowicach, jest moduł Expertus Cytowania.

Oprogramowanie (w dalszej części artykułu - Expertus, oprogramowanie, system) umożliwia utworzenie bazy cytowań pracowników jednostki naukowej (uczelni lub instytutu) na podstawie prowadzonej na bieżąco bibliografii dorobku naukowego (w dalszej części art. - bibliografia dorobku) i baz Science Citation Index, Social Sciences Citation Index, Arts and Humanities Citation Index stanowiących element platformy Web of Knowledge (w dalszej części art. - baza źródłowa).

Cytowania wprowadza się do systemu Expertus poprzez import skróconych opisów bibliograficznych w jednym z formatów prezentacji danych dostępnych w bazie źródłowej. Skrócone opisy bibliograficzne z bazy źródłowej łączy się z pełnymi opisami bibliograficznymi zawartymi w bibliografii dorobku.

Może się zdarzyć, że cytowanej pracy nie ma w bazie dorobku i nie jest to skutkiem niekompletności bazy danych.

Do takiej sytuacji może dojść np. w przypadku, gdy bibliografia dorobku z założenia nie obejmuje całego okresu działania jednostki naukowej, a jedynie kilka lub kilkanaście ostatnich lat, a także w sytuacji, gdy cytowany autor nie był pracownikiem jednostki naukowej w roku, w którym opublikował cytowaną obecnie pracę.

W powyższych przypadkach system umożliwia dopisanie pełnego opisu bibliograficznego, gwarantując jednocześnie, że nie zaburzy to przyjętej struktury bibliografii dorobku i uzyskiwanych na jej podstawie analiz.

Expertus udostępnia bibliotekarzowi opracowującemu bazę następujące narzędzia i funkcje:

- import danych uzyskiwanych z bazy źródłowej
- wykaz skróconych opisów prac cytowanych w postaci listy
- dodawanie własnych komentarzy do zapisów na wypadek stwierdzenia rozbieżności między stanem faktycznym a informacją podawaną przez bazę źródłową
- zatwierdzanie połączeń opisów skróconych (z bazy źródłowej) i pełnych (z bibliografii dorobku)
- zaznaczanie autocytowań

System wykorzystuje pełną informację o autorach zgromadzoną w bibliografii dorobku tj.:

- informację o różnych formach nazwiska używanych przez daną osobę (w postaci automatycznych odesłań)
- informację o zatrudnieniu autora na przestrzeni lat, notowaną na poziomie jednostki organizacyjnej, co umożliwia uzyskiwanie zestawień także dla jednostek organizacyjnych i wydziałów.

Oprogramowanie umożliwia połączenie opisów skróconych pochodzących z bazy źródłowej z pełnymi opisami bibliograficznymi zawartymi w bazie dorobku.

Expertus stosuje własny algorytm identyfikacji cytaty wydawniczej i mechanizm numerów kontrolnych zapewniających zgodność z bazą źródłową, dzięki czemu nie zachodzi konieczność ponownego łączenia tego samego opisu skróconego z opisem pełnym, w przypadku przetwarzania informacji o cytowaniu tej samej pracy przez inną pracę (w tym samym lub innym roku).

Kluczową operacją informatyczną jest zamiana zależności

praca cytująca -> praca cytowana (obowiązującej w bazie źródłowej)

na zależność odwrotną tj.

praca cytowana -> praca cytująca (wykorzystywaną do przetwarzania i prezentacji danych w bazie dorobku).

Gwarantuje to optymalne działanie funkcji wyszukiwawczych i uzyskiwanie wyników w postaci, która jest odpowiednia do celów sprawozdawczości.

Uzyskana w ten sposób zintegrowana baza danych zapewnia wyszukiwanie informacji wg następujących kryteriów:

- autor (w przypadku kilku nazwisk używanych w publikacjach zamiennie, kluczem wyszukiwawczym jest dowolne z nich)
- jednostka organizacyjna dowolnego szczebla

Wyszukiwanie wg autorów jest użyteczne do tworzenia zestawień osobowych, natomiast wyszukiwanie wg jednostek organizacyjnych pozwala na uzyskanie wykazu prac, w których wśród autorów wystąpił przynajmniej jeden autor ze wskazanej jednostki.

Wyszukiwanie można prowadzić w całej bazie, bez określania zakresu czasowego, w wybranym roku lub zakresie lat.

W wynikach uzyskuje się:

- liczbę prac cytowanych
- liczbę cytowań (nie należy mylić z liczbą prac cytujących)
- ponumerowaną listę prac cytowanych (pochodzących z bibliografii dorobku) wraz z wykazem, prac cytujących każdą pracę (dane z bazy źródłowej).

- integracja z bazą bibliograficzną zapewniająca automatyczny dostęp do wszystkich danych pełnego rekordu
- automatyczne uzyskiwanie zestawień co celów sprawozdawczości oraz danych statystycznych, np. indeksu Hirscha.

System jest udoskonalany na bieżąco na podstawie konstruktywnych uwag krytycznych przekazywanych przez użytkowników, przede wszystkim przez – mający wieloletnie doświadczenie w opracowywaniu bazy – Dział Bibliografii i Bibliometrii Biblioteki Głównej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach.

Bibliografia

C y t o w a n i a Publikacji Pracowników Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach [online]. ISBN 978-83-7509-013-0. [dostęp 6 grudnia 2010]. Dostępne na WWW: http://213.227.100.63/exp_sci/

B o j k o Katarzyna, S e i f f e r t Justyna: Baza cytowań publikacji pracowników Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach. Droga do stanu obecnego. W: Zarządzanie informacją w nauce. Pod redakcją Diany Pietruch-Reizes. Katowice 2008 s 356-364

J a s k ó l s k a Katarzyna: Cytowania dorobku naukowego pracowników Śląskiej Akademii Medycznej według Science Citation Index (przygotowanie i wdrażanie bazy danych). *Bibliotekarz* 2001 nr 10 s.13-15

Dr Jolanta Przyłuska
Łódź - IMP

OTWARTE REPOZYTORIA SPOSOBEM NA ROZPOWSZECHNIANIE WIEDZY MEDYCZNEJ

Streszczenie

Otwarte repozytoria dokumentów elektronicznych są obok otwartych czasopism jedną z form bezpłatnego udostępniania wiedzy (Open Access). Wpisują się w nowy model komunikacji naukowej. Zapewniają szybką archiwizację różnego typu dokumentów i swobodny dostęp dla użytkownika. Biblioteki naukowe uczestniczą w tworzeniu otwartego dostępu poprzez dokumentowanie bieżących publikacji w formie elektronicznej na platformie zapewniającej szeroki dostęp lub poprzez tworzenie repozytoriów tematycznych.

Otwarte repozytoria

Terminem „repozytorium” w środowisku informacji naukowej określa się najczęściej magazyn, archiwum publikacji w postaci cyfrowej, rejestrowanych przez samych autorów przy pomocy odpowiedniego interfejsu i udostępnianych sieciowo. W zależności od potrzeb buduje się repozytoria tematyczne gromadzące publikacje i wyniki badań z określonej dziedziny wiedzy lub też repozytoria instytucjonalne. W repozytoriach można archiwizować dokumenty różnego typu takie jak preprinty – materiały zatwierdzone do publikacji, ale jeszcze niewydrukowane, postprinty – publikacje wydane w formie drukowanej [1], raporty z badań, sprawozdania, materiały konferencyjne, prezentacje multimedialne, zdjęcia, mapy, nuty, filmy.

Zasadniczym celem funkcjonowania repozytoriów jest udostępnianie wyników badań, jak również przyspieszenie procesu publikacyjnego poprzez dzielenie się z innymi użytkownikami elektroniczną wersją kopii artykułów drukowanych w tradycyjnych czasopismach. Repozytoria skracają proces publicznego przedstawienia wyników prac naukowych, pozwalają na zakładanie określonych kolekcji dokumentów i tworzenie hierarchicznej struktury gromadzonych danych. Dzięki temu możliwe jest budowanie repozytorium o strukturze odzwierciedlającej funkcjonującą w rzeczywistości organizację.

Publikowanie wyników badań bezpośrednio w otwartym środowisku internetowym zwiększa potencjalnie możliwość efektywnego wykorzystania ich. Otwarty dostęp do wiedzy powoduje większą odpowiedzialność za zawartość treściową dokumentów podnosząc tym samym jakość publikacji, umożliwia kompleksowe spojrzenie na różne, pozornie odległe od siebie obszary badań. Pozwala na szerokie poszukiwania, wydobywanie istotnych danych bez konieczności powielania tych samych analiz i doświadczeń, pod warunkiem zapewnienia ich jakości i wiarygodności. Otwarcie zasobów nauki zwiększa widoczność uczelni na świecie, zachęca innych do podejmowania współpracy i pobudza innowacyjność badaczy [2].

Rozpowszechnianie wiedzy

Według danych z Directory of Open Access Repositories (OpenDOAR) i Registry of Open Access Repositories (ROAR) najczęściej tworzone są repozytoria instytucjonalne. Przy ogólnej liczbie ok. 1600 zarejestrowanych repozytoriów na świecie prawie 81% stanowią archiwa instytucjonalne a 12 % tematyczne. Ten sam trend obserwowany jest w Europie: 82% – instytucjonalne i 11% – tematyczne. Najwięcej repozytoriów funkcjonuje w Wielkiej Brytanii, Niemczech, Hiszpanii, Włoszech, Holandii, Norwegii, Szwecji i Francji. Zawierają głównie publikacje naukowe, raporty i dokumenty robocze, dysertacje, materiały konferencyjne, materiały multimedialne, audiowizualne, patenty, bazy danych.

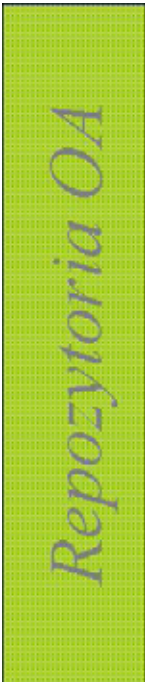
W Polsce idea otwartego dostępu do wiedzy realizowana jest głównie poprzez biblioteki cyfrowe. Powstają też repozytoria zawierające w większości publikacje naukowe (Repozytorium ECNIS w Łodzi, AMUR w Poznaniu), otwarte zasoby

edukacyjne (OpenAGH w Krakowie), cyfrowe kolekcje książek udostępnianych publicznie (projekt „Otwórz książkę” w Warszawie). Stopniowo zmienia się także podejście autorów do prawa autorskiego z wykorzystaniem zasad Creative Commons pozwalających na kopiowanie, rozpowszechnianie i przekształcanie utworów w celach niekomercyjnych z podaniem źródła [3].

Zapewnienie dostępu do wyników badań powstających w danej uczelni jest początkiem drogi do integracji z ośrodkami naukowymi w Europie a dla bibliotek akademickich szansą na pokazanie, że biblioteka gromadzi i udostępnia wiedzę zgodnie z oczekiwaniami użytkowników, za pomocą najnowszych narzędzi.

Bibliografia

1. N a j s a r e k Paweł: Terminologia *Open Access* – o czym warto wiedzieć? W: *Biuletyn EBIB* 2006 nr 3 marzec. <http://www.ebib.info/2006/73/najsarek.php>
2. B e d n a r e k - M i c h a l s k a Bożena: Korzyści z otwartej nauki. *Forum Akademickie* 2010 nr 5 s. 60-61
3. H o f m o k l Justyna, T a r k o w s k i Alek, B e d n a r e k - M i c h a l s k a Bożena, S i e w i c z Krzysztof, S z p r o t Jakub: *Przewodnik po otwartej nauce*. Warszawa 2009. <http://otwartanauka.pl/wp-content/uploads/2010/01/przewodnik-po-otwartej-nauce.pdf>

Otwarte repozytoria

Repozytoria - archiwa dokumentów cyfrowych **dostępne bezpłatnie w globalnej sieci.**

- Typy repozytoriów: instytucjonalne, tematyczne, regionalne...
- Sposób zapewniania dokumentami: redaktor, autor (autoarchiwizacja)
- Rodzaje dokumentów: preprinty, postprinty, publikacje z czasopism, referaty, prezentacje, **wyniki badań...**

Protokół OAI-PMH

- Protokół OAI-PMH jest protokołem służącym do selektywnego pobierania metadanych opisujących obiekty cyfrowe. Umożliwia on **automatyczną wymianę informacji pomiędzy systemami** gromadzącymi takie metadane, a systemami chcącymi te dane uzyskać.
- **Harvester** - klient protokołu OAI-PMH, który pobiera metadane na temat obiektów cyfrowych.
- **Repozytorium** - system udostępniający metadane na temat obiektów cyfrowych.

Otwarte repozytoria

Tworzą światową bazę informacji o badaniach naukowych i **wynikach badań.**

Rozpowszechnianie wyników badań

Otwarty dostęp do danych

- **Surowe dane** będące wynikiem badań powinny być tak samo **dostępne**, jak przygotowane na ich podstawie publikacje.
- Otwartość oznacza możliwość swobodnego rozprowadzania, kopiowania, formatowania i łączenia danych **w celu wykorzystania ich w nowych badaniach**.

Przewodnik po otwartej nauce, MNiSW
<http://otwartanauka.pl/przewodnik-po-otwartej-nauce/>

Otwartość danych medycznych

Otwartość jest drogą do zapewnienia:

- wiarygodności danych,
- pełnej oceny wyników,
- ponownych analiz i weryfikacji,
- wykrywania nadużyć i manipulacji,
- **transparentności** w nauce,
- **pełnej odpowiedzialności** za badania.

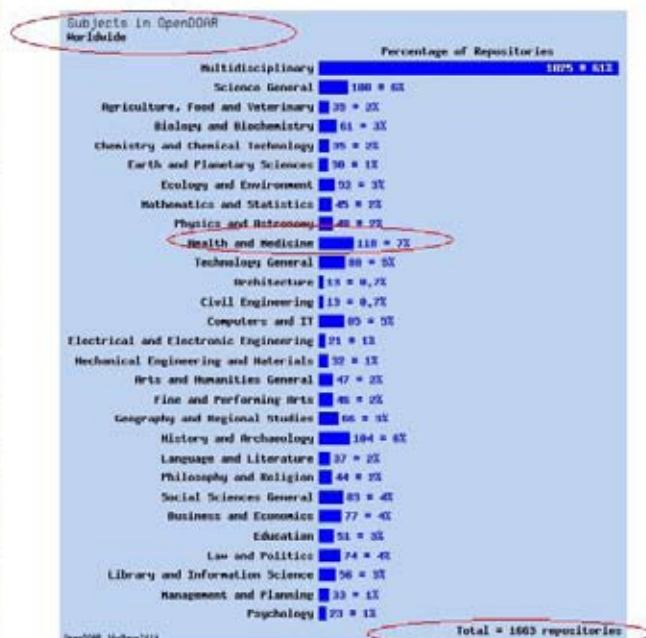
OA powinien **zapewniać anonimowość** danych

i poszanowanie prywatności.

Informacje o repozytoriach

- OpenDOAR
<http://www.opendoar.org/index.html>
- Registry of Open Access Repositories
<http://roar.eprints.org/>

Repozytoria OA w Polsce

Open Access repositories

AMUR - Adam Mickiewicz University Repository - Among the repository collections – journals published at the University, PhD theses, research papers, conference presentations and learning materials. On November 20, 2009 the Rector of Adam Mickiewicz University in Poznań issued an open access PhD theses mandate - the first in Poland.

Institute of Biochemistry and Biophysics, Polish Academy of Sciences - Earlier this year the Institute of Biochemistry and Biophysics, Polish Academy of Sciences registered an open access institutional mandate – "All newly published manuscripts must be immediately deposited in the repository in the final reviewed version (not publisher's proprietary pdf). Deposits will become available immediately or after expiration of embargo, depending on publisher's policy."

ECNRS Repository (Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility)

Electrical Engineering Department, Wrocław University of Technology

Digital Library of the Formal Linguistics Department at the University of Warsaw

Polish digital library federation - the PIONIER Network Digital Supercomputing and Networking Center affiliated by the Institute of Sciences.

Repozytoria medyczne w Polsce

OpenDOAR Directory of Open Access Repositories
Home | Find | Suggest | Tools | FAQ | About | Contact Us

Search or Browse for Repositories [Search Results](#) [RSS1.0](#)

Health and Medicine (110) (Any Content Type) (Any Repository Type)
 Poland (11) (Any Language) (Any Software)
 Summaries: 20 per page Sort by: Repository Name

To search the contents of the repositories listed in OpenDOAR, please see our [search page](#)

Result 1 of 1 Page: << Previous 1 Next >>

ECRIS Repository (Environmental Cancer Risk, Nutrition and Individual Susceptibility)

Organisation: [ECRIS Network of Excellence](#), Poland
Description: This site is a subject specific repository containing research produced by researchers working for the ECRIS EC Network of Excellence. The ECRIS Repository is managed by the Library of the Institute of Occupational Medicine in Łódź, Poland. Some items are not available as full-text. Users may set up RSS feeds to be alerted to new content.
Software: Open Repository
Size: 70 items (2008-06-03)
Subjects: Health and Medicine
Contents: Articles, Unpublished Books
Languages: English
Policies: Metadata re-use policy explicitly undefined. Full data item policies explicitly undefined. Content policies explicitly undefined. Submission policies explicitly undefined.

Liczba dokumentów w repozytoriach wg ROAR

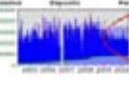
Registry of Open Access Repositories (ROAR)
[Home](#) [Search](#) [Search Content](#) [Browse by Country](#) [Browse by Type](#) [Browse by Software](#) [Register as OAI/PMH](#) [About](#)

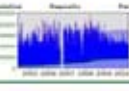
[Login](#) | [Create Account/My Repository](#)

All Repositories
 Any Country: Any Software: Any Repository Type: [Show Advanced Search](#)

Displaying results 1 to 20 of 1729
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050 1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059 1060 1061 1062 1063 1064 1065 1066 1067 1068 1069 1070 1071 1072 1073 1074 1075 1076 1077 1078 1079 1080 1081 1082 1083 1084 1085 1086 1087 1088 1089 1090 1091 1092 1093 1094 1095 1096 1097 1098 1099 1100 1101 1102 1103 1104 1105 1106 1107 1108 1109 1110 1111 1112 1113 1114 1115 1116 1117 1118 1119 1120 1121 1122 1123 1124 1125 1126 1127 1128 1129 1130 1131 1132 1133 1134 1135 1136 1137 1138 1139 1140 1141 1142 1143 1144 1145 1146 1147 1148 1149 1150 1151 1152 1153 1154 1155 1156 1157 1158 1159 1160 1161 1162 1163 1164 1165 1166 1167 1168 1169 1170 1171 1172 1173 1174 1175 1176 1177 1178 1179 1180 1181 1182 1183 1184 1185 1186 1187 1188 1189 1190 1191 1192 1193 1194 1195 1196 1197 1198 1199 1200 1201 1202 1203 1204 1205 1206 1207 1208 1209 1210 1211 1212 1213 1214 1215 1216 1217 1218 1219 1220 1221 1222 1223 1224 1225 1226 1227 1228 1229 1230 1231 1232 1233 1234 1235 1236 1237 1238 1239 1240 1241 1242 1243 1244 1245 1246 1247 1248 1249 1250 1251 1252 1253 1254 1255 1256 1257 1258 1259 1260 1261 1262 1263 1264 1265 1266 1267 1268 1269 1270 1271 1272 1273 1274 1275 1276 1277 1278 1279 1280 1281 1282 1283 1284 1285 1286 1287 1288 1289 1290 1291 1292 1293 1294 1295 1296 1297 1298 1299 1300 1301 1302 1303 1304 1305 1306 1307 1308 1309 1310 1311 1312 1313 1314 1315 1316 1317 1318 1319 1320 1321 1322 1323 1324 1325 1326 1327 1328 1329 1330 1331 1332 1333 1334 1335 1336 1337 1338 1339 1340 1341 1342 1343 1344 1345 1346 1347 1348 1349 1350 1351 1352 1353 1354 1355 1356 1357 1358 1359 1360 1361 1362 1363 1364 1365 1366 1367 1368 1369 1370 1371 1372 1373 1374 1375 1376 1377 1378 1379 1380 1381 1382 1383 1384 1385 1386 1387 1388 1389 1390 1391 1392 1393 1394 1395 1396 1397 1398 1399 1400 1401 1402 1403 1404 1405 1406 1407 1408 1409 1410 1411 1412 1413 1414 1415 1416 1417 1418 1419 1420 1421 1422 1423 1424 1425 1426 1427 1428 1429 1430 1431 1432 1433 1434 1435 1436 1437 1438 1439 1440 1441 1442 1443 1444 1445 1446 1447 1448 1449 1450 1451 1452 1453 1454 1455 1456 1457 1458 1459 1460 1461 1462 1463 1464 1465 1466 1467 1468 1469 1470 1471 1472 1473 1474 1475 1476 1477 1478 1479 1480 1481 1482 1483 1484 1485 1486 1487 1488 1489 1490 1491 1492 1493 1494 1495 1496 1497 1498 1499 1500 1501 1502 1503 1504 1505 1506 1507 1508 1509 1510 1511 1512 1513 1514 1515 1516 1517 1518 1519 1520 1521 1522 1523 1524 1525 1526 1527 1528 1529 1530 1531 1532 1533 1534 1535 1536 1537 1538 1539 1540 1541 1542 1543 1544 1545 1546 1547 1548 1549 1550 1551 1552 1553 1554 1555 1556 1557 1558 1559 1560 1561 1562 1563 1564 1565 1566 1567 1568 1569 1570 1571 1572 1573 1574 1575 1576 1577 1578 1579 1580 1581 1582 1583 1584 1585 1586 1587 1588 1589 1590 1591 1592 1593 1594 1595 1596 1597 1598 1599 1600 1601 1602 1603 1604 1605 1606 1607 1608 1609 1610 1611 1612 1613 1614 1615 1616 1617 1618 1619 1620 1621 1622 1623 1624 1625 1626 1627 1628 1629 1630 1631 1632 1633 1634 1635 1636 1637 1638 1639 1640 1641 1642 1643 1644 1645 1646 1647 1648 1649 1650 1651 1652 1653 1654 1655 1656 1657 1658 1659 1660 1661 1662 1663 1664 1665 1666 1667 1668 1669 1670 1671 1672 1673 1674 1675 1676 1677 1678 1679 1680 1681 1682 1683 1684 1685 1686 1687 1688 1689 1690 1691 1692 1693 1694 1695 1696 1697 1698 1699 1700 1701 1702 1703 1704 1705 1706 1707 1708 1709 1710 1711 1712 1713 1714 1715 1716 1717 1718 1719 1720 1721 1722 1723 1724 1725 1726 1727 1728 1729

Export 1729 results as:

1.   **PubMed Central (1629764 records) - 27 February 2001** [View Details](#)

2.   **UnPMC: Un-PubMed Central (1629764 records) (Un-PubMed Central) - 27 February 2001** [View Details](#)

Przykłady repozytoriów medycznych na świecie

Repozytorium uczelni - Japonia

Repozytorium instytutowe - Włochy

Repozytorium uczelni - Indonezja, Jawa

Duke University Medical Center Library, Duke University, United States

Repozytorium dokumentów historycznych

Wycinki prasowe

Chuck Norris visits area's VA hospital

ALLEN PARK — Chuck Norris was in town last week, not to promote his new movie or to put on a karate exhibition, but to visit patients at the Veterans Administration Medical Center.

Norris, an actor and karate expert, is chairman of the National Salute to Hospitalized Veterans. The VA facility in Allen Park was one of five such units Norris has visited on his tour.

Norris is the star of the new movie "Braddock: Missing in Action III," and has written a book with Joe Hymans titled "The Secret of Inner Strength/My Story."

See **NORRIS** — Page 2-A

Photos:
Larry Caruso

Sharing a laugh at the VA Medical Center in Allen Park are Chuck Norris and Charles Cheap of Mount Clemens. Norris visited patients in various hospital wards and units, although he was particularly interested in the rehabilitation unit.

Repozytorium tematyczne – Digital Repository in Fetal Medicine

Dokumentacja badań medycznych

Please use this identifier to cite or link to this item: <http://hdl.handle.net/10415/335>

Title: Double Outlet of the Right Ventricle
Authors: Heriwa, Mauricio
Opis: Double outlet of the right ventricle: Heart situs solitus - Ventricular septal defect - Hypoplastic of the left ventricle - Double outlet of the right ventricle - Persistent left superior vena cava(PLSVC)
Key Words : Double Outlet Right Ventricle
Right ventricle
malposition of great arteries
Left-Vena-Cava
Type : Video
Appears in Collections : Double Outlet of the Right Ventricle

Files in This Item:			
File	Description	Size	Format
DTR0144201- video sdr 1. flv		4.55 kbb	video/flv View/Open

Różnorodność dokumentów

[illegible]

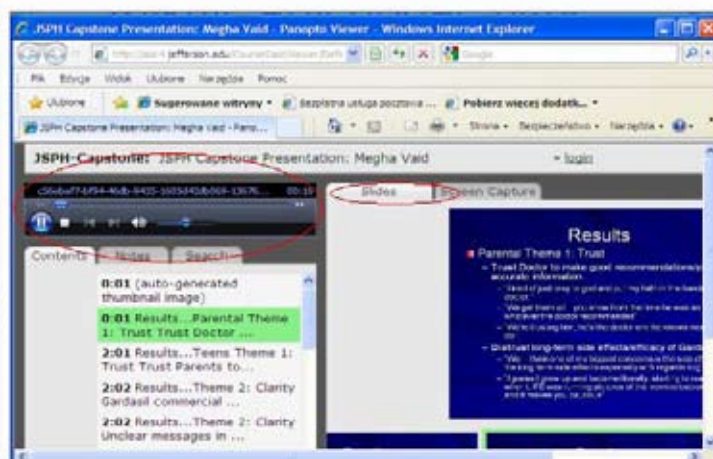
Artykuły pisane przez studentów

Obrony prac dyplomowych

Multimedia

Strony naukowców

Kolekcje tematyczne ICDDR, B International Centre for Diarrhoeal Disease Research, Bangladesh

Kolekcje tematyczne - nanotechnologia

PubMed Central

- PubMed Central – bezpłatne cyfrowe archiwum publikacji biomedycznych (U.S. National Institutes of Health)
- <http://pubmedcentral.gov>

Materiały uzupełniające

The screenshot displays the PubMed Central website interface. At the top, there's a search bar and navigation tabs. Below, a list of search results is shown. One result is highlighted with a red circle, indicating 'Articles with Supplementary Material'. To the right, a 'Supplementary Material' section is visible, containing links to 'Additional file 1' and 'Additional file 2'. Below this, a figure titled 'Figure S1' is displayed, showing protein linker sequences and their structures. The figure includes a table of sequences and a corresponding diagram of the protein structure.

Figure S1

The figure shows the amino acid sequences of protein linkers. The protein linker sequences of T-EN, EN-T, EN-AM, EN-M, T-EN, and EN-T are shown. The second structures of these proteins are predicted by SSpPro. The sequences are: T-EN (67-267 a.a.), EN-T (67-267 a.a.), EN-AM (67-267 a.a.), EN-M (67-267 a.a.), T-EN (67-267 a.a.), and EN-T (67-267 a.a.). The sequences are shown in a table format. The figure also includes a diagram of the protein structure, showing the TRF Homology domain (TRFH) which has a tight structure, so we calculated linker length except this domain. Most of these linkers are nonstructural peptide.

Zamieszczanie dokumentu w repozytorium

- Przygotować publikację (lub inny dokument) do czasopisma
- Oddać do recenzji
- Nanieść uwagi recenzentów
- Oddać artykuł do opublikowania w czasopiśmie
- Opracować opis dokumentu samodzielnie lub poprzez redaktora repozytorium (**metadane**)
- Zamieścić pre -, post-print (lub inny dokument w formie cyfrowej) w repozytorium zgodnie z polityką wydawców
- **Zaakceptować licencję i upublicznić.**

Polityka wydawców

Kolor:

- Zielony – pozwala na archiwizację pre- i post-printu
- Niebieski – pozwala na archiwizację post-printu
- Żółty – pozwala na archiwizację pre-printu
- Biały – nie wspiera procesów archiwizacji OA

<http://www.sherpa.ac.uk/romeo/>

Repozytorium dla bibliotekarzy

E-LIS E-prints in Library and Information Science
http://lis.rcin.org

homepage | about E-LIS | browse | search | help | classification schema | submission guidelines | contact

Browse by Country

Up a level
Export as: ASCII Citation | Export

• List of countries by continent (10678)
• EUROPE (6410)
• Poland (203)

Number of items at this level: 203

- EUROPE (6410)
 - Austria (272)
 - Belarus (1)
 - Belgium (53)
 - Bosnia Herzegovina (10)
 - Bulgaria (11)
 - Croatia (103)
 - Cyprus (36)
 - Czech Republic (21)
 - Denmark (14)
 - Estonia (2)
 - Finland (12)
 - France (88)
 - Germany (337)
 - Greece (402)
 - Ireland (8)
 - Italy (1220)
 - Latvia (2)
 - Luxembourg (1)
 - Moldova (1)
 - Norway (11)
 - Poland (203)
 - Portugal (99)
 - Romania (7)
 - Russia (8)
 - Serbia and Montenegro (242)
 - Slovakia (2)
 - Slovenia (2)
 - Spain (2380)
 - Sweden (21)
 - Switzerland (110)
 - the Netherlands (57)
 - Turkey (339)
 - Ukraine (3)
 - United Kingdom (422)

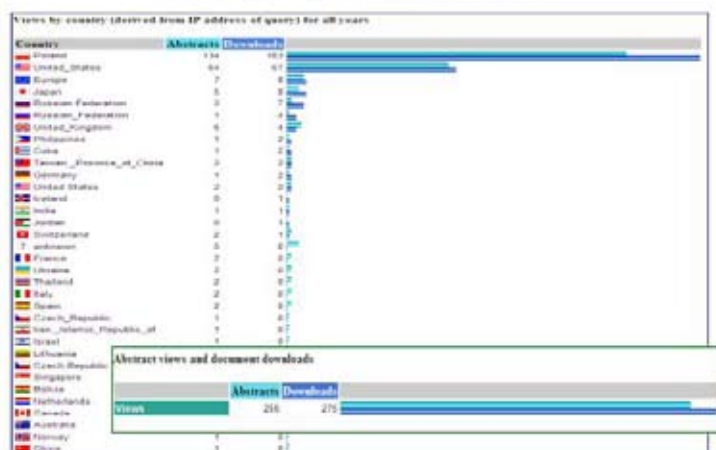
Rozpowszechnianie informacji

E-LIS E-prints in Library and Information Science

Czy repozytorium zastąpi bazę bibliograficzną? Dowiedź się instalując bibliotekę mefry.com

Nowa miara poczytności - statystyki pobrań

Integracja repozytoriów

Utworzenie niezależnego, wolnego
i bezpłatnego obiegu naukowego

- Badania naukowe → wyniki badań
- Publikowanie:
 - Czasopisma OA
 - Repozytoria OA
 - Integracja repozytoriów ...

*Dr Krzysztof Murawski
Warszawa - ProQuest*

NOTIFICATION OF PUBLICATION: EARLY EUROPEAN BOOKS

Early European Books

printed sources to 1700

The latest release of Early European Books is now available at <http://eeb.chadwyck.co.uk> and <http://eeb.chadwyck.com>.

The November 2010 release contains the first release of data from Collection Two of Early European Books, comprising almost 1,000 volumes from the Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. This includes more than 500 sixteenth- and seventeenth-century editions of the Italian mystery plays known as *sacre rappresentazioni*, 46 items from the Postillati collection, containing volumes which were collected for the importance of their marginal annotations, and 360 volumes published by the Aldine Press.

The Postillati collection includes Galileo Galilei's personal copies of works by Euclid, Petrarch and others, in which users can read his extensive handwritten marginal notes. Other notable authors whose marginalia have been preserved include Michelangelo Buonarroti the Younger (nephew of Michelangelo the painter and sculptor), the playwright Lodovico Castelvetro, the poet Alessandro Tassoni and the mathematician and scientist Vincenzo Viviani (1622-1703).

The Nencini Aldine Collection brings together volumes published by the Aldine Press, founded by Aldo Manuzio the Elder

(also known as Aldus Manutius) in Venice in 1495, and continued by his wife, son and grandson until the 1590s. The Aldine Press was one of the most historically significant institutions in the early history of printed books, with numerous innovations including the first use of italic type and the adoption of the smaller, more portable, octavo paper size.

Manutius was a scholar of Ancient Greek, and the Press was central to the Renaissance revival of Greek learning: he enlisted Greek scholars, editors and typesetters to produce important ‘pocket classics’ editions of Aristotle, Homer, Sophocles and others, along with Greek grammars and dictionaries. His press also published Latin texts by Martial, Ovid, Julius Caesar and others, and Italian literary texts such as Petrarch’s lyric poetry, Baldassare Castiglione’s *Il libro del cortegiano* [The Book of the Courtier], Niccolò Machiavelli’s *Discorsi sopra la prima deca di Tito Livio* [Discourses on the First Ten Books of Livy], Andrea Alciati’s *Emblematum libellus* [Emblem Book] and the first portable edition of Dante’s *Divine Comedy*. The Aldine text formed the standard edition of Dante until the late 19th century, and the second Aldine edition (1515) was the first to include the famous woodcut diagram illustrating the circles of Hell. The Aldine Press also issued a number of important texts in the history of the Catholic Church, including the first publication of the canons and decrees of the Council of Trent in 1564.

The *sacre rappresentazioni* [Sacred Representations] are popular verse plays depicting Biblical scenes, episodes from the lives of the saints and Christian legends, which were originally performed in Florence and elsewhere in Tuscany and are considered by scholars to form the foundations of Italian theatre. Although many of the texts are anonymous, those by named authors include Castellano Castellani’s *Figliuol prodigo* and Lorenzo de’ Medici’s *Rappresentazione di San Giovanni e Paolo*.

New to this release

A number of new features have been added in this release:

- CERL Thesaurus and typographical variants: thanks to ProQuest’s partnership with the Consortium of European Research Libraries (CERL, www.cerl.org), Early European Books now incorporates data from the CERL Thesaurus, which maps place names, author and printer names to their historical and linguistic variants. In addition, we have enabled searching for typographical variants, to allow users to search the original titles and imprints in which certain characters were used interchangeably by typesetters (such as j and i, u and v, or w and vv). Hence a search for ‘Jupiter’ will also retrieve ‘Iupiter’ or ‘Jvpiter’. Both of these features have been enabled for the Quick Search box, and can be used on the Search page by checking the Find historical and linguistic variants checkbox.
- Improved access to works that are bound together in the same volume: users can now easily link between records for items that were bound together, and can view a thumbnail gallery of all pages in the volume.

- Italian interface: click Italiano on the home page to change to an Italian-language interface. Additional European-language interfaces will be added in 2011.
- Links to Literature Online: if you also subscribe to both resources, you can now activate links from Early European Books to corresponding author pages in Literature Online. The links appear on Search Results and Full Record pages for all relevant authors, and librarians or administrators can activate the links from the password-protected Administration Resources page.
- Author filter: from the Search Results page, you can now filter your results by Author along with fields such as Place of Publication or Subject.
- New search limiter: we have added Clasps, ties and other closures to the list of Page features which can be selected on the Search page.

Collection Two will be completed in early 2011, and will contain 3,000 volumes on completion. Highlights of the first release include:

- Andreae Alciati Emblematum libellus, nuper in lucem editus. Venetiis : apud Aldi filios, 1546, mense Iunio.
- Anon. Libro di novelle et di bel parlar gentile. Fiorenza, Giunti, 1572. [Con postille di L. Castelvetro.]
- Aristotle, Poetica vulgarizzata per Lodovico Castelvetro. Basilea, Ledabonis, 1576
- Catholic Church. Missale Romanum, ex decreto sacrosancti Concilii Tridentini restitutum. Venetiis ex Bibliotheca Aldina 1574.
- Council of Trent (1545-1563). Canones, et decreta sacrosancti oecumenici et generalis Concilii Tridentini sub Paulo 3., Iulio 3., Pio 4. pontificibus max. Venetiis [Paolo Manuzio] 1564.
- Discorsi di Nicolo Machiaueilli, firentino, sopra la prima deca di Tito Liuiio. In Vinegia in casa de' figliuoli di Aldo 1540.
- Euclidis elementorum libri XV. Graece et Latine, quibus, cum ad omnem Mathematicae scientiae partem, tum ad quam libet Geometriae tractationem, facilis comparatur aditus. Lutetiae, apud Gulielmum Canellat, 1558. [Esemplare postillato di mano di Galileo.]
- Il libro del Cortegiano del conte Baldesar Castiglione. In Firenze, Per li heredi di Filippo di Giunta, 1531.
- LA RAPPRESENTATIONE Di San Giouanni, e Paulo, e di Santa Costanza. Composta per Lorenzo de' Medici. In Fiorenza a stanza di Iacopo Chili. 1571.
- Le rime del Petrarca brevemente sposte per Lodovico Calstelvetro. Basilea, Pietro de Sedabonis, 1582. [Esemplare con postille marginali autografe di G. Galilei.]
- Le terze rime di Dante. Venetijs in aedib. Aldi accuratissime men. Aug. 1502.

- Marliani, Bartolomeo, Urbis Romae Topographia... Romae, in aedibus Jacobi Mazoch, 1521.
- Petri Bembi De Aetna ad angelum Chabrielem liber. Impressum Venetiis: in aedibus Aldi Romani, mense februario 1495.
- Ptolemaei Planisphaerium. Iordani Planisphaerium. Federici Commandini Vrbinae in Ptolemaei Planisphaerium commentarius. In quo uniuersa scenographices ratio quam breuissime traditur, ac demonstrationibus confirmatur. Venetiis [Paolo Manuzio] 1558.
- Pub. Terentii Comoediae sex ex recensione Heinsiana. Amstelodami, Typis Ludovici Elzevirii Sumptibus societatis, 1651. [...di possesso di Vittorio Alfieri.]
- RAPPRESentatione del figliuolo prodigo composta per messer Castellano Castellani. Fece stappar ser Zanobi da la barba. [c. 1510-15]
- Sophokleous Tragodiai epta metexegeseon. Sophoclis tragaediae septem cum commentariis. Venetiis in Aldi Romani academia mense Augusto 1502.

Many thanks to the development team in Cambridge for their hard work on this release.

Mgr Dorota Rożek
Warszawa- PZWL

CZARNO-BIAŁA EDUKACJA

Gwałtowny rozwój rynku edukacyjnego spowodował, że wykształcenie wyższe jest obecnie jednym z podstawowych wymogów na rynku pracy, jednak obiegowa opinia głosi, że wiele osób studiuje nie dla wiedzy, a dla dyplomu. W wystąpieniu poruszę kwestię edukacyjnego boomu, jaki nastąpił w Polsce w ostatnich latach.

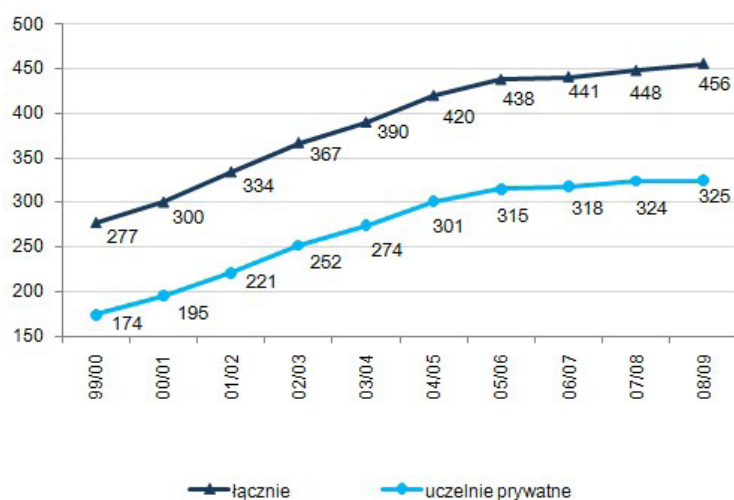
Czarno na białym, czyli liczby w czystej postaci

W Polsce studentem szkoły wyższej jest niemal **co drugi** młody człowiek. W Irlandii – **co czwarty**, a w Wielkiej Brytanii – jedynie **co piąty**.

Wyniki rekrutacji na najpopularniejsze kierunki studiów w szkołach nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w roku 2009/2010 – studia stacjonarne pierwszego stopnia i jednolite studia magisterskie wykazują spory rozrzut preferencji kandydatów:

Według ogólnej liczby kandydatów¹:

- 1) zarządzanie 35388
- 2) pedagogika 33094
- 3) prawo 26581
- 4) budownictwo 24637
- 5) informatyka 24055
- 6) ekonomia 22025
- 7) administracja 21565
- 8) psychologia 20293
- 9) turystyka i rekreacja 18977
- 10) inżynieria środowiska 17723

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych GUS z lat 2000-2008

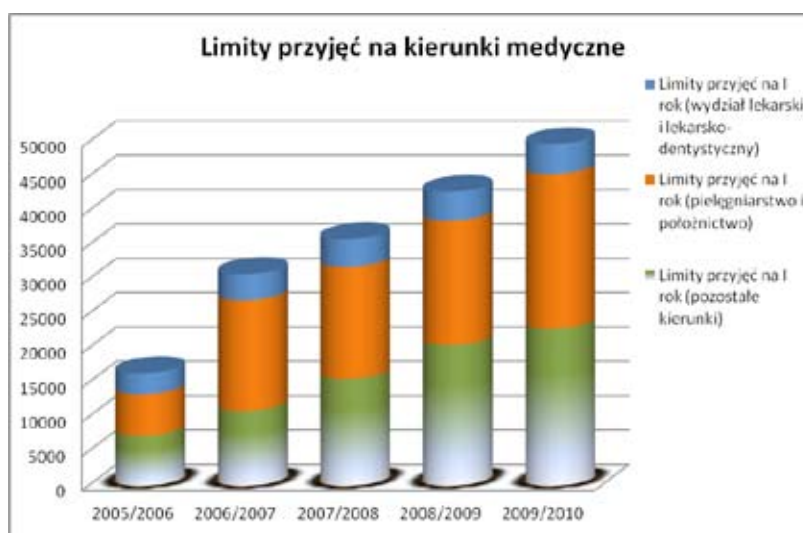
Wolny rynek spowodował, że **uczelnie niepubliczne** pod względem ilości dominują. Wśród 456 szkół wyższych funkcjonujących w Polsce w roku akademickim 2008/2009, znalazło się jedynie **131 jednostek publicznych** (dla porównania – w roku akademickim 1999/2000 było ich 103). Resztę stanowią uczelnie prywatne.

W porównaniu z początkiem lat 90. liczba studentów jest obecnie niemal pięciokrotnie wyższa. W roku akademickim 1990/1991 było ich nieco ponad **400 tysięcy**, w 2008/2009 – ponad **1,92 mln**. Warto zauważyć, że mimo wyraźnej przewagi

¹ Informacja o wynikach rekrutacji na studia w roku akademickim 2009/2010 w uczelniach publicznych i niepublicznych nadzorowanych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Departament Nadzoru i Organizacji Szkolnictwa Wyższego. Warszawa 2010

liczebnej uczelni niepublicznych, większość studentów nadal kształci się w szkołach państwowych. Umasowienie studiów zostało wymuszone głównie z powodu rosnącej liczby absolwentów liceów ogólnokształcących, których jest obecnie, w porównaniu z końcówką poprzedniego wieku, zdecydowanie więcej – to efekt wprowadzenia reformy systemu edukacji w roku 1999.

W przypadku kierunków medycznych dynamika zmian nie jest aż tak intensywna:

Źródło: opracowanie własne na podstawie rozporządzeń Ministra Zdrowia z lat 2005-2009

Między czernią a bielą, czyli to, czego nie da się ująć w liczbach

W połowie 2009 roku przed media przetoczyła się fala dyskusji na temat jakości polskiego szkolnictwa wyższego. Obraz wyłaniający się z polemiki był pesymistyczny: „Statystyczny student nie studiuje, nie siedzi w bibliotece, nie wyszukuje wiedzy, ale po prostu kseruje notatki, ściąga opracowania z internetu i przedstawia je jako referat².”

Skala zjawiska jest, niestety, duża - w 2009 r. do korzystania z **Wikipedii** przy pisaniu prac licencjackich i magisterskich przyznało się **54 proc.** studentów uczelni publicznych (w 2007 r. - **34 proc.**) i aż 72 proc. z niepublicznych (w analogicznym okresie - 57 proc.) - wynika z badań prof. Mariusza Jędrzejki z SGGW³.

² „Wykładowca: Ksero studia, ksero studentów”, Antonina Sebesta, Gazeta Wyborcza, dodatek regionalny, Kraków, 2009-03-15

³ „Magister dzięki Wikipedii”, gazeta.prawna.pl, (data pobrania: 20.03.2010)

Nie znajduje to odzwierciedlenia w przypisach do prac magisterskich. W 2009 r. internet (różne strony internetowe) jako źródło informacji podało 44 proc. autorów prac w uczelniach publicznych i 62 proc. w niepublicznych.

Biorąc pod uwagę pochodzenie informacji umieszczanych w Wikipedii – tworzą ją sami internauci, wskazane byłoby podchodzenie do posiadanych stamtąd informacji z dystansem i krytycznie.

Zainteresowanie tematem jest na szczęście spore. Zagadnieniem tym zajęli się nawet twórcy tegorocznych testów maturalnych. Sam tytuł analizowanego tekstu wskazuje na pewien dystans do fenomenu Internetu: *Internet – śmietnik czy sezam kultury?* Autor już w 2001 r. wypowiedział znamienne słowa: „*Wielki potencjał Internetu może uruchomić każdy, pod warunkiem, że wie, jak to uczynić. Kto zainwestuje nieco wysiłku, znajdzie klucz do wrót sezamu. Kto oczekuje, że sieć będzie automatem do czynienia cudów, utonie w śmietniku zbędnych informacji*”⁴.

Jak wygląda bilans korzystania z Internetu w uczelniach medycznych?

Przeciętny student medycyny z Internetu w celach dydaktycznych **korzysta średnio 15 razy w miesiącu**⁵. Najniższa średnia została odnotowana na **wydziale pielęgniarstwie**. Studenci uczelni medycznych odwiedzają wiele stron, jedną z popularniejszych jest wyszukiwarka www.google.pl, która pozwala znaleźć trudne i nietypowe słowa i dotrzeć do specjalistycznej strony. Gama tematów poszukiwanych w Internecie jest bardzo szeroka – studenci poszukują wszelkich informacji związanych z dziedziną, której się uczą.

Czy uda się wprowadzić więcej kolorów, czyli edukacja powielana

Podręczniki akademickie są niezbędne, wiedza z zakresu wielu przedmiotów – konieczna do opanowania, studenci szukają więc sposobu, jak nieimiennie obowiązek wydawania pieniędzy ominąć – wypożyczają je lub kserują.

Biblioteki, zdaniem studentów, oferują zdecydowanie za mało egzemplarzy potrzebnych książek. Skopiowanie zaś jednej książki jest zwykle trzy- lub nawet czterokrotnie tańsze niż kupno oryginału.

Większość studentów nie wyobraża sobie studiów bez kserowania. Studenci wspominają również o innych zaletach skserowanych książek – podkreślanie kolorowymi długopisami, notatki na marginesach, doklejanie kartek z dodatkowymi informacjami. Nie chcemy tu dyskutować z prawem do kopiowania niezbędnych fragmentów książek. To sprzedawanie kopii podręczników jest uznawane za paserstwo.

Przypadków nagminnego łamania praw autorskich mamy aż nadto. Ciekawym, nawet nieco kuriozalnym przykładem jest choćby opisywany w maju bieżącego

⁴ E. B e n d y k : „Internet – śmietnik czy sezam kultury?”, wykład w ramach konwersatorium *Życie w okablowanym społeczeństwie/Komputer – Kultura – Człowiek w XXI wieku*, Centrum Sztuki Współczesnej 2001

⁵ Źródło: badania własne Wydawnictwa Lekarskiego PZWL, jesień 2009

roku przypadek z Rzeszowa. Policja zarekwirowała tam w punkcie kserograficznym setki gotowych do sprzedaży kopii oryginałów książek i podręczników - skryptów i książek naukowych. Były to głównie kodeksy prawa pracy, karnego, cywilnego, europejskiego, spadkowego i handlowego⁶.

To tylko jeden z przejawów nielegalnego rozpowszechniania kopii książek. Drugim kanałem jest – oczywiście – Internet. Kilka serwisów umożliwia umieszczanie tam w całości książek w postaci plików PDF. I nie mówimy tu o serwisach legalnie udostępniających zapisy elektroniczne książek, których nakłady są wyczerpane.

Zainteresowanym polecamy lekturę artykułu autorstwa studenta medycyny, opublikowany w portalu internetowym www.pzwl.pl z okazji Światowego Dnia Książki i Praw Autorskich (Lemieszek P. *Uwaga!!! Kopiowanie zabija książkę*, portal Wydawnictwa Lekarskiego PZWL -, <http://www.pzwl.pl/id,68,art,5252,ptitle,uwaga-kopiowanie-zabija-ksiazke.htm>)⁷.

Z pewnością nasuwa się tu pytanie o skalę zjawiska. Otóż – na podstawie badań przeprowadzonych wśród studentów uczelni medycznych możemy określić ją szacunkowo.

Dziewięciu na dziesięciu studentów kseruje podręczniki, z czego blisko 30% kopiuje je w całości, pozostali kserują pojedyncze rozdziały. Najwięcej kopii potrzebnych materiałów wykonują studenci wydziału pielęgnarskiego. Najwięcej podręczników skopiowanych w całości mają studenci z wydziału lekarskiego.

Ponad połowa kserokopii (57%) wykonywana jest w punktach kserograficznych, zatem to, co jesteśmy w stanie zaobserwować w bibliotekach uczelnianych to tylko wierzchołek góry lodowej. Szacunkowo kopie wykonywane na uczelniach określamy na poziomie ok. 1/3 ogólnej liczby posiadanych i wykorzystywanych przez studentów stron kopii.

Na uczelniach kwitnie również handel notatkami. Już za kilkadziesiąt złotych można dostać komplet z wykładów i ćwiczeń. Informacji o sprzedaży notatek jest mnóstwo, pojawiają się na tablicach ogłoszeniowych, w serwisach internetowych, na forach studentów. Najbardziej poszukiwane to te przepisane na komputerze, posegregowane, uzupełnione spisem treści, z zakreślonymi najistotniejszymi fragmentami, opatrzone komentarzami – np. z której książki najlepiej się uczyć przygotowując do egzaminu.

Jednym słowem – koloru w tych kserokopiach i notatkach można dopracować się niestety – tylko dzięki własnemu wkładowi pracy. Chyba, że zainwestuje się w kolorowe kopie. Mamy zatem nadzieję, że głosy środowiska akademickiego dotyczące stosowania w nowych podręcznikach bogatej, przejrzystej szaty graficznej wynikają

⁶ Marcin Kobiałka: „Zwykłe kserowanie, poważne przestępstwo”, *Gazeta Wyborcza* dodatek: Gazeta. Rzeszów, 6 maja 2010

⁷ Źródło: strona internetowa Wydawnictwa Lekarskiego PZWL – www.pzwl.pl (data pobrania: 30 maja 2009 r.)

z przemysłów i własnych obserwacji – z takich podręczników studenci korzystają chętniej i twierdzą, że proces uczenia się jest bardziej efektywny.

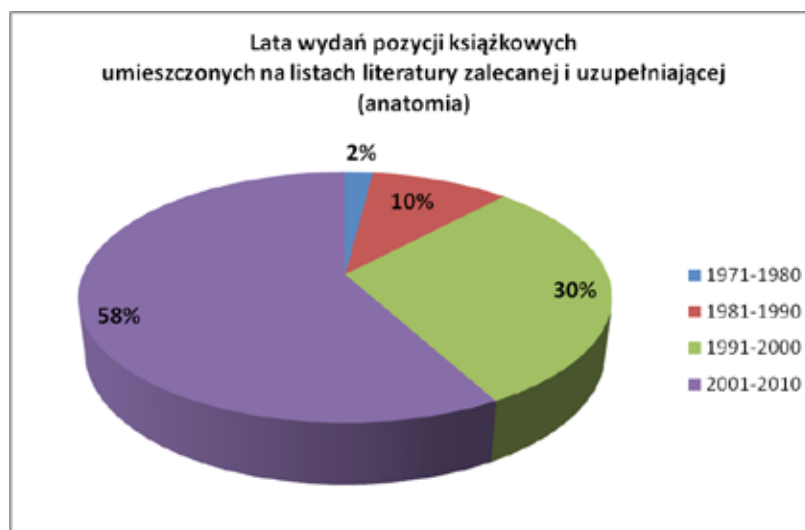
Wszystkie barwy edukacji kolorów, czyli plany na przyszłość

Rzut oka w przyszłość edukacji na kierunkach medycznych – czego możemy się spodziewać?

Coraz powszechniejsze korzystanie z różnych źródeł informacji pozwala myśleć o wzbogaceniu tradycyjnych, drukowanych źródeł wiedzy

- opensourcowe bazy wiedzy w sieci globalnej,
- upowszechnienie e-booków
- biblioteki cyfrowe,
- bazy elektroniczne pełnotekstowe.

Obecnie, dla przykładu przytoczyliśmy strukturę wiekową (biorąc pod uwagę datę I wydania) książek zalecanych jako literatura dla studentów kierunków medycznych dla jednego tylko przedmiotu:

Źródło: opracowanie własne na podstawie dostępnych przewodników dydaktycznych uczelni medycznych

Powyższe dane i kwestie zebrane z różnych źródeł nie dają pełnego obrazu materiałów wykorzystywanych w edukacji medycznej, nie miały też być opracowaniem pełnym i obiektywnym.

Na szczęście zbierając informacje do tegoż wystąpienia odbyliśmy wiele rozmów ze studentami i szukaliśmy ich opinii na forach internetowych. Nie traktując Internetu jako śmietnika, a nieco subiektywne źródło informacji o opiniach byłych i aktualnych

studentach kierunków medycznych wiemy, że studia te nie są uznawane za studia „lekkie, łatwe i przyjemne”.

Kwestią niepodważalną jest również fakt wysokiego prestiżu zawodów związanych ze służbą zdrowia. Prestiż zawodowy to dobro cenione w każdym społeczeństwie. Nie bez powodu marzeniem wielu maturzystów są studia medyczne, które od lat otaczane są szczególną estymą. W tych przypadkach poważanie i szacunek dla osób wykonujących w/w zawody okazują się dla wielu cenniejsza niż zarobki.

Najnowsze badania potwierdzają wysoki prestiż interesujących nas, ze względu na przedmiot tego wystąpienia, zawodów.

Odpowiedzi Polaków darzących wybrane zawody dużym lub bardzo dużym poważaniem pozwoliły wytypować czołówkę, w której znaleźli się przedstawiciele aż dwóch zawodów tworzących służbę zdrowia:

Zawód	% Polaków poważających dany zawód
profesor uniwersytetu	84
strażak	84
górnik	78
pielęgniarka	77
lekarz	73

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań CBOS ze stycznia 2009 r.

Wysiłek, który należy ponieść podejmując studia medyczne wydaje się więc wart podjęcia dla osób pragnących je ukończyć i wykonywać zawody związane ze służbą zdrowia.

Czy edukacja na poziomie wyższym nadal będzie czarno-biała? Zakładamy, że nie. Nie bez powodu pytamy o potrzeby środowiska akademickiego, nie bez przyczyny staramy się za nimi nadążyć. Chętniej wszak sami uczestniczymy w procesie, którego przebieg jest dla nas ciekawy, a nauka przecież taka jest. Zatem uzupełniając książkę w jej tradycyjnej, drukowanej postaci innymi źródłami wiedzy, pojawiającymi się wraz z kolejnymi nowinkami technicznymi, nadal mamy nadzieję wpisywać się w akademicką rzeczywistość.

Mgr Patrycja Grudzińska
Mgr Pavol Bat'alík
Praha - SUWECO

SYSTEM ARCHIWIZACJI, ADMINISTRACJI I UDOSTĘPNIANIA ELEKTRONICZNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI UŻYTKOWNIKOM NA JEDNEJ PLATFORMIE

Panel użytkownika – Pierwszy kontakt

The screenshot displays the 'Panel użytkownika – Pierwszy kontakt' (User Panel – First Contact) page. At the top, there are logos for NAVIGA and SUWECO. Below the logos, a message states: 'User: Anonymous. For full access to information sources, it is necessary to login / create an account.' The main section is titled 'Search' and contains two tabs: 'Mathematical search' and 'Search by collection and category'. The 'Mathematical search' tab is active, showing fields for 'Publication title', 'Publisher' (with a dropdown menu), 'Category' (with a dropdown menu), 'Document type' (with a dropdown menu), and 'Author'. A 'Search' button is located to the right of these fields. Below the search fields, there is a 'Search results' section with a message: 'Search by: selected criteria'. It also shows 'Displaying records 1 - 24 from 38000 total records found'. A pagination bar indicates '1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24'. Below the pagination bar, there is a list of search results, including 'Corneille's Works of M...' and 'The Nameless Man's Works'.

Panel użytkownika - Logowanie

The screenshot displays the 'Panel użytkownika - Logowanie' (User Panel - Login) page. At the top, there are logos for NAVIGA and SUWECO. Below the logos, a message states: 'User: Anonymous. For full access to information sources, it is necessary to login / create an account.' The main section is titled 'User login' and contains a message: 'Enter your username and password here in order to log in on the website.' Below this message, there are two input fields: 'Username:' and 'Password:'. The 'Username' field contains the text 'matszech'. The 'Password' field contains a series of dots. A 'Login' button is located to the right of the password field. The button is circled in red. At the bottom of the page, there is a copyright notice: 'Copyright © 2004 - SUWECO' and a note: 'created by SUWECO'.

Panel użytkownika – Wyszukiwanie proste

The screenshot shows the NAVIGA search interface. On the left is a sidebar with links: Newsletter, Search (highlighted with a red circle), Metasearch, Personal folder, Favorite sources, Saved searches, and Logout. The main area has a 'Search' button (highlighted with a red circle) and tabs for 'Alphabetical search' and 'Search by collection and category'. Below these are input fields for 'Publication title', 'Publisher' (dropdown), 'Category' (dropdown), 'Document type' (dropdown), 'ISBN / ISSN', and 'Author'. A 'Search' button is at the bottom right of the form. The 'Search results' section shows 'Search by: entered criteria' and 'Displaying records 1 - 20 from 30332 total records found'. A pagination bar shows '1 2 3 4 ... 1514 1515' with '15' selected. Below the pagination, a list of search results is shown, including 'Comedia' by 'ESBCO / Humanities International Complete / Journal'.

Panel użytkownika – Wyszukiwanie proste

The screenshot shows the NAVIGA search interface. On the left is a sidebar with links: Newsletter, Search (highlighted with a red circle), Metasearch, Personal folder, Favorite sources, Saved searches, and Logout. The main area has a 'Search' button (highlighted with a red circle) and tabs for 'Alphabetical search' and 'Search by collection and category'. Below these are input fields for 'Publication title', 'Publisher' (dropdown), 'Category' (dropdown), 'Document type' (dropdown), 'ISBN / ISSN', and 'Author'. A 'Search' button is at the bottom right of the form. The 'Search results' section shows 'Search by: entered criteria' and 'Displaying records 1 - 10 from 10 total records found'. A pagination bar shows '1 2 3 4 ... 1514 1515' with '1' selected. Below the pagination, a list of search results is shown, including 'AACN Clinical Issues: Advanced Practice in Acute & Critical Care' by 'ESBCO / Academic Search Complete / Journal'.

Panel użytkownika – Wyszukiwanie proste

The screenshot shows the NAVIGA search interface. At the top, there are logos for NAVIGA and SUWECO. Below the logos, there is a user navigation bar with links for 'User', 'Edit registration', and 'Logout'. On the left side, there is a sidebar menu with links for 'New letter', 'Search', 'Metasearch', 'Personal folder', 'Favorite sources', 'Saved searches', and 'Logout'. The 'Search' link is highlighted with a red circle. The main search area has a tabbed interface with 'Search' selected. Below the tabs, there is a search form with fields for 'Publication title', 'Publisher' (with a dropdown menu showing 'Elsevier'), 'Category' (with a dropdown menu showing 'all categories'), 'Document type' (with a dropdown menu showing 'all types'), 'ISBN / ISSN', and 'Author'. A 'Search' button is located at the bottom right of the form. Below the search form, there is a 'Search results' section. It shows 'Search by: entered criteria' and 'Displaying records 1 - 20 from 1000 total records found'. There is a pagination bar with links for '1', '2', '3', '4', and '5'. Below the pagination bar, there is a list of search results. The first result is 'Abstract Bulletin of Paper Science and Technology' by Elsevier / Chemistry and Chemical Engineering / journal. The second result is 'Academic Radiology' by Elsevier / Medicine / journal. The third result is 'Accident Analysis & Prevention' by Elsevier / Social and Behavioral Sciences / journal. The fourth result is 'Accounting Forum' by Elsevier / Economics, Business and Management / journal. The fifth result is 'Accounting, Organizations and Society' by Elsevier / Economics, Business and Management / journal.

Panel użytkownika – Wyszukiwanie proste

The screenshot shows the NAVIGA search interface. At the top, there are logos for NAVIGA and SUWECO. Below the logos, there is a user navigation bar with links for 'User', 'Edit registration', and 'Logout'. On the left side, there is a sidebar menu with links for 'New letter', 'Search', 'Metasearch', 'Personal folder', 'Favorite sources', 'Saved searches', and 'Logout'. The 'Search' link is highlighted with a red circle. The main search area has a tabbed interface with 'Alphabetical search' selected. Below the tabs, there is a search form with a dropdown menu for 'Search by' showing 'Alphabetical search'. Below the dropdown menu, there is a list of letters from A to Z. The letter 'N' is highlighted with a red circle. Below the list of letters, there is a search form with a field for 'Publication title beginning with N'. A 'Search' button is located at the bottom right of the form. Below the search form, there is a 'Search results' section. It shows 'Search by: publication title beginning with N' and 'Displaying records 1 - 20 from 1343 total records found'. There is a pagination bar with links for '1', '2', '3', '4', and '5'. Below the pagination bar, there is a list of search results. The first result is 'NAACP' by EBSCO / MasterFILE Premier / journal. The second result is 'Nabors Industries, Inc. SWOT Analysis' by EBSCO / Business Source Premier / journal. The third result is 'Nacco Industries, Inc. SWOT Analysis' by EBSCO / Business Source Premier / journal. The fourth result is 'NACE Journal' by EBSCO / Academic Search Complete / journal.

Panel użytkownika – Wyszukiwanie proste

Panel użytkownika – Metasearch

Panel użytkownika – Metasearch

NAVIGA

SUWECO

User: [Edit registration](#) | [Logout](#)

Newsletter
Search
Metasearch
Personal folder
Favorite sources
Saved searches
Logout

Simple search Advanced search

Enter search term

acute

all free paid

Status: Ready

Sort by relevance Show 50

Check/Uncheck All
Springer
ICP

Search

1 2 3 4 5 6 7 8

Panel użytkownika – Metasearch

NAVIGA

SUWECO

User: [Edit registration](#) | [Logout](#)

Newsletter
Search
Metasearch
Personal folder
Favorite sources
Saved searches
Logout

Simple search Advanced search

Search anywhere

acute

AND OR XOR

free paid

Status: Ready

Sort by relevance Show 50 records per page

Displaying 1 to 50 of 1892

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13

Panel użytkownika – Metasearch

User: Edit registration | Logout

Newsletter
Search
Metasearch
Personal folder
Favorite sources
Saved searches
Logout

Simple search **Advanced search**

Search anywhere

Title **AND** **OR**

Subject

Author

Year

ISSN

ISBN

☐ All ☒ Free ☐ Paid

Status: Ready

Sort by: relevance Show 10 records per page Displaying 1 to 10 of 1002

Filters

1. Differential diagnosis of acute pain by Wiener, Stanley L.
2. A manual for acute postoperative pain management by Severino, Rene
3. Pain assessment
4. Unrelieved acute abdominal pain by de Gorbai, P.
5. Acute pain management
6. Acute pain management
7. Acute pain management

Acute pain management
Date: 1992-1999
Responsibility: Acute Pain Management Guideline Panel
Name: Acute pain management
URL: http://www.acute-pain.com/ACUTE/PAINMANAGEMENT
Medium: microform
Location: C of William and Mary

8. Sources (15)
9. Salter (17)
10. Library of Congress (186)
11. U of Wisconsin (194)
12. Yale U (440)
13. Memorial U (135)
14. U of Calgary (12)
15. U of Montreal (22)
16. U of Waterloo (20)
17. Simon Fraser U (11)
18. U of New Brunswick (12)
19. U of
20. Subjects (15)
21. Authors (15)
22. Years (15)

Panel użytkownika – Ustawienia osobiste

User: Edit registration | Logout

Newsletter
Search
Metasearch
Personal folder
Favorite sources
Saved searches
Logout

Displaying records 1 - 2 from 2 total records found

1-800 FLOWERS.COM, Inc. SWOT Analysis
EBSCO / Business Source Premier / Journal

Trends in Organized Crime
Springer / Humanities, Social Science and Law / Journal

Copyright © 2009 - SUWECO. created by SUWECO

Panel użytkownika – Ustawienia osobiste

User: [Edit registration](#) | [Logout](#)

	Number of entries	Searching criteria
View the searching	495	
View the searching	3	ISSN/IS&N = *13455*

Copyright © 2009 - SUWECO created by SUWECO

Panel użytkownika – Nowości

User: Demo [Edit registration](#) | [Logout](#)

[Newsletter](#)

[2010 Scopus Value Update](#)

[NEW MEDICAL BOOKS](#)
 Cummings Otolaryngology - Head and Neck Surgery, 3-Volume Set Expert Consult: Online and Print, 5th Edition By Flint, Haughey, Lund, Niparko, Richardson, Robbins & Thomas Product Type: Expert Consult

Copyright © 2008 - SUWECO created by SUWECO

Panel użytkownika – Nowości

 NAVIGA

 SUWECO

User: **Demo** [Edit registration](#) | [Logout](#)

[Newsletter](#)

[NEW MEDICAL BOOKS](#)

Cummings Otolaryngology - Head and Neck Surgery, 3-Volume Set
Expert Consult: Online and Print, 5th Edition
By *Paul W. Flint, Bruce H. Haughey, Valérie J. Lund, John K. Niparko, Mark A. Richardson, K. Thomas Robbins, and J. Regan Thomas*
Product Type: Expert Consult

Through four editions, Cummings Otolaryngology has been the world's most trusted source for comprehensive guidance on all facets of head and neck surgery. This 5th Edition - edited by Paul W. Flint, Bruce H. Haughey, Valérie J. Lund, John K. Niparko, Mark A. Richardson, K. Thomas Robbins, and J. Regan Thomas - equips you to implement all the newest discoveries, techniques, and technologies that are shaping patient outcomes. You'll find new chapters on benign neoplasms, endoscopic DCR, head and neck ultrasound, and trends in surgical technology... a new section on rhinology... and coverage of hot topics such as Botox. Plus, your purchase includes access to the complete contents of this encyclopedic reference online, with regular updates and video clips of key index cases!

Copyright © 2009 - SUWECO

created by SUWECO

Administracja – Logowanie

TYPO3

Administration Login on VFU NAVIGA ::
admin zone

Username:

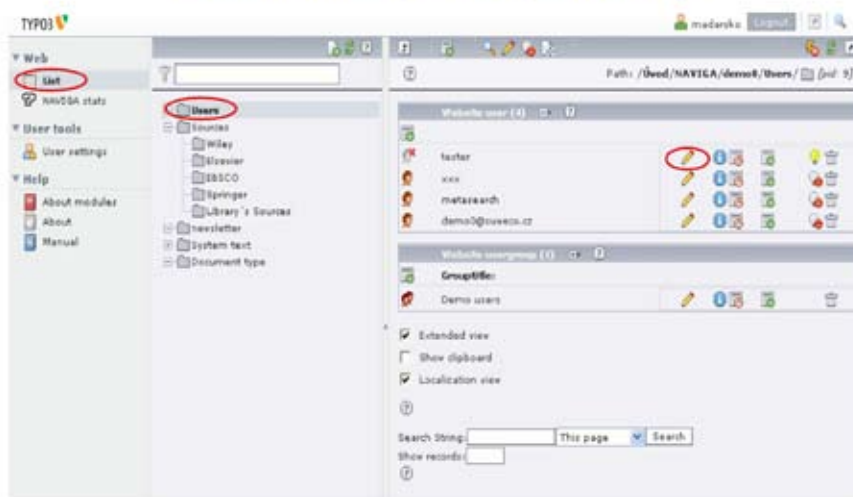
Password:

[Log In](#)

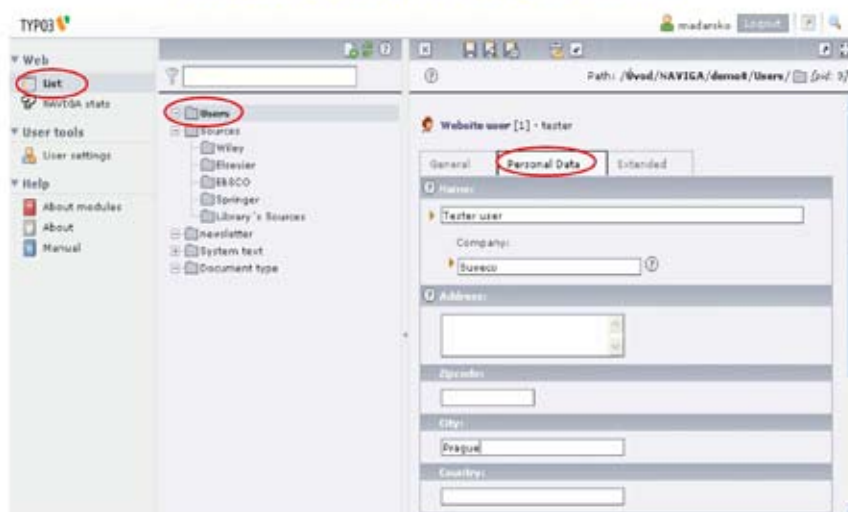
(Note: Cookies and JavaScript must be enabled!)

TYPO3 CMS. Copyright © 1998-2008 Karsten Kasper. Extensions are copyright of their respective owners. Go to <http://typo3.com/> for details. TYPO3 comes with ABSOLUTELY NO WARRANTY; click for details. This is free software, and you are welcome to redistribute it under certain conditions; click for details. Obstructing the appearance of this notice is prohibited by law.

Administracja – Użytkownicy

Administracja – Użytkownicy

Administracja – Użytkownicy

Show record history

SETTINGS
You are currently seeing the history for an element.
Show the full page history?

Show entries: ALL
Show differences: Online
Show sub elements: Yes
Show inserts/deletes of records: Yes

CHANGES:

Time	Age	User	Table/col	Differences
26-05-10 14:00	1 min	madarska	fe_users:1 (tester)	Name: Tester user Company: Suvero City: Prague
26-05-10 10:30	4 hrs	madarska	fe_users:1 (tester)	Name: Peter
27-05-10 14:11	22 hrs	madarska	fe_users:1 (tester)	Disable: Yes
27-05-10 14:11	22 hrs	madarska	fe_users:1 (tester)	Disable: Yes
27-05-10 15:08	22 hrs	madarska	fe_users:1 (tester)	Name: Peter
27-05-10 13:04	1 days	superadmin	fe_users:1 (tester)	Disable: Yes
27-05-10 13:12	1 days	madarska	fe_users:1 (tester)	Disable: Yes
27-05-10 13:08	1 days	madarska	fe_users:1 (tester)	Disable: Yes

From this point on, there is no guarantee that a rollback reverts all changes, as changes of records prior to this message are normally not preserved.

03-06-09 10:10 259 days tamara fe_users:1 (tester) assert

Administracja - Źródła

Web

NAVIGA state

User tools

User settings

Help

About modules

About

Manual

Path: /Źród/NAVICA/demo8/sources/

Page (1)

Page titles

Wiley

Elsevier

EBSCO

Springer

Library's Sources

Extended view

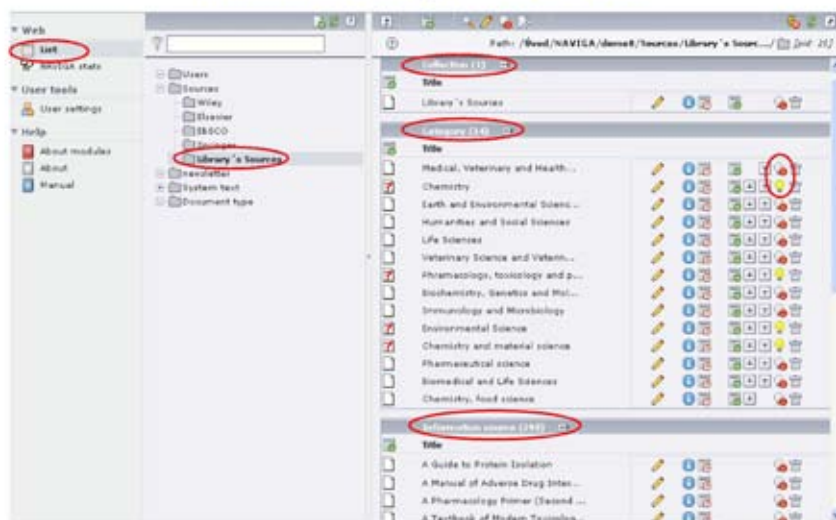
Show clipboard

Localization view

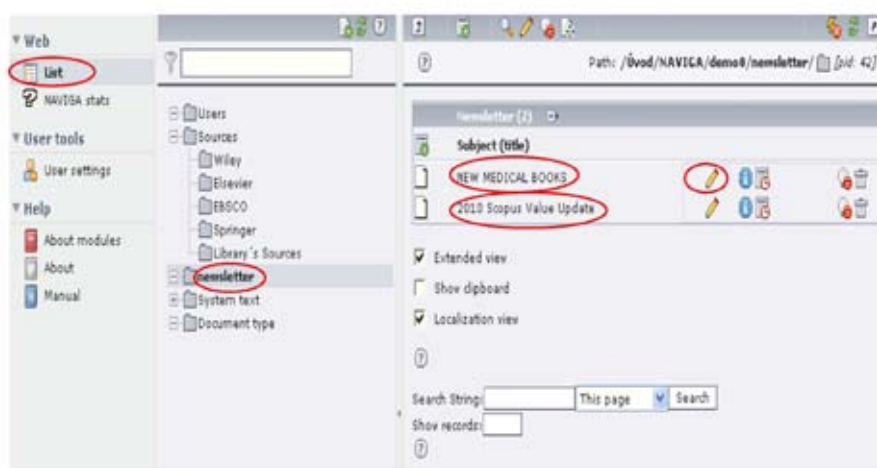
Search String

Show records

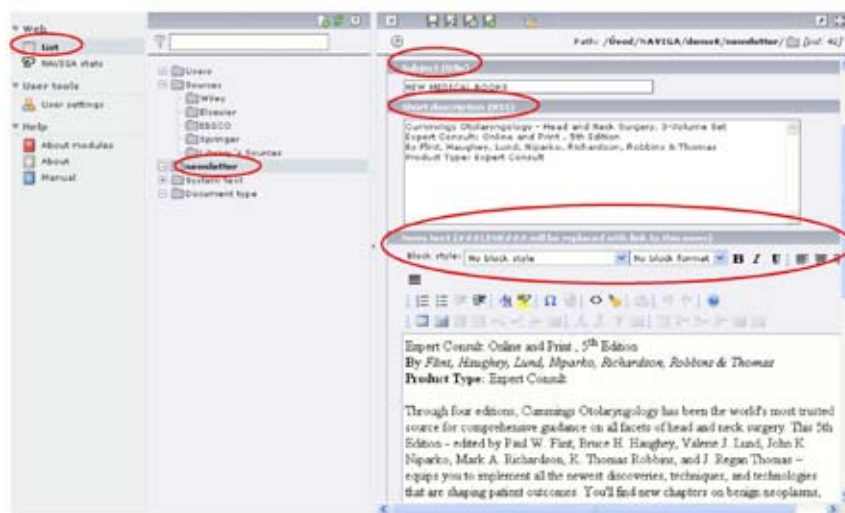
Administracja - Nowości

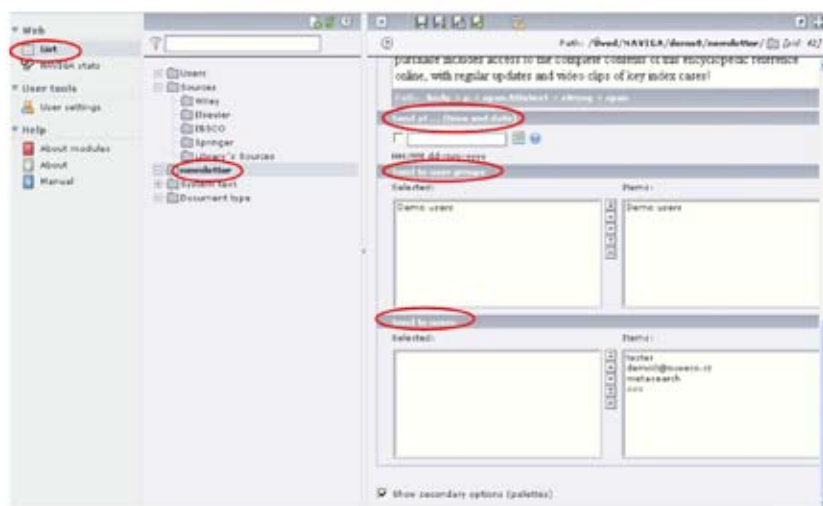
Administracja - Nowości

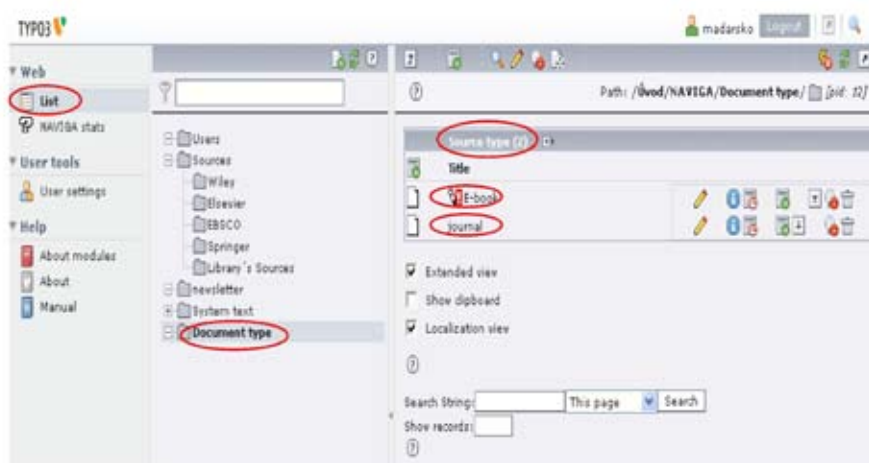
Administracja - Nowości

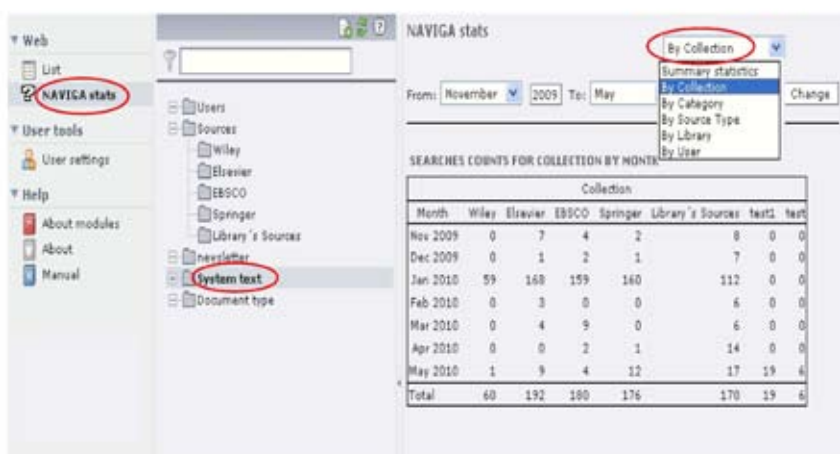
Administracja - Nowości

Administracja – Rodzaje dokumentów

Administracja – Statystyki

Administracja - Ustawienia

The screenshot shows the 'User Settings - [maďarsko]' page. The left sidebar contains a menu with 'Web', 'User tools', and 'Help'. Under 'User tools', 'User settings' is highlighted with a red circle. The main content area has three tabs: 'Language & Personal data' (highlighted with a red circle), 'Startup', and 'Edit & Advanced Functions'. The 'Language & Personal data' tab contains the following fields:

Your name:		?
Your email address:		?
Notify me by email, when somebody logs in from my account:	☐	?
New password:		?
New password, again:		?
Language:	English	?

At the bottom of the form are two buttons: 'Save Configuration' and 'Reset all Values to default'. Below the buttons is a notice: 'Notice! In order to activate most of these changes, please reload the backend (eg. logout and login again).'

Administracja - Ustawienia

The screenshot shows the 'User Settings - [maďarsko]' page. The left sidebar is the same as in the previous image. The main content area has three tabs: 'Language & Personal data', 'Startup' (highlighted with a red circle), and 'Edit & Advanced Functions'. The 'Startup' tab contains the following fields:

Use condensed mode in backend (for small screens):	☐	?
Start up in the following module:	- NAVIGA stats	?
Show Thumbnails by default:	☐	?
Show help text when applicable:	☒	?
Context Sensitive Help mode:	Display help icon only	?
Max. Title Length:	30	?

At the bottom of the form are two buttons: 'Save Configuration' and 'Reset all Values to default'. Below the buttons is a notice: 'Notice! In order to activate most of these changes, please reload the backend (eg. logout and login again).'

Mgr Dorota Mor
Mgr Edyta Burczyk
Warszawa - ABE Marketing
Ovid/Wolters Kluwer Health

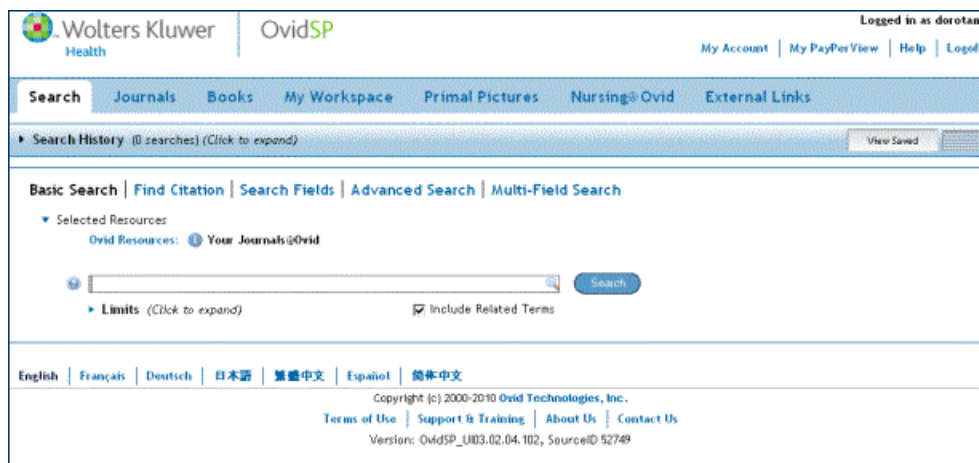
OVID - NOWOCZESNE ROZWIĄZANIA DLA BIBLIOTEK MEDYCZNYCH

W obecnych czasach w bibliotekach i ośrodkach naukowych zachodzą dynamiczne zmiany: nowe zjawiska i związane z nimi technologie oraz rozwiązania, ewolucja roli czytelnika oraz usprawnienia w świadczeniu usług użytkownikom. W związku z tym jednostki tego typu stoją przed ogromnym wyzwaniem – mają za zadanie zwiększać wykorzystanie baz, obsługiwać wydawnictwa elektroniczne oraz udostępniać je szerokiej rzeszy odbiorcom. Firma Ovid chce sprostać tym wyzwaniom, w związku z tym tworzy innowacyjne rozwiązania, pozwalające na szybką, zaawansowaną i łatwą pracę z dostępnymi źródłami.

Ovid

Firma **Ovid Technologies** jest jednym ze światowych liderów dostarczającym naukowo-badawcze źródła informacji w postaci e-czasopism (ponad 1200), baz danych (ponad 360) oraz e-książek (ponad 2000), narzędzia (multiwyszukiwarki, narzędzia linkujące, listy A-Z czasopism) oraz usługi (szkolenia, prezentacje itd.). Ovid obsługuje ponad 13 milionów użytkowników na całym świecie - akademickich, medycznych, korporacyjnych, zarówno specjalistów jak i studentów, poszukujących szybkich i dokładnych odpowiedzi na ważne pytania, które pomagają odkrywać i pogłębiać ich wiedzę lub badać nowe teorie.

Ovid jest głęboko zaangażowany w rozwój nowoczesnej platformy, która ma pomagać w badaniach, przyspieszać ich wykonanie i podwyższać efektywność. Platforma **OvidSP** pozwala na używanie wszelkich funkcji wyszukiwawczych tj. wyszukiwanie a'la google lub zaawansowane wyszukiwanie przy użyciu thesaurusów. Platforma daje możliwość personalizowania konta, limitowania rekordów, usuwania duplikatów, zapisywania swoich rekordów, by w dowolny sposób nimi zarządzać.

Rys. 1 Strona wyszukiwawcza platformy OvidSP

Zamiana źródeł drukowanych na źródła elektroniczne

Z racji tego, że w magazynach bibliotecznych jest coraz mniej miejsca na gromadzenie najbardziej poczytnych czasopism i książek w formie źródeł papierowych, firma Ovid oferuje szeroką ofertę e-książek i e-czasopism różnych wydawców.

Elektroniczne źródła dają szybki dostęp do najbardziej aktualnych informacji naukowych z całego świata. Jedna licencja zezwala na nieograniczony dostęp dla całego instytutu. Pozwala to uniknąć problemu niewystarczającej liczby egzemplarzy. Ovid oferuje kompleksowe rozwiązanie dla bibliotek:

- możliwość wyboru dowolnej książki, czasopisma lub bazy danych, z różnych dziedzin nauki (w tym głównie z dziedziny medycyny);
- szybki i łatwy dostęp do źródeł takich wydawców jak: Lippincott Williams & Wilkins, Oxford University Press, RSC, Nature PG, Springer Science+Business Media, jak również do wielu innych światowej klasy wydawców;
- dostęp do funkcjonalnej platformy OvidSP wraz z wszystkimi możliwościami wyszukiwawczymi, narzędziami oszczędzającymi czas oraz intuicyjnym interfejsem;
- łatwa integracja zasobów Ovid z książkami, czasopismami i bazami danych prenumerowanymi przez instytucję;
- wybór pojedynczych tytułów a'la carte, bądź bardziej ekonomiczny zakup kolekcji specjalnych.

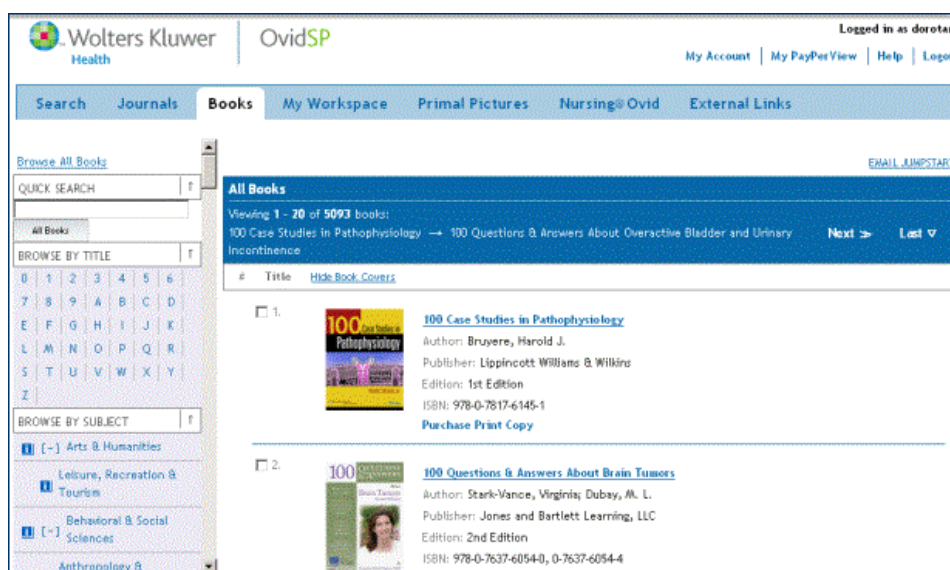
Books@Ovid

Book@Ovid oferuje ponad 2000 najnowszych książek online, pochodzących od najbardziej prestiżowych wydawców z całego świata. Book@Ovid zawierają różne dziedzinowo książki elektroniczne, ale najbardziej zapotrzebowaną jest

kolekcja medyczna: http://www.ovid.com/site/catalog/Catalog_Collection.jsp?top=2&mid=3&bottom=7&subsection=11

Dlaczego Books@Ovid ?

- Naturalny język do wyszukiwania, który generuje wyniki według ważności
- Możliwość jednoczesnego przeszukiwania książek, czasopism, jak również baz danych
- Łatwe wyszukiwanie, dla szybkiego uzyskiwania wyników: wybór za pomocą tytułów, tematów, słów kluczowych, sentencji lub przejście do spisu treści
- Oszczędzające czas narzędzia: adnotacje do wyszukiwanych rekordów, elastyczne sortowanie rezultatów, możliwość przeszukiwania książki „strona po stronie”, bądź wszystkich książek jednocześnie
- Ovid Jumpstarts: hyperlinki do rozdziałów, tematyki, spisu treści itd.
- Limitowanie wyszukiwań do jednego, bądź wielu tytułów.
- Zakup na własność, bądź roczną prenumeratę (wraz z aktualizacjami)
- Przesyłanie, wyświetlanie, zachowywanie na dysku rekordów w wybranym przez siebie formacie. Możliwości drukowania całych lub części rozdziałów
- Wyszukiwanie 100% treści-łącznie z tytułami tabel, wykresów i rycin

Rys. 2 Books@Ovid - strona wyszukiwawcza

Journals@Ovid

Ovid Technologies zapewnia obszerny dostęp do czasopism z zakresu medycyny. Wszystko w zwięzłej formie, pozwalającej na skuteczne przeglądanie wszystkich rekordów oraz wgląd do komentarzy największych ekspertów z odpowiednich specjalności.

Ovid oferuje dostęp do pełnych tekstów zarówno w formacie HTML jak i PDF. Platforma OvidSP umożliwia czytanie czasopisma wydanie po wydaniu, jak również przeszukiwanie całej zawartości wszystkich zeszytów w formie bazy danych.

PayPerView - funkcja umożliwiająca zakup pojedynczych artykułów z czasopism dostępnych na platformie Ovid. Administratorzy narzędzia mogą być pewni, że ich użytkownicy będą mieli szybki, bezpieczny i bezproblemowy dostęp do wszystkich ważnych informacji, których potrzebują, bez konieczności angażowania budżetu biblioteki.

W ramach prenumeraty czasopism czytelnik otrzymuje pełną funkcjonalność platformy OvidSP:

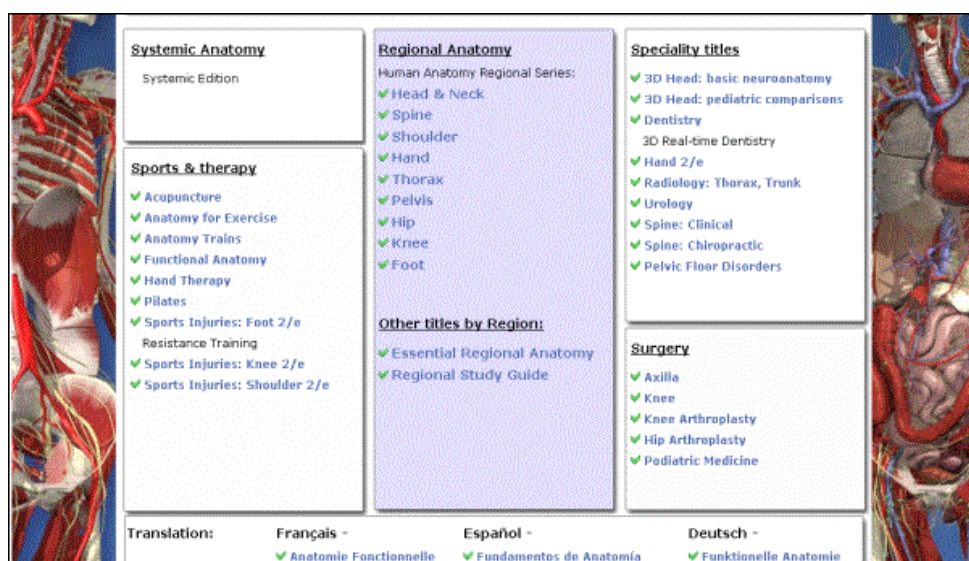
- Możliwość drukowania
- Możliwość zapisu na dysku swojego komputera
- Możliwość wysyłania artykułu e-mailem
- Połączenia (hyperlinki) pomiędzy artykułami, czasopismami na platformie Ovid
- Połączenia do i z baz bibliograficzno-streszczeniowych typu *Medline* (o ile są prenumerowane na platformie OvidSP)
- Znajdywanie artykułów na podobny temat 'Find similar'
- Funkcja „Auto Alert

Rys. 3 Journals@Ovid - strona wyszukiwawcza

Primal Pictures

Pierwszy na świecie trójwymiarowy Atlas Anatomiczny - oferuje szybki i łatwy dostęp do pełnego zestawu trójwymiarowych struktur anatomicznych człowieka. Użytkownik ma możliwość przeglądania różnych modułów anatomicznych z podziałem na poszczególne części organizmu oraz z wyróżnieniem zainteresowań użytkownika ze względu na pełnioną funkcję zawodową lub specjalizację medyczną.

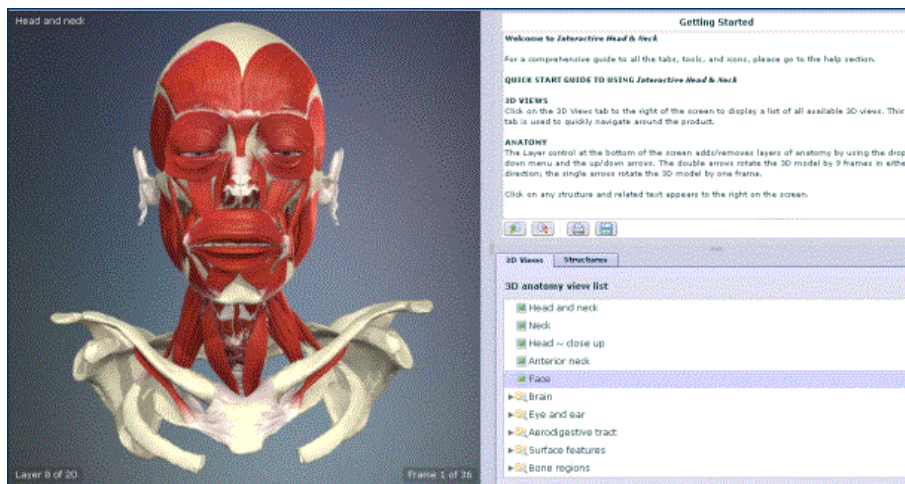

Rys. 4 Strona główna –dostępne moduły Primal Pictures

Lista poszczególnych modułów:

1. Anatomia człowieka: Części ciała

Bardzo szczegółowe omówienie organizmu człowieka od stóp do głów. Wydanie to składa się z 9 kompleksowo opracowanych modułów. Wszystkie struktury ukazane są w formie trójwymiarowej. Regional Edition zawiera także opisy kliniczne, zdjęcia oraz nagrania filmowe, rezonans magnetyczny, animacje biomechaniczne oraz zestawy pytań testowych.

Rys. 5 Przykładowy podgląd modułu - Head and Neck

2. Anatomia człowieka: Układy narządowe

W tej serii organizm człowieka podzielony jest na 15 oddzielnych, choć powiązanych ze sobą układów. W sumie moduły te zawierają ponad 300 trójwymiarowych obrazów przedstawiających 3000 struktur anatomicznych wraz ze szczegółowym ich opisem. Każdy moduł zawiera przewodnik oraz poświęconą mu sekcję quizową.

3. Interaktywna anatomia czynnościowa

Ukazuje jak funkcjonują mięśnie, mechanizm ruchu, interakcje mięśni z kośćmi, więzadłami oraz z innymi mięśniami. Można ponad 70 animacji przedstawiających funkcjonowanie całego szkieletu.

Przyjrzyj się procesowi chodzenia, biegania, a nawet wchodzenia i schodzenia po schodach. Materiały te stanowią idealną pomoc podczas kursów fizykoterapii, masażu, kinezylogii, terapii zajęciowej oraz treningach sportowych. Moduł jest dostępny również w wersji francuskiej i niemieckiej.

4. Podstawy anatomii

Dostępny w języku angielskim, francuskim (L'Anatomie Humaine En 3D) oraz hiszpańskim (Fundamentos de Anatomia Humana en 3D). To perfekcyjnie opracowany trójwymiarowy atlas wraz z omówieniem. Pozycja ta jest podobna do anglojęzycznej „Anatomii człowieka: Okolice ciała”. Zawiera 9 modułów: głowa i szyja, kręgosłup, klatka piersiowa i jama brzuszna, miednica i krocze, bark, biodro, stopa, ręka, kolano. Obrazy trójwymiarowe ukazują warstwę kostną, mięśniową, więzadła i powięź, żyły i tętnice oraz nerwy. Modele można obracać o 360 stopni. Dodatkowo zawarte są zestawy pytań powtórzeniowych.

5. Primal Pictures - Seria specjalistyczna:

Poniższe moduły, dostępne osobno, skupiają się na poszczególnych okolicach ciała oraz obszarach podzielonych według specjalizacji medycznej lub z wyróżnieniem zainteresowań użytkownika ze względu na pełnioną funkcję zawodową.

- ✓ Anatomia w akupunkturze
- ✓ Anatomia w Pilates
- ✓ Układ powięziowy
- ✓ Interaktywna terapia ręki
- ✓ Interaktywna mapa kręgosłupa – wydanie kliniczne
- Interaktywna mapa kręgosłupa – chiropraktyka

Więcej informacji na stronie: <http://www.ovid.com>

Podsumowanie

Obecnie obserwowane problemy finansowe w jednostkach naukowo-badawczych mogą powodować trudności z dostępem do źródeł naukowych, szczególnie w zakresie najnowszych informacji. Biblioteki muszą jednak zapewniać jak najwyższy poziom informacji naukowych swoim użytkownikom. Forma elektroniczna źródeł daje zdecydowanie więcej możliwości niż forma papierowa. Jest to bardziej efektywny, a jednocześnie tańszy sposób zapewnienia dostępu do wyników ostatnich badań, jak również do kompendium wiedzy naukowej. Jak zauważył Luter:

„Informacja w postaci cyfrowej ma właściwości, które pozwalają oszczędzać czas użytkowników i zapewnić odpowiednią wartość wiedzy. Wiemy, że dane mogą być indeksowane, wyszukiwane, przekazywane, jak i przetwarzane. Jednak coraz większe znaczenie, zarówno dla bibliotekarzy jak i wydawców, jest zrozumienie kontekstu informacji przez użytkowników tak, aby dodatkowe funkcje mogły być rozwijane i mogły przynosić nowy poziom wydajności”.

Firma Ovid oferując różne dziedzinowo informacje może być częściowym rozwiązaniem problemów związanych z udostępnianiem informacji naukowych. Poprzez dostęp do szerokiej gamy produktów różnych wydawców, każdy użytkownik może znaleźć ważne dla siebie informacje na jednej platformie.

Mgr Beata Iwańska
Warszawa - IPS

**SERIALS SOLUTIONS SUMMON - PRZYSZŁOŚĆ W DZIEDZINIE
DOSTĘPU DO INFORMACJI, KOLEKCJI
I ZASOBÓW ELEKTRONICZNYCH BIBLIOTEK**

W dobie postępującej digitalizacji zasobów oraz zwiększającej się oferty a także liczby dostawców i wydawców tytułów elektronicznych, zarówno bibliotekarze jak i użytkownicy, coraz więcej czasu spędzają na przeszukiwaniu dostępnych źródeł cyfrowych treści.

Dotarcie do poszukiwanych informacji wymaga niejednokrotnie czasochłonnych i skomplikowanych procedur. Niejednokrotnie zniechęca to użytkowników, skłaniając ich do poszukiwań w internecie, z wykorzystaniem takich wyszukiwarek jak Google czy Bing. Są one szybkie i proste w obsłudze, jednak uzyskiwane wyniki bywają niskiej jakości.

Łatwość i szybkość obsługi tych wyszukiwarek sprawia, że użytkownicy nie sięgają po najwyższej jakości zasoby elektroniczne pozostające w dyspozycji bibliotek. W konsekwencji zdarza się, że wysokość funduszy zaangażowanych w rozbudowę zasobów publikacji elektronicznych, nie jest adekwatna do ich wykorzystania przez studentów czy pracowników naukowych.

Odpowiedzią na te problemy jest Summon™ - profesjonalna wyszukiwarka pozwalająca na szybkie i proste przeszukiwanie wszystkich zasobów biblioteki.

Summon™ to pierwszy internetowy protokół wyszukiwania zasobów, który umożliwia użytkownikowi szybkie wyszukiwanie, odnajdowanie i dostęp do pewnych i wiarygodnych zasobów elektronicznych biblioteki. Przekracza granice technologiczne, wyznaczone przez wyszukiwarki zintegrowane (Federated Search) i dostępne na rynku katalogi nowej generacji, aby zaoferować zupełnie nową usługę bibliotekom.

Za pomocą jednego prostego okna wyszukiwania, Summon™ zapewnia natychmiastowy dostęp do pełnego zakresu zasobów biblioteki: elektronicznych i drukowanych, audio i wideo, pojedynczych artykułów i czasopism, oraz podobnych zasobów w innych formatach. Nie jest konieczne wyszukiwanie w poszczególnych bazach danych – Summon™ posiada jedno okno wyszukiwania, pozwalające użytkownikowi na wprowadzenie dowolnego zapytania. Uzyskane wyniki są wiarygodne, wyświetlane w postaci listy ułożonej według zgodności z kryteriami wyszukiwania.

Cała biblioteka w jednym oknie wyszukiwania

Summon™ jest kompleksowym rozwiązaniem pozwalającym na przeszukiwanie zasobów biblioteki

Summon™ przeszukuje wszelkie rodzaje treści: rejestry katalogów bibliotecznych, artykuły czasopism elektronicznych, bazy danych, artykuły prasowe, książki elektroniczne, prace naukowe, repozytoria instytucjonalne, sprawozdania z konferencji, szarą literaturą, raporty, biblioteki cyfrowe i dużo więcej.

Summon™ eliminuje podstawową barierę istniejącą pomiędzy bibliotekami a ich użytkownikami: niewiedzę, w którym miejscu rozpocząć wyszukiwanie interesującego ich zasobu.

Summon™ odsłania użytkownikom pełne zasoby biblioteki, pozwalając jednocześnie na ich lepsze wykorzystanie, a tym samym zwiększa efektywność zainwestowanych środków. Summon™ dostarczany jest jako usługa hostowana. Dlatego też jego instalacja jest bardzo szybka i nie wymaga zbytniego zaangażowania

ze strony pracowników biblioteki. Ze względu na wykorzystanie otwartego interfejsu API, Summon™ łatwo integruje się z innymi systemami, takimi jak oprogramowanie edukacyjne czy katalogi nowej generacji.

Firma SerialsSolutions jest dostawcą pełnej gamy narzędzi i usług umożliwiających dostęp i zarządzanie zasobami elektronicznymi (ERAMS: E-Resource Access and Management Services). Pozwalają one użytkownikom bibliotek na korzystanie z niezwykłych rozwiązań w dziedzinie przeszukiwania źródeł:

- Dane są fundamentem efektywnego wyszukiwania i zarządzania zasobami. Firma SerialsSolutions obsługuje najbardziej precyzyjną i kompleksową metabazę baz danych dostępną na rynku.
- Narzędzia do wyszukiwania zasobów elektronicznych pozwalają na zapewnienie łatwego dostępu do zbiorów biblioteki – zarówno elektronicznych jak i tych drukowanych – zwiększając tym samym użytkowanie całej kolekcji.
- Narzędzia do zarządzania zasobami elektronicznymi pozwalają na bardziej efektywne i sprawne zarządzanie zasobami elektronicznymi, ograniczając tym samym nakład pracy, redukując koszty i umożliwiając podejmowanie lepszych decyzji.

Narzędzia SerialsSolutions korzystają ze wspólnej metabazy baz danych i interfejsu administratora, redukując tym samym liczbę wykonywanych operacji. Wymaga również mniejszego nakładu sił w celu jej utrzymania. Produkty SerialsSolutions współdziałają ze sobą aby umożliwić bibliotekom zostanie najlepszym partnerem w badaniach naukowych.

Poniżej kilka przykładów narzędzi jakie oferuje firma SerialsSolutions:

360 CORE

Fundament narzędzi do zarządzania i dostępu do zasobów elektronicznych z rodziny 360 – Lista A-Z.

Zawiera funkcje pozwalające na wyszukiwanie źródeł po tytule i dziedzinie, ze strony internetowej, która odpowiada wyglądem stronie internetowej biblioteki. W łatwy sposób nowe tytuły mogą być dodawane do posiadanych zasobów. Dostępne są również statystyki użytkowania i narzędzie analizujące powtarzalność tych samych tytułów w kolekcji (Overlap Analysis Tool).

360 LINK

W miarę rozwijania się elektronicznej kolekcji biblioteki, użytkownicy stają przed coraz trudniejszym wyzwaniem związanym z wyszukiwaniem odpowiednich źródeł, gwarantujących dostęp do pełnego tekstu. Bez narzędzia linkującego typu URL użytkownicy muszą ręcznie przeszukać bazy indeksów i cytowań aby dotrzeć do pełnego tekstu.

Niezależnie od tego czy użytkownik rozpoczyna wyszukiwanie w wyszukiwarce internetowej, bazie danych dostępnej przez URL czy danych bibliograficznych, 360 Link zaoszczędza mu wysiłku i frustracji. 360 Link zapewnienia dostęp do pełnego tekstu, znajdującego się w dowolnym miejscu w zasobach biblioteki.

360 SEARCH

Prosty i sprawdzony punkt wyjścia do wyszukiwania zasobów

Czy użytkownicy biblioteki muszą przeszukiwać indywidualnie każdą platformę baz danych? Bez narzędzia do wyszukiwania zasobów elektronicznych, użytkownicy są często zdezorientowani i sfrustrowani przez co z reguły decydują się na korzystanie z wyszukiwarki internetowej. Wyszukiwanie zintegrowane to prosty i sprawdzony punkt wyjścia do wyszukiwania zasobów elektronicznych. Za pomocą jednego zapytania użytkownicy mogą przeszukać wszystkie bazy danych jednocześnie i otrzymać wyniki wyszukiwania w formie zintegrowanej listy podzielonej na kategorie tematyczne. Wyszukiwarki zintegrowane mogą również wyszukiwać źródła znajdujące się w OPAC, generując tym samym wyniki wyszukiwania z całej kolekcji biblioteki.

URLICH'S

Od ponad 75 lat bibliotekarze i wydawcy na całym świecie korzystają z bazy Ulrich's charakteryzującej się obiektywną i rzetelną informacją na temat typów serii wydawniczych, przede wszystkim czasopism. Metabaza danych Ulrich's jest najbardziej wszechstronnym, profesjonalnym i docenianym źródłem informacji dotyczącym wydawców i danych bibliograficznych dla zasobów drukowanych i elektronicznych.

Wszystkie narzędzia SerialsSolutions współpracują ze sobą tak aby w pełni zaprezentować rzeczywistą wartość i potencjał kolekcji elektronicznych posiadanych przez bibliotekę. Spójny i przejrzysty interfejs umożliwia użytkownikom prosty i pełny dostęp do jej zasobów. Dla bibliotekarzy integracja urządzeń SerialsSolutions oznacza łatwiejsze zarządzanie różnorodnymi usługami związanymi z dostępem do zasobów elektronicznych.

SerialsSolutions dostarcza najbardziej zaawansowane technologie. Oprogramowanie i wszystkie dane gromadzone są na serwerach firmy. Eliminuje to konieczność ich implementacji. Nie jest wymagany zakup bardzo kosztownego oprogramowania czy serwerów. Systemy biblioteczne nie muszą być samodzielnie aktualizowane i konwertowane. Nie jest również wymagane ładowanie meta danych. Oferowane w ramach usługi oprogramowanie (SAAS) umożliwia SerialsSolutions codzienną aktualizację danych oraz szybkie reagowanie na uwagi klientów. Dzięki SAAS biblioteki nie muszą angażować znacznych środków inwestycyjnych, zastępując je corocznymi opłatami, a tym samym uzyskują możliwość korzystania ze światowej klasy usługi za rozsądną cenę.

Mgr Teresa Górecka
Mgr Leszek Czerwiński
Aalsmeer, Poznań - EBSCO

ZASOBY BIBLIOTECZNE NA WYCIĄGNIĘCIE RĘKI - ZINTEGROWANE SERWISY UDOSTĘPNIANIA ELEKTRONICZNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI MEDYCZNEJ

Badania użytkowników na świecie pokazują, iż zasoby kupowane przez biblioteki nie są w pełni wykorzystywane z uwagi na to, iż są posadowione w różnych serwisach na różnych platformach i dostęp do nich jest w związku z tym utrudniony. Problem ten będzie się pogłębiał wraz z kolejnymi rocznikami użytkowników coraz bardziej przyzwyczajonych do poszukiwania informacji w otwartym Internecie poprzez łatwe wyszukiwarki internetowe.

Z drugiej strony z uwagi na bogactwo dostępnych źródeł następuje obniżenie efektywności pracy naukowej. Według raportu firmy konsultingowej Outsell Inc. badania wśród pracowników naukowych w USA wykazały, że w ciągu 6 lat między 2001 i 2006 rokiem czas, jaki użytkownicy musieli poświęcić na poszukiwania i analizę informacji wzrósł średnio z 8 godzin tygodniowo w 2001 roku do ok. 14 godzin

tygodniowo w 2006 roku, a proporcje między czasem poświęconym na wyszukanie informacji a czasem poświęconym na jej przeanalizowanie i zastosowanie w badaniach ulegają odwróceniu. Między 2004 i 2006 rokiem czas poświęcony na wyszukanie informacji wśród użytkowników bibliotek medycznych wzrósł średnio z 4,2 aż do 5,4 godzin tygodniowo, a czas poświęcony na analizę informacji wzrósł z 3,9 do 4,9 godzin tygodniowo. Użytkownicy oczekują, iż bibliotekarze powinni zająć się selekcją informacji i zorganizowaniem dostępu do niej zarówno w przestrzeni fizycznej jak i wirtualnej biblioteki w sposób gwarantujący wysoką jakość informacji, ale tak prosty i łatwo dostępny jak w PubMed czy Google Scholar.

Konieczna jest więc integracja zasobów bibliotecznych, tak aby umożliwić użytkownikom łatwe dotarcie do wszystkich prenumerowanych przez bibliotekę źródeł elektronicznych. Służą do tego narzędzia zintegrowanego wyszukiwania umożliwiające jednocześnie przeszukiwanie wszystkich zasobów elektronicznych na jednej platformie.

Firma EBSCO proponuje dwa takie narzędzia: EBSCOhost Integrated Search oraz EBSCO Discovery Service.

Multiwyszukiwarka EBSCOhost Integrated Search (EHIS) pozwala na jednocześnie przeszukiwanie zasobów biblioteki poprzez jedno okienko wyszukiwawcze, które może być posadowione na stronie biblioteki. Umożliwia wyszukiwanie na jednej platformie w różnych źródłach elektronicznych prenumerowanych przez bibliotekę, w tym w bazach różnych dostawców, katalogu OPAC i pakietach wydawców. Wszystkie zasoby są podłączone zdalnie przy pomocy łączy (konektorów), a zapytanie wyszukiwawcze użytkownika jest wysyłane jednocześnie na serwery różnych dostawców do wszystkich podłączonych kolekcji, baz i serwisów i rezultaty z tych źródeł są wyświetlane na jednej platformie EBSCOhost. Multiwyszukiwarka EHIS zapewnia integrację zasobów biblioteki na jednej rozbudowanej platformie wyszukiwawczej EBSCOhost, aby umożliwić użytkownikowi szybkie, łatwe i intuicyjne wyszukiwanie i dzięki temu zwiększa efektywne wykorzystanie zasobów kupowanych przez bibliotekę. Obecnie wiele z tych zasobów jest dla użytkownika trudne do znalezienia, ponieważ są one ukryte w różnych serwisach na różnych platformach.

Funkcje multiwyszukiwarki:

- Opcje ekranu wyszukiwania podstawowego i zaawansowanego EBSCOhost
- Grupowanie rezultatów według tematyki i rodzajów publikacji
- Sortowanie wyników według stopnia trafności i daty
- Ograniczanie wyników według daty publikacji
- Szybkie wyświetlanie pierwszych wyników, podczas gdy pozostałe rezultaty są wyświetlane w miarę ich pojawiania się
- Opcja dodawania wyników do podręcznego folderu

- Możliwość zakładania indywidualnych kont do zapisywania strategii wyszukiwawczej, wyników wyszukiwań i wiele innych opcji dostępnych na platformie EBSCOhost.

EBSCO współpracuje z wiodącymi firmami w zakresie technologii metawyszukiwania, aby umożliwić przeszukiwanie największej liczby źródeł w branży informacji.

Drugim, bardziej kompleksowym narzędziem jest **metawyszukiwarka EBSCO Discovery Service (EDS)**. Jest to scentralizowany indeks metadanych z różnych źródeł posadowiony na serwerze EBSCO. Firma EBSCO zindeksowała ogromną liczbę źródeł i zebrała wszystkie metadane do nich od różnych wydawców. Poprzez stworzenie jednolitego indeksu zasobów informacyjnych biblioteki *EBSCO Discovery Service™* (EDS) zapewnia użytkownikom łatwy i skuteczny środek dostępu do wszystkich źródeł na jednej platformie wyszukiwawczej. EDS obejmuje metadane zarówno z wewnętrznych źródeł bibliotecznych jak i zewnętrznych zasobów, jak bazy danych różnych dostawców, pakiety, książki i publikacje różnych wydawców tworząc zindeksowany serwis o ogromnym wymiarze i szybkości. Nawet, jeśli kolekcja biblioteki jest bardzo obszerna pod względem rozmiaru i zakresu, to jej lokalne indeksowanie umożliwia wyjątkowo szybkie otrzymywanie rezultatów wyszukiwań. Zapytanie wyszukiwawcze użytkownika jest wysyłane do zbioru metadanych na serwerze EBSCOhost i rezultaty są wyświetlane na jednej platformie EBSCOhost.

Firma EBSCO zapewnia największą bazę metadanych z uwagi na to, iż jest agencją prenumeraty czasopism i agregatorem (bazy danych).

Zawartość serwisu EDS można odpowiednio konfigurować tak, aby umożliwić bibliotekom rozbudowanie i rozszerzenie serwisu dopasowując go indywidualnych potrzeb. EBSCO oferuje szeroki zakres opcji adaptacji serwisu w odniesieniu do podstawowych kolekcji metadanych jak również końcowego dostarczania wyników wyszukiwania.

Serwis EDS jest oparty o prostą, intuicyjną i niezwykle rozbudowaną platformę EBSCOhost®. Poprzez połączenie łatwości obsługi i szybkości EBSCOhost z EDS użytkownicy otrzymują najbardziej kompletne i wszechstronne narzędzie wyszukiwań. Serwis umożliwia użytkownikowi przeszukiwanie obszernego zbioru metadanych i łączy go do zawartości źródeł, do których ma prawo dostępu.

Cechy serwisu:

Głębsze i obszerniejsze indeksowanie w niż w jakimkolwiek innym serwisie

Więcej kompletnych metadanych z najlepszych źródeł

Wszystko, czego potrzebuje naukowiec, zebrane w jednym miejscu

Dostęp do całej kolekcji poprzez jeden, dobrze znany interfejs

Wyszukiwanie pełnotekstowe

Bardzo dobra współpraca EBSCO z wydawnictwami naukowymi

Szybki, łatwy dostęp do wszystkich pełnotekstowych zasobów biblioteki (elektronicznych i drukowanych): czasopism, publikacji, książek, zbiorów specjalnych, katalogu OPAC i wiele innych.

Biblioteki mogą zmienić wygląd komponentów interfejsu, w tym kolory, logo, opcje wyszukiwań, nazwę serwisu np. użytkownik może nie widzieć nazwy "*EBSCO Discovery Service*", a zamiast tego będzie widział nazwę uniwersytetu. Katalog biblioteki zostaje załadowany do serwisu EDS, co pozwala na sprawdzanie danych w katalogu w czasie realnym i codzienne uaktualnianie zmian w katalogu.

Właściwości EBSCO Service Discovery:

- Jeden prosty punkt dostępu przystosowany dla każdej biblioteki
- Szczegółowe metadane od wielu dostawców i wydawców (np. abstrakty i słowa kluczowe dostarczone przez autorów, hasła przedmiotowe itp.)
- Metadane pochodzące z dziesiątków tysięcy czasopism i milionów książek
- Pełne indeksowanie prenumerowanych przez bibliotekę baz danych *EBSCOhost*
- Okładki książek, opisy książek, opisy materiałów audiowizualnych, przypisy, objaśnienia, hasła przedmiotowe, opisy dla setek tysięcy publikacji
- Pełne indeksowanie najważniejszych prenumerowanych baz danych innych wydawców
- Katalog OPAC w pełni załadowany bezpośrednio do serwisu EDS, codziennie aktualizowany, kontrola dostępności publikacji w czasie rzeczywistym i możliwość przeszukiwania wraz z wszystkimi czasopismami i innymi źródłami poprzez jedno okienko do wyszukiwania

EBSCO Discovery Service (EDS) to kompleksowe rozwiązanie ujawniające zasoby biblioteki. Zapewnia prosty dostęp do wszystkich zasobów biblioteki poprzez jedno okienko do wyszukiwania. Jest potężnym narzędziem dla naukowców. Umożliwia znormalizowane dane, uporządkowane według stopnia relewancji, grupowanie, filtrowanie i porządkowanie wyników. Daje możliwość korzystania z folderów, eksportowania formatu cytowań, historii wyszukiwań i innych opcji dostępnych na platformie *EBSCOhost*.

**WNIOSKI I POSTULATY Z XXVIII KONFERENCJI PROBLEMOWEJ
BIBLIOTEK MEDYCZNYCH
„Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki
- model własnościowy a model otwarty”
Wrocław, 9-11 VI 2010 r.**

1. Powszechnie włączenie się bibliotek medycznych do projektu „Analiza funkcjonowania bibliotek naukowych w Polsce” i zorganizowanie warsztatów instruktażowych
2. Zweryfikowanie dotychczas stosowanych procedur selekcjonowania zbiorów w aspekcie współpracy w tym zakresie pomiędzy bibliotekami medycznymi
3. Upowszechnienie w środowisku macierzystych uczelni idei tworzenia repozytoriów instytucjonalnych. Współpraca z władzami, środowiskiem naukowym i administracją uczelni w zakresie wypracowania procedur pozyskiwania prac do repozytoriów i bibliotek cyfrowych
4. Aktywne włączenie się do polskiego i europejskiego obiegu informacji poprzez tworzenie oraz rejestrację repozytoriów i zamieszczanie w nich prac publikowanych przez bibliotekarzy
5. Nawiązanie współpracy z Wydawnictwem Lekarskim PZWL w celu wypracowania modelu doboru i warunków udostępniania podręczników medycznych w ramach projektu ibuk.pl
6. Wykorzystywanie zdigitalizowanych zbiorów w wypożyczeniach międzybibliotecznych, w szczególności w wypożyczeniach doktoratów
7. Podjęcie działań w celu wdrożenia w bibliotekach oceny bibliotekarzy w formie punktów edukacyjnych, np. za udział w konferencji, udział w projektach, itd. jako jednego z elementów ścieżki awansu zawodowego
8. Zwrócenie uwagi na potrzeby użytkowników niepełnosprawnych w bibliotekach i szkolenie personelu w zakresie ich profesjonalnej obsługi
9. Wyłonienie rady programowej XXIX Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych, Szczecin - PUM (2011)

E-LEARNING

Program, sprawozdanie, serwis fotograficzny Warsztatów e-nauczania: *Wykorzystanie platformy edukacyjnej Moodle w dydaktyce bibliotecznej*, które odbyły się w Łodzi w dniach 28-29 stycznia 2010 roku, zorganizowane przez doc. dr Zdzisława Piotra Szkutnika, dziekana Wydziału Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu i dr Ryszarda Żmudę, dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

UNIWERSYTET
MEDYCZNY
W ŁODZI

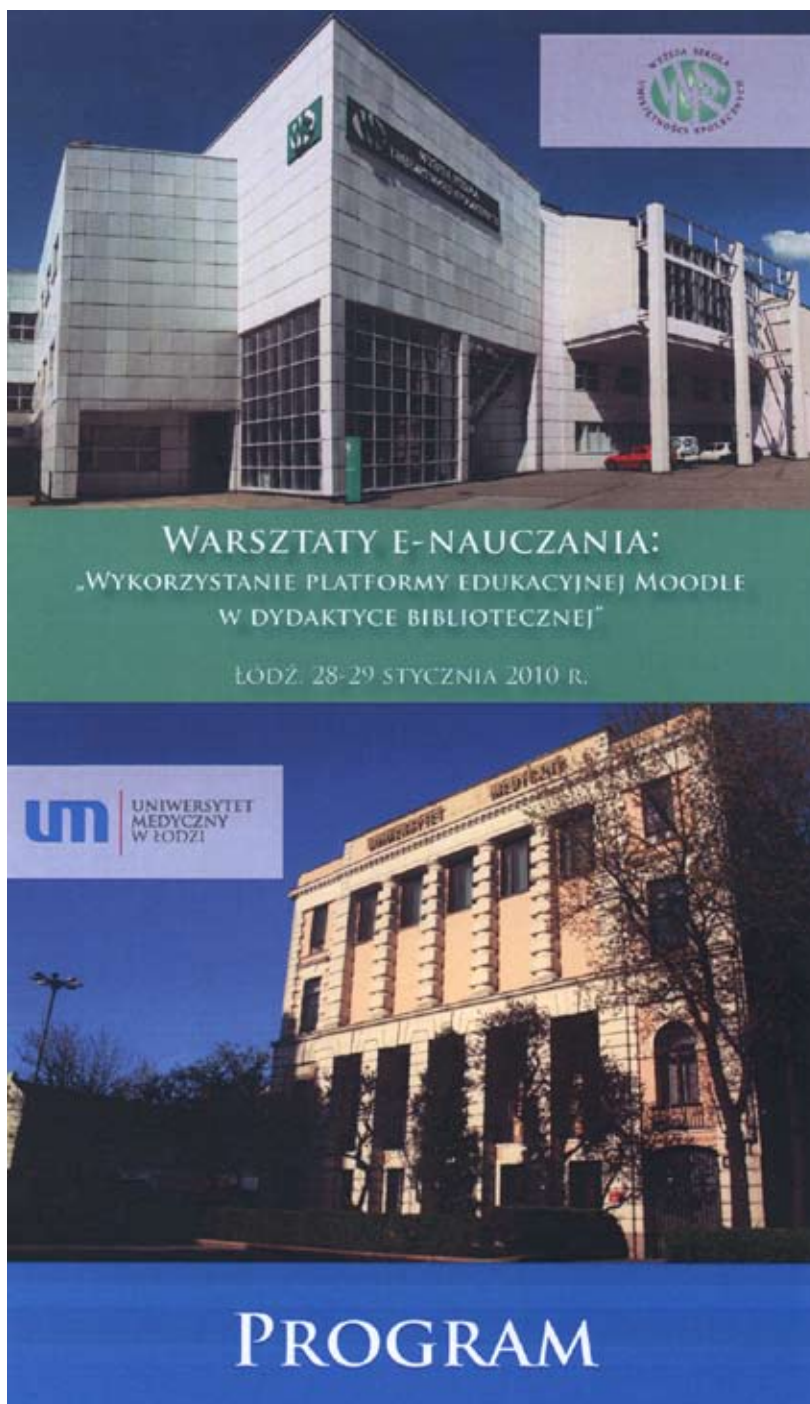
Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Gmach biblioteki uczelnianej

Wiosna 2010 rok - żonkile „Pola Nadziei”

um | **UNIwersYTET MEDYCZNY W ŁÓDZI**

OTWARCIE
28 stycznia 2010 roku (czwartek), godz. 9⁰⁰

PRZEWODNICZY OBRADOM
Prof. dr hab. Józef Kobos, Łódź – UM

POWITANIE GOŚCI, WYKŁADOWCÓW I UCZESTNIKÓW WARSZTATÓW
Dr Ryszard Żmuda, Łódź – UM
Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, Poznań – WSUS

WYSTĄPIENIA WŁADZ UCZELNI
Prof. dr hab. Anna Jegier,
Prorektor ds. Nauczania i Wychowania UM
Prof. dr hab. Adam Antczak,
Dziekan Wydziału Lekarskiego UM
Prof. dr hab. Jacek Bartkowiak,
Przewodniczący Rady Bibliotecznej UM
oraz Rady Programowej Forum Bibliotek Medycznych

WYKŁADY WPROWADZAJĄCE
godzina 9¹⁵-10⁰⁰
• Prof. dr hab. inż. Jerzy Mischke, Kraków – UE
„Rola kompetencji w zakresie przetwarzania informacji, a projekty szkolnictwa wyższego”.
godzina 10⁰⁰-10⁴⁵
• Doc. dr inż. Tomasz Saryusz-Wolski, Łódź – PŁ
„Przemiany w europejskim szkolnictwie wyższym wynikające z Procesu Bolońskiego, a nowe technologie uczenia się”.
• Dyskusja
Kawa/herbata

WARSZTATY

KOORDYNATOR

doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, Poznań – WSUS

godzina 1130-1430

- Mgr Anna Stanisławska-Mischke, Kraków – UE

- Dr Magdalena Ratalewska, Łódź – UŁ

„Tworzenie i realizacja scenariuszy szkoleń internetowych w środowisku Moodle”.

godzina 1430- 1515

Obiad

godzina 1515-1730

- Kontynuacja ww. problematyki przez mgr Annę Stanisławska-Mischke oraz dr Magdalenę Ratalewska

godzina 1900

Kolacja

29 stycznia 2010 roku (piątek), godz. 900

godzina 900-1115

- Mgr Maria Wilkin, Warszawa – UW

- Mgr Anna Żukowska, Warszawa – UW

„Zasoby interaktywne w Moodle’u – ocenianie”.

Kawa/herbata

godzina 1130-1345

- Mgr Magdalena Słocińska, Poznań – WSUS

„Quiz jako jedno z narzędzi warsztatu wykładowcy”.

godzina 1345

ZAKOŃCZENIE

Sala Senacka WAM

WRĘCZENIE CERTYFIKATÓW

Prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, Łódź – UM

PODSUMOWANIE

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, Poznań – WSUS

Dr Ryszard Żmuda, Łódź – UM

godzina 1430

Obiad

INFORMACJE OGÓLNE

ORGANIZATORZY

UNIWERSYTET MEDYCZNY W ŁODZI
BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Dyrektor: dr Ryszard Zmuda

WYŻSZA SZKOŁA UMIEJĘTNOŚCI
SPOŁECZNYCH W POZNANIU
WYDZIAŁ DZIENNIKARSTWA
I KOMUNIKACJI SPOŁECZNEJ
Dziekan: doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik

REJESTRACJA UCZESTNIKÓW

SALA SENACKA WAM,
Łódź, pl. Hallera 1, budynek 1, piętro I

OTWARCIE

28 stycznia 2010 roku, godz. 9³⁰
SALA TRADYCJI WAM
Łódź, pl. Hallera 1, budynek 1, piętro I

MIĘJSCA WARSZTATÓW

CENTRUM
INFORMATYCZNO-TELEKOMUNIKACYJNE
UNIWERSYTETU MEDYCZNEGO W ŁODZI
Łódź, pl. Hallera 1, budynek 1, parter, sala 23

NOCLEGI/ZAKWATEROWANIE

HOTEL MAZOWIECKI **
Łódź, ul. ul. 28 Pułku Strzelców Kaniowskich
53/57 tel. 42 637 43 33,
e-mail: mazowiecki@centrumhotele.pl
www.centrumhotele.pl

HOTEL REYMONT ***

ul. Legionów 81,
tel. 42 633 80 23,
e-mail: reymont@hotelewam.pl
www.hotelreymont.com

DOJAZDY DO HOTELOW:

DWORZEC PKP ŁÓDŹ – FABRYCZNA

HOTEL MAZOWIECKI** – Autobus linii nr 88
ma przystanek przy hotelu

HOTEL REYMONT*** – Jeden przystanek
tramwajem linii nr 9, 12, 13 do skrzyżowania
Zielona/Kościuszki, następnie przeładka
w tramwaj linii nr 2 w stronę Chochota
(Legionów/Sw. Józefa).

DWORZEC PKP ŁÓDŹ – KALISKA

HOTEL MAZOWIECKI** – Autobus linii nr 86
do skrzyżowania Żelazowskiego/ 28 Pułku
Strzelców Kaniowskich

HOTEL REYMONT*** – Tramwaj linii nr 12
do skrzyżowania Kościuszki/Zielona, następnie
przeładka w tramwaj linii nr 2 w stronę Cho-
chota (Legionów/Sw. Józefa), albo tramwaj linii
10, 14 do skrzyżowania Mickiewicza/Kościuszki,
następnie przeładka w tramwaj linii nr 2
w stronę Chochota (Legionów/Sw. Józefa)

OBIADY

KANTYNA/BUFET WAM
Łódź, pl. Hallera 1

KOLACJA

RESTAURACJA ART DECO
w hotelu Reymont
Łódź, ul. Legionów 81

UNIWERSYTET
MEDYCZNY
W ŁODZI

UNIWERSYTET MEDYCZNY
W ŁODZI

AL. KOŚCIUSZKI 4
90-419 ŁÓDŹ

TEL.: 42 632 21 13
FAX: 42 630 07 07
WWW.UMED.PL

WYŻSZA SZKOŁA
UMIEJĘTNOŚCI SPOŁECZNYCH
W POZNANIU

UL. GŁOGOWSKA 26
60-734 POZNAŃ

TEL: 61 886 28 01
FAX: 61 886 28 19
WWW.WSUS.PL

Dr Ryszard Żmuda
Łódź - UM

**WARSZTATY ELEKTRONICZNEGO NAUCZANIA
W UNIWERSYTECIE MEDYCZNYM W ŁODZI
(28-29 I 2010 R.)**

Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi oraz Wydział Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu zorganizowały w dniach 28-29 stycznia 2010 roku w Łodzi, w gmachu byłej Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. prof. Bolesława Szareckiego (pl. gen. broni Józefa Hallera 1)¹, ogólnopolskie warsztaty e-nauczania pt.: *Wykorzystanie platformy edukacyjnej Moodle w dydaktyce bibliotecznej*.

Pierwszej – uroczystej części – warsztatów przewodniczył prof. dr hab. Józef Kobos, Łódź-UM, który w zagajeniu powiedział m.in.:

„Dzisiejsze warsztaty poświęcone są nowoczesnemu spojrzeniu na edukację, nie tylko w zastosowaniu do spraw bibliotecznych, ale także wszędzie tam, gdzie istnieje możliwość nauczania na odległość, tzw. e-learningu. Metoda ta jest przyjazna dla wykładowców i studentów. Dobrze, że wśród nas są również przedstawiciele różnych kierunków studiów z wielu wydziałów.

Myślę, że wszędzie tam, gdzie nie istnieje konieczność wprowadzenia tzw. godzin kontraktowych można zastosować platformę Moodle. Jest to oprogramowanie Open Source, praktycznie dostępne dla każdego, z użyciem ulubionej wyszukiwarki”.

Następnie słowa powitania skierował do zgromadzonych dyrektor biblioteki uczelnianej dr Ryszard Żmuda: „Wielce Szanowni Państwo! Serdecznie witam Dostojnych Gości, Znakomitych Wykładowców i Drogich Uczestników warsztatów elektronicznego nauczania, które zostały zorganizowane w Łodzi akademickiej, obchodzącej jubileusz 65-lecia w 2010 roku, mieście czterech kultur, przez Bibliotekę Główną UM oraz Wydział Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej WSUS.

Wykładowcami są nauczyciele akademicy: z Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Politechniki Łódzkiej, Uniwersytetu Łódzkiego, Wyższej Szkoły Umiejętności Społecznych w Poznaniu

¹ W 2002 roku utworzono z połączenia akademii medycznych (cywilnej – AM i wojskowej – WAM) Uniwersytet Medyczny w Łodzi

i Uniwersytetu Warszawskiego, a uczestnikami warsztatów: dyrektor, wicedyrektorzy, kierownicy i pracownicy bibliotek uczelni medycznych (z Białegostoku, Bydgoszczy, Gdańska, Katowic, Krakowa, Lublina, Łodzi, Poznania, Szczecina, Warszawy i Wrocławia) oraz z Instytutu Medycyny Pracy w Łodzi i Uniwersytetu Adama Mickiewicza z Poznania.

Otwarcie warsztatów uświetniły swoją obecnością Władze naszej Uczelni: prof. dr hab. Anna Jegier, Prorektor ds. Nauczania i Wychowania – witamy Panią Rektor -, prof. dr hab. Adam Antczak, Dziekan Wydziału Lekarskiego, prof. dr hab. Dariusz Moczulski, Prodziekan ds. Dydaktyki Wydziału Wojskowo-Lekarskiego, prof. dr hab. Jan Czernicki, Prodziekan ds. Dydaktyki Wydziału Fizjoterapii, prof. dr hab. Alina Morawiec-Sztandera, Prodziekan ds. Nauki Wydziału Fizjoterapii, prof. dr hab. Joanna Szczepańska, Prodziekan ds. Dydaktyki Wydziału Lekarsko-Dentystycznego, prof. dr hab. Andrzej Głabiński, Prodziekan ds. Kształcenia Wydziału Nauk Biomedycznych i Kształcenia Podyplomowego, prof. dr hab. Józef Kobos, Pełnomocnik Rektora ds. Krajowej Struktury (Ram) Kwalifikacji, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, Przewodniczący Rady Bibliotecznej i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych* oraz wiele innych osobistości z różnych jednostek organizacyjnych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Wśród VIP-ów gościliśmy również dyrektorów: mgr inż. Błażeja Fereta, Przewodniczącego ŁASB, mgr inż. Piotra Szeplińskiego (LODMAN), mgr Elżbietę Skubałę z Politechniki Łódzkiej oraz mgr Małgorzatę Kosińską z Akademii Muzycznej w Łodzi.

Z zaproszonych osób zabrakło przedstawicieli Wydziału Farmaceutycznego UM, Katedry Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego oraz kilku innych łódzkich bibliotek naukowych.

Wszystkich Państwa bardzo serdecznie witam i dziękuję za przybycie do nas. Bardzo wysoko sobie cenimy obecność tak znamienitych Gości, Wykładowców i Uczestników warsztatów, którzy przyjechali do Łodzi z odległych stron naszego kraju.

Uprzejmie proszę doc. dr Zdzisława Piotra Szkutnika, Dziekana Wydziału Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej WSUS z Poznania, współorganizatora warsztatów, o kilka słów refleksji o wykładowcach i problematyce warsztatów.

- doc. dr Z. P. Szkutnik – „Bardzo serdecznie witam Państwa! Nazwano mnie współorganizatorem, ale wiedzą Państwo, że ten ciężar ponosił Dyrektor Ryszard Żmuda i Państwa Uczelnia. Czujemy się zaszczytzeni, że możemy gościć w Łodzi.

Polska jest sygnatariuszem deklaracji porozumienia w zakresie szkolnictwa wyższego. W związku z tym ciąży na naszym kraju pewne obowiązki, bardzo skrótowo sygnalizując pewne kwestie, chciałbym powiedzieć, że w procesie bolońskim nastąpiło przeniesienie punktu ciężkości w kształceniu systemu nauczania na rozwijanie

umiejętności uczenia się studenta. Nastąpiła duża zmiana, ponieważ odchodzimy od systemu takiego stacjonarnego układu w sensie liniowym na stylizowanie studenta. Zmienia się rola wykładowcy, źródła informacji, na organizatora procesu kształcenia, który będzie pomagał studentowi opanować wiedzę, prowadząc po wcześniej zaprojektowanej przez siebie ścieżce, ale dopuszczając samodzielność studenta. Podkreślam to specjalnie, ponieważ ten materiał, którym dysponują pracownicy bibliotek medycznych szczególnie przystaje do tego zadania. Jest szansa szczególnie dla różnych źródeł informacji, zwłaszcza elektronicznej i technik korzystania z niej.

Od tej strony patrząc jest to sytuacja idealna, będziemy powoli zmieniać nacisk, przechodząc od form sprzyjających temu behawiorystycznemu podejściu na konstruktywistyczne czyli na uaktywnianie studenta. Platforma Moodle wręcz idealnie do tego się nadaje, ponieważ jeżeli przyjrzymy się zasobom Moodle, narzędziom, które posiada, to 1/3 tych zasobów obsługuje właśnie tę behawioralną część statyczną powiedziałbym klasyczną, 2/3 właśnie to konstruktywizm. To właśnie zależy w procesie bolońskim, zresztą to świetnie będzie wyjaśniał doc. Tomasz Saryusz-Wolski, którego zaprosiliśmy na wystąpienie tutaj. Cieszymy się, że trafiliśmy do Uczelni, której Władze są bardzo otwarte. Akceptują ten cel dzięki czemu możemy się tutaj dobrze czuć. Jesteśmy tutaj także z powodu dynamiki dyrektora Ryszarda Żmudy i jego zespołu. Tylko cztery miesiące minęły a spotykamy się, żeby już go zrealizować. Jestem pełen uznania dla jego inicjatyw i realizacji podejmowanych przedsięwzięć. We wrześniu 2009 roku rozmawialiśmy, tam pojawił się ten wniosek zorganizowania warsztatów w Łodzi.

Będziemy mieli okazję wysłuchać bardzo dobrych wykładowców, najlepszych w tej dziedzinie: prof. Jerzy Miszke, to już ikona, w ich środowisku wszystkich, którzy badali technologie elektronicznego nauczania, Pan doc. Tomasz Saryusz-Wolski jako członek zespołu ekspertów bolońskich przekaze nam informacje na temat wszystkich zmian, które się w nich dokonują, bezpośrednio ze źródła. Z pierwszej ręki się o tym dowiemy. Panie, które poprowadzą warsztaty, Pan Żmuda tutaj wymienił Łódź, Kraków, Warszawę, Poznań, to są osoby, które wyjątkowo dobrze obeznane są w tym wszystkim, to są praktycy, nazwiska znane z literatury przedmiotu i pojawiające się często na konferencjach, to są najlepsi z najlepszych.

Myślę, że Państwo wiele skorzystają. Bo chcielibyśmy wszyscy, aby dydaktyka biblioteczna uprawiana przez nas przynosiła satysfakcję. Będziemy mieli świadomość, że postępujemy zgodnie z trendami, oczekiwaniami, że wprowadzamy nowoczesność.

Informatycy biblioteki uczelnianej dołożyli wszelkich starań, żebyśmy mieli najnowszą wersję Moodle, ażeby każdy miał założone konto, wykładowcy również. Wszystko jest przygotowane. Zobacz Państwo, że powinno to zagrać. Będziecie zadowoleni nie ma wątpliwości. Więc życzę Wam wszystkim jako zespołowi

satysfakcji z tego spotkania, jednocześnie wyrażam przekonanie, że wyjadą Państwo zadowoleni. Dziękuję jeszcze raz.”

Okolicznościowe przemówienia wygłosili:

- prof. dr hab. Anna Jegier: „Panie Przewodniczący, Szanowni Państwo! Kilka zdań pod adresem Państwa w imieniu Władz rektorskich i całej społeczności Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Chciałabym bardzo serdecznie powitać wszystkich przybyłych do nas do Łodzi na warsztaty elektronicznego nauczania. Wszyscy jak tutaj jesteśmy, wiemy, że elektroniczne nauczanie, to nie tylko teraźniejszość, ale przyszłość.

To jest metoda nauczania, która spisuje się świetnie i daje nam takie efekty jak m.in. możliwość dowolnego wyboru, zmniejsza odległość od danego źródła wiedzy, daje nam możliwość korzystania z tego często przez dwadzieścia cztery godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu. Wreszcie źródła tej wiedzy stają się dla nas po prostu bliższe.

W związku z tym, że wpisuje się wszystko świetnie w deklarację bolońską, której jesteśmy sygnatariuszami, myślę, że Państwa czas tutaj poświęcony nie będzie czasem straconym, wręcz przeciwnie. Gratuluję organizatorom i życzę wszystkim owocnych obrad.”

- prof. dr hab. Adam Antczak - podkreślił walory nauczania online i jego efekty w naszej Uczelni.

- prof. dr hab. Jacek Bartkowiak: „Pani Rektor, Panie Przewodniczący, Szanowni Państwo! Chciałbym wszystkich bardzo serdecznie przywitać na warsztatach elektronicznego nauczania. Przeczytałem w czasopiśmie, że biblioteka jest sercem uczelni². Z racji funkcjonowania w Radzie Bibliotecznej naszej Uczelni, stwierdzam, że jest to bardzo oczywista obserwacja. Doceniamy ogrom wysiłków pracowników, kierownictwa biblioteki, aby w tych warunkach finansowych i organizacyjnych wnieśli na poziom standardów, które obowiązują i to się udało. Jednym z tych przedsięwzięć jest właśnie elektroniczne nauczanie studentów inicjatywa, która dzisiaj jest realizowana.

Wszystkim uczestnikom tych warsztatów, życzę sukcesu i satysfakcji, ze zdobytej wiedzy, a organizatorom powodzenia w realizacji tego nauczania.”

Wykłady wprowadzające zaprezentowali: prof. dr hab. inż. Jerzy Mischke, Kraków – AGH: *Rola kompetencji w zakresie przetwarzania informacji, a projekty szkolnictwa wyższego* i doc. dr inż. Tomasz Saryusz-Wolski, Łódź – PŁ: *Przemiany w europejskim szkolnictwie wyższym wynikające z Procesu Bolońskiego, a nowe technologie uczenia się*.

W pierwszej części dostępnej dla wszystkich zainteresowanych, która odbyła się w Sali Tradycji Wojskowej Akademii Medycznej uczestniczyło ok. 60 osób. TV

² Ryszard Ż m u d a : Biblioteka jest sercem Uczelni. *Biul. Inf. UM* 2009 Vol. 2 nr 10 s. 16-19

Toya przeprowadziła wywiady z Rektorem Anną Jegier i z Dziekanem Zdzisławem Piotrem Szkutnikiem. Radio Łódź informowało na swojej antenie o odbywającej się konferencji. Także na łamach *Biuletynu Informacyjnego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi* zamieszczono sprawozdanie i serwis fotograficzny na ten temat³.

Po przerwie na kawę/herbatę odbyła się druga dwudniowa robocza część warsztatów, którą koordynował doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, Poznań – WSUS, która została przeprowadzona w Centrum Informatyczno-Telekomunikacyjnym Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Wzięło w niej udział 21 osób, ponieważ taką ilość komputerów dysponowała udostępniona nam Pracownia Komputerowa. Zainteresowanych było więcej. Biorąc ten fakt pod uwagę, rozważana jest możliwość zorganizowania drugiej tury warsztatów.

Zajęcia dydaktyczne poprowadzili: mgr Anna K. Stanisławska-Mischke, Kraków-UE i dr Magdalena Ratalewska, Łódź-UŁ: „*Tworzenie i realizacja scenariuszy szkoleń internetowych w środowisku Moodle*”; mgr Maria Wilkin i mgr Anna Żukowska, Warszawa-UW: „*Zasoby interaktywne w Moodle’u – ocenianie*”; mgr Magdalena Słocińska, Poznań-WSUS: „*Quiz jako jedno z narzędzi warsztatu wykładowcy*”.

Konspekt treści programowych:

- doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik: I. Oczekiwania wobec warsztatów: *Moodle w dydaktyce bibliotecznej*. 1. Zarysowanie tła: - zwrócenie uwagi na tendencje w szkolnictwie wyższym do podnoszenia jakości edukacji - powiązanie z wymogami Procesu Bolońskiego, zwłaszcza z nowymi technologiami uczenia się. 2. Scenariusze szkoleń internetowych jako alternatywa kształcenia tradycyjnego. 3. Rodzaje materiałów i narzędzi w *Moodle’u*: - wspierające: „system nauczania” (związki z teorią behawioryzmu); moduły statyczne (6) – strony testowe, strony internetowe, odnośniki do dowolnych zasobów znajdujących się w Internecie, pliki multimedialne, etykiety, katalog kursu, - wspomagające „uczenie się” (związki z koncepcją filozoficzno-pedagogiczną konstruktywizmu); moduły interaktywne (11) pozwalające na aktywną naukę ukierunkowaną pojawiającymi się pytaniami, testami czy obowiązkiem przesyłania plików. Są to m.in. takie zasoby Moodle’a, jak: zadania, dziennik, lekcja, quiz, ankieta, strony wiki, warsztaty, słownik. II. Podsumowanie efektów przeprowadzonych warsztatów, w tym: nakreślenie zakresu problematyki dla następnego cyklicznego spotkania.

- mgr Anna Stanisławska-Mischke: 1. Analiza potrzeb uczestników szkolenia. Podsumowanie w postaci 2-4 możliwych scenariuszy szkoleń internetowych na przykładzie szkolenia bibliotecznego. 2. Zasady projektowania e-szkoleń.

³ Ryszard Żmuda : Warsztaty e-nauczania w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi. *Biul. Inf. UM* 2010 Vol. 3 nr 1 s. 10-11, il., portr.; zob. też wersje online (<http://www.bg.umed.lodz.pl>)

3. Przygotowanie e-materiałów. Planowanie aktywności uczestników e-szkoleń. Podsumowanie.

- dr Magdalena Ratalewska: - Filozofia e-learningu i filozofia moodle'a. – Zasady projektowania serwisów internetowych. – Przygotowanie e-materiałów informacyjnych, dydaktycznych, aktywizujących i sprawdzających, - Planowanie aktywności uczestników e-kursów, - organizacja pracy uczestników e-kursów.

- mgr Maria Wilkin: 1. Rola oceniania w procesie nauczania: - ocenianie jako ważna dziedzina współdziałania, - warunki sprzyjające współpracy. 2. Specyfika oceniania w e-nauczaniu: - odmienne warunki współdziałania, - konsekwencje tego dla oceniania. 3. Rola oceniania kształtującego w e-nauczaniu. 4. Formy oceniania w e-nauczaniu – możliwości, rola, trudności: a. Ocenianie automatyczne (testy): - rodzaje zadań zamkniętych, - na co zwracać uwagę przy tworzeniu testów, - przykłady złych zadań zamkniętych. b. ocenianie przez nauczyciela (zadania zamknięte): - rola zadań zamkniętych w procesie uczenia się, - dwa scenariusze zadań zamkniętych, - edukacyjne korzyści.

- mgr Anna Żukowska: 1. Wybrane składowe Moodle (dające możliwości oceniania) – konfiguracja, umieszczanie na kursie, podgląd studenta, sposób oceniania – prezentacja (forum, zadania, quiz). 2. Praktyczne ćwiczenia – wykonywane przez kursantów: dodawanie składowych, ocenianie kolegów, podgląd już wystawionych ocen. 3. Arkusz ocen – wyświetlanie ocen, sposób liczenia oceny końcowej, widoczność ocen, kategorie, skala ocen (używanie i tworzenie), „ręczne” wpisywanie ocen (od strony arkusza).

- mgr Magdalena Słocińska: Samodzielne projektowanie quizu przez uczestników – narzędzia służące do projektowania quizu, - etapy, możliwości oceniania, - stworzenie quizu i nabycie umiejętności tworzenia różnych typów pytań.

Na zakończenie, w Sali Senackiej WAM, nastąpiło podsumowanie warsztatów przez doc. dra Zdzisława Piotra Szkutnika i dr Ryszard Żmudę oraz wręczenie przez prof. dr hab. Jacka Bartkowiaka n/w osobom 21 Certyfikatów, dokumentujących ukończenie warsztatów e-nauczania w Łodzi:

mgr Iwona Adach, Lublin - UM
mgr Bogumiła Bruc, Łódź-UM
mgr Dagmara Budek, Szczecin-PAM
mgr Jolanta Cieśla, Kraków-CM UJ
mgr Agnieszka Czarnicka, Warszawa-WUM
mgr Jarosław Dybała, Wrocław-AM
mgr Wioletta Dyjaś, Katowice-SUM
mgr inż. Monika Fiedorowicz, Białystok-UM
mgr Małgorzata Florianowicz, Gdańsk-GUMed

mgr Ewa Grzędziewska, Poznań-UM
mgr Emilia Karwasińska, Poznań - UAM
mgr Piotr Karwasiński, Poznań - UAM
mgr Ireneusz Korfel, Kraków-CM UJ
mgr inż. Witold Kozakiewicz, Łódź-UM
mgr Teresa Krzyżaniak, Bydgoszcz-CM UMK
mgr Monika Kubiak, Bydgoszcz – CM UMK
mgr Małgorzata Omilian-Mucharska, Gdańsk- GUMed
mgr Anna Radomska, Łódź - IMP
mgr inż. Edyta Rogowska, Szczecin-PAM
mgr Iwona Stebner, Poznań - UM
mgr Marzena Świerczyna, Wrocław-AM

Poprosiłem mgr Renatę Sławińską, dyrektora Biblioteki Głównej Akademii Medycznej we Wrocławiu, koordynatora ujednolicenia w skali kraju treści programowych zajęć dydaktycznych prowadzonych w bibliotekach uczelni medycznych, aby zorganizowała ankietę na temat uwag uczestników o warsztatach, które odbyły się w Łodzi. Otrzymałem n/w tekst:

Podsumowując: - warsztaty uznano za dobrze przygotowane organizacyjnie, potrzebne i udane, - wskazano na konieczność przeprowadzenia kolejnych warsztatów, z nastawieniem na ćwiczenia praktyczne (zamieszczanie materiałów na platformie, zakładanie kont, zarządzanie kontami, weryfikacja zdobytej wiedzy), o ile to możliwe w mniejszych grupach, - należy ustalić wspólną, szczegółową koncepcję e-learningu, - kolejne warsztaty powinny zostać przeprowadzone w oparciu o nadesłane wcześniej, zweryfikowane i ujednolicone materiały.

Warsztaty powinny poprzedzić spotkanie zespołu koordynacyjnego z przedstawicielami bibliotek w celu ustalenia pewnych podstawowych kwestii, w tym: 1. miejsca/miejsc posadowienia szkolenia, 2. sprawy ewentualnej wspólnej platformy i administracji samą platformą, 3. podziału kursu na uczelnie (struktura kursu), 4. przyjęcia ostatecznej koncepcji organizacji kursu w zakresie: wspólnych treści, prezentacji własnych oraz zarządzanie kontami uczestników, 5. prowadzących i zakresu ich zadań, 6. sposobu prezentacji treści (html czy pdf), 7. sposobu weryfikacji znajomości treści (test, zadania otwarte?) i założeń dotyczących rodzaju, liczby i wagi pytań.

Nadesłane szczegółowe odpowiedzi.

Białystok: Warsztaty e-nauczania w Łodzi cechowały się bardzo dobrym przygotowaniem organizacyjnym. Uczestnicy mieli możliwość zdobycia nowych umiejętności poprzez praktyczne zajęcia przy komputerze. Zespół osób prowadzących ćwiczenia był profesjonalny i w przystępny sposób przekazywał wiedzę uczestnikom szkolenia.

Bydgoszcz: Plusy: - dobra organizacja, - ciekawe, - profesjonalne. Minusy: - za duże grupy (dwóch prowadzących, którzy nie do końca mogli przekazać wszystko co chcieli, można było przeprowadzić to, np. w dwóch grupach, po połowie z każdą prowadzącą osobą) – nie wykorzystany potencjał osób prowadzących, - za dużo teorii, - materiały z pierwszego dnia miały być dostępne na serwerze przez tydzień po Warsztatach, niestety nie były dostępne⁴. Właściwie dostępne były tylko te dotyczące Quizu, - można się zastanowić nad przeprowadzeniem takich Warsztatów na odległość.

Gdańsk: 1. Warsztaty oceniamy jako przygotowane i prowadzone bardzo profesjonalnie. Zarówno część teoretyczna, jak i ćwiczenia przybliżyły nam miejsce i rolę biblioteki we wspomaganiu umiejętności uczenia się. Materiały i zajęcia praktyczne były jednak mocno rozbudowane i z racji możliwości zbyt skondensowane w czasie. Niestety zbyt małe pomieszczenie wpływało negatywnie na komfort zajęć. W związku z powyższym, chciałobyśmy zasugerować, by kolejne spotkanie warsztatowe zorganizowano bez rozszerzenia liczby uczestników. Zabrakło nam także możliwości dyskusji i wymiany poglądów w trakcie ćwiczeń.

2. Na etapie przygotowań kursów dla doktorantów widzimy potrzebę ustalenia zasad, które pozwolą na zaprojektowanie szkoleń w jednolitej konwencji. Obawiamy się, że szerokie możliwości, jakie daje platforma Moodle, mogą przyczynić się do zbyt dużego zróżnicowania poszczególnych części kursu. Żałujemy, że w trakcie warsztatów nie było możliwości zapoznania się z dotychczas nadesłanymi modułami szkoleniowymi i przeprowadzenia ćwiczeń w oparciu o te materiały. Formułowanie dalszych uwag i propozycji szczegółowych rozwiązań będzie możliwe dopiero po udostępnieniu każdej placówce dotychczas przygotowanych materiałów wraz z częścią pytań kontrolnych. Wtedy też będzie można ocenić ich spójność i ujednolicić poziom.

Katowice: Warsztaty rzuciły światło na możliwości platformy Moodle i jednocześnie uzmysłowiły uczestnikom, jak dużego zakresu wiedzy i umiejętności wymaga przygotowanie kursów pomocnych w dydaktyce bibliotecznej. Wykładowcy starali się przekazać maksimum istotnych informacji o samej platformie i zasadach, którymi należy kierować się przy tworzeniu kursu, podkreślając przede wszystkim wybór rodzaju e-szkolenia, określenie jego celu i ukierunkowanie na potrzeby biblioteki.

W części praktycznej warsztatów mgr Anna Stanisławska-Miszke i dr Magdalena Ratalewska zwracały uwagę, na kolejne kroki wdrażania platformy, a więc opracowanie planu działania, obejmującego szczegółową koncepcję szkolenia, wybór treści i metod nauczania, sformułowanie dokładnego scenariusza, a następnie stworzenie pliku (za pomocą różnorodnego oprogramowania), które dopiero można zaimplementować na platformę Moodle. Oddzielnym i obszernym zagadnieniem jest

⁴ Przyczyna – żądanie przez prelegentów z Krakowa dodatkowej dopłaty 5 000 zł

przygotowanie narzędzi do oceny wiedzy, jaką posiadał student w trakcie e-szkolenia, czyli opracowanie testów, quizów itp.

Moim zdaniem, styczniowe warsztaty były na pewno doskonałym wstępem do dalszego etapu nauki dla bibliotekarzy, w większości po raz pierwszy stykających się z szerokim zagadnieniem e-nauczania i samej platformy Moodle. Uważam, że tego rodzaju szkolenia powinny być kontynuowane.

Kraków: W naszej opinii kurs, w którym uczestniczyliśmy wprowadził w tematykę szkoleń zdalnych (e-learning) na poziomie podstawowym. Oceniamy platformę Moodle jako bardzo pożyteczne narzędzie do wykorzystania w bibliotekach szkolących użytkowników. W przyszłości mogłoby ono być wykorzystane jako wspólna platforma nauczania studentów, doktorantów itp. w bibliotekach medycznych. Przy współpracy tychże bibliotek można zbudować wspólnie kanon szkoleń organizowanych przez biblioteki lub uczelnie. Wymagałoby to dalszych szkoleń.

Poznań: Pierwszy raz pracowałam na platformie Moodle, nie było to proste bo dla nas nowe, byłoby dobrze gdyby już były posadowione materiały do kształcenia doktorantów, wtedy te ćwiczenia byłyby efektywniejsze. Warsztaty i wprowadzające referaty dot. nowoczesnego kształcenia były interesujące i powinny być dalej kontynuowane. Nauki nigdy nie za wiele.

Szczecin: W mojej opinii warsztaty były bardzo potrzebne. Ciekawe były dwa pierwsze wystąpienia. Dotyczyły tematyki ogólnej, ale powszechnie niezbyt dobrze znanej. Dobrze poprowadzone były również ćwiczenia przez Magdalenę Słocińską oraz Marię Wilkin i Annę Żukowską. Miały najbardziej praktyczny wymiar. Najmniej przydatna była część prowadzona przez Annę Stanisławską-Mischke oraz Magdalenę Ratalewską – zbyt ogólna tematyka i teoretyczny charakter – niezbyt trafiona – biorąc pod uwagę, że kierowana do osób, które od wielu lat zajmują się dydaktyką.

Warszawa: Same wykłady i część praktyczna pozostają bez zarzutu. Oczekiwaliśmy jednak, że ćwiczyć będziemy na platformie, gdzie umieszczone będą przesłane przez nas materiały, a przynajmniej część spotkania dotyczyć będzie ogólnopolskiego programu szkoleń dla doktorantów. Tymczasem warsztaty poświęcone zostały jedynie funkcjonalności samej platformy, bez słowa komentarza na temat realizacji ogólnopolskiego przedsięwzięcia.

Wrocław: Warsztaty należy uznać za udane jeśli chodzi o zainicjowanie wspólnych działań w zakresie szkoleń e-learningowych. W przeważającej części wystąpień dominowała wiedza teoretyczna. Jeśli chodzi o część praktyczną, która jest bardzo przydatna do przeniesienia na przestrzeń on-line, była niewystarczająca.

Prowadzący ćwiczenia udostępnili uczestnikom konta już przez nich założone z naszymi danymi personalnymi. Od strony praktycznej nie tworzyliśmy zarówno kont dla użytkowników indywidualnych, jak i grupowych. Uważam, że powinno zostać to uwzględnione. Powinno odbyć się ponowne szkolenie uzupełniające i przypominające poruszanie się po kursach tworzonych na platformie. Tych ćwiczeń praktycznych

z możliwością jakie daje Moodle było bardzo mało i nie dla wszystkich zostały pokazane w czasie warsztatów. Można jednak uznać, że warsztaty były dobrym wprowadzeniem w tą interesującą i przyszłościową tematykę.

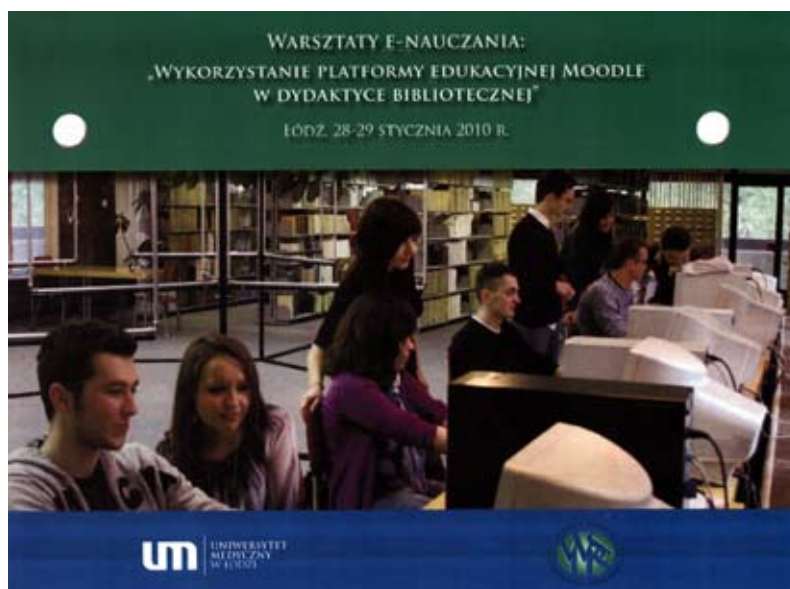
Reasumując należy podkreślić, że platforma edukacyjna Moodle może być również wykorzystana do prowadzenia innych przedmiotów i kursów szkoleniowych. W naszej książnicy informujemy także o sposobach korzystania z baz danych i katalogów komputerowych (<http://kurs.bg.umed.lodz.pl>).

Sądzę, że tematyka wykładów, prezentacji i ćwiczeń przeprowadzonych w Łodzi, powinna być pomocna bibliotekom uczelnianym w Polsce, które prowadzą: „Przysposobienie biblioteczne” dla studentów I roku wszystkich kierunków studiów oraz „Informację naukową” dla doktorantów.

Jestem bardzo wdzięczny Władzom naszej Uczelni, Autorom wykładów, prezentacji i ćwiczeń, Przewodniczącemu obrad, Współorganizatorowi i koordynatorowi warsztatów, za uświetnienie swoją obecnością naszego edukacyjnego przedsięwzięcia, które uważam za udane⁵.

Sprawne zorganizowanie warsztatów zależało od wielu osób, m.in. z Wydziału Wojskowo-Lekarskiego, Centrum Informatyczno-Telekomunikacyjnego, Biura Promocji i Wydawnictw oraz Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

Wszystkim należą się podziękowania.

⁵ Zob. serwis fotograficzny z warsztatów e-nauczania w Łodzi s. 609-645

LEKSYKON BIOGRAFICZNY UCZONYCH

Prof. dr hab. med. Michał Andrzej KARASEK (1937-2009) lekarz, histolog, endokrynolog, morfolog, nauczyciel akademicki, promotor rozpraw doktorskich i prac magisterskich, recenzent dysertacji i dorobku naukowego kandydatów do tytułu profesora, autor/współautor licznych publikacji, redaktor czasopism, serii wydawniczej i prac zbiorowych, członek krajowych i międzynarodowych towarzystw naukowych, organizator i kierownik Pracowni, Samodzielnej Pracowni, Zakładu Mikroskopii Elektronowej Akademii Medycznej w Łodzi, afiliowanych do kilku jednostek organizacyjnych AM/UM, następnie Zakładu Neuroendokrynologii Katedry Endokrynologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, doktor honoris causa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, przewodniczący wielu gremiów, w tym: m.in. Rady Bibliotecznej AM/UM i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych*.

Urodził się 26 września 1937 roku w Łodzi w rodzinie inteligencji pracującej Pawła Karaska i Stanisławy z domu Lisiecka. Ojciec był dyrektorem Centrali Tekstylno-Odzieżowej w Łodzi, a matka główną księgową. Siostra Anna (ur. 1 III 1946), jest doktorem prawa, radcą prawnym, starszym wykładowcą Katedry Postępowania Cywilnego w Uniwersytecie Łódzkim. Żonaty od 1966 roku z Ewą Julianną Marią Schmidt z domu Malina, magistrem biochemii. Córką Magdaleną (ur. 18 V 1971) jest absolwentką filologii angielskiej UŁ.

Do Szkoły Podstawowej Nr 132 w Łodzi uczęszczał w latach 1945-1950, następnie kontynuował naukę w VIII Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcącym w Łodzi (1950-1954). Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1954 roku. Studiował (1954-1960), dyplom i tytuł lekarza medycyny uzyskał (14 XII 1960), doktoryzował się (28 II 1967) i habilitował (19 VI 1973) na Wydziale Lekarskim Akademii Medycznej w Łodzi. Napisał rozprawę doktorską pt.: „Badania morfologiczne, histochemiczne oraz ultrastruktura szyszynki szczura białego w przebiegu regeneracji nadnerczy”, której promotorem był doc. dr med. Marek Pawlikowski, a recenzentami prof. dr med. Stefan Bagiński, doc. dr med. Leszek Cieciera i habilitacyjną pt.: „Ultrastruktura szyszynki szczura białego w różnych warunkach doświadczalnych” – recenzenci: prof. dr hab. med. Leszek Cieciera (Łódź – WAM), doc. dr hab. med. Marek Pawlikowski (Łódź – AM), prof. dr med. Stanisław Zawistowski (Gdańsk – AM). Tytuł naukowy profesora nauk medycznych otrzymał w 1988 roku, a nominację na stanowisko profesora zwyczajnego w 1996.

W 2001 roku dostał najwyższej godności akademickiej, tytułu doktora honoris causa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Promotorem był prof. dr hab. Zygmunt Wyrzykowski (Olsztyn – UWM), a recenzentami dorobku naukowego: prof. dr hab. Regina Cybulska (Lublin – AR), prof. dr hab. Janusz Gill (Warszawa – UW) i prof. dr hab. Ludwik Kazimierz Malendowicz (Poznań – AM).

Po studiach odbył wymagane staże w Szpitalu im. Mikołaja Pirogowa w Łodzi na Oddziale Wewnętrznym (1961) i w Szpitalu im. Maurycego Madurowicza w Łodzi na Oddziale Ginekologii i Położnictwa (1962). Prawo wykonywania zawodu lekarza otrzymał (1960). Uzyskał specjalizację z medycyny wewnętrznej I° (16 X 1965) i podspecjalizację z endokrynologii (20 I 1974).

Doświadczenie zawodowe, naukowe i dydaktyczne zdobywał i poszerzał podczas wielokrotnych krajowych i zagranicznych stypendiów, staży, szkoleń i wyjazdów naukowych: Szpital im. Mikołaja Pirogowa w Łodzi – stypendium Prezydium Rady Narodowej m. Łodzi (1962-1965), Instytut Medycyny Doświadczalnej Węgierskiej Akademii Nauk w Budapeszcie (1968), Zakłady Anatomii Uniwersytetów w Cambridge i Londynie (1973), Centralny Holenderski Instytut Badania Mózgu w Amsterdamie – stypendium IBRO/UNESCO (1975-1976), Instytut Anatomii Uniwersytetu Gutenberga w Moguncji (1980), Zakład Biologii Strukturalnej i Komórkowej Ośrodka Medycznego Uniwersytetu Teksańskiego w San Antonio – USA (1981-1982), Zakład Chemioterapii Instytutu Farmakologii Uniwersytetu w Mediolanie (1989), Zakład Anatomii Uniwersytetu Medycznego i Stomatologicznego w Tokio (1990), Zakład Biologii Komórkowej i Strukturalnej Ośrodka Medycznego Uniwersytetu Teksańskiego w San Antonio (1997), Zakład Biochemii Medycznej i Biologii Molekularnej Uniwersytetu w Sewilli (2001).

Był zatrudniony w uczelniach akademickich i instytucjach medycyny praktycznej. Zajmowane stanowiska i pełnione funkcje: Akademia Medyczna w Łodzi, Zakład Histologii i Embriologii – prowadzący ćwiczenia, stażysta (1 X 1960 – 31 III 1962), asystent naukowo-techniczny (1 IV 1962 – 31 V 1962), asystent (1 VI 1962 – 30 IX 1963), starszy asystent (1 X 1963 – 30 VI 1966); Wojskowa Akademia Medyczna w Łodzi, Zakład Histologii i Embriologii – starszy asystent (1 VII 1966-1967), adiunkt (1967 – 30 XI 1969); Akademia Medyczna w Łodzi, Ośrodek Naukowo-Badawczy – adiunkt (1 XII 1969 – 31 X 1975), docent (1 XI 1975 – 28 II 1989), kierownik Pracowni Mikroskopii Elektronowej (1 XII 1969-1998), Samodzielnej Pracowni Mikroskopii Elektronowej (1 XII 1998-2002), Zakładu Mikroskopii Elektronowej (2002-2005) – kilkakrotnie zmieniano afiliację w/w jednostki organizacyjnej: od Zakładu Onkologii (1978-1980), następnie Zakładu Anatomii Patologicznej (1980-1989), poprzez Zakład Patomorfologii (1996-1998) do Katedry Patomorfologii AM/UM (1989-2005); profesor nadzwyczajny (1 III 1989 – 15 VII 1996), profesor zwyczajny (16 VII 1996 – 19 II 2009), Uniwersytet Medyczny w Łodzi - kierownik Zakładu Neuroendokrynologii Katedry Endokrynologii (31 V 2005 – 19 II 2009).

Równolegle z angażem w AM/UM pracował jako lekarz endokrynolog w niepełnym wymiarze godzin w innych instytucjach: Szpital im. Mikołaja Pirogowa w Łodzi, Oddział Wewnętrzny B (1962-1965), Wojewódzka Poradnia Endokrynologiczna (1966-1973), Spółdzielnia Lekarzy Specjalistów (1973-1994), Przychodnia Rejonowa w Aleksandrowie Łódzkim – konsultant endokrynologiczny (1984-), Ośrodek Badawczo-Konsultacyjny, kierownik-konsultant, Łądek Zdrój (1991-2006), Klinika Endokrynologii i Terapii Izotopowej Uniwersytetu Medycznego, Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi, zastępca kierownika (1 X 2000 – 19 II 2009).

Oficer rezerwy w stopniu kapitana. Po przejściu na emeryturę 1 X 2007 r., nadal był aktywny zawodowo i pracował do śmierci, której przyczyną była krótka, ciężka choroba nowotworowa.

Należał do organizacji społecznych i politycznych: ZMP, ZSP, ORMÓ – społeczny inspektor ds. ruchu drogowego (1964-1979), PZPR (1973-).

W pracy naukowej podejmował pionierskie badania poświęcone szyszynce i melatoninie oraz andrologii i morfologii submikroskopowej ze szczególnym uwzględnieniem gruczołów dokrewnych. Jest autorem/współautorem ponad 422 publikacji. Większość z nich została ogłoszona drukiem w periodykach zagranicznych. Był redaktorem czasopism, serii wydawniczej i prac zbiorowych. Autor artykułów, rozpraw, studiów, monografii i podręczników. Należał do grona wybitnych polskich uczonych z dużą liczbą cytowań. Jego publikacje posiadają wysoki współczynnik oddziaływania Impact Factor. Był ekspertem międzynarodowym w sprawie szyszynki i melatoniny. Łączył pracę teoretyczną, naukowo-badawczą i dydaktyczną z działalnością kliniczną.

Był redaktorem naczelnym: *Folia Medica Lodzensis* (1993-2009), Editor-in-Chief: *International Journal of Thymology* (1998-2000), Deputy Chief Editor: *Neuroendocrinology Letters* (2001-), Co-Editor: *The International Journal of Prenatal and Perinatal Psychology and Medicine* (2001-), Associate Editor: *Journal of Pineal Research* (1983-1993), *Neuroendocrinology Letters* (1998-2001) – członkiem Rad Redakcyjnych /Programowych: *Neuroendocrinology Letters* (1989-1998), *Endokrynologia Polska* - przewodniczący (1991-2000), członek (2000-2005), *Biological Signals and Receptors* (1992-2001), *Journal of Pineal Research* (1993-2009), *Annales Academiae Medicae Lodzensis* (wiceprzewodniczący – 1998-2002), *Annales Universitatis Lodzensis* (wiceprzewodniczący – 2003-2004), *Clinical and Experimental Medical Letters* (2005-2009), *Biogenic Amines and Central European Journal of Medicine* (2005-), *Kronikarz* (przewodniczący - 2002/2003 - 2008/2009), *Forum Bibliotek Medycznych* (przewodniczący 2008), redaktor serii wydawniczej: *Biblioteczka Lekarza i Farmaceuty* (1999-2001).

Współpracował intensywnie z ośrodkami naukowymi. Wygłaszał wykłady na zaproszenie wielu uczelni polskich i zagranicznych. Uczestniczył z referatami w bardzo licznych krajowych i międzynarodowych konferencjach, kongresach,

sympozjach i zjazdach naukowych, które również organizował. Warto przypomnieć nazwy geograficzne, gdzie reprezentował naszą Uczelnię: Australia (Bowral); Austria (Bregens, Graz, Wiedeń); Chiny (Hong Kong), Dania (Kopenhaga), Francja (Lyon, Paryż, Strasbourg, Tours); Hiszpania (Barcelona, Oviedo, Madryt, Santiago de Compostela, Sewilla, Sitges), Holandia (Amsterdam, Nijmegen), Indie (Gwalior, Varanasi), Japonia (Asahikawa, Hamamatsu, Kioto, Niigata, Osaka, Sapporo, Tokio); Niemcy - RFN (Giessen, Hamburg, Moguncja, Tübingen, Ulm), Polska (Białowieża, Białystok, Busko Zdrój, Bydgoszcz, Czerniejewo, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kozubnik, Kraków, Łądek Zdrój, Legnica, Lublin, Łódź, Mielec, Olsztyn, Polanica Zdrój, Poznań, Przemyśl, Rajgród, Rydzyna, Szczecin, Szczyrk, Szklarska Poręba, Świeradów Zdrój, Warszawa, Wisła, Wrocław, Zakopane), Stany Zjednoczone Ameryki Północnej (Rochester, San Antonio, Tucson,); Węgry (Budapeszt, Pecs), Wielka Brytania (Aberdeen, Guildford, Londyn), Włochy (Erice, Mediolan, Modena, Monza, Padwa), Szwajcaria (Locarno).

Prowadził zajęcia dydaktyczne z histologii, cytologii, mikroskopii elektronowej i endokrynologii. Działalność dydaktyczną rozpoczął w Studenckim Kole Naukowym przy Zakładzie Histologii i Embriologii AM (1956), którego później był opiekunem (1964-1966). Przełożeni podkreślali, przy okazji awansów, że był bardzo zdolnym, utalentowanym dydaktykiem, prowadzącym wykłady i ćwiczenia w sposób nowoczesny i atrakcyjny, wykorzystując środki audiowizualne. Opracował pomoce dydaktyczne, jako współautor podręczników m.in. z histologii oraz atlasu ultrastruktury tkanek i narządów. Organizował kursy i szkolenia z mikroskopii elektronowej dla pracowników naukowych z innych jednostek organizacyjnych Uczelni. Był zaangażowany w tworzenie indywidualnego toku studiów, pełnomocnikiem Rektora ds. Studiów Indywidualnych (1974-) i kierownikiem Zespołu ds. Studiów Indywidualnych (1975-1987). Był członkiem Senackiej Komisji ds. Nauczania i Wychowania (1975-1987), Rzecznikiem Komisji Dyscyplinarnej dla Studentów (1983-1985), kierownikiem Studium Doktoranckiego (2 V 1989 – 27 II 1997). Uważał, że studia doktoranckie mogą być pożyteczną formą rekrutacji kadry nauczającej w Uczelni.

Brał udział w szkoleniach przed- i podyplomowych, kierownik Ośrodka Wspomagania Edukacji Przeddyplomowej Centrum Kształcenia Medycznego (20 II 1997 – 30 X 1999). Egzaminował studentów, doktorantów i lekarzy do specjalizacji z endokrynologii. Jego udział w kształceniu kadry naukowej wyrażał się promotorstwem 5 rozpraw doktorskich, 3 prac magisterskich oraz opracowaniem recenzji 11 habilitacji, 51 doktoratów oraz dorobku naukowego 3 kandydatów do tytułu profesora.

Działalność organizacyjna – członek Rad Wydziałów: Lekarskiego (1975-1993), Wojskowo-Lekarskiego (2005-2009), Zespołu Studiów Indywidualnych (przewodniczący 1975-1987), Rad Naukowych Instytutów: Endokrynologii (1975-2004), Patologii (1980-1992), Pediatrii (1980-1992), Biologiczno-Morfologicznego

(1983-1992), Ginekologii i Położnictwa (1991-2004); Centrum Zdrowia Matki Polki (2001-2009), I Katedry Ginekologii i Położnictwa (2004-2009), Katedry Endokrynologii (2005-2009), Rady Bibliotecznej (1984-, przewodniczący 1987-2008), Komisji Współpracy z Zagranicą (1984-, zastępca przewodniczącego 1987-1990), Komisji ds. Punktacji Dorobku Naukowego (zastępca przewodniczącego 1984-1987, członek 1987-1993); Senackiej Komisji ds. Nauki (zastępca przewodniczącego 1987-1990, 2000-, członek 1990-1993, 1996-2002), Senackiej Komisji ds. Międzynarodowej Współpracy i Wymiany Naukowej (1987-1999), Senatu (1990-1993); Koordynator Współpracy Naukowej z Katolickim Uniwersytetem w Nijmegen – Holandia (1990-1999), Komisji ds. Prac Własnych (1991-, koordynator 2002-2005), Senackiej Komisji Nagród dla Nauczycieli Akademickich (przewodniczący 2002-2005), Komisji ds. Programu TEMPUS (zastępca przewodniczącego 1994-1998, koordynator Joint European Project No 07 5005-94 (1994-1997).

Członek: Polska Akademia Nauk, Rada Naukowa, Program Węzłowy 10.4 (1976-1985); PAN, Komitet Czasopism Naukowych (1984-1987); PAN, Komisja Mikroskopii Elektronowej Komitetu Patofizjologii Komórki (1984-1998, 2001-); PAN, Komitet Endokrynologii Klinicznej (wiceprzewodniczący 1988-1990, członek 1990-1996); Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, Program Resortowy MZ-X (recenzent grantów badawczych 1979-1990); Ministerstwo Edukacji Narodowej, Rada Naukowa, Program węzłowy MEN RPII (1986-1990); Spółdzielnia Lekarzy Specjalistów, Łódź (prezes Rady Nadzorczej 1990-1993); Recenzent: grantów badawczych U.S. National Science Foundation (1978, 1986), promocji naukowej: The University of Rochester Medical School, Rochester N.Y. (dr D. Piekut – 1983, dr J. T. Hansen - 1985); The University of South Carolina of Medicine, Columbia, S. C. (dr M.G. Welsh - 1983), profesury: Akademia Rolniczo-Techniczna w Olsztynie (prof. dr hab. Z. Wyrzykowski – 1991), Akademia Medyczna w Łodzi (prof. dr hab. P. P. Liberski – 1992), Uniwersytet Medyczny w Łodzi (prof. dr hab. M. Karbownik – 2004); organizator, współorganizator, przewodniczący i członek Komitetów Naukowych, zapraszany wykładowca konferencji, kongresów, sympozjów, warsztatów, zjazdów naukowych krajowych i międzynarodowych oraz Festiwalu Nauki, Techniki i Sztuki.

Był członkiem i pełnił różne funkcje w krajowych i międzynarodowych towarzystwach naukowych: Polskie Towarzystwo Anatomiczne (1962-1969), Polskie Towarzystwo Histochemików i Cytochemików (1962-1993), skarbnik (1964-1966) i członek Zarządu Oddziału Łódzkiego (1972-1974), Polskie Towarzystwo Endokrynologiczne (1965-2009), wiceprzewodniczący Oddziału Łódzkiego (1971-1977), sekretarz Zarządu Głównego (1977-1980), przewodniczący Sekcji Neuroendokrynologii (1980-1993, 2002-2009), członek Komitetu Nagród (1980-1990), przewodniczący Sekcji Endokrynologii Doświadczalnej (1993-2002), członek Zarządu (2002-2005, honorowy 2005-2009), European Pineal Study Group

(1977-2009), członek Zarządu (1981-1990); Texas Society for Electron Microscopy (1981-1990); Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Wydziału IV Nauk Medycznych (1984-2009), Polskie Towarzystwo Andrologiczne (1994-2002), Polskie Towarzystwo Neuroendokrynologii (2001-2009), członek Zarządu (2001-2009), członek Państwowej Komisji Egzaminacyjnej w dziedzinie endokrynologii (2007-2009).

Za zawodowe, organizacyjne, naukowe i dydaktyczne osiągnięcia otrzymał odznaczenia państwowe, resortowe, uczelniane, medale, wyróżnienia i nagrody: Odznakę 10 lat w Służbie Narodu (1972), Złoty Krzyż Zasługi (1984), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1984), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1990), Medal Tokyo Medical and Dental University (1990), Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski (2002), wyróżnienie „Łódzkie Eureka 2003” (2004), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2005) oraz nagrody Polskiej Akademii Nauk – naukowa zespołowa (1963); Rektora Akademii Medycznej w Łodzi – naukowa (1964, 1971, 1973, 1974, 1983, 1984, 1986, 1987, 1989, 1990, 1995, 1998) – dydaktyczna (1997); Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego (1966, 1969, 1972, 1976, 1980, 1985, 1986); Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej - dydaktyczna (1980, 1987, 1993) – naukowa (1991- 2003, 2006); Rektora Wojskowej Akademii Medycznej im. gen. dyw. Bolesława Szareckiego w Łodzi (1999), Rektora Uniwersytetu Medycznego w Łodzi - dydaktyczna (2004, 2005, 2006).

Hobby: podróże, tenis, turystyka, działka, fotografia artystyczna, karykatury portretowe opracowane komputerowo.

Profesor Michał Karasek od początku kariery zawodowej był wyróżniającym się nauczycielem akademickim, dobrze ocenianym przez przełożonych – przy okazji kolejnych awansów – i recenzentów dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego. Posiadał 49-letni staż pracy w szkolnictwie wyższym i znaczne praktyczne doświadczenie w znakomitych laboratoriach zagranicznych. Imponował liczbą wartościowych publikacji - często cytowanych - (ponad 220 prac oryginalnych, 90 artykułów poglądowych, 30 rozdziałów w pracach zbiorowych, 7 książek, kilkadziesiąt innych opracowań i streszczeń ze zjazdów naukowych) oraz ilością wygłoszonych referatów – ok. 150. Tytan pracy. Był lubiany przez studentów, doktorantów i współpracowników. Z wyglądu przystojny, sympatyczny, uśmiechnięty, wysoki – 182 cm, szczupły, wysportowany, pogodnego usposobienia, nienagannych manier, dyplomata, znakomity doradca – ćwierć wieku nasza księżnica korzystała z Jego ogromnej życzliwości i cennych rad – skromny człowiek, wybitny lekarz, erudyta, podejmował z sukcesami pionierskie badania w Polsce. Był międzynarodowym ekspertem w sprawie szyszynki i melatoniny, oraz uczonym światowego formatu.

Zmarł 19 lutego 2009 roku w Łodzi. Uroczystości pogrzebowe, w których uczestniczyło kilkadziesiąt osób z różnych regionów naszego kraju, odbyły się 27 lutego 2009 roku na Cmentarzu Katolickim przy ul. Szczecińskiej 96/100 w Łodzi.

Po nabożeństwie żałobnym, z kaplicy cmentarnej kondukt przeszedł do rodzinnego grobowca, gdzie złożono prochy Drogiego nam Profesora. Nad mogiłą pożegnali Kolegę, Przyjaciela i Współpracownika: prof. dr hab. Andrzej Lewiński, kierownik Katedry i Kliniki Endokrynologii Chorób Metabolicznych, b. Rektor Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, prof. dr hab. Marek Pawlikowski, kierownik Zakładu Endokrynologii Doświadczalnej i Diagnostyki Hormonalnej, b. Dyrektor Instytutu Endokrynologii i Rektor Akademii Medycznej w Łodzi, prof. dr hab. Paweł Górski, kierownik I Katedry Chorób Wewnętrznych i Kliniki Pneumonologii i Alergologii, Rektor Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, dr Ryszard Żmuda, dyrektor biblioteki uczelnianej i prof. dr hab. Zygmunt Wyrzykowski, kierownik Katedry Histologii i Embriologii Wydziału Medycyny Weterynaryjnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.

W różny sposób pragniemy okazać należyty hołd, wyrazy szacunku, podziękowania i utrwalić w pamięci postać znakomitego Profesora naszej Uczelni. Na III Zjeździe Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii (Kraków, 25-26 XI 2010) wystąpił w tej sprawie prof. M. Pawlikowski. Podczas konferencji naukowej (Łódź, 1 XII 2010) towarzyszącej Jubileuszowi 5-lecia trzech klinik: Endokrynologii Wieku Rozwojowego; Endokrynologii i Chorób Metabolicznych; Chirurgii Ogólnej, Onkologicznej i Gruczołów Dokrewnych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, wygłoszono m.in. referaty/prezentacje poświęcone śp. prof. dr hab. med. Michałowi Karaskowi. Sylwetkę, działalność naukową, dydaktyczną, kliniczną i organizacyjną, zasługi dla neuroendokrynologii oraz wspomnienia i refleksje przedstawili: prof. Marek Pawlikowski, prof. Andrzej Lewiński i dr hab. Katarzyna Winczyk. Dedykowano również pamięci Profesora numer czasopisma *Folia Medica Lodzensia* (2010 T. 37 nr 1) zatytułowany: Melatonina – wielokierunkowe aspekty działania. Nasza książnica zorganizowała tradycyjną i wirtualną wystawę. Sądzę, że Profesor zasługuje także na opracowanie monografii, prac magisterskich i rozprawy doktorskiej. Sporządzona dokumentacja bio-bibliograficzna powinna być przydatna użytkownikom informacji naukowej i zachęcać do dalszych prac w tym zakresie.

Spis publikacji

1962

1. Comparative histochemical studies on distribution and activity of alkaline phosphatase and 5-nucleotidase in the kidneys of frogs: *Xenopus laevis*, *Rana esculenta*, and in the development of kidneys in the chick and the albino rat. *Fol. Biol.* 1962 Vol. 10 nr 3/4 s. 221-250, il., bibliogr., Rez., Streszcz.

Współaut.: Waldemar Fortak, ..., Jacek Kolaszyński

1963

2. Wpływ Biostyminy na cytochemię komórek nerwowych układu współczulnego w części rdzennej nadnerczy u szczurów białych. *Endokr. Pol.* 1963 T. 14 z. 2 s. 161-171, il., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Waldemar Fortak, ..., Jacek Kolaszyński

1964

3. Badania cytologiczne szyszynki szczura białego w mikroskopie elektronowym po podaniu rezerpiny i niamidy. W: Jubileuszowy Zjazd Morfologów Polskich. Gdańsk, 20-23 września 1964: streszczenia referatów. Gdańsk 1964 s. 55

4. Histologic and histochemical studies on the mechanism of action of Biostymin in the animal body. *Arch. Immunol. Ther.* 1964 Vol. 12 nr 1 s. 96-105, il., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Waldemar Fortak, ..., Jacek Kolaszyński

1965

5. Badania cytologiczne szyszynki szczura białego w mikroskopie elektronowym po podaniu rezerpiny i niamidy. *Endokr. Pol.* 1965 T. 16 z. 5 s. 447-456, il., bibliogr., Rez., Sum.

6. Electron microscopic cytologic studies of the pineal in albino rats treated with serpasil and niamid. *Pol. Endocr.* 1965 Vol. 16 s. 187-195

7. Współczesne poglądy na morfologię i czynność szyszynki u ssaków. *Endokr. Pol.* 1965 T. 16 z. 5 s. 433-446, tab., bibliogr., Rez., Sum.

1967

8. A study on the nature of so-called nuclear spheres („Kernkugeln”). *Fol. Morphol.* 1967 Vol. 26 s. 307-3129. Badania morfologiczne i biochemiczne szyszynki szczura białego

w przebiegu regeneracji nadnerczy. W: VIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, Katowice-Rokitnica 12-15 września 1967 r.: streszczenia referatów. [Katowice 1967] s. 43-44

10. O występowaniu tzw. ciałek wieloblaszkowych w części nerwowej przysadki, szyszynce oraz zwoju szyjnym górnym szczura białego. *Endokr. Pol.* 1967 T.18 z. 2 s.153-156, il., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

11. The presence of the so-called multilamellar bodies in the neurohypophysics, pineal and superior cervical ganglion of albino rats. *Pol. Endocr.* 1967 Vol. 18 s. 72-74

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

12. Przyczynek do badań nad istotą tzw. kul jądrowych („Kernkugeln”) w komórkach. *Fol. Morphol.* 1967T. 26 nr 3 s. 335-341, il., bibliogr., Rez., Sum.

Toż w jęz. ang.: A study of the nature of co-called nuclear spheres („Kernkugeln”). *Tamże* (wersja ang.) 1967 Vol. 26 nr 3 s. 307-312

13. Ultrastruktura szyszynki szczura białego w przebiegu regeneracji nadnerczy. W: VIII Zjazd Polskiego Towarzystwa Anatomicznego, Katowice-Rokitnica 12-15 września 1967 r.: streszczenia referatów. [Katowice 1967] s. 44-45

1968

14. Badania morfologiczne i biochemiczne szyszynki szczura białego w przebiegu regeneracji nadnerczy. *Endokr. Pol.* 1968 T. 19 z. 5 s. 549-560, il., bibliogr., Rez., Sum.

Toż w jęz. ang.: Morphologic and histochemical studies on the pineal gland in white rats during regeneration of the adrenals. *Pol. Endocr.* 1968 Vol. 19 nr 5/6 s. 236-246

15. Ultrastructure of the pineal gland of the white rat in the course of adrenal regeneration. *Pol. Endocr.* 1968 Vol. 19 nr 5/6 s. 247-259

16. The ultrastructure of the peripheral part of the hypophysis in white rats under normal conditions and after enucleation of the adrenal glands. *Pol. Endocr.* 1968 Vol. 19 s. 317-330

Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Jacek Kolaszyński

17. Ultrastruktura części obwodowej przysadki szczura białego w warunkach prawidłowych i po enukleacji nadnerczy. Endokr. Pol. 1968 T. 19 nr 6 s. 671-685, il., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Jacek Kolaszyński

18. Ultrastruktura szyszynki szczura białego w przebiegu regeneracji nadnerczy. Endokr. Pol. 1968 T. 19 z. 5 s. 561-575, il., bibliogr., Rez., Sum.

19. Wpływ mikrofal na ultrastrukturę szyszynki u szczurów białych. W: Sesja naukowa z okazji X-lecia Wojskowej Akademii Medycznej, Łódź (31 maja) – 1 czerwca 1968: streszczenia referatów z posiedzeń w sekcjach problemowych. [Łódź] (1968) s. 33-34

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Marek Pawlikowski, Leopold Minecki

20. Wpływ rezerpiny i niamidu na morfologię i zawartość lipidów w korze nadnerczy u szczura białego. Endokr. Pol. 1968 T. 19 s. 101-106

Współaut.: Marek Pawlikowski, Jacek Kolaszyński, ...

1969

21. Badania nad ultrastrukturą komórek głównych i okładzinowych gruczołów dna żołądka w niezycie zanikowym. Biul. WAM 1969 T. 12 z. 4 s. 437-443, tabl., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Leszek Cieciora, ...

22. The fine structure of Leydig cells in biopsy material from the human male gonad. Pol. Endocr. 1969 T. 20 s. 252-261

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

23. The influence of microwaves on the ultrastructure of the pineal gland in white rats. Fol. Morphol. (Warsz.) 1969 Vol. 28 s. 308-315

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Marek Pawlikowski, Leopold Minecki

24. Ultrastruktura komórek Leydiga w wycinkach biopsyjnych gonady męskiej człowieka. Endokr. Pol. 1969 T. 20 nr 5 s. 459-469, ryc., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

25. Wpływ mikrofal na ultrastrukturę szyszynki u szczurów białych. Fol. Morphol. 1969 Vol. 28 nr 3 s. 343-351, ryc., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Marek Pawlikowski, Leopold Minecki

1970

26. Badania immunohistochemiczne i mikroskopowo-elektronowe nad komórkami szeregu limfocytarnego w parodontopatiach. W: VIII Sympozjum Polskiego Towarzystwa Histochemików i Cytochemików, Zakopane 26-27 V 1970 r: streszczenia referatów. Kraków 1970 s. 6

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Iwona Giryń, Teresa Jędrzejewska

27. The cilia in the white rat pineal gland. J. Microscopy 1970 Vol. 9 s. 1103-1104

28. The influence of chronic hyperoxia on the superior cervical ganglion in the white rat. Fol. Morphol. 1970 Vol. 29 s. 204-213

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

29. Wpływ przewlekłej hyperoksji na zwój szyszynki górny szczura białego. Fol. Morphol. 1970 Vol. 29 nr 2 s. 231-240, ryc., bibliogr., Rez., Sum.

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

1971

30. Badania histologiczne i histochemiczne wątroby i nerki chomika złocistego po stosowaniu diety próchnicotwórczej z dodatkiem tłuszczu. Czas. Stom. 1971 To. 24 s. 1283-1289

Współaut.: Krystyna Badzian-Kobosowa, Leszek Woźniak, ...

31. Electron-microscopic studies on gingival connective tissue in parodontopathies. Acta Med. Pol. 1971 Vol. 12 nr 2 s. 161-163

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Teresa Jędrzejewska, Hieronim Bartel

32. Electron-microscopic studies on the passage of white blood cells through the gingival epithelium in parodontopathies. Acta Med. Pol. 1971 Vol. 12 nr 2 s. 169-171

Współaut.: Leszek Cieciora, Hieronim Bartel, ..., Teresa Jędrzejewska

33. Elektronenmikroskopische Untersuchungen über immunologische Reaktionen im Zahnfleisch bei Parodontopathien. Deutsch. Zahnärztl. Z. 1971 Jg 26 H. 8 s. 817-821

Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Zbigniew Pankiewicz, Teresa Jędrzejewska

34. Immunohistochemical and electron-microscopic studies on the lymphocyte series cells in parodontopathy. *Fol. Histochem.* 1971 Vol. 9 nr 3 s. 343
Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Iwona Giryn, Teresa Jędrzejewska
35. The influence of hypophysectomy of the ultrastructure of the pineal gland of white rates. Preliminary investigations. *Acta Med. Pol.* 1971 Vol. 12 nr 2 s. 153-156, il., bibliogr.
36. Rola szyszynki u ssaków. *Endokr. Pol.* 1971 T. 22 z. 5 s. 389-402
37. The role of the pineal body in mammals. *Pol. Endocr.* 1971 Vol. 22 nr 5 s. 315-327
38. Studies on keratinization of the gingival epithelium in parodontopathies. *Acta Med. Pol.* 1971 Vol. 12 nr 2, s. 165-167, ryc., bibliogr.
Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Hieronim Bartel
39. Studies on ultrastructure of cells of the lymphocytic series in the gingivae in parodontopathies. *Acta Med. Pol.* 1971 Vol. 12 nr 2 s. 157-160
Współaut.: Leszek Cieciora, ..., Zbigniew Pankiewicz, Teresa Jędrzejewska
40. Ultrastructure of the adenohipophysis in organotypic culture. *Pol. Endocr.* 1971 Vol. 22 s. 347-354
Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Bogdan Kałużewski
41. Ultrastruktura adenohipophysis w hodowli organotypowej. *Endokr. Pol.* 1971 T. 22 s. 427-435
Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Bogdan Kałużewski
42. Ultrastruktura neurosekrecji. *Acta Physiol. Pol.* 1971 T. 22 suppl. 3 s. 39-50
Współaut.: Marek Pawlikowski, ...
43. Ultrastruktura szyszynki szczurów białych w warunkach prawidłowych i po usunięciu przysadki. *Endokr. Pol.* 1971 T. 22 z. 1 s. 15-29
Toż w jęz. ang.: Ultrastructure of the epiphysis in white rats under normal conditions and after hypophysectomy. *Pol. Endocr.* 1971 Vol. 22 nr 1 s. 13-26
1972
44. Badanie wychwytu 32P przez szyszynkę, zwoje szyjne górne i przysadkę szczura w zależności od pory dnia. *Endokr. Pol.* 1972 T. 23 nr 3 s. 247-251
Współaut.: ..., Michał Ogiński, Marian Surma, Marek Pawlikowski
45. Cilia of cells of the rat hypophysis. *Pol. Endocr.* 1972 Vol. 23 nr 3 s. 175-178
Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Bogdan Kałużewski
46. Działanie rifampicyny na wątrobę białych myszy. *Gruźlica* 1972 T. 40 s. 1183-1190
Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Wacław Sosnowski, Lucyna Tomaszkievicz
47. The influence of time day on 32P uptake by the pineal body, superior cervical ganglia and hypophysis in rats. *Pol. Endocr.* 1972 Vol. 23 nr 3 s. 199-202
Współaut.: ..., Michał Ogiński, Marian Surma, Marek Pawlikowski
48. Ultrastructure of the adenohipophysis cultivated in vitro in the presence of hypothalamic tissue. *Pol. Endocr.* 1972 T. 23 s. 170-174
Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Bogdan Kałużewski
49. Ultrastruktura adenohipophysis hodowanej poza ustrojem w obecności tkanki podwzgórzowej. *Endokr. Pol.* 1972 T. 23 nr 3 s. 211-216
Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Bogdan Kałużewski
50. Występowanie rzęsek w komórkach przysadki szczura białego. *Endokr. Pol.* 1972 T. 23 nr 3 s. 217-220
Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Bogdan Kałużewski
1973
51. Clinical and morphological studies on the mucous membrane of the vestibule of the vaginae in diabetic patients treated with insulin. *Mat. Med. Pol.* 1974 Vol. 5 s. 115-121
Współaut.: Włodzimierz Fijałkowski, Andrzej Armatys, Ewa Grott-Świeżawska, Leszek Woźniak, ...
52. Histologische und histochemische Untersuchungen an Rattennieren nach Verabreichung von Chlormerodrin 203Hg und Unithiol. *Fortschr. Rontgenstr.* 1973 J. 119 s. 603-609
Współaut.: Leszek Woźniak, Michał Ogiński, ..., Teresa Piątek
53. The influence of triamcinolone and sucrose loading on the ultrastructure of the neurohypophysis

in the rat. Preliminary report. Ann. Med. Sect. Pol. Acad. Sci. 1973 Vol. 18 s. 20-22

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

54. Łódzki mikroskop skaningowy. Problemy 1973 nr 9 s. 40-42

55. Mikroangiopatia cukrzycowa w obrębie skóry. Fol. Med. Lodz. 1973 Vol. 19 s. 71-83

Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Ewa Grott-Świeżawska

56. Podręcznik histologii. –Warszawa: PZWL, 1973. – 503 s.: il., tab.; 25 cm

Współaut.: Tadeusz Pawlikowski, ..., Marek Pawlikowski
Toż.: Wyd. 2 (1977), Wyd. 3 (1981)

57. Ultrastructure of early stages of cutaneous reticulosos. Fol. Histochem. Cytochem. 1973 Vol. 11 s. 359-360

Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Helena Hochlinger

58. The ultrastructure of nerve endings in the rat pineal body investigated by method of Champy-Maillet: preliminary investigations. Ann. Sec. Pol. Acad. Sci. 1973 Vol. 18 nr 1 s. 11-13 – Sixth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy, Gliwice, November 18-19, 1972, Sixth Scientific Meeting on „Structure and function of cell nucleus”, Gliwice, November 20, 1972

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

59. Ultrastructure of neurosecretory endings in rat neurohypophysis in different functional stages, investigated according to Champy-Maillet method. Fol. Histochem. Cytochem. 1973 Vol. 11 s. 349-350

Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Małgorzata Kepczyńska

60. Ultrastructure of the peripheral nerve in rats chronically exposed carbon disulphide. (Preliminary report). Fol. Histochem. Cytochem. 1973 Vol. 11 s. 353-354

Współaut.: Stefan Szendzikowski, ..., Jan Stetkiewicz, Teresa Wrońska-Nofer

61. The ultrastructure of rat pineal body in organotypic culture. Fol. Histochem. Cytochem. 1973 Vol. 11 s. 329-330

62. Ultrastructure of rat neurohypophysis during annual cycle. Fol. Histochem. Cytochem. 1973 Vol. 11 s. 331-332

Współaut.: ..., Małgorzata Kepczyńska, Marek Pawlikowski

63. Ultrastructure of the capillaries in the mucous membrane of the vaginal vestibule in diabetic patients treated with insulin. Mat. Med. Pol. 1973 Vol. 5 nr 3 s. 181-185

Współaut.: ..., Leszek Woźniak, Marek Pawlikowski, Ewa Grott-Świeżawska, Włodzimierz Fijałkowski, Andrzej Armatys
Toż w jęz. franc.: Ultrastructure des capillaires de la muqueuse du vestibule du vagin chez les femmes diabétiques traitées par l'insuline. Tamże s. 181-185

64. Ultrastruktura naczyń krwionośnych skóry w przebiegu mikroangiopatii cukrzycowej. Fol. Med. Lodz. 1973 T. 19 s. 85-94

Współaut.: ..., Leszek Woźniak, Ewa Grott-Świeżawska, Marek Pawlikowski

1974

65. Badanie płytek krwi przy użyciu mikroskopu skaningowego. W: Mikroskopia elektronowa slaningowa: Sympozjum Sekcji Mikroskopii Elektronowej Polskiego Towarzystwa Anatomopatologów, Białowieża, 24-25 maj 1974. Akademia Medyczna w Białymstoku. Polskie Towarzystwo Anatomopatologów Oddział w Białymstoku. Białystok 1974 s. 29-30

Współaut.: ..., Gabriela Hajdukiewicz, Luba Judkiewicz, Ryszard Ciszewski

66. Contribution of electron microscopy to the diagnosis of some tumors. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 nr 2 s. 157-158

Współaut.: Leszek Woźniak, Anna Szadowska, ..., W Szaniawski

67. The contribution of the scanning microscope to studies of the influence of chemotherapeutics on NK/Ly ascites lymphoma. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 nr 2 s. 125-127

Współaut.: Andrzej Kurnatowski, Gabriela Hajdukiewicz, Zygmunt Hajdukiewicz, ...

68. Influence of dibutyl cyclic AMP on the ultrastructure of adenohypophysis in organ culture. Preliminary report. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 nr 2 s. 143-144

Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Jolanta Kunert-Radek

69. Influence of norepinephrine and dibutytyl cyclic AMP on ultrastructure of the pineal gland in organ culture: preliminary report. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 nr 2 s. 117-118 – Eight Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy

70. Ocena działania toksycznego rifampicyny I etambutolu na wątrobę białych myszy. Gruźlica 1974 T. 42 s. 925-926

Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Lucyna Tomaszekiewicz, Wacław Sosnowski

71. Pathomorphology of the experimental lesion of the peripheral nervous system in white rats chronically exposed to carbon disulphide. W: Structure and function of normal and diseased muscle and peripheral nerve: proceedings of the Symposium held in Kazimierz upon Vistula, Poland, May 18-20, 1972. Warszawa 1974 s. 319-326

Współaut.: Stefan Szendzikowski, Jan Stetkiewicz, Teresa Wrońska-Nofer, ...

72. Scanning electron microscopic studies of experimental murine NK/Ly lymphoma. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 nr 2 s. 121-123

Współaut.: Andrzej Kurnatowski, Zygmunt Hajdukiewicz, ..., Gabriela Hajdukiewicz, W. Szaniawski

73. Scanning electron microscopy of tissue cultures of gliomas. Ann. Med. Sect. Pol. Acad. Sci. 1974 Vol. 19 s. 87-88

Współaut.: Janusz Alwasiak, Gabriela Hajdukiewicz, ..., Wielisław Papierz

74. Ultrastructure of rat pineal gland in organ culture: influence of norepinephrine, dibutyryl cyclic adenosine 3',5'-monophosphate and adenohipophysis. Endokrinologie 1974 Bd 64 H. 1 s. 106-114

75. Ultrastruktur der Hautinfiltrate in Frühstadien der Retikulodermie. Derm.Mschr. 1974 Jg 160 s. 546-555

Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Helena Hochlinger

76. Ultrastruktura szyszynki szczura oraz wychwyt 32p przez szyszynkę w rytmie dobowym. Endokr. Pol. 1974 T. 25 nr 4 s. 289-298

77. Zależność ultrastruktury szyszynki szczura od wieku. Endokr. Pol. 1974 T. 25 nr 4 s. 275-287

1975

78. Influence of thyrotropin releasing hormone and dibutyryl cyclic adenosine 3',5'-monophosphate on ultrastructure of adenohipophysis in organ culture. Endokrinologie 1975 Vol. 66 s. 306-312

Współaut.: Marek Pawlikowski, ..., Jolanta Kunert-Radek

79. Patomorfologiczna ocena działania leczniczego rifampicyny i etambutolu na przebieg gruźlicy doświadczalnej białych myszy. Gruźlica 1975 T. 43 s. 47-52

Współaut.: Leszek Woźniak, ..., Lucyna Tomaszekiewicz, Wacław Sosnowski

80. Przypadek Angiokeratoma corporis diffusum (choroba Andersona-Fabry'ego). Prz. Derm. 1975 T. 62 s. 573-570

Współaut.: Zofia Olszewska, Eleonora Defecińska-Trzeciak, Lucyna Zydler-Grzędzielewska, ...

81. Scanning and transmission electron microscopy of tissue culture gliomas. Ann. Med. Sci. Pol. Acad. Sci. 1975 Vol. 20 nr 1 s. 55-56

Współaut.: Janusz Alwasiak, Gabriela Hajdukiewicz, ..., Wielisław Papierz

82. Ultrastructural surface morphology of glial neoplastic cells in tissue culture. W: VIIth International Congress of Neuropathology Amsterdam: Budapest 1975 s. 405-408

Współaut.: Janusz Alwasiak, Gabriela Hajdukiewicz, ..., Wielisław Papierz

83. Wpływ rezerpiny i niamidu na ultrastrukturę zakończeń nerwowych w szyszynce szczura białego (badania metodą Champy-Mailleta). Endokr. Pol. 1975 T. 26 nr 1 s. 49-55

1976

84. Influence of castration followed by administration of LH-RH on the ultrastructure of rat pinealocytes. Cell Tissue Res. 1976 Vol. 167 nr 3 s. 325-339

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, J. Ariëns Kappers, Henryk Stepień

85. Możliwości wykorzystania mikroskopu elektronowego skaningowego w parazytologii. Wiad. Parazytol. 1976 T. 22 s. 115-119

Współaut.: Gabriela Hajdukiewicz, ..., Alicja Kurnatowska

86. Pathoklinische Korrelation innerhalb der Gruppe von Plattenepithelkrebsen der Haut. Hautarzt 1976 suppl. 1 s. 128-130

Współaut.: Leszek Woźniak, Olga Zadrozna, ..., W. Szaniawski

87. Quantitative changes in number of „synaptic” ribbons in rat pinealocytes after

orchidectomy and in organ culture. J. Neural Transm. 1976 Vol. 38 nr 2 s. 149-157

88. Szyszynka. – Warszawa: PZWL, 1976. – 106, [1] s.: il.; 20 cm

89. Ultrastructural and fluorescence histochemical studies of the rat pineal gland after castration. Ann. Med. Sci. Acad. Sci. 1976 Vol. 21 nr 1/2 s. 57-58 – Tenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences, Uniejów, November 6-8, 1975

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Paul Pevet, Henryk Stepień

90. Ultrastructure of the subtypes of squamous cancer of the skin. Bull. Sci. Let. Lodz. 1976 Vol. 26 s. 1-5

Współaut.: Leszek Woźniak, Iwona Giryń, ..., Anna Szadowska, W. Szaniawski

91. Zmiany oczne w chorobie Andersona-Fabry'ego. Klin. Oczna 1976 T. 46 s. 649-655

Współaut.: Lucyna Zydler-Grzędzielewska, Zofia Olszewska, Eleonora Defecińska-Trzeciakowa, ...

1977

92. Are the pineal active compounds of mammals proteinaceous in nature?: an ultrastructural contribution. Acta Med. Pol. 1977 Vol. 18 nr 4 s. 351-353 – Eleventh Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences, Kazimierz Dolny, 18-19 October 1976

Współaut.: Paul Pevet, ...

93. Badania czynnościowe i morfologiczne wątrób psów przechowywanych za pomocą ciągłej perfuzji w hypotermii. Pol. Prz. Chir. 1977 T. 49 s. 449-451

Współaut.: Andrzej Joss, Leszek Woźniak, Zdzisława Alwasiak, Jan Czajkowski, Danuta Dziewiałowska, Iwona Giryń, ..., Teresa Sassulicz-Piątek, Bronisław Serafin, Zbigniew Szuflet, Henryk Zalech

94. Characteristics of some pathogenic fungi and Trichomonas vaginalis Donne in the scanning microscope. Acta Med. Pol. 1977 Vol. 18 s. 333-334

Współaut.: Alicja Kurnatowska, Gabriela Hajdukiewicz, ..

95. Wpływ streptolizyny O na zachowanie się enzymów lizosomalnych w surowicy krwi i lizosomów mięśnia serca królika. Reumatologia 1977 T. 15 s. 315-326

Współaut.: Henryka Brózik, ..., Teresa Sassulicz-Piątek

1978

96. Anatomia i fizjologia człowieka. – Warszawa: PZWL, 1978. – 451, [1] s.: il.; 25 cm

Współaut.: Bogusław Gołąb, Władysław Z. Traczyk, (we współpr. z) ...

Toż: Wyd. 2 (1981), Wyd. 3 (1986)

97. Effect of castration on the concentration of adenosine 3', 5'-monophosphate in the rat pineal organ. J. Neural. Transm. 1978 Vol. 42 nr 2 s. 145-149

Współaut.: ..., Ewa Karasek, Henryk Stepień

98. Effect of gonadotropic hormones on the concentration of adenosine 3', 5'-monophosphate in the rat pineal organ. Endokrinologie 1978 Bd 71 H. 2 s. 204-205

Współaut.: ..., Ewa Karasek

99. Influence of gonadotropic hormones on the ultrastructure of rat pinealocytes. Cell Tissue Res. 1978 Vol. 188 nr 1 s. 133-141

Współaut.: ..., Krystyna Marek

100. On the significance of some organelles of rat pinealocytes. W: 2nd Conference on Applied Electron Microscopy. Zakopane 1978 s. 37-39

101. Pineal-adenohypophysial relationships in the rats. An ultrastructural contribution. Endokr. Pol. 1978 T. 29 nr 5 s. 371-379

102. Ultrastructure of rat pinealocytes in vitro: influence of gonadotropic hormones and LH-RH. Cell Tissue Res. 1978 Vol. 188 nr 3 s. 547-556

Współaut.: ..., Krystyna Marek, Jolanta Kunert-Radek

1979

103. Atlas ultrastruktury tkanek i narządów. – Warszawa: PZWL, 1979. – 132 s.; 30 cm

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

104. Influence of preganglionic stimulation of superior cervical ganglion on the ultrastructure of rat pineal gland. Fol. Morph. 1979 Vol. 38 nr 4 s. 461-472

Współaut.: ..., Krystyna Marek, Monika Orłowska-Majdak

105. On the significance of some organelles of rat pinealocytes. W: 2nd Conference „The application of Philips electron microscopes for research in biology, medicine and technology” Zakopane (Poland) 8-10 November 1978, [B.M. ok. 1979] s. 41-43
106. Ultrastructural study of the pineal adenohypophysial relationship in rats. *Prog. Brain Res.* 1979 Vol. 52 s. 195-198
107. Ultrastructure of pineal nerve ending after preganglionic stimulation of rat superior cervical ganglion. *Acta Med. Pol.* 1979 Vol. 20 nr 4 s. 407-408 – Thirteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Olesnica, 5-7 October, 1978
Współaut.: ..., Krystyna Marek, Monika Orłowska-Majdak
108. Ultrastructure of the pineal gland in blinded rats. *Acta Med. Pol.* 1979 Vol. 20 nr 4 s. 405-406 – Thirteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Olesnica, 5-7 October, 1978
Współaut.: Krystyna Marek, ...
109. The ultrastructure of rat pineal organ after administration of human chorionic gonadotropin. *Acta Med. Pol.* 1979 Vol. 10 nr 1 s. 27-28
Współaut.: Krystyna Marek, Elżbieta Hyjek
1980
110. Influence of estradiol on the ultrastructural of rat pineal gland. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 355-356 – Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979
Współaut.: ..., Krystyna Marek
112. Influence of TRH and TSH on the ultrastructure of rat pineal gland. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 347-348 – Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979
Współaut.: ..., Stanisława Lipińska, Marek Pawlikowski
113. Peptides and brain function: proceedings of the symposium organized by Polish Society of Endocrinology with cooperation with Czechoslovak Endocrine Society Hungarian Society of Endocrinology and Metabolism and Society for Endocrinology and Metabolic Diseases of GDR Łódź, September 20-22, 1979/ed.: ..., M[arek] Pawlikowski. Łódź 1980. – 181 s.: il., tab.; 21 cm - *Ann. AM Lodz.* Vol. 21 Suppl. 21
114. The pineal gland and the hypothalamo-hypophysial axis. W: Peptides and brain function: proceedings of the Symposium organized by Polish Society of Endocrinology with cooperation with Czechoslovak Endocrine Society, Hungarian Society of Endocrinology and Metabolism and Society for Endocrinology and Metabolic Diseases of GDR Łódź, September 20-22, 1979/ed.: ..., M[arek] Pawlikowski. Łódź 1980 s. 131-146, il., bibliogr.
115. Quantitative changes of the Golgi profiles and dense-core vesicles in the rat superior cervical ganglion cells after preganglionic nerve stimulation. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 353-354 - Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979
Współaut.: ..., Władysław Z. Traczyk, Monika Orłowska-Majdak, Grażyna Rubacha
116. Quantitative changes of the neurosecretory granules in the rat neurohypophysis after preganglionic stimulation of the superior cervical ganglion. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 351-352 - Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979
Współaut.: ..., Władysław Z. Traczyk, Monika Orłowska-Majdak, Grażyna Rubacha
117. Scanning electron microscopic study of the porcine and calf skin surface prepared according to different depilatory methods. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 s. 305-306

Współaut.: Iwona Giryń, Gabriela Hajdukiewicz,
B. Felicianiak, ...

118. Scanning electron microscopic study on the influence of mercury compounds on the rat erythrocytes. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 319-320 - Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979

Współaut.: Gabriela Hajdukiewicz, ..., E. Kielbańska,
Ryszard Wierzbicki

119. Ultrastructure of the rat pineal gland after administration of triiodothyronine and thyroidectomy. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 357-358 - Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979

Współaut.: ..., Henryk Stepień

120. Ultrastructure of the rat pineal gland after testosterone administration. *Acta Med. Pol.* 1980 Vol. 21 nr 4 s. 349-350 - Fourteenth Annual Conference of the Commission for Electron Microscopy Committee of Cell Pathophysiology of the Medical Section of the Polish Academy of Sciences Jabłonna k/Warszawy, 25-27 October 1979

Współaut.: ..., Krystyna Marek

121. The ultrastructure of pinealocytes in the pig. *Cell Tissue Res.* 1980 Vol. 211 s. 151-161

Współaut.: ..., Zygmunt Wyrzykowski

1981

122. Aspekty ultrastrukturalne procesów wydzielniczych szyszynki ssaków. *Post. Biol. Komórki* 1981 T. 8 nr 4 s. 311-328

Współaut.: ..., Paul Pevet

123. Effect of pinealectomy on the anterior pituitary mitotic activity. *Endokr. Pol.* 1981 T. 32 s. 297-301

Współaut.: Marek Pawlikowski, Irmina Szyburska, ..., Zofia Mróz-Wasilewska

124. Some functional aspects of the ultrastructure of rat pinealocytes. *Endocr. Exp.* 1981 Vol. 15 nr 1 s. 17-34

125. Ultrastructure of the capillaries in the pig pineal gland. *Fol. Histochem. Cytochem.* 1981 Vol. 19 suppl. S. 68-69

Współaut.: Zygmunt Wyrzykowski, ..., Barbara Przybylska,
K. Wyrzykowska

1982

126. A quantitative ultrastructural study of the pinealocyte of the chipmunk (*Tamias striatus*) during the daytime and at night. *J. Neurosci. Res.* 1982 Vol. 7 nr 4 s. 397-401, il., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Thomas S. King, John T. Hansen, Russel J. Reiter

127. A reciprocal relationship between the adenohipophysis and the pineal gland. *Med. Hypoth.* 1982 Vol. 9 nr 1 s. 1-9, bibliogr.

Współaut.: ..., Russel J. Reiter

128. Day-night differences in the number of pineal „synaptic” ribbons in two diurnal rodents, the chipmunk (*Tamias striatus*) and the ground squirrel (*Spermophilus reichardsonii*). *Cell Tissue Res.* 1982 Vol. 224 nr 3 s. 689-692, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., T[homas] S. King, B[ruce] A. Richardson,
E[dward] C. Herlbut, J[ohn] T. Hansen, R[ussel] J. Reiter

129. Dense-core vesicles in the mammalian pinealocyte and their relation to secretory processes. *Tex. Electron Microsc. J.* 1982 Vol. 13 nr 1 s. 13-14, 18-19, il., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Thomas S. King, Larry J. Petterborg, John T. Hansen, Andrzej Bartke, Russel J. Reiter

130. Effects of advancing age on the ultrastructure of pinealocytes of the male white-footed mouse (*Peromyscus leucopus*). *J. Exp. Zool.* 1982 Vol. 224 nr 2 s. 127-134, il., bibliogr.

Współaut.: Thomas S. King, ..., Larry J. Petterborg, John T. Hansen, Russel J. Reiter

131. Effects of hereditary hypopituitarism and ectopic pituitary transplants on pinealocytes of the mouse: a quantitative ultrastructural study. *Endocrinology* 1982 Vol. 110 nr 6 s. 2183-2185, tab., bibliogr.

Współaut.: ..., A[ndrzej] Bartke, T[homas] S. King, J[ohn] T. Hansen, R[ussel] J. Reiter

132. Failure of room light to inhibit pineal N-acetyltransferase activity and melatonin content in a diurnal species, the eastern chipmunk (*Tamias*

- striatus). *Neuroendocr. Lett.* 1982 Vol. 4 nr 1 s. 1-6, wyk., bibliogr.
Współaut.: Russel J. Reiter, Thomas S. King, Bruce A. Richardson, Edward C. Hurlbut, ..., John T. Hansen
133. Influence of hypophysectomy and prolactin on the rat pinealocyte: a quantitative ultrastructural study. *Reprod. Nutr. Develop.* 1982 Vol. 22 nr 5 s. 785-792, il., tab., bibliogr., Rés.
Współaut.: ..., Andrzej Lewiński, John T. Hansen, Russel J. Reiter
134. Localization of enkephalin-like immunoreactivity in the cat carotid and aortic body chemoreceptors. *Anat. Rec.* 1982 Vol. 203 nr 3 s. 405-410, il., bibliogr.
Współaut.: John T. Hansen, James Brokaw, Douglas Christie, ...
135. Neuron or endocrine cell? The pinealocyte as a paraneuron. *Prog. Clin. Biol. Res.* 1982 Vol. 92 s. 1-9, il., bibliogr.
Współaut.: John T. Hansen, ...
136. Presence of dense-core vesicles in pinealocytes of the cat. *Cell. Tissue Res.* 1982 Vol. 222 nr 3 s. 695-698, il., bibliogr.
Współaut.: ..., John T. Hansen
137. Quantitative changes in the numbers of dense-core vesicles and „synaptic” ribbons in pinealocytes of the Djungarian hamster (*Phodopus sungorus*) following sympathectomy. *Cytobios* 1982 Vol. 35 nr 139/140 s. 157-162, wyk., bibliogr.
Współaut.: ..., Thomas S. King, John T. Hansen, Russel J. Reiter
138. Some aspects of the ultrastructure of gliomas. *Neuropat. Pol.* 1982 T. 20 s. 169-173
Współaut.: Janusz Alwasiak, Gabriela Hajdukiewicz, ..., Krystyna Marek, M. Majak, Wiesław Papierz
139. „Synaptic” ribbons and spherules of the rat pineal gland: day/night changes in vitro? *Exp. Brain Res.* 1982 Vol. 46 nr 2 s. 205-208, il., tab., bibliogr.
Współaut.: ..., Lutz Vollrath
140. Ultrastructure of pinealocytes of the kangaroo rat (*Dipodomys ordi*). *Cell Tissue Res.* 1982 Vol. 226 nr 1 s. 167-175, il., bibliogr.
Współaut.: ..., Edward C. Hurlbut, John T. Hansen, Russel J. Reiter
141. Ultrastructure of rat pinealocytes during the last phase of pregnancy. *Cytobios* 1982 Vol. 33 nr 130 s. 103-109, il., tab., bibliogr.
Współaut.: ..., Iwona Lewińska, Andrzej Lewiński, John T. Hansen, Russel J. Reiter
142. Ultrastructure of the pineal gland of the eastern chipmunk (*Tamias striatus*). *J. Morphol.* 1982 Vol. 173 nr 1 s. 73-86, il., bibliogr.
Współaut.: ..., Thomas S. King, John T. Hansen, Russel J. Reiter
143. Ultrastructure of the pineal gland of the fox. *Am. J. Anat.* 1982 Vol. 163 nr 3 s. 257-267, il., tab., bibliogr.
Współaut.: ..., John T. Hansen
144. Unusual cytoplasmic inclusion bodies in the pinealocytes of the cotton rat (*Sigmodon hispidus*). *Fol. Morph.* 1982 Vol. 41 s. 347-352, il., bibliogr., Streszcz.
Współaut.: ..., Thomas S. King, Larry J. Petterborg, John T. Hansen, Russel J. Reiter
- 1983
145. Action of subcutaneous implants or injections of melatonin on reproductive and metabolic variables and pineal concretions in male gerbils (*Meriones unguiculatus*). *Biomed. Res.* 1983 Vol. 4 nr 3 s. 329-336, il., tab., bibliogr.
Współaut.: Mary K. Vaughan, Katharina Spane-Borowski, ..., Thomas H. Champney, Russel J. Reiter
146. Effect of acute and chronic unilateral superior cervical ganglionectomy on the adrenergic innervation of the rat pineal gland. W: *Developing and regenerating vertebrate nervous system/ed. by P. W. Coates, R.R. Markwald, A. D. Kenny.* New York 1983 s. 223-230
Współaut.: Thomas S. King, ..., R. J. Steger, John T. Hansen, Russel J. Reiter
147. Effect of superior cervical ganglionectomy on the ultrastructure of the pinealocyte in the cotton rat (*Sigmodon hispidus*). *Gen. Comp. Endocr.* 1983 Vol. 51 nr 1 s. 131-137
Współaut.: ..., Larry J. Petterborg, Thomas S. King, John T. Hansen, Russel J. Reiter
148. Inclusion bodies in pinealocytes of the cotton rat (*Sigmodon hispidus*). An ultrastructural study and X-ray microanalysis. *Cell Tissue Res.* 1983 Vol. 232 nr 2 s. 413-420, il., bibliogr.

Współaut.: ..., Nancy K. Smith, Thomas S. King, Larry J. Petterborg, John T. Hansen, Russel J. Reiter

149. Influence of prolactin on pinealocytes of the mouse with hereditary hypopituitarism: a quantitative ultrastructural study. *Moll. Cell. Endocr.* 1983 Vol. 29 nr 1 s. 101-108, il., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., A[ndrzej] Bartke, J[ohn] T. Hansen

150. Inverse correlation between „synaptic” ribbon number and the density of adrenergic nerve endings in the pineal gland of various mammals. *Anat. Rec.* 1983 Vol. 205 nr 1 s. 93-99, il., tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Thomas S. King, James Brokaw, Johan T. Hansen, Larry J. Petterborg, Russel J. Reiter

151. Prolactinemia and sexual impotence: the effect of treatment with bromocriptine. *Endokr. Pol.* 1983 T. 34 z. 6 s. 371-375, bibliogr., Streszcz.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Irena Owczarek, Tomasz Pertyński

152. Ultrastructure of the mammalian pineal gland: its comparative and functional aspects. *Pineal Res. Rev.* 1983 Vol. 1 s. 1-48, il., tab.

153. Ultrastructure of the pineal gland of the brush mouse (*Peromyscus boylei*): influence of long and short photoperiod. *J. Neurol. Transm.* 1983 Vol. 56 nr 4 s. 293-308

Współaut.: ..., E. W. Jameson jr., John T. Hansen, Russel J. Reiter

1984

154. Effect of estradiol on the content of cyclic AMP in the pineal gland of male rat. *Endokr. Pol.* 1984 T. 35 z. 1 s. 25-28, tab., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: ..., Ewa Karasek

155. Effects of experimentally induced chronic hyperprolactinemia on the ultrastructure of pinealocytes in male rats. *J. Pineal Res.* 1984 Vol. 1 nr 3 s. 237-244, il., bibliogr.

Współaut.: ..., Andrzej Bartke, Paul C. Doherty

156. Melatonin omhibits prostaglandin E release from yhe medical basal hypothalamus of pinealectomized rats. *J. Pineal Res.* 1984 Vol. 1 s. 317-321

Współaut.: Marek Pawlikowski, Marlena Juszcak, Ewa Karasek, Barbara Muszyńska, ...

157. Melatonina u człowieka. *Endokr. Pol.* 1984 T. 35 z. 6 s. 316-322, wyk., bibliogr.

1985

158. The effects of melatonin and serotonin on the number of rat pineal „synaptic” ribbons and spherules in vitro. *Cell Tissue Res.* 1985 Vol. 242 s. 607-611

Współaut.: Lutz Vollrath, ..., B. Kosaras, Jolanta Kunert-Radek, Andrzej Lewiński

159. Influence of melatonin and serotonin on the number of rat pineal „synaptic” ribbons and spherules in vitro. *Cell Tissue Res.* 1985 Vol. 242 nr 3 s. 607-611, tab., bibliogr.

Współaut.: L. Vollrath, ..., B. Kosaras, J[olanta] Kunert-Radek, A[ndrzej] Lewiński

160. The mammalian pineal gland: pharmacologic regulation and physiologic consequences. W: *Handbook of pharmacological methodologies for the study of neuroendocrine system*/ed. Richard W. Steger, Anthony Johns. Boca Raton 1985 s. 331-384

Współaut.: Russel J. Reiter, Mary K. Vaughan, Thomas S. King, ...

161. Ultrastructural study of the pineal-vypothalamo-hypophyseal-gonadal axis in mammals. W: *The pineal gland: current state of pineal research: proceedings of the Third Colloquium of the European Pineal Study Group, Pécs, Hungary, August 13-17, 1984*/ed. Béla Mess, ... [I in.]. Budapest 1985 s. 35-46, il., bibliogr. – *Symposia Biologica Hungarica*, Vol. 28

1986

162. Effects of long and short photoperiod on the ultrastructure of pinealocytes of the cotton rat (*Sigmodon hispidus*). *J. Pineal Res.* 1986 Vol. 3 nr 4 s. 323-330, il., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Susan A. Matthews, Thomas S. King, Russel J. Reiter

163. Influence of pinealectomy on the mitotic activity of regenerating adrenal cortex in rats *Cytobios* 1986 Vol. 47 s. 85-88

Współaut.: Jerzy Zieleniewski, Barbara Nowakowska-Jankiewicz, Marlena Juszcak, ...

164. Quantitative aspects of the ultrastructure of the mammalian pinealocyte. W: *Advances in*

- pineal research. Vol. 1/ed. Russel J. Reiter, ... London 1986 s. 9-18, il., tab., bibliogr.
165. Red.: Advances in pineal research. Vol. 1/ed. Russel J. Reiter, ... – London: John Libbey a. Co Ltd, 1986. – 100 s.; 24 cm
- 1987
166. Failure of melatonin in inhibit the mitotic activity of regenerating adrenal cortex in rats. J. Pineal. Res. 1987 Vol. 4 nr 2 s. 197-200, wyk., bibliogr.
- Współaut.: ..., Jerzy Zieleniewski, Barbara Nowakowska-Jankiewicz
167. Functional ultrastructure of the mammalian pinealocyte. W: Advances in pineal research. Vol. 2/ed. Russel J. Reiter, Franco Fraschini. London 1987 s. 19-33, tab., bibliogr.
168. The role of the pineal gland in neurohumoral regulation. Mater. Med. Pol. 1987 Vol. 19 nr 1 s. 14-16, il., bibliogr.
- 1988
169. Influence of a short light pulse at night on the ultrastructure of the rat pinealocyte: a quantitative study. Cell Tissue Res. 1988 Vol. 254 nr 1 s. 247-249, tab., bibliogr.
- Współaut.: ..., K[rystyna] Marek, P[aul] Pevet
170. Melatonin inhibits the proliferation of estragen-induced rat pituitary tumor cells in vitro. Neuroendocr. Lett. 1988 Vol. 10 nr 3 s. 135-140, il., bibliogr.
- Współaut.: J[olanta] Kunert-Radek, H[enryk] Stępień, M[arek] Pawlikowski
171. Non responsiveness in pineal „synaptic” ribbon numbers in male Sprague-Dawley rats exposed to an altered static magnetic field. Med. Sci. Res. 1988 Vol. 16 s. 677-678, tab., bibliogr.
- Współaut.: J. Stehle, ..., L[utz] Vollrath
172. Precise annual changes in the numbers of „synaptic” ribbons and spherules in the rat pineal gland. J. Biol. Rhythms 1988 Vol. 3 nr 1 s. 41-48, il., bibliogr.
- Współaut.: ..., A[ndrzej] Lewiński, L[utz] Vollrath
- 1989
173. Circadian plasma melatonin profile in the sexually immature female domestic pigs. Neuroendocr. Lett. 1989 Vol. 11 nr 4 s. 201-206, wyk., bibliogr.
- Współaut.: Z[ygmunt] Wyrzykowski, Barbara Przybylska, K. Wyrzykowska, E[wa] Karasek, ...
174. Pineal „synaptic” ribbons and spherules: phylogenetic relics or functional structures? W: Advances in pineal research. Vol. 3/ed. R[ussel] J. Reiter, S. F. Pang. London 1989 s. 21-26, il., wyk., bibliogr.
- Współaut.: ..., L[utz] Vollrath
175. The pineal gland – an integral part of the neuroendocrine system. W: Progress in neuropeptide research: proceedings of the International Symposium Łódź, September 8-10, 1988/ed. K[laus] D[either] Döhler, M[arek] Pawlikowski. Basel 1989 s. 35-43, il., wyk., bibliogr.
- 1990
176. Akademia Medyczna w Łodzi 1945-1990/ oprac. i red. ..., Włodzimierz Kozar, Lechosław Trzciński; tłum.: Ewa Szadkowska; fot.: Czesław Andrzejewski . – Łódź: AM, 1990. – [24] s.: il. (w tym kolor.); 21 cm
- Tyt. i tekst również w jęz. ang.
177. Circadian variations in plasma melatonin, FSH, LH and prolactin and testosterone levels in infertile men. J. Pineal. Res. 1990 Vol. 9 nr 2 s. 149-157, tab., wyk., bibliogr.
- Współaut.: ..., M[arek] Pawlikowski, B[arbara] Nowakowska-Jankiewicz, H[anna] Kołodziej-Maciejewska, J[erzy] Zieleniewski, D[ariusz] Cieslak, F. Leidenberger
178. Comparison of the rat pinealocyte ultrastructure melatonin concentrations during daytime and at night. J. Pineal. Res. 1990 Vol. 9 nr 4 s. 251-257, tab., wyk., bibliogr.
- Współaut.: ..., B[ojidar] Stankov, V[aleria] Lucini, F[rancesco] Scaglione, G[ermana] Esposti, M[arco] Mariani, F[rancjo] Fraschini
179. Influence of norepinephrine on the ultrastructure of the rat pinealocytes: a quantitative in vitro study. Neuroendocr. Lett. 1990 Vol. 12 s. 11-16, wyk., bibliogr.
- Współaut.: ..., J[acek] Świętosławski, K[rystyna] Marek, J[olanta] Kunert-Radek
180. Influence of prolactin on the ultrastructure of the rat pinealocytes in vitro: a quantitative study.

Neuroendocr. Lett. 1990 Vol. 12 nr 3 s. 165-170, wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., J[olanta] Kunert-Radek, A[ndrzej] Bartke, R[ussel] J. Reiter

181. The pineal gland and experimentally-induced tumours. W: W: Advances in pineal research. Vol. 4/ed. R[ussel] J. Reiter, A[ndrzej] Łukaszyk. London 1990 s. 259-266

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

182. The pineal gland and prolactin. W: Advances in pineal research. Vol. 4/ed. R[ussel] J. Reiter, A[ndrzej] Łukaszyk. London 1990 s. 17-26, tab., wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., R[ussel] J. Reiter

183. Structure – function relationship in the rat pineal gland. W: Neuroendocrinology: new frontiers/ed. D. Gupta, H. A. Wollmann, M. B. Ranke. London; Tübingen 1990 s. 159-168

Współaut.: ..., B[ojidar] Stankov, F[ranco] Fraschini

184. „Synaptic” ribbons in the pineal gland of the horse. J. Pineal Res. 1990 Vol. 8 nr 4 s. 355-358, il., bibliogr.

Współaut.: ..., Bruno Cozzi

185. Szyszynka – narząd szczytkowy czy gruczoł dokrewny. Endokr. Pol. 1990 T. 41 z. 2 s. 65-66

186. Ultrastructure of pig pinealocytes in various stages of the sexual cycle: a quantitative study. Cytobios 1990 Vol. 64 nr 1 s. 7-14, wyr., bibliogr.

Współaut.: Barbara Przybylska, Zygmunt Wyrzykowski, K. Wyrzykowska, ...

1991

187. Anatomia i fizjologia człowieka: podręcznik dla studentów farmacji/przy współpr. ... - [T.] 1-3. - Wyd. 4. - [Żyrardów: B.w., 1991] (Żyrardów: Kraj. Spółdz. P.U.H. „Koral”). - 118 s.; tab., ryc.; s. 119-309, tab., ryc.; s. 310-474, tab., ryc.; 25 cm

Współaut.: ..., Władysław Z. Traczyk

188. Circadian patterns of prolactin, FSH, LH, melatonin and testosterone in men suffering from sexual impotence. Neuroendocr. Lett. 1991 Vol. 13 nr 5 s. 331-336, wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Barbara Nowakowska-Jankiewicz

189. Is there a role for the pineal gland in neoplastic growth? W: Role of melatonin and pineal peptides in neuroimmunomodulation/ed. F[ranco] Fraschini, R[ussel] J. Reiter. New York 1991 s. 243-251, ryc., wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., Franco Fraschini

190. Relationship between the pineal gland and estrogen - induced prolactinoma in the Fisher 344 rat with special reference to the ultrastructure of the pinealocytes. W: Advances in pineal research/ed. A. Foldes, R[ussel] J. Reiter. Vol. 6. London 1991 s. 27-36, tab., wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., Krystyna Marek, Jacek Świątosławski, Henryk Stępień

1992

191. Influence of melatonin on the proliferation of hepatoma cells in the Syrian hamster: in vivo and in vitro study. J. Pin. Res. 1992 Vol. 13 nr 3 s. 107-110, ryc., wyr., bibliogr.

Współaut.: ..., P[awel] Liberski, J[olanta] Kunert-Radek, J[anina] Bartkowiak

192. Morphofunctional aspects of the mammalian pineal gland. Microsc. Res. Tech. 1992 Vol. 21 nr 2 s. 136-157, ryc., bibliogr.

Współaut.: ..., Russel J. Reiter

193. Rola szyszynki u człowieka. W: Zarys endokrynologii klinicznej/pod red. Marka Pawlikowskiego. Warszawa 1992 s. 244-253, ryc., wyr.

194. Ultrastructure of the mammalian pinealocyte under natural and experimental conditions: quantitative aspects. Microsc. Res. Tech. 1992 Vol. 21 nr 2 s. 116-123, tab., bibliogr.

1993

195. Badania diagnostyczne w endokrynologii: znaczenie, celowość, dostępność, perspektywy. Gab. Lek. 2000 1993 nr 1 s. 56-59

196. Day-night changes in the ultrastructure of pinealocytes in the Syrian hamster: a quantitative study. Endokr. Pol. 1993 T. 44 s. 81-87

Współaut.: Jacek Świątosławski, ...

197. Influence of photoperiod on the proliferation of hepatoma cells in the Syrian hamster [streszcz.] W: 1st Lacarno International Meeting on Neuroendocrinology - The

pineal gland in relation with the immune system and cancer - Locarno, Svizzera - Italiana, May 2-5, 1993. [Locarno 1993] s. 31

Współaut.: ..., P[aweł] P. Liberski, J[acek] Bartkowiak

198. Szyszynka. W: Zaburzenia hormonalne u dzieci i młodzieży: praca zbiorowa/pod red. Tomasza E. Romera. Warszawa 1993 s. 208-214, ryc., wyk., bibliogr.

199. Ultrastructure of the pinealocytes of the Syrian hamster bearing Kirkman - Robbins hepatoma: a quantitative study. Neuroendocrinol. Lett. 1993 Vol. 15 nr 3 s. 213-219, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Krystyna Marek, Jacek Świętosławski, Paweł P[iotr] Liberski, J[acek] Bartkowiak

1994

200. Effects of p-chlorophenylalanine, amiflamine and melatonin treatment on the ultrastructure of pinealocytes in *Sus scrofa*. Cytobios 1994 Vol. 77 s. 233-246, il., wyk., bibliogr., Sum.

Współaut.: Barbara Przybylska, Bogdan Lewczuk, Zygmunt Wyrzykowski, ...

201. Goiter incidence among 15 years old school children from Łądek Zdrój: its relation to iodine concentration in potable water, serum concentrations of T3, T4 a, d TSH, and iodide excretion in urine. - Fol. Med. Lodz. 1994 T. 21 nr 1 s. 65-74, tab., wyk., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: ..., Joanna Szykowska-Styczysz, Jan Wiesław Kochański, Zbigniew Maziarz, Andrzej Lewiński

202. Influence of photoperiod on the proliferation of hepatoma cells in the Syrian hamster. W: Advances in pineal research/ed.: Georges J. M. Maestroni, Ario Conti, Russel J. Reiter. [Vol.] 7. London 1994 s. 243-246, wyk., bibliogr., Sum.

Współaut.: ... P[aweł] Liberski, J[acek] Bartkowiak

203. Malignant tumours and the pineal gland. W: Pathophysiology of immunoneuroendocrine communication circuit/ed.: D. Gupta, H. A. Wollmann, P. G. Fedor-Freybergh. Heidelberg 1994 s. 225-244, il., tab., wyk., bibliogr.

204. The pineal gland and neoplastic disease: morphological aspects. W: Advances in pineal research/ed. Morten Møller, Paul Pévet. [Vol.] 8. London 1994 s. 485-493, wyk., bibliogr.

205. Radon - therapy in male infertility. Fol. Med. Lodz. 1994 T. 21 nr 1 s. 77-84, wyk., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: ..., Waław Dec, Jan Wiesław Kochański

206. Serial transplants of 7, 12-dimethylbenz[a]anthracene - induced mammary tumors in Fischer rats as model system for human breast cancer. Biol. Signals 1994 Vol. 3 s. 302-306, wyk., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., K[rystyna] Marek, A[nna] Zielińska, J[acek] Świętosławski, Hella Bartsch, Christian Bartsch

207. Szyszynka a układ immunologiczny i choroba nowotworowa: fakty i hipotezy. Medycyna 2000 1994 T. 45/46 nr 5 s. 55-58, il., wyk.

1995

208. Goiter incidence and concentrations of T3, T4 and TSH in children from Łądek Zdrój region. Fol. Med. Lodz. 1995 T. 22 nr 2 s. 199-204, wyk., bibliogr., Streszcz., Sum.

Współaut.: Joanna Szykowska-Styczysz, Zbigniew Maziarz, Mirosława Gaszyńska, Jacek Świętosławski, ...

209. Szyszynka a wzrost nowotworowy. Endokr. Pol. 1995 T. 46 nr 1/3 s. 137-145, wyk., bibliogr., Sum.

210. Szyszynka w obrazie CT. Zależność częstości występowania i wielkości zwapnień od różnych czynników. W: XXXIV Zjazd Radiologów Polskich w Łodzi, 15-19 października 1995: streszczenia referatów. Łódź 1995 s. 42

Współaut.: Tomasz Jaworski, ..., Piotr Pięta, Michał Studniarek

211. The ultrastructure of rat pinealocytes after administration of interleukin 1b. Neuroendocrinol. Lett. 1995 Vol. 17 nr 2 s. 81-86, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Jacek Świętosławski, Anna Zielińska, Krystyna Marek, Henryk Stępień

1996

212. Biblioteki uniwersyteckie: refleksje użytkownika. Biul. GBL 1996 nr 354 s. 3-4

213. Communication skills. W: Updating Medical Education TEMPUS Workshop Proceedings Łądek Zdrój, Poland - May 1995/ eds.: M. Vorstenbosch, J. de Koning and ... Łądek Zdrój 1996 s. 23-24

214. Functional morphology of the mammalian pineal gland. W: Endocrine system/eds. T. C. Jones, C. C. Capen, U. Mohr. Wyd. 2. Berlin 1996 s. 193-204, ryc., bibliogr.
Współaut.: ..., Russel J. Reiter
215. Melatonin and human neoplastic disease. Int. J. Thymol. 1996 Vol. 4 suppl. nr 1 s. 75-79, ryc., bibliogr., Sum.
216. Melatonina - mity i fakty. Neurol. Neuroch. Pol. 1996 suppl. 3 s. 337 - XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Neurologicznego Katowice, 26-29 września 1996: streszczenia
217. Melatonina: znaczenie kliniczne i perspektywy zastosowania terapeutycznego. Fol. Med. Lodz. 1996 Vol. 23 z. 2 s. 115-145, wykr., bibliogr., Sum.
218. The pineal gland and neoplastic growth - facts and hypothesis. J. Endocrinol. Invest. 1996 Vol. 19 suppl. do nr 3 s. 6 - XV Congress of the Polish Society Endocrinology in cooperation with the European Federation of Endocrine Societies Poznań, Poland May 19-23, 1996
219. Relationship between the pineal gland, melatonin and cancer. W: 2nd Locarno Meeting on Neuroendocrinology Therapeutic potential of the pineal hormone melatonin Locarno, May 5-8 1996. Locarno 1996 s. 25
220. Relationship between the pineal gland and experimentally induced malignant tumors. W: Front in hormones research. Vol. 23. Basel 1996 s. 1-7, ryc., bibliogr.
221. Rola szyszynki u człowieka. W: Zarys endokrynologii klinicznej/pod red. Marka Pawlikowskiego. Wyd. 2. Warszawa 1996 s. 27-280, ryc., wykr.
222. Serum melatonin circadian profile in women with adenocarcinoma of uterine corpus. Int. J. Thymol. 1996 Vol. 4 suppl. nr 1 s. 80-83, wykr., bibliogr., Sum.
Współaut.: ..., W[acław] Dec, A[ndrzej] J[erzy] Kowalski, C[hristian] Bartsch, H[ella] Bartsch
223. Wole endemiczne w Polsce. Fol. Med. Lodz. 1996 Vol. 23 z. 1 s. 3-12, bibliogr., Sum.
Współaut.: ..., Andrzej Lewiński, Joanna Szykowska-Styczysz
- 1997
224. Antiproliferative effects of melatonin and RZR/ROR ligand CGP 52608 on murine colonic cancer cells in vitro. Cancer Biother. Radiopharm. 1997 Vol. 12 nr 6 s. 423
Współaut.: ..., J[olanta] Kunert-Radek, K[atarzyna] Winczyk, M[arek] Pawlikowski
225. Czy szyszynka odgrywa rolę w procesie starzenia? Endokr. Pol. 1997 T. 48 s. 277-284, bibliogr., Sum.
Współaut.: ..., Russel J. Reiter
226. Melatonin, dehydroepiandrosterone and RZR/ROR-ligand CGP 52608 attenuate the stress induced gastric lesion formation in rats. Neuroendocrinol. Lett. 1997 Vol. 18 nr 4 s. 221-229, wykr., bibliogr.
Współaut.: A[nna] Gruszka, J[olanta] Kunert-Radek, M[arek] Pawlikowski, ...
227. Melatonina a procesy starzenia. Med. Dypl. 1997 s. 9-16, ryc., wykr., bibliogr. - Wydanie specjalne/wrzesień 1997
Współaut.: Ewa Sewerynek, Andrzej Lewiński, ...
Toż: W: III Krajowy Zjazd Polskiego Towarzystwa Menopauzy i Andropauzy Zapobieganie i leczenie chorób towarzyszących menopauzie i andropauzie Warszawa, 24-27 września 1997. Warszawa 1997 s. 26
228. Melatonina: znaczenie kliniczne i perspektywy zastosowania terapeutycznego. W: Zimowa Szkoła Endokrynologii Aktualności i wątpliwości w endokrynologii Szklarska Poręba, 27.02.1997 - 2.03.1997: program i streszczenia wystąpień. Wrocław 1997 s. 12-13
229. Pineal gland, melatonin and neoplastic growth: morphological approach. Cancer Biother. Radiopharm. 1997 Vol. 12 nr 6 s. 423
230. Relationship between the pineal gland and experimentally induced malignant tumors. W: Therapeutic potential of melatonin/eds.: G[eorges] J. M. Maestroni, A[rio] Conti, R[ussel] J. Reiter. Basel 1997 s. 99-106, wykr., bibliogr.
231. Szyszynka i melatonina. - Warszawa; Łódź: Wydaw. Nauk. PWN, 1997 (Łódź: Druk. Wydaw. Nauk. S.A.). - 138 s.: ryc., tab., bibliogr.; 20 cm ISBN 83-01-12477-6

232. Tempus mutatur: updating of medical education: proceedings of MedEd-21 Congress, Vaals 1997 s. 257-263

Współaut.: P. Arslan, ..., J. de Koning, J. Metz, M. Vorstenbosch, M. Laville

233. Układ hormonalny a proces starzenia się organizmu człowieka. *Fol. Med. Lodz.* 1997 T. 24 z. 1 s. 3-15, tab., bibliogr., Sum.

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

1998

234. Antiproliferative effects of melatonin and CGP 52608 on the murine Colon 38 adenocarcinoma in vitro and in vivo. *Neuroendocrinol. Lett.* 1998 Vol. 19 nr 2 s. 71-78, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Katarzyna Winczyk, Jolanta Kunert-Radek, Irmgard Wiesenberger, Marek Pawlikowski

235. Antiproliferative effects of melatonin, the putative melatonin receptor agonist CGP52608 and of somatostatin analog octreotide on the murine colonic cancer. W: IV European Congress of Endocrinology 9-13 May 1998, Sevilla: abstracts. Sevilla 1998 poz. P3-304

Współaut.: M[arek] Pawlikowski, K[atarzyna] Winczyk, G[abriela] Meleń-Mucha, ...

236. The antiproliferative effects of melatonin on experimental pituitary and colonic tumors: possible involvement of the putative nuclear binding site. W: Hanseatic Endocrine Conference Melatonin after four decades: an assessment of its potential August 27-30, 1998 Hamburg: program and abstracts. Hamburg 1998 s. 44

Współaut.: M[arek] Pawlikowski, ..., J[olanta] Kunert-Radek, K[atarzyna] Winczyk, G[abriela] Meleń-Mucha, A[nn]a Gruszka

237. Chronic exposure to 2.9 mT, 40 Hz magnetic field reduces melatonin concentrations in humans. *J. Pineal Res.* 1998 Vol. 25 s. 240-244, wykr., bibliogr., Streszcz., Sum.

Współaut.: ..., Marta Woldańska-Okońska, Jan Czernicki, Krystyna Żylińska, Jacek Świętosławski

238. Circadian serum melatonin profiles in patients with very large goiter before and after surgery. W: Melatonin after four decades: an assessment of its potential August 24-30, 1998 Hamburg, Germany: program and abstracts. Hamburg 1998 s. 47

Współaut.: A[leksander] Stankiewicz, K[rzysztof] Kuzdak, K[rystyna] Żylińska, E[wa] Bandurska-Stankiewicz, ...

239. Conference Melatonin after four decades: an assessment of its potential August 27-30, 1998 Hamburg: program and abstracts. Hamburg 1998 s. 44

Współaut.: M[arek] Pawlikowski, ..., J[olanta] Kunert-Radek, K[atarzyna] Winczyk, G[abriela] Meleń-Mucha, A[nn]a Gruszka

240. Effects of chronic exposure to low frequency magnetic field on melatonin concentration in humans. W: IV European Congress of Endocrinology 9-13 May 1998, Sevilla: abstracts. Sevilla 1998 poz. 2-340

Współaut.: ..., M[arta] Woldańska-Okońska, J[an] Czernicki, K[rystyna] Żylińska

241. Effects of melatonin administration in advanced breast cancer patients - preliminary report. *Neuroendocrinol. Lett.* 1998 Vol. 19 nr 1 s. 15-19, tab., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Krzysztof Kuzdak, Jan Cywiński, Krystyna Żylińska, Anna Śmiałowska, Anna Płużńska

242. Exposure to 2.9 mT, 40 Hz magnetic field decreases nocturnal plasma melatonin concentrations in humans. W: Melatonin after four decades: an assessment of its potential August 24-30, 1998 Hamburg, Germany: program and abstracts. Hamburg 1998 s. 39

Współaut.: ..., J[an] Czernicki, M[arta] Woldańska-Okońska, K[rystyna] Żylińska, J[acek] Świętosławski

243. Melatonina - czterdzieści lat po jej odkryciu. W: Grasica i szyszynka w neuroimmun-endokrynologii Świeradów Zdrój, 22-24.10.1998: streszczenia. Świeradów Zdrój 1998 s. 25-26

Toż w jęz. ang.: Melatonin - forty years after its discovery. Tamże s. 25

244. Ocena praktycznych umiejętności klinicznych - zobiektywizowany egzamin kliniczny. W: Praktyczne nauczanie medycyny klinicznej/pod red. Dariusza Nowaka i ... Łódź 1998 s. 128-133, tab.

Współaut.: Dariusz Nowak, ...

245. Onkostatyczne działanie melatoniny: rola sygnalizacji jądrowej i apoptozy. W: Grasica i szyszynka w Neuroimmunendokrynologii Świeradów Zdrój, 22-24.10.1998: streszczenia. Świeradów 1998. s. 44

Współaut.: M[arek] Pawlikowski, J[olanta] Kunert-Radek, G[abriela] Meleń-Mucha, K[atarzyna] Wińczyk, ...

Toż w jęz. ang.: Oncostatic effects of melatonin: role of nuclear signalling and apoptosis. Tamże s. 43-44

246. Red.: Praktyczne nauczanie medycyny klinicznej: przewodnik do ćwiczeń/pod red. Dariusza Nowaka i Łódź: AM, 1998. – 133 s.; 21 cm ISBN 83-86677-77-5

247. Szyszynka, melatonina a proces starzenia. Endokr. Pol. 1998 T. 49 suppl. 1/2 s. 33-40, wykr., bibliogr., Sum.

248. Szyszynka, melatonina i rak. W: Grasicia i szyszynka w neuroimmunoendokrynologii Świeradów Zdrój, 22-24.10.1998: streszczenia. Świeradów Zdrój 1998 s. 42-43

Toż w jęz. ang.: Pineal gland, melatonin and cancer. Tamże s. 42

249. Terapia radonem jako leczenie wspomagające w niepłodności u mężczyzn. W: Leczenie uzdrowiskowe: osiągnięcia, problemy, perspektywy/red. J. Snopek. Warszawa 1998 s. 47-51, wykr., bibliogr., Sum. - Materiały z Polsko-Węgierskiego Sympozjum Naukowego organizowanego w ramach Węgierskiej Wiosny 16 maja 1998

Współaut.: ..., Jacek Suzin, Jan Wiesław Kocharński

250. Wpływ leczniczego stosowania pola magnetycznego niskiej częstotliwości na wydzielanie melatoniny u pacjentów z zespołami bólowymi kręgosłupa (doniesienie wstępne). Fizjoterapia 1998 T. 6 nr 3 s. 3-5, tab., bibliogr.

Współaut.: Jan Czernicki, Marta Woldańska-Okońska, ...

251. Znaczenie praktycznego nauczania umiejętności klinicznych w kształceniu medycznym. W: Praktyczne nauczanie medycyny klinicznej/pod red. Dariusza Nowaka i Łódź 1998 s. 7-9

Współaut.: ..., Dariusz Nowak

1999

252. Antiproliferative effects of melatonin and CGP 52608. Biol. Signals Recept 1999 Vol. 8 s. 75-78, wykr., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

253. The antiproliferative effects of melatonin on experimental pituitary and colonic tumors: possible involvement of the putative nuclear

binding site? Adv. Exp. Med. Biol. 1999 Vol. 460 s. 369-372

Współaut.: Marek Pawlikowski, Jolanta Kunert-Radek, Katarzyna Winczyk, Gabriela Meleń-Mucha, Anna Gruszka, ...

254. Circadian serum melatonin profiles in patients with very large goitre before and after surgery – preliminary report. Adv. Exp. Med. Biol. 1999 Vol. 460 s. 463-466

Współaut.: Aleksander Stankiewicz, Krzysztof Kuzdak, Krystyna Żylińska, Ewa Bandurska-Stankiewicz, Jacek Świętosławski, ...

255. Cynk w leczeniu wspomagającym niepłodności męskiej. Fol. Med. Lodz. 1999 T. 26 nr 1/2 s. 15-23, ryc., tab., wykr., bibliogr., Sum.

256. Exposure to 0.025-0.08 mT, 200Hz magnetic field does not influence serum melatonin concentrations in humans. W: 8th Meeting of the European Pineal Society 3/7 July 1999 Tours-France: information, program and abstracts. Tours 1999 s. 150

Współaut.: ..., M[arta] Woldańska-Okońska J[an] Czernicki, K[rystyna] Żylińska, J[acek] Świętosławski

257. Influence of low-frequency magnetic field of different characteristics on serum melatonin concentrations in humans. Adv. Exp. Med. Biol. 1999 Vol. 460 s. 459-462

Współaut.: ..., Marta Woldańska-Okońska, Jan Czernicki, Krystyna Żylińska, Jacek Świętosławski

258. Łódzka szkoła endokrynologiczna, neurologiczna i pulmonologiczno-alergologiczna. W: Rola nauczycieli łódzkich w tworzeniu dziedzictwa kulturowego Łodzi/pod red. S. Gali. Łódź: Pol. Tow. Nauk., 1999 s. 489-493

259. Melatonin in humans. J. Physiol. Pharmacol. 1999 Vol. 50 suppl. 1 s. 58 - XXI Congress of the Polish Physiological Society September 7-10th, 1999 Poznań, Poland

260. Melatonin in humans - where we are 40 years after its discovery. Neuroendocrinol. Lett. 1999 Vol. 20 nr 3/4 s. 179-188, ryc., bibliogr., Sum.

261. Melatonina u pacjentów z dużym wolem przed i po strumektomii. Endokr. Pol. 1999 T. 50 suppl. nr 1 do z. 3 s. 233 - XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego organizowany wspólnie z Europejską Federacją Towarzystw

Endokrynologicznych Białystok-Mikołajki, 10-14 września 1999: streszczenia zjazdowe

Współaut.: ..., A[leksander] Stankiewicz, E[wa] Bandurska-Stankiewicz, K[rystyna] Żylińska, M[arek] Pawlikowski, K[rzysztof] Kuzdak

262. Pineal gland, melatonin and cancer. Neuroendocr. Lett. 1999 Vol. 20 s. 139-144, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

263. The pineal gland and reproductive system. J. Physiol. Pharmacol. 1999 Vol. 50 suppl. 1 s. 45 - XXI Congress of the Polish Physiological Society September 7-10th, 1999 Poznań, Poland

264. Stanowisko ekspertów w sprawie udostępnienia melatoniny ludziom w podeszłym wieku. Endokr. Pol. 1999 T. 50 z. 3 s. I

Współaut.: R[omuald] Dębski, K[rzysztof] Galus, M. Godziejewska, J[an] Horodnicki, ..., J[anusz] Krassowski, A[ndrzej] Lewiński, M[arek] Pawlikowski, W[ołciech] Pędich, I[zabella] Rzepka-Górska, M. Sendrakowska, E[wa] Sewerynek, L. Szponar, S[tefan] Zgliczyński, Ś[wiatosław] Ziemiański

265. Stężenia melatoniny u pacjentów z rakiem tarczycy z odległymi przerzutami. Endokr. Pol. 1999 T. 50 suppl. 1 do z. 3 s. 232 - XVI Zjazd Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego Białystok-Mikołajki, 10-14 września 1999: streszczenia zjazdowe

Współaut.: ..., L[ech] Pomorski, K[rzysztof] Kuzdak, J[erzy] Narębski, K[rystyna] Żylińska, W[iesław] Świętosławski

266. Wpływ tyreoidektomii na dobowe rytmy wydzielania melatoniny. W: IX Sympozjum Sekcji Chirurgii Endokrynologicznej PTE Kraków 6-9.06.1999 r.: streszczenia. Kraków 1999 nr 93

Współaut.: K[rzysztof] Kuzdak, A[leksander] Stankiewicz, ..., Jacek Zakrzewski

267. Znaczenie cynku w organizmie człowieka. - Warszawa: Wydawn. Holbex, 1999 (Warszawa: AGPOL). - 63 s.: ryc. tab.; 15 cm ISBN 83-911391-1-5

2000

268. The antiproliferative effects of melatonin on experimental pituitary and colonic tumors. W: Melatonin after four decades/ed. by James Olcese. New York 2000 s. 369-372, wykr., bibliogr.

Współaut.: Marek Pawlikowski, Jolanta Kunert-Radek, Katarzyna Winczyk, Gabriela Melen-Mucha, Anna Gruszka, ...

269. Application of radon waters in treatment of peripheral blood vessels diseases. Acta Angiol. 2000 Vol. 6 s. 63-72 – Tekst równol. w jęz. pol. i ang.

Współaut.: Wiesław Jan Kochański, Jadwiga Bierowiec, ..., Przemysław Minta, M. Kochański

270. Chronic exposure to 25-80 μ T, 200 Hz magnetic field does not influence serum melatonin concentrations in patients with low back pain. J. Pineal Res. 2000 Vol. 29 s. 81-85, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Jan Czernicki, Marta Woldańska-Okońska, Krystyna Żylińska, Jacek Świętosławski

271. Circadian serum melatonin profiles in patients with very large goitre before and after surgery. W: Melatonin after four decades/ed. by James Olcese. New York 2000 s. 463-466, wykr., bibliogr.

Współaut.: Aleksander Stankiewicz, Krzysztof Kuzdak, Krystyna Żylińska, Elżbieta Bandurska-Stankiewicz, Jacek Świętosławski, ...

272. Comparative quantitative ultrastructural study of pinealocytes in eight mammalian species. Neuroendocrinol. Lett. 2000 Vol. 21 s. 195-202, ryc., wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Anna Zielińska

273. Effects of radon-therapy on semen quality and concentrations of gonadotropins, testosterone and prolactin in patients with idiopathic infertility. Fol. Med. Lodz. 2000 T. 27 z. 1/2 s. 71-81, wykr., bibliogr., Streszcz., Sum.

Współaut.: ..., Wiesław Jan Kochański, Jadwiga Bierowiec, Jacek Suzin, Jacek Świętosławski

274. Effects of six months melatonin treatment on sleep quality and serum concentrations of estradiol, cortisol, DHEAS and somatomedin-C in aged women. W: V Zjazd Polskiego Towarzystwa Menopauzy i Andropauzy Warszawa, 30.11.-02.12.2000. Warszawa 2000 s. 44

Współaut.: Marek Pawlikowski, Maria Kołomecka, Anna Wojtczak, ...

275. Influence of low-frequency magnetic field of different characteristics on serum melatonin concentrations in humans. W: Melatonin after four decades/ed. by James Olcese. New York 2000 s. 459-462, wykr., bibliogr.

Współaut.: ..., Marta Woldańska-Okońska, Jan Czernicki, Krystyna Żylińska, Jacek Świątosławski

276. Melatonin concentrations in patients with large goiter before and after surgery. *Neuroendocrinol. Lett.* 2000 Vol. 21 s. 437-439, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Aleksander Stankiewicz, Elżbieta Bandurska-Stankiewicz, Krystyna Żylińska, Marek Pawlikowski, Krzysztof Kuzdak

277. Prevalence of goitre in Łądek Zdrój. *Endokr. Pol.* 2000 T. 51 suppl. nr 1 do z. 4 s. 71-84, tab., wykr., bibliogr., Sum. - Materiały Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Zaburzenia czynności tarczycy i niedobór jodu w ciąży” Bydgoszcz, 15-17 października 1998 r.

Współaut.: ..., Joanna Szykowska-Styczysz, Andrzej Lewiński

278. Serial transplants of DMBA-induced mammary tumors in Fischer rats as model system for human breast cancer: V. Myoepithelial-mesenchymal conversion during passaging as possible cause for modulation of pineal-tumor interaction. *Exp. Toxicol. Pathol.* 2000 Vol. 52 s. 93-101, ryc., bibliogr., Sum.

Współaut.: Christian Bartsch, Agnieszka Szadkowska, ..., Hella Bartsch, Marti Geppert, Dieter Mecke

279. Serum melatonin circadian profile in women suffering from genital tract cancers. *Neuroendocrinol. Lett.* 2000 Vol. 21 s. 109-113, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Andrzej J[erzy] Kowalski, Krystyna Żylińska

280. Testosterone levels and bone mineral density in young healthy men and in young infertile patients. *Neuroendocrinol. Lett.* 2000 Vol. 21 s. 27-32, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Jan Wiesław Kochański, Jadwiga Bierowiec, Jacek Suzin, Jacek Świątosławski

281. Wpływ sześciomiesięcznego podawania melatoniny na jakość snu oraz stężenia estradiolu, kortyzolu, DHEAS oraz somatomedyny-C u kobiet w podeszłym wieku. W: V 283. Zjazd Polskiego Towarzystwa Menopauzy i Andropauzy Warszawa 30.11 - 2.12. 2000. Warszawa 2000 s. 43

Współaut.: Marek Pawlikowski, Maria Kołomecka, Anna Wojteczak, ...

Toż w jęz. ang.: Effects of six month melatonin treatment on sleep quality and serum concentrations of estradiol, cortisol, DHEAS, and somatostatin-C in aged women. Tamże s. 44

2001

282. Assessment of association between pituitary size in MRI and growth hormone secretion in children with short stature. W: 5th European Congress of Endocrinology Turin, Italy 9-13 June 2001: abstract book. Turin 2001 poz. P-473

Współaut.: M[aciej] Hilczer, M[ichał] Chmielowski, J[acek] Kreisel, J[oanna] Smyczyńska, R[enata] Stawerska, ..., A[ndrzej] Lewiński

283. Diurnal profile of melatonin concentrations in patients with major depression: relationship to the clinical manifestation and antidepressant treatment. *Neuroendocrinol. Lett.* 2001 Vol. 22 nr 2 s. 192-198, tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Anna Szymańska, Jolanta Rabe-Jabłońska, ...

284. Effects of six months melatonin treatment on sleep quality and serum concentrations of estradiol, cortisol, DHEAS and somatomedin-C in aged women. *Neuroendocrinol. Lett.* 2001 Vol. 22 s. 292 - Abstracts of the International symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: Marek Pawlikowski, Maria Kołomecka, Anna Wojteczak, ...

285. Fizjologia i patologia szyszynki w wieku rozwojowym. *Klin. Pediatr.* 2001 Vol. 9 nr 2 s. 246-249, wykr., bibliogr., Sum.

286. Melatonin and aging. *Neuroendocrinol. Lett.* 2001 Vol. 22 suppl. s. 274-275 - Abstracts of the International symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: ..., Russel J[oseph] Reiter

287. Melatonin and magnetic fields. *Neuroendocrinol. Lett.* 2001 Vol. 22 suppl. s. 274 - Abstracts of the International symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: ..., Alexander Lerchl

288. Melatonin and RZR/ROR receptor ligand CGP 52608 induce apoptosis in the murine colonic

cancer. J. Pineal Res. 2001 Vol. 31 s. 179-182, wykr., bibliogr.

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, M[arek] Pawlikowski, ..

289. Melatonin in clinical oncology. Neuroendocrinol. Lett. 2001 Vol. 22 suppl. s. 271-272 - Abstracts of the International symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: Christian Bartsch, Hella Bartsch, ...

290. Melatonin in psychiatric disorders. Neuroendocrinol. Lett. 2001 Vol. 22 suppl. s. 280 -Abstracts of the International Symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: J[olanta] Rabe-Jabłońska, A[nna] Szymańska, ...

291. Melatonina w terapii. Roczn. Nauk. Wrocław. Oddz. PTFarm 2001 T. 7 s. 19-24

292. Melatonina - zastosowanie terapeutyczne. Lek w Polsce 2001 Vol. 11 nr 4 s. 17-25, ryc., wykr., bibliogr.

293. Melatonina: znaczenie kliniczne i zastosowanie terapeutyczne. Endokr. Pol. 2001 T. 52 nr 1 s. 81-100, wykr., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Andrzej Lewiński, Russel J[oseph] Reiter

294. Ocena dobowego rytmu wydzielania Prl u dzieci z niedoborem hormonu wzrostu i zmianami organicznymi w okolicy podwzgórzowo-przysadkowej. Endokr. Pol. 2001 T. 52 suppl. 1 do z. 4 s. 330 - Materiały naukowe II Zjazdu - XI Sympozjum Polskiego Towarzystwa Endokrynologów Dziecięcych Łódź, 11-13 października 2001/pod red. Andrzeja Lewińskiego

Współaut.: R[enata] Stawerska, B[arbara] Pniewska-Siark, J[olanna] Smyczyńska, ..., A[ndrzej] Lewiński

295. Oncostatic action of melatonin: facts and question marks. Neuroendocrinol. Lett. 2001 Vol. 22 s. 279 - Abstracts of the International Symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: Marek Pawlikowski, Katarzyna Winczyk, ...

296. Pineal gland, melatonin and neoplastic growth:morphological approach. W: The pineal

gland and cancer: neuroimmunoendocrine mechanisms in malignancy/ed. by Christian Bartsch, Hella Bartsch, D. E. Blask, W. Hrushesky, M. Mecke. Berlin: Springer, 2001 s. 210-217

297. Proapoptotic effect of melatonin on murine transplantable Colon 38 cancer. W: 5th European Congress of Endocrinology Turin, Italy 9-13 June 2001: abstract book. Turin 2001 poz. P-488

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, M[arek] Pawlikowski, ..., G[iorgio] Tarcia, G[i]lberto Spadoni

298. The proapoptotic effect of melatonin on murine transplantable colon 38 cancer: possible involvement of nuclear RZR/ROR receptor. Neuroendocrinol. Lett. 2001 Vol. 22 s. 294 -Abstracts of the International Symposium on „Melatonin: clinical significance and therapeutic application” Polanica Zdrój (Poland) 30.09-03.10.2001

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, M[arek] Pawlikowski, Giorgio Tarcia, Gilberto Spadoni, Juan M. Guerrero, ...

299. Profilaktyka jodowa w Polsce - stan obecny. Klin. Pediatr. 2001 Vol. 9 nr 2 s. 204-207. bibliogr., Sum.

Współaut.: Andrzej Lewiński, Arkadiusz Zygmunt, , , ,

300. Rola melatoniny w zmiataniu wolnych rodników, w procesie starzenia się i zaburzeniach snu. Gerontol. Pol. 2001 nr 9 s. 3-7, wykr., bibliogr.

Współaut.: Russel J[oseph] Reiter, ...

301. Terapeutyczne zastosowanie melatoniny. Prz. Urol. 2001 nr 1 s. 63-65

302. Usefulness of growth hormone provocative tests in the diagnostics of children with short stature. W: 5th European Congress of Endocrinology Turin, Italy 9-13 June 2001: abstract book. Turin 2001 poz. P-478

Współaut.: J[olanna] Smyczyńska, M[aciej] Hilczer, R[enata] Stawerska, ..., A[ndrzej] Lewiński

303. Wybrane zagadnienia z zakresu ginekologii endokrynologicznej wieku rozwojowego. Klin. Pediatr. 2001 Vol. 9 nr 2 s. 286-290, bibliogr., Sum.

Współaut.: A[ntonina] Sobieszczańska-Jabłońska, Andrzej Lewiński, ...

304. Zaburzenia endokrynologiczne u dzieci z nowotworami mózgu. Klin. Pediatr. 2001 Vol. 9 nr 2 s. 238-244, ryc., bibliogr., Sum.

Współaut.: Renata Stawerska, Krzysztof Zakrzewski, Joanna Smyczyńska, Lech Polis, ...

305. Zależności między wydzielaniem hormonu wzrostu i IGF-I a masą ciała u dzieci z nie-doborem wzrostu. Endokr. Pol. 2001 T. 52 suppl. 1 do z. 4 s. 322 - Materiały naukowe II Zjazdu - XI Sympozjum Polskiego Towarzystwa Endokrynologów Dziecięcych Łódź, 11-13 października 2001/pod red. Andrzeja Lewińskiego

Współaut.: J[onna] Smyczyńska, M[aciej] Hilcer, R[enata] Stawerska, ..., A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Relations between growth hormone and IGF-I secretion and body weight of children with short stature. Tamże s. 323

306. Znaczenie kliniczne i terapeutyczne melatoniny. Nowa Klin. 2001 Vol. 8 nr 2 s. 101-105. ryc., wyk., bibliogr., Sum.

2002

307. Analiza objawów klinicznych i zaburzeń hormonalnych u dzieci z gruczolakami przysadki. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 84 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: A[ndrzej] Lewiński, R[enata] Stawerska, J[onna] Smyczyńska, ...

Toż w jęz. ang.: Analysis of clinical symptoms and hormonal disorders in children with pituitary adenomas. Tamże s. 85

308. Antiproliferative influence of melatonin, thiazolidine dione CGP 52608, and methotrexate on 16/C mammary cancer cell line. W: European Pineal and Biological Rhythms Society IXth Symposium Aberdeen, Scotland, 18-22 July 2002: book of abstracts. Aberdeen 2002 s. 47

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, H[anna] Ławnicka, M[arek] Pawlikowski, ...

309. Antyproliferacyjne działanie melatoniny i thialidynodionu CGP 52608 na raka sutki linii komórkowej 16/C. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. 1 do z. 2 s. 305 - Materiały naukowe XVII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego Warszawa, 26-29 maja 2002

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, H[anna] Ławnicka, [Marek] Pawlikowski, ...

310. Antyproliferacyjne działanie melatoniny in vivo i in vitro w guzie przysadki wywołanym dietylstilbestrolem: prawdopodobny udział receptorów jądrowych RZR/ROR. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 150 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: ..., A[nn]a Gruszka, H[anna] Ławnicka, J[olanta] Kunert-Radek, M[arek] Pawlikowski

Toż w jęz. ang.: Antiproliferative effect of melatonin in vivo and in vitro in prolactinsecreting pituitary tumor induced by diethylstilbestrol: possible involvement of nuclear RZR/ROR receptors. Tamże s. 151

311. Circadian serum melatonin profiles in patients suffering from chronic renal failure. Neuroendocrinol. Lett. 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 97-102, tab., wyk., bibliogr. - Melatonin clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 20 - October 2, 2001

Współaut.: ..., Adam Szuflet, Witold Chrzanowski, Krystyna Żylińska, Jacek Świątosławski

312. Effects of melatonin and melatonin receptors ligand N-[(4-methoxy-1H-indol-2-yl)methyl]propanamide on murine Colon 38 cancer growth in vitro and in vivo. Neuroendocrinol. Lett. 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 50-54, wyk., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Winczyk, Marek Pawlikowski, Hanna Ławnicka, Jolanta Kunert-Radek, Gilberto Spadoni, Giorgio Tarzia, ...

313. Effects of six months melatonin treatment on sleep quality and serum concentrations of oestra-diol, cortisol, dehydroepiandrosterone sulfate and somatomedin C in elderly women. Neuroendocrinol. Lett. 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 17-19, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: Marek Pawlikowski, Maria Kołomecka, Anna Wojteczak, ...

314. Effect of superior cervical ganglionectomy on the ultrastructure of pinealocytes in the Djungarian hamster (Phodopus sungorus): Quantitative study. Neuroendocrinol. Lett. 2002 Vol. 23 nr 5/6 s. 443-446, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Anna Zielińska, Krystyna Marek, Jacek Świątosławski

315. Evaluation of relationships between growth hormone secretion and IGF-I concentration in children with idiopathic short stature. *Hormone Res.* 2002 Vol. 58 suppl. 2 s. 101 -Abstracts 41st Annual Meeting of the European Society for Paediatric Endocrinology (ESPE) Madrid, Spain, September 25-28, 2002

Współaut.: J[onna] Smyczyńska, M[aciej] Hilczer, R[enata] Stawerska, ..., A[ndrzej] Lewiński

316. Expression of melatonin MT1 and MT2 receptors, and ROR α 1 receptor in transplantable murine Colon 38 cancer. *Neuroendocrinol. Lett.* 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 55-60, ryc., bibliogr. -Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: ..., Antonio Carrillo-Vico, Juan M. Guerrero, Katarzyna Winczyk, Marek Pawlikowski

317. Future of melatonin as a therapeutic agent. *Neuroendocrinol. Lett.* 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 118-121, bibliogr. - Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: ..., Russel J[oseph] Reiter, Daniel P. Cardinali, Marek Pawlikowski

318. Influence of low frequency magnetic fields of different characteristics (applied by two different apparatus) serum melatonin concentrations in humans. W: 13th European Congress of Physical and Rehabilitation Medicine 28-31 May 2002 Brighton UK: final programme and book of abstracts. Brighton 2002 s. 227-228

Współaut.: M[arta] Woldańska-Okońska, J[an] Czernicki, ...

319. Leczenie uzdrowiskowe chorób naczyń obwodowych ze szczególnym uwzględnieniem radonoterapii. *Fol. Med. Lodz.* 2002 Vol. 29 s. 79-93, bibliogr., Sum.

Współaut.: Andrzej Joss, Jan Wiesław Kochański, ...

320. Melatonin and aging. *Neuroendocrinol. Lett.* 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 14-16, wyk., bibliogr. - Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: ..., Russel J[oseph] Reiter

321. Melatonin and magnetic fields. *Neuroendocrinol. Lett.* 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 84-87, tab., bibliogr. - Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: ..., Alexander Lerchl

322. Melatonin circadian rhythm in patients with hyperprolactinemia. W: IXth EPBRS (European Pineal and Biological Rhythms Society) Symposium Aberdeen, Scotland 18-22 July 2002: book of abstracts. Aberdeen 2002 s. 130

Współaut.: ..., R[enata] Stawerska, J[onna] Smyczyńska, K[rystyna] Żylińska, A[ndrzej] Lewiński

323. Melatonin in clinical oncology. *Neuroendocrinol. Lett.* 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 30-38, wyk., bibliogr. - Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: Christian Bartsch, Hella Bartsch, ...

324. Melatonina a proces starzenia. *Endokr. Pol.* 2002 T. 53 supl. 1 do z. 2 s. 29-31, bibliogr.

325. *Neuroendocrinology Letters.* Vol. 23 suppl. 1/red. zesz. ... - Prague: Foundation of Integrated Sciences, 2002. - 121 s.: ryc., tab., wyk., bibliogr.; 30 cm - Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

326. Ocena profilu dobowego wydzielania prolaktyny u dzieci z niedoborem hormonu wzrostu i mikrogruczolakiem przysadki ujawnionym w badaniu MRJ. *Endokr. Pol.* 2002 T. 53 supl. nr 2 do z. 3 s. 96 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: J[onna] Smyczyńska, R[enata] Stawerska, M[aciej] Hilczer, A[ndrzej] Lewiński, ...

Toż w jęz. ang.: Evaluation of circadian prolactin secretion profile in children with growth hormone deficiency and pituitary microadenoma in MRI examination. Tamże s. 97

327. Ocena zależności pomiędzy wydzielaniem hormonu wzrostu i stężeniami IGF-I i IGFBP3 u dzieci z idiopatycznym niskim wzrostem, w odniesieniu do aktualnej wysokości ciała

i prognozy wzrostowej. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 1 do z. 2 s. 476-477 - Materiały naukowe XVII Zjazdu Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego Warszawa, 26-29 maja 2002

Współaut.: J[oaanna] Smyczyńska, M[aciej] Hilczer, R[enata] Stawerska, ..., A[ndrzej] Lewiński

328. Oncostatic action of melatonin: facts and question marks. Neuroendocrinol. Lett. 2002 Vol. 23 suppl. 1 s. 24-29, ryc., tab., bibliogr. – Melatonin: clinical significance and therapeutic application Proceedings of the International Symposium Polanica Zdrój, Poland September 30- October 3, 2001

Współaut.: Marek Pawlikowski, Katarzyna Winczyk, ...

329. Oncostatic action of melatonin: involvement membrane and nuclear receptors. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 168-169 - Materiały Naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, ..., H[anna] Ławnicka, J[olanta] Kunert-Radek, M[arek] Pawlikowski

330. Possible involvement of the nuclear RZR/ROR-alpha receptor in the antitumor action of melatonin on murine colon 38 cancer. Tumor Biol. 2002 Vol. 23 s. 298-302, ryc., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Winczyk, Marek Pawlikowski, Juan M. Guerrero, ...

331. Possible use of melatonin in order to improve quality of life in advanced age. W: 1st International Conference on the „European Citizen's Quality of Life” E. C. Qua. L. „From the basic research to the clinical practice: a common research future ground towards the third millenium” 13th-17th June 2002 Ios - Cyclades - Hellas. Ios 2002 s. 38

Współaut.: Krystyna Skwarło-Sońta, ...

332. Profil dobowy melatoniny w surowicy u pacjentek z hiperprolaktynemią. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 154 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: ..., R[enata] Stawerska, J[oaanna] Smyczyńska, K[rystyna] Żylińska, A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Circadian serum melatonin profile in women suffering from hyperprolactinemia. Tamże s. 155

333. Przyczyny hiperprolaktynemii u dzieci i analiza rytmu dobowego prolaktyny u dzieci z hiperprolaktynemią. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 198 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: R[enata] Stawerska, J[oaanna] Smyczyńska, ..., A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Dependence of final height in patients with growth hormone deficiency on the chronological age and bone age at the onset of growth hormone therapy - own observations. Tamże s. 199

334 Radonoterapia w leczeniu niepłodności męskiej. Fol. Med. Lodz. 2002 Vol. 29 z. 1/2 s. 103-110, wyk., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Jacek Suzin

335. Rytm dobowy prolaktyny i melatoniny u dzieci z niskorosłością. Endokr. Pol. 2002 T. 53 suppl. nr 2 do z. 3 s. 152 - Materiały naukowe I Zjazdu Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Łódź, 22-25 września 2002 r.

Współaut.: ..., R[enata] Stawerska, J[oaanna] Smyczyńska, A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Circadian melatonin and prolactin rhythms in children with short stature. Tamże s. 153

2003

336. Circadian melatonin and prolactin rhythms in children with short stature. Hormone Res. 2003 Vol. 60 suppl. 2 s. 155 - 42nd Annual Meeting of the European Society for Paediatric Endocrinology (ESPE) Ljubljana, Slovenia, September 18-21, 2003: abstracts

Współaut.: ..., R[enata] Stawerska, J[oaanna] Smyczyńska, A[ndrzej] Lewiński

337. Etiopathogenesis of Graves' disease. Neuroendocrinol. Lett. 2003 Vol. 24 nr 3/4 s. 162-166, ryc., bibliogr.

Współaut.: ..., Andrzej Lewiński

338. Hormony w starzeniu się. Fol. Med. Lodz. 2003 T. 30 z. 1 s. 11-38, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

339. Intrauterine growth retardation - consequences for individual growing, growth hormone and IGF-I secretion. Endokr. Pediatr. 2003 Vol. 2 nr 4 s. 9-16, tab., wyk., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: Joanna Smyczyńska, Renata Stawerska, Maciej Hilczer, ..., Andrzej Lewiński

Toż: Tamże 2003 Vol. 3 nr 2 s. 76 - 1st Polish-Swedish Scientific Meeting. Szczecin-Międzyzdroje May 9-10, 2003

Toż: W: 1st Polish-Swedish Scientific Meeting Szczecin-Międzyzdroje May 9-10, 2003: abstract book. Szczecin 2003 s. 15-16

340. Melatonin inhibits growth of diethylstilbestrol-induced prolactin-secreting tumor in vitro: possible involvement of nuclear RZR/ROR receptors. *J. Pineal. Res.* 2003 Vol. 34 nr 4 s. 294-296, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Anna Gruszka, Hanna Ławnicka, Jolanta Kunert-Radek, Marek Pawlikowski

341. Melatonina a choroba nowotworowa. *Aktual. Neurol.* 2003 Vol. 3 nr 3 s. 205-210, bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Christian Bartsch

342. Melatonina w procesie starzenia się. *Aktual. Neurol.* 2003 Vol. 3 nr 3 s. 167-172, wyk., bibliogr., Sum.

343. Odmienności strukturalne mięśnia dźwigacza powieki górnej u chorych z wrodzonym opadnięciem powieki górnej. W: IX Zjazd Polskiego Towarzystwa Chirurgii Plastycznej, Rekonstrukcyjnej i Estetycznej Warszawa, 6-8 listopada 2003 r. Warszawa 2003 s. 51-52

Współaut.: A[leksandra] Ilijin, ..., A[ndrzej] Zieliński, A[leksandra] Omulecka

344. Porównanie dobowego rytmu wydzielania prolaktyny u dzieci z idiopatycznym niedoborem wzrostu i u dzieci z niedoborem hormonu wzrostu spowodowanym zmianami organicznymi w okolicy podwzgórzowo-przysadkowej. *Endokr. Pol.* 2003 T. 54 nr 6 s. 836-837 - I Łódzkie Spotkania Przysadkowe Sympozjum Guzy Przysadki patogeneza, diagnostyka, leczenie, Łódź 8-10 I 2004

Współaut.: J[oanna] Smoczyńska, R[enata] Stawerska, M[aciej] Hilczer, E. Kowalska, D[anuta] Kaniewska, ..., A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Comparison of the circadian pattern of prolactin secretion in children with idiopathic short stature with that in children with growth hormone deficiency caused by congenital organic lesions in the hypothalamo-pituitary. *Tamże* s. 837

345. Starzenie się populacji światowej i jego konsekwencje. *Fol. Med. Lodz.* 2003 T. 30 z. 1 s. 3-10, wyk., bibliogr., Sum.

346. Układ odpornościowy, starzenie się a melatonina. *Aktual. Neurol.* 2003 Vol. 3 nr 3 s. 215-220, bibliogr., Sum.

Współaut.: Krystyna Skwarło-Sołta, ...

347. Ultrastructure of pinealocytes in mice implanted with Colon 38 adenocarcinoma. *Neuroendocrinol. Lett.* 2003 Vol. 24 nr 3/4 s. 269-273, ryc., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Anna Zielińska, Krystyna Marek, Jacek Świętosławski, Katarzyna Winczyk

Toż: W: 6th European Congress of Endocrinology Lyon, France 26-30 April 2003: abstract book. Lyon 2003 poz. P0408

Współaut.: ..., K[atarzyna] Winczyk, A[nn]a Zielińska, K[rystyna] Marek, J[acek] Świętosławski

348. Wypowiedź przewodniczącego Rady Programowej nowego czasopisma Uczelni. *Kronikarz* 2002/2003 R. 1 nr 1/2 s. 4, portr.

349. Znaczenie melatoniny u kobiet w wieku menopauzalnym. *Prz. Menopauz.* 2003 R. 2 nr 4 s. 10-14, wyk., bibliogr., Sum.

350. Znaczenie melatoniny w procesie starzenia. *Antyaging* 2003 T. 5 s. 32-36

2004

351. The circadian pattern of prolactin secretion in children with growth hormone deficiency is depending on the cause of the disorder. W: ENEA 2004 11th Meeting of The European Neuroendocrine Association April 24-27, 2004 Sorrento - Napoli (Italy): abstracts. Napoli 2004 s. 73

Współaut.: R[enata] Stawerska, J[oanna] Smoczyńska, M[aciej] Hilczer E[wa] Sewerynek, D[anuta] Kaniewska, E. Kowalska, ..., A[ndrzej] Lewiński

352. Comparison of the circadian pattern of prolactin secretion in children with idiopathic short stature and with growth hormone deficiency. *Hormone Res.* 2004 Vol. 62 suppl. 2 s. 59 - 43rd Annual Meeting of the European Society for Paediatric Endocrinology (ESPE) Basel, Switzerland, September 10-13, 2004

Współaut.: R[enata] Stawerska, M[aciej] Hilczer, J[oanna] Smoczyńska, ..., A[ndrzej] Lewiński

353. Electromagnetic fields and human endocrine system. *Sci. World J.* 2004 Vol. 4 suppl. 2 s. 23-28, tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Marta Woldańska-Okońska

354. Experimental allergic rhinitis in the guinea pigs. Ultrastructural study of wound healing: mast cells participation. W: Materiały Naukowe Sympozjum Mikroskopii Elektronowej PTP, Poznań, listopad 2004. Poznań 2004 s. [1]

Współaut.: A[ndrzej] E[dward] Zieliński, K[rystyna] Marek, K[rzysztof] Tyburecy, ...

355. The influence of chronic exposure to low frequency pulsating magnetic fields on concentrations of FSH, LH, prolactin, testosterone and estradiol in men with back pain. Neuroendocrinol. Lett. 2004 Vol. 25 nr 3 s. 201-206, wykr., bibliogr.

Współaut.: Marta Woldańska-Okońska, ..., Jan Czernicki

356. The influence of low pulsating magnetic fields used in magnetotherapy and magnetostimulation on sex hormones in humans. W: 14th European Congress of Physical and rehabilitation Medicine „Advances in PMR - traditional and modern concepts” Vienna, Austria, May 12-15, 2004: final programme and abstracts. Vienna 2004 s. 106

Współaut.: M[arta] Woldańska-Okońska, J[an] Czernicki, ...

357. Melatonin circadian rhythm in women with idiopathic hyperprolactinemia. Neuroendocrinol. Lett. 2004 Vol. 25 nr 6 s. 411-414, wykr., bibliogr.

Współaut.: ..., Renata Stawerska, Maciej Hilczer, Krystyna Żylińska, Andrzej Lewiński

358. Melatonin, human aging, and age-related diseases. Exp. Gerontol. 2004 Vol. 39 nr 11/12 s. 1723-1729, wykr., bibliogr.

359. Rytm dobowego wydzielania prolaktyny u dzieci z idiopatycznym niedoborem wzrostu w porównaniu z rytmem dobowego wydzielania prolaktyny u dzieci z wielohormonalną niedoczynnością przysadki oraz z ciężkim i częściowym izolowanym niedoborem hormonu wzrostu. Endokr. Pediatr. 2004 T. 3 suppl. 3 s. 44 - Materiały naukowe XVI Sympozjum Polskiego Towarzystwa Endokrynologów Dziecięcych Wisła, 15-17 października 2004

Współaut.: R[enata] Stawerska, M[aciej] Hilczer, J[oanna] Smyczyńska, E. Kowalska, ..., A[ndrzej] Lewiński

Toż w jęz. ang.: Comparison of the circadian pattern of prolactin secretion in children with idiopathic short stature with that in children with multiplex pituitary hormone deficiency

and with severe and partial growth hormone deficiency. Tamże s. 44

360. Studia indywidualne w Akademii Medycznej i Uniwersytecie Medycznym w Łodzi. 30-letni pakiet doświadczeń. Kronikarz 2003/2004 R. 2 nr 1 s. 105-113, tab., portr.

Współaut.: Adam Gesing, ..., Andrzej Lewiński

361. Ultrastructure of the central nervous system: the basics. Fol. Neuropathol. 2004 Vol. 43 suppl. B s. 1-9, ryc., bibliogr.

Współaut.: ..., Jacek Świątosławski, Anna Zielińska

2005

362. Decreased melatonin nocturnal concentrations in hemodialyzed patients. Neuroendocrinol. Lett. 2005 Vol. 26 nr 6 s. 653-656, wykr., bibliogr.

Współaut.: ..., Adam Szuflet, Witold Chrzanowski, Krystyna Żylińska, Jacek Świątosławski

363. Dehydroepiandrosteron (DHEA) u kobiet po menopauzie. Prz. Menopauz. 2005 Vol. 4 nr 4 s. 8-13, il., bibliogr., Sum.

364. Human lymphocyte-synthesized melatonin is involved in the regulation of the interleukin-2/interleukin-2 receptor system. J. Clin. Endocrinol. Metab. 2005 Vol. 90 nr 2 s. 992-1000, ryc., wykr., bibliogr.

Współaut.: Antonio Carrillo-Vico, Patricia J. Lardone, Jose M. Fernandez-Santos, Ines Martin-Lacave, Juan R. Calvo, ..., Juan M. Guerrero

365. The influence of simvastatin in high dose and nifedipine on myocardium in rabbits. The biochemical and histopathological study. Statin-myopathy and rabbit myocardium. Clin. Exp. Med. Lett. 2005 Vol. 46 nr 4 s. 31-38, ryc., tab., wykr., bibliogr.

Współaut.: Magdalena Jasińska, Jacek Owczarek, Marzena Ratyńska, Anna Zielińska, Krystyna Marek, ..., Daria Orszulak-Michalak

366. Partial growth hormone deficiency (GDH) - more similarities to idiopathic short stature than to severe GHD. Hormone Res. 2005 Vol. 64 suppl. 1 s. 285-286 - ESPE/LWPES 7th Joint Meeting Paediatric Endocrinology Lyon. France, September 21-24, 2005: abstracts

Współaut.: Joanna Smyczyńska, Maciej Hilczer, Renata Stawerska, ..., Andrzej Lewiński

367. Serum melatonin circadian profiles in women suffering from cervical cancer. *J. Pineal Res.* 2005 Vol. 39 nr 1 s. 73-76, wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Andrzej J[erzy] Kowalski, Jacek Suzin, Krystyna Zylińska, Jacek Świętosławski

368. Wpływ melatoniny na wybrane parametry stresu oksydacyjnego u chorych na cukrzycę typu 2 w wieku podeszłym. *Gerontol. Pol.* 2005 T. 13 nr 2 s. 106-107 - X Zjazd Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego Białystok, 16-18 czerwca 2005: streszczenia

Współaut.: Kornelia Kędziora-Kornatowska, Hanna Pawluk, Tomasz Kornatowski, Leszek Szadujkis-Szadurski, ..., Maria Koter, Jolanta Czuczejko, Karolina Szewczyk-Golec, Jadwiga Motyl, Mariusz Kozakiewicz, Józef Kędziora

369. Wybrane parametry stresu oksydacyjnego u chorych na cukrzycę typu 2 w wieku podeszłym. *Gerontol. Pol.* 2005 T. 13 nr 2 s. 106 - X Zjazd Polskiego Towarzystwa Gerontologicznego Białystok, 16-18 czerwca 2005: streszczenia

Współaut.: Kornelia Kędziora-Kornatowska, Hanna Pawluk, Leszek Szadujkis-Szadurski, ..., Maria Koter, Jolanta Czuczejko, Karolina Szewczyk-Golec, Jadwiga Motyl, Mariusz Kozakiewicz, Józef Kędziora

2006

370. Andropause. W: *Aging and age-related diseases: the basics*/ed.: New York 2006 s. 31-46, wyk., bibliogr.

Współaut.: Marek Medras, ...

371. Dehydroepiandrosterone (DHEA) in aging. W: *Aging and age-related diseases: the basics*/ed.: Michał Karasek. New York 2006 s. 65-81, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: Marek Pawlikowski, ...

372. Diabetes in the elderly. W: *Aging and age-related diseases: the basics*/ed.: Michał Karasek. New York 2006 s. 197-214, bibliogr.

Współaut.: Wiesław Zarzycki, ...

373. The effects of melatonin, N-acetylserotonin, and 6-hydroxymelatonin on the ultrastructure of pinealocytes of the Syrian hamster (*Mesocricetus auratus*). *Endokr. Pol.* 2006 T. 57 nr 1 s. 2-6, wyk., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: Anna Zielińska, Jacek Świętosławski, Russel J[oseph] Reiter, ...

374. Growth-inhibitory action of melatonin and thiazolidinedione derivative CGP 52608 on murine

16/C breast cancer cells. *Neuroendocrinol. Lett.* 2006 Vol. 27 nr 3 s. 351-354, wyk., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Winczyk, Hanna Ławnicka, Marek Pawlikowski, Jolanta Kunert-Radek, ...

375. Hiperprolaktynemia: przyczyny, diagnostyka, leczenie. *Endokr. Pol.* 2006 T. 57 nr 6 s. 656-662, ryc., bibliogr., Sum.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski, Andrzej Lewiński

376. Hyperprolactinaemia - the essentials. *Eur. Endocr. Dis.* 2006 s. 53-57, ryc., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Marek Pawlikowski

377. The influence of simvastatin in high dose and diltiazem on myocardium in rabbits. W: *The Fifth Multidisciplinary Conference on Drug Research Darłówko Wschodnie 15-17 May 2006: book of abstracts*. [B.m.wyd.] 2006 s. 18-19

Współaut.: Magdalena Jasińska, Jacek Owczarek, Marzena Ratyńska, Anna Zielińska, Krystyna Marek, ..., Daria Orszulak-Michalak

378. Introduction: aging of the world population. W: *Aging and age-related diseases: the basics*/ed.: New York 2006 s. 1-3, bibliogr.

379. Konsekwencje starzenia się populacji światowej. W: *Menopauza bez tajemnic*/red. nauk. Andrzej Lewiński. Warszawa 2006 s. 9-12, tab., bibliogr.

380. Melatonin and human aging and age-related diseases. W: *Melatonin: biological basis of its function in health and disease*/ed.: S. R. Pandi-Perumal, D. P. Cardinali. Georgetown: Landes Bioscience, 2006 s. 118-126

381. Melatonin in human physiology and pathology. W: *Frontiers in chronobiology research*/ed. Frank Columbus. New York 2006 s. 1-43, ryc., wyk., bibliogr.

382. Melatonin in humans. *J. Physiol. Pharmacol.* 2006 Vol. 57 suppl. 5 s. 19-39, ryc., bibliogr.

Współaut.: ..., K[atarzyna] Winczyk

383. Melatonin synthesized by jurkat human leukemic T cell line in implicated in IL-2 production. *J. Cell. Physiol.* 2006 Vol. 206 nr 1 s. 273-279, ryc., tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: Patricia J. Lardone, Antonio Carillo-Vico, Maria C. Naranjo, Beatriz De Felipe, Alejandro Vallejo, ...

384. Menopauza a hormony młodości. W: Menopauza bez tajemnic/red. nauk. Andrzej Lewiński. Warszawa 2006 s. 77-88, bibliogr.
Współaut.: ..., Małgorzata Karbownik, Maciej Hilczer
385. Red.: Aging and age-related diseases: the basics/ed.: ... - New York: Nova Science, 2006. - 549 s.: ryc., tab., wyk., bibliogr.; 24 cm ISBN 1-59454-426-3
386. Role of melatonin in aging. W: Aging and age-related diseases: the basics/ed.: ... - New York 2006 s. 83-102, ryc., wyk., bibliogr.
387. The role of melatonin in human aging and age-related diseases. W: Melatonin: biological basis of its function in health and disease/eds.: S. R. Pandi-Perumal and Daniel P. Cardinali. [B.m.wyd.] 2006 s. 118-124, wyk., bibliogr.
388. Starzenie się a rytmy biologiczne. Prz. Menopauz. 2006 R. 5 nr 3 s. 138-141, bibliogr., Sum.
389. Udział błonowych receptorów MT2 w onkostatycznym działaniu melatoniny na mysiego raka jelita grubego Colon 38 w warunkach in vitro. Endokr. Pol. 2006 T. 57 nr 6 s. 715 - II Zjazd Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologicznego Warszawa 13-14.10.2006
Współaut.: Katarzyna Winczyk, Hanna Ławnicka, Julita Fuss-Chmielewska, ...
Toż w jęz. ang.: Involvement of MT2 membrane receptors in oncogenic action of melatonin on murine colonic cancer Colon 38 in vitro. Tamże s. 715
Toż: W: II Zjazd Polskiego Towarzystwa Neuroendokrynologii Warszawa 13-14.10.2006: streszczenia prac. Warszawa 2006 s. 73
390. W jaki sposób ujawniają się u mężczyzn objawy starzenia. Andropauza. W: Menopauza bez tajemnic/red. nauk. Andrzej Lewiński. Warszawa 2006 s. 130-132, bibliogr.
Współaut.: ..., Andrzej Lewiński
391. Wpływ magnetostymulacji na poziom melatoniny i serotoniny w surowicy pacjentów z zespołami bólowymi kręgosłupa. Kwart. Ortop. 2006 nr 1 s. 13-17, tab., wyk., bibliogr., Sum.
Współaut.: Jan Czernicki, Marta Woldańska-Okońska, ..., Krystyna Zylińska, Marta Plucińska
- 2007
392. Andropauza (późno występujący hipogonadyzm). Fol. Med. Lodz. 2007 T. 34 z. 2 s. 99-116, wyk., bibliogr., Sum.
Współaut.: ..., Marek Mędraś
393. Assessment of insulin-like growth factor-I serum concentration as a screening procedure in diagnosing children with short stature. Neuroendocrinol. Lett. 2007 Vol. 28 nr 3 s. 274-278, tab., wyk., bibliogr.
Współaut.: Joanna Smyczyńska, Andrzej Lewiński, Renata Stawerska, Maciej Hilczer, ...
394. Assessment of prolactin secretion in children: a profile of circadian prolactin secretion and the principles for interpreting it. Endokr. Pol. 2007 T. 58 nr 4 s. 282-290, tab., wyk., bibliogr., Streszcz.
Współaut.: Renata Stawerska, Joanna Smyczyńska, Maciej Hilczer, Elżbieta Kowalska, Andrzej Lewiński, ...
395. Circadian pattern of prolactin secretion in children with growth hormone deficiency and congenital organic lesions in the hypothalamic-pituitary region. Neuroendocrinol. Lett. 2007 Vol. 28 nr 6 s. 765-774, tab., wyk., bibliogr.
Współaut.: Renata Stawerska, Andrzej Lewiński, Joanna Smyczyńska, Maciej Hilczer, Elżbieta Kowalska, Danuta Kaniewska, ...
396. Does melatonin play a role in aging processes? J. Physiol. Pharmacol. 2007 Vol. 58 nr 6 s. 105-113, wyk., bibliogr.
Toż: Tamże supl. 4 s. 14 - First International Conference Medical biology and human life October 19-20 2007 Cracow, Poland
397. Effect of melatonin on the oxidative stress in erythrocytes of healthy young and elderly subjects. J. Pineal Res. 2007 Vol. 42 nr 2 s. 153-158, wyk., bibliogr.
Współaut.: Kornelia Kędziora-Kornatowska, Karolina Szewczyk-Golec, Jolanta Czuczejko, Katarzyna Marke de Lumen van, Hanna Pawluk, Jadwiga Motyl, ..., Józef Kędziora
398. Hormony młodości? Endokr. Pol. 2007 T. 58 nr 2 s. 153-161, ryc., wyk., bibliogr., Sum.
Toż: W: Europejska Konferencja Medycyny Anti-Aging Poznań 5-6, 10, 2007: program: streszczenia. Poznań 2007 s. 34
399. Increased melatonin concentrations in children with growth hormone deficiency. J. Pineal

Res. 2007 Vol. 42 nr 2 s. 119-124, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Renata Stawerska, Joanna Smczyńska, Andrzej Lewiński

400. Partial growth hormone deficiency (GHD) in children has more similarities to idiopathic short stature than to severe GHD. Endokr. Pol. 2007 T. 58 nr 3 s. 182-187, tab., wyk., bibliogr., Streszcz.

Współaut.: Joanna Smczyńska, Andrzej Lewiński, Maciej Hilczer, Renata Stawerska, ...

401. Pineal region tumors. W: Melatonin: from molecules to therapy/eds: S. R. Pandi-Perumal, Daniel P. Cardinali. New York 2007 s. 483-497, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Marek Mandra, Wielisław Papierz

402. Profesor Andrzej Bartke. Kronikarz 2006/2007 R. 5 nr 1 s. 195-203, portr., ryc.

403. Structural abnormalities in the levator palpebrae superioris muscle in patient with congenital blepharoptosis. Ophthalmic Surg. Lasers Imag. 2007 Vol. 38 nr 4 s. 283-289, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: Aleksandra Iljin, Anna Zielińska, ..., Andrzej Zieliński, Aleksandra Omulecka

404. Wpływ impulsowych pól magnetycznych o różnych parametrach na wydzielanie FSH, LH, prolaktyny, testosteronu i estradiolu u mężczyzn. Post. Rehabilit. 2007 suppl. 5 s. 148-149 - VI Międzynarodowy Kongres Polskiego Towarzystwa Rehabilitacji 27-29.09.2007 Łódź

Współaut.: Marta Woldańska-Okońska, ..., Jan Czernicki
Tekst równol. pol. i ang.

405. Znaczenie kliniczne melatoniny. Post. Nauk Med. 2007 T. 20 nr 10 s. 395-398, wyk., bibliogr., Sum.

2008

406. Comparative aspects of the mammalian pineal gland ultrastructure. W: Experimental endocrinology and reproduction biology/eds.: Chandana Haldar, Muniyandi Singavarel, S. R. Pandi-Perumal, Daniel P. Cardinali. Enfield 2008 s. 249-268, ryc., tab., bibliogr.

Współaut.: ..., Anna Zielińska

407. Dehydroepiandrosteron (DHEA). W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... Łódź 2008 s. 45-56, ryc., wyk., bibliogr.

Współaut.: ..., Lucyna Papierska

408. High repeatability of carcadian prolactin rhythm assessment results in children. Neuroendocrinol. Lett. 2008 Vol. 29 nr 6 s. 889-894, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: Renata Stawerska, Joanna Smczyńska, Maciej Hilczer, Andrzej Lewiński, ...

409. Human sexuality and sex steroids. Neuroendocrinol. Lett. 2008 Vol. 29 nr 1 s. 3-10, ryc., bibliogr.

Współaut.: Beata Wróbel, ...

410. Konsekwencje ekonomiczne i medyczne starzenia się społeczeństw. W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... Łódź 2008 s. 1-5, bibliogr.

411. Melatonin and induction and/or growth of experimental tumors. W: Experimental endocrinology and reproduction biology/eds.: Chandana Haldar, Muniyandi Singavarel, S. R. Pandi-Perumal, Daniel P. Cardinali. Enfield 2008 s. 147-168, ryc., bibliogr.

412. Melatonina. W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... Łódź 2008 s. 57-66, ryc., wyk., bibliogr.

413. Pioglitazone and rosiglitazone inhibit growth of human adrenocortical tumor cells in vitro. Endocrinol. Metab. 2008 Vol. 52 suppl. 6 part 2 s. S835 - 13th International Congress of Endocrinology ICE 2008 Rio Brazil November 08-12

Współaut.: K[atarzyna] Winczyk, J[ulita] Fuss-Chmielewska, K[rzysztof] Kołomecki, J[acek] Kuroszczyk, ...

414. Późno występujący hipogonadyzm (andropauza). W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... Łódź 2008 s. 129-145, tab., wyk., bibliogr.

Współaut.: Marek Mędraś, ...

415. Red.: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... - Łódź: Łódz. Tow. Nauk., 2008 (Łódź: Wojsk. Druk.). - 336 s.: ryc. kolor., tab., bibliogr.; 24 cm ISBN 978-83-60655-20-7

416. Starzenie się a rytmy biologiczne. W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. ... Łódź 2008 s. 215-219, bibliogr.

Współaut.: ..., Seithikurippu R. Pandi-Perumal

417. Wpływ tiazolidinedionów – agonistów receptorów PPAR γ na komórki raka nadnercza linii H295R. Endokr. Pol. 2008 T. 59 supl. A s. 55-56 - XIX Zjazd Polskiego Towarzystwa Endokrynologicznego Wrocław, 25-28 września 2008

Współaut.: Katarzyna Winczyk, Julita Fuss-Chmielewska, Hanna Ławnicka, ...

Toż w jęz. ang.: The effect of thiazolidinediones-PPAR γ ligands on cells of human adrenocortical cancer line H295R. Tamże s. 56

418. Wypowiedź przewodniczącego Rady Programowej Forum Bibliotek Medycznych. Forum Bibl. Med. 2008 R. 1 nr 1 s. 8, 273, il., portr.

419. Zmiany w obrębie układu immunologicznego zachodzące wraz z wiekiem. W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/ red. Łódź 2008 s. 147-164, ryc. kolor., tab., bibliogr.

Współaut.: Marina Sanchez-Hidalgo, Juan M. Guerrero Montavez, ...

2009

420. Luzindol but not 4-phenyl-2-propionamidotetralin (4-P-PDOT) diminishes the inhibitory effect of melatonin on murine Colon 38 cancer growth in vitro. Neuroendocrinol. Lett. 2009 Vol. 30 nr 5 s. 657-662, wyk., bibliogr.

Współaut.: Katarzyna Winczyk, Julita Fuss-Chmielewska, Hanna Ławnicka, Marek Pawlikowski, ...

Promotor rozpraw doktorskich

1. Lewiński Andrzej: Badania doświadczalne nad mechanizmem rozrostu wyrównawczego tarczycy po hemityreoidektomii. Łódź 1981 Akademia Medyczna. Wydział Lekarski

2. Szykowska-Styczysz Joanna: Badania nad występowaniem wola w Łądku Zdroju. Łódź 1996 Wojskowa Akademia Medyczna. Wydział Lekarski

3. Zielińska Anna: Porównawcze badania ultrastrukturalne pinealocytów u różnych gatunków

ssaków. Łódź 2000 Akademia Medyczna. Wydział Lekarski

4. Smyczyńska Joanna: Znaczenie oceny stężenia IGF-I i IGFBP-3 w diagnostyce niedoboru wzrostu u dzieci. Łódź 2003 Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi

5. Stawerska Renata: Ocena przydatności diagnostycznej badania dobowego rytmu wydzielania prolaktyny u dzieci z niedoborem wzrostu o różnej etiologii. Łódź 2003 Instytut Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi

Promotor prac magisterskich

1. Jeromin Anna: Wpływ kastracji na ultrastrukturę przysadki u myszy karłowatych Snell dw/dw. Łódź 2001 Akademia Medyczna w Łodzi. Wydział Farmaceutyczny. Oddział Medycyny Laboratoryjnej

2. Pigoń Mateusz: Wpływ melatoniny i warunków „krótkiego dnia” na ultrastrukturę pinealocytów chomika syryjskiego (*Mesocricetus*

auratus) w ciągu dnia. Łódź 2002 Akademia Medyczna w Łodzi. Wydział Farmaceutyczny. Oddział Medycyny Laboratoryjnej

3. Misiowiec Ewelina: Dobowy profil melatoniny w wybranych chorobach układu dokrewnego. Łódź 2006 Uniwersytetu Medyczny. Wydział Farmaceutyczny. Oddział Medycyny Laboratoryjnej

Recenzent rozpraw habilitacyjnych

1. Goś Roman: Rola światła i pochodnych ropy naftowej w patogenie zmian zwyrodnieniowych siatkówki okolicy plamkowej. Łódź 1984

2. Przybylska Barbara: Obserwacje morfologiczne procesów rozwojowych szyszynek

samic świń (*Sus scrofa*) w okresie postnatalnym. Olsztyn 1990

3. Popek Włodzimierz: Rola szyszynek w rozwoju i dojrzewaniu gonad karpia (*Cyprinus carpio* L.) Kraków 1991

4. Skwarło-Sońta Krystyna: Rola prolaktyny w regulacji odporności u kurcząt. Warszawa 1993
5. Zawilska Jolanta: Regulacja biosyntezy melatoniny w siatkówce kręgowców: rola światła, zegara biologicznego, układu dopaminergicznego, cAMP i Ca²⁺. Łódź 1993
6. Sewerynek Ewa: Wpływ melatoniny na procesy oksydacyjne zachodzące w trakcie wstrząsu endotoksycznego i w czasie reperfuzji po niedokrwieniu tkanek Łódź 1996
7. Ostrowska Zofia: Wpływ szyszynki i melatoniny na profil dobowy wybranych markerów metabolizmu kostnego, stężenie IGF-I, hormonów kalciotropowych, tarczycowych, kortykosteronu i testosteronu u szczurów. Katowice 1999
8. Karbownik Małgorzata: Ochronny wpływ melatoniny i innych substancji antyoksydacyjnych przed skutkami stresu oksydacyjnego wywołanego przez czynniki o potencjalnych właściwościach kancerogennych. Łódź 2001
9. Bojanowska Ewa: Amin peptydu glukagonopodobnego-1 (7-36) jako modulator procesu uwalniania hormonów części nerwowej przysadki. Łódź 2003
10. Mander Marek: Czynniki prognostyczne w guzach mięszzowych szyszynki u dzieci i młodzieży. Katowice 2004
11. Kubiak Anna: Poszukiwania czynników etiopatogenetycznych w idiopatycznych miopatiach zapalnych: badania kliniczne i doświadczalne. Łódź 2005

Recenzent rozpraw doktorskich

1. Stępień Henryk: Badania morfologiczne nad wpływem doświadczalnej niedoczynności tarczycy, TRH i tyroksyny na przedni płat przysadki szczura in vivo i in vitro. Łódź 1976
2. Kołodziej-Maciejewska Hanna: Lipolityczny i lipostatyczny wpływ oksytocyny i insuliny na tkankę tłuszczową szczura. Łódź 1977
3. Wolaniuk Anna: Wpływ środków farmakologicznych zmieniających przewodnictwo synaptyczne na odczyn rozrostowy przedniego płata przysadki po owariotomii. Łódź 1979
4. Stetkiewicz Jan: Zmiany morfologiczne i szybkość przewodzenia w nerwie obwodowym szczurów pod wpływem przewlekłego zatrucia dwusiarczkiem węgla i po przerwaniu ekspozycji. Łódź 1980
5. Słuszkiewicz Ewa: Wpływ inhibitorów syntezy prostaglandyn na działanie egzogennej tyreotropiny na tarczycę szczurów. Łódź 1981
6. Sopiński Marek: Morfochemia rozwoju nerki ostatecznej szczura białego. Łódź 1981
7. Zamolski Michał: Ultrastrukturalne badania mikrokrazenia w płucach w ostrym wstrząsie anafilaktycznym u świnek morskich. Łódź 1981
8. Krakowski Gerard: Badania ultrastrukturalne mitochondriów pinealocytów w rytmie okołodobowym. Łódź 1983
9. Łysoń Krzysztof: Wpływ inhibitorów syntezy prostalandyn na mitogenne działanie testosteronu, dwuhydrotestosteronu i estradiolu w męskich dodatkowych gruczołach płciowych. Łódź 1983
10. Panasiuk Joanna: Zachowanie się wskaźników transformacji blastycznej limfocytów krwi obwodowej a wiek i aktywność procesu chorobowego u chorych z atopowym zapaleniem skóry: ocena przydatności klinicznej oznaczeń. Łódź 1984
11. Laurman Wojciech: Lipidy i lipoproteiny jako czynniki ryzyka miażdżycy u ludzi i zwierząt narażonych na dwusiarczek węgla. Łódź 1984
12. Michałak Jacek: Badania histochemiczne i cytoimmunologiczne leukocytopoezy w wątrobie w okresie prenatalnym. Łódź 1986
13. Jajte Jolanta: Działanie biologiczne pyłu azbestu – krokidolitu UICC: biochemiczna ocena integralności błon lizosomalnych oraz stopnia zwłóknienia płuc szczurów. Łódź 1987

14. Pyziak Elżbieta: Morfochemia wysp trzustkowych świnek morskich w przebiegu ostrego wstrząsu anafilaktycznego. Łódź 1987
15. Książewski Bartosz: Stężenie testosteronu u pinealektomizowanych szczurów po podaniu melatoniny. Katowice 1987
16. Pawlik Zygmunt: Badania morfometryczne nad hipokinezą mięśnia brzuchatego łydki człowieka. Łódź 1987
17. Szwabe Małgorzata: Ultrastruktura komórek kory nadnerczy w allogenicznym przeszczepach gruczołu u królików. Poznań 1988
18. Sewerynek Ewa: Udział niektórych czynników odmiennych od kortykotropiny w kontroli proliferacji komórek kory nadnerczy. Łódź 1988
19. Soszyński Piotr: Wydzielanie melatoniny w stanach zaburzonej czynności układu podwzgórzowo-przysadkowego. Warszawa 1988
20. Pawlikowska-Haddal Anna: Wpływ układu serotoninergicznego na wydzielanie gonadotropin LH i FSH u chorych na anorexia nervosa. Łódź 1988
21. Szymczykiwicz Paweł: Wpływ pinealektomii i podawania melatoniny na wybrane wskaźniki rozrostu i/lub przerostu jajnika u szczurów po jednostronnej owariektomii. Łódź 1989
22. Juszcak Marlena: Badania nad zależnością układu – podwzgórze część nerwowa przysadki od szyszynki. Łódź 1989
23. Zimny Jadwiga T.: Morfologia endometriozy wszczepiennej jajnika. Łódź 1989
24. Krawczyk Zbigniew P.: Wpływ L-amantadyny na wydzielanie prolaktyny, proliferację oraz stan funkcjonalny receptorów D2 dopaminowych komórek prolaktynowych przedniego płata przysadki szczurów w warunkach przewlekłej hiperprolaktynemii. Łódź 1990
25. Żurawska Ewa: Regulacja syntezy melatoniny w siatkówce szczura: porównanie z szyszynką szczura i siatkówką kury. Łódź 1990
26. Kordek Radzisław: Liczba i dystrybucja komórek dendrycznych a intensywność i skład nacieków limfocytarnych w rakach skóry i żołądka: badania immunohistochemiczne. Łódź 1991
27. Wilamowska Agnieszka: Rola melatoniny w patomechanizmie zahamowania czynności osi przysadkowo-jajnikowej w stanach ograniczenia pożywienia. Łódź 1992
28. Ochędalski Tomasz: Ocena wpływu palenia tytoniu na niektóre parametry nasienia i stężenia wybranych hormonów w surowicy krwi mężczyzn w wieku rozrodczym. Łódź 1992
29. Krotewicz Maria: Wydzielanie hormonów tarczycy oraz procesy wzrostowe gruczołu tarczowego u szczurów w następstwie wycięcia szyszynki bądź podawania melatoniny lub innych substancji indolowych. Łódź 1993
30. Caus Irena Gabriela: Wpływ szyszynki na wychwyty 125 J PRL przez niektóre narządy i tkanki szczurze w zależności od warunków oświetlenia. Katowice 1994
31. Nowakowski Jerzy: Mechanizm działania alkoholu etylowego na układ podwzgórzowo-przysadkowo-gonadowy. Warszawa 1994
32. Lewczuk Bogdan Dariusz: Badania nad wpływem środków sympatykomimetycznych i sympatykolitycznych na morfologię szyszynki i poziom melatoniny w osoczu krwi łoszek. Olsztyn 1995
33. Hilczer Maciej: Wpływ somatoliberyny (GHRN) na przebieg dojrzewania płciowego u samców szczurów białych. Łódź 1995
34. Katroń Ryszard: Ocena stężenia nocnego wydzielania melatoniny, gonadotropin u młodych mężczyzn z chorobą wrzodową dwunastnicy. Łódź 1996
35. Stankiewicz Aleksander: Dobowe rytmy wydzielania tyreotropiny i melatoniny po tyreoidiektomii subtotalnej z powodu wola guzowatego obojętnego. Łódź 1999
36. Szymańska Anna: Analiza wydzielania melatoniny u osób z dużą depresją. Łódź 1999
37. Dąbrowska Grażyna: Cynk i miedź u chorych na samoistne nadciśnienie tętnicze. Łódź 2002
38. Maksymowicz Maria: Ocena przydatności mikroskopii elektronowej i immunocytochemii

na poziomie ultrastrukturalnym w diagnostyce i klasyfikacji gruczolaków przysadki. Warszawa 2002

39. Stasica Przemysław: Reakcje melatoniny z rodnikami w roztworach wodnych. Łódź 2002

40. Świerczyńska-Machura Dominika: Udział melatoniny i propylotiouracylu w procesach utleniania zachodzących w trakcie podawania jodu potasu u szczurów. Łódź 2003

41. Markowska Magdalena Aleksandra: Przekątność sygnału melatoninowego w limfocytach samców *gallus domesticus* L. Warszawa 2003

42. Furykiewicz-Nykiś Karolina: Rola tachykinin i melatoniny w mechanizmach uwalniania hormonów części nerwowej przysadki. Łódź 2003

43. Wójtowicz Magdalena: Ocena profilu melatoniny u niepłodnych kobiet w okresie okołooowulacyjnym w cyklach naturalnych oraz stymulowanych antyestrogenami i gonadotropinami. Lublin 2004

44. Rzytki Piotr: Okołodobowa sekrecja i metabolizm a wybrane parametry osi przysadkowo-gonadalnej u mężczyzn z przewlekłym aktywnym zapaleniem i marskością wątroby. Katowice 2005

45. Nogal Paweł: Analiza wybranych parametrów klinicznych i diagnostycznych

u dziewcząt z jądłowstrętem psychicznym. Łódź 2005

46. Stasiak Magdalena: Porównanie ochronnego wpływu melatoniny, kwasu indolo-3-propionowego i propylotiouracylu w wyindukowanej bromianem potasowym peroksydacji lipidów w tkankach zwierzęcych: badania *in vivo* i *in vitro*. Łódź 2006

47. Juszkievicz-Caulier Joanna: Ocena ekspresji genu TGFB1 w biopsjach tarczycy pobranych od pacjentów z różnymi typami zapaleń tego gruczołu; korelacja ze stopniem włóknienia badanej tkanki. Łódź 2006

48. Prusiak Magdalena: Mechanizmy regulujące sekrecję melatoniny w szyszynce indyka. Olsztyn 2006

49. Józefiak Michał: Zależność poziomu stresu oksydacyjnego od zaburzeń hormonalnych w zespole niskiej trijodotyroniny u pacjentów z ostrymi stanami zagrożenia życia oraz przewlekłe chorych. Łódź 2006

50. Koraszewski Jakub: Wydzielanie wybranych składników śliny oraz ocena ultrasonograficzna ślinianek podżuchwowych u chorych z cukrzycą typu 1. Białystok 2007

51. Wolkowska-Pokrywa Kinga: Ocena powiązań między melatoniną, wybranymi wskaźnikami obrotu kostnego a osteoprotegeryną i jej ligandem RANKL u otyłych kobiet po menopauzie. Katowice 2007

Informator Nauki Polskiej 1976/1977 – [2009]. Warszawa 1977-2009; Skład osobowy i spis wykładów Akademii Medycznej w Łodzi 1962/1963 – 2000/2001. Łódź 1963, 2000; Uniwersytet Medyczny w Łodzi. Skład osobowy: kadencja 2006-2008. Łódź 2008; Katalog rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1967, 1973. Warszawa – Poznań 1968, 1975 s. 641, 920; Bibliografia publikacji pracowników naukowych Wojskowej Akademii Medycznej/pod red. Marii Chyła, Andrzeja Stępla. T. 1-2: 1958-1972. Łódź 1973; Andrzej Kempa, Jadwiga Piotrowska: Bibliografia publikacji pracowników Akademii Medycznej w Łodzi za lata 1961-1970. Łódź 1988; Toż za lata 1971-1990/oprac. Jadwiga Piotrowska, Ryszard Żmuda. Łódź 2000; Toż za lata 1991 [-2002]/oprac. Ryszard Żmuda. Łódź 2002, 2003; Bibliografia publikacji pracowników Uniwersytetu Medycznego w Łodzi za rok 2002 [-2008]/pod red. Ryszarda Żmudy. Łódź 2003 [-2009]; Kto jest kim w polskiej medycynie. Informator biograficzny/red. zespół Lidia Becela [i in.]. Warszawa 1987 s. 282-283; [Alicja Pomaska]: Kronika Akademii Medycznej 1988/1989. *Ann. AM Lodz*. 1989 T. 30 s. 105-106, portr.; Medical science international who who. 4 ed. London 1990 s. 592; Andrzej Kurnatowski, Leszek Woźniak: Współcześni i dawni profesorowie, docenci i doktorzy

habilitowani Akademii Medycznej w Łodzi. Łódź 1994 s. 84, portr.; Leszek Woźniak: Osobistości naszej Uczelni w karykaturze ... Łódź 1995 s. 62, il.; Francisco López-Muñoz, Jesus Boya, Fernando Marin, Jose Luis Calvo: Scientific research on the pineal gland and melatonin: a bibliometric study for the period 1966-1994. *J. Pineal Res.* 1996 Vol. 20 nr 2 s. 115-124; Michał Karasek: Znaczenie cynku w organizmie człowieka. Warszawa 1999 okł. IV, portr.; Honorowe tytuły. *Wiad. Uniw. UWM* 2001 nr 9 s. 9, portr.; Who is who w Polsce. [T. 1]. Zug 2002 s. 785; Adam Gesing, Michał Karasek, Andrzej Lewiński: Studia indywidualne w Akademii Medycznej i Uniwersytecie Medycznym w Łodzi: 30-letni pakiet doświadczeń. *Kronikarz* 2003/2004 R. 2 nr 1 s. 105-113, tab., portr.; Andrzej Kurnatowski: Profesorowie i docenci Akademii Medycznej w Łodzi 1965-1994. Łódź 2004 s. 222-223, portr.; Andrzej Pilc: Na tropach jakości w nauce: współczynników w naukach biomedycznych w Polsce. *Forum Akad.* 2005 R. 12 nr 12 s. 36-37; Ryszard Żmuda: Biblioteka Główna. W: 60 sześćdziesięciolecie wydziałów medycznych 1945-2005/zainic. i oprac. [red.] Teresa Pajszczyk-Kieszkiewicz. Łódź 2005 s. 951; Jadwiga Piotrowska: Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Łodzi (1950-2002). *Kronikarz* 2006/2007 R. 5 nr 2 s. 216, portr.; Zygmunt Wyrzykowski: Prof. dr hab. med. Michał Karasek doktor honoris causa Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie – Polska (2001). *Kronikarz* 2006/2007 R. 5 nr 1 s. 285-292, il., portr., bibliogr.; Ryszard Żmuda: Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2002-2007). *Kronikarz* 2006/2007 R. 5 nr 2 s. 244-245, il., portr.; Andrzej Bartke: [Informacje o redaktorze monografii]. W: Aspekty medyczne starzenia się człowieka/red. Michał Karasek. Łódź 2008 okł. IV, portr.; Andrzej Lewiński, Marek Pawlikowski: Michał Karasek (1937-2009). Wspomnienia. *Endokr. Pol.* 2009 T. 60 nr 3 s. III-IV, portr.; Ryszard Żmuda: Biblioteka sercem Uczelni. *Biul. Inf. UM w Łodzi* 2009 Vol. 2 nr 10 s. 16, 19; Andrzej Lewiński: Profesor Michał Karasek - starszy kolega, współpracownik i przyjaciel, nauczyciel życiowej roztropności. *Fol. Med. Lodz.* 2010 T. 37 nr 1 s. 11-14; Marek Pawlikowski: Profesor Michał Karasek (1937-2009) – życie i działalność naukowa. *Fol. Med. Lodz.* 2010 T. 37 nr 1 s. 5-9, portr., bibliogr.; Anna Strumiłło: Wystawy w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. *Biul. Inf. UM w Łodzi* 2010 Vol. 3 nr 4 s. 20, 22-23, il.; Katarzyna Winczyk: Od redakcji. *Fol. Med. Lodz.* 2010 T. 37 nr 1 s. 2-3; Ryszard Żmuda: Biblioteka Główna. W: 65 sześćdziesięciopięciolecie wydziałów medycznych 1945-2010/zainic. i oprac. [red.] Teresa Pajszczyk-Kieszkiewicz. Łódź 2010 s. 1055-1056, il.; Tenże: Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (2002-2009). *Forum Bibl. Med.* 2010 R. 3 nr 1 s. 591, 593, 711, 712, il., portr.; <http://umed.lodz.pl>; <http://nauka-polska.pl>; Nekrologi/Kondolencje - 21 z lutego/marca 2009 roku: *Dziennik Łódzki* (23 II 2009) s. 19, (24 II 2009) s. 23, (25 II 2009) s. 18, (28 II/1 III 2009) s. 28; *Gazeta Wyborcza* (20 II 2009) s. 18, (21/22 II 2009) s. 17, (24 II 2009) s. 11, (25 II 2009) s. 7, 8, (26 II 2009) s. 15, (28 II/1 III 2009) s. 17; Archiwum rodziny śp. prof. dr hab. med. Michała Andrzeja Karaska; Archiwum Uniwersytetu Medycznego w Łodzi – sygn. akt 80/37, 173/3109, 149/36, 275; Materiały i informacje faktograficzne przekazane przez dr Annę Barańską, mgr Ewę Karasek i mgr Jacka Świętosławskiego oraz opisy bibliograficzne uzupełnione przez mgr Krystynę Breker, Bożennę Kwiatkowską, mgr Narcyzę Miłkowską, mgr Annę Strumiłło i mgr Ewę Wiczorek dla redaktora Leksykonu biograficznego uczonych.

Ryszard Żmuda

BIBLIOGRAFIA CZASOPISM

Mgr Jerzy Malecki
Warszawa - GBL

BIBLIOGRAFIA ZAWARTOŚCI BIULETYNU GŁÓWNEJ BIBLIOTEKI LEKARSKIEJ (1957-2002)

WSTĘP

Prezentowany spis bibliograficzny dokumentuje zawartość czasopisma Głównej Biblioteki Lekarskiej im. prof. dr Stanisława Konopki w Warszawie, którego wydawanie przerwano na początku XXI wieku.

Warto jednak zarejestrować artykuły, biografie, bibliografie, tłumaczenia, kronikę, sprawozdania, recenzje i inne materiały, które w latach 1957-2002 były udostępniane Czytelnikom na łamach 366 numerów *Biuletynu GBL*.

Redaktorami naczelnymi periodyku byli: prof. dr hab. Stanisław Konopka (1952-1971), prof. dr hab. Feliks Widy-Wirski (1972-1981), prof. dr hab. Janusz Kapuścik (1983-1999) i dr Edward Pigoń (1999-2002).

Krótki zarys dziejów, profil i charakterystykę treści czasopisma, o numerze ISSN 0373-174X, przedstawił Jacek Drogosz¹, a bibliografię jego zawartości za lata 1957-1979 ogłosiła drukiem Irena Kwaśniewska². Wcześniej pisali również m.in. Stanisław Konopka i Bolesław Howorka³.

Jacek D r o g o s z : Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej (1952-2002). *Forum Bibl. Med.* 2009 R. 2 nr 2 s. 62-68, il., portr.

² Irena K w a ś n i e w s k a : Bibliografia zawartości roczników 1957-1979: [Biuletynu Głównej Biblioteki Lekarskiej]. *Biul. GBL* 1985 R. 51 nr 334 s. 1-24

³ Stanisław K o n o p k a : Po trzech latach (troski, nadzieje i zamierzenia redakcji *Biuletynu GBL*). *Biul. GBL* 1960 R. 9 nr 2 s. 89-92; Bolesław H o w o r k a : „Biuletyn Głównej Biblioteki Lekarskiej” - organ bibliotekarstwa medycznego. Opinie czytelników, analiza zawartości roczników 1983-1991. W: X Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, Gdańsk, 23-25 VI 1993: materiały. Gdańsk 1993 s. 45-54

Opracowaną bibliografię – kartoteka według innego układu i zeskanowane opisy bibliograficzne na CD-ROM znajdują się w Warszawie⁴ – udostępniłem Bożennie Kwiatkowskiej, która sporządziła w Łodzi skład komputerowy, a mgr Barbara Mikulska opracowała indeks.

Dzięki uprzejmości dra Ryszarda Żmudy, dyrektora Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, redaktora naczelnego *Kronikarza* (2003-), *Biuletynu Informacyjnego UM* (2008-2009) i *Forum Bibliotek Medycznych* (2008-), zaistniała możliwość przypomnienia zainteresowanym użytkownikom informacji naukowej zawartości *Biuletynu GBL* za 50 lat jego istnienia.

W spisie bibliograficznym zarejestrowano 962 rekordy, w tym kilkanaście pozycji zostało skumulowanych, które zaprezentowano w następującym układzie: Wydawnictwa informacyjne, Bibliografie, Opracowania ogólne, Bibliografie dziedzin i zagadnień, Bibliografie osobowe, Bibliografie zespołów osobowych, Bibliografie poszczególnych osób, Katalogi, Czasopisma, Opracowania ogólne, Poszczególne tytuły, Towarzystwa naukowe, Konferencje, zjazdy, warsztaty, narady; Ośrodki naukowe. Krajowe, Zagraniczne, Dyscypliny naukowe, Bibliologia. Bibliotekoznawstwo. Informacja naukowa (komputeryzacja). Medycyna (lekarze). Etyka i deontologia lekarska. Ochrona zdrowia. Szpitalnictwo. Historia medycyny. Prawo. Metodologia pracy naukowej. Dydaktyka. Ruch wydawniczy. Pamiętnikarstwo. Biblioteki. Opracowania ogólne. Poszczególne biblioteki. Główna Biblioteka Lekarska. Oddziały GBL. Biblioteki uczelniane. Opracowania ogólne. Poszczególne biblioteki. Biblioteki instytutowe. Biblioteki szpitalne. Biblioteki zagraniczne. Różne biblioteki. Księgozbiory prywatne. Muzea. Inne opracowania. Biografie. Opracowania ogólne. Poszczególne osoby. Indeks.

Dla ułatwienia korzystania z Bibliografii zawartości *Biuletynu GBL* opracowano wykaz zastosowanych skrótów i indeks krzyżowy obejmujący: nazwiska autorów, współautorów, redaktorów, recenzentów, tłumaczy, wydawców, nazwy geograficzne, słowa kluczowe i hasła przedmiotowe. Liczby ze skorowidza odsyłają do pozycji w tekście bibliografii.

⁴ W kartotece przechowywanej w Głównej Bibliotece Lekarskiej w Warszawie (ul. Chocimska 22) zrab główny bibliografii ułożony jest alfabetycznie według tytułów w obrębie roku kalendarzowego. Są tam również dodatki (Polonica w czasopismach zagranicznych, Sprawozdania z naukowych podróży zagranicznych, Maszynopisy prac na stopień doktora, Mikrofisze prac doktorskich i habilitacyjnych), które pominięto w prezentowanym spisie bibliograficznym oraz indeksy autorski i przedmiotowy

WYKAZ SKRÓTÓW

AM	– Akademia Medyczna	PBL	– Polska Bibliografia
bhp	– bezpieczeństwo		Lekarska
	i higiena pracy	PCK	– Polski Czerwony
bibliogr.	– bibliografia		Krzyż
<i>Biul. GBL</i>	– Biuletyn Głównej	PN	– Polska Nauka
	Biblioteki Lekarskiej	PRL	– Polska
CD-ROM	– compact disc - read-		Rzeczpospolita Ludowa
	only memory	prof.	– profesor
cz.	– część	PZWL	– Państwowe Zakłady
ds.	– do spraw		Wydawnictw
dr	– doktor		Lekarskich
EAHIL	– European Association	R.	– rocznik, rok
	for Health Information	rec.	– recenzja
	and Libraries	red.	– redaktor
ERL	– Electronic Reference	Rocz. Bibl. Nar.	– Rocznik Biblioteki
	Library		Narodowej
<i>Forum Bibl. Med.</i>	– Forum Bibliotek	rozm.	– rozmawiał
	Medycznych	s.	– stronica
GBL	– Główna Biblioteka	streszcz.	– streszczenie
	Lekarska	T.	– tom
hab.	– habilitowany	tab.	– tabele
il.	– ilustracje	tł.	– tłumaczenie
im.	– imienia	u.	– und
mgr	– magister	UJ	– Uniwersytet
m.st.	– miasta stołecznego		Jagielloński
nr	– numer	ul.	– ulica
NRD	– Niemiecka Republika	UM	– Uniwersytet
	Demokratyczna		Medyczny
oprac.	– opracował	w.	– wiek
PAN	– Polska Akademia	wg	– według
	Nauk	wyd.	– wydał, wydanie
		zob.	– zobacz

SPIS BIBLIOGRAFICZNY

Wydawnictwa informacyjne

Bibliografie

Opracowania ogólne

1. GRZĄDZIELEWSKA Ewa, HAREMZA Maria: Dystrybucja informacji bibliograficznej przy wykorzystaniu poczty elektronicznej. 2001 R. 47 nr 364 s. 19-21, bibliogr.

2. HAJDUK Roma, STEBNER Iwona: Opis bibliograficzny dokumentów elektronicznych. 2001 R. 47 nr 364 s. 15-18, bibliogr.

3. INFORMACJA dotycząca zestawień bibliograficznych. 1976 R. 25 nr 1/2 s. 115; nr 3/4 s. 221

4. KAPUŚCIK Janusz: Bibliografia w Polsce do połowy XIX stulecia. 1986 R. 32 nr 339 s. 3-17, il., bibliogr.

5. KONOPKA Stanisław: Medycyna polska na rynku światowym 1957 R. 6 nr 6 s. 345-355
Bibliografie międzynarodowe i czasopisma referatowe

6. KWAŚNIEWSKA Irena: Bibliografia zawartości roczników 1957-1979 „Biuletynu Głównej Biblioteki Lekarskiej”. 1985 R. 31 nr 337 s. 1-24

7. MASŁOWSKI Jan: O jednolity system opisów bibliograficznych w polskich czasopismach lekarskich. 1963 R. 12 nr 7/8 s. 405-407

8. MICHALSKA-POKRZYWNICKA Wanda: Bibliografie medyczne krajów socjalistycznych [Czechosłowacja]. 1979 R. 28 nr 5 s. 401-408, tab., bibliogr.

Bibliografie dziedzin i zagadnień

9. ALKIEWICZ Jan: Materiały do polskiej bibliografii dermatologii i wenerologii oraz ich pogranicza od XVI wieku do 1951 r. Poznań 1957

Rec.: Konopka Stanisław 1957 R. 6 nr 10 s. 649-651

10. BOCHEŃSKI ADAM: Z dziejów polskiej bibliografii lekarskiej. (Według referatu wygłoszonego na posiedzeniu Oddziału Gdańskiego Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny w dniu 17 czerwca 1967 r.). 1968 R. 17 nr 7/8 s. 553-567

11. DROŻYŃSKA Joanna: Opis bibliograficzny w polskich bibliografiach medycznych. 1979 R. 28 nr 8 s. 687-698, bibliogr.

12. DUSIŃSKA Halina: Polska bibliografia medycyny. 1986 R. 32 nr 339 s. 19-28, il.

13. DZIECHCIOWSKI Tadeusz: PN-73 N-O1152 w praktyce polskiego piśmiennictwa medycznego. 1977 R. 26 nr 11/12 s. 673-678, bibliogr.

14. FRYZOWSKA-CHROBOT Iwona: Publikacje i dokumenty Unii Europejskiej na temat ochrony zdrowia. 2002 R. 48 nr 366 s. 27-32, bibliogr.

15. GRODZKA Danuta, MALECKI Jerzy: Problemy warsztatowe Polskiej Bibliografii Medycznej. 1996 R. 42 nr 352 s. 3-8

16. GRODZKA Danuta, MALECKI Jerzy: Zasady doboru materiałów do Polskiej Bibliografii Lekarskiej. 1996 R. 42 nr 354 s. 85-88

17. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna: Nowa koncepcja Polskiej Bieżącej Bibliografii Medycznej. 1987 R. 33 nr 340 s. 97-98

18. JASIŃSKA Zofia: Uwagi o „Polskiej Bibliografii Lekarskiej za rok 1972”. 1975 R. 24 nr 5/6 s. 209-215

19. KŁOSSOWSKA Małgorzata, GAWRONOWA Jolanta, WÓJTOWICZ Janina: Bibliografia bhp (1945-1962). Warszawa 1983
Rec.: Jagodzińska Barbara. 1984 R. 30 nr 336 s. 87-89

20. KONOPKA Stanisław, KRÓL Anna: Nowe wydanie „Bibliografii polskiej” Karola Estreichera. 1961 R. 10 nr 2 s. 85-88

21. KONOPKA Stanisław : Polska bibliografia lekarska za rok 1954. T. 1. Warszawa 1957

Rec.: Dzierżykraj- Rogalski Tadeusz. 1957 R. 6 nr 10

22. KONOPKA Stanisław: Polska bibliografia lekarska za rok 1954. T. 2. Warszawa, 1958

Rec.: Dzierżykraj-Rogalski Tadeusz. 1958 R. 7 nr 3 s.178-179

23. KONOPKA Stanisław: Polska bibliografia lekarska za rok 1955. T. 1-2. Warszawa 1958

Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1959 R. 8 nr 4 s. 295-296

24. KONOPKA Stanisław: Polska bibliografia lekarska za rok 1956. Warszawa 1960

Rec.: Dzierżykraj-Rogalski Tadeusz. 1961 R. 10 nr 9 s. 612-614

25. MICHALSKA Ewa: Polskie medyczne bibliografie retrospektywne (1800-1899). 1983 R. 29 nr 335 s. 47-59

26. POLSKA Bibliografia Lekarska za rok 1979. T. 1-4 / red. Halina Dusińska, Alicja Kopycka, Dariusz Kuźmiński. Warszawa 1984

Rec.: Domanowska Zofia. 1985 R. 31 nr 338 s. 55-65; Tamże: Sawicki Wojciech s. 67-73

27. POWIDEL Zofia, WŁOSTOWSKA Ewa: Z nowych zagadnień warsztatowych Polskiej Bibliografii Lekarskiej. 1999 R. 45 nr 361 s. 169-173

28. SIMON Konstantin R.: Bibliografie dziedzinowe XVIII-XX w. Biologia – medycyna. Tł. Ewa Włostowska. 1993 R. 39 nr 348 s. 45-57

29. SIMON Konstantin R.: Bibliografie wielodziedzinowe XIX-XX w. Tł. Ewa Włostowska. 1992 R. 38 nr 346 s. 31-39

30. SIMON Konstantin R.: Pierwsze bibliografie dziedzinowe. Tł. [Ewa Włostowska]. 1991 R. 37 nr 345 s. 69-80

31. WŁOSTOWSKA Ewa: Indeksowanie literatury medycznej, 1990.07.10-12, Warszawa. 1991 R. 37 nr 345 s. 118

Bibliografie osobowe

Bibliografie zespołów osobowych

32. GŁĘBOCKI Jacek, PIETRUSZEWSKI Grzegorz: Polskie bibliografie medyczne w internecie. Udostępnianie w systemie Expertus. 2001 R. 47 nr 364 s. 47-52, il., bibliogr.

33. GŁĘBOCKI Jacek, PIETRUSZEWSKI Grzegorz: Statystyka bibliometryczna w komputerowym tworzeniu bibliografii dorobku naukowego EXPERTUS 2000. Splendor Systemy Informacyjne. 2000 R. 46 nr 363 s. 91-95, il.

34. GŁĘBOCKI Jacek, PIETRUSZEWSKI Grzegorz: Zastosowanie systemu bibliograficznego EXPERTUS do udostępniania Polskiej Bibliografii Lekarskiej w internecie i na CD-ROM. 2001 R. 47 nr 365 s. 101-110, il., bibliogr.

35. SAROSIEK Krystyna: Problemy warsztatowe bibliografii publikacji pracowników akademii i instytutów medycznych. 1996 R. 42 nr 352 s. 9-13

36. WYKAZ publikacji pracowników naukowo-dydaktycznych [AM w Lublinie] 1960-1969 / oprac. A. Chutkowska, B. Chwała, S. Kowalczyk. Lublin 1974

Rec.: Romanowski Henryk. 1975 R. 24 nr 11/12 s. 586-587

Bibliografie poszczególnych osób

37. DUSIŃSKA Halina: Witold Rudowski: bibliografia 1945-1985. Warszawa 1988

Rec.: Jankiewicz Andrzej. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 116-120

38. KAPUŚCIK Janusz: Bibliografia ważniejszych publikacji Feliksa Widy-Wirskiego. 1983 R. 29 nr 335 s. 7-13

Katalogi

39. DUSIŃSKA Halina: Rola wydawnictw informacyjnych w procesie gromadzenia zbiorów. 1990 R. 36 nr 344 s. 8-12, bibliogr.

40. DZIERŻYKRAJ-ROGAŁSKI Tadeusz: Jeszcze w sprawie prac doktorskich i habilitacyjnych. 1962 R. 11 nr 1 s. 1-3

41. GIBIŃSKI Kornel: Uwagi na temat rozpraw doktorskich i habilitacyjnych, 1962 R. 11 nr 3 s. 173-177

42. GUTT Romuald Wiesław: Analiza tematów rozpraw na stopień doktora medycyny w latach 1945-1952. 1963 R. 12 nr 9 s. 493-497, il., tab.

43. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1959-1961 / red. Adam Teterwak. Warszawa 1962

Rec.: Woźniewski Zbigniew. 1962 R. 11 nr 12 s. 787-788

44. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1970 / oprac. zespół pod red. Adama Teterwaka. Warszawa 1971

Rec.: Romanowski Henryk. 1972 R. 21 nr 4/5 s. 217-219

45. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1972 / oprac. zespół pod red. Adama Teterwaka. Warszawa 1974

Rec.: Romanowski Henryk. 1975 R. 24 nr 9/10 s. 460-463, tab.

46. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1973 / oprac. zespół pod red. S. Arcimowicz. Warszawa 1975

Rec.: Romanowski Henryk. 1975 R. 24 nr 11/12 s. 573-575, tab.

47. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1974 / oprac. zespół pod red. Barbary Arcimowicz. Warszawa 1976

Rec.: Romanowski Henryk. 1977 R. 26 nr 5/6 s. 305-307, tab.

48. KATALOG starodruków polskich / oprac. Jerzy Michałowski. [Cz. 1-6]. 1977 R. 26 nr 5/6 s. 330-334, nr 7/8 s. 438-443, nr 9/10 s. 579-586, nr 11/12 s. 744-750, 1978 R. 27 nr 1/2 s. 44-47, nr 3/4 s. 202-205

49. KONOPKA Stanisław: Drogi i bezdroża udostępniania książek naukowych. 1958 R. 7 nr 10 s. 749-755

Centralny Katalog książek zagranicznych BN, Biuletyn Ośrodka Bibliografii PAN

50. KONOPKA Stanisław: W sprawie rozpraw na stopień doktora i rozpraw habilitacyjnych. 1961 R. 10 nr 11 s. 781-785

51. KWAŚNIEWSKA Irena: Planowanie projektu retrokonwersji, 1995.11.20, Warszawa. 1996 R. 42 nr 354 s. 31-32

52. KWAŚNIEWSKA Irena: Polska instrukcja katalogowania na tle ustaleń międzynarodowych. 1977 R. 26 nr 5/6 s. 279-287, bibliogr.

53. PIGOŃ Edward: Analiza krajowej prenumeraty czasopism medycznych z krajów II obszaru płatniczego. 1989 R. 35 nr 343 s. 40-47, tab., bibliogr.

54. PIGOŃ Edward: Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych w polskich bibliotekach medycznych 1993-1998. 1999 R. 45 nr 361 s. 46-56

55. PIGOŃ Edward: Rozbudowa funkcji Centralnego Katalogu Czasopism w polskich bibliotekach medycznych w celu usprawnienia procesów udostępniania. 2001 R. 47 nr 365 s. 51-58, bibliogr.

56. ROMANOWSKI Henryk: Jeszcze o Katalogu rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1959-1961. 1963 R. 12 nr 10 s. 580-582

Czasopisma

Opracowania ogólne

57. ANDRULEWICZ Maria, KOZICKA Halina: Czy odfitki z polskich czasopism lekarskich są potrzebne ? 1959 R. 8 nr 5 s. 370-374, bibliogr..

58. BARG Leszek: Projekt rocznika informacyjnego akademii medycznej. 1972 R. 21 nr 8/9 s. 375-378

59. BRALCZYK Jerzy: O roli czasopisma specjalistycznego w pracy badawczej. 1989 R. 35 nr 343 s. 3-5
60. DRYGAS Aleksander: Rola czasopiśmiennictwa farmaceutycznego w rozwoju nauk farmaceutycznych w Polsce. 1991 R. 37 nr 345 s. 45-58, bibliogr.
61. DUSIŃSKA Halina: Rozkwit polskich czasopism medycznych w XIX wieku i ich funkcja w komunikacji naukowej. 1989 R. 35 nr 343 s. 6-13, bibliogr.
62. GŁĘBOCKI Jacek, HOWORKA Bolesław: Problemy prenumeraty zagranicznych czasopism medycznych. 1993 R. 39 nr 348 s. 11-19
63. GRZĄDZIELEWSKA Ewa, STRZELECKA Alicja: Dostęp do czasopism w wersji elektronicznej. 2001 R. 47 nr 364 s. 23-28, il., bibliogr.
64. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna: Próba analizy poloników opublikowanych w medycznych i biomedycznych czasopismach zagranicznych w 1986 r. 1989 R. 35 nr 343 s. 21-32, il., bibliogr.
65. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna, SZOT Władysław: Problematyka czasopism w bibliotekach medycznych. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 121-122
66. JUGOSŁOWIAŃSKIE czasopisma lekarskie i pokrewne. 1957 R. 6 nr 4 s. 270-271
67. KOMUNIKAT [prenumerata czasopism z krajów kapitalistycznych]. 1975 R. 24 nr 3/4 s. 206-207
68. KOMUNIKAT [czasopisma z dziedziny radiologii: *Radiologia Diagnostica*, *Radiobiologia Radioterapia*]. 1959 R. 8 nr 2 s. 187
69. KONOPKA Stanisław: Polskie czasopisma lekarskie widziane oczami bibliografa, bibliotekarza i historyka medycyny. 1967 R. 16 nr 11/12 s. 909-914
70. KONOPKA Stanisław: Włoskie czasopisma medyczne 1957 R. 6 nr 4 s. 203-205
71. KONOPKA Stanisław: Z dziejów czasopiśmiennictwa lekarskiego XVII do końca XIX wieku. 1969 R. 18 nr 7/8 s. 565-572; Dokończenie. Tamże nr 9 s. 661-670
72. KRZYŻANIAK Piotr, PIOTROWICZ Aniela: Wirtualna informacja o lokalizacji czasopism w nowym Library Holdings systemu ERL 4.0. 1999 R. 45 nr 360 s. 3-8, il., bibliogr.
73. KSIĄŻKI i czasopisma poszukiwane przez GBL. 1957 R. 6 nr 8 s. 558-559
74. KURPETA Mirosława: Polskie czasopisma medyczne w latach 1945-1985. 1989 R. 35 nr 343 s. 14-20, bibliogr.
75. KUŹMIŃSKI Dariusz, DUTKIEWICZ Krystyna, KRAWCZYŃSKA-JANIAK Maria: Zastosowanie bibliometrii przy kwalifikowaniu czasopism medycznych do prenumeraty. 1989 R. 35 nr 343 s. 48-61, bibliogr.
76. KWAŚNIEWSKA Irena: Systemy składowania. Nowe formy wydawania czasopism. 1972 R. 21 nr 8/9 s. 373-374
77. KWAŚNIEWSKA Irena: Zaopatrzenie bibliotek w czasopisma medyczne z II obszaru płatniczego i rola mikrografii w ich udostępnianiu. 1983 R. 29 nr 335 s. 31-39, tab., bibliogr.
78. NOSKAL Adam: Czasopisma internetowe. Serwisy medycyny praktycznej dla lekarzy. 1999 R. 45 nr 361 s. 146-148
79. PIGOŃ Edward: Użytkowanie i przydatność zachodnich czasopism biomedycznych w Głównej Bibliotece Lekarskiej. 1991 R. 37 nr 345 s. 89-96, bibliogr.
80. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Warszawskie czasopisma lekarskie 1801-1939 [wystawa w GBL], 1996.05.08-06.15, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 104-106
81. WALCZEWSKI Krzysztof, MATUSIAK Marek, SKALSKI Marek: Gromadzenie czasopism w Bibliotece Głównej WAM – wczoraj, dziś, jutro. 2000 R. 46 nr 363 s. 49-52, tab.
82. ZIÓŁEK Mirosław: Zasady organizacji prenumeraty wydawnictw z krajów II obszaru

płatniczego przy wykorzystaniu systemu komputerowego SPEC. 1989 R. 35 nr 343 s. 33-39, il.

Poszczególne tytuły

83. KONOPKA Stanisław: Po trzech latach (Troski, nadzieje i zamierzenia redakcji Biuletynu GBL). 1960 R. 9 nr 2 s. 89-92

84. OD Redakcji. 1983 R. 29 nr 335 s. 1
Nowa koncepcja wydawania *Biuletynu GBL*

85. OD Redakcji. 1999 R. 45 nr 360 s. 1-2
Zmiana formuły wydawniczej *Biuletynu GBL*

86. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Tematyka lekarska w „Biuletynie Żydowskiego Instytutu Historycznego” 1951-1996. 1998 R. 44 nr 357 s. 65-73

87. NEUMAN Brunon: O czasopiśmie bibliograficznym „Current List of Medical Literature”. 1959 R. 8 nr 7 s. 541-544

88. WOŹNIEWSKI Zbigniew: Haematologica, nowe czasopismo lekarskie polskie. 1957 R. 6 nr 10 s. 647-648

89. NOWE czasopismo lekarskie – [*Journal de Medecine de Nantes*]. 1961 R. 10 nr 4 s. 335

90. NOWE czasopismo [*Krakowski Przegląd Ginekologiczno-Położniczy*]. 1973 R. 22 nr 10 s. 510

91. KRONIKA Akademii Medycznej w Lublinie za rok akademicki 1972-1973/ oprac. Zofia Jasińska. Lublin 1974

Rec.: Romanowski Henryk. 1976 R. 25 nr 1/2 s. 25-27

92. KRONIKA Akademii Medycznej w Lublinie za rok akademicki 1974-1975/ oprac. Z. Jasińska. Lublin 1976

Rec.: Romanowski Henryk. 1978 R. 27 nr 9/10 s. 642-644

93. TADEUSIEWICZ Hanna: Problematyka lekarska na łamach warszawskiego czasopisma popularno-naukowego „Polak Patriota” (1785). 1993 R. 39 nr 348 s. 33-43, il.

94. KONOPKA Stanisław: Medycyna polska straciła ważną i pożyteczną placówkę za granicą. 1971 R. 20 nr 11/12 s. 697-704

Czasopismo Polish Medical Science and History Bulletin
wydawane w Chicago

95. [PIGOŃ Edward] E.P.: Jubileusz „Przeglądu Bibliotecznego” 1997.05.23, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 126-127, il.

96. NOWE czasopismo radiologiczne [*Radiologia Diagnostica i Radiologia Radiotherapia*] 1959 R. 8 nr 7 s. 623-624

97. ROCZNIKI Pomorskiej Akademii Medycznej. T. 21 / red. E. Miętowski. Warszawa 1975

Rec.: Dziechciowski Tadeusz. 1975 R. 24 nr 7/8 s. 373-376

98. DOMANOWSKA Zofia: Prehled Světové Zdravotnické Literatury. 1967 R. 16 nr 9 s. 709-714, tab.

99. KONOPKA Stanisław: Zasłużone czasopismo [„Zdrowie”]. 1957 R. 6 nr 3 s. 129-136

100. SZYMICZEK Franciszek: Zdrowie. Dwutygodniowy dodatek bezpłatny [1925-1935]. 1974 R. 23 nr 3 s. 201-206

Ośrodki naukowe

Krajowe

101. BOCHENSKI Adam: W setną rocznicę stworzenia Medyko-Chirurgicznej Akademii w Warszawie. 1957 R. 6 nr 8 s. 485-489

102. BOREJKO Juliusz: Rys historyczny Kliniki Radioterapii Katedry Radiologii Akademii Medycznej w Warszawie (1945-1969). 1971 R. 20 nr 3/4 s. 177-188, tab.

103. KSIĘGA Pamiątkowa w 80-lecie Uniwersyteckiego Wydziału Lekarskiego w Poznaniu: studia i materiały / pod red. Romana K. Meissnera. Poznań 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 155-156

104. NEUMAN Brunon: Siedemdziesiąt lat Pogotowia Ratunkowego m. st. Warszawy. 1968 R. 17 nr 5 s. 385-388, tab.

105. ROGULSKI Jerzy, NOWACKI Gerard: Kolegium Medycyny Laboratoryjnej. 1993 R. 39 nr 348 s. 131-132

Zagraniczne

106. BERÁNKOVÁ Naděžda: Resortowy system informacji naukowej Ministerstwa Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej. 1985 R. 31 nr 338 s. 11-14

107. CZYŻEWSKA Janina, CZYŻEWSKI Kazimierz: Niektóre zagadnienia służby zdrowia w Izraelu. 1959 R. 8 nr 6 s. 455-457

108. DĄBROWSKI Tadeusz: XIV Kongres Międzynarodowego Stowarzyszenia Filmu Naukowego w Pradze Czeskiej w dniach od 16-24 IX 1960 r. (Sprawozdanie). 1960 R. 9 nr 11 s. 922

109. DEURENBERG Rikie: Networking library systems on the University of Nijmegen. Biblioteczne systemy sieciowe w Uniwersytecie Nijmegen. (Skrócone tłumaczenie). 1996 R. 42 nr 354 s. 7-20, il., tab.

110. FILMY polskie na Międzynarodowym Festiwalu Filmów Medycznych, [Cannes, czerwiec 1956]. 1957 R. 6 nr 8 s. 558

111. GRZĘDZIELEWSKA Ewa, STRZELECKA Alicja: Relacja z pobytu w niemieckich bibliotekach medycznych. 2000 R. 46 nr 363 s. 139-146, il.

Biblioteka Wyższej Szkoły Medycznej w Hanowerze, Biblioteka Wydziału Medycyny w Getyndze oraz Centralna Biblioteka Medyczna w Kolonii

112. HEYDEN Karen, STEHLE Dagmar: Wywiady z uczestnikami konferencji przedstawicielami Lange u. Springer – Berlin. 1999 R. 45 nr 359 s. 77-83, il.

113. HOTTINGER Adolf: Organizacja studiów lekarskich w Szwecji i Izraelu. Oprac. Michał Hanecki. 1963 R. 12 nr 5 s. 253-257

114. HOWORKA Bolesław: Z wizytą w firmie Swets, 1993.09.1-2, Lisse (Holandia). 1994 R. 40 nr 349 s. 97-99

115. INTERNATIONAL Programs in Information Science and Library automation. 1974 R. 23 nr 9/10 s. 640

W Uniwersytecie w Cleveland

116. KAZAKINA Raisa: Medyczna służba informacyjna na Łotwie. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 41-46, il.

117. KIELANOWSKI Tadeusz: Francuski kodeks deontologii lekarskiej. 1958 R. 7 nr 9 s. 657-667

118. KUCZYŃSKA Danuta: Refleksje z podróży do Niemiec. 1998 R. 44 nr 357 s. 79-87

Biblioteka Uniwersytecka w Getyndze, w Heidelbergu, Centrum naukowej informacji specjalistycznej – firma Schering

119. KUŹNIK Zdzisław: Wrażenie z Mongolskiej Republiki Ludowej. 1961 R. 10 nr 12 s. 869-873, il.

Szpital i praca lekarzy

120. KWAŚNIEWSKA Irena: Sprawozdanie z pobytu w Czechosłowacji. 1972 R. 21 nr 10 s. 457-461

Sieć informacyjna resortu zdrowia

121. LESZCZYŃSKI Zdzisław: Narodziny medycyny przemysłowej ze szczególnym uwzględnieniem Włoch i jej wpływ na inne kraje Europy. 1972 R. 21 nr 11/12 s. 557-558

122. LORE Cosimo, DELL'OSSO Giuseppe, MARTINI Paolo: Medico-legal aspects and problems of a euthanasia in Italian legislation. 1979 R. 28 nr 10 s. 861-864

123. MUTAFOW Christo: Centrum Informacji Medycznej w Bułgarii w środowisku wolnorynkowym. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 15-23, il.

124. NEUMAN Brunon: Wrażenia z podróży naukowej do Niemieckiej Republiki Demokratycznej. 1964 R. 13 nr 1 s. 1-5

Organizacja i metody pracy największych bibliotek w NRD

125. PAWLENKO Raisa, ZAGORODSKA L., ONISCZENKO: Zastosowanie najnowszych technologii informacyjnych i sukces nauk medycznych na Ukrainie. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 101-103

126. [PIGOŃ Edward] E.P.: IV Międzynarodowe Targi Książki w Pradze, 1994.05.11-15, Praga (Czechy). 1995 R. 41 nr 350 s. 106

127. [PIGOŃ Edward] E.P.: „Libtech International 94”, 1994.09.07-08, Hatfield (Wielka Brytania). 1995 R. 41 nr 350 s. 107

128. POBYT w Moskwie [10.04-10.05.1972]. 1972 R. 21 nr 8/9 s. 455
Alicji Morawskiej w celu zapoznania się z pracą WNIIMI

129. ROWIŃSKI Ksawery: Wrażenia ze zwiedzania amerykańskich szkół medycznych w roku 1959. 1960 R. 9 nr 1 s. 1-5

130. RUDOWSKI Witold: Wydział Lekarski i programy nauczania w Uniwersytecie Brasilia. 1969 R. 18 nr 10 s. 759-768, il.

131. RUŽICKA Karel: Piętnaście lat pracy Państwowego Instytutu Medycznej Służby Dokumentacyjnej w Czechosłowacji. 1965 R. 14 nr 9 s. 709-715

132. SCHÜLKE Reinhard: Doświadczenia Blackwell Science and Munksgaard z NESLI (National Electronic Site Licensing Initiative). 2001 R. 47 nr 365 s. 121-124

133. SOKOŁOWSKA Magdalena: Organizacja i działalność Państwowych Instytutów Zdrowia w Bethesda. 1960 R. 9 nr 9-10 s. 727-732

134. SONG-LIN Chen: Organizacja i działalność Instytutu Informacji Medycznej w Chinach. Tł. B.N. 1985 R. 31 nr 338 s. 15-17

135. SONTOWSKA Ryszarda: Sprawozdanie z pobytu szkoleniowego w wszechzwiązkowym Instytucie Nauki Informacji Medycznej w Moskwie. 1979 R. 28 nr 2 s. 99-101

136. STOCKI Edward: Księgi medyczne lekarzy poznańskich w bibliotekach szwedzkich. 1968 R. 17 nr 2 s. 97-101

Biblioteki jezuitów poznańskich

137. SZYMICZEK Franciszek: Akademia medyczne Niemieckiej Republiki Demokratycznej i ich biblioteki. 1965 R. 14 nr 2 s. 93-99, bibliogr.

138. TEKSTY deontologiczne. Dyrektywy dotyczące rozpoznania śmierci, ustalone przez Szwajcarską Akademię Nauk Medycznych (1969). Tł. Tadeusz Kielanowski. 1971 R. 20 nr 1 s. 1-2

139. UWARENKO Anatolij R.: Organizacja i funkcjonowanie komunikacji naukowej w okresie reformy ochrony zdrowia Ukrainy Tł. Ewa Włostowska. 1995 R. 41 nr 350 s. 13-17

140. UWARENKO Anatolij R.: Zastosowanie najnowszych technologii w ukraińskim systemie naukowej informacji medycznej. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 95-100

141. WIDY-WIRSKI Feliks: Francuskie Centrum Badań Naukowych a informacja naukowo-medyczna. 1973 R. 22 nr 1 s. 2-3

142. WIDY-WIRSKI Feliks: Sprawozdanie z podróży naukowej do Holandii (1-14 IV 1973 r.). 1973 R. 22 nr 4/5 s. 145-147

143. WYCIĄGI z wniosków o patenty zgłaszane w Niemieckiej Republice Federalnej. 1970 R. 19 nr 9 s. 690

Towarzystwa naukowe

144. BOJCZUK Hanna: Siedziby Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego w latach 1820-1944. 1996 R. 42 nr 353 s. 13-28, il.

145. DUSIŃSKA Halina: Jubileusz 175-lecia Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, 1995.12.09, Warszawa. 1996 R. 42 nr 354 s. 136-137, il.

146. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: XIII Zjazd Naukowy Polskiego Towarzystwa Patologów, 1995.06.21-24, Rzeszów. 1996 R. 42 nr 352 s. 99

147. JASIŃSKA Zofia: Odnalezienie dokumentu do historii Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego. 1974 R. 23 nr 9/10 s. 547-551, il.

148. JURKIEWICZ Jerzy: 175 lat Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. 1996 R. 42 nr 353 s. 3-11, il., bibliogr.

149. KRONIKA, XV Zjazd Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny i Farmacji, Lublin, 22-24.09.1988 r. 1989 R. 35 nr 343 s. 146-147

M.in. do Zarządu Głównego wybrano dr hab. Janusza Kapuścika dyrektora GBL

150. MACKIEWICZ Joanna: Czterdziestolecie Towarzystwa Rozwoju Rodziny, 1997.10.05, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 109-110

151. PIOTROWICZ Aniela, TORLIŃSKA Barbara: Warsztaty European Association for Health Information and Libraries – Tartu 99'. 2000 R. 46 nr 362 s. 103-107, il.

M.in. wystawa poświęcona dr Justynie Budzińskiej-Tylickiej

152. ŚRÓDKA Andrzej: Wkład lekarzy w rozwój i działalność Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (u jego początków). 1993 R. 39 nr 347 s. 75-82

153. TORLIŃSKA Barbara: Działalność European Association for Health Information and Libraries. 2000 R. 46 nr 362 s. 71-74

154. ZAORSKA Barbara: Towarzystwo Paryskie Lekarzy Polskich i jego „Roczniki” 1999 R. 45 nr 358 s. 47-58, bibliogr.

Konferencje, zjazdy, warsztaty, narady

Krajowe

155. CHYLA Maria: Sprawozdanie z konferencji dyrektorów akademii medycznych, 1992.09.10-11, Łódź. 1993 R. 39 nr 348 s. 113-115

156. [CZTERDZIESTY czwarty] 44. Kongres Światowej Unii Pisarzy Lekarzy (Łódź, 11-15 X 2000) : referaty i utwory literackie. Łódź 2000
Rec.: Gaertner Henryk. 2001 R. 47 nr 364 s. 147-148

157. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Śląskie Dni Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego. 2002 R. 48 nr 366 s. 139-140

158. [FUKOWSKA Anna] A.F.: VII Międzynarodowa Konferencja Naukowa – „Elektroniczne publikacje w bibliotekach i ośrodkach informacji”. 2002 R. 48 nr 366 s. 128

159. GOŁĘBIEWSKA Danuta, PAWLAK Małgorzata: X Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, 1993.06.23-25, Gdańsk. 1994 R. 40 nr 349 s. 95-97

160. HORNOWSKI Józef: Posiedzenie Kapituły medalu „Gloria Medicinæ”, 1997.03.21, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 118

161. JASTRZĘBSKA Elżbieta: III Światowy Kongres Polonii Medycznej, 1997.06.24-28, Częstochowa, Kraków. 1998 R. 44 nr 357 s. 130-133

162. KONOPKA Stanisław: VIII Zjazd Polskich Historyków Medycyny [10-14 VI 1957]. 1957 R. 6 nr 4 s. 271-272

163. KUBALA Krystyna: Wypożyczanie międzybiblioteczne zbiorów medycznych, narada 23-24 IX 1982 r., Białystok. 1983 R. 29 nr 335 s. 77-78

164. MACKIEWICZ Joanna: Sesje Zakładu Historii Nauk Medycznych Instytutu Historii Nauki PAN. 2000 R. 46 nr 362 s. 109-110

165. MISIEWICZ Zygmunt: Sprawozdanie z wyświetlania filmów naukowych na XIV Zjeździe Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego w Krynicy w dniu 25 V 1960 r. 1960 R. 9 nr 6 s. 551-552

166. NOWAKOWSKI Bogumił: IV Problemowa Konferencja Bibliotek Medycznych, Wrocław [20-21.09] 1984. 1985 R. 31 nr 338 s. 84-86

167. [NOWAKOWSKI Bogumił] B.N.: Konferencja problemowa bibliotek medycznych. 2000 R. 46 nr 362 s. 111-112

168. [OSIEMNASTY] XVIII Międzynarodowy Kongres Historii Medycyny odbędzie się w Warszawie i Krakowie w dniach od 17 do 24 września 1962 r. 1962 R. 11 nr 1 s. 86-87
169. [PIERWSZA] I Konferencja Szkoleniowo-Metodyczna nt. „Opracowanie przedmiotowe piśmiennictwa medycznego”, Warszawa, [GBL], 17-18 lutego 1987 r. 1987 R. 33 nr 340 s. 100-101
170. [PIGOŃ Edward] E.P.: IV Konferencja Internetu Medycznego, 1999.11.12-13, Toruń. 2000 R. 46 nr 362 s. 117
171. PIGOŃ Edward: Narada dyrektorów bibliotek AM w Szczecinie, [16-17.06.1988 r.]. 1989 R. 35 nr 343 s. 139-140
172. PIOTROWICZ Aniela: Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. 1999 R. 45 nr 358 s. 118-122
173. PLICHTA Jadwiga: Kalendarium konferencji problemowych bibliotek medycznych 1981-2001. 2001 R. 47 nr 365 s. 13-15
174. POSIEDZENIE Światowej Organizacji Zdrowia. 1972 R. 21 nr 8/9 s. 455
175. POWIDEŁ Zofia: III Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej, 1995.05.30-06.02, Jastrzębie Zdrój. 1996 R. 42 nr 352 s. 96-97
176. [PRUSZYŃSKA Anna] A.P.: Narada w Bibliotece Głównej Collegium Medicum UJ. 2002 R. 48 nr 366 s. 134
177. [PRUSZYŃSKA Agnieszka] A.P.: Szkolnictwo i oświata polska na Zachodzie w czasie II wojny światowej, 2000.09.05-07, Ciechanowiec. 2001 R. 47 nr 364 s. 132-133
178. [SAROSIEK Krystyna] K.S.: XI Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, 1994.06.20-22, Białystok. 1995 R. 41 nr 350 s. 103-104
179. SŁOWO po słowie. Łódź 2000
Rec.: Gaertner Henryk. 2001 R. 47 nr 364 s. 147-148
180. SMYK Lucyna: XIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, 1997.05.26-28, Nałęczów, Lublin. 1998 R. 44 nr 357 s. 127-129
Zbiory specjalne, a elektroniczne nośniki informacji
181. SPOTKANIE dyrektorów bibliotek akademii medycznych i ośrodków informacji naukowej instytutów resortowych (w Warszawie, dnia 29 XI 1971 r.). 1972 R. 21 nr 1 s. 9-13
182. [TULCZYŃSKI Aleksander] A.T.: Transformacja kształcenia pielęgniarek, 2000.11.22, Warszawa. 2001 R. 47 nr 364 s. 140
183. [TULCZYŃSKI Aleksander] A.T.: Posiedzenie Naczelnej Rady Pielęgniarek i Położnych, 2000.12.12-14, Międzyszyn. 2001 R. 47 nr 364 s. 141
184. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Tradycje zjazdów lekarzy i przyrodników polskich. 1976 R. 25 nr 7/8 s. 335-336
185. WEJMAN-SOWIŃSKA Aleksandra: II Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej, 1993.09.14-16, Jastrzębie Zdrój. 1994 R. 40 nr 349 s. 99-102
186. WEJMAN-SOWIŃSKA Aleksandra: IV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej, 1997.09.03-05, Zakopane. 1999 R. 45 nr 358 s. 103-108
Informacja naukowa i techniczna w procesie integracji z Unią Europejską
187. ZIÓŁKOWSKA Krystyna, GUDRA Jolanta: VIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych, 1989.06.22-23, Katowice. 1990 R. 36 nr 344 s. 106-107
188. ŻMUDA Ryszard: XII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. 1996 R. 42 nr 352 s. 97-99, il.

Zagraniczne

189. [DZIEWIĄTY] IX Międzynarodowy Kongres Radiologiczny [Monachium, 23-30.07.1955]. 1961 R. 10 nr 4 s. 334-335
190. KWAŚNIEWSKA Irena: Pierwsza Międzynarodowa Sesja poświęcona naukowej

informacji medycznej, Warna – Złote Piaski, 21-23 IV 1976 r. 1976 R. 25 nr 5/6 s. 226-227

191. [KWAŚNIEWSKA Irena] I.K.: Sympozjum EAHIL, 1995.09.20-21, Praha. 1996 R. 42 nr 354 s. 129

192. MAUER-GÓRSKA Barbara: 8th International Congress on Medical Librarianship, London 2000. 2001 R. 47 nr 364 s. 117-127
Zastosowanie informatyki w pracy bibliotek

193. MAUER-GÓRSKA Barbara: Thinking globally – acting locally. 8th European Conference of Medical and Health Libraries, Cologne, September 16-21, 2002. 2002 R. 48 nr 366 s. 121-126

194. MIĘDZYNARODOWY Kongres Chirurgii Plastycznej [Rzym, 8-13 X 1967]. 1967 R. 16 nr 10 s. 905

195. [PIERWSZA] I Europejska Konferencja Bibliotek Medycznych, [Bruksela, 22-25 X 1986]. 1986 R. 32 nr 339 s. 86-87

196. [PIGOŃ Edward] E.P.: Międzynarodowa Konferencja Naukowa, 1989.12.11-15, Tbilisi. 1990 R. 36 nr 344 s. 113

197. [PIGOŃ Edward] E.P.: Wizyta bibliotekarzy medycznych w bibliotekach niemieckich, 1996.06.10-14, Niemcy. 1998 R. 44 nr 357 s. 108

198. PIOTROWICZ Aniela, GRZĄDZIELEWSKA Ewa, TORLIŃSKA Barbara: Sprawozdanie z 8th European Conference of Medical and Health Libraries, Cologne, September 16-21, 2002. 2002 R. 48 nr 366 s. 117-119

199. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: VI Konferencja Ekspertów Krajów Socjalistycznych do spraw Naukowej Informacji Medycznej, Warna, 20-23 listopada 1973 r. Sprawozdanie. 1973 R. 22 nr 11/12 s. 511-512

200. URYGA Anna: V Europejska Konferencja Bibliotek Medycznych, 1996.09.18-21, Coimbra, Portugalia. 1998 R. 44 nr 357 s. 109

201. WIDY-WIRSKI Feliks: Trzeci Kongres Komisji Wspólnoty Europejskiej w Luxemburgu w dniach od 3 do 6 maja 1977, nt. przełamania bariery językowej. 1977 R. 26 nr 7/8 s. 409-410

202. WIDY-WIRSKI Feliks: Wszechzwiązkowa konferencja w Moskwie w sprawie naukowej informacji medycznej. 1972 R. 21 nr 1 s. 4-8

Dyscypliny naukowe

Bibliologia

203. DEGA Wiktor, HOWORKA Bolesław, CZAJKOWSKI Franciszek, HORA Zbigniew, JESZKE Jaromir, KOTECKI Andrzej: Dyskusja [na Sesji naukowo-szkoleniowej dla bibliotekarzy medycznych, Poznań 21.04.1983 poświęcona biblioterapii]. 1984 R. 30 nr 336 s. 19-24

204. [DROGOSZ Jacek] J.D.: 47. Międzynarodowe Targi Książki. 2002 R. 48 nr 366 s. 136-137

205. FILAR Zbigniew: Wystawa XV lat książki medycznej [w GBL]. 1960 R. 9 nr 5 s. 364-371, tab.

206. HENKLE Herman H.: Lekarze miłośnikami książek. Notatki o sławnych księgozbiorach. Tł. Teresa Ostrowska. 1960 R. 9 nr 9/10 s. 737-740

207. HORA Zbigniew: Terapia książką. 1984 R. 30 nr 336 s. 13-14

Sesja naukowo-szkoleniowa dla bibliotekarzy medycznych, Poznań, 21.04.1983

208. [HOWORKA Bolesław] B. H.: Biblioterapia. Sesja naukowo-szkoleniowa dla bibliotekarzy medycznych, Poznań 21 kwietnia 1983 r. 1984 R. 30 nr 336 s. 3-4

209. JANOWICZ E[ugeniusz]: Konferencja poświęcona zagadnieniom biblioterapii i czytelnictwa chorych [Warszawa, 22 III 1972]. 1972 R. 21 nr 1 s. 100

210. JONECKO Antoni: Ekslibrisy medyczne na wystawie w muzeum okręgowym, 1991, marzec., Tarnów. 1992 R. 38 nr 346 s. 71-72
211. KONIECZNA Jadwiga: Książka medyczna w Łodzi na przełomie XIX i XX wieku (1880-1918). 1996 R. 42 nr 354 s. 89-101, bibliogr.
212. MAJZNER Maria: Rozwój i perspektywy bibliologii polskiej, 1995.12.04-05, Łódź. 1996 R. 42 nr 354 s. 133-135, il.
213. PATERAK Marta: Łaźnie i elektroterapia w zamku w Łańcucie. 1994 R. 40 nr 349 s. 77-91, bibliogr.
214. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Rara et curiosa w Salonie Bibliofilskim, 1998.11.13-12.04, Warszawa. 1999 R. 45 nr 360 s. 147-149, il.
215. RANROKICKA Róża: Rola bibliometrii w polityce ekonomicznej nauki w resorcie zdrowia. 1997 R. 43 nr 355 s. 55-56
216. ROLAND Charles G.: Bibliomania. Tł. Andrzej Skrobacski. 1971 R. 20 nr 10 s. 609-613
217. SEKULSKI Jerzy: Książka medyczna w Elblągu do 1772 r. 1995 R. 41 nr 350 s. 79-93, bibliogr.
218. SOKOŁOWSKA-GRZESZCZYK Kazimiera: Motywy ikonograficzne w ekslibrisach lekarzy polskich z lat 1945-1955. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 77-102, il.
219. SOKOŁOWSKA-GRZESZCZYK Kazimiera: Tematyka polskich ekslibrisów medycznych w okresie drugiej wojny światowej. 1990 R. 36 nr 344 s. 61-85, il., tab.
220. SOKOŁOWSKA-GRZESZCZYK Kazimiera: Znaki książkowe lekarzy polskich w okresie międzywojennym (1919-1939). 1996 R. 42 nr 352 s. 57-86, il., tab.
221. STANISZOWA Zofia: „Psychoterapeutyczna funkcja sztuki”, Cieplice Śl., 18-20 III 1975 r. 1976 R. 25 nr 7/8 s. 337-338
222. SYMPOZJUM bibliofilskie. 1999 R. 45 nr 360 s. 109-116, il.
Dr hab. Edward Townik
223. SZULC Wita: Biblioterapia. 1991 R. 37 nr 345 s. 13-33, tab., bibliogr.
224. SZULC Wita: Biblioterapia czyli książka w służbie zdrowia. Uwagi na marginesie książek Ireny Boreckiej pt. Metodyka pracy z czytelnikiem chorym i niepełnosprawnym oraz Biblioterapia – nowa szansa książki. 1993 R. 39 nr 348 s. 59-70, bibliogr.
225. SZULC Wita: Książka a człowiek chory. 1984 R. 30 nr 336 s. 9-12
226. SZULC Wita: Kulturoterapia. 1984 R. 30 nr 336 s. 15-18
227. SZULC Wita: Kulturoterapia: wykorzystanie sztuki i działalności kulturalno-oświatowej w lecznictwie. Poznań 1994
Rec.: Skrzypczak Józef. 1996 R. 42 nr 352 s. 101-104, il.
228. WALCZYŃSKI Zygmunt: Wystawa książki sądowo-lekarskiej w Szczecinie. 1959 R. 8 nr 2 s. 101-102, il.

Bibliotekoznawstwo / bibliotekarze

229. KONOPKA Stanisław: O zawodzie bibliotekarza. (Przygot. do druku Janusz Kapuścik.) 1984 R. 30 nr 336 s. 77-82
230. KUCHARSKI Piotr: Uwagi w sprawie statusu prawnego dyplomowanych bibliotekarzy i dyplomowanych pracowników dokumentacji naukowej w szkołach wyższych i jednostkach badawczo-rozwojowych. 1986 R. 32 nr 339 s. 51-59
231. [KWAŚNIEWSKA Irena] I.K.: Bibliotekarz dziedzinowy, 2000.10.26-27, Toruń. 2001 R. 47 nr 364 s. 138-139
232. NIEDŹWIEDZKA Barbara: Współczesne zagrożenia i szanse zawodu bibliotekarza naukowego. Czy zastąpią nas wyszukiwarki? 1999 R. 45 nr 361 s. 75-80

Informacja naukowa

233. ADYNOWSKI Tadeusz: Narada ekspertów krajów socjalistycznych w dziedzinie naukowej informacji medycznej (Berlin, maj 1971). 1971 R. 20 nr 9 s. 529-531
234. BAGGALEY Richard: Breaking the mould: a future for journal publishing. 1999 R. 45 nr 359 s. 7-14, il.
235. BIELAWSKA Paulina: Doświadczenia wynikające z pracy z bazą danych INFOMED. 1998 R. 44 nr 357 s. 47-50
Baza danych o aparaturze, sprzęcie i materiałach medycznych Szkoły Zdrowia Publicznego UJ
236. BRAUN-GORGON Traute: Subito – Lieferdienst der Bibliotheken. 2001 R. 47 nr 365 s. 59-62
237. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Doskonalenie przedmiotowego opracowania zbiorów z biomedycyny poprzez analizę wyników monitorowania wyszukiwania informacji online. 1999 R. 45 nr 361 s. 174-179, tab.
238. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Refleksje w związku z konferencją „Współpraca polskich bibliotek naukowych” 16-19.11.1998, Kraków. 1999 R. 45 nr 360 s. 137-142, tab.
Prezentacja m.in. systemów PROLIB, VTLS, TINLIB, idea utworzenia centralnego katalogu online
239. DEMBOWSKA Maria: Nauka o informacji naukowej (informatologia): organizacja: problematyka badań w Polsce. Warszawa 1991
Rec.: Tadeusiewicz Hanna. 1992 R. 38 nr 346 s. 81-85
240. DOBRZYŃSKA-LANKOSZ Ewa: Kilka uwag o zintegrowanym systemie bibliotecznym VTLS. 1994 R. 40 nr 349 s. 39-46, bibliogr.
241. DUBYNINA Elena J.: Stan i kierunki rozwoju tezauryso informacyjno-wyszukiawczego systemu Medinform. Tł. Ewa Włostowska. 1987 R. 33 nr 340 s. 48-55, bibliogr.
242. [FUKOWSKA Anna] A.F.: Użytkowanie systemów bibliecznych – spotkanie panelowe. 2002 R. 48 nr 366 s. 127
243. HOFMOKL Tomasz: NASK Naukowe i Akademickie Sieci Komputerowe. 1994 R. 40 nr 349 s. 13-37, il., tab.
244. INDEX bibliographic 23 August 1944 – 31 December 1955. Bucaresti 1956
Rec.: Konopka Stanisław. 1957 R. 6 nr 8 s. 491-492
245. IWASZKIEWICZ Jerzy: Nowe cechy systemu ERL 4. firmy Silcer Platter. 2000 R. 46 nr 362 s. 3-20, il.
246. JABŁOŃSKI Stanley: Eksplozja informacji biomedycznej. Od „Index Catalogue” do „Medlars”. Tł. Brunon Neuman. 1971 R. 20 nr 7/8 s. 440-441
247. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna: Narada specjalistów ds. wykorzystywania metod naukome-trycznych w systemie MEDINFORM, Berlin (NRD), 23-27 marca 1987 r. 1987 R. 33 nr 340 s. 101-102
248. JANOWICZ Eugeniusz: Badanie potrzeb użytkowników podsystemu NIM (Naukowej Informacji Medycznej), analiza wyników ankiety dotyczącej wykorzystania istniejących form NIM. 1976 R. 25 nr 11/12 s. 563-570, tab., bibliogr.
249. KACZMAREK Jan: Światowa oferta baz danych w technologii CD-ROM dla nauk medycznych. 2000 R. 46 nr 362 s. 21-25
250. KLEINROK Maria, KOBYLECKA Elżbieta, KOBYLECKI Jan: Grupowanie stosunków wewnątrzstawowych w stawach skroniowo-żuchwowych w zwarcu nawykowym przy pomocy maszyny cyfrowej. 1976 R. 25 nr 9/10 s. 455-457
251. KLIMESCH Reiner: Knowledge is to know everything, but knowing where to find it. Kompleksowe rozwiązanie dla przechwytywania, indeksowania, przechowywania oraz dystrybucji informacji archiwalnej i bieżącej. 2001 R. 47 nr 365 s. 125-130
252. KRZYŻANIAK Piotr: Wzbogacona wersja bazy MEDLINE jako rozbudowany system informacji medycznej. 2001 R. 47 nr 364 s. 110

253. KRZYŻANIAK Piotr, POSADZY Maria: Zintegrowany system realizacji zamówień na usługi biblioteczne. 1999 R. 45 nr 361 s. 31-37, il.
254. KUŹMIŃSKI Dariusz: 13. Posiedzenie Rady Systemu MEDINFORM, [Łódź, 28-30.06.1988]. 1989 R. 35 nr 343 s. 143-145
255. KUŹMIŃSKI Dariusz: XII Posiedzenie Rady Systemu MEDINFORM, [13-15.10., Budapeszt]. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 122-124
256. KUŹMIŃSKI Dariusz: XIV Posiedzenie Rady Systemu MEDINFORM, 1989.10.10-12, Praga. 1990 R. 36 nr 344 s. 107-108
257. KUŹMIŃSKI Dariusz: Narada specjalistów podsystemu informacji bibliograficznej MEDYK-MEDINFORM, 1989.05.08-13, Sofia. 1990 R. 36 nr 344 s. 105-106
258. LUIJENDIJK Wim: Od atomów do bitów; od idei Memex do środowiska wiedzy HighWire. 1999 R. 45 nr 361 s. 81-90, il., tab., bibliogr.
259. MALCZEWSKA Barbara: Informacja naukowa w Instytucie Medycyny Pracy w Przemśle Włókienniczym i Chemicznym w Łodzi. 1986 R. 32 nr 339 s. 37-41
260. MARTIN-LAGING Dagmar: Neue Positionen von Agenturen im wissenschaftsmarkt. 1999 R. 45 nr 359 s. 55-58, il.
261. MATUSIAK Marek, WALCZEWSKI Krzysztof, KACZMAREK Piotr: Bezpieczna wymiana dokumentów z użyciem poczty elektronicznej. Wykorzystanie procedur szyfrujących. 2001 R. 47 nr 365 s. 115-120, il.
262. MICHAJŁOW A.: Naukowo-techniczna informacja i efektywność nauki. Tł. A. Beczkowicz. 1972 R. 21 nr 4/5 s. 196-202
263. NAUKOWA informacja medyczna. 1972 R. 21 nr 6/7 s. 371
Wizyta w GBL dyrektora Biblioteki Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Bratysławie dr Jozefa Ciffra, maj 1972
264. NEUMAN Brunon: Excerpta Medica. The international medical abstracting service. 1961 R. 10 nr 1 s. 3-5
265. NYGA Krystyna: Oferta wydawnicza i księgarska w internecie. 2001 R. 47 nr 364 s. 59-72, il.
266. OLESIŃSKI Władysław: Kilka uwag o współpracy z wydawnictwem „Excerpta Medica” 1957 R. 6 nr 8 s. 489-490
267. PIGOŃ Edward: Narada specjalistów systemu MEDPERIODYK, 1989.04.24-28, Budapeszt. 1990 R. 36 nr 344 s. 104-105
268. [PIGOŃ Edward] E.P.: Infobazy 99, 1999.08.30-09.01, Gdańsk. 2000 R. 46 nr 362 s. 116
269. PIOTROWICZ Aniela, GRZA-DZIELEWSKA Ewa, KRZYŻANIAK Piotr: Koncepcja krajowego systemu elektronicznej dystrybucji kopii dokumentów dla środowiska medycznego. 2001 R. 47 nr 365 s. 73-85, il.
270. PLUTCHAK T. Scott: Zintegrowane systemy zarządzania informacją. Struktura zarządzania informacją w Akademickim Centrum Nauk Medycznych [Uniwersytetu Alabama]. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 83-93
271. POWIDEL Zofia: Satelitarna łączność informacyjna [Warszawa – Londyn] 1990, sierpień. 1991 R. 37 nr 345 s. 119
Z Biblioteki British Medical Association
272. PROGRAM rozwoju dziedziny gałęziowego systemu informacji o ochronie zdrowia na lata 1986-1990 (projekt – Warszawa, wrzesień 1986 r.). Oprac. Dariusz Kuźmiński. 1986 R. 32 nr 339 s. 61-67
273. RADA Systemu MEDINFORM, Hawana, 1-5 grudnia 1986 r. 1986 R. 32 nr 339 s. 87-88, il.
274. RADWAŃSKA Maria: „Ekspress Informacja” i jej rola w udostępnianiu bieżących czasopism medycznych. 1976 R. 25 nr 3/4 s. 117-118, tab.
275. RANDTRIEVER, zmechanizowany zamknięty system magazynowania zbiorów

bibliotecznych. Oprac. Zofia Domanowska. 1973 R. 22 nr 4/5 s. 141-144

W bibliotece Holenderskiej Szkoły Ekonomicznej w Rotterdamie

276. [SŁAWIŃSKA Renata] R.S.: XIX Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych. 2001 R. 47 nr 364 s. 130-131

277. SONTOWSKA Ryszarda: Sprawozdanie z obrad Grupy Roboczej ds. technicznych MEDINFORM. 1976 R. 25 nr 9/10 s. 453-454

278. SORDYŁOWA Barbara: Informacja naukowa w Polsce. Stan i kierunki przemian. 1992 R. 38 nr 346 s. 3-10, bibliogr.

279. STALMACH Lucjan: Realizacja systemu metawyszukiwania informacji w medycznych bazach danych. 2002 R. 48 nr 366 s. 71-82, il.

280. TADEUSIEWICZ Hanna: Jubileusz najstarszej katedry bibliotekoznawstwa. 1996 R. 42 nr 354 s. 103-105

281. TOMASZEWSKI Leszek: Spontaniczna aktywność zbierania medycznych informacji naukowych w Polsce i w innych krajach. 1978 R. 27 nr 3/4 s. 157-165, il., tab.

Diagnostyka laboratoryjna ze szczególnym uwzględnieniem porównania Polski z Czechosłowacją, Węgrami i NRD

282. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Excerpta Medica. 1976 R. 25 nr 1/2 s. 1-13, bibliogr.

283. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Excerpta Medica. Podsystem DRUGDOC. 1976 R. 25 nr 5/6 s. 221-225, bibliogr.

284. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Science Citation Index i działalność informacyjno-wydawnicza Institute for Scientific Information. 1977 R. 26 nr 9/10 s. 523-535, il.

285. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: System PASCAL, Centrum Dokumentacji CNRS i jego działalność wydawnicza. 1974 R. 23 nr 1 s. 1-6, bibliogr.

286. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Medline (Medlars – on line). 1973 R. 22 nr 10 s. 421-423

287. URYGA Anna: Współpraca w zakresie elektronicznej kartoteki haseł

wzorcowych opartej o MeSH. 2002 R. 48 nr 366 s. 113-116

288. UWARENKO Anatolij R., POKROWSKA S.: Narodowy system naukowej informacji medycznej Ukrainy. 1991 R. 37 nr 345 s. 81-87

289. WALCZAK Marian: Media elektroniczne w edukacji bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej. 1999 R. 45 nr 359 s. 67-76, il., bibliogr.

290. WEJMAN-SOWIŃSKA Aleksandra: Automatyzacja bibliotek, 1992.12.11-13, Wrocław. 1993 R. 39 nr 348 s. 116-119

291. WEJMAN-SOWIŃSKA Aleksandra: Nowe metody rozpowszechniania informacji, 1989.10.17-18, Jachranka. 1990 R. 36 nr 344 s. 108-111

292. WEJMAN-SOWIŃSKA Aleksandra: Zastosowanie mikrokomputerów w inte, 1993.11.23-24, Gliwice. 1994 R. 40 nr 349 s. 105-108

293. WIDY-WIRSKI Feliks: Efektywność nakładów na badania naukowe w medycynie i ochronie zdrowia a naukowa informacja. 1975 R. 24 nr 3/4 s. 109-112

Automatyzacja GBL, System Selekttywnej Dystrybucji Informacji

294. WIDY-WIRSKI Feliks: Sukces modelu. (Sytuacja aktualna i kierunki rozwojowe NIM-GBL w krajowym systemie informacji i współpracy z zagranicą). 1974 R. 23 nr 2 s. 91-98, il.

Utworzenie w GBL systemu NIM, powołanie Zakładu Naukowej Informacji Medycznej

295. WIDY-WIRSKI Feliks: Wpływ współczesnej technologii na budownictwo nowych bibliotecznych pomieszczeń i centrów informacji naukowej. 1972 R. 21 nr 6/7 s. 285-290

296. WIECZOREK Ewa: Bazy CD-ROM w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Łodzi. 1993 R. 39 nr 348 s. 71-77

297. WILCZYŃSKA Nina: Narada kierowników WOK MEDINFORM w Moskwie, [4-6.05.1988 r.]. 1989 R. 35 nr 343 s. 138

298. WŁOSTOWSKA Ewa: XV Posiedzenie Rady Systemu MEDINFORM, 1990.08.28-30, Berlin. 1991 R. 37 nr 345 s. 118-119

299. WŁOSTOWSKA Ewa: Narada Grupy Roboczej ds. Językowych MEDINFORM w Moskwie, [11-14.05.1988 r.]. 1989 R. 35 nr 343 s. 138-139

Zastosowanie MeSH dla potrzeb MEDINFORM

300. WŁOSTOWSKA Ewa: Medinform – Międzynarodowy System Naukowej Informacji Medycznej. 1979 R. 28 nr 11 s. 947-958, il., bibliogr.

Informatyka / komputeryzacja

301. BABIK Wiesław: Języki wyszukiwawcze stosowane do wyszukiwania informacji medycznej w systemie www. 1999 R. 45 nr 361 s. 149-154, bibliogr.

302. BALCERZAK Andrzej: Problemy przy katalogowaniu informacji medycznej w internecie. Prace nad katalogiem stron www Hipokratesa. 2001 R. 47 nr 364 s. 107-108

303. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Projekt badań jakości interfejsu OPAC/PROLIB w bibliotece AM w Lublinie. 1999 R. 45 nr 360 s. 9-26, tab., il., bibliogr.

304. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa, ZAJĄC Małgorzata: Droga do udostępnienia zbiorów specjalnych w Internecie. 1998 R. 44 nr 357 s. 33-40, tabl., il., bibliogr.

305. CHROBAK Ewa: Elektroniczna biblioteka dzisiaj, 1996.03.20, Katowice. 1998 R. 44 nr 357 s. 103-104, tab.

306. DEWHURST David: Przyszłość komputera w medycynie. Tł. Brunon Neuman. 1973 R. 22 nr 11/12 s. 513-515

307. DUSIŃSKA H[alina], KUŹMIŃSKI D[ariusz]: Dziesięciolecie systemu MEDINFORM. 1985 R. 31 nr 338 s. 83-84

308. FROBEN Friedrich W.: Przekaz informacji on line przy pomocy rozwiązań konsorcyjnych (abstract). 1999 R. 45 nr 359 s. 15-18, il.

309. GRIEPKE Gertraud: Electronic publishing: Springer Link. 1999 R. 45 nr 359 s. 19-28, il.

310. GROCHOWSKI Paweł: Naukowe bazy danych udostępniane z ICM [Interdyscyplinarne Centrum Modelowania] w krajowej sieci komputerowej. 1999 R. 45 nr 361 s. 115-122, il.

311. GRZĄDZIELEWSKA Ewa: Wyszukiwanie informacji w systemie CD-ROM [Poznań, 15.12.1988 r.]. 1989 R. 35 nr 343 s. 145-146

312. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna: Języki informacyjno-wyszukiwawcze MEDINFORM, narada w Warszawie, 21-25 kwietnia 1986 r. 1986 R. 32 nr 339 s. 88-89, il.

313. KACZMAREK Jan: Elektroniczna biblioteka medyczna. Koncepcje i metody realizacji. 1998 R. 44 nr 357 s. 41-45

314. KATALOG rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 1971 / oprac. zespół pod red. Adama Teterwaka. Warszawa 1973

Rec.: Romanowski Henryk. 1974 R. 23 nr 4/5 s. 306-309, tab.

315. KNAP Narcyz, SUŁKOWSKI Bronisław: Nowe źródła informacji medycznej w internecie <http://medycyna.2p.pl>. 2001 R. 47 nr 364 s. 108-109

316. KOSIATY Jarosław: Internet jako narzędzie edukacji w kształceniu studentów medycyny. 1999 R. 45 nr 361 s. 128-135, bibliogr.

317. KRYSIAK Ewa: Projekt CDROMWAN. Inicjatywa 9 bibliotek Warszawy, Krakowa i Bydgoszczy wspólnego dostępu do baz na CD-ROM poprzez sieć internetu. 1999 R. 45 nr 361 s. 92-101

318. KUCZYŃSKA Danuta: Automatyzacja bibliotek publicznych [II Ogólnopolska Konferencja], 1993.11.25-28, Białystok. 1994 R. 40 nr 349 s. 104-105

319. KUŹMIŃSKI Dariusz: FRIS – system sieciowego szerzenia baz danych czwartej generacji. 2000 R. 46 nr 362 s. 27-30
320. KUŹMIŃSKI Dariusz: Porozumienie w sprawie łącza satelitarnego Londyn-Warszawa, 1989.12.06, Warszawa. 1990 R. 36 nr 344 s. 112
321. KUŹMIŃSKI Dariusz: Tworzenie bazy językowej MEDINFORMu. 1976 R. 25 nr 9/10 s. 451-452
322. KUŹMIŃSKI Dariusz: Znaczenie baz danych MICROMEDEX w informacji o lekach, toksykologii i terapii. Projekt konsorcjum polskich bibliotek medycznych. 2000 R. 46 nr 363 s. 77-90, tab.
323. ŁUKASIEWICZ Grażyna: Elektroniczne rozpowszechnianie informacji naukowej. 1999 R. 45 nr 358 s. 124-125
324. MASZYNY elektroniczne cyfrowe w bibliotekach. 1971 R. 20 nr 2 s. 175-176
325. MATUSIAK Marek, WALCZEWSKI Krzysztof: Koncepcja bezpiecznego przesyłania poczty elektronicznej. 2001 R. 47 nr 364 s. 110-111
326. MATUSIAK Marek, WALCZEWSKI Krzysztof: Rola poczty elektronicznej w funkcjonowaniu nowoczesnej biblioteki naukowej. 1999 R. 45 nr 361 s. 18-20
327. MATUSIAK Marek, WALCZEWSKI Krzysztof, JEŚMAN Czesław: Uczelniany serwis naukowych publikacji internetowych [w Bibliotece Głównej w WAM w Łodzi]. 2000 R. 46 nr 363 s. 129-131
328. MCSEAN Tony: Jak przetrwać w epoce zmian technologicznych? Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 113-120, il.
Kadra bibliotekarska w dobie nowych technologii
329. NIM – Ekspres Informacja. 1974 R. 23 nr 7/8 s. 547
330. NOGA Krzysztof: Realizacja usług bibliotecznych przy wykorzystaniu technologii informatycznych. 1999 R. 45 nr 361 s. 15-17
331. NOWAK Grzegorz: Internetowy dziennik medyczny – Lens.pl. 2001 R. 47 nr 364 s. 112
332. PIGOŃ Edward: SINTO a plan specjalizacji zbiorów bibliotecznych, narada w Jarocinie, 25-27 czerwca 1986. 1986 R. 32 nr 339 s. 90-93
333. PIOTROWICZ Aniela: Problemy informacji elektronicznej, 1997.11.20-21, Poznań. 1999 R. 45 nr 358 s. 110-113
334. [PIOTROWICZ Aniela] A.P.: Internet Medyczny 2000.11.10-11, Poznań. 2001 R. 47 nr 364 s. 139-140
335. RUDOWSKI R., MATYSIAK W.: Wykorzystanie internetu w telemedycynie. 2001 R. 47 nr 364 s. 95-100, tab., bibliogr.
336. RYŚ Elżbieta, STACHURA-CHATŁAS Maria: Bariery w tworzeniu, rozwijaniu i wykorzystywaniu języków informacyjno wyszukiwawczych na przykładzie Tezaurusu zdrowia publicznego. 1999 R. 45 nr 361 s. 180-184
337. RYŚ Elżbieta, STACHURA-CHATŁAS Maria: EuroTransMed – medycyna on line i tworzenie wideoteki. 1998 R. 44 nr 357 s. 51-54
338. RZYMSKI Paweł, WYSOCKI Piotr, ZAMOJCIN Piotr: Czy korzystamy z internetu? Polskich lekarzy portret własny na podstawie ankietowych badań prospektywnych. 2001 R. 47 nr 364 s. 114-115
339. SITARSKA Anna: Między wirtualną a realną rzeczywistością (bariery w dystrybucji i dostępności informacji elektronicznej). 1999 R. 45 nr 359 s. 59-66, il.
340. SOBALA Arkadiusz, WODNICKI Zbigniew: Dwadzieścia pięć lat działalności służby inte zdrownictwa polskiego. 1990 R. 36 nr 344 s. 31-43, il., tab., bibliogr.
341. STALMACH Lucjan: Koncepcja systemu metawyszukiwania informacji w medycznych bazach internetowych. 1999 R. 45 nr 361 s. 185-191, il., bibliogr.

342. STALMACH Lucjan: Realizacja elektronicznego systemu dystrybucji dokumentów skanowanych w oparciu o klienta e-mail, MS Outlook oraz system MS Exchange. 1999 R. 45 nr 361 s. 38-45, il., tab.

343. SUŁKOWSKI Bronisław, SUŁKOWSKA Agnieszka, KNAP Narcyza: Rodzaje informacji medycznej w internecie i ocena jej wartości i przydatności w praktyce klinicznej. 2001 R. 47 nr 364 s. 86-94, bibliogr.

344. SZTOCH Przemysław, BILEWICZ Paweł, SZTOCH Ryszard: Portal kolejnym etapem rozwoju internetowych serwisów medycznych. 2001 R. 47 nr 364 s. 29-38

345. TORLIŃSKA Barbara: Bazy ERA i NetPrints jako forum swobodnego i szybszego ogłaszania wyników badań. 2001 R. 47 nr 364 s. 101-105, il., bibliogr.

346. TULCZYŃSKI Marian: W sprawie wydawania prac na stopień doktora i prac habilitacyjnych. (Artykuł dyskusyjny). 1960 R. 9 nr 5 s. 359-364

347. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: RINGDOC [Distribution System obejmuje piśmiennictwo z zakresu farmakologii]. 1978 R. 27 nr 3/4 s. 149-156, bibliogr.

348. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: System BIOSIS i jego serwisy. 1978 R. 27 nr 5/6 s. 291-301, bibliogr.

349. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: System elektronicznego przetwarzania danych w zakresie nauk biomedycznych (założenia). 1972 R. 21 nr 11/12 s. 549-556

350. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: System MEDLARS. 1978 R. 27 nr 9/10 s. 579-623

351. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: System SABIR. 1978 R. 27 nr 1/2 s. 1-5, bibliogr.

352. [WIDY-WIRSKI Feliks] W.W.: „Biblioteczne Pióro“ f-my Plessey. 1975 R. 24 nr 7/8 s. 342-343

353. ŻMUDA Ryszard: Łódzka konferencja o elektronicznej informacji naukowej. 1999 R. 45 nr 359 s. 3-6, il.

Medycyna

354. CHAVEZ Ignacio: Humanizm i medycyna. Tł. Maria Lasocka. 1960 R. 9 nr 6 s. 465-468

355. GAERTNER Henryk: Medycyna: nauka i sztuka. 1997 R. 43 nr 356 s. 121-132, il.

356. KACPRZAK Marcin: Idea humanizmu w medycynie polskiej. 1962 R. 11 nr 7/8 s. 517-524

357. KONOPKA Stanisław: Współpraca Polski z zagranicą w dziedzinie nauk medycznych w roku 1963. 1964 R. 13 nr 6 s. 437-442, tab.; 1967 R. 16 nr 7/8 s. 573-582, tab.; 1966 R. 15 nr 7/8 s. 581-599, tab.; 1965 R. 14 nr 7/8 s. 565-571, tab.

358. KOZIERKIEWICZ Adam: Zasoby słownikowe w medycynie. 1999 R. 45 nr 361 s. 155-168, il.

359. LESZCZYŃSKI Zdzisław: O załączkach medycyny przemysłowej w Polsce. 1973 R. 22 nr 8/9 s. 332-333

360. MAGDOŃ Marzanna: Współodczuwanie w medycynie. Kraków 2002
Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 163-164

361. SOKOŁOWSKA Magdalena: Niejednoznaczna interpretacja podstawowych definicji medycznych. 1961 R. 10 nr 1 s. 1-3

362. WOY-WOJCIECHOWSKI Jerzy: Przysięga Hipokratesa u progu trzeciego tysiąclecia. 1997 R. 43 nr 356 s. 101-102, il., bibliogr.

Mianownictwo

363. MARCINKOWSKI Tadeusz: Czy miana „homozygotyzm” i „hetero-zygotyzm” są odpowiednie? 1968 R. 17 nr 9 s. 683-684

364. MARCINKOWSKI Tadeusz: W sprawie mianownictwa niektórych elementów układu Rh. 1968 R. 17 nr 9 s. 681-683, bibliogr.

365. SOWIŃSKI Stefan: Mianownic–two położnicze. Uwagi na marginesie książki Dyre Trolle’go pt. „Nomenclatura obstetricia”. 1961 R. 10 nr 3 s. 165-171

366. STRASZYŃSKI Adam: O polskim mianownictwie dermatologicznym. 1958 R. 7 nr 7 s. 497-499

Lekarze

367. BRZOSTOWICZ Janina: O znajomości języków obcych wśród pracowników nauki uczelni medycznych. 1959 R. 8 nr 7 s. 545-547

368. CZY lekarze polscy czytają książki nie poświęcone medycynie. Na marginesie ankiety zebranej w Akademii Medycznej w Warszawie. 1968 R. 17 nr 4 s. 297-300

Streszcz. artykułu Hanny Hanke pt. Książka w życiu kulturalnym lekarzy. *Rocz. Bibl. Nar.* 1967 nr 3 s. 97-135

369. FILAR Zbigniew: O krytyce lekarskiej rozważań ciąg dalszy. 1958 R. 7 nr 3 s. 169-173

370. GUTT Romuald Wiesław: Refleksje na temat książki i zawodu lekarza. 1985 R. 31 nr 338 s. 19-28

371. KIELANOWSKI Tadeusz: Krytycznie o krytyce lekarskiej. 1958 R. 7 nr 2 s. 89-91

372. KONOPKA Stanisław: O dawnej i dzisiejszej krytyce lekarskiej. 1958 R. 7 nr 1 s. 1-12

373. KOSZAROWSKI Tadeusz: Sprawozdanie lekarza fabrycznego z 1942/43 r. 1979 R. 28 nr 1 s. 1-8, tab.

Fabryka Wedla

374. NEUMAN Brunon: Zagadnienia krytyki lekarskiej. 1963 R. 12 nr 4 s. 173-176

375. ROSS Jan: Z zagadnień terminologii lekarskiej. 1961 R. 10 nr 9 s. 601-606; nr 11 s. 785-788, bibliogr.

376. WIECHOWSKI Władysław: Błędy językowe popełniane przez lekarzy. Artykuł dyskusyjny. 1957 R. 6 nr 9 s. 561-567, bibliogr.

Etyka i deontologia lekarska

377. BUIE Louis A.: Etyka lekarska. Tł. Teresa Ostrowska. 1960 R. 9 nr 11 s. 835-837

378. KIELANOWSKI Tadeusz: Etyka lekarska w wypowiedziach lekarzy polskich XIX wieku. 1961 R. 10 nr 5 s. 337-345, bibliogr.

379. KIELANOWSKI Tadeusz: Renesans myśli moralnej w medycynie. (Wykład wygłoszony w dniu inauguracji roku akademickiego 1957/58 Akademii Medycznej w Gdańsku. 1957 R. 6 nr 11 s. 717-724

380. [KUCZYŃSKA Danuta] D.K.: Promocja „Etyki i medycyny”, 2000.02.27, Warszawa. 2001 R. 47 nr 364 s. 129

Książka prof. Edwarda Rużyłły

381. SCHAUER A. J., SCHREIBER H. L., RYN Z., ANDRES J.: Ethics in Medizin. Göttingen 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2001 R. 47 nr 364 s. 149-150

382. TEKSTY deontologiczne. Tł. Tadeusz Kielanowski. 1968 R. 17 nr 1 s. 1-3

Deklaracja Amerykańskiego Stowarzyszenia Lekarzy

383. TEKSTY deontologiczne. Amerykański Kodeks Deontologii Lekarskiej. Tł. Tadeusz Kielanowski. 1959 R. 8 nr 6 s. 453-455

384. TEKSTY deontologiczne. Deklaracja Genewska (1949), Międzynarodowy Kodeks Etyczny (1949), Brytyjski Kodeks Etyczny (1953). Tł. Tadeusz Kielanowski. 1959 R. 8 nr 2 s. 89-98

385. TEKSTY deontologiczne. Deklaracja z Sydney. Komunikat na temat śmierci. Tł. Tadeusz Kielanowski. 1969 R. 18 nr 1 s. 1-2

386. TEKSTY deontologiczne. Projekt ustawy o dobrowolnej eutanazji [przedłożony Izbie Lordów w 1969 r.]. Tł. Krzysztof Toeplitz. 1974 R. 23 nr 7/8 s. 449-454

387. TEKSTY deontologiczne. Włoski Kodeks Deontologiczny (Il Codice Deontologico). Tł. Tadeusz Kielanowski. 1959 R. 8 nr 5 s. 361-370

388. TULCZYŃSKI Aleksander: Polskie lekarskie kodeksy. Warszawa 1975

Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1977 R. 26 nr 3/4 s. 176-178

Ochrona zdrowia

389. DOMANOWSKA Zofia: Ochrona zdrowia i nauki medyczne w „Polskiej Klasyfikacji Tematycznej”. 1983 R. 29 nr 335 s. 23-29

390. DRYGAS Aleksander: Narodziny i kształtowanie się ochrony zdrowia publicznego. Wybrane wątki. 1993 R. 39 nr 348 s. 21-32

391. PACHO Aleksander: Organizacja służby zdrowia w PRL. Wyd. 3. Warszawa 1968

Rec.: Łobzowski Witold. 1969 R. 18 nr 10 s. 791

Szpitalnictwo

392. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Uzdrawiska na dawnych pocztówkach. 2002 R. 48 nr 366 s. 127-128

Wystawa w Bibliotece AM we Wrocławiu

393. GÓRNICKI Bolesław: Szpitale dziecięce Warszawy. 1993 R. 39 nr 347 s. 5-11, il.

394. HORNOWSKI Józef: Szpital Dzieciątka Jezus w powstaniu warszawskim. 1993 R. 39 nr 347 s. 155-163, il., bibliogr.

395. JAROSZEWSKI Zdzisław: Drewnica. Krótki rys dziejów Warszawskiego Szpitala Psychiatrycznego 1903-1974. 1993 R. 39 nr 347 s. 99-134, il., tab., bibliogr.

396. KWAŚNIEWSKA Irena: Uroczystości jubileuszowe w Zakopanem z okazji 85-lecia

szpitalnictwa zakopiańskiego. 1983 R. 29 nr 335 s. 73-76

Sesja naukowa i wystawa, 13-14 V 1983

397. ŁOBOZEK Marcin Maksymilian: Z... księgi przyjęcia chorych w latach 1937-1939: o ostatnich latach działalności Szpitala Braci Miłosierdzia w Katowicach-Bogucicach. Katowice 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 143-144

398. MARKIEWICZ Antoni: O stanie szpitalnych bibliotek lekarskich w Polsce w latach 1964 i 1965 (na podstawie ankiet). 1966 R. 15 nr 11 s. 907-913, tab.

399. MARKOWSKI Władysław: Zarys struktury organizacyjnej oraz obsady osobowej stołecznych szpitali wojskowych w przededniu wybuchu II wojny światowej. 1993 R. 39 nr 347 s. 151-153

400. MÓRAWSKI Karol: Szpitale żydowskie Warszawy. 1993 R. 39 nr 347 s. 35-42

401. NASIEROWSKI Tadeusz: „Warszawska lecznica i kolonia dla obłąkanych” w Tworkach koło Warszawy. Dzieje budowy i pierwszy okres istnienia. 1993 R. 39 nr 347 s. 83-98, il., bibliogr.

402. PODGÓRSKA-KLAWE Zofia: Szpitale warszawskie 1388-1945. Warszawa 1975

Rec.: Zeniuk Andrzej. 1975 R. 24 nr 7/8 s. 367-370, bibliogr.

403. STO lat w służbie społeczeństwa 1901-2001: Ginekologiczno-Położniczy Szpital Kliniczny Akademii Medycznej w Poznaniu / pod red. Piotra Jasińskiego, Tomasza Opali. Poznań 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 157-158

404. WAGNER Marek: Pawilon chirurgiczny dawnego Szpitala Ujazdowskiego siedzibą dawnej książki medycznej i zbiorów specjalnych. 1995 R. 41 nr 351 s. 79-84, il.

405. WIDY-WIRSKI Feliks: Pierwsze Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej w Rzeczypospolitej czyli o wyznaczeniu Komisji nad Szpitalami w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim na Sejmie Ekstraordynaryjnym Warszawskim w roku 1975. Warszawa 1976

Rec.: Seyda Bronisław. 1977 R. 26 nr 3/4 s. 178-180

406. WOŹNIEWSKI Zbigniew: W Szpitalu Wolskim tego nie było. (Na marginesie wspomnień o powstaniu warszawskim). 1959 R. 8 nr 11 s. 827-830

407. ZABŁOTNIAK Ryszard: Szpitale warszawskie w 1920 roku. 1993 R. 39 nr 347 s. 135-140, bibliogr.

408. ZENIUK Andrzej Michał: Zarys historii szpitali polskich do końca XVIII w. Kraków 1975

Rec.: Widy-Wirski Feliks. 1975 R. 24 nr 5/6 s. 216

Historia medycyny

409. BANDURSKI Albin: Sto lat chirurgii. Streszczenie. 1978 R. 27 nr 11/12 s. 751-755

410. SEYDA Bronisław: Dzieje medycyny w zarysie. Wyd. 3. Warszawa 1977

Rec.: Gutt Romuald Wiesław. 1978 R. 27 nr 7/8 s. 483-487

411. HISTORIA farmakologii w Polsce/ pod red. Andrzeja Danysza. Warszawa 1997

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 145-146

412. JÜTTE Robert: Historia medycyny alternatywnej: od magii do naturalnych metod leczenia / tł. Krzysztof Jachimczak, Elżbieta Ptaszyńska-Sadowska. Warszawa 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 153-154

413. KONOPKA Stanisław: Historia medycyny w Polsce. 1968 R. 17 nr 4 s. 289-296

414. KONOPKA Stanisław: O polskiej ikonografii z zakresu historii medycyny. 1968 R. 17 nr 11/12 s. 891-898

415. KWAŚNIEWSKA Irena: Działalność społeczna lekarzy warszawskich przełomu XIX i XX wieku. 2000 R. 46 nr 362 s. 55-64, bibliogr.

416. LESZCZYŃSKI Zdzisław: O niektórych źródłach botanicznych z XVIII i XIX wieku. 1973 R. 22 nr 8/9 s. 333-334

M.in. pracy Marcina z Urzędowa pt. Herbarz Polski, To jest O przyrodzeniu Ziół y Drzew Rozmaitych...

417. ŁOBOZEK Marcin Maksymilian: Żywnienie u cieszyńskich Bonifratrów w wiekach XVIII i XIX: (wycinki z ksiąg klasztornych) Katowice 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 143-144

418. REMBIELIŃSKI Robert: Historia farmacji. Warszawa 1963

Rec.: Głowacki Witold Włodzimierz. 1964 R. 13 nr 1 s. 7-9

419. ROESKE Wojciech: Pharmaceutica w sztukach plastycznych w Polsce. 1989 R. 35 nr 343 s. 67-93, il., bibliogr.

420. STOCKI Edward: Lekarze prowincjonalni a historia medycyny. 1958 R. 7 nr 4 s. 249-251

421. W SPRAWIE źródeł do historii medycyny polskiej 1957 R. 6 nr 8 s. 557-558

Apel Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny o pisanie i przekazywanie pamiętników do zbiorów GBL

422. WIDY-WIRSKI Feliks: Medycyna pediatryczna. 1976 R. 25 nr 9/10 s. 449-450

Prawo

423. BARG Leszek: „Prawo biblioteczne” w ustawie o szkolnictwie wyższym z dnia 4 maja 1982 r. 1983 R. 29 nr 335 s. 15-21

424. BŁOCH Artur: Prawnicze prawa Murph’ego: zawód jurysty polega na rozprawianiu prawa / tł. Jerzy Łoziński. Poznań 2000

Zbiór aforyzmów

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 147-148

425. BRZOSTOWICZ Janina: Z problematyki prawnej dotyczącej bibliotekarzy dyplomowanych w szkołach wyższych. 1971 R. 20 nr 6 s. 349-357

426. HOWORKA Bolesław: Prawo autorskie i medyczna kartoteka haseł wzorcowych. 2000 R. 46 nr 363 s. 45-48

427. HOWORKA Bolesław: W czterdziestą rocznicę uchwalenia dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi. 1985 R. 31 nr 338 s. 3-9, bibliogr.

428. HOWORKA Bolesław: Własność intelektualna bibliotekarzy w świetle nowej ustawy o prawie autorskim. 1995 R. 41 nr 352 s. 15-19
429. JANOWSKA Maria: Platforma użytkowników prawa autorskiego w Europie Środkowej i Wschodniej. 2000 R. 46 nr 362 s. 41-45, tab.
430. JANOWSKA Maria: Stan normalizacji w zakresie bibliotekarstwa w Polsce po wprowadzeniu nowej ustawy o normalizacji. 1998 R. 44 nr 357 s. 75-77
431. TRACZYK Władysław Z.: Autor pod ochroną. 2000 R. 46 nr 362 s. 47-53
432. USTAWODAWSTWO służby zdrowia: zbiór przepisów według stanu na dzień 1 marca 1958 r. T. 2 cz. 1-2 / red. Lidia Krotkiewska. Warszawa 1958
Rec.: Żurkowski Jan 1959 R. 8 nr 1 s. 34-36
433. ŻMIGRODZKI Zbigniew: Bibliotekarska etyka zawodowa – propozycje i kontrowersje. 1984 R. 30 nr 336 s. 25-32
- Metodologia pracy naukowej**
434. BANIEWICZ Napoleon: Kilka uwag krytycznych w sprawie recenzji i recenzentów prac naukowych. 1962 R. 11 nr 1 s. 3-4
435. BANIEWICZ Napoleon: W sprawie dyskusji na zebraniach naukowych. 1963 R. 12 nr 1 s. 1-2
436. BRODZIAK Andrzej: Osobiste motywy i miary aktywności intelektualnej i naukowej.
437. BRUDZYŃSKA Salomea: Jak szybko otrzymujemy książki lekarskie z zagranicy? 1969 R. 18 nr 2 s. 97-100
438. BRZOSTOWICZ Janina: Film na usługach nauki. 1957 R. 6 nr 9 s. 567-568
439. BRZOSTOWICZ Janina: Uwagi o zbieraniu piśmiennictwa do prac naukowych. 1962 R. 11 nr 5 s. 345-349, bibliogr.
440. GÓRSKI Marian: Drogi rozwoju badań naukowych w klinikach 1958 R. 7 nr 11 s. 845-851, bibliogr.
441. JANOWICZ Eugeniusz: Teoretyczne zasady planowania pracy i organizacji prac naukowo-badawczych. 1974 R. 23 nr 11/12 s. 641-646
442. KACPRZAK Marcin: Stwórzmy krytykę 1957 R. 6 nr 4 s. 197-199
Prac przygotowywanych do druku
443. KOWARZYK Hugon: Rozprawy promocyjne a prace naukowe. 1962 R. 11 nr 2 s. 89-90
444. KWAŚNIEWSKA Irena: Porównanie piśmiennictwa dwóch dowolnie wybranych artykułów z polskich czasopism lekarskich. 1970 R. 19 nr 11/12 s. 787-790
445. PIETER Józef: Praca naukowa. Katowice 1957
Rec. Łanendziński Franciszek. 1958 R. 7 nr 10 s. 757-760
446. PIGOŃ Edward: VII Międzynarodowy Kongres Bibliotekarstwa Medycznego; 95. Doroczny Mityng Stowarzyszenia Bibliotekarzy Medycznych, 1995.05.07-12, Washington, DC. 1996 R. 42 nr 352 s. 93-95
447. [PIGOŃ Edward] E.P.: Statystyczno-porównawcze metody oceny działalności naukowej. 2002 R. 48 nr 366 s. 133-134
Konferencja naukowa, Cieszyń 22-23.11.2001 r.
448. PRACE lekarzy Polaków w czasopismach włoskich. 1958 R. 7 nr 9 s. 747
449. TABELLE nie zamieszczone do prac opublikowanych. 1974 R. 23 nr 3 s. 287-288
450. TEKSTY deontologiczne. Zalecenia dotyczące badań naukowych, wykonywanych na człowieku. Deklaracja Helsińska. Światowe Stowarzyszenie Lekarskie (czerwiec 1964). Tł. Tadeusz Kielanowski. 1965 R. 14 nr 10 s. 813-815
451. ZAGADNIENIE rozpowszechniania prac naukowych w biomedycynie. Tł. Brunon Neuman. 1968 R. 17 nr 3 s. 197-199

National Library of Medicine (MEDLARS, Index Medicus)

Dydaktyka

452. BARG Leszek: O potrzebie wprowadzenia zajęć dydaktycznych z przysposobienia bibliotecznego i informacji naukowej w akademiach medycznych. 1974 R. 23 nr 4/5 s. 289-293

453. [CHROBAK Ewa] E.C.: Szkolenie dotyczące ochrony zbiorów. 2002 R. 48 nr 366 s. 135-136

454. GUTT Romuald Wiesław: Uwagi o warsztacie pracy historyka nauki. 1973 R. 22 nr 6/7 s. 227-234, tab., bibliogr.

455. GUTT Romuald Wiesław: Zdrowie i choroba jako podstawowe pojęcia dydaktyczne w świetle źródeł piśmienniczych. 1973 R. 22 nr 10 s. 424-428

456. MALARCZYK Irena, SIERPIŃSKI Maciej: O roli filmu naukowego w nauczaniu medycyny. 1959 R. 8 nr 3 s. 191-193

457. PEREKŁADOWSKA Wilhelmina: Szkolenie studentów I roku w Bibliotece Akademii Medycznej w Białymstoku. 1971 R. 20 nr 1 s. 3-5

458. ROWIŃSKI Ksawery: Studia lekarskie w akademiach medycznych. (Podsumowanie obrad w IV dniu Międzynarodowej Sesji Naukowej Akademii Medycznej w Krakowie w dniu 21 sierpnia 1964 r.). 1964 R. 13 nr 10 s. 709-715

459. ROWIŃSKI Ksawery: Wykłady z deontologii lekarskiej w Akademii Medycznej w Warszawie. 1961 R. 10 nr 4 s. 257-260

460. RYGIEL Jadwiga: Szkolenie biblioteczne studentów w polskich akademiach medycznych. 1987 R. 33 nr 340 s. 31-34, bibliogr.

461. STYPUŁKOWSKI Cezary: Wychowanie zdrowotne w nauczaniu przedmiotowym: propozycje medyczne dla nauczycieli. Kraków 2002

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 159-160

462. TAJNE nauczanie medycyny i farmacji w latach 1939-1945 / pod red. A. Dawidowicza. Warszawa 1977

Rec.: Brzeziński Tadeusz. 1978 R. 27 nr 11/12 s. 810-812

463. ZABOROWSKA Maria: Narada w sprawie dydaktyki bibliotecznego [12 XII 1986 r. Poznań]. 1987 R. 33 nr 340 s. 99-100

464. ŻMUDA Ryszard: Prace nad przygotowaniem skryptu z podstaw informacji naukowej dla studentów akademii medycznych. 1989 R. 35 nr 343 s. 133-134

Ruch wydawniczy

465. DUSIŃSKA Halina: Rozwój polskiego piśmiennictwa medycznego w XIX wieku. 1985 R. 31 nr 338 s. 29-33

466. GROER Franciszek: Uwagi o naszych wydawnictwach lekarskich a szczególnie o wydawnictwach z dziedziny pediatrii. 1958 R. 7 nr 6 s. 417-419

467. JAZDON Artur: Książka medyczna w repertuarze wydawców wielkopolskich okresu zaboru (1801-1918). 1994 R. 40 nr 349 s. 57-76, bibliogr.

468. KONOPKA Stanisław: Medycyna polska w wydawnictwach zagranicznych. 1960 R. 9 nr 12 s. 931-935, tab.

469. KONOPKA Stanisław: Nowości z przed pięciu lat. Kilka uwag o naszych przekładach z języków obcych. 1957 R. 6 nr 1 s. 56-57
Wydawnictwa PZWL

470. KONOPKA Stanisław: Prace naukowe lekarzy polskich w wydawnictwach zagranicznych w roku 1961. 1962 R. 11 nr 9/10 s. 609-612, tab.

471. KONOPKA Stanisław: Prace naukowe lekarzy polskich w wydawnictwach zagranicznych w roku 1962. 1963 R. 12 nr 6 s. 329-333, tab.

472. MARCINKOWSKI Tadeusz: Czy drukujemy za dużo prac z zakresu medycyny? (Artykuł dyskusyjny). 1958 R. 7 nr 7 s. 499-500

473. O POLSKICH pracach lekarskich we Włoszech. 1957 R. 6 nr 3 s. 195

Wydawanie biuletynu bibliograficznego poświęconego polskim pracom naukowym z dziedziny medycyny

474. SAPIŃSKI Włodzimierz: Podręczniki kardiologiczne w środowisku lekarzy rejonowych. 1991 R. 37 nr 345 s. 35-43, tab., bibliogr.

475. SKRZYPCZAK Andrzej: W związku z listem prof. dr Stojałowskiego [dot. art pt. Wydawnictwa naukowe kół medyków uniwersytetów polskich. 1968 R. 17 nr 9 s. 684-687

Dalszy ciąg wykazu wydawnictw

476. SKRZYPCZAK Andrzej: Wydawnictwa naukowe kół medyków uniwersytetów polskich [do roku 1933]. 1967 R. 16 nr 4 s. 301-308, il.; Dokończenie [do roku 1950]. Nr 5 s. 393-402, tab.

477. STOCKI Edward: O kilku zagadnieniach wydawniczych. 1958 R. 7 nr 8 s. 569-573

Polem.: Rybicki Stanisław: Odpowiedź Edwardowi Sockiemu na jego artykuł pt. „O kilku zagadnieniach wydawniczych” Tamże s. 573-575

478. STOCKI Edward: O niemieckim przekładzie Augusta Ferdynanda Wolffa „Anatomii ciała ludzkiego” Williama Cheseldena. 1969 R. 18 nr 11/12 s. 859-864, bibliogr.

479. ŚWIERCZYŃSKA Ewa: Poczytność lekarskich książek zbiorowych. 1969 R. 18 nr 4 s. 285-288

480. WOŹNIEWSKI Zbigniew: Kulisy wydawnicze Polskiego Almanachu Medycznego. 1957 R. 6 nr 5 s. 273-277

481. WOŹNIEWSKI Zbigniew: Polski Almanach Medyczny na rok 1956. Warszawa 1957

Rec.: Konopka Stanisław 1957 R. 6 nr 6 s. 356-358

482. WYKAZ oryginalnych prac lekarskich polskich za czas od r. 1831 do 1890 włącznie Pamiętniki Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego 1895-1897 dod.

Rec.: Filar Zbigniew: „Wykaz oryginalnych prac lekarskich polskich za czas od r. 1831 do 1890 włącznie”, jego zalety i wady. 1957 R. 6 nr 2 s. 68-73

Pamiętnikarstwo

483. BLOCH Artur: Medyczne prawa Murph’ego: błąd w sztuce jest krokiem do doskonałości / tł. Jerzy Łoziński. Poznań 2000

Zbiór aforyzmów

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 147-148

484. BORZĘCKI Kazimierz, WOŹNIEWSKI Zbigniew: Polska fraszka i satyra medyczna. Warszawa 1961

Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1961 R. 10 nr 3 s. 177-178

485. KONKURS na pamiętniki lekarzy. 1958 R. 7 nr 8 s. 652-653

486. KONOPKA Stanisław: Kilka słów o pamiętnikach lekarzy. 1959 R. 8 nr 2 s. 98-101

487. KONOPKA Stanisław: O konkursie na pamiętniki lekarzy. (Referat wygłoszony podczas zebrania Oddziału Warszawskiego Towarzystwa Historii Medycyny w dniu 23 marca 1960). 1960 R. 9 nr 4 s. 271-274

488. KRZEMIŃSKA Wanda: Literatura piękna a zdrowie psychiczne. Warszawa 1973

Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1974 R. 23 nr 11/12 s. 663-664

489. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Promocja książki Romana Dzierżanowskiego „Swawolny Hipokrates”. [Anegdota o polskich lekarzach]. 1999 R. 45 nr 360 s. 144-145

490. [PRUSZYŃSKA Agnieszka] A.P.: Wakacyjna wystawa „Sercowe przypadki i hece...”, 1999.06.21-09.16, Warszawa. 2000 R. 46 nr 362 s. 114-116

Ze zbiorów aktora Rudolfa Gołębiowskiego erotyki w sztuce

491. RESTEL Jan: Etos lekarza w świetle „Myśli i aforyzmów o etyce lekarskiej” Władysława Biegańskiego. 1997 R. 43 nr 356 s. 93-100, il.

492. ROMANOWSKI Henryk: Kilka uwag w sprawie książek pamiątkowych i spisów wykładów naszych uczelni medycznych. 1962 R. 11 nr 6 s. 433-434

493. SALAMON Joanna: Anioł czasu krąglego. Kraków 2001

Zbiór wierszy lekarza fizjatri i pulmonologa
Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 149-150

494. SALAMON Joanna: Nazbierałam w wieczorze światła: wybór wierszy. Kraków 2001

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 149-150

495. SOUBIRAN Andre: O powieści medycznej. Oprac. Wanda Więckowska. 1959 R. 8 nr 8 s. 625-629

496. STYPUŁKOWSKI Cezary: Motywy kultury zdrowotnej w literaturze polskiej. Kraków 2002

Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 161-162

497. SZOKALSKI Wiktor Feliks: Dziennik podróży nad Renem i Lahnen odbytej we wrześniu 1833 roku. 1967 R. 16 nr 3 s. 205-209

Biblioteki

Opracowania ogólne

498. BARG Leszek: O potrzebie wprowadzenia jednolitego słownika haseł w bibliotekach medycznych. 1977 R. 26 nr 1/2 s. 1-6

499. BOGUSKA Ewa, KOT Anna: Współpraca bibliotek medycznych w zakresie udostępniania zbiorów i informacji naukowej, 1991.06.21-22, Warszawa. 1992 R. 38 nr 346 s. 78

500. BUGALSKA Barbara: Wypożyczanie międzybiblioteczne w sieci bibliotek medycznych. 1989 R. 35 nr 343 s. 95-106

501. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Naukowe biblioteki medyczne w dobie systemów zautomatyzowanych. 1996 R. 42 nr 354 s. 79-84, bibliogr.

502. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa, BIRSKA Renata: Internetowa oferta informacyjna polskich bibliotek medycznych. 2001 R. 47 nr 364 s. 5-9, bibliogr.

503. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa, BIRSKA Renata: Wybrane problemy wykorzystania mediów

elektronicznych w bibliotece medycznej. 2001 R. 47 nr 365 s. 95-100

504. CZARNECKA Agnieszka: Czytelnik niewidomy u progu XXI wieku na terenie Warszawy. 2002 R. 48 nr 366 s. 33-53, il., bibliogr.

505. DOMANOWSKA Zofia: Proces opracowania tematycznego zbiorów bibliotecznych wg „Słownika haseł z dziedziny medycyny i nauk pokrewnych”. 1992 R. 38 nr 346 s. 23-30

506. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Posiedzenie Krajowej Rady Bibliotecznej i Rady ds. Narodowego Zasobu Bibliotecznego. 2002 R. 48 nr 366 s. 135

GBL, 18.02.2001 r.

507. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Współpraca bibliotek naukowych w zakresie obsługi użytkowników. 2002 R. 48 nr 366 s. 138-139

508. GRZĄDZIELEWSKA Ewa: Problemy wypożyczeń międzybibliotecznych, 1990.03.20, Poznań. 1991 R. 37 nr 345 s. 117-118

509. HOLLENDER Henryk: World wide lib? O konsorcjach bibliotecznych teraz i w przyszłości. 1999 R. 45 nr 359 s. 29-38, il.

510. HOWORKA Bolesław: Biblioteki naukowe w projekcie nowej ustawy o bibliotekach. 1993 R. 39 nr 348 s. 3-9

511. HOWORKA Bolesław: Dary zagraniczne dla polskich bibliotek medycznych. 1990 R. 36 nr 344 s. 13-19

512. HOWORKA Bolesław: Konsorcja bibliotekarskie w Polsce. 1999 R. 45 nr 359 s. 39-46, il.

513. HOWORKA Bolesław: Niektóre zastosowania nowoczesnej techniki w bibliotekach brytyjskich (komunikat). 1989 R. 35 nr 343 s. 141-142

514. HOWORKA Bolesław: Ogólnopolska konferencja dyrektorów bibliotek szkół wyższych podlegających Ministerstwu Edukacji Narodowej, 1991.06.07, Gdańsk. 1992 R. 38 nr 346 s. 76-78

515. HOWORKA Bolesław: Sieć biblioteczna resortu Zdrowia i Opieki Społecznej a ustawa o bibliotekach. (W dwudziestą rocznicę uchwalenia ustawy). 1988 R. 34 nr 341/342 s. 37-42
516. HOWORKA Bolesław: Udostępnianie zbiorów bibliotecznych w świetle przepisów nowej ustawy o prawie autorskim. 1996 R. 42 nr 354 s. 27-33
517. JANOWICZ Eugeniusz: Analiza stanu zatrudnienia w resortowej sieci naukowych bibliotek medycznych i działach informacji naukowej w r. 1972. 1973 R. 22 nr 8/9 s. 325-331
518. JANOWICZ Eugeniusz: Stan księgozbiorów, wyposażenie w sprzęt reprograficzny, stan zatrudnienia, działalność dokumentacyjna i wydawnicza oraz użytkownicy resortowej sieci naukowych bibliotek medycznych i ośrodków informacji (wg danych za rok 1974). 1975 R. 24 nr 9/10 s. 449-451, tab.
519. JANOWICZ Eugeniusz: Warunki efektywnej współpracy bibliotek przy wykorzystaniu nowych technologii. 1999 R. 45 nr 361 s. 11-14, il.
520. JANOWICZ Eugeniusz: Współpraca bibliotek medycznych, 1990.09.27-28, Bydgoszcz. 1991 R. 37 nr 345 s. 119-120
521. JANOWSKA Maria: Stan prac normalizacyjnych w zakresie bibliotekarstwa, bibliografii i informacji naukowej. 1999 R. 45 nr 360 s. 77-78
522. JARNOT Walter: Dary z zagranicy dla bibliotek medycznych. Rozmowa z Prezesem Friends of Poland panem ... rozm. Edward Pigoń. 1985 R. 31 nr 338 s. 77-78
523. JEŻEWSKA Helena: Biblioteki i ośrodki dokumentacji medycznej w Bukareszcie. 1964 R. 13 nr 4 s. 251-260, tab.
524. KASZELOWICZ Piotr: Biblioteka medyczna bez książek – jak to jest możliwe? U bram wirtualnej czytelnicy. 1999 R. 45 nr 361 s. 136-145, bibliogr.
525. KOKOSZKA Józef: Internetowa biblioteka publikacji medycznych Wydawnictwa Volumed. 2000 R. 46 nr 363 s. 99-104, il.
526. KOMOROWSKA Wiesława L.: Zbiory specjalne w sieci bibliotek medycznych. 1998 R. 44 nr 357 s. 3-14, bibliogr.
527. KONOPKA Stanisław: Biblioteki lekarskie w Polsce dawniej i dzisiaj. 1959 R. 8 nr 4 s. 277-280
528. KONOPKA Stanisław: Karta z dziejów Biblioteki Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. (Komitet biblioteczny i Józef Peszke. Rady Karola Estreichera). 1966 R. 15 nr 2 s. 97-102
529. KONOPKA Stanisław: O bibliotekach lekarskich i sposobach korzystania z ich zbiorów. 1959 R. 8 nr 12 s. 921-927
530. KORZON Danuta: Zmiany w zasadach ewidencji majątkowej zbiorów. 2002 R. 48 nr 366 s. 95-105, bibliogr.
531. KOZAKIEWICZ Witold: Strategia backupów na serwerach systemu Horizon realizowana w Konsorcjum Bibliotek Łódzkich. 2002 R. 48 nr 366 s. 91-94, il.
532. KUCHARSKI Piotr: Status prawny pracowników bibliotecznych oraz dokumentacji i informacji naukowej w świetle Ustawy z 12 IX 1990r. O szkolnictwie wyższym. 1991 R. 37 nr 345 s. 3-11, bibliogr.
533. KUCZYŃSKA Danuta: Gospodarka dubletami i drukami zbędnymi w bibliotekach medycznych. 1990 R. 36 nr 344 s. 20-23
534. KUCZYŃSKA Danuta: Komputeryzacja bibliotek – standardy oprogramowania, [konferencja], 1994.05.09, Gdańsk. 1995 R. 41 nr 350 s. 104-106
535. KURPETA Mirosława: Aktualne problemy i możliwości współpracy bibliotek medycznych w zakresie udostępniania zbiorów dokumentów i informacji naukowej. 1992 R. 38 nr 346 s. 41-46, bibliogr.

536. KUŹMIŃSKI Dariusz: Kierunki automatyzacji bibliotek medycznych. 1994 R. 40 nr 349 s. 3-11
537. KWAŚNIEWSKA Irena: Mikroformy i ich zastosowanie w bibliotece. 1975 R. 24 nr 1/2 s. 1-7, bibliogr.
538. [KWAŚNIEWSKA Irena] I. K.: Komputeryzacja bibliotek a potrzeby użytkowników, 1995.15.16-18, Łopuszna. 1996 R. 42 nr 352 s.96
539. LAVAL de Józefa: 20 lat współpracy bibliotek medycznych. Refleksje jubileuszowe. 2001 R. 47 nr 365 s. 3-12
540. M.M., O.O.: Bezpieczeństwo dóbr kultury. 2002 R. 48 nr 366 s. 132
Konferencja na w/w temat w Bibliotece Narodowej 15-17.10.2001 r.
541. MICHAŁOWSKI Jerzy: Tendencje i program rozwoju bibliotekarstwa w Polsce. 1977 R. 26 nr 3/4 s. 151-156, bibliogr.
542. NOWAKOWSKI Bogumił: Niektóre problemy dostępu do dokumentów. Możliwości współpracy bibliotek w tym zakresie. 1999 R. 45 nr 361 s. 22-30, tab.
Czasopisma elektroniczne i dystrybucja informacji naukowej
543. NOWAKOWSKI Bogumił: Usługi reprograficzne jako pole analiz i poczynąń badawczych w zakresie czytelnictwa i udostępniania zbiorów. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 59-75, tab.
544. PIGOŃ Edward: Biblioteki medyczne w Polsce. 1997 R. 43 nr 355 s. 47-53
545. PIGOŃ Edward: Kurs „Nowoczesne metody zarządzania bibliotekami”, 1993.10.11-15, Warszawa. 1994 R. 40 nr 349 s. 102-104
546. PIGOŃ Edward: Współpraca bibliotek medycznych. 1989 R. 35 nr 343 s. 135-136
M.in. zadania powołanej w lutym 1989 r. Międzybibliotecznej Komisji Koordynacyjnej Bibliotek Medycznych, udostępnienia zbiorów, centralnego katalogu czasopism z krajów kapitalistycznych
547. [PIGOŃ Edward] E.P.: „Drogi rozwoju i kierunki współpracy bibliotek medycznych”, 1996.05.16-18, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 107
548. [PIGOŃ Edward] E.P.: Komputeryzacja biblioteki 1993.05.24-26, Toruń. 1994 R. 40 nr 349 s. 95
549. [PIGOŃ Edward] E.P.: Współpraca bibliotek medycznych. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 124
Informacja o zakończeniu prac organizacyjnych i legislacyjnych nad powołaniem zespołu bibliotek współpracujących z GBL
550. [PIGOŃ Edward] E.P.: Współpraca warszawskich bibliotek medycznych. 2002 R. 48 nr 366 s. 130-132
Otwórk 04-06.10.2001 r.
551. PRZYŁUSKA Jolanta: Medycyna pracy w internecie. Tworzenie i rozwój stron www dla Biblioteki Naukowej IMP oraz udostępnianie baz bibliograficznych. 2001 R. 47 nr 364 s. 113-114
552. RABCEWICZOWA Hanna: Służba informacyjno-bibliograficzna w naukowej bibliotece specjalnej. 1963 R. 12 nr 2 s. 85-89, bibliogr.
553. REGULAMIN Międzybibliotecznej Komisji Koordynacyjnej Bibliotek Medycznych. 1989 R. 35 nr 343 s. 137-138
554. RUDOWSKI Witold: W jakim stopniu biblioteki lekarskie w Polsce zaspakajają potrzeby pracowników nauki. 1970 R. 19 nr 5/6 s. 385-386
Działalność GBL na tym polu
555. S.W.: Obrady Prezydium Państwowej Rady Bibliotecznej [3.10.1974 r.]. 1974 R. 23 nr 7/8 s. 545-546
Automatyzacja i mechanizacja procesów biblioteczno-bibliograficznych
556. SAROSIEK Krystyna J.: Problematyka wypożyczeń międzybibliotecznych w wybranych publikacjach. 1983 R. 29 nr 335 s. 41-44, bibliogr.
557. SAROSIEK Krystyna, PIGOŃ Edward: Komisja Bibliograficzna Bibliotek Medycznych. 1996 R. 42 nr 354s. 109-110
Działalność Komisji w latach 1994-1996, ustalenia odnośnie PBL i bibliografii uczelnianych

558. SŁAWIŃSKA Renata, WOŹNIAK Michał, ROMANOWSKA Monika: Koncepcja systemu zarządzającego przepływem informacji w sieci bibliotek filialnych. 2000 R. 46 nr 363 s. 133-135, bibliogr.

559. SOKÓŁ Stanisław: Ekslibrysy publicznych księgozbiorów lekarskich w Polsce. 1959 R. 8 nr 1 s.1-9, il.

560. STANOWISKO bibliotek medycznych wobec deklaracji przystąpienia do projektu NUKAT. 2000 R. 46 nr 363 s. 137-138

561. [TULCZYŃSKI Aleksander] A.T.: Krajowa Rada Biblioteczna, 2000.09.27, Warszawa. 2001 R. 47 nr 364 s. 137

562. URYGA Anna: Programy wspierające działalność bibliotek medycznych – analiza trendów w Polsce i na świecie. 1999 R. 45 nr 361 s. 58-74, bibliogr.

Organizacje pozarządowe w Polsce, Wielkiej Brytanii, Francji

563. WIKTOR Zdzisław: Uwagi o najpilniejszych potrzebach naszych bibliotek lekarskich 1957 R. 6 nr 7 s. 417-422

564. WYKORZYSTANIE Z39.50 do współpracy między bibliotekami z punktu widzenia użytkownika systemu ALEPH. 2001 R. 47 nr 365 s. 111-114, il.

565. ZAJĄCZKOWSKA Jadwiga: Badania wstępne z zakresu czytelnictwa lekarskiego. 1959 R. 8 nr 3 s 193-195, tab.

567. ZARZĘBSKI Tadeusz: Biblioteka w systemie komunikacyjnym nauki. 1979 R. 28 nr 4 s. 301-309, il., Sum.

Poszczególne biblioteki **Główna Biblioteka Lekarska**

568. BOGACKA Wanda: Zbiory specjalne Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1972 R. 21 nr 2/3 s. 101-102

569. BOGACKA Wanda: Zbiory specjalne Głównej Biblioteki Lekarskiej. Numizmatyka. 1973 R. 22 nr 2/3 s. 138-139

570. DĄBROWSKI Tadeusz: Ośrodek Filmowy Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1957 R. 6 nr 3 s. 136-138

571. DOMANOWSKA Zofia: Katalog przedmiotowy w Głównej Bibliotece Lekarskiej. 1991 R. 37 nr 345 s. 59-67

572. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Nominacja GBL do tytułu „Lidera informatyki 2002”. 2002 R. 48 nr 366 s. 137-138

573. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Wizyta ministra kultury Macieja Klimczaka w GBL. 2002 R. 48 nr 366 s. 137

574. [DROGOSZ Jacek] J.D.: Współpraca bibliotek medycznych. 2002 R. 48 nr 366 s. 140

575. DUSIŃSKA Halina: Charakterystyka zbiorów specjalnych Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1998 R. 44 nr 357 s. 25-32

576. DUSIŃSKA Halina: Działalność wystawiennicza GBL w 1995 r. 1996 R. 42 nr 352 s. 87-92

577. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Jubileusz 50-lecia GBL, 1995.10.25-26, Warszawa. 1996 R. 42 nr 354 s. 131

578. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Wystawy GBL na zjeździe patologów, 1997.06.13, Bystrze woj. Krośnieńskie. 1998 R. 44 nr 357 s. 130
Poświęcone W. Biegańskiemu (1857-1917) i Ludwikowi Hirsfeldowi (1884-1954)

579. DUSIŃSKA Halina, MORAWSKI Tomasz: Udostępnianie zbiorów w Głównej Bibliotece Lekarskiej i oddziałach terenowych GBL. 1996 R. 42 nr 354 s. 35-47, tab.

580. GRODZKA Danuta: Rozwój koncepcji systemu naukowej informacji medycznej w Głównej Bibliotece Lekarskiej (1971-1995). 1996 R. 42 nr 352 s. 21-33, bibliogr.

581. GRODZKA Danuta, POWIDEL Zofia: Bazy komputerowe w Głównej Bibliotece Lekarskiej. 1992 R. 38 nr 346 s. 47-58, bibliogr.

582. HOWORKA Bolesław: Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie i krajowa sieć bibliotek medycznych. 1995 R. 41 nr 351 s. 39-48, il.
583. HOWORKA Bolesław: Współpraca Głównej Biblioteki Lekarskiej z siecią w zakresie działalności informacyjnej. 1987 R. 33 nr 340 s. 26-30, il.
584. JANKOWERNY Danuta: Wypożyczalnia zamiejscowa Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1971 R. 20 nr 5 s. 269-275
585. JANOWICZ Eugeniusz: Biblioteka centralna i biblioteki współpracujące w dziedzinie medycyny. 1987 R. 33 nr 340 s. 14-17
586. JANOWICZ Eugeniusz: Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie w roku 1982. 1983 R. 29 nr 335 s. 61-72, tab.
587. JEŻEWSKA Helena: Kto korzystał z pomocy Biura Bibliograficznego Głównej Biblioteki Lekarskiej w roku 1955 i 1956. 1958 R. 7 nr 2 s. 92-94, tab.
588. KACZYŃSKA Jadwiga: Tendencje rozwojowe nowej technologii udostępniania materiałów informacyjnych w Głównej Bibliotece Lekarskiej. 1973 R. 22 nr 2/3 s. 59-60
589. KAPUŚCIK Janusz: Główna Biblioteka Lekarska - wczoraj i dziś. 1995 R. 41 nr 351 s. 19, 26, il.
590. KAPUŚCIK Janusz: Sesja Jubileuszowa [z okazji 50-lecia GBL. Przemówienie dyrektora ...]. 1995 R. 41 nr 351 s. 15-18, il.
591. KASZUBSKA Irena: Biuro Bibliograficzne Głównej Biblioteki Lekarskiej. (Nieco wspomnień i sprawozdanie z działalności Biura w latach 1962 i 1963). 1965 R. 14 nr 3 s. 189-195, tab.
592. KASZUBSKA Irena: Działalność Biura Bibliograficznego Głównej Biblioteki Lekarskiej w latach 1957 i 1959. 1960 R. 9 nr 3 s. 175-179, tab.
593. KAZNOWSKA Jolanta, SOBCZAK Mirosława: Struktura wypożyczeń czasopism i wydawnictw ciągłych w Głównej Bibliotece Lekarskiej w roku 1975. 1975 R. 24 nr 7/8 s. 329-338, tab.
594. KOMUNIKAT filmowy. [Wykaz filmów wyprodukowanych w GBL]. 1960 R. 9 nr 1 s. 85 ; 1960 R. 9 nr 5 s. 457; 1961 R. 10 nr 10 s. 778-779
595. KOMUNIKAT [wykonywanie mikrofilmów i mikrofilmów GBL]. 1977 R. 26 nr 1/2 s. 149
596. KONOPKA Stanisław: Główna Biblioteka Lekarska w służbie nauki lekarskiej. (Krótkie sprawozdanie z działalności Biblioteki w ciągu 25 lat). 1970 R. 19 nr 5/6 s. 377-383
597. KONOPKA Stanisław: Optimistyczne spojrzenie na smutną rzeczywistość. 1957 R. 6 nr 10 s. 637-646, il.
Uzyskanie przydziału na budynek będący obecnie siedzibą GBL.
598. KONOPKA Stanisław: Taki był początek. (O założeniu Głównej Biblioteki Lekarskiej). 1964 R. 13 nr 9 s. 621-625
599. KUŹMIŃSKI Dariusz: Naukowa informacja medyczna w Głównej Bibliotece Lekarskiej 1945-1984. 1986 R. 32 nr 339 s. 29-35
600. KUŹMIŃSKI Dariusz: Współpraca Głównej Biblioteki Lekarskiej z siecią w zakresie działalności informacyjnej, [Warszawa, 19.02.1987 r.]. 1987 R. 33 nr 340 s. 103
601. KWAŚNIEWSKA Irena: Dział Opracowania Zbiorów Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1977 R. 26 nr 11/12 s. 679-680
602. KWAŚNIEWSKA Irena: Główna Biblioteka Lekarska w latach 1991-1995. 1996 R. 42 nr 354 s. 111-128, tab.
603. KWAŚNIEWSKA Irena: Instrukcja dotyczy zasad mikrofilmowania dokumentów w Głównej Bibliotece Lekarskiej oraz opracowywania mikrofilmów. 1975 R. 24 nr 1/2 s. 8-9
604. KWAŚNIEWSKA Irena: Możliwości wykorzystania mikroform w centralnej bibliotece naukowej. 1978 R. 27 nr 7/8 s. 435-439, bibliogr.

605. L.S.: Była taka podchorążówka w Warszawie... Sesja naukowa i wystawa w dziale Zbiorów Specjalnych GBL. 2002 R. 48 nr 366 s. 129-130
606. LASOCKA Maria: Działalność Głównej Biblioteki Lekarskiej na polu wymiany wydawnictw naukowych. 1970 R. 19 nr 2 s. 101-106, tab.
607. LISTY gratulacyjne [z okazji 50-lecia GBL]. 1995 R. 41 nr 351 s. 97-122
608. MACKIEWICZ Joanna: 50 lat Głównej Biblioteki lekarskiej. Uroczystości jubileuszowe 25-26 października 1995 roku. 1995 R. 41 nr 351 s. 5-11, il.
609. MORAWSKI Tomasz: Materiały archiwalne dotyczące Szkoły Podchorążych Sanitarnych przekazane w darze Głównej Bibliotece Lekarskiej. 2000 R. 46 nr 362 s. 99-102
610. MORAWSKI Tomasz: Współpraca między Główną Biblioteką Lekarską a innymi bibliotekami w zakresie udostępniania i wymiany dokumentów. 2001 R. 47 nr 365 s. 43-50
611. NIELUBOWICZ Jan: Główna Biblioteka Lekarska w oczach uczzonego i lekarza. 1995 R. 41 nr 351 s. 85-92, il.
612. NOWAKOWSKI Bogumił: Czytelnictwo w GBL. Analiza danych o użytkownikach i kopiowanych dokumentach w latach 1993-1998. 1999 R. 45 nr 360 s. 27-76, tab.
613. NOWAKOWSKI Bogumił: Działalność wydawnicza GBL w latach 1945-1995. 1995 R. 41 nr 351 s. 55-70, il.
614. NOWAKOWSKI Bogumił: Główna Biblioteka Lekarska w 1985 roku. 1986 R. 32 nr 339 s. 73-81, tab.
615. NOWAKOWSKI Bogumił: Główna Biblioteka Lekarska w 1986 roku. 1987 R. 33 nr 340 s. 78-96, il., tab.
616. NOWAKOWSKI Bogumił, RYCHARSKI Bogdan: Systemy gromadzenia danych o użytkownikach i kopiowanych w GBL czasopismach. 1993 R. 39 nr 348 s. 79-92, il.
617. NOWE filmy lekarskie [opracowane w GBL]. 1961 R. 10 nr 1 s. 83
618. O filmach naukowych lekarskich. 1959 R. 8 nr 11 s. 918
Spis filmów wykonanych w 1959 r. przez Zakład Wytwarzania Filmów Naukowych przy GBL
619. PERCZYŃSKA Beata: Zbiory specjalne i muzealne Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1995 R. 41 nr 351 s. 71-78, il.
620. [PIĘĆDZIESIĄT lat GBL. List gratulacyjny Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej]. 1995 R. 41 nr 351 s. 3-4
621. PIGOŃ Edward: Główna Biblioteka Lekarska jako centralna biblioteka medycyny. 1987 R. 33 nr 340 s. 3-13
622. PIGOŃ Edward: Główna Biblioteka Lekarska w 1987 [-1990] roku. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 103-115, tab.; 1989 R. 35 nr 343 s. 117-131; 1990 R. 36 nr 344 s. 87-99, tab.; 1991 R. 37 nr 345 s. 103-114, tab.
623. [PIGOŃ Edward] E.P.: Jubileusz „Przeglądu Bibliotecznego” 1997.05.23, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 126-127, il.
624. PIGOŃ Edward: Posiedzenie Rady Naukowej Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1990 R. 36 nr 344 s. 100-101; 1991 R. 37 nr 345 s. 115-116; 1992 R. 38 nr 346 s. 67-70; 1993 R. 39 nr 348 s. 101-104; 1999 R. 45 nr 358 s. 95-100, nr 360 s. 117-126; 2002 R. 48 nr 366 s. 107-112
625. PIGOŃ Edward: Spotkanie kierowników oddziałów Głównej Biblioteki Lekarskiej, [Warszawa, 19 II 1987 r.]. 1987 R. 33 nr 340 s. 103
626. PIGOŃ Edward: Wykorzystanie internetu w działalności Głównej Biblioteki Lekarskiej. 2000 R. 46 nr 362 s. 93-97
627. [PIGOŃ Edward] E.P.: Działalność Rady Naukowej Głównej Biblioteki Lekarskiej w latach 1988-1992. 1993 R. 39 nr 348 s. 105-107
628. POWIDEŁ Zofia: Działalność informacyjna GBL. 1995 R. 41 nr 351 s. 49-54, il.

629. POWIDEL Zofia, WŁOSTOWSKA Ewa: Opracowanie rzeczowe w Głównej Bibliotece Lekarskiej i w bibliotekach medycznych. 2000 R. 46 nr 363 s. 5-12, il.
630. [PRUSZYŃSKA Anna] A.P.: Ekspozyty ze zbiorów GBL na wystawie w Centralnej Bibliotece Wojskowej. 2002 R. 48 nr 366 s. 132-133
631. PUZIO Alfred: Specjalizacja zbiorów w Centralnej Bibliotece Medycyny i bibliotekach współpracujących. 1990 R. 36 nr 344 s. 3-7
632. SKROBACKI Andrzej: Czy Główna Biblioteka Lekarska i jej oddziały ułatwiają lekarzom mieszkającym na prowincji korzystanie ze źródeł naukowych [na przykładzie Olsztyna]. 1970 R. 19 nr 5/6 s. 387-389
633. SOBCZAK Mirosława: Konferencja metodyczna, 1992.10.26-28, Toruń. 1993 R. 39 nr 348 s. 115-116
634. [SOBCZAK Mirosława] M.S.: Narada kierowników OT GBL, 1994.01.05, Warszawa. 1995 R. 41 nr 350 s. 103
635. [SOBCZAK Mirosława] M.S.: Nowa siedziba OT GBL. 1994.01.19, Rzeszów. 1995 R. 41 nr 350 s. 103
636. SOKOŁOWSKA-GRZESZCZYK Kazimiera: Zbiory muzealne Głównej Biblioteki Lekarskiej z zakresu historii medycyny. 1961 R. 10 nr 6 s. 425-432, bibliogr.
637. SONTOWSKA Ryszarda: Współpraca międzynarodowa między Główną Biblioteką Lekarską a Instytutem Medycznym (Ústav Vědeckých Lékařských Informací) w Pradze. 1979 R. 28 nr 3 s. 203-205
638. STEMBROWICZ Wiesław: Impresje jubileuszowe [zbiory specjalne i muzealne]. 1995 R. 41 nr 351 s. 93-96, il.
639. ŚWIERCZYŃSKA Ewa: Biuro Wymiany Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1961 R. 10 nr 7/8 s. 509-515, tab.
640. [TRZYDZIESTOLECIE] XXX-lecie Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1976 R. 25 nr 3/4 s. 115-116, il.
641. TYLMAN-GĄDEK Wiesława: Serwisy bibliograficzne Głównej Biblioteki Lekarskiej. Charakterystyka użytkowników i zgłaszanej tematyki. 1979 R. 28 nr 7 s. 591-608, tab., bibliogr.
642. W SPRAWIE tak zwanych druków prywatnych [gromadzonym w GBL]. 1958 R. 7 nr 6 s. 495
643. WIDY-WIRSKI Feliks: Jedność czy przeciwieństwa. GBL – Centrum Naukowej Informacji Medycznej. 1972 R. 21 nr 1 s. 1-3
644. WILCZYŃSKA Maria: Zbiory specjalne w bibliotekach i ich ochrona. 1998 R. 44 nr 357 s. 15-24, bibliogr.
645. WYDAWNICTWA Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1957 R. 6 nr 7 s. 483-484, 1958 R. 7 nr 8 s. 655
646. WYJAZDY zagraniczne pracowników GBL. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 125
647. WYKAZ medali, plakiet i żetonów polskich i obcych o tematyce lekarskiej, znajdujących się w zbiorach Głównej Biblioteki Lekarskiej. Oprac. K. Sokołowska. 1960 R. 9 nr 11 s. 837-841
648. Z ARCHIWUM Głównej Biblioteki Lekarskiej. [Wykaz rycin i tabel z niepublikowanych prac naukowych]. 1968 R. 17 nr 4 s. 383
649. Z ZAKŁADU Wytwarzania Filmów Naukowych Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1960 R. 9 nr 3 s. 269-270
650. [ZATWIERDZENIE „Programu rozwoju informatyki i sprzętu informatycznego w resorcie Zdrowia i Opieki Społecznej”, rola GBL w systemie SIOOZ]. 1987 R. 33 nr 340 s. 104
651. ZBIORY historyczne Głównej Biblioteki Lekarskiej. [Wykaz zespołów dokumentów, rękopisów i korespondencji]. 1966 R. 15 nr 1 s. 87-95 ; nr 3 s. 282-283

Oddziały GBL

652. BIERNACKA Jolanta: Otwarcie Oddziału GBL, 1991.12.19 Gorzów Wlkop. 1992 R. 38 nr 346 s. 79
653. [GRÓDZYŃSKA Halina] H.G.: Dziesięciolecie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bełchatowie, 2000.12.01, Bełchatów. 2001 R. 47 nr 364 s. 140-141
654. JANOWICZ Eugeniusz: Oddziały terenowe Głównej Biblioteki Lekarskiej i ich działalność biblioteczno-informacyjna w roku 1973. 1974 R. 23 nr 2 s. 99-101
655. JASTRZĘBSKA Elżbieta: Dziesięciolecie Oddziału GBL w Częstochowie. 1994 R. 40 nr 349 s. 93-94
656. JASTRZĘBSKA Elżbieta: Otwarcie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Częstochowie. 1985 R. 31 nr 338 s. 87-88
657. KAPUSTO-LACHOWICZ Barbara, OCHRANOWICZ Barbara: Czytelnictwo lekarzy w Oddziale Głównej Biblioteki Lekarskiej w Olsztynie w 1977 roku. 1979 R. 28 nr 9 s. 773-777
658. KOHMAN Danuta: Sprawozdanie z działalności Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Kielcach (lata 1955/56 do 1969). 1970 R. 19 nr 7/8 s. 501-505, il., tab.
659. KOJDER-ODRZYWOŁEK Grażyna: Otwarcie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej, 1992.06.27, Bielsko-Biała. 1993 R. 39 nr 348 s. 112-113, il.
660. KORZON Danuta: Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Katowicach. 1993 R. 39 nr 348 s. 93-96
661. KORZON Danuta: Organizacja i technika udostępniania zbiorów w Oddziale GBL w Katowicach. Wybrane problemy. 1989 R. 35 nr 343 s. 107-112
662. OLIWIECKA Ewa: Otwarcie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej, 1992.06.22, Elbląg. 1993 R. 39 nr 348 s. 111-112, il.
663. PARLIŃSKI Adam: Sprawozdanie z działalności Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Katowicach. 1970 R. 19 nr 10 s. 693-695, tab.
664. PARLIŃSKI Adam: Z działalności Oddziału Katowickiego Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1965 R. 14 nr 12 s. 1005-1006
665. PIGOŃ Edward: Oddziały terenowe Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1995 R. 41 nr 351 s. 33-38, il.
666. [PIGOŃ Edward] E.P.: Internet dla oddziałów terenowych Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1999 R. 45 nr 358 s. 101-102
667. PILARCZYK Mirosława: Zielonogórski Oddział GBL jako ośrodek informacji medycznej w regionie. 1989 R. 35 nr 343 s. 113-116, bibliogr.
668. PODGÓRECZNY Jerzy: Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bydgoszczy w latach 1955-1965. 1965 R. 14 nr 11 s. 909-911
669. PODGÓRECZNY Jerzy: Piętnastolecie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Bydgoszczy. 1970 R. 19 nr 3 s. 197-199
670. PYSZ Lidia: Z działalności Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej w Opolu od początku jego istnienia do końca 1964 r. 1965 R. 14 nr 12 s. 1006-1007
671. ROŻNIATOWSKA Bożena: Otwarcie Oddziału GBL, 1991.05.22, Radom. 1992 R. 38 nr 346 s. 75
672. SOBOLEWSKA Jolanta: Otwarcie Oddziału Głównej Biblioteki Lekarskiej, 1992.04.29, Słupsk. 1993 R. 39 nr 348 s. 109-110, il.
673. STANISZ Zofia: Dziesięć lat bez mała. (Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Rzeszowie). 1965 R. 14 nr 5 s. 381-386, tab.
674. STANISZ Zofia: Główna Biblioteka Lekarska – Oddział w Rzeszowie w latach 1955-1979. 1979 R. 28 nr 6 s. 501-512, tab., bibliogr.

675. STANISZOWA Zofia: Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Rzeszowie w latach 1955-1969. 1970 R. 19 nr 4 s. 285-288

676. TOMCZYK-CHURSKA Anna: Otwarcie Oddziału GBL, 1991.04.28, Toruń. 1992 R. 38 nr 346 s. 74-75

677. WITKOWSKA Aleksandra: Oddział Głównej Biblioteki Lekarskiej w Olsztynie. 1965 R. 14 nr 6 s. 477-480, tab.

Biblioteki uczelniane

Opracowania ogólne

678. BARG Leszek: W sprawie reorganizacji sieci bibliotecznej w akademiach medycznych. 1972 R. 21 nr 4/5 s. 189-195

679. BOCHENSKI Adam: Obecna organizacja i najważniejsze potrzeby bibliotek akademii medycznych. 1959 R. 8 nr 4 s. 280-288

680. HOWORKA Bolesław: Z problematyki kierowania i nadzoru nad bibliotekami zakładowymi w szkole wyższej. 1990 R. 36 nr 344 s. 25-30

681. HOWORKA Bolesław: „Z problemów planowania obsady personalnej w bibliotekach akademickich”. Uwagi do referatu wygłoszonego na konferencji „Organizacja i zarządzanie bibliotekami naukowymi w procesie automatyzacji. Problemy okresu przejściowego”, Poznań, 17 listopada 1994 r. 1996 R. 42 nr 354 s. 73-78, tab.

682. JAZDON Artur, OLSZEWSKI Tomasz: Organizacja i funkcjonowanie bibliotek uczelnianych w Polsce w okresie przejściowym. 1995 R. 41 nr 350 s. 3-11

683. KARASEK Michał: Biblioteki uniwersyteckie. Refleksje użytkownika. 1996 R. 42 nr 354 s. 3-5, il.

684. KOLBUSZEWSKA Krystyna: Informacja naukowa w bibliotekach akademii medycznych. 1986 R. 32 nr 339 s. 43-50

685. KOWALCZYK Stanisław: Konstruowanie rocznego planu pracy biblioteki głównej akademii

medycznej. (Artykuł dyskusyjny). 1972 R. 21 nr 2/3 s. 103-106

686. KRUPIŃSKA-STACHERA Barbara: Organizacja i funkcjonowanie bibliotek zakładowych szkół wyższych. Zarys problemu i próba analizy stanu aktualnego w systemie biblioteczno-informacyjnym akademii medycznych. 1984 R. 30 nr 336 s. 43-65, tab., bibliogr.

687. PIOTROWICZ Aniela: Udostępnianie zbiorów w bibliotekach uczelni medycznych. 1996 R. 42 nr 354 s. 49-63, tab., bibliogr.

688. PIOTROWICZ Aniela: Zbiór informacji o portalach medycznych na stronie internetowej biblioteki akademickiej. 2001 R. 47 nr 364 s. 39-45, il., tab.

689. PIOTROWSKA Jadwiga: Biblioteki zakładowe w systemie biblioteczno-informacyjnym wyższych uczelni medycznych. 1984 R. 30 nr 336 s. 91-92

690. PUZIO Alfred: Problem zaopatrzenia bibliotek akademickich w podręczniki, skrypty i materiały ze zjazdów (komunikat). 1989 R. 35 nr 343 s. 143

691. SZAYKOWSKA Berta: Możliwości i zakres prac naukowych w bibliotekach akademii medycznych. 1959 R. 8 nr 4 s. 288-292

692. TRUSEWICZ Małgorzata, SAROSIEK Krystyna: Wypożyczanie międzybiblioteczne bibliotek akademii medycznych w 1981 roku na podstawie ankiet. 1983 R. 29 nr 335 s. 45-46, tab.

Poszczególne biblioteki

693. PERKŁADOWSKA Wilhelmina: Szkolenie pracowników Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Białymstoku. 1966 R. 15 nr 12 s. 1005-1008

694. SŁOBODZIANEK Barbara: Piętnastolecie Biblioteki Akademii Medycznej w Białymstoku. 1966 R. 15 nr 1 s. 1-5, tab., bibliogr.

695. SŁOBODZIANEK Barbara: Wymiana dubletów książek i czasopism [w bibliotece AM w Białymstoku]. 1967 R. 16 nr 6 s. 489-492, tab.
696. KOSIK Teresa: Wykorzystanie łączności komputerowej w Bibliotece Głównej AM w Bydgoszczy do współpracy z innymi bibliotekami. 2001 R. 47 nr 365 s. 25-28
697. KUBIAK Monika: Pełnotekstowe bazy medyczne w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Bydgoszczy. 2001 R. 47 nr 364 s. 11-14
698. MIGA Ewa: Biblioteka Główna Śląskiej Akademii Medycznej w roku jubileuszu uczelni. 1999 R. 45 nr 360 s. 105-108
699. PUZIO Alfred: Nowe placówki biblioteczne w Śląskiej Akademii Medycznej. 1986 R. 32 nr 339 s. 93-95
700. PUZIO Alfred: Rozważania nad modelem organizacyjnym sieci bibliotek w szkole wyższej na przykładzie Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach. 1984 R. 30 nr 336 s. 33-41
701. PUZIO Alfred: Springer-Verlag w Bibliotece Śląskiej Akademii Medycznej, 1989.01.03-07, Katowice. 1990 R. 36 nr 344 s. 104
702. PUZIO Alfred: Trzydziestolecie Biblioteki Śląskiej Akademii Medycznej im. Ludwika Waryńskiego w Katowicach (1948-1978). 1978 R. 27 nr 11/12 s. 745-750
703. WRZOSEK Iwona: Analiza bibliometryczna prenumeraty czasopism zagranicznych Biblioteki Głównej Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach, 2000 R. 46 nr 363 s. 53-56, bibliogr.
704. WRZOSEK Iwona, JASKÓLSKA Katarzyna: Badania bibliometryczne w Bibliotece Głównej Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach. 2002 R. 48 nr 366 s. 83-90, il.
705. BOHATKIEWICZ Elżbieta: JENNER-UTRAT Krystyna, KRZYK Alicja, URYGA Anna: Model opracowania rzeczowego a organizacja i zarządzanie informacją w Bibliotece Medycznej UJ. 2000 R. 46 nr 363 s. 13-30, il., bibliogr.
706. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Rola i funkcja nowoczesnej biblioteki akademickiej, 1995.09.27-29, Toruń. 1996 R. 42 nr 354 s. 130-131
707. KOCZELA Olga: Sposoby gromadzenia czasopism w drodze wymiany zagranicznej na przykładzie Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Krakowie. 1989 R. 35 nr 343 s. 62-66
708. PĄCHAŁSKI Adam: Ekslibrys księgozbioru Kliniki Ortopedycznej AM w Krakowie. 1962 R. 11 nr 3 s. 183-184, il.
709. STALMACH Lucjan, DRUSIK-JACH Bożena, KORFEL Ireneusz: Organizacja usług udostępnianych przez internet w Bibliotece Medycznej Collegium Medicum UJ. 2000 R. 46 nr 363 s. 117-127
710. AKADEMIA Medyczna w Lublinie 1944-1974. Lublin 1974
Rec.: Romanowski Henryk. 1975 R. 24 nr 3/4 s. 113-116
711. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Badania ankietowe wykorzystania elektronicznego systemu informacyjnego Biblioteki Głównej AM w Lublinie a promocja usług informacyjnych. 2000 R. 46 nr 363 s. 105-115, tab.
712. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Rozwój systemu informacyjnego Biblioteki AM w Lublinie. 1998 R. 44 nr 357 s. 55-64, il., tab., bibliogr.
713. JASIŃSKA Zofia: Udział Biblioteki Akademii Medycznej w Lublinie w obchodach setnej rocznicy założenia Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego. 1974 R. 23 nr 6 s. 367-371, il.
714. KOWALCZYK Stanisław: Biblioteka Akademii Medycznej w Lublinie. 1969 R. 18 nr 7 s. 555-562, tab.
715. SMYK Lucyna: Zielone światło dla Biblioteki Akademii Medycznej w Lublinie. 2000 R. 46 nr 362 s. 75-83
716. WEGIERA-TROCHIMIĄK Anna: Działalność Koła Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej przy Bibliotece Głównej Akademii

Medycznej w Lublinie. 1976 R. 25 nr 9/10 s. 559-560

717. KUPIS Agnieszka: Internet w Bibliotece Głównej Akademii Medycznej w Łodzi. 2002 R. 48 nr 366 s. 15-26, il., bibliogr.

718. WALCZEWSKI Krzysztof, KACZMAREK Elżbieta, MATUSIAK Marek: Wypożyczalnia międzybiblioteczna w Bibliotece Głównej Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi w ostatniej dekadzie. 2001 R. 47 nr 365 s. 37-42, tab.

719. ŻMUDA Ryszard: System biblioteczno-informacyjny Akademii Medycznej w Łodzi. 1996 R. 42 nr 354 s. 21-26, il., bibliogr.

720. BRZOSTOWICZ Janina: O zadaniach biblioteki głównej w szkole wyższej, (Z Biblioteki Akademii Medycznej w Poznaniu). 1964 R. 13 nr 7/8 s. 521-525, bibliogr.

721. GRZĄDZIELEWSKA Ewa, POSADZY Maria: Doświadczenia Biblioteki AM w Poznaniu w zakresie elektronicznego sposobu zamawiania i odbierania kopii dokumentów. 2001 R. 47 nr 365 s. 63-71, il., tab.

722. KRZYŻANIAK Piotr, PIOTROWICZ Aniela: Wykorzystanie nowych możliwości systemu ERL 4.0 w Bibliotece Głównej AM w Poznaniu. 1999 R. 45 nr 361 s. 124-127, il., bibliogr.

723. PIOTROWICZ Aniela, KRZYŻANIAK Piotr: Współpraca Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu z Wielkopolską Izbą Lekarską w zakresie dydaktyki podyplomowej. 2001 R. 47 nr 364 s. 79-83, bibliogr.

724. PIOTROWICZ Aniela, KRZYŻANIAK Piotr: Zastosowanie kartoteki haseł wzorcowych MeSH do klasyfikacji przedmiotowej w zintegrowanym systemie HORIZON [w Bibliotece Głównej AM w Poznaniu]. 2000 R. 46 nr 363 s. 31-44, il.

725. STEBNER Iwona, HAJDUK Roma: Komputerowa informacja o zbiorach Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu. 2001 R. 47 nr 364 s. 53-57, il.

726. STEBNER Iwona, HAJDUK Roma: Serwis edukacyjny na stronie www Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Poznaniu. 2001 R. 47 nr 364 s. 73-78, il., bibliogr.

727. BUDEK Dagmara, PLICHTA Jadwiga, WIDOMAK Tadeusz: Nowa jakość w udostępnianiu zbiorów w Bibliotece Głównej PAM w Szczecinie. Digitalizacja dokumentów. 2001 R. 47 nr 365 s. 87-94, il., tab.

728. JAWORSKA Danuta, DUDEK Dagmara: Komunikacja elektroniczna. Z doświadczeń Biblioteki Głównej Pomorskiej Akademii Medycznej. 1999 R. 45 nr 359 s. 47-54, il.

729. ROGOWSKA Edyta, PLICHTA Jadwiga, BUDEK Dagmara: Doświadczenia Biblioteki Głównej PAM w Szczecinie w zakresie pozyskiwania zamawianych dokumentów z bibliotek krajowych i zagranicznych. 2001 R. 47 nr 365 s. 17-24, il., tab., bibliogr.

730. FILAR Zbigniew: Wystawa obrazująca 15-letnią działalność Akademii Medycznej w Warszawie. 1961 R. 10 nr 2 s. 88-91

731. UTRATA Irmina: Komputeryzacja wypożyczalni studenckiej Biblioteki Głównej Akademii Medycznej w Warszawie. 1996 R. 42 nr 354 s. 107

732. UTRATA Irmina: Krajowa i zagraniczna wymiana dokumentów w Bibliotece AM w Warszawie. 2001 R. 47 nr 365 s. 29-32, il.

733. PIOTROWICZ Grażyna: Rozwiązania konsorcyjne w dostępie do mediów elektronicznych – na podstawie doświadczeń Biblioteki Politechniki Wrocławskiej. 2000 R. 46 nr 363 s. 61-76, bibliogr.

734. TRZCIANOWSKA-GRZYWACZ Teresa, SŁAWIŃSKA Renata: System informacji elektronicznej w Bibliotece Akademii Medycznej we Wrocławiu. 2000 R. 46 nr 362 s. 85-91, il.

Biblioteki instytutowe

735. PRZYŁUSKA Jolanta: Współpraca bibliotek w zakresie wymiany dokumentów na przykładzie specjalistycznej biblioteki naukowej. 2001 R. 47 nr 365 s. 33-36, il.

736. WILCZYŃSKA Halina: Stan obecny i perspektywy współpracy bibliotek instytutów medycznych w zakresie udostępniania zbiorów i informacji. 1996 R. 42 nr 354 s. 65-71

Biblioteki szpitalne

737. MARKIEWICZ Antoni: O stanie szpitalnych bibliotek lekarskich w roku 1961 [-1969] R. 11 nr 12 s. 781-786, tab.; 1963 R. 12 nr 11/12 s. 665-669, tab.; 1965 R. 14 nr 4 s. 285-289, tab.; 1968 R. 17 nr 6 s. 465-470, tab.; 1970 R. 19 nr 11/12 s. 781-786, tab.

738. NEUMAN Brunon: Szpitalne biblioteki lekarskie w Polsce. 1958 R. 7 nr 5 s. 329-334; 1959 R. 8 nr 10 s. 745-749; 1960 R. 9 nr 9-10 s. 733-737, tab.; 1961 R. 10 nr 12 s. 867-869, tab.

Biblioteki zagraniczne

739. ADAMS Scott: Trudności bibliotek lekarskich w Stanach Zjednoczonych. Tł. Brunon Neuman. 1964 R. 13 nr 3 s. 169-171

740. BUSSE-TURCZYŃSKA Ewa: Naukowe biblioteki Paryża. Podróż stypendialna w ramach przygotowań do badań procesów informacyjnych. 1999 R. 45 nr 360 s. 127-135

741. DEWJATOWA Irina: Państwowa Naukowa Biblioteka Medyczna [w Kirgizji]. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 31-34

742. DOMANOWSKA Zofia: Biblioteki lekarskie w Filadelfii. 1966 R. 15 nr 7/8 s. 719-724

743. FORTNEY Lynn M.: Status bibliotek medycznych w Stanach Zjednoczonych. Tł. Jerzy

Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 67-82, il.

744. GONDEK Wiesława: Wellcome Historical Medical Library w Londynie. (Na podstawie sprawozdania z podróży służbowej). 1972 R. 21 nr 2/3 s. 107-111

745. GORELOVA Evgenija: Biblioteki medyczne Republiki Białorusi w branżowym systemie informacyjnym. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 9-13, il.

746. HAHN Andre: Biblioteka Wydziału Medycznego Uniwersytetu w Paryżu w r. 1961. Nowe osiągnięcia i nabytki. Tł. Anna Król. 1961 R. 10 nr 10 s. 693-694

747. KONOPKA Stanisław: Nieco innych szczegółów o Bibliotece Wydziału Medycznego w Paryżu. 1961 R. 10 nr 10 s. 694-696

748. LANGNER Mildred Crowe: Praca trzech oddziałów Narodowej Biblioteki Medycznej w Stanach Zjednoczonych. Tł. Maria Bieńkuńska. 1968 R. 17 nr 10 s. 783-788

749. MADGE Bruce: Służba informacyjna The British Library w zakresie ochrony zdrowia. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 105-112, il.

750. NAJWAŻNIEJSZE informacje o National Library of Medicine. Oprac. i tł. Brunon Neuman. 1965 R. 14 nr 11 s. 991-914

751. NEUMAN Brunon: Biblioteki lekarskie w Anglii. 1965 R. 14 nr 10 s. 815-821

752. PIGOŃ Edward: Biblioteki medyczne w Wielkiej Brytanii. 1995 R. 41 nr 350 s. 19-42, bibliogr.

753. PINKAS Otokar: Sieć bibliotek medycznych w Republice Czeskiej i współpraca międzynarodowa. Stan obecny. 1997 R. 43 nr 355 s. 25-29, il., bibliogr.

Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki

754. TAMULIENĖ Vida: Biblioteki medyczne na Litwie. Współpraca, rozwój i tendencje. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 35-40, il.

755. TORLIŃSKA Barbara: Kierunki rozwoju bibliotek medycznych w Wielkiej Brytanii a perspektywy bibliotek polskich. 2000 R. 46 nr 362 s. 31-40, bibliogr.

756. ŽILOVÁ Marta: Słowacka Biblioteka Medyczna i sieć bibliotek medycznych. Tł. Jerzy Krzysztof Borowiecki. 1997 R. 43 nr 355 s. 58-66

757. WILSON Marjorie P., DOUGLAS Carl D., KEFAUVER David F.: Program pomocy bibliotekom lekarskim w Stanach Zjednoczonych opracowany przez Narodową Bibliotekę Lekarską w Bethesda. Oprac. i tł. Brunon Neuman. 1967 R. 16 nr 1 s. 1-5

758. WYBIERALSKI Andrzej: Biblioteki lekarskie w Boegradzie i Zagrzebiu. 1964 R. 13 nr 2 s. 81-85

Inne biblioteki naukowe

759. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Jubileusz Warszawskiej Książnicy, 1997.05.12-13. 1998 R. 44 nr 357 s. 122-124, il.

90-lecie Biblioteki Publicznej w Warszawie

760. KONOPKA Stanisław: Spór o autorstwo i próba tłumienia krytyki. (Przyczynek do dziejów Biblioteki Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego). 1960 R. 9 nr 8 s. 647-652

Na podstawie dokumentów przechowywanych w GBL po Stanisławie Janikowskim

761. KOWALCZYK Stanisław: Biblioteka Lubelskiego Towarzystwa Lekarskiego (1874-1950). 1966 R. 15 nr 4 s. 291-297, tab.; nr 5 s. 387-394, il.; nr 6 s. 487-502, il., bibliogr.

Zawiera m.in. sylwetki lekarzy

762. KOZIARA Andrzej: System sieciowego rozpowszechniania baz danych w Konsorcjum Gónośląskich Bibliotek Naukowych. 1999 R. 45 nr 361 s. 102-114, il.

763. KWAŚNIEWSKA Irena: Automatyzacja bibliotek łódzkich, 1995.12.07, Łódź. 1996 R. 42 nr 354 s. 135-136

764. OKRUSZKO Apolonia: Biblioteka Centrali Miejskiej Pogotowia Ratunkowego w Warszawie. 1966 R. 15 nr 3 s. 200-202, tab.

Księgozbiory prywatne

765. KOMASARA Irena: Księgi medyczne w księgozbiorze króla Jana III Sobieskiego. 1984 R. 30 nr 336 s. 67-75, bibliogr.

766. LECH Marian J.: Księgozbiór Jana Bacewicza [1799-1864], lekarza i społecznika. 1985 R. 31 nr 338 s. 35-42, bibliogr.

767. NICOLE-GENTY Genevieve: O bibliotekach lekarzy. Tł. Andrzej Skrobacz. 1962 R. 11 nr 4 s. 265-268

768. STOCKI Edward: Książki lekarskie w bibliotece Zygmunta Augusta. 1964 R. 13 nr 5 s. 343-352, bibliogr.

769. STOCKI Edward: Stanisław z Polski i jego sewilskie inkunabuły lekarskie. 1962 R. 11 nr 11 s. 693-698, il., bibliogr.

770. ŻMIGRODZKI Zbigniew: Biblioteka majoratu Schaffgotschów w Cieplicach (Warmbrunn) 1716-1952. 2000 R. 46 nr 362 s. 65-69, il.

771. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Księgozbiór doktora Zbigniewa Woźniewskiego (1914-1969). 1996 R. 42 nr 352 s. 35-55, il.

Muzea

772. KONOPKA Stanisław: U nas i gdzie indziej. (Gawęda o zbiorach lekarskich i muzeach lekarskich). 1966 R. 15 nr 3 s. 193-199

773. WAGNER Marek: Muzeum Farmacji w Krakowie. Otwarcie nowej siedziby i sesja naukowa, 1991.03.09, Kraków. 1992 R. 38 nr 346 s. 73-74

Inne opracowania

774. ALEKSEGO Pedemontana Tajemnice. T. 1: Faksymile, transkrypcja i objaśnienia. T. 2: Monografia / wyd. i oprac. Zbigniew Bela. Kraków 1999
XVI-wieczny włoski poradnik zawierający recepty i przepisy na leki, kosmetyki, przetwory z owoców
Rec.: Gaertner Henryk. 2000 R. 46 nr 362 s. 119-122
775. CELMA-PANEK Jerzy: PCK w wojnie polsko-bolszewickiej. 1993 R. 39 nr 347 s. 141-149
776. DYCZEK Piotr, KOLENDO Jerzy, SARNOWSKI Tadeusz: Novae – 40 lat wykopalisk. Warszawa 2001
Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 141-142
777. FILAR Zbigniew: Wartości wychowawcze wydawnictw z zakresu uświadczenia płciowego. 1959 R. 8 nr 11 s. 821-826
778. GROMADZIŃSKA Krystyna: Międzynarodowe przepisy IFLA dotyczące „hasła” a praktyka „Przewodnika Bibliograficznego”. 1987 R. 33 nr 340 s. 56-66, bibliogr.
779. GUZEK Jan Wojciech, REMBIESA Roman: „Oporność” i „odporność”. (Na marginesie tłumaczenia książki Hansa Selyego „The stress of life”). 1960 R. 9 nr 4 s. 277-278
780. KAPUŚCIK Janusz: [Wystąpienie dyrektora GBL na konferencji międzynarodowej pt. Drogi rozwoju i kierunki współpracy bibliotek medycznych, Warszawa, 16-18 V 1996 r.]. 1997 R. 43 nr 355 s. 5-7
781. KONOPKA Stanisław: Autor i redaktor. (Uwagi i refleksje pozjazdowe). 1957 R. 6 nr 12 s. 785-789
Na marginesie 3 Zjazdu Międzynarodowej Unii i Prasy Lekarskiej, Londyn, 13-15 IX 1957 poświęconego współpracy autora i redaktora czasopisma medycznego
782. ŁOSSOWSKA Irena: Z dziejów księgarskich anonsów prasowych końca XVIII w. (1790-1795). 1985 R. 31 nr 338 s. 43-50, bibliogr.
783. MANUILA A.: La crise du vocabulaire médical. Ses origines, ses causes, ses rémedes. *La Vie Medicale* 1960 nr spec.
Rec.: Neuman Brunon: Kryzys słownictwa lekarskiego, jego źródła, przyczyny i środki zaradcze. 1961 R. 10 nr 3 s. 172-174
784. MILANOWSKA Kazimiera: Wprowadzenie do problematyki sesji. 1984 R. 30 nr 336 s. 5-7
Biblioterapia, Poznań, 21.04.1983
785. OCENY książek polskich w czasopismach zagranicznych. 1958 R. 7 nr 6 s. 494-495
786. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Wojenna służba Polek w II wojnie światowej, 1996.11.16-17, Toruń. 1998 R. 44 nr 357 s. 110-111
VI Sesja popularnonaukowa zorganizowana przez Fundację „Archiwum Pomorskie Armii Krajowej”
787. RUŻYŁŁO Edward: Myśli o wychowaniu człowieka. Łomża 2000
Rec.: Gaertner Henryk. 2001 R. 47 nr 364 s. 143-144
788. SHOCK Natan W.: A classified bibliography of gerontology and geriatrics: suppl. 2: 1956-1961. Stanford, 1963
Rec.: Wybieralski Andrzej. 1963 R. 12 nr 10 s. 583-584
789. STOCKI Edward: O dwóch książkach i recenzjach sprzed wieku. 1971 R. 20 nr 2 s. 93-95, bibliogr.
St. Kossakowskiego i Dymitra Rosnowskiego recenzowanych w czasopiśmie Schmidt's Jahrbucher der in- und ausländischer gesammten Medicin 1858 t. 98 nr 5
790. STOCKI Edward: O papirusach treści lekarskiej. 1960 R. 9 nr 6 s. 459-464, bibliogr.
791. SZULC Wita: Sztuka i terapia. Warszawa 1992
Rec.: Wołowicka Laura. 1994 R. 40 nr 349 s. 109-114
792. VENULET Franciszek: Odporność i oporność. 1959 R. 8 nr 3 s. 289-191
793. WYSTAWA polskich medali i odznak medycznych [Wrocław, 27.03-1.04.1972]. 1972 R. 21 nr 2/3 s. 18

Biografie

Opracowania ogólne

794. ARCT Zbysław: Wybitni Polacy w służbie książki. Warszawa 1983

Rec.: Kapuściak Janusz. 1984 R. 30 nr 336 s. 83-86

795. BIERNACKA Zofia [Z.B.], KONOPKA Stanisław [S.K.]: Lekarski kalendarz historyczny. 1957 R. 6 nr 1 s. 61-62, nr 2 s. 125-126

Józef Babiński, Władysław Biegański, Odo Bujwid, Ksawery Gałęzowski, Ludwik Gąsiorowski, Henryk Hoyer, Henryk Jordan, William Harvey, Józef Celiński, Karol Gilewski, Eugeniusz Bleuler, Jan Mazurkiewicz

796. CZAJKA Jadwiga: Antoni Czechow. 1960 R. 9 nr 12 s. 923-930, bibliogr.

Lekarze i medycyna w utworach Czechowa

797. DZIEN pracownika Służby Zdrowia [w GBL]. 1972 R. 21 nr 2/3 s. 188

Wręczenie odznak „Zasłużony Pracownik Służby Zdrowia” Krystynie Orlińskiej i Wiesławie Wosińskiej, a Mieczysławowi Bieleniowi – srebrnej odznaki związkowej

798. FILAR Zbigniew: Anna Tomaszewicz-Dobrska. Warszawa 1959

Rec.: Zembrzusiak Ludwik 1960 R. 9 nr 2 s. 93

799. JACHIMOWICZ-JANASZEK Anna: Kronika. [Personalia]. 1986 R. 32 nr 339 s. 95-98

800. [JANOWICZ Eugeniusz] E.J.: Z życia GBL. 1983 R. 29 nr 335 s. 79

M.in. osiągnięcia zawodowe Ireny Kwaśniewskiej, Zofii Aleksandrowskiej i Danuty Kohman – kierownika Oddziału GBL w Kielcach

801. KAPUŚCIK Janusz: W kręgu lekarzy, uczonych i bibliofilów. Warszawa 1993

Rec.: Żmigrodzki Zbigniew. 1994 R. 40 nr 349 s. 115-117

802. KONOPKA Stanisław [S.K.]: Lekarski kalendarz historyczny. 1958 R. 7 nr 1 s. 87-88

Józef Majer, Stanisław Kościński, Stanisław Kopczyński

803. LEKARSKI kalendarz historyczny. 1957 R. 6 nr 3 s. 195, nr 4 s. 269; 1958 R. 4 nr 2 s. 164-165, nr 3 s. 245, nr 4 s. 326-327, nr 5 s. 415

Vladimir Michajlovic Bechterev, Hillary Schramm, Wincenty Szaster, Wincenty Szczucki, Jan Kulesza, Bolesław Dzierżanowski, Jan Bączkiewicz, Antoni Arkadiusz Puławski, Józef Markowski, Ignacy Rafał Czerwiakowski, Jan Mierzejewski, Wacław Goździcki, Jan Karol Frejer, Kazimierz Chelchowski, Adam Karwowski, Mikołaj Malinowski, Lesław

Gluziński, Władysław Osmolski, Melania Lipińska, Henryk Szopowicz, Franciszek Kijewski

804. ŁĄŻYŃSKI Marian: Sto lat bez mała: wspomnienia lekarza z lat 1869-1956 / oprac. Stanisław Konopka. Warszawa 1961

Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1961 R. 10 nr 3 s. 175-176

805. MACKIEWICZ Joanna: Emancypantki, patriotki, erudytki, pierwsze polskie lekarzki. Dokumentacja wystawy (I-II 1997 r.). 1999 R. 45 nr 358 s. 75-93, il., bibliogr.

806. MACKIEWICZ Joanna: Martyrologia lekarzy, 1997.05.15, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 124

Promocja „Słownika biograficznego lekarzy i farmaceutów – ofiar II wojny światowej”

807. MACKIEWICZ Joanna: Pierwsze polskie lekarki – wystawa, 1997.01.23-03.05, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 113-114, il.

808. MACKIEWICZ Joanna: Wieczór wspomnień i poezji Pawła Heintscha, 1996.10.18, Warszawa 1998 R. 44 nr 357 s. 109-110

Wspomnienia dotyczące rodziców – lekarzy lwowskich

809. OSTROWSKA Teresa: Lekarze warszawscy na przełomie XVIII i XIX wieku. 1993 R. 39 nr 347 s. 13-33, il., bibliogr.

810. PERSONALIA. 1972 R. 21 nr 1 s. 100

Emerytowani pracownicy GBL: Brunon Neuman, Irena Kaszubska i Antoni Markiewicz uznani przez Radę Naukową BN za pracowników naukowych bibliotekarstwa

811. PORTRETY wybitnych lekarzy polskich. 1957 R. 6 nr 1 s. 62

Galeria portretów wydana przez GBL

812. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Wybitne Polki, 1998.12.03, Warszawa. 1999 R. 45 nr 360 s. 149-150

813. [PRUSZYŃSKA Agnieszka] A.P.: V Międzynarodowe Sympozjum Biografistyki Polonijnej, 2000.09.22-23, Kraków. 2001 R. 47 nr 364 s. 134-137, il.

M.in. biografie lekarzy

814. [PRUSZYŃSKA Anna] A.P.: Bibliofile w GBL. 2002 R. 48 nr 366 s. 134-135

815. SKŁAD Rady Naukowej GBL. 1989 R. 35 nr 343 s. 132

816. SOSNOWSKI Roman, SOSNOWSKA Irena: Chirurdzy w kręgu Matlakowskiego. 1996 R. 42 nr 353 s. 113-119, il.

Przedstawiono m.in. sylwetki lekarzy: Augusta Ferdynanda Wolffia (788-1846), Karola Dworzaczka (1804-1877), Andrzeja Janikowskiego (1799-1864), Wiktora Szokalskiego (1811-1891)

817. SPIS fachowych pracowników służby zdrowia. Warszawa 1962

Rec.: Konopka Stanisław: Ilu jest w Polsce lekarzy? (Na marginesie „Spisu fachowych pracowników służby zdrowia” i nieco o układzie tej książki). 1962 R. 11 nr 3 s. 177-183

818. SPRAWY osobowe. 1972 R. 21 nr 8/9 s. 456; 1973 R. 22 nr 6/7 s. 324; 1974 R. 23 nr 11/12 s. 722

Powołanie dyrektora GBL prof. Feliksa Widy-Wirskiego na członka Rady Naukowo-Programowej przy CINTE, a także na stanowisko doradcy do spraw informacji i dokumentacji przy Ministerstwie Zdrowia i Opieki Społecznej; Przyznanie GBL prawa do zatrudniania pracowników naukowo-badawczych; Powołanie Wiesławy Tylman-Gądek na stanowisko p.o. zastępcy dyrektora GBL ds. naukowej informacji medycznej

819. STEMBROWICZ Wiesław: Wybitni członkowie Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego. 1996 R. 42 nr 353 s. 29-37, il.

Lekarze-chirurdzy: Polikarp Girsztowt, Julian Kosiński, Władysław Orłowski, Franciszek Jawdyński, Andrzej Ciechowski, Bronisław Sawicki

820. STOCKI Edward: O dwóch lekarzach lubelskich, miłośnikach książki i bibliotekarstwa. 1963 R. 12 nr 10 s. 577-580, bibliogr.

Julian Wincenty Jaczewski i Roman Aleksander Jaworowski

821. STOCKI Edward: O kilku lekarzach dziennikarzach, wydawcach i publicystach. 1965 R. 14 nr 1 s. 1-7, bibliogr.

Działalność Wawrzyńca Mizlera de Kolof i Jana Klaudiusza Méthée de la Touche w Polsce w XVIII w.

822. SZENAJCH Władysław: Trzypielęgniarki: Florencia Nightingale –Katarzyna Bakunina–Zofia Szlenkierówna. Warszawa 1959

Rec.: Stocki Edward 1959 R. 8 nr 7 s. 548-551

823. SZENAJCH Władysław: Trzypielęgniarki: Florencia Nightingale, Katarzyna Bakunina i Zofia Szlenkierówna. Wyd. 2. Warszawa 1974

Rec.: Wysocka Barbara. 1976 R. 25 nr 5/6 s. 256-257

824. TADEUSIEWICZ Hanna: Lekarze – współtwórcy Biblioteki Publicznej w Łodzi [1917 r.]. 1995 R. 41 nr 350 s. 51-57, bibliogr.

825. TADEUSIEWICZ Hanna: „Słownik pracowników książki polskiej” – dwadzieścia lat w służbie nauki. 1994 R. 40 nr 349 s. 47-56

826. TADEUSIEWICZ Hanna: Środowisko lekarskie na łamach „Słownika pracowników książki polskiej”. 1992 R. 38 nr 346 s. 11-21

Przegląd biogramów lekarzy i farmaceutów związanych ze światem książki (wydawcy, organizatorzy bibliotek, kolekcjonerzy)

827. TREICHEL Irena, TADEUSIEWICZ Hanna: Wydawnictwo niezbędne dla każdego księgoznawcy. Rozmowa z redaktorami „Słownika pracowników książki polskiej” ... i Rozm. Edward Pigoń. 1987 R. 33 nr 340 s. 71-77, il.

828. UROCZYŚCIE jubileuszowe. Wykaz osób odznaczonych i wyróżnionych. Medale 50-lecia Głównej Biblioteki Lekarskiej otrzymali 1995 R. 41 nr 351 s. 12-14, portr.

829. WYJAZDY zagraniczne pracowników GBL, wizyty gości zagranicznych. 1990 R. 36 nr 344 s. 113

Poszczególne osoby

830. ZOFIA Aleksandrowska 1938-1985. 1985 R. 31 nr 338 s. 89, il.

831. KONOPKA Stanisław: Władysław Bąk starszy magazynier Głównej Biblioteki Lekarskiej. Wspomnienie pośmiertne. 1968 R. 17 nr 10 s. 882

832. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Wystawa miniatur Henryka Becka ze zbiorów GBL, 1999.06.17-19, Rydzyna. 2000 R. 46 nr 362 s. 112-114

833. STRÓŻECKA-TICHY Zofia: Dr Leszek Barg. 1992 R. 38 nr 346 s. 59-66, il.

834. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Obchody ku czci W. Biegańskiego, 1997.05.24, Częstochowa. 1998 R. 44 nr 357 s. 127
835. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: W 140. rocznicę urodzin W. Biegańskiego, 1997.05.06, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 120-121, il.
836. GAWRYCHOWSKI Stanisław, GAWRYCHOWSKI Jacek: Badania nad genezą naukowych osiągnięć Władysława Biegańskiego. 1997 R. 43 nr 356 s. 6-67, il., bibliogr.
837. JASIŃSKA Zofia: Władysław Biegański, 1857-1917. 1975 R. 24 nr 11/12 s. 555-562, il., bibliogr.
838. KAPUŚCIK Janusz: Władysław Biegański i jego księgozbiór. 1997 R. 43 nr 356 s. 133-152, il., bibliogr.
839. PERCZYŃSKA Beata: Władysław Biegański 1857-1917. Wystawa, 1997.05.06-23, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 121-122, il.
840. PERCZYŃSKA Beata: Władysław Biegański (1857-1917). Katalog wystawy [7-23.05.1997]. 1997 R. 43 nr 356 s. 153-167, il.
841. STEMBROWICZ Wiesław: Władysław Biegański – autor pierwszej w języku polskim „Diagnostyki różniczkowej chorób wewnętrznych”. 1997 R. 43 nr 356 s. 69-74, il.
842. STROJNOWSKI Jerzy: Wybitny filozof Władysław Biegański. 1997 R. 43 nr 356 s. 83-92, il., bibliogr.
843. ŚRÓDKA Andrzej: Patologia ogólna w pracach klinicznych i teoretycznych Władysława Biegańskiego. 1997 R. 43 nr 356 s. 75-82, il.
844. W SETNĄ rocznicę urodzin Władysława Biegańskiego [Częstochowa, 28 IV 1957]. 1957 R. 6 nr 5 s. 343
845. JASIŃSKA Zofia: Maria Bilińska (1894-1988). 1989 R. 35 nr 343 s. 148-150, il.
846. MASŁOWSKI Jan: Prof. dr Józef Bogusz i zeszyty „Oświęcim” „Przeglądu Lekarskiego”. 1995 R. 41 nr 350 s. 43-49, il.
847. [KOMASARA Irena] I. K.: Z życia Biblioteki Głównej AM w Warszawie. [Hanna Bojczuk]. 1987 R. 33 nr 340 s. 103-104
848. ANNA Bronowicz 1947-1983. 1983 R. 29 nr 335 s. 80
849. CASIŃSKI Władysław: Miłośnik książki medycznej. Rozmowa z ... wicedyrektorem księgarni „Uniwersus” w Warszawie. Rozm. Edward Pigoń. 1985 R. 31 nr 338 s. 79-81
850. MICHAŁOWSKI Jerzy: Tytus Chałubiński – lekarz i działacz społeczny (w dziewięćdziesiąt rocznicę śmierci). 1979 R. 28 nr 7 s. 609-618, bibliogr.
851. STOCKI Edward: Jan Ludwik Choulant (1791-1861) – lekarz, historyk medycyny i bibliograf. 1971 R. 20 nr 7/8 s. 437-438, bibliogr.
852. KRUPIŃSKA-STACHERA Barbara: Mgr Alicja Cierniak (1939-2000). 2000 R. 46 nr 362 s. 123-126, il.
853. TOWNIK Edward: Harvey Cushing jako bibliofil. Szkic w 50. rocznicę zgonu. 1990 R. 36 nr 344 s. 53-59, il., bibliogr.
854. SZAREJKO Piotr: Ludwik Michał Czarkowski – lekarz i bibliotekarz (1855-1928). 1985 R. 31 nr 338 s. 51-53
855. KRUPIŃSKA-STACHERA Barbara: Mgr Zofia z Baciarellich Dreszerowa (1905-1991). 1992 R. 38 nr 346 s. 86-88, il.
856. PIOTROWSKA Jadwiga: Julian Dmitrowicz (1912-1981). 1986 R. 32 nr 339 s. 69-71, il.
857. KAPUŚCIK Janusz: Leon Estreicher – lekarz, społecznik, bibliofil. Rozdział z sagi rodu Estreicherów. 1987 R. 33 nr 340 s. 35-47, il.
858. CIECHOMSKI Wiesław: Wspomnienie o doktorze Ignacym Fijałkowskim [1783-1855]. 1975 R. 24 nr 7/8 s. 339-341, il., bibliogr.
859. PERCZYŃSKA Beata: Prof. dr hab. med. Zbigniew Garnuszeński [1917-1998]. 1999 R. 45 nr 358 s. 127-131, il.

860. SKRZYPCZAK Andrzej: Biblioteka Umiejętności Lekarskich i jej wydawca Polikarp Girsztowt. 1967 R. 16 nr 2 s. 101-121
Polem.: Jachowicz Ryszard: W sprawie wydawnictw „Bibliotek Umiejętności Lekarskich”. Tamże nr 10 s. 801-804
861. PERCZYŃSKA Beata: Jubileusz profesora Bolesława Górnickiego, 1998.06.22, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 123-124
862. PROF[ESOR] dr hab. med. Bolesław Górnicki [1908-1998]. 1999 R. 45 nr 360 s. 157, il.
863. STOCKI Edward: Co pisał Gotfryd Ernest Groddeck (1762-1825) o początkach starogreckiego pismnictwa lekarskiego. 1969 R. 18 nr 5 s. 379-384, bibliogr.
864. [PIGOŃ Edward] E.P., KAPUŚCIK Janusz: Uroczystość odsłonięcia tablicy pamiątkowej ku czci gen. Stefana Grota-Roweckiego, 1997.02.14, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 115-117, il.
865. PRUSZYŃSKA A[gnieszka]: Malarstwo i rysunek Zdzisławy Gutkowskiej, 1997.10.02-11.21, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 108-109, il.
866. ŚLĘŻYŃSKA Anna: Wystawa malarstwa Zdzisławy Gutkowskiej, 1998.03.04-05.20, Słupsk. 1999 R. 45 nr 358 s. 116-117, il.
867. SZKUDAJ Teresa: Tadeusz Habdank Drechsler – malarstwo 1998.12.21-1999.02.26, Warszawa. 1999 R. 45 nr 360 s. 150-151
868. ANNA Maria Herman (1946-1986). 1986 R. 32 nr 339 s. 99
869. KONOPKA Stanisław: Dorpad w listach Stanisława Janikowskiego [1833-1881] Referat wygłoszony podczas posiedzenia Polskiego Towarzystwa Historii Medycyny w Warszawie w dniu 17 marca 1958 r. 1958 R. 7 nr 6 s. 420-423
870. JURKIEWICZ Jerzy: [Przemówienie pożegnalne nad grobem dyrektora GBL Janusza Kapuścika]. 1999 R. 45 nr 361 s. 7-8, il.
871. KWAŚNIEWSKA Irena: [Profesor Janusz Kapuścik 1932-1999]. 1999 R. 45 nr 361 s. 3-4, il.
872. [KWAŚNIEWSKA Irena] I.K.: Polski bibliotekarz roku 2000. [Prof. Janusz Kapuścik]. 2001 R. 47 nr 364 s. 129
873. [PIGOŃ Edward] E.P.: Nominacje profesorskie, 1997.02.13, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 114-115, il.
M.in. prof. dr hab. Janusz Kapuścik
874. [PROFESOR Janusz Kapuścik 1932-1999]. 1999 R. 45 nr 361 s. 2
875. TADEUSIEWICZ Hanna: [Przemówienie pożegnalne nad grobem dyrektora GBL Janusza Kapuścika]. 1999 R. 45 nr 361 s. 5, il.
876. ŻMUDA Ryszard: [Przemówienie pożegnalne nad grobem dyrektora GBL Janusza Kapuścika]. 1999 R. 45 nr 361 s. 6, il.
877. KASZUBSKA Irena: Kazimierz Kardaszewicz [1885-1945], lekarz, bibliotekarz i bibliofil. 1964 R. 13 nr 11/12 s. 801-809, bibliogr.
878. WOŹNIEWSKI Zbigniew: Zapomniana praca. 1957 R. 6 nr 2 s. 65-68
Przyczynek do biografii Franciszka Kijewskiego (1858-1919).
879. [KAPUŚCIK Janusz] J.K., [KUCZYŃSKA Danuta] D.K.: Doktor Irena Komasa (1939-1998). 1999 R. 45 nr 358 s. 133-138, il.
880. BRZEZIŃSKI Tadeusz: Profesor Stanisław Konopka jako historyk medycyny. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 15-21
881. CZERWIŃSKI Czesław: Stanisław Konopka – kolekcjoner i bibliofil. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 35-36
882. DUSIŃSKA Halina: Stanisław Konopka 1896-1982: zarys monografii. Warszawa 1995
Rec.: Ostrowska Teresa. 1995 R. 41 nr 351 s. 123-131; Gębołyś Zdzisław. 1999 R. 45 nr 360 s. 153-156
883. DUSIŃSKA Halina: Stanisław Konopka jako twórca Polskiej Bibliografii Lekarskiej. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 10-14, il.

884. DUSIŃSKA Halina: Stanisław Konopka – założyciel Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1995 R. 41 nr 351 s. 27-32, il.
885. FLECHNER Andrzej, MALCZEWSKI Krzysztof: Działalność Stanisława Konopki na Ujazdowie (1925-1939). 1999 R. 45 nr 356 s. 11-22, bibliogr.
886. GUTT Romuald Wiesław: Profesor dr Stanisław Konopka jako redaktor „Archiwum Historii Medycyny”. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 22-26, il.
887. KAPUŚCIK Janusz: Stanisław Konopka twórca Głównej Biblioteki Lekarskiej. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 3-9, il.
888. KAPUŚCIK Janusz, STAWIECKI Piotr: Stanisław Konopka (1896-1982). Wizerunek biograficzny. 1999 R. 45 nr 358 s. 3-9, bibliogr.
889. LENIAR Zofia: Promocja monografii S. Konopki, 1996.12.11, Rzeszów. 1998 R. 44 nr 357 s. 111-112, il.
890. SMUTEK Katarzyna: Stanisław Konopka jako bibliotekarz Centrum Wyszkołenia Sanitarnego. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 27-34, il.
891. STANISZOWA Zofia: Uroczystość uczczenia pamięci Stanisława Konopki, Rzeszów, 9 listopada 1983 r. 1984 R. 30 nr 336 s. 93-95
892. STEMBROWICZ Wiesław: Profesor Stanisław Konopka, jakim Go znałem. 1999 R. 45 nr 358 s. 37-46
893. SZCZERBAKOWSKA Maria: Sesja naukowa z okazji 90. rocznicy urodzin prof. dr Stanisława Konopki, Warszawa, 17 grudnia 1986 r. 1986 R. 32 nr 339 s. 83-94
894. WAGNER Marek: Stanisław Konopka jako historyk wojskowej służby zdrowia. 1999 R. 45 nr 358 s. 23-35, bibliogr.
895. DUSIŃSKA Halina: Jadwiga Konopkowska (1903-1995). 1995 R. 41 nr 351 s. 133-135, il.
896. KASZUBSKA Irena: Stanisław Kościński i jego słownik. 1958 R. 7 nr 12 s. 929-933, bibliogr.
W związku z 75 rocznicą zgonu
897. [SMYK Lucyna]: Dr Stanisław Kowalczyk (1898-1994). 1995 R. 41 nr 350 s. 100-111, il.
898. BOGACKA Wanda: Dar dr Antoniego Kuglera. 1973 R. 22 nr 8/9 s. 334
Zbiory specjalne GBL w sierpniu 1972 r. wzbogaciły się o unikalną kolekcję aparatów i przyrządów ortopedycznych
899. PRUSZYŃSKA A[gnieszka]: 50 lat fotografii portretowej Andrzeja Kurnatowskiego, 1998.01.08-02.06, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 114
900. KRAKOWIECKA Ludmiła: Maciej z Miechowa : lekarz i uczony Odrodzenia Warszawa 1956
Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1957 R. 6 nr 4 s. 205-206
901. DEMEL Maciej: Wysoko jak król ygmunt: życie i dzieło dra Stanisława Markiewicza Warszawa 1977
Rec.: Kielanowski Tadeusz. 1977 R. 26 nr 9/10 s. 541-542
902. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Nagroda dla polskiego bibliotekarza, 1997.05.15, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 124
Ustanowienie nagrody przez Hannę March [Greene] (East European Project)
903. BARTNICKA Barbara: Władysław Matlakowski jako dialektolog. 1996 R. 42 nr 353 s. 97-105
904. BŁASZCZYK-ŻUROWSKA Hanna: Władysław Matlakowski badacz podhalańskiego budownictwa i sztuki ludowej. 1996 R. 42 nr 353 s. 85-95, il.
905. BOJCZUK Hanna: Władysław Matlakowski członek czynny Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego w latach 1880-1890. 1996 R. 42 nr 353 s. 107-111, il.
906. DUSIŃSKA Halina: Stulecie śmierci Władysława Matlakowskiego (1850-1895), 1995.12.12, Warszawa. 1996 R. 42 nr 354 s. 138-139
907. DUSIŃSKA Halina: Wystawa „Władysław Matlakowski”, 1996.03.01-03.31, Zakopane. 1998 R. 44 nr 357 s. 103

908. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Sesja naukowa poświęcona W. Matlakowskiemu, 1996.03.09, Zakopane. 1998 R. 44 nr 357 s. 103
909. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Wystawa „Władysław Matlakowski”, 1996.05.13-06.30, Warka. 1998 R. 44 nr 357 s. 106
910. KAPUŚCIK Janusz: Władysław Matlakowski lekarz – pisarz – uczonec. 1996 R. 42 nr 353 s. 61-69, il.
911. KAPUŚCIK Janusz: Władysław Matlakowski w służbie Asklepiosa. 1993 R. 39 nr 347 s. 43-62, bibliogr.
912. ŁOSSOWSKA Irena: Władysław Matlakowski pisarz, człowiek i humanista. 1996 R. 42 nr 353 s. 77-84, il.
913. NOSZCZYK Wojciech: Władysław Matlakowski – chirurg. 1996 R. 42 nr 353 s. 71-76, il.
914. WŁADYSŁAW Matlakowski (1850-1895): źródła do biografii i bibliografia / wyd. i oprac. Janusz Kapuścik. Warszawa 1991; Władysław Matlakowski: wspomnienia z życia przeszłego i teraźniejszego (1850-1895)/ z rękopisu do druku przygot. koment. opatrzył Janusz Kapuścik. Warszawa 1991
Rec.: Jopkiewicz Andrzej. 1993 R. 39 nr 348 s. 121-130, il.
915. SZKRZYPCZAK Andrzej: Wawrzyniec Mitzler de Kolof – lekarz, redaktor i wydawca naukowy. 1970 R. 19 nr 1 s. 1-10
Działalność w Polsce w latach 1743-1768
916. MIŁKOWSKA Narcyza, WIĘCEK-PALMOWSKA Małgorzata: Jan Muszyński (1884-1957) – naukowiec, społecznik i bibliofil. Spojrzenie na rękopiśmienne dedykacje w księgozbiorze profesora. 2002 R. 48 nr 366 s. 57-69, il., bibliogr.
917. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Skalpel i ekslibris. Wystawa: Kazimierz Nekanda-Trepka (1918-1988) życie i twórczość, 1998.10.20-12.12, Warszawa. 1999 R. 45 nr 360 s. 144-145
918. SMUTEK Katarzyna: Dr Brunon Neuman (1894-1987). 1988 R. 34 nr 341/342 s. 127-129, il.
919. SMUTEK Katarzyna: Ustanowienie Fundacji im. dra Brunona Neumana, 1989.02.17. 1990 R. 36 nr 344 s. 103-104
920. [SOBCZAK Mirosława] M.S.: Stypendium im. dr Brunona Neumana. 1995 R. 41 nr 350 s. 106-107
Ustanowione przez córkę Annę, otrzymał dr Edward Pigoń
921. [NOWAKOWSKI Bogumił] B.N.: Nagroda im. Adama Mickiewicza dla bibliotekarza polskiego, 1998.05.16 [przyznana Andrzejowi Paluchowskiemu]. 1999 R. 45 nr 358 s. 117-118
922. KWAŚNIEWSKA Irena: J. E. Peszke – historiograf TLW i bibliotekarz. 1996 R. 42 nr 353 s. 51-59, il., bibliogr.
923. KWAŚNIEWSKA Irena: Józef Emilian Peszke (1845-1916). 1993 R. 39 nr 347 s. 63-74, il., bibliogr.
924. KWAŚNIEWSKA Irena: Lekarz, historyk medycyny i bibliotekarz oraz poeta i miniaturzysta dawnej Warszawy (w sześćdziesiąt rocznicę zgonu dr med. Józefa Peszke). 1978 R. 27 nr 5/6 s. 302-309
925. ŻMUDA Ryszard: Jadwiga Piotrowska. 1991 R. 37 nr 345 s. 97-102, il.
926. MURCZYŃSKI Czesław, SYPNIEWSKA Maria: Wilhelm Konrad Roentgen: dzieje wielkiego odkrycia. Warszawa 1957
Rec.: Rosnowska Bogna 1957 R. 6 nr 12 s. 790-791
927. DUSIŃSKA Halina: Łowicki Judym, 1998.05.08, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 117
Lek. Stanisław Rotstad
928. DUSIŃSKA Halina: Stulecie urodzin dr S. Rotstada, 1995.12.02, Łowicz. 1996 R. 42 nr 354 s. 132
929. RUDOWSKI Witold Janusz: Spowiedź chirurga / red. Edward Towpik. Warszawa 2001
Rec.: Gaertner Henryk. 2002 R. 48 nr 366 s. 151-152

930. ZAORSKA Barbara: Listy Juliusza Słowackiego do dr A. Hłuszniewicza. Przyczynek do ostatnich dni poety. 1995 R. 41 nr 350 s. 59-78, il., bibliogr.
931. TADEUSIEWICZ Hanna: Przeclaw Smolik – lekarz i bibliofil. Wspomnienie w 50-lecie śmierci. 1999 R. 45 nr 358 s. 63-68, bibliogr.
932. JANUSZ Supniewski w 100-lecie urodzin/ red. Ryszard Gryglewski, Zofia Michalska, Wojciech Uracz. Kraków 2000
Rec.: Gaertner Henryk. 2001 R. 47 nr 364 s. 145-146
933. PĘDZIWIATR Maria: Mirosława Szajna (1946-1988). 1989 R. 35 nr 343 s. 151, il.
934. SZARECKI Bolesław: Życiorys gen. Bolesława Szareckiego (do roku 1919). Wyd. Wiesław Stembrowicz. 1998 R. 44 nr 357 s. 89-98, il.
935. NIEDOJADŁO Elżbieta: Mgr Władysław Szot i jego zaśluzeni współpracownicy. 1999 R. 45 nr 358 s. 69-73
936. JANOWICZ Eugeniusz: Władysław Szumowski (1875-1954) lekarz, filozof, historyk medycyny, profesor UJ, bibliofil. 1979 R. 28 nr 2 s. 102-118, bibliogr.
937. PUZIO Alfred: Franciszek Szymiczek – zasłużony bibliotekarz i działacz społeczno-polityczny (1911-1987). 1990 R. 36 nr 344 s. 45-52, bibliogr.
938. TARNOWSKI Stanisław: Jan Śniadecki i Józef Majer. Rozmowa zmarłych. (Naśladowanie Krasickiego). 1969 R. 18 nr 1 s. 3-8
939. TADEUSIEWICZ Hanna: Profesor Bolesław Świdorski. 1988 R. 34 nr 341/342 s. 43-57, il.
940. MACKIEWICZ Joanna: Leszek Tomaszewski – w pierwszą rocznicę śmierci, 1998.02.17, Warszawa. 1999 R. 45 nr 358 s. 115
941. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Władysław Traczyk – pejzaże, 1997.06.02-7.14, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 129-130
942. ŚLĘŻYŃSKA Anna: Wystawa prac malarskich profesora Władysława Traczyka, 1997.11.38-1998.02.15, Słupsk. 1999 R. 45 nr 358 s. 114
943. ŻMUDA Ryszard: Dr Irena Treichel (1918-1987). 1988 R. 34 nr 341/342 s. 130-132, il.
944. [NOWAKOWSKI Bogumił] B.N.: Nominacja dyrektora GBL, 2000.07.03, Warszawa. [Dr Aleksander Tulczyński]. 2001 R. 47 nr 364 s. 132
945. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Pomocnicza Służba Kobiet w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie. Karola Uniechowska (1904-1955). 1999 R. 45 nr 360 s. 93-104, il., bibliogr.
946. HOWORKA B[olesław], PIOTROWICZ A[niela], TOBOLEWSKA R[egina]: Mgr Jan Waliński (1911-1983). 1987 R. 33 nr 340 s. 67-70, portr.
947. SKRZYPCZAK Andrzej: Profesor Franciszek Walter jako bibliofil. 1969 R. 18 nr 3 s. 189-195
948. STOCKI Edward: Jan Wels, lekarz, bibliofil i florysta XV wieku. 1970 R. 19 nr 9 s. 601-608, bibliogr.
949. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Historia jednej przyjaźni. [Prof. Stefan Wesołowski]. 1999 R. 45 nr 360 s. 143-144, il.
950. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Jubileusz prof. dr Stefana Wesołowskiego, 1997.04.02, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 118-119, il.
951. PRUSZYŃSKA Agnieszka: Profesor Stefan Wesołowski – nie tylko urolog, 1997.04.02-25, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 119-120
952. KAPUŚCIK Janusz: Feliks Teodor Widy-Wirski (1907-1982). 1983 R. 29 nr 335 s. 2-6, il.
953. DUSIŃSKA Halina: Wolffiana, 1999.05.25, Warszawa. 2000 R. 46 nr 362 s. 111
954. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: „Wolfana”, 1997.05.22, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 125, il.

955. [KWAŚNIEWSKA Irena] I.K.: *Wolffiana* 2000.06.01, Warszawa. 2001 R. 47 nr 364 s. 131-132

956. STEMBROWICZ Wiesław: August Ferdinand Wolff (1768-1846). 1999 R. 45 nr 358 s. 59-61, il.

957. [DUSIŃSKA Halina] H.D.: Prof. Leszek Woźniak – wystawa karykatur, 1996.09.17-10.18, Warszawa. 1998 R. 44 nr 357 s. 108

958. KAPUŚCIK Janusz: Doktor Stanisław Zaborowski lekarz – pisarz – społecznik (1864-1939). 1996 R. 42 nr 353 s. 39-49, il.

959. SOBOLEWSKA Jolanta: Działalność dr Tadeusza Zakrzewskiego na rzecz słupskiej służby zdrowia. 1993 R. 39 nr 348 s. 97-99, il.

960. JANOWICZ Eugeniusz: Prof. dr med. Ludwik Zembrzusi [1871-1962] – chirurg, historyk medycyny i bibliotekarz medyczny. 1995 R. 41 nr 350 s. 95-101, bibliogr.

961. KASZUBSKA Irena: Działalność naukowo-lekarska Tadeusza Żeleńskiego. (W związku z 25 rocznicą jego zgonu). 1966 R. 15 nr 10 s. 815-822, bibliogr.

962. LATAWIEC Piotr: Nowy dyrektor Biblioteki Głównej AM w Łodzi [dr Ryszard Żmuda]. 1992 R. 38 nr 346 s. 71

INDEKS

A.P. zob. Piotrowicz Aniela
A.P. zob. Pruszyńska Anna
A.T. zob. Tulczyński Aleksander
Adams Scott 739
Adynowski Tadeusz 233
A l a b a m a 270
Aleksandrowska Zofia 800, 830
Aleksy z Piemontu 774
Alkiewicz Jan 9
Andres J. 381
Andrulewicz Maria 57
Archiwum Historii Medycyny 886
Arcimowicz Barbara, red. 47
Arcimowicz S., red. 46
Arct Zbysław 794

B.H. zob. Howorka Bolesław
Błaszczuk-Żurowska Hanna 904
Bączkiewicz Jan 803
Bąk Władysław 831
Babiński Józef 795
Babik Wiesław 301
Baciewicz Jan 766
Baciarelli-Dereszowa Zofia 855
Baggaley Richard 234
Bakunina Katarzyna 822, 823
Balcerzak Andrzej 302
Bandurski Albin 409

Baniewicz Napoleon 434, 435
Barg Leszek 58, 423, 452, 498, 678, 833
Bartnicka Barbara 903
B e ł c h a t ó w 653
Bechterev Vladimir Michajlovic 803
Beck Henryk 832
Beczkwicz A. tł. 262
Bela Zbigniew, wyd. 774
B e o g a r d 758
Beránková Naděžda 106
B e r l i n 112, 233, 247, 298
B e t h e s d a 133, 748, 750
Bezpieczeństwo i Higiena Pracy 19
B i a ł o r u ś 745
B i a ł y s t o k 163, 178, 318, 457, 693-695
Bibliofile 801, 814, 853, 881, 916, 931, 947, 948
Bibliografie 1-38; - dziedzin i zagadnień 9-31; - międzynarodowe 5; - osobowe 32-38; - zespołów osobowych 32-36; - poszczególnych osób 37, 38, 914; - zawartości czasopism 6
Bibliografowie 69
Bibliologia 203-228, 467, 794
Bibliometria 33, 75, 215
Biblioteka Umiejętności Lekarskich 860
Bibliotekarze 69, 229-232
Biblioteki 65, 77, 498-771; - instytutowe 735, 736; - uczelniane 678-734; - szpitalne 398, 737, 738; - zagraniczne 111, 118, 271, 275, 709,

- 739-758; zob. też Główna Biblioteka Lekarska;
inne biblioteki 124, 136, 759-764; - zob. też
księgozbiory prywatne
- Bibliotekoznawstwo 229-232
- Biblioterapia 207-209, 216-223, 224
- Bieńkuńska Maria, tl. 748
- Biegański Władysław 491, 578, 795, 834-844
- Bielawska Paulina 235
- Bieleń Mieczysław 797
- Bielsko - Biała 659
- Biernacka Jolanta 652
- Biernacka Zofia 795
- Bilewicz Paweł 344
- Bilińska Maria 845
- Biografie 794-962; - zespołów osobowych
794-829; - poszczególnych osób 830-962
- BIOSIS 348
- Birska Renata 502, 503
- Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego* 86
- Biuletyn Główniej Biblioteki Lekarskiej* 6, 84, 85
- Bleuler Eugeniusz 795
- Bloch Artur 424, 483
- Bocheński Adam 10, 101, 679
- Bogacka Wanda 568, 569, 898
- Boguska Ewa 499
- Bogusz Józef 846
- Bohatkiewicz Elżbieta 705
- Bojczuk Hanna 144, 847, 905
- Bonifratrzy 417
- Borecka Irena 224
- Borejko Juliusz 102
- Borowiecki Jerzy Krzysztof, tl. 116, 123, 125,
140, 270, 327, 741, 743, 745, 749, 753, 754,
756
- Borzęcki Kazimierz 484
- Botanika 416
- Bralczyk Jerzy 59
- Bra t y s ł a w a 263
- Braun-Gorgon Traute 236
- Brodziak Andrzej 436
- Bronowicz Anna 848
- Brudzyńska Salomea 437
- B r u k s e ł a 195
- Brzeziński Tadeusz 800, rec. 462
- Brzostowicz Janina 367, 425, 438, 439, 720
- B u ł g a r i a 123
- B u d a p e s z t 255, 267
- Budek Dagmara 727, 729
- Budzińska-Tylicka Justyna 151
- Bugalska Barbara 500
- Buie Louis A. 377
- Bujwid Odo 795
- B u k a r e s z t 523
- Busse-Turczyńska Ewa 237, 238, 303, 304, 501-
503, 711, 712, 740
- B y d g o s z c z 317, 520, 668, 669, 696, 697
- B y s t r e 578
- C a n n e s 110
- Casiński Władysław 849
- Cd-Rom 249, 296, 311, 317
- Celiński Józef 795
- Celma-Panek Jerzy 775
- Centralna Biblioteka Medyczna w Kolonii 111
- Centralny Katalog Czasopism Zagranicznych
54, 55
- Centrum Informacji Medycznej 123
- Centrum Wyszukowania Sanitarnego 890
- Chałubiński Tytus 850
- Chavez Ignacio 354
- Chelchowski Kazimierz 803
- Cheselden William 478
- C h i c a g o 94
- C h i n y 134
- Chirurgia 409, 913, 929, 960
- Choulant Jan Ludik 851
- Chrobak Ewa 305, 453
- Chutkowska A., oprac. 36
- Chwała B. 36
- Chyla Maria 155
- C i e c h a n o w i e c 177
- Ciechomski Andrzej 819
- Ciechomski Wiesław 858
- C i e p l i c e 770
- C i e p l i c e Ś l ą s k i e 221
- Cierniak Alicja 852
- C i e s z y n 417, 447
- Ciffra Józef 263
- C l e v e l a n d 115
- C o i m b r a 200
- Current List Of Medical Literature 87
- Cushing Harvey 853
- C z ę s t o c h o w a 161, 655, 656, 834, 844
- Czajka Jadwiga 796
- Czajkowski Franciszek 203
- Czarkowski Ludwik Michał 854

- Czarnecka Agnieszka 504
 Czasopisma 5, 53-55, 62, 67, 57-100, 154, 274, 846, 886
 C z e c h o s ł o w a c j a 8, 120, 131, 281
 Czechow Antoni 796
 C z e c h y 106, 108, 126, 191, 256, 637, 753
 Czerwiński Czesław 881
 Czerwiakowski Ignacy Rafał 803
 Czyżewska Janina 107
 Czyżewski Kazimierz 107

D.K. zob. Kuczyńska Danuta
 Dąbrowski Tadeusz 108, 570
 Danysz Andrzej, red. 411
 Dawidowicz A., red. 462
 Dega Wiktor 203
 Dell'osso Giuseppe 122
 Dembowska Maria 239
 Demel Maciej 901
 Deontologia Lekarska 117, 138, 377-388, 450, 459
 Dermatologia 9, 366
 Deurenberg Rikie 109
 Dewhurst David 306
 Dewjatowa Irina 741
 Dialektolodzy 903
 Dierżanowski Bolesław 803
 Dmitrowicz Julian 856
 Dobrzyńska-Lankosz Ewa 240
 Doktoraty 40-47, 50, 56, 314, 346
 Dokumenty elektroniczne 2
 Domanowska Zofia 98, 389, 505, 571, 742, 275, rec. 26
 D o r p a d 869
 Douglas Carl D. 757
 Drechsler Tadeusz Habdank 867
 Drożyńska Joanna 11
 Drogosz Jacek 157, 204, 392, 506, 507, 572-574
 DRUGDOC 283
 Drusik-Jach Bożena 709
 Drygas Aleksander 60, 390
 Dubynina Elena J. 241
 Dudek Dagmara 728
 Dusińska Halina 12, 37, 39, 61, 145, 146, 307, 465, 575-579, 706, 759, 834, 835, 882-884, 895, 902, 906-909, 927, 928, 953, 954, 957, red. 26
 Dutkiewicz Krystyna 75
 Dworzaczek Karol 816

 Dyczek Piotr 776
 Dydaktyka 452-464
 Dyscypliny naukowe 203-433
 Dziechciowski Tadeusz 13, rec. 97
 Dzierżanowski Roman 489
 Dzierżykraj-Rogalski Tadeusz 22, 40, rec. 21, 24

E.C. zob. Chrobak Ewa
 E.J. zob. Janowicz Eugeniusz
 E.P. zob. Pigoń Edward
 EAHIL 151, 153, 191
 Ekslibrisy 210, 218, 220, 917
 E l b l a g 217, 662
 Elektroterapia 213
 ERA 345
 ERL 72, 245
 Estreicher Karol 20, 528
 Estreicher Leon 857
 Etyka 377-381, 433
 Euro Trans Med 337
 E u r o p a 14, 121, 186, 198, 200;
 Ś r o d k o w a 429; W s c h o d n i a 428
 Eutanazja 122
Excerpta Medica 264, 266, 282, 283
 EXPERTUS 32-34

 Farmacja 60, 418, 419, 462
 Farmakologia 347, 411
 Fijałkowski Ignacy 858
 F i l a d e l f i a 742
 Filar Zbigniew 204, 369, 730, 777, 798, rec. 482
 Filmy 110, 438, 456
 Flechner Andrzej 885
 Fortney Lynn M. 743
 Forum 185, 186
 Fotografie 899
 F r a n c j a 117, 141, 562
 Francuskie Centrum Badań Naukowych 141
 Frejer Jan Karol 803
 FRIS 319
 Froben Friedrich W. 308
 Fryzowska-Chrobot Iwona 14
 Fukowska Anna 158, 242
 Fundacje 919

 Gaertner Henryk 355, rec. 103, 156, 179, 360, 381, 397, 403, 411, 412, 417, 424, 461, 483, 493, 494, 496, 774, 776, 786, 929, 932

- Gałęzowski Ksawery 795
 Garnuszewski Zbigniew 859
 Gawronowa Jolanta 19
 Gawrychowski Jacek 836
 Gawrychowski Stanisław 836
 Gąsiorowski Ludwik 795
 G d a ñ s k 10, 159, 268, 379, 514, 534
 G e t y n g a 111, 118
 Gębołyś Zdzisław, rec. 882
 Gibiński Kornel 41
 Gilewski Karol 795
 Girsztowt Polikarp 819, 860
 G l i w i c e 292
 Gluziński Lesław 803
 Głębocki Jacek 32-34, 62
 Głowacki Witold Włodzimierz, rec. 419
 Główna Biblioteka Lekarska 73, 79, 80, 294,
 421, 568-677, 797, 800, 810, 814, 815, 818, 827,
 829, 831, 832, 884, 887, 898, 944;
 -Oddziały GBL 652-677
 Goździcki Wacław 803
 Gołębiewska Danuta 159
 Gołębiowski Rudolf 490
 Gondek Wiesława 744
 Gorelova Evgenija 745
 G o r z ó w W i e l k o p o l s k i 652
 Górnicki Bolesław 393, 861, 862
 Górski Marian 440
 Gródczyńska Halina 653
 Griepke Gertraud 309
 Grochowski Paweł 310
 Grodecki Gotfryd Ernest 863
 Grodzka Danuta 15, 16, 580, 581
 Groer Franciszek 466
 Gromadzińska Krystyna 778
 Grot-Rowecki Stefan 864
 Grylewski Ryszard 932
 Grzędzielewska Ewa 1, 63, 111, 198, 269, 311,
 508, 721
 Gudra Jolanta 187
 Gutkowska Zdzisława 865, 866
 Gutt Romuald Wiesław 42, 370, 454, 455, 886,
 rec. 410
 Guzek Jan Wojciech 779

 H.D. zob. Dusińska Halina
 Hłuszniewicz A. 930
 Habilitacje 40-47, 50, 56, 314, 346

 Hahn Andre 746
 Hajduk Roma 2, 725, 726
 Hanecki Michał oprac. 113
 Hanke Hanna 368
 H a n o w e r 111
 Haremza Maria 1
 Harvey William 795
 Hatfield 127
 H a w a n a 273
 H e i d e l b e r g 118
 Heintsch Paweł 808
 H e l s i n k i 450
Hematologica 88
 Henkle Herman H. 206
 Herman Anna Maria 868
 Heyden Karen 112
 Hipokrates 489
 Hirszfild Ludwik 578
 Historia medycyny 69, 409-422
 Hofmokl Tomasz 243
 H o l a n d i a 109, 114, 142
 Hollender Henryk 509
 Hora Zbigniew 203, 207
 Hornowski Józef 160, 394
 Hottinger Adolf 113
 Howorka Bolesław 62, 114, 203, 208, 426-428,
 510-516, 582, 583, 680, 681, 946
 Hoyer Henryk 795

 I.K. zob. Komasa Irena
 I.K. zob. Kwaśniewska Irena
 ICM 310
 IFLA 778
 Ikonografia 414
 Indeksowanie 31
Index Bibliographic 244
Index Catalogue 246
Index Medicus 451
 Infomed 235
 Informacja naukowa 175, 233-300
 Informatyka 192, 301-353
 Institute For Scientific Information 284
 Instrukcja katalogowania 52
 Instytut Informacji Medycznej 134
 Instytut Medycyny Pracy 259
 Internet 32, 78, 265, 302, 327, 331, 334, 335, 338
 Iwaszkiewicz Jerzy 245
 I z r a e l 107, 113

- Jütte Robert 412
- J.D.** zob. Drogosz Jacek
- J.K.** zob. Kapuścik Janusz
- Jabłoński Stanley 246
- Jachimczak Krzysztof, tł. 412
- Jachimowicz-Janaszek Anna 17, 64, 65, 247, 312, 799
- Jachowicz Ryszard 860
- J a c h r a n k a** 291
- Jaczewski Julian Wincenty 820
- Jagodzińska Barbara, rec. 19
- Jan III Sobieski, król 765
- Janikowski Andrzej 816
- Janikowski Stanisław 760, 869
- Jankiewicz Andrzej, rec. 37
- Jankowerny Danuta 584
- Janowicz Eugeniusz 209, 248, 441, 517-520, 585, 586, 654, 800, 936, 960
- Janowska Maria 429, 430, 521
- Jarnot Walter 522
- J a r o c i n** 332
- Jaroszewski Zdzisław 395
- Jasińska Zofia 18, 91, 147, 713, 837, 845, oprac. 92
- Jasiński Piotr, red. 403
- Jaskólska Katarzyna 704
- Jastrzębska Elżbieta 161, 655, 656
- J a s t r z ę b i e Z d r ó j** 175, 185
- Jawdyński Franciszek 819
- Jaworowski Roman Aleksander 820
- Jaworska Danuta 728
- Jazdon Artur 467, 682
- Jeśman Czesław 327
- Jeżewska Helena 523, 587
- Jenner-Utrat Krystyna 705
- Jeszke Jaromir 203
- Jezuici 136
- Jonecko Antoni 210
- Jopkiewicz Andrzej, rec. 914
- Jordan Henryk 795
- Journal De Medecine De Nantes 89
- J u g o s ł a w i a** 65
- Jurkiewicz Jerzy 148, 870
- K.S.** zob. Sarosiek Krystyna
- Kacprzak Marcin 356, 442
- Kaczmarek Elżbieta 718
- Kaczmarek Jan 249, 313
- Kaczmarek Piotr 261
- Kaczyńska Jadwiga 588
- Kalendaria 173
- Kapuścik Janusz 4, 38, 149, 229, 589, 590, 780, 801, 838, 857, 864, 870-876, 879, 887, 888, 910, 911, 952, 958, rec. 794; wyd. 914
- Kapusto-Lachowicz Barbara 657
- Karasek Michał 683
- Kardaszewicz Kazimierz 877
- Kardiologia 474
- Karwowski Adam 803
- Karykatury 957
- Kaszelowicz Piotr 524
- Kaszubska Irena 591, 592, 810, 877, 896, 961
- Katalogi 39-56, 840; - książek 49; - rozpraw doktorskich i habilitacyjnych 40-47, 50, 56, 314; - starodruków 48
- Katalogowanie 52, 302
- Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Łódzkiego 280
- Katedra Radiologii 102
- K a t o w i c e** 187, 305, 660, 661, 663, 700-704; **B o g u c i c e** 397
- Kazakina Raisa 116
- Kaznowska Jolanta 593
- Kefauver David F. 757
- Kielanowski Tadeusz 117, 371, 378, 379, 488, rec. 23, 484, 488, 804, 900, 901, tł. 138, 382-385, 387, 450
- K i e l c e** 658, 800
- Kijewski Franciszek 803, 878
- K i r g i z j a** 741
- Kleinrok Maria 250
- Klimczak Maciej 573
- Klimesch Reiner 250, 251
- Klinika Radioterapii 102
- Kłossowska Małgorzata 19
- Knap Narcyz 315, 343
- Koźmiński Stanisław 802, 896
- Kobyłecka Elżbieta 250
- Koczela Olga 707
- Kohman Danuta 658, 800
- Kojder-Odrzywołek Grażyna 659
- Kokoszka Józef 525
- Kolbuszewska Krystyna 684
- Kolegium Medycyny Laboratoryjnej 105
- Kolendo Jerzy 776

- K o l o n i a 111, 193, 198
 Komasara Irena, 847, 879
 Komorowska Wiesława L. 526
 Komputeryzacja 115, 125, 301-353
 Konferencje 158, 159, 166, 167, 169, 170, 173,
 177, 180, 187, 188, 193, 195, 198-200, 202,
 209, 238, 276, 353
 Kongresy 108, 156, 161, 168, 189, 192, 194,
 201, 446, 447
 Konieczna Jadwiga 211
 Konopka Stanisław 5, 20, 21-24, 49, 50, 69-71,
 83, 94, 99, 162, 229, 244, 357, 372, 413,
 414, 468-471, 486, 487, 527-529, 596-598,
 747, 760, 772, 781, 795, 802, 804, 831, 869,
 880-894; rec. 9, 481, 817
 Konopkova Jadwiga 895
 Kopczyński Stanisław 802
 Kopycka Alicja red. 26
 Korfel Ireneusz 709
 Korzon Danuta 530, 660, 661
 Kosiński Julian 819
 Kosiaty Jarosław 316
 Kosik Teresa 696
 Kossakowski St. 789
 Koszarowski Tadeusz 373
 Kot Anna 499
 Kotecki Andrzej 203
 Kowalczyk S., oprac. 36
 Kowalczyk Stanisław 685, 714, 761, 897
 Kowarzyk Hugon 443
 Kozakiewicz Witold 531
 Koziara Andrzej 762
 Kozicka Halina 57
 Kozierkiewicz Adam 358
 Król Anna 20, tł. 746
 K r a k ó w 90, 161, 168, 238, 317, 458, 461, 707-
 709, 773, 813
 Krakowiecka Ludmiła 900
Krakowski Przegląd Ginekologiczno-Położniczy
 90
 Krasicki 938
 Krawczyńska-Janiak Maria 75
 Kronika Akademii Medycznej w Lublinie 91, 92
 K r o s n o N . W i s ł o k i e m 578
 Krotkiewska Lidia, red. 432
 Krupińska-Stachera Barbara 686, 852, 855
 K r y n i c a 165
 Krysiak Ewa 317
 Krzemińska Wanda 488
 Krzyżaniak Piotr 72, 252, 253, 269, 722-724
 Krzyk Alicja 705
 Księgozbiory prywatne 206, 765-771, 838
 Kształcenie 182
 Kuźmiński Dariusz 75, 254-257, 307, 319-322,
 536, 599, 600, 272; red. 26
 Kuźnik Zdzisław 119
 Kubala Krystyna 163
 Kubiak Monika 697
 Kucharski Piotr 230, 532
 Kuczyńska Danuta 118, 318, 380, 533, 534, 879
 Kugler Antoni 898
 Kulesza Jan 803
 Kulturoterapia 226, 227, 791
 Kupis Agnieszka 717
 Kurnatowski Andrzej 899
 Kurpeta Mirosława 74, 535
 Kwaśniewska Irena 6, 51, 52, 76, 77, 120, 190,
 191, 231, 396, 415, 444, 537, 538, 601-604,
 763, 800, 871, 872, 922-924, 955
 L.S. 605
 L a h n , rz. 497
 Lange und Springer 112
 Langner Mildred Crowe 748
 Lasocka Maria 606, tł. 354
 Latawiec Piotr 962
 Laval Józefa de 539
 Lech Marian J. 766
 Lekarze 136, 152, 184, 206, 218, 220, 367-376,
 415, 419, 470, 471, 473, 479, 485, 489,
 491, 795, 796, 801-808, 811, 816, 817, 819-
 821, 824, 826, 850, 851, 856-859, 877, 900,
 910, 915, 924, 936, 958
 Leniar Zofia 889
 Leszczyński Zdzisław 121, 359, 416
 Lipińska Melania 803
 L i s s e 114
 L i t w a 754
 L o n d o n 192, 271, 320, 744, 781
 Lore Cosimo 122
 Lubelskie Towarzystwo Lekarskie 147
 L u b l i n 36, 91, 92, 147, 149, 180, 303, 710-716
 Luijendijk Wim 258
 L u x e m b u r g 201
 Łążyński Marian 804

- Ł ó d ź 81, 155, 156, 211, 212, 254, 259, 296, 327, 531, 717-719, 763, 824
 Łaźnie 213
 Ł a ń c u t 213
 Łanendziński Franciszek, rec. 445
 Łobozek Marcin Maksymilian 397, 417
 Łobzowski Witold, rec. 391
 Ł o p u s z n a 538
 Łossowska Irena 782, 912
 Ł o t w a 116
 Ł o w i c z 927, 928
 Łoziński Jerzy, tł. 424, 483
 Łukasiewicz Grażyna 323
- M.M.** 540
 Móraski Karol 400
 Méthée De La Touche Jan Klaudiusz 821
 Maciej z Miechowa 900
 Mackiewicz Joanna 150, 164, 608, 805-808, 940
 Madge Bruce 749
 Magdoń Marzanna 360
 Majer Józef 802, 938
 Majzner Maria 212
 Malarczyk Irena 456
 Malarstwo 865, 867, 941, 942
 Malczewska Barbara 259
 Malczewski Krzysztof 885
 Malecki Jerzy 15, 16
 Malinowski Mikołaj 803
 Manuila A. 783
 March Hanna 902
 Marcin z Urzędowa 416
 Marcinkowski Tadeusz 363, 364, 472
 Markiewicz Antoni 398, 737, 810
 Markiewicz Stanisław 901
 Markowski Józef 803
 Markowski Władysław 399
 Martin-Laging Dagmar 260
 Martini Paolo 122
 Martyrologia 806
 Masłowski Jan 7, 846
 Matlakowski Władysław 816, 903-914
 Matusiak Marek 81, 261, 325-327, 718
 Matysiak W. 335
 Mauer-Górska Barbara 192, 193
 Mazurkiewicz Jan 795
 Mcsean Tony 328
 Medale 793
- MEDINFORM 241, 247, 254-257, 273, 277, 297-300, 307, 312, 321
 MEDLARS 246, 286, 350, 451
 MEDLINE 252, 286
 MEDPERIODYK 267
 Medycyna 5, 354-362; - laboratoryjna 105; - przemysłowa 121, 359
 Medyczna służba informacyjna 116
 Medyko-Chirurgiczna Akademia 101
 Meissner Roman K., red. 103
 MeSH 287, 299
 Metodologia pracy naukowej 434-451
 Miłkowska Narcyza 916
 M i ę d z e s z y n 183
 Międzynarodowe Stowarzyszenie Filmu Naukowego 108
 Międzynarodowe Targi Książki 126, 204
 Międzynarodowy Festiwal Filmów Medycznych 110
 Miętkowski E., red. 97
 Mianownictwo 363-366
 Michałowski Jerzy 541, 850, oprac. 48
 Michajłow A. 262
 Michalska Ewa 25
 Michalska Zofia 932
 Michalska-Pokrzywnicka Wanda 8
 Mickiewicz Adam 921
 MICROMEDEX 322
 M i e c h ó w 900
 Mierzejewski Jan 803
 Miga Ewa 698
 Milanowska Kazimiera 784
 Ministerstwo Zdrowia Czeskiej Republiki Socjalistycznej 106
 Misiewicz Zygmunt 165
 Mitzler de Kolof Wawrzyniec 821, 915
 M o n a c h i u m 189
 M o n g o l i a 119
 Morawska Alicja 128
 Morawski Tomasz 579, 609, 610
 M o s k w a 128, 135, 202, 297, 299
 Murczyński Czesław 926
 Muszyński Jan 916
 Mutałow Christo 123
 Muzea 772, 773
- N a ł ę c z ó w** 180
 Nagrody 921

- Narady 163, 171, 176, 233, 247, 257, 297, 299
 Nasierowski Tadeusz 401
 NASK 243
 Nauczanie 130
 Nauki medyczne 125
 Naukowa informacja medyczna 140, 141, 202
 Nekanda-Trepka Kazimierz 917
 NESLI 132
 NETPRINTS 345
 Neuman Brunon 87, 104, 124, 264, 374, 738, 751, 810, 918, 919, 750, rec. 783, tł. 246, 306, 451, 739, 750, 757
 Nicole-Genty Genevieve 767
 Niedźwiedzka Barbara 232
 Niedojadło Elżbieta 935
 Nielubowicz Jan 611
 Niemcy 111, 118, 197; - N R D 124, 137, 247, 281; - R F N 143
 Nightingale Florencja 822, 823
 Nijmegen 109
 Noga Krzysztof 330
 Noskal Adam 78
 Noszczyk Wojciech 913
 Nova 776
 Nowacki Gerard 105
 Nowak Grzegorz 331
 Nowakowski Bogumił 166, 167, 542, 543, 612-616, 921, 944
 Nyga Krystyna 265
- O.O.** 540
 Ośrodki naukowe 101-143; - krajowe 101-105; - zagraniczne 106-154
 Oświata 177
 Ochranowicz Barbara 657
 Ochrona zdrowia 14, 139, 389-391
 Oddziały GBL 652-677
 Odznaki 793
 Okruszko Apolonia 764
 Olesiński Władysław 266
 Oliwiecka Ewa 662
 Olszewski Tomasz 682
 Olsztyn 632, 657, 677
 Onisczenko 125
 OPAC 303
 Opala Tomasz, red. 403
 Opis bibliograficzny 2, 7, 11
 Opole 670
- Orłowski Władysław 819
 Orlińska Krystyna 797
 Osmolski Władysław 803
 Ostrowska Teresa 809; rec. 882; tł. 206, 377
 O t w o c k 550
- P**ąchalski Adam 708
 Pędziwiatr Maria 933
 Państwowe Instytuty Zdrowia 133
 Państwowy Instytut Medycznej Służby Dokumentacyjnej 131
 Pach Aleksander 391
 Paluchowski Andrzej 921
 Pamiętnikarstwo 483-497, 804
 Parliński Adam 663, 664
 P a r y ż 154, 740, 746, 747
 PASCAL 285
 Patenty 143
 Paterak Marta 213
 Pawlak Małgorzata 159
 Pawlenko Raisa 125
 PCK 775
 Perczyńska Beata 619, 839, 840, 859, 861
 Perekładowska Wilhelmina 457, 693
 Peszke Józef Emilian 528, 922-924
 Pielęgniarki 182, 822, 823
 Pieter Józef 445
 Pietruszewski Grzegorz 32-34
 Pigoń Edward 53-55, 79, 95, 126, 127, 170, 171, 196, 197, 267, 268, 332, 446, 447, 522, 544-550, 557, 621-627, 665, 666, 752, 827, 828, 849, 864, 873, 920; rozm. 827
 Pilarczyk Mirosława 667
 Pinkas Otokar 753
 Piotrowicz Aniela 72, 151, 172, 198, 269, 333, 334, 687, 688, 722-724, 946
 Piotrowicz Grażyna 733
 Piotrowska Jadwiga 689, 856, 925
 Plichta Jadwiga 173, 727, 729
 Plutchak T. Scott 270
 Położnictwo 365
 Poczta elektroniczna 1, 261, 326
 Podgóreczny Jerzy 668, 669
 Podgórska-Klawe Zofia 402
 P o d h a l e 904
 Pogotowie Ratunkowe 104
 Pokrowska S. 288
 Polak Patriota 93

- Polish Medical Science And History Bulletin 94
P o l s k a 4, 5, 7, 10-13, 15-18, 20-27, 32, 34, 52, 54, 55, 57, 60, 61, 64, 69, 74, 88, 110, 146, 184, 218-220, 239, 278, 281, 322, 356, 357, 359, 378, 388, 389, 391, 398, 405, 411-415, 419, 420, 429, 444, 448, 460, 470, 473, 476, 480-482, 512, 527, 541, 544, 554, 559, 562, 682, 738, 769, 785, 786, 793, 817 821, 869, 872, 902, 915, 945
Polska Bibliografia Lekarska 15-18, 21-24, 26, 27, 34, 883
Polskie Normy 13
Polskie Towarzystwo Ginekologiczne 165
Polskie Towarzystwo Historii Medycyny i Farmacji 149, 421
Polskie Towarzystwo Patologów 146
P o m o r z e 786
P o r t u g a l i a 200
Posadzy Maria 253, 721
Posiedzenia 160, 174, 254-256, 298
Powidel Zofia 27, 175, 271, 581, 628, 629
P o z n a ń 103, 203, 207, 208, 311, 333, 334, 403, 463, 508, 681, 720-726, 784
P r a h a 108, 126, 191, 256, 637
Prawo 122, 423-433, 778
Prehled Světové Zdravotnické Literatyry 98
Programy nauczania 130
PROLIB 238, 303
Pruszyńska Agnieszka 80, 86, 177, 214, 489, 490, 771, 786, 812-814, 832, 865, 899, 917, 941, 945, 949-951
Pruszyńska Anna 176, 630
Przegląd Biblioteczny 95
Przyłuska Jolanta 551, 735
Przyrodnicy 184
Ptaszyńska-Sadowska Elżbieta, tł. 412
Puławski Antoni Arkadiusz 803
Puzio Alfred 631, 690, 699-702, 937
Pysz Lidia 670
Rabcewiczowa Hanna 552
Radiologia Diagnostica 68, 96
Radiologia Radiotherapia 68, 96
R a d o m 671
Radwańska Maria 274
Ran-Rokicka Rosława 215
Rekonwersja 51
RembIELński Robert 418
Rembiesa Roman 779
R e n , rz. 497
Republika Białorusi 745
Restel Jan 491
RINGDOC 347
Rożniatowska Bożena 671
Rocznik Pomorskiej Akademii Medycznej 97
Roentgen Wilhelm Konrad 926
Roeske Wojciech 419
Rogowska Edyta 729
Rogulski Jerzy 105
Roland Charles G. 215
Romanowska Monika 558
Romanowski Henryk 56, 492; rec. 36, 44-47, 91, 92, 314, 710
Rosnowska Bogna, rec. 926
Rosnowski Dymitr 789
Ross Jan 375
Rotstad Stanisław 927, 928
R o t t e r d a m 275
Rowiński Ksawery 129, 458, 459
Ružicka Karel 131
Rużyło Edward 380, 786
Ruch wydawniczy 265, 465-482
Rudowski R. 335
Rudowski Witold Janusz 37, 130, 554, 929
Ryś Elżbieta 336, 337
Rybicki Stanisław 477
Rycharski Bogdan 616
R y d z y n a 832
Rygiel Jadwiga 460
Ryn Z. 381
Rysunek 865
R z e s z ó w 146, 635, 673-675, 889, 891
R z y m 194
Rzymiski Paweł 338
S.K. zob. Konopka Stanisław
S.W. 555
SABIR 351
Salamon Joanna 493, 494
Sapiński Włodzimierz 474
Sarnowski Tadeusz 776
Sarosiek Krystyna J. 35, 178, 556, 557, 692
Sawicki Bronisław 819
Sawicki Wojciech, rec. 26
Schülke Reinhard 132
Schaffgotschowie 770

- Schauer A. J. 381
 Schering 118
 Schramm Hillary 803
 Schreiber H. L. 381
 Science Citation Index 284
 Sekulski Jerzy 217
 Selye Hans 779
 Sesje 164, 190, 203, 207, 208, 893, 908
 Seyda Bronisław 410, rec. 405
 Shock Natan W. 788
 Sierpiński Maciej 456
 Simon Konstantin R. 28-30
 SINTO 332
 Sitarska Anna 339
 Skalski Marek 81
 Skrobaczki Andrzej 475, 476, 632, 860, 947;
 tł. 216, 767
 Skrzypczak Józef 227
 Sławińska Renata 276, 558, 734
 Słobodzianek Barbara 694, 695
 S ł o w a c j a 756
 Słowacki Juliusz 930
 Słownik pracowników książki polskiej 827
 Słowniki 358, 825-827, 896
 Służba zdrowia 107
 S ł u p s k 672, 866, 942
 Smolik Przemysław 931
 Smutek Katarzyna 890, 918, 919
 Smyk Lucyna 180, 715, 897
 Sobala Arkadiusz 340
 Sobczak Mirosława 593, 633-635, 920
 Sobolewska Jolanta 672, 959
 S o f i a 257
 Sokół Stanisław 559
 Sokołowska Magdalena 133, 361
 Sokołowska-Grzeszczyk Kazimiera 218-220,
 636, oprac. 647
 Song-Lin Chen 134
 Sontowska Ryszarda 135, 277, 637
 Sordylowa Barbara 278
 Sosnowska Irena 816
 Sosnowski Roman 816
 Soubiran Andre 495
 Sowiński Stefan 365
 SPEC 82
 Spotkania 181, 625
 Sprawozdania 124, 135, 155, 165, 198, 277, 373
 Stachura-Chatlas Maria 336, 337
 Stalmach Lucjan 279, 341, 342, 709
 Stanisław z Polski 769
 Stanisław Zofia 673-675
 Stanisława Zofia 221, 891
 S t a n y Z j e d n o c z o n e A m e r y k i
 P ó ł n o c n e j 739, 743, 748, 757
 Stawecki Piotr 888
 Stebner Iwona 2, 725, 726
 Stehle Dagmar 112
 Stembrowicz Wiesław 638, 819, 841, 892, 956,
 wyd. 934
 Stocki Edward 136, 420, 477, 478, 768, 769,
 789, 790, 820, 821, 851, 863, 948; rec. 822
 Stojałowski 475
 Stróżecka-Tichy Zofia 833
 Straszynski Adam 366
 Strojnowski Jerzy 842
 Strzelecka Alicja 63, 111
 Studia Lekarskie 113
 Stypendia 920
 Stypułkowski Cezary 461, 496
 Sułkowska Agnieszka 343
 Sułkowski Bronisław 315, 343
 SUBITO 236
 Supniewski Janusz 932
 Swets 114
 Sympozja 191, 222, 813
 Sypniewska Maria 926
 Szajna Mirosława 933
 Szarecki Bolesław 934
 Szarejko Piotr 854
 Szaster Wincenty 803
 Szaykowska Berta 691
 S z c z e c i n 97, 171, 228, 727, 729
 Szczerbakowska Maria 893
 Szczucki Wincenty 803
 Szenajch Władysław 822, 823
 Szkoły medyczne 129
 Szkolenia 135
 Szkolnictwo 177
 Szkrzypczak Andrzej 915
 Szkudaj Teresa 867
 Szlenkierówna Zofia 822, 823
 Szokalski Wiktor Feliks 497, 816
 Szopowicz Henryk 803
 Szot Władysław 65, 935
 Szpitalnictwo 392-408, 737, 738
 Sztoch Przemysław 344

- Sztoch Ryszard 344
 Sztuka 221, 355, 791, 904
 Szulc Wita 223-227, 791
 Szumowski Władysław 936
 S z w a j c a r i a 138
 Szwajcarska Akademia Nauk Medycznych 138
 S z w e c j a 113, 136
 Szymiczek Franciszek 100, 137, 937
- Ś l ą s k 157; -G ó r n y 762
 Ś l ęż y Ń s k a A n n a 866, 942
 Ś n i a d e c k i J a n 938
 Ś r ó d k a A n d r z e j 152, 843
 Ś w i d e r s k i B o l e ś ł a w 939
 Ś w i e r c z y Ń s k a E w a 479, 639
- Tablice pamiątkowe 864
 Tadeusiewicz Hanna 93, 280, 825-826, 875, 931, 939, rec. 239
 Tamulienė Vida 754
 T a r n ó w 210
 Tarnowski Stanisław 938
 T a r t u 151
 T b i l i s i 196
 Teterwak Adam 314; red. 43-45
 Tezaurusy 241, 336,
 Tinlib 238
 Tobolewska Regina 946
 Toeplitz Krzysztof, tł. 386
 Tomaszewicz-Dobrska Anna 798
 Tomaszewski Leszek 281, 940
 Tomczyk-Churska Anna 676
 Torlińska Barbara 151, 153, 198, 345, 755
 T o r u Ń 170, 231, 548, 633, 676, 706, 786
 Towarzystwa naukowe 144-154
 Towarzystwo Lekarskie Warszawskie 144, 145, 148, 152, 819, 905, 922
 Towarzystwo Paryskie Lekarzy Polskich 154
 Towarzystwo Rozwoju Rodziny 150
 Townik Edward 222, 853, red. 929
 Traczyk Władysław Z. 431, 941, 942
 Treichel Irena 827, 943
 Trusewicz Małgorzata 692
 Trzcianowska-Grzywacz Teresa 734
 Tulczyński Aleksander 182, 183, 388, 561, 944
 Tulczyński Marian 346
 T w o r k i 401
 Tylman-Gądek Wiesława 184, 199, 282-286, 347-351, 641, 818
- U j a z d ó w 885
 U k r a i n a 125, 139, 140, 288
 Unia Europejska 14
 Uniechowska Karola 945
 Uniwersytety w: B r a s i l i a 130; - B r a t y ś ł a w a 263; - C l e v e l a n d 115; - N i j m e g e n 109
 Uracz Wojciech 932
 Urolodzy 951
 Uryga Anna 200, 287, 562, 705
 U r z ę d ó w 416
 Utrata Irmina 730, 732
 Uwareńko Anatolij R. 139, 140, 288
- Venulet Franciszek 792
 VTLS 238, 240
- Włostowska Ewa 27, 31, 139, 298-300, 629, tł. 28-30, 241
 W ł o c h y 70, 121, 387, 473
 Wójtowicz Janina 19
 W ę g r y 281
 Wagner Marek 404, 773, 894
 Walczak Marian 289
 Walczewski Krzysztof 81, 261, 325-327, 718
 Walczyński Zygmunt 228
 Waliński Jan 946
 Walter Franciszek 947
 W a r k a 199, 909
 W a r n a - Z ł o t e P i a s k i 190
 W a r s z a w a 31, 51, 80, 93, 95, 101, 102, 104, 144, 145, 148, 150, 152, 160, 168, 169, 181, 182, 209, 214, 271, 272, 312, 317, 320, 368, 380, 393-395, 400-402, 405-407, 415, 459, 482, 485, 490, 499, 504, 528, 545, 547, 561, 577, 582, 586, 600, 605, 625, 634, 730-732, 759, 764, 780, 806-808, 812, 819, 835, 839, 847, 849, 861, 864, 865, 867, 869, 873, 885, 893, 899, 902, 905, 906, 917, 924, 927, 940, 941, 944, 950, 951, 953, 954, 957
 Warsztaty 151
 W a s z y n g t o n 446
 Wedel 373
 Wegiera-Trochimiak Anna 716
 Wejman-Sowińska Aleksandra 185, 186, 290-292

- Wels Jan 948
 Wenerologia 9
 Wesołowski Stefan 949, 950, 951
 Więcek-Palmowska Małgorzata 916
 Więckowska Wanda 495
 Widomak Tadeusz 727
 Widy-Wirski Feliks Teodor 38, 141, 142, 201, 202, 293-295, 352, 405, 422, 643, 818, 952; rec. 408
 Wiechowksi Władysław 376
 Wieczorek Ewa 296
 Wielka Brytania 127, 384, 513, 562, 751, 752, 755
 Wielkie Królestwo Litewskie 405
 Wielkopolska 467, 723
 Wiktor Zdziław 563
 Wilczyńska Halina 736
 Wilczyńska Maria 644
 Wilczyńska Nina 297
 Wilson Marjorie P. 757
 Witkowska Aleksandra 677
 WNIIMI 128, 135
 Woźniak Leszek 957
 Woźniak Michał 558
 Woźniewski Zbigniew 88, 406, 480, 481, 488, 771, 878, rec. 43
 Wołowicka Laura, rec. 791
 Wodnicki Zbigniew 340
 Wolff August Ferdynand 478, 816, 953-956
 Wosińska Wiesława 797
 Woy-Wojciechowski Jerzy 362
 Wroclaw 166, 290, 392, 733, 734, 793
 Wrzosek Iwona 703, 704
 Wspomnienia 808
 Wybieralski Andrzej 758, rec. 788
 Wychowanie 787
 Wydawnictwa informacyjne 1-56
 Wydział Lekarski 103, 130, 263
 Wysocki Piotr 338
 Wysoczyńska Barbara, rec. 823
 Wystawy 80, 205, 214, 228, 490, 793, 807, 832, 840, 866, 899, 907, 909, 917, 941, 942, 957
 Z.B. zob. Biernacka Zofia
 Zabłotniak Ryszard 407
 Zaborowska Maria 463
 Zaborowski Stanisław 958
 Zagorodska L. 125
 Zagreb 758
 Zając Małgorzata 304
 Zajączkowska Jadwiga 565
 Zakopane 186, 396, 907, 908
 Zakrzewski Tadeusz 959
 Zamojcin Piotr 338
 Zaorska Barbara 154, 930
 Zarzębski Tadeusz 567
 Zdrojownictwo 340
 Zdrowie 99, 100
 Zembrzusi Ludwik 960; rec. 798
 Zeniuk Andrzej Michał 408; rec. 402
 Ziółek Mirosław 82
 Ziółkowska Krystyna 187
 Zjazdy 146, 149, 162, 165, 184
 Zygmunt August Król 768
 Żeleński Tadeusz 961
 Žilová Marta 756
 Żmigrodzki Zbigniew 433, 770; rec. 801
 Żmuda Ryszard 188, 353, 464, 719, 876, 925, 943, 962
 Żurkowski Jan rec. 432
 Żydzi 86, 400

SERWIS FOTOGRAFICZNY

XXVIII Konferencja Problemowa Bibliotek Medycznych Wrocław, 9-11 VI 2010 r.

Mgr Renata Sławińska
Dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Medycznej we Wrocławiu

Mgr Teresa Trzcianowska-Grzywacz
Zastępca dyrektora Biblioteki Głównej AM

Prof. dr hab. Ryszard Andrzejak
Jego Magnificencja Rektor Akademii Medycznej we Wrocławiu

Prof. dr hab. Marek Ziętek
Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą

Kierownicy: dr Jan Dąbrowski (Oddział Zbiorów Specjalnych), mgr Grażyna Budzińska (Oddział Udostępniania Zbiorów), mgr Renata Chudzik (Sekcja Magazynów), Dyrektor: mgr Renata Sławińska, mgr Małgorzata Trąbała (Oddział Bibliotek Zakładowych), mgr Teresa Trzcianowska-Grzywacz (Oddział Informacji Naukowej i Bibliografii, Wicedyrektor), mgr Małgorzata Kuczkowska (Oddział Opracowania Zbiorów)

Pracownicy

Narada dyrektorów - Hotel Lothus

Mgr Renata Birska, Lublin - UM i mgr Aniela Piotrowicz, Poznań - UM

Mgr Renata Sławińska, Wrocław - AM

Mgr Bolesław Howorka, Poznań - UM, mgr Anna Uryga, Kraków - CM UJ,
mgr Dagmara Budek, Szczecin - PAM i mgr Irmina Utrata, Warszawa - WUM

Mgr Danuta Dąbrowska-Charytoniuk, Białystok - UM, dr Ryszard Żmuda, Łódź - UM,
mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk - GUMed,
mgr Renata Birska, Lublin - UM

Mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk - GUMed i mgr Renata Birska, Lublin - UM

Dr Krzysztof Nierzwicki, Bydgoszcz/Toruń - CM UMK
i mgr Barbara Włodyka, Katowice - SUM

Mgr Dagmara Budek, Szczecin - PAM i mgr Irmina Utrata, Warszawa - WUM

Mgr Danuta Dąbrowska-Charytowniuk, Białystok - UM
i dr Ryszard Żmuda, Łódź - UM

Mgr Piotr Gołkiewicz, Warszawa - Elsevier, mgr Arkadiusz Seidler,
Warszawa - ABE Marketing

Mgr Katarzyna Marusiak, mgr Małgorzata Łuczak, mgr Magdalena Jonko,
Wrocław - AM, dr Krzysztof Murawski, Warszawa - ProQuest

Wystąpienia władz Uczelni

Prorektor ds. Nauki i Współpracy z Zagranicą Akademii Medycznej we Wrocławiu
Prof. dr hab. Marek Ziętek

Senior naukowego bibliotekarstwa medycznego w Polsce
Dyrektor mgr Bolesław Howorka z Poznania

Otwarcie Konferencji

Dyrektor mgr Renata Sławińska

Mgr Lidia Derfert-Wolf, Bydgoszcz, UT-P

Referaty/prezentacje uczestników i sponsorów Konferencji

Mgr Małgorzata Slesar, Bydgoszcz - CM UMK

Mgr Patrycja Grudzińska, Praha - Suweco

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź - IMP

Mgr Dorota Rożek,
Warszawa - WL PZWL

Anne-Marie Roche
Warszawa - Elsevier

Mgr Ewa Grzędzilewska, Poznań - UM

Mgr Katarzyna Bojko,
Katowice - SUM

Mgr Monika Kubiak,
Bydgoszcz - CM UMK

Mgr Agnieszka Tupikowska,
Szczecin - PAM

Mgr inż. Witold Kozakiewicz,
Łódź - UM

Mgr Agnieszka Czarnecka, Warszawa - WUM

Mgr Dawid Śleziak,
Wrocław - AM

Mgr Małgorzata Gorczewska,
Gdańsk - GUMed

Mgr Olivia Wajsen, Wrocław - AM

Mgr Aniela Piotrowicz, Poznań - UM

Mgr Urszula Zdeb, mgr Anna Uryga, Kraków - CM UJ

Dr Jan Dąbrowski, Wrocław - AM

Mgr Monika Kubiak, Bydgoszcz - CM UMK

Mgr Regina Rohleder, Wrocław - PWr.

Dr Maria Kordas, Wrocław - AM

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska, Gdańsk - GUMed

Mgr Marcin Stasiak, Kraków - CM UJ

Mgr Dorota Mor, Warszawa - Ovid Technologies Wolters Kluwer Health

Mgr Teresa Górecka, Aalsmeer - EBSCO

Mgr Edyta Burczyk, Warszawa - Ovid Technologies Wolters Kluwer Health

Mgr Beata Iwańska, Warszawa - IPS

Mgr Jacek Głębocki, Poznań - Splendor

Mgr Krzysztof Szymański, Warszawa - Thomson Reuters Scientific

Mgr Leszek Czerwiński, Poznań - EBSCO

Dr Krzysztof Murawski, Warszawa - ProQuest

Kawa / Herbata

Mgr Beata Bator, Kraków, dr Jan Dąbrowski, Wrocław

Mgr Bolesław Howorka, Poznań i dr Krzysztof Nierzwicki, Bydgoszcz/Toruń

Kolacja w „Gospodzie Wrocławskiej”, Rynek-Sukiennice

Dyrektor mgr Marek Klębowski, Warszawa - WL PZWL

Od lewej: mgr Dorota Rożek i mgr Marek Klębowski, Warszawa - WL PZWL,
mgr Renata Sławińska, Wrocław - AM, mgr inż. Anna Grygorowicz, Gdańsk - GUMed,
dr Ryszard Żmuda, Łódź - UM

Mgr Aniela Piotrowicz, Poznań - UM, mgr inż. Anna Grygorowicz,
Gdańsk - GUMed, mgr Renata Sławińska, Wrocław - AM

Dr Jolanta Przyłuska, Łódź - IMP

Mgr Urszula Zdeb, Kraków- CM UJ

Mgr inż. Edyta Rogowska i mgr Agnieszka Tupikowska, Szczecin - PAM

Mgr Renata Sławińska, Wrocław - AM

Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska, Gdańsk - GUMed

Wrocławskie krasnale

Fotografie

Rzeźby

Podziękowania dla organizatorów Konferencji

Mgr Renata Sławińska, Wrocław - AM, mgr inż. Anna Grygorowicz,
Gdańsk - GUMed, dr Ryszard Żmuda, Łódź - UM,
mgr Teresa Trzcianowska-Grzywacz, Wrocław - AM

Muzeum Miejskie Wrocławia - Stary Ratusz

Pamiątkowa fotografia uczestników Konferencji

Warsztaty e-nauczania w Łodzi, 28-29 I 2010 r.

Sekretariat

Jadwiga Ścierwicka, Łódź - UM

Otwarcie Warsztatów

Dr Ryszard Żmuda
Łódź - UM

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik
Poznań - WSUS

Prof. dr hab. Józef Kobos
Łódź - UM

Doc. dr inż. Tomasz Saryusz-Wolski
Łódź - PŁ

Prof. dr hab. inż. Jerzy Mischke
Kraków- AGH

Prof. dr hab. Józef Kobos
Łódź - UM

Wystąpienia władz Uczelni

Prof. dr hab. Adam Antczak
Dziekan Wydziału Lekarskiego

Prof. dr hab. Anna Jegier
Prorektor ds. Nauczania i Wychowania

Prof. dr hab. Jacek Bartkowiak, Przewodniczący Rady Bibliotecznej
i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych*

Wykłady prowadzone przez zaproszonych uczonych

Prof. dr hab. inż. Jerzy Mischke
Kraków - AGH

Doc. dr inż. Tomasz Saryusz-Wolski
Łódź - PŁ

Kawa / Herbata

Mgr Elżbieta Skubała, mgr inż. Piotr Szepliński, Łódź - PŁ

Mgr inż. Witold Kozakiewicz, mgr Magdalena Słocińska, doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik

Mgr inż. Edyta Rogowska, mgr Dagmara Budek, Szczecin - PAM

Mgr Emilia Karwasińska, mgr Piotr Karwasiński, Poznań - UAM

Mgr inż. Andrzej Bednarek, mgr inż. Błażej Feret, mgr inż. Piotr Szepliński

Mgr Wioletta Dyjas, dr Ryszard Żmuda, mgr Dagmara Budek

Mgr Małgorzata Kosińska, mgr Piotr Cichocki

Mgr Piotr Cichocki, mgr Izabela Nowakowska

Mgr Piotr Cichocki, mgr Ewa Wieczorek, mgr Maria Pędziwiatr,
dr Maria Jakubowska

Mgr Dagmara Budek, mgr inż. Edyta Rogowska, mgr Agnieszka Czarnecka,
mgr Wioletta Dyjas

Prof. dr hab. Józef Kobos, prof. dr hab inż. Jerzy Mischke

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, dr Ryszard Żmuda

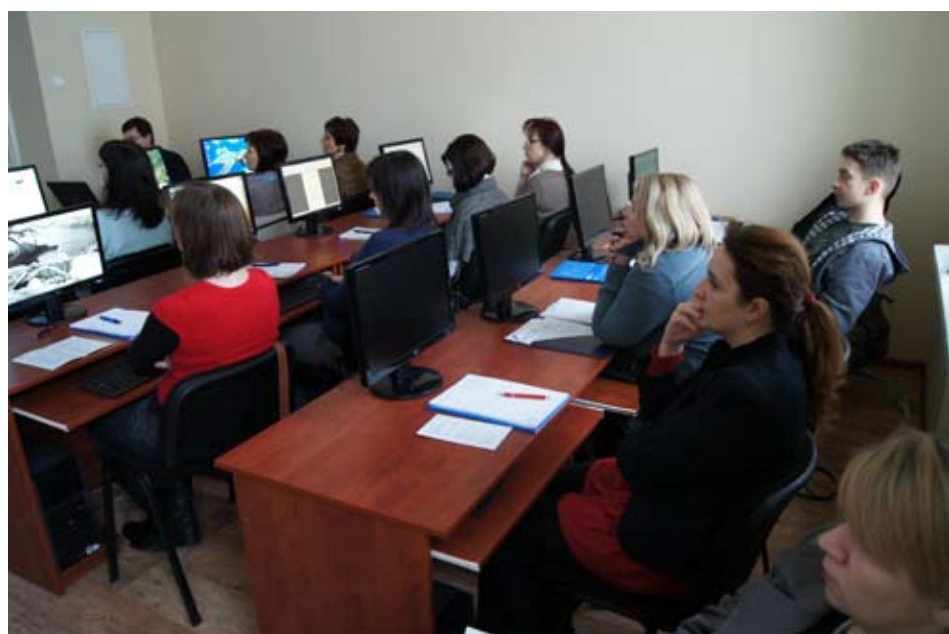
Ćwiczenia w pracowni komputerowej

Mgr Maria Wilkin
Warszawa - UW

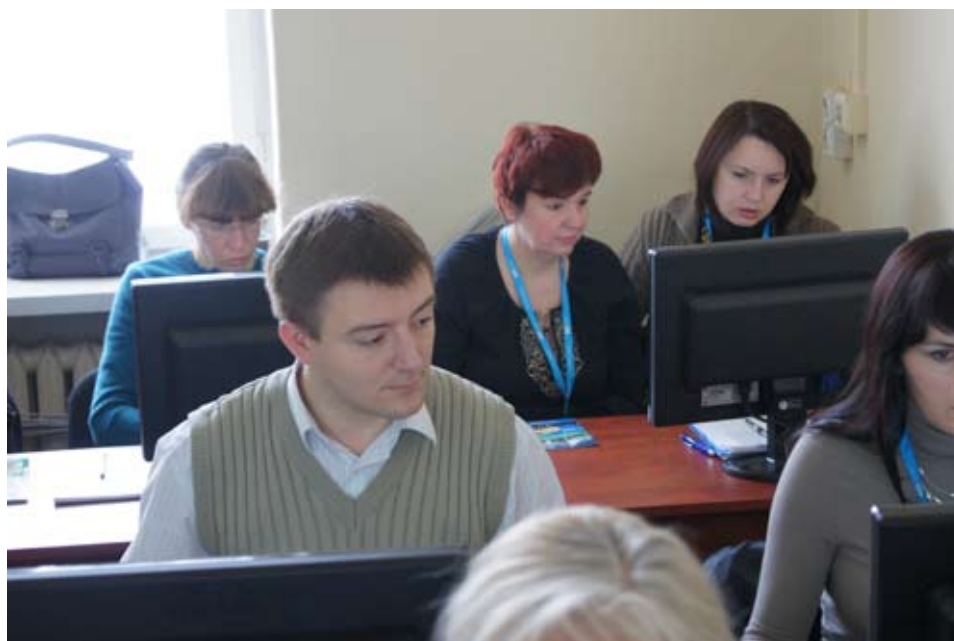
Mgr Magdalena Słocińska
Poznań - WSUS

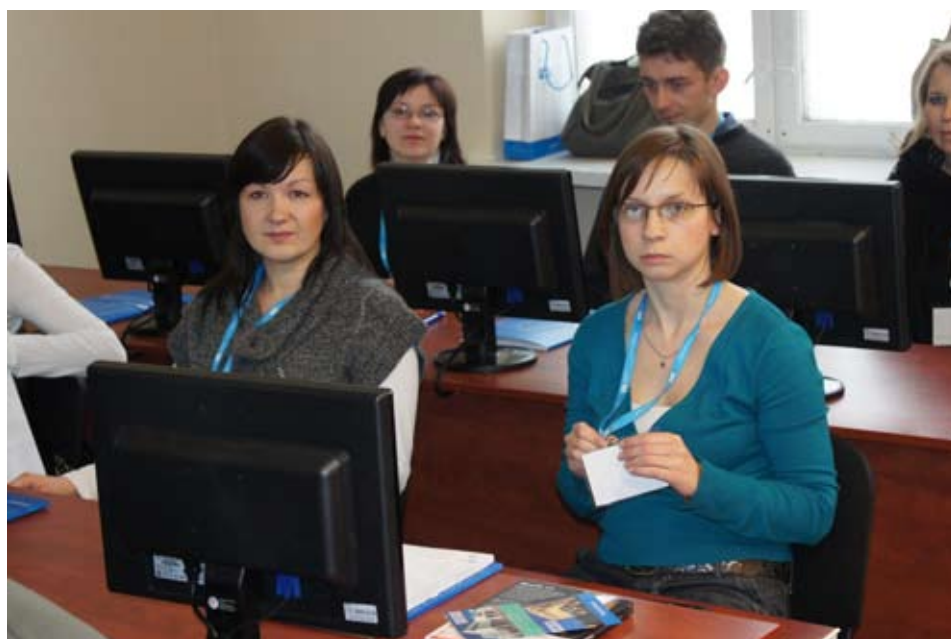
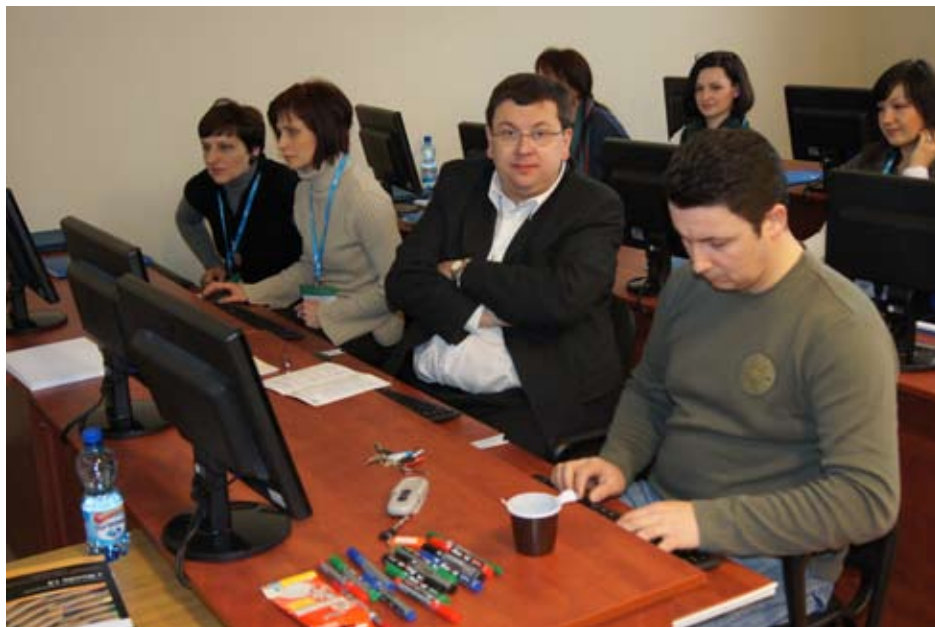

Prof. dr hab. Dariusz Moczulski, mgr Anna Żukowska, mgr Maria Wilkin

Obiad - Bar / Kantyna WAM

Mgr Piotr Cichocki, dr Ryszard Żmuda, doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik,
mgr inż. Witold Kozakiewicz

Kolacja w Restauracji Hotelu Reymont

Mgr Anna Stanisławska-Mischke, prof. dr hab. inż. Jerzy Mischke,
prof. dr hab. Józef Kobos

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, dr Magdalena Ratalewska,
prof. dr hab. Józef Kobos

Wręczenie certyfikatów

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik, prof. dr hab. Jacek Bartkowiak,
dr Ryszard Żmuda

Mgr Wioletta Dyjas, Katowice - SUM

Mgr inż. Witold Kozakiewicz, Łódź - UM

Mgr inż. Edyta Rogowska, Szczecin - PAM

Mgr Jarosław Dybała, Wrocław - AM

Mgr inż. Monika Fiedorowicz, Białystok - UM

Mgr Ireneusz Korfel, Kraków - CM UJ

UNIWERSYTET
MEDYCZNY
W ŁODZI

CERTYFIKAT

MGR EMILIA KARWASIŃSKA
POZNAŃ - UAM

UCZESTNICZYŁA W WARSZTATACH E-NAUCZANIA:

"WYKORZYSTANIE PLATFORMY EDUKACYJNEJ MOODLE
W DYDAKTYCE BIBLIOTECZNEJ"

ŁÓDŹ, 28 – 29 STYCZNIA 2010 ROKU

Dyrektor Biblioteki Głównej
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Dr Ryszard Żmuda

Dziekan Wydziału Dziennikarstwa
i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły
Umiejętności Społecznych w Poznaniu

Doc. dr Zdzisław Piotr Szkutnik

Przewodniczący Rady Bibliotecznej
Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Prof. dr hab. Jacek Bartkowiak

INSTRUKCJA DLA AUTORÓW

INFORMACJE REDAKCJI CZASOPISMA

Dane ogólne

Redakcja *Forum Bibliotek Medycznych*, uprzejmie informuje, że na łamach periodyku ogłaszamy drukiem artykuły, referaty, prezentacje, bibliografie, informatory, katalogi, recenzje, sprawozdania oraz inne materiały. Czasopismo jest recenzowane przez profesorów z różnych ośrodków naukowych w naszym kraju. Drukujemy w nakładzie 300 egzemplarzy, potrzebnych m.in. na wymianę wydawnictw. Półrocznik udostępniony jest także w wersji elektronicznej ze strony internetowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (<http://bg.umed.lodz.pl>), a od przyszłego roku planujemy dodatkowo w bibliotece cyfrowej. Nie wypłacamy honorariów.

Serdecznie zapraszamy Szanownych Państwa na łamy naszego czasopisma, które ma zasięg ogólnopolski. Mile widziani będą również pracownicy różnych bibliotek naukowych, instytutów, katedr i zakładów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, oraz Autorzy zagraniczni m.in. zrzeszeni w EAHIL, których interesuje tematyka z zakresu bibliotekarstwa i informacji naukowej w Polsce, Europie i na świecie.

Teksty do Redakcji można przysyłać pocztą elektroniczną i tradycyjną (maszynopis, dyskietka, CD, DVD) e-mail: rysard.zmuda@umed.lodz.pl

Artykuły / referaty

- Przyjmujemy materiały w językach kongresowych
- Teksty polskojęzyczne z abstraktem anglojęzycznym
- Preferowana jest objętość ok. 10 stron formatu A4, (ponieważ Autorzy nie respektowali prośby o umiar w tym względzie)
- Wymagany jest aparat naukowy: przypisy pod tekstem, albo bibliografia załącznikowa (piśmiennictwo) na końcu artykułu w układzie alfabetycznym (z pełnym opisem bibliograficznym)
- Materiały ikonograficzne: fotografie, ilustracje muszą być wysokiej jakości
- Dodatkowe walory informacyjne: tabele, wykresy, slajdy należy wykonać estetycznie
- Wykazy skrótów (wyrazów typowych, cytowanych tytułów czasopism) sporządzony według obowiązujących norm
- Opisy bibliograficzne – pełne: rozwiązujemy w nawiasie kwadratowym pseudonimy i kryptonimy oraz inicjały imion. Zgodnie z zapisem na karcie tytułowej, albo okładki czasopisma podajemy R., T., Vol., nr, z., fasc., przy drukach zwartych: wydawcę, il., przeł., rec., polem., wyd., portr., tab., bibliogr., Rés., Rez., Sum., Zsfg

Hasła do słownika biograficznego

W „Słowniku pracowników bibliotek medycznych”, który będzie obejmował lata 1945-2015. Hasła składają się z trzech części: życiorysu, spisu publikacji i bibliografii przedmiotowej. Zamieszczane są również fotografie oraz ogólne informacje przy nazwisku prezentowanej osoby. Cezury czasowe obejmują 70 lat, z których pierwsza jest naturalna, związana z zakończeniem drugiej wojny światowej, a ostatnia umowna.

1. Biografia. Obszerny szczegółowy życiorys ujęty syntetycznie w miarę możliwości, z dokładnymi faktami i datami (dzień, miesiąc, rok) według następującej kolejności akapitów: (rodzina, edukacja, zajmowane stanowiska i pełnione funkcje, praca naukowo-badawcza, działalność dydaktyczna i organizacyjna, informacje o kierowanej bibliotece - dotyczy tylko dyrektorów/kierowników(dane faktograficzne i statystyczne z okresu pełnienia funkcji), działalność społeczna i inna, odznaczenia i nagrody, hobby. (Opracowując tę część hasła należy pamiętać, że interesuje nas faktografia i statystyka. Zachwyty nad opisywaną postacią powinny być wyważone i uzasadnione, ponieważ hasła nie mają nic wspólnego z typowymi wspomnieniami i refleksjami okolicznościowymi, budującymi przemówieniami i nekrologami).
2. Bibliografia podmiotowa. Wszystkie publikacje (komplet) ułożone chronologicznie, a w obrębie roku kalendarzowego alfabetycznie według tytułów oraz rodzaju opracowania, np. przekład, recenzje, redakcja, wydawca. Pod koniec spisu publikacji można zarejestrować pozycje oddane do druku lub pozostające w maszynopisie oraz inne materiały – promotor rozpraw doktorskich, prac magisterskich i licencjackich, recenzent dysertacji oraz innych opracowań. W pełnych opisach bibliograficznych rozwiązujemy kryptonimy i pseudonimy. W adnotacjach informujemy o współautorach i recenzjach publikacji opisywanej osoby – recepcja jego dzieł – pełne tytuły czasopism, które ułatwią redaktorowi ujednolicenie skrótów, albo skróty cytowanych wydawnictw ciągłych stosowane w jednym z członów naszej bibliografii narodowej BZCz, wydawanej przez Bibliotekę Narodową.
3. Bibliografia przedmiotowa. Wykaz wykorzystanych źródeł (drukowanych i rękopiśmiennych) oraz opracowań, w tym maszynopisów w układzie chronologicznym.

Proponujemy, aby przyszli Autorzy zapoznali się z opracowanymi już hasłami „Leksykonu biograficznego uczonych” i „Słownika pracowników bibliotek medycznych.”

Przykłady opisów bibliograficznych

(przyjętych w naszym periodyku)

Artykuł

Ostrowska Teresa, Barg Leszek: Technika pisanie pracy naukowej. Poradnik dla autorów prac historyczno-medycznych. *Arch. Hist. Filoz. Med.* 2001 T. 64 z. 4 s. 317-337

Recenzja

Rec.: Dusińska Halina: Stanisław Konopka 1896-1982: zarys monografii. Warszawa 1995. – Gębołyś Zdzisław, *Biul. GBL* 1999 R. 45 nr 360 s. 153-156

Redakcja

Red.: Bibliografia : metodyka i organizacja / red. Zbigniew Żmigrodzki. Warszawa 2000

Rozdział w pracy zbiorowej

Migoń Krzysztof: Nowoczesność w starej instytucji: kryteria, potrzeby i możliwości. W: Stare i nowe w bibliotece: współpraca czy konkurencja: 3-5 VI 2009 Łódź, Polska. Konferencja Biblioteki Uniwersytetu Łódzkiego: materiały konferencyjne / pod red. Marii Wrocławskiej, Justyny Jerzyk-Wojteckiej. Łódź 2010 s. 7-14

Wydawca źródeł

Wyd.: Testament Władysława Matlakowskiego (1850-1895)/z autografu wydał i komentarzem opatrzył Janusz Kapuścik. Warszawa: GBL, 1989. – [12] s.

Wydawnictwo zwarte

Howorka Bolesław: Bibliotekarz i prawo: podstawowe informacje o prawie dla pracowników bibliotek. Warszawa: Wydaw. SBP, 2010. – 233, [11] s.: bibliogr. ISBN 978-83-61464-28-0

RECENZJA

Prof. dr hab. Maria Juda
Lublin - UMCS

FORUM BIBLIOTEK MEDYCZNYCH 2010 R. 3 nr 2 (6)

Forum Bibliotek Medycznych to znane od kilku lat i cenione czasopismo, zarówno w środowisku bibliotekarskim, jak i medycznym. Swoją pozycję zawdzięcza nie tylko rozległą i odpowiadającą najnowszym trendom w bibliotekarstwie światowym problematyką, ale także niejednokrotnie pogłębioną refleksją nad poruszonymi zagadnieniami. Nie bez znaczenia jest również fakt, że dostępne jest w tradycyjnej formie drukowanej i elektronicznej.

Najnowszy tom w głównym swym zrębie jest rezultatem XXVIII Konferencji Problemowej Bibliotek Medycznych: *Zasoby biblioteczne na wyciągnięcie ręki – model własnościowy a model otwarty*, która odbyła się we Wrocławiu 9-11 czerwca 2010 r. Otwierają go Przedmowa prof. dra hab. Tedeusza Sikory – Kierownika Katedry Zarządzania Jakością Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie oraz prezentacja aktualnego numeru autorstwa Ryszarda Żmudy. Następny segment stanowi sześć artykułów poświęconych prezentacji naukowych bibliotek medycznych, ich zbiorom, naukowej jakości elektronicznych źródeł informacji oraz jakości i etyce publikacji naukowych.

Wiesława Tyłman w interesujący i kompetentny sposób przedstawiła krótki zarys historyczny i aktualną działalność Narodowej Biblioteki Medycznej Stanów Zjednoczonych. Tego rodzaju prace są warte uwagi, dają bowiem możliwość porównania genezy, głównych etapów rozwoju, organizacji i różnych form działalności centralnych bibliotek medycznych poszczególnych krajów. Zbiorom największej i mającej niezwykle bogate doświadczenia polskiej księżnicy lekarskiej poświęciła swój artykuł Irmina Utrata. Główna Biblioteka Lekarska w Warszawie potrafiła właściwie reagować na postęp w naukach medycznych i pozyskiwać do swoich

zbiorów piśmiennictwo niezbędne dla rozwoju medycyny w Polsce. Właściwa polityka gromadzenia stworzyła jej użytkownikom możliwości pełnego dostępu do najnowszego piśmiennictwa światowego. Ponadto różnorodne doświadczenia tej placówki dostarczały innym tego rodzaju instytucjom właściwej inspiracji różnorodnych działań. Organizacji i nowoczesnych form pracy biblioteki uczelnianej w Polsce dotyczy artykuł Anieli Piotrowicz. Jej rozważania koncentrują się na Bibliotece Uniwersytetu Medycznego w Poznaniu, placówce konsekwentnie wdrażającej nowe rozwiązania organizacyjne, ze szczególnym uwzględnieniem obsługi użytkowników w nowym gmachu.

Do różnych aspektów publikacji naukowych odnoszą się dwa kolejne studia. Roma Hajduk podniosła problem istotny dla wszystkich środowisk naukowych, mianowicie wskaźników oceny publikacji naukowych. Zagadnienie to jest dyskutowane na wielu różnych forach, a kryteria oceny dorobku naukowego budzą ożywione i niejednokrotnie bardzo krytyczne dyskusje. Dobrze się stało, że znalazł on również miejsce w dyskusji naukowej na forum bibliotekarskim. W tym kręgu zagadnień pozostaje praca Barbary Grafi-Kociak odnosząca się do problematyki jakości naukowej elektronicznych źródeł informacji. Niezwykle dynamiczny rozwój technologii informacyjnych i zmieniające się formy uczestnictwa w nich doprowadziły do postawienia pytań o jakość tego rodzaju źródeł, ich przydatność do pozyskiwania wartościowej i właściwej informacji, a takiej niewątpliwie mogą dostarczyć tylko profesjonalnie i kompetentnie przygotowane bibliografie, katalogi, bazy danych i im podobne źródła informacji. Działania zmierzające do ich pozyskiwania są jak najbardziej pożądane i jest to –jak pokazuje autorka- wielkie wyzwanie stojące przed bibliotekami, nie tylko medycznymi. Anna Szczęsna podjęła niezwykle interesujący problem etyki publikacji naukowych. Na to ważne zagadnienie kierują swoją uwagę badacze, i nie tylko, różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Nabrało ono szczególnego znaczenia w dobie nowoczesnych technologii informacyjnych, stąd też winno być przedmiotem uwagi nie tylko środowiska naukowego, ale także osób i instytucji obsługujących je, w tym również pracowników bibliotek. Dowodzą tego materiały zaprezentowane przez autorkę.

Następną część publikacji zajmują materiały informacyjne. Marek Nowakowski zaprezentował ABE Marketing zwracając uwagę na jego przydatność w pracy biblioteki naukowej, a w dalszej perspektywie pozytywne efekty działalności tak wewnątrz, jak i na zewnątrz placówki. Współczesna biblioteka by należycie wypełniać swoje funkcje musi wykorzystywać nowoczesne techniki zarządzania. O korzyściach digitalizowania literatury naukowej dla bibliotek medycznych traktuje materiał przygotowany przez Grzegorza Majerowicza. Cyfryzacja zasobów bibliotecznych to wymóg i wyzwanie nowoczesnej biblioteki. Rozszerza ona nie tylko dostępność do najnowszych publikacji, trudnych i niekiedy wręcz niemożliwych do osiągnięcia w formie tradycyjnej, ale stwarza możliwości oszczędniejszej i bardziej racjonalnej

polityki gromadzenia i udostępniania zbiorów. Działalności i produktom znanej w świecie bibliotekarskim firmy EBSCO poświęcony jest materiał przygotowany przez Lilianę Toczyską, Teresę Górecką, Annę Abramowską i Leszka Czerwińskiego. Pokazuje on jej strategię ukierunkowaną na jak najlepsze zaspokajanie potrzeb placówek bibliotecznych, aktualne możliwości i kierunki przyszłych działań. Alina Przydańska skoncentrowała się na informacji odnoszącej do platformy Wiley Online Library oferującej pełne teksty publikacji z szerokiej gamy dziedzin nauki wydawnictwa Wiley-Blackwell. Jest to kolejna godna uwagi platforma, ważna dla nauk medycznych, i nie tylko, a prezentacja zachęca do uczestnictwa w testowaniu dostępu do niej. Podobny charakter ma materiał przygotowany przez Hannę Greene odnoszący się do założeń Consortium of the International Library Forum, kolejnej o światowym zakresie platformy współpracy bibliotek świadczących usługi wszelkim kategoriom użytkowników.

Część będącą pokłosiem wrocławskiej konferencji otwiera jej program i lista sponsorów. Dalsze miejsce zajmuje 28 referatów i prezentacji wygłoszonych i przedstawionych na wrocławskim zjeździe naukowym. Układają się one w kilka bloków tematycznych, niewątpliwie ważnych z punktu widzenia organizacji i zarządzenia współczesną biblioteką. W tych działaniach istotną rolę zajmują wskaźniki efektywności i statystyka biblioteczna. Stanowią one, jak wykazały ogólnopolskie badania empiryczne i przekonujące wystąpienie Lidii Derfert-Wolf, ważne, wręcz nieodzowne narzędzie właściwego zarządzania biblioteką. W dobie dynamicznego wzrostu liczby publikacji szczególnego znaczenia nabiera problem selekcji księgozbioru. Przedmiotem wystąpienia konferencyjnego Małgorzaty Korczewskiej i Kamili Mamorskiej była kwestia selekcji na etapie gromadzenia przedstawiona w oparciu o doświadczenia macierzystej placówki. Mogą stać się one pewnym punktem odniesienia dla innych księżnic, ale warto również mieć na uwadze narastający problem selekcji zbiorów zalegających magazyny biblioteczne, które zwłaszcza w naukach medycznych ulegają szybkiej dezaktualizacji.

Wolny dostęp do półek staje się normą w formie udostępniania zbiorów bibliotecznych. Właściwa jego organizacja i aranżacja przestrzeni pozytywnie wpływa na jakość usług bibliotecznych i obok wielu innych zalet wypełnia również ważny cel edukacyjny. O różnych rozwiązaniach w tym zakresie i doświadczeniach w kwestii stosowania szczególnych rozwiązań, umożliwiających większą przystępność do półek, traktują trzy kolejne referaty i prezentacje autorstwa Ewy Grzędzielewskiej, Romy Hajduk, Joanny Kosickiej, Marii Posadzy, Agnieszki Tupikowskiej, Dagmary Budek, Anny Urygi, Beaty Bator, Urszuli Zdeb i Lucjana Stalmacha. Dowodzą potrzeby i wymiernych korzyści tego rodzaju rozwiązań. Należy jednak zauważyć, że nie wszystkie placówki są w stanie go realizować, bowiem taki sposób udostępniania uwarunkowany jest rozwiązaniami architektonicznymi budynków bibliotecznych.

Przedmiotem obserwacji uczestników konferencji stało się również zagadnienie cyfryzacji i digitalizacji zasobów bibliotek medycznych. Tego rodzaju biblioteki aktywnie włączają się w istniejące już projekty, tworzą konsorcja będące platformą współpracy przy tworzeniu kolekcji cyfrowych. Dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie, próby oceny różnych projektów i płynące z tego wnioski zawierają teksty przygotowane przez Reginę Rohleder, Monikę Kubiak, Teresę Krzyżaniak, Małgorzatę Omilian-Mucharską, Natalię Wysmyk i Anielę Piotrowicz. Mogą być ważnym odniesieniem dla placówek mających zamiar przystąpienia do tego rodzaju projektów. Wokół zagadnień cyfryzacji koncentrują się kolejne prace Bolesława Howorki i Witolda Kozakiewicza. Nie ulega wątpliwości, że nowe technologie cyfrowe wywołały szereg kwestii związanych z prawem autorskim. Stąd też ze strony bibliotek wymagana jest szczególna rozważa i wiele zabiegów w dochowaniu zapisów w kwestii prawa autorskiego. Z kolei digitalizacja 2.0 stwarza wiele nieznanych dotychczas możliwości związanych z korzystaniem z zasobów bibliotecznych. Ich autorzy w przekonujący sposób dowodzą tych kwestii. Cyfryzacja zasobów stwarza również nowe możliwości dostępu do ich historycznej części i o doświadczeniach w tym zakresie w Bibliotece Akademii Medycznej we Wrocławiu traktuje wystąpienie Jana Dąbrowskiego.

Ważnym elementem warsztatu informacyjnego naukowych bibliotek medycznych jest rejestracja dorobku naukowego pracowników macierzystej instytucji. Wcześniejsze i obecne doświadczenia stały się przedmiotem refleksji Katarzyny Bojko i Olivii Wajsen. Dowodzą potrzeby podejmowania tego rodzaju działań i wskazują na znaczenie takich przedsięwzięć w kształtowaniu wizerunku naukowego zarówno poszczególnych pracowników, jak i instytucji jako całości.

Jednym z istotniejszych czynników właściwego zarządzania biblioteką są regularne działania ewaluacyjne. Pozwalają one na podejmowanie czynności naprawczych w tych obszarach, które tego wymagają. O tego rodzaju doświadczeniach w bydgoskiej bibliotece medycznej traktuje praca Małgorzaty Slesar. Zastosowanie do badań zmodyfikowanego modelu SERVQUAL dało ciekawe i warte pogłębionej refleksji wyniki.

Różnym kategoriom użytkowników w bibliotekach medycznych poświęcone są kolejne wystąpienia i prezentacje. Do ważnej i wymagającej właściwego traktowania grupie niepełnosprawnych użytkowników odnosi się praca Agnieszki Czarnackiej. Jej uwagi i spostrzeżenia potwierdzają wagę problemu. Komunikacyjny aspekt działalności bibliotecznej zainteresował Marię Kordas. Wyniki jej doświadczeń badawczych wskazują, iż jest to niezwykle ważne zagadnienie, wymagające ciągłego doskonalenia by postrzeganie biblioteki przez jej użytkowników było pozytywne. Na tego rodzaju działania wskazuje opracowanie Dawida Śleziaka. Doświadczenia ze współpracy polskich i norweskich bibliotekarzy medycznych w ramach przedsięwzięcia „projekt z konkursu” zaprezentowali Marcin Stasiak

Urszula Zdeb i Anna Uryga. Pozwalają one żywić przekonanie o potrzebie podejmowania dalszych tego typu przedsięwzięć.

Kolejne referaty i prezentacje odnoszą się do technologii informacyjnych mających zastosowanie w pragmatyce bibliotecznej i pewnych kategoriach dokumentów bibliecznych. Jolanta Przyłuska przybliżyła zagadnienie zastosowania Open Acces w czasopismach medycznych oraz w interesujący sposób zaprezentowała rolę otwartych repozytoriów w rozpowszechnianiu wiedzy medycznej, a Jacek Głębocki i Grzegorz Pietruszewski zastosowanie systemu Expertus do bibliografii cytowań, który pozwala rozwiązać szereg dotychczasowych problemów z tego rodzaju indeksowaniem. Krzysztof Murawski podjął zagadnienie rejestracji wczesnych książek europejskich, a Dorota Rożek czarno-białej edukacji. Kolejne opracowania autorstwa Patrycji Grudzińskiej, Pavola Batalika, Doroty Mor, Edyty Burczyk, Beaty Iwańskiej, Teresy Góreckiej i Leszka Czerwińskiego podnoszą zagadnienia archiwizowania, udostępniania i administrowania elektronicznymi źródłami informacji, dostępu do zasobów elektronicznych bibliotek, nowości na platformie OvidSP oraz zintegrowanych serwisów udostępniania źródeł informacji medycznej. Stanowią one cenne przyczynki do badań w tych zakresach i do działań praktycznych w bibliotekach.

Zasadniczą część tomu uzupełniają informacje dotyczące warsztatów e-learningu w Uniwersytecie Medycznym w Łodzi Ryszarda Żmudy. Ważne miejsce zajmuje Bibliografia zawartości »*Biuletynu Główniej Biblioteki Lekarskiej*« za lata 1957-2002 Jerzego Maleckiego. Jest to potrzebne przedsięwzięcie wzbogacające warsztat informacyjny nauk medycznych, podobnie jak biogram prof. dr. hab. med. Michała Karaska, przewodniczącego Rady Bibliotecznej AM/UM i Rady Programowej *Forum Bibliotek Medycznych*, autorstwa Ryszarda Żmudy umieszczony w dziale „Leksykon biograficzny uczonych”.

Całości dopełnia serwis fotograficzny z wrocławskiej konferencji i łódzkich warsztatów e-learningowych, instrukcja dla autorów i streszczenie w języku angielskim.

Autorzy artykułów, materiałów konferencyjnych, referatów i prezentacji, zazwyczaj młodzi pracownicy bibliotek medycznych, wykazali się umiejętnością wyboru interesujących i ważnych dla działalności bibliotekarskiej i naukowej zagadnień. A ich zainteresowania są szerokie, poruszają bowiem zagadnienia związane zarówno z pragmatyką zawodową, jak i badawczą w zakresie nowocześnie pojmowanej nauki o bibliotece i informacji. Opatrzyli swoje prace aparatem naukowym i materiałem ilustracyjnym, w niektórych przypadkach warto jednak poszerzyć literaturę przedmiotu, co pozwoli na pogłębienie wnioskowania.

Przygotowany do publikacji tom jest cennym przedsięwzięciem wydawniczym. Jego zawartość treściowa, waga podejmowanych problemów, zaprezentowane tezy i propozycje konkretnych działań w naukowych bibliotekach medycznych stwarzają przesłanki do stwierdzenia, że tom zasługuje na publikację by być dostępnym nie tylko dla teoretyków i praktyków bibliotekarstwa naukowego, ale i dla całego środowiska medycznego.

SUMMARY

Urszula Zauder
Łódź - UM

SUMMARY OF THE *MEDICAL LIBRARY FORUM*

The forementioned periodical is a Poland-wide semi-annual. It has been published since 2008 with an edition of 300 copies and is available on the website of the Main Medical Library of Medical University of Łódź (<http://www.bg.umed.lodz.pl>) ISSN 1899-5829.

Ryszard Żmuda, PhD is the Editor-in-Chief and the Chairman of the Programme Council is Prof. Jacek Bartkowiak, MD, PhD.

The contents of the current issue includes:

1. A preface written by Prof. Tadeusz Sikora, PhD, head of the Department of Quality Management, Cracow University of Economics
2. The foreword by the Editor-in-Chief.
3. The articles about - the National Library of Medicine in USA (Wiesława Tyłman, MA), - ethics of scientific publications (Anna Szczęsna, PhD), electronic information sources (Barbara Grała-Kociak, PhD), - bibliometrics (Romana Hajduk, MA), - special collections of CML (Irmina Utrata, MA), and - a modern university library of the Medical University of Poznań (Aniela Piotrowicz, MA)
4. Information pertaining to the activity and products of the firms which have been prepared by their managers and representatives: ABE Marketing (Marek Nowakowski, MA), IPS (Grzegorz Majerowicz, MA), EBSCO (Liliana Toczyska, MA, Teresa Górecka, MA, Anna Abramowska, MA, Leszek Czerwiński, MA), Wiley (Anna

Przydańska, MA), and Consortium of the International Library Forum (Hanna Greene, MA)

5. The papers and presentations from the XXVIII Conference of Medical Library Issues (Wrocław, 9-11 June, 2010) entitled "Medical Resources within Hand's Reach – Property Model and Open Model" organized by Renata Sławińska, MA, Director of the Main Library of Wrocław Medical University.
6. The report from the e-learning workshop held in Łódź on 28-29 January, 2010 entitled "Using up the Platform Moodle in the Library Didactics" which was organized by Assoc. Prof. Zdzisław Piotr Szkutnik, PhD, the Dean of the Faculty of Journalism and Social Communication of the Poznań School of Social Science, and Ryszard Żmuda, PhD, Director of the Library of the Medical University of Lodz.
7. Entry in the biographical lexicon dedicated to the memory of Prof. Michał Karasek, MD, PhD, (1937-2009), medical doctor, endocrinologist, morphologist, the editor, an academic teacher, the head of the Department of Electron Microscopy of Medical Academy of Lodz, also the head of Neuroendocrinology Department, Chair of Endocrinology of the Medical University of Łódź, Doctor Honoris Causa of the University of Warmia and Mazury in Olsztyn, the chairperson of many advisory committees, among others, at the Library Council of MA/MU and the chairperson of the Programme Council of the *Medical Library Forum* (Ryszard Żmuda, PhD)
8. Bibliography contents of the Bulletin of the Central Medical Library 1957-2003 (Jerzy Malecki, MA)
9. Photography service - from the Conference in Wrocław and Workshop in Łódź
10. Instructions for authors submitting their articles, papers and bibliographical headings in the periodical.
11. The review of the *Medical Library Forum* 2010 R. 3 Nr 2 (6) written by Prof. Maria Juda, PhD, Director of the Institute of Library Studies and Scientific Information of Maria Curie-Skłodowska University of Lublin.

AUTORZY – INSTYTUCJE – MIEJSCOWOŚCI

Zbigniew Józwiak
Łódź – UM

WYKAZ AUTORÓW

Spis obejmuje autorów artykułów, referatów, prezentacji i komunikatów, który opracowano w układzie alfabetycznym nazwisk. Podano aktualne nazwy instytucji. Wymieniono również miejscowości

- Mgr Anna Abramowska – EBSCO Warszawa
- Mgr Pavol Batalik – SUWECO Praha
- Mgr Beata Bator – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
- Mgr Katarzyna Bojko – Biblioteka Główna Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach
- Mgr Dagmara Budek – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie
- Mgr Edyta Burczyk – ABE Marketing w Warszawie
- Mgr Agnieszka Czarnecka – Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego
- Mgr Leszek Czerwiński – EBSCO Poznań
- Dr Jan Dąbrowski - Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu
- Mgr Lidia Derfert-Wolf - Biblioteka Główna Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy
- Mgr Jacek Głębocki – Splendor Systemy Informacyjne w Poznaniu
- Mgr Małgorzata Gorczewska - Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
- Mgr Teresa Górecka – EBSCO Aalsmer (Holandia)
- Dr Barbara Grała-Kociak - Biblioteka Oddziału Lekarsko-Dentystycznego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Mgr Hanna Greene – EEP Londyn
Mgr Patrycja Grudzińska – SUWECO Praha
Mgr Ewa Grzędziewska - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr Roma Hajduk - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr Bolesław Howorka - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr Beata Iwańska – IPS Warszawa (International Publishing Service sp.z.oo)
Prof. dr hab. Maria Juda – Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu Marii Curii-Skłodowskiej w Lublinie
Dr Maria Kordas – Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu
Mgr Joanna Kosicka - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr inż. Witold Kozakiewicz – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi
Mgr Teresa Krzyżaniak – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
Mgr Monika Kubiak - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy – Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu
Mgr Grzegorz Majerowicz – IPS Warszawa
Mgr Jerzy Malecki – Główna Biblioteka Lekarska im. prof. Stanisława Konopki w Warszawie
Mgr Kamila Mamrowska – Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
Mgr Dorota Mor – ABE Marketing w Warszawie
Dr Krzysztof Murawski – ProQuest w Warszawie
Mgr Marek Nowakowski – ABE Marketing w Warszawie
Mgr Małgorzata Omilian-Mucharska - Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego
Mgr inż. Grzegorz Pietruszewski - Splendor Systemy Informacyjne w Poznaniu
Mgr Aniela Piotrowicz - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr Maria Posadzy - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu
Mgr Anna Przydańska – Jacek Lewision-Publishers' Representative - Central/Eastern Europe w Warszawie

Dr Jolanta Przyłuska – Biblioteka Naukowa Instytutu Medycyny Pracy im. prof. Jerzego Nofera w Łodzi

Mgr Regina Rohleder – Biblioteka Główna i Ośrodek Informacji Naukowo-Technicznej Politechniki Wrocławskiej

Mgr Dorota Rożek – Wydawnictwo Lekarskie PZWL w Warszawie

Prof. dr hab. Tadeusz Sikora – Katedra Zarządzania Jakością Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie

Mgr Małgorzata Slesar - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu – Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Mgr Lucjan Stalmech – Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Marcin Stasiak - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Dr Anna Szczęsna – Zakład Bioetyki Katedry Nauk Humanistycznych Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Mgr Dawid Śleziak – Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Mgr Liliana Toczyńska – EBSCO Warszawa

Mgr Agnieszka Tupikowska – Biblioteka Główna Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Mgr Wiesława Tyłman – Narodowa Biblioteka Stanów Zjednoczonych

Mgr Anna Uryga - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Mgr Irmina Utrata – Biblioteka Główna Warszawskiego Uniwersytetu Medycznego

Mgr Oliwia Wajsen - Biblioteka Główna Akademii Medycznej im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Mgr Natalia Wysmyk - Biblioteka Główna Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego

Urszula Zauder – Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

Mgr Urszula Zdeb - Biblioteka Medyczna Collegium Medicum Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie

Prof. dr hab. Marek Ziętek – Akademia Medyczna im. Piastów Śląskich we Wrocławiu

Dr Ryszard Żmuda - Biblioteka Główna Uniwersytetu Medycznego w Łodzi

SKOROWIDZE

Mgr Izabela Nowakowska
Łódź – UM

INDEKS OSOBOWY I NAZW GEOGRAFICZNYCH

Wstęp

Forum Bibliotek Medycznych/Medical Library Forum jest udostępniane Czytelnikom w wersji drukowanej i elektronicznej.

Pragnąc podnieść wartość informacyjną półrocznika opracowano do wersji on-line dwa skrowidze: indeks osobowy i nazw geograficznych. Pierwszy zawiera w układzie alfabetycznym nazwiska osób wymienionych na łamach czasopisma, a drugi nazwy miejscowości, krajów i innych nazw geograficznych. Zamieszczono również Wykaz skrótów. Skrowidze powinny ułatwić korzystanie z zarejestrowanych materiałów.

Wersja elektroniczna w/w ogólnopolskiego periodyku jest dostępna w pliku pdf ze strony internetowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi (<http://www.bg.umed.lodz.pl>). Do jego otworzenia należy wykorzystać program Adobe Acrobat Reader (www.adobe.com/products/acrobat/resdstep2.html).

Wykaz skrótów

al.	– aleja	CMKP	– Centrum Medyczne
AM	– Akademia Medyczna		Kształcenia Podyplomowego
art.	– artykuł	CMUJ	– Collegium Medicum
BG	– Biblioteka Główna		Uniwersytetu Jagiellońskiego
bhp	– bezpieczeństwo i higiena	CMUMK	– Collegium Medicum
	pracy		Uniwersytetu Mikołaja
bibliogr.	– bibliografia		Kopernika
BM	– Biblioteka Medyczna	doc.	– docent
CM	– Collegium Medicum	dr	– doktor
cm	– centymetr	ds.	– do spraw

dyw.	– dywizji	nr	– numer
Dz.U.	– <i>Dziennik Ustaw</i>	NRD	– Niemiecka Republika Demokratyczna
EAHIL	– European Association for Health Information and Libraries	Oddz.	– Oddział
egz.	– egzemplarz	oprac.	– opracowane
GBL	– Główna Biblioteka Lekarska	PAN	– Polska Akademia Nauk
gen.	– generał	PAM	– Pomorska Akademia Medyczna
godz.	– godzina	PCK	– Polski Czerwony Krzyż
GUMed	– Gdański Uniwersytet Medyczny	PBL	– <i>Polska Bibliografia Lekarska</i>
GUS	– Główny Urząd Statystyczny	pkt	– punkt
hab.	– habilitowany	PŁ	– Politechnika Łódzka
IF	– Imapct Factor	plk	– pułkownik
il.	– ilustracja	PN	– Polska Norma
im.	– imienia	portr.	– portret
IMP	– Instytut Medycyny Pracy	poz.	– pozycja
inw.	– inwentarz	ppłk	– podpułkownik
inż.	– inżynier	prof.	– profesor
ISSN	– International Standard Serial Number	pt.	– pod tytułem
jedn.	– jednostek	PUM	– Pomorski Uniwersytet Medyczny
JM	– Jego Magnificencja	PZWL	– Państwowe Zakłady Wydawnictw Lekarskich
k.	– koło	R.	– rocznik, rok
KBN	– Komitet Badań Naukowych	rec.	– recenzja
lek.	– lekarz	rozdz.	– rozdział
lic.	– licencjat	rozm.	– rozmawiał
ŁASB	– Łódzka Akademicka Sieć Biblioteczna	ryc.	– rycina
m ²	– metry kwadratowe	s.	– strona
m ³	– metry sześcienne	streszcz.	– streszczenie
med.	– medyczny	Sum.	– Summary
mgr	– magister	supl.	– suplement
MNiI	– Ministerstwo Nauki i Informatyzacji	SUM	– Śląski Uniwersytet Medyczny
MNiSW	– Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	śp.	– święcej pamięci
NLM	– National Library of Medicine	T.	– tom
n.med.	– nauk medycznych	tab.	– tabela
n.przyr.	– nauk przyrodniczych	tel.	– telefon
np.	– na przykład	tł.	– tłumaczenie
		tyt.	– tytuł

tzw.	– tak zwany
UAM	– Uniwersytet Adama Mickiewicza
UEK	– Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
UJ	– Uniwersytet Jagielloński
UKSW	– Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ul.	– ulica
UŁ	– Uniwersytet Łódzki
UM	– Uniwersytet Medyczny
UMCS	– Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej
UMK	– Uniwersytet Mikołaja Kopernika
USA	– United States of America
ust.	– ustęp
UŚl.	– Uniwersytet Śląski
UWr.	– Uniwersytet Wrocławski
vol.	– wolumin
WAM	– Wojskowa Akademia Medyczna
wg.	– według
WiMBP	– Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna
WL	– Wydawnictwo Lekarskie
WSUS	– Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych
WUM	– Warszawski Uniwersytet Medyczny
wyd.	– wydał
wydz.	– wydział
wykr.	– wykres
z.	– zeszyt
zł	– złoty
zob.	– zobacz

Indeks osobowy

- Abou - Saleh Mohammed M. 131
Abramowska Anna 3, 8, 102, 651, 654,
il. 102
Achramowicz Waldemar 220
Adach Iwona 458
Adams Scott 539
Adynowski Tadeusz 516
Alciati Andrea 409
Alciato Andrea 408
Aleksandrowska Zofia 542, 543
Alfieri Vittorio 410
Alichniewicz Anna 37
Alkiewicz Jan 505
Althusser Louis 32
Alwasiak Janusz 474, 478
Alwasiak Zdzisława 475
Amsterdamski Stefan 37
Amsterdamski Piotr 38
Andres J. 522
Andrulewicz Maria 507
Andrzejak Ryszard, portr. 562
Andrzejewska Anna, il. 614, 616
Andrzejewski Czesław 480
Angell Marcia 36, 38
Antczak Adam 450, 454, 456, il. 612
Arcimowicz S., red. 507
Arcimowicz Barbary 507
Arct Zbysław 542
Ariëns Kappers J. 474
Armatys Andrzej 472, 473
Arslan P. 484
Arystoteles 408, 409
Avicenna 61

Babik Wiesław 44, 519
Babiński Józef 542
Baciewicz Jan 540
Backus Joyce E. 26

Badzian - Kobosowa Krystyna 471
Baggaley Richard 516
Bagiński Stefan 463
Bakunina Katarzyna 543
Balcerzak Andrzej 519
Bald Margaret 37
Ballantyne Bryan 131
Bandurska - Stankiewicz Ewa 484-486
Bandurska - Stankiewicz Elżbieta 487
Bandurski Roman 176
Bandurski Albin 524
Baniewicz Napoleon 525
Barańska Anna 501
Barg Leszek 507, 526, 528, 536, 543,
648, red. 276
Barg Wojciech 524
Barnes Joseph K. 13
Barta Janusz 260
Bartel Hieronim 471, 472
Bartke Andrzej 477, 479, 481, 496, 501
Bartkowiak Jacek 2, 450, 451, 454, 456,
458, 482, 645, 654, il. 612, 616, 617,
641-644
Bartkowiak Janina 481
Bartnicka Barbara 546
Bartsch Hella 482, 483, 487, 488, 490
Bartsch Christian 482, 483, 487, 488,
490, 492
Batalik Pavol 5, 140, 417, 563
Bator Beata 4, 138, 196, 651, il. 593
Batorowska Hanna 176
Bączkiewicz Jan 542
Bąk Władysław 543
Becela Lidia, red. 500
Beck Henryk 61, 543
Beczkwicz A. 517
Bednarek Andrzej, il. 615, 616, 624
Bednarek - Michalska Bożena 40, 44,

- 219, 220, 222, 224, 227, 228, 289,
290, 298, 387, red. 225, 232
- Beecher Henry 33, 38
- Begley Tadhg P. 131
- Bela Zbigniew 541
- Belfort Michael A. 131
- Bembi Petri 410
- Bendyk Edwin 413
- Beránková Naděžda 510
- Berry Leonard L 300, 302, 207
- Biegański Władysław 60, 527, 531, 542,
544, portr. 66
- Bielawska Paulina 516
- Bieleń Mieczysław 542
- Bieńkuńska Maria 539
- Biernacka Jolanta 535
- Biernacka Zofia 542
- Bierowiec Jadwiga 486, 487
- Bilewicz Paweł 521
- Bilińska Maria 544
- Biliński Lucjan 176, red. 176
- Billings John Shaw 13-15
- Birska Renata 2, 140, 528, il. 564-566,
579
- Blake John B. 26
- Bleuler Eugeniusz 542
- Bloch Artur 524, 527
- Błaszczak - Żurowska Hanna 546
- Bocheński Adam 505, 509, 536
- Boekhorst Peter Te 145
- Bogacka Wanda 531, 546
- Boguska Ewa 528
- Bogusz Józef 544
- Bohatkiewicz Elżbieta 198, 537
- Bohr Niels 32
- Bojanowska Ewa 498
- Bojar Bożena, red. 44
- Bojczuk Hanna 511, 544, 546
- Bojko Katarzyna 4, 140, 280, 387, 652,
il. 574, 580, 592, 593, 600
- Bonifacia Jan Bernard 239
- Borecka Irena 515
- Borejko Juliusz 509
- Borowiecki Jerzy Krzysztof 510, 511,
517, 520, 539, 540
- Borzęcki Kazimierz 527
- Boya Jesus 501
- Braille Louis 319
- Bralczyk Jerzy 508
- Braun - Gorgon Traute 516
- Breker Krystyna 501, il. 614, 617, 619
- Bricmont Jean 38
- Brodziak Andrzej 525
- Brokaw James 478, 479
- Bronowicz Anna 544
- Brózik Henryka 475
- Bruc Bogumiła 458, il. 614, 615, 618,
632
- Brudzińska Salomea 525
- Bruvere Harold J. 433
- Bruziewicz - Miłkaszewska Barbara
277
- Brzezińska - Stec Halina 195
- Brzeziński Tadeusz 526, 545
- Brzostowicz Janina 522, 524, 525, 538
- Budek Dagmara 2, 4, 138, 140, 187,
458, 538, 651, il. 565, 567, 591,
614, 615, 617, 618, 620- 623, 624,
627, 631, 634, 635, 638
- Budzińska Grażyna, il. 563
- Budzińska - Tylicka Justyna 512
- Budzińska Barbara 328, 333
- Bugalska Barbara 528, il. 605
- Buie Louis A. 522
- Bujwid Odo 542
- Buonarotti Michelangelo 407
- Burczyk Edyta 5, 141, 431, 653, il. 588
- Busse - Turczyńska Ewa 516, 519, 528,
537, 539, il. 603

- Calvert Philip 302, 307
Calvo Juan R. 493
Calvo Jose Luis 501
Capen C.C. 483
Cardinali Daniel P. 490, 494-496
Carillo - Vico Antonio 490, 493, 494
Casiński Władysław 544
Cassidy Thomas R. 26
Castellani Castellano 408, 410
Castelvetro Lodovico 407, 409
Castiglione Baltasare 408, 409
Cauchy Augustin - Louis 239
Caus Irena Gabriela 499
Celiński Józef 542
Celma - Panek Jerzy 541
Cezar Gajusz Juliusz 408
Chadaj Anna 176
Chałubiński Tytus 276, 277, 544
Champney Thomas H. 478
Chavez Ignacio 521
Chełchowski Kazimierz 542
Chen Yao- Long 381
Cheselden William 527
Chili Iacopo 409
Chmielowski Michał 487
Chodźko Witold 57
Chosia Maria 2
Choulant Jan Ludwik 544
Chrapczyńska Beata 44
Christie Douglas 478
Chrobak Ewa 519, 526
Chrzanowski Witold 489, 493
Chuchro Ewa, red. 44
Chudzik Renata, il. 563
Chutkowska A. 506
Chwalewik Edward 57
Chwała B. 506
Chyla Maria 512, red. 500
Cichocki Piotr, il. 619, 625-627, 636
Ciechomski Andrzej 543
Ciechomski Wiesław 544
Cieciura Leszek 463, 471, 472
Cierniak Alicja 544
Cieslak popr. Cieślak Dariusz 480
Cieśla Jolanta 458
Ciffra Józef 517
Cisek Sabina 39, 44
Ciszewski Ryszard 473
Clayton Peter 208
Cohen Judy 316, 327
Columbus Frank, ed. 494
Conti Ario 482, 483
Cozzi Bruno 481
Crawford John C. 208
Cummings Martin 23
Cushing Harvey 544
Cybulska Regina 464
Cywinski Jan 484
Czajka Jadwiga 542
Czajkowska - Dąbrowska Monika 260
Czajkowski Franciszek 312, 314, 316, 317, 327, 514
Czajkowski Jan 475
Czarkowski Ludwik Michał 544
Czarnecka Agnieszka 4, 141, 308, 320, 327, 458, 528, 652, il. 581, 622, 627, 630, 631, 634, 640
Czarnecka - Dąbek Maria 227
Czechow Antoni 542
Czernicki Jan 454, 484-487, 490, 493, 495, 496, il. 618, 619
Czerwiakowski Ignacy Rafał 542
Czerwińska Małgorzata 321
Czerwiński Leszek 3, 5, 8, 102, 116, 139, 442, 651, 653, 654, il. 102, 590
Czerwiński Czesław 545
Czubak Bogdan, il. 601
Czubała Barbara 176
Czuczejko Jolanta 494, 495
Czyżak Dominika 225, 226, 228, 232

- Czyżewska Janina 510
 Czyżewski Kazimierz 510
- Ćwiąkalski Zbigniew 260
- D'**Agostino Ralph B. 129
 Danielewicz Michał 273
 Dante Alighieri 408, 409
 Danysz Andrzej, red. 524
 Darwin Charles 34
 Daszewski Włodzimierz, red. 44
 Dawidowicz A., red. 526
 Dąbrowska Janina 62
 Dąbrowska Grażyna 499
 Dąbrowska - Charytoniuk Danuta 2, 140, il. 565, 567, 604
 Dąbrowski Jan 4, 140, 273, 652, il. 563, 584, 593, 599, 601
 Dąbrowski Tadeusz 510
 Dąbrowski Tadeusz 531
 De Felipe Beatriz 494
 de Koning J. 482, 484
 Dec Wacław 482, 483
 Defecińska - Trzeciak Eleonora 474, 475
 Dega Wiktor 514
 Deleuze Gilles 32
 Dell'osso Giuseppe 510
 Dembowska Maria 516
 Demel Maciej 546
 Derek John 176
 Derfert - Wolf Lidia 4, 138, 144, 366, 651, il. 577
 Derrida Jacques 32
 Deurenberg Rikie 510
 Dewhurst David 519
 Dewjatowa Irina 539
 Dębski Romuald 486
 di Giunta Filippo 409
 Di Mario Carlo 131
- Dmitrowicz Julian 544
 Dmochowski Leon 57
 Dobrogowska - Schlebusch Ewa 289, 298
 Dobrzynska - Lankosz Ewa 516
 Doherty Paul C. 479
 Döhler Klaus Deither 480
 Domanowska Zofia 506, 509, 518, 523, 528, 531, 539
 Domar - Domaradzki Aleksander 61
 Dong Betty 34, 35
 Douglas Carl D. 540
 Drabek Aneta 55, 205
 Drechsler Habdank Tadeusz herbu Habdank 545
 Dreszerowa Zofia 544
 Drewa Gerard 2
 Drogosz Jacek 502, 512, 514, 523, 528, 531
 Drożyńska Joanna 505
 Drusik - Jach Bożena 537
 Drygas Aleksander 508, 523
 Dubay Mary Louise 433
 Dubkowicz Łukasz 195
 Dubois Eugene 239
 Dubynina Elena J. 516
 Dudek Dagmara 538
 Dunin Janusz 176
 Durer Albert 61
 Dusińska Halina 66, 505-508, 511, 519, 526, 531, 537, 540, 544-549, 648, red. 506
 Dutcher Gale A. 26
 Dutkiewicz Krystyna 508
 Dworzaczek Karol 543
 Dybała Jarosław 275, 458, il. 614, 615, 617, 622, 626, 632, 635, 643
 Dyczek Piotr 541
 Dyjas Wioletta 458, il. 615, 619, 624, 627, 630, 634, 642

- Dyson Marta 132
 Dziak Joanna 311, 327
 Dziechciowski Tadeusz 505, 509
 Dzierżanowski Roman 527
 Dzierżanowski Bolesław 542
 Dzierżykraj - Rogalski Tadeusz 505-507
 Dziewiałtowska Danuta 475
 Dziugan Iwona, il. 514, 616

 Eastman C.E 37
 Eco Umberto 29, 37
 Edwards Lionel 131
 Eisenhower Dwight David 14
 Ekmekcioglu Cuna 204
 Esposti Germana 480
 Estreicher Karol 505, 529
 Estreicher Leon 544
 Euklides z Aleksandrii 239, 407, 409

 Fedor - Freybergh P.G. 482
 Fedorowicz Małgorzata 309, 312, 321, 323, 326
 Felicjaniak B. 477
 Feret Błażej 454, il. 615, 620, 624
 Fernandez - Santos Jose M. 493
 Feyerabend Paul 27
 Fiedorowicz Monika 458, il. 644
 Fijałkowski Włodzimierz 472, 473
 Fijałkowski Ignacy 544
 Filar Zbigniew 514, 522, 527, 538, 541, 542
 Filiciak Mirosław 273
 Flechner Andrzej 546
 Florianowicz Małgorzata 458
 Foldes A. 481
 Fortak Waldemar 470
 Fortney Lynn M. 539
 Fraschini Franco 480
 Fraschini Franco 481
 Frejer Jan Karol 542

 Froben Friedrich W. 519
 Fryzowska - Chrobot Iwona 505
 Fukowska Anna 512, 516
 Furter Sabrina 185
 Furykiewicz - Nykiś Karolina 500
 Fuss - Chmielewska Julita 495-497

 Gaertner Henryk 509, 512, 521-524, 526-528, 541, 547, 548
 Gala S., red. 485
 Galenus Claudius 239
 Galileusz 239, 407, 409
 Galińska Halina, red. 328
 Gallagher Patricia E. 26
 Galus Krzysztof 486
 Gałęzowski Ksawery 542
 Garczyńska Maria 176
 Gardner Bruce 30
 Garfield Eugene 20, 26, 45, 46, 49
 Garnuszewski Zbigniew 544
 Gaszyńska Mirosława 482
 Gawronowa Jolanta 505
 Gawrychowski Stanisław 544
 Gawrychowski Jacek 544
 Gąsiorowski Ludwik 542
 Geppert Marti 487
 Gesing Adam 493, 501
 Gębczyńska Alicja 300, 301, 307
 Gębczyński Michał 300, 301, 307
 Gębołyś Zdzisław 545, 648
 Gheri Camillus 61
 Gibiński Kornel 507
 Gilchristem Alan 197
 Gilewski Karol 542
 Gilhirst Alan 208
 Gill Janusz 464
 Girsztowt Polikarp 543, 454
 Giryn Iwona 471, 472, 475, 477
 Giwer Olga 176
 Glowacka Ewa 301, 307

- Głąbiński Andrzej 454, il. 615, 617, 621
 Głębocki Jacek 5, 140, 382, 506, 508, 653, il. 589
 Głowacka Ewa 9
 Głowacki Witold Włodzimierz 524
 Głuziński Lesław 542
 Godziejewska M. 486
 Gołąb Bogusław 475
 Gołębiewska Danuta 512
 Gołębiowski Rudolf 527
 Gołkiewicz Piotr, il. 568, 601, 602
 Gondek Wiesława: 539
 Gorczewska Małgorzata 4, 138, 155, 158, il. 582
 Gorelova Evgenija 539
 Gorman Gary E. 208
 Gorol Edward 276
 Gorzelska - Dybowicz Leokadia 280
 Goś Roman 497
 Gottinger Hans Werner 30
 Goździcki Wacław 542
 Górecka Teresa 3, 5, 8, 102, 139, 442, 651, 653, 654, il. 102, 587, 590
 Górnicki Bolesław 523, 545
 Górski Paweł 469
 Górski Marian 525
 Grala - Kociak Barbara 3, 8, 39, 650, 654, portr. 39
 Greenberg Stephen J. 26
 Greene Hanna 3, 8, 133, 651, 655, portr. 133
 Griepke Gertraud 519
 Grochowski Paweł: 519
 Grodecki Gotfryd Ernest 545
 Grodzka Danuta 66, 505, 531
 Groer Franciszek 526
 Gromadzińska Krystyna 541
 Grönroos Christian 300
 Grot- Rowecki Stefan 545
 Grott - Świeżawska Ewa 472, 473
 Gródczyńska Halina 535
 Gruca Adam 278, 279
 Grudzińska Patrycja 5, 140, 417, 653, il. 578
 Gruszka Anna 483-486, 489, 492
 Gryglewski Ryszard, red. 548
 Grygorowicz Anna 2, 139, il. 565, 566, 584, 586, 592, 594, 598, 607
 Grygorowicz Agnieszka, il. 607
 Grzędzielewska Ewa 4, 138, 181, 459, 505, 508, 510, 514, 517, 519, 528, 538, 651, il. 580, 618, 621, 632
 Grzeszczak Teresa 29, 37
 Gudra Jolanta 513
 Guerrero Juan M. 488, 490, 491, 493, 497
 Gulbinowicz Henryk 278
 Gunderman Richard B., il. 99
 Gupta D 481, 482
 Gutenberg Jan 92
 Gutkowska Zdzisława 545
 Gutt Romuald Wiesław 507, 522, 524, 526, 546
 Guzek Jan Wojciech 541
 Gwoździńska Agnieszka 2, 9
Hahn Andre: 539
 Hajduk Roma 3, 4, 8, 45, 138, 181, 505, 538, 650, 651, 654, portr. 45
 Hajdukiewicz Gabriela 473-475, 477, 478
 Hajdukiewicz Zygmunt 473, 474
 Hakuć Bożena 235, 250
 Halawa Mateusz 273
 Haldar Chandana, ed. 496
 Hanecki Michał 510
 Hanke Hanna 522
 Hansen John T. 467, 477-479
 Hansen Hansen 478
 Hansson Sven Ove 30, 38

- Haremza Maria 505
 Harrison Paul J. 131
 Harvey William 542
 Haworka Bolesław 652
 Heintsch Paweł 542
 Heisenberg Werner 32
 Henkle Herman H. 514
 Henry Michel 131
 Herlbut Edward C. 477
 Herman Anna Maria 545
 Hernon Peter 302, 307
 Heweliusz Jan 239
 Heyden Karen 510
 Hilczer Maciej 487-493, 495, 496, 499
 Hill Lister 14
 Hipokrates 527
 Hirsch Jorge E. 45, 50, 51
 Hirszfild Ludwik 62, 531
 Hłuszniewicz A. 548
 Hochlinger Helena 473, 474
 Hoffbrand A. Victor 131
 Hofmokl Justyna 387
 Hofmokl Tomasz 516
 Hollender Henryk 528
 Homer 408
 Hora Zbigniew 514
 Hornowski Józef 61, 512, 523
 Horodnicki Jan 486
 Hottinger Adolf 510
 Howorka Bolesław 4, 139, 256, 502, 508, 510, 514, 524, 525, 528, 529, 532, 536, 548, 648, il. 565, 576, 593, 598
 Hoyer Henryk 542
 Hricik Donald E. 131
 Hrushesky W. 488
 Humphreys Betsy I. 26
 Hurlbut Edward C. 478
 Hwang Woo-Suk 31, 38
 Hyjek Elżbieta 476
 Hynes Brian R. 26
 Ilijn Aleksandra 492, 496
 Iwańska Beata 5, 140, 438, 653, il. 588
 Iwaszkiewicz Jerzy 516
 Jabłoński Stanley 516
 Jachimczak Krzysztof 524
 Jachimowicz - Janaszek Anna 505, 508, 516, 519, 542
 Jachowicz Ryszard 545
 Jaczewski Julian Wincenty 543
 Jagielska Maria 176
 Jagodzińska Barbara. 505
 Jajte Jolanta 498
 Jakubowska Maria, il. 614, 615, 618, 619, 627
 Jameson jr. E. W. 479
 Jamiołkowski Andrzej 220
 Janikowski Stanisław 61, 540, 545
 Janikowski Andrzej 543
 Jankiewicz Andrzej 506
 Jankowerny Danuta 532
 Jankowska Maria Anna 44
 Jankowska Agnieszka 317
 Janowicz Eugeniusz 514, 516, 525, 529, 532, 535, 542, 548, 549
 Janowska Maria 525, 529
 Jarnot Walter 529
 Jaroszewski Zdzisław 523
 Jasch Kim Ch. 185
 Jasińska Magdalena 493, 494
 Jasińska Zofia 505, 509, 512, 537, 544
 Jasiński Piotr, red. 523
 Jaskólska Katarzyna 387, 537
 Jastrzębska Elżbieta 512, 535
 Jawdyński Franciszek 543
 Jaworowski Roman Aleksander 543
 Jaworska Danuta 538
 Jaworski Tomasz 482

- Jazdon Artur 526, 536
 Jegier Anna 450, 454, 456, 457, il. 612, 616
 Jenner - Utrat Krystyna Maria 198, 537
 Jeromin Anna 497
 Jerzyk - Wojtecka Justyna, red. 648
 Jeszke Jaromir 514
 Jeśman Czesław 520
 Jeżewska Helena 529, 532
 Jędrzejewska Teresa 471, 472
 Jędrzejko Mariusz 412
 Jonecko Antoni 515
 Jones T. C. 483
 Jonko Magdalena, il. 568
 Jopkiewicz Andrzej 547
 Jordan Henryk 542
 Joss Andrzej 475, 490
 Józefiak Michał 500
 Józwiak Zbigniew 9
 Juda Maria 2, 6, 9, 649, 655, portr. 649
 Judkiewicz Luba 473
 Jurkiewicz Jerzy 512, 545
 Juszczak Marlena 479, 499
 Juszkiewicz - Caulier Joanna 500
 Jutte Robert 524
- K**
 Kacprzak Marcin 521, 525
 Kaczmarek Jan 516, 519
 Kaczmarek Piotr 517
 Kaczmarek Elzbieta 538
 Kaczyńska Jadwiga 532
 Kalinowska Hanna 195
 Kałużewski Bogdan 472
 Kaniewska Danuta 492, 495
 Kapusto - Lachowicz Barbara 535
 Kapuścik Janusz 60, 65, 502, 505, 506, 512, 515, 532, 541, 542, 544-549, 648
 Karasek Michał Andrzej 5, 8, 463, 469, 494, 501, 536, 653, 655, il. 469, portr. 463, red. 501
 Karasek Paweł 463
 Karasek Magdalena 463
 Karasek Ewa 475, 479, 480, 501
 Karbownik Małgorzata 467, 495, 498
 Kardaszewicz Kazimierz 545
 Karolides Nicholas J. 37
 Karwasińska Emilia 296, 298, 459, 645, il. 615, 623, 625, 632
 Karwasiński Piotr 459, il. 615, 618, 623, 632
 Karwowski Adam 542
 Kaszelowicz Piotr 529
 Kaszubska Irena 532, 542, 545, 546, 549
 Katroń Ryszard 499
 Kazakina Raisa 510
 Kaznowska Jolanta 532
 Kefauver David F. 540
 Kempa Andrzej 9, 500
 Kennedy Donald, red. 38
 Kepczyńska Małgorzata 473
 Kepler Johannes 239
 Kędziora Józef 494, 495
 Kędziora - Kornatowska Kornelia 494, 495
 Kielanowski Tadeusz 506, 510, 511, 522, 523, 525, 527, 542, 546
 Kielbasińska E. 477
 Kierzek Ryszard 55
 Kijewski Franciszek 542, 545
 King Thomas S. 477-479
 Kirchhoff Gustaw 239
 Kitendaugh Paula 26
 Kleinrok Maria 516
 Klimeczak Maciej 531
 Klimesch Reiner 516
 Klonowski Włodzimierz 371
 Kłębowski Marek, il. 594, 596, 597
 Kłossowska Małgorzata 505

Knap Narcyz 519	Kordas Maria 4, 141, 339, 652, il. 585
Knap Narcyza 521	Kordek Radzisław 499
Kniażewski Bartosz 499	Korfel Ireneusz 459, 537, il. 615, 619, 621, 644
Kobiałka Marcin 414	Kornatowski Tomasz 494
Kobierska - Maciuszko Ewa 314	Korzon Danuta 529, 535
Kobos Józef 450, 453, 454, il. 611, 628, 637	Kosaras B. 479
Kobylecka Elżbieta 516	Kosiaty Jarosław 519
Kobylecki Jan 516	Kosicka Joanna 4, 138, 181, 651
Kochański Jan Wiesław 482, 485-487, 490	Kosik Teresa 537
Kochański M. 486	Kosińska Małgorzata 454, il. 616, 618, 625
Koczela Olga 537	Kosiński Julian 543
Kohman Danuta 535, 542	Kossakowski St. 541
Kojder - Odrzywołek Grażyna 535	Kostrzewski Franciszek, il. 66
Kokoszka Józef 529	Koszarowski Tadeusz 522
Kolaszyński Jacek 470, 471	Kośmiński Stanisław 546
Kolbuszewska Krystyna 536	Kośmiński Stanisław 542
Kolendo Jerzy 541	Kot Anna 528
Kołodziej - Maciejewska Hanna 480, 498	Kotecki Andrzej 514
Kołodziejski Piotr 2, 9	Koter Maria 494
Kołomecka Maria 486, 487, 489	Kotzin Sheldon 26
Kołomecki Krzysztof 496	Kowalczyk Stanisław 506, 536, 537, 540, 546
Komasara Irena 540, 544, 545	Kowalska Małgorzata 312, 323
Komorowska Wiesława L. 529	Kowalska Elżbieta 492, 493, 495
Konieczna Danuta 195	Kowalski Andrzej Jerzy 483, 494
Konieczna Jadwiga 515	Kowalski Jerzy 487
Konopka Stanisław 20, 22, 56, 57, 59, 60, 62, 65, 66, 502, 505-509, 512, 515, 516, 521, 522, 524, 526, 527, 529, 532, 539, 540-543, 545, 546, red. 58	Kowarzyk Hugon 525
Konopkova Jadwiga 546	Kozakiewicz Witold 4, 139, 268, 459, 494, 529, 652, il. 581, 602, 614, 615, 617, 621, 622, 631, 636, 638, 642
Kopczyński Stanisław 542	Kozar Włodzimierz 480
Kopeć Tadeusz 61	Kozarska - Orzeszek Barbara 276
Kopernik Mikołaj 239	Koziara Andrzej 540
Kopycka Alicja 506	Kozicka Halina 507
Koraszewsk Jakub 500	Kozierkiewicz Adam 521
Korczewska Małgorzata 651	Kozuszek Waldemar 274
	Krakowiecka Ludmiła 546

- Krakowski Gerard 498
 Krasicki Ignacy 548
 Krassowski Janusz 486
 Krauza Paulina 242
 Krawczyk A 309
 Krawczyk Zbigniew P 499
 Krawczyńska - Janiak Maria 508
 Kreisel Jacek 487
 Krinsky Sheldon 35-38
 Krotewicz Maria 499
 Krotkiewska Lidia, red. 525
 Król Anna 505
 Krupińska - Stachera Barbara 536, 544
 Kruszewski Tomasz 312, 321, 323, 326
 Krysiak Ewa 519
 Krzak Anna 198
 Krzemińska Wanda 527
 Krzyk Alicja 537
 Krzyżaniak Teresa 4, 139, 219, 227, 652, 459
 Krzyżaniak Piotr 508, 516, 517, 538
 Kubala Krystyna 512
 Kubiak Monika 4, 139, 227, 459, 537, 652, 219, il. 580, 581, 584
 Kubiak Anna 498
 Kucharski Piotr 515, 529
 Kuczkowska Małgorzata, il. 563
 Kuczyńska Danuta 510, 519, 522, 529, 545
 Kugler Antoni 546
 Kuhn Thomas Samuel 27
 Kulczyński Stanisław 278
 Kulesza Jan 542
 Kulmus Johann Adam 239
 Kunert - Radek Hanna 491
 Kupis Agnieszka 538, il. 614-618
 Kurnatowska Alicja 474, 475
 Kurnatowski Andrzej 473, 500, 501, 546
 Kuroszczyk Jacek 496
 Kurpeta Mirosława 508
 Kurpeta Mirosław 529
 Kuzdak Krzysztof 484-487
 Kuźmińska Dariusz 519
 Kuźmiński Dariusz: 65, 506, 508, 517, 520, 530, 532
 Kuźnik Zdzisław 510
 Kwaśniewska Irena 502, 505, 507, 508, 510, 513-515, 523-525, 530, 532, 540, 542, 545, 547, 549
 Kwiatkowska Bożenna 2, 501, 503
 Lacan Jacques 32
 Lacroix Eve - Marie 26
 Langner Mildred Crowe 539
 Lardone Patricia J. 493, 494
 Lasocka Maria 521, 533
 Latawiec Piotr 9, 549
 Latour Bruno 32
 Laurman Wojciech 498
 Laval de Józef 530
 Laville M. 484
 Lazari - Pawłowska Ija 37
 Lech Marian J. 540
 Leidenberger F. 480
 Leiter Józef 274
 Lemieszek Piotr 414
 Leniar Zofia 546
 Lerchl Alexander 487, 490
 Lessing Lawrence 37, 272, 273
 Leszczyński Zdzisław 510, 521, 524
 Lewandowski Marek 55
 Lewczuk Bogdan 482
 Lewczuk Bogdan Dariusz 499
 Lewinson Jacek 117, 132
 Lewińska Iwona 478
 Lewiński Andrzej 469, 478-480, 482, 483, 486-497, 501, red. 488, 489, 494, 495
 Liberski Paweł Piotr 467, 481, 482

- Liebert Mary Ann 115
 Lindberg Donald A. 26
 Lipińska Stanisława 476
 Lipińska Melania 542
 Lipscomb Carolyn E. 26
 Lisiecka Stanisława 463
 Litwin Franciszek 56
 Liwiusz Tytus 408, 409
 Lore Cosimo 510
 Loth Eduard, il. 69
 Lovell Joseph 13
 López - Muñoz Francisco 501
 Lubaszewski Wiesław, red. 39, 44
 Lucini Valeria 480
 Luijendijk Wim 517
 Lyon Becky 26
 Lyotard Jean Francois 32

 Łamek Adam 44
 Łanendziński Franciszek 525
 Ławnicka Hanna 489, 491, 492, 494, 495, 497
 Łążyński Marian 542
 Łobozek Marcin Maksymilian 523, 524
 Łobzowski Witold 523
 Łossowska Irena 541, 547
 Łoziński Jerzy 524, 527
 Łuczak Małgorzata, il. 568
 Łukasiewicz Grażyna 520, il. 638
 Łukaszyk Andrzej 481
 Łysenko Trofim 34, 38
 Łysoń Krzysztof 498

Machiavelli Niccolo 408, 409
 Maciej Miechowita 60
 Maciej z Miechowa 546
 Maciejewska Łucja 366
 Mackiewicz Joanna 512, 533, 542, 548
 Madge Bruce 539
 Maestroni Georges J. M. 482, 483

 Magdoń Marzanna 521
 Majak M. 478
 Majer Józef 548
 Majerowicz Grzegorz 3, 8 92, 650, 654, portr. 92
 Majewski Sławomir 185
 Majzner Maria 515
 Maksymowicz Maria 499
 Malarczyk Irena 526
 Malczewska Barbara 517
 Malczewski Krzysztof 546
 Malecki Jerzy 5, 9, 502, 505, 655, 653, portr. 502
 Malendowicz Ludwik Kazimierz 464
 Malina Ewa Julianna Maria 463
 Malinowska Kazimiera 541
 Malinowski Mikołaj 542
 Małecki Jerzy, port. 502
 Mamorska Kamila 4, 138, 155, 158, 651
 Mander Marek 496, 498
 Mandziuk Józef, ks. 9
 Maniula A 541
 Manutius Aldus 407, 408
 Manuzio Paolo 409, 410
 March Hanna 546
 Marcin z Urzędowa 524
 Marcinkowski Tadeusz 521, 522, 526
 Marcjalis Marcus Valerius 408
 Marek Krystyna 475-478, 480-482, 489, 492-494
 Mariani Marco 480
 Marin Fernando 501
 Marke de Lumen van Katarzyna 495
 Markiewicz Ryszard 260
 Markiewicz Antoni 523, 539, 542
 Markiewicz Stanisław 546
 Markowska Anna 227
 Markowska Magdalena Aleksandra 500
 Markowski Władysław 523
 Markowski Józef 542

- Marliani Bartolomeo 410
Marrill Jennifer L. 26
Marrs Timothy C. 131
Marshall Mary Louise 198
Martin - Lacave Ines 493
Martin - Laging Dagmar 517
Martini Paolo 510
Marusiak Katarzyna, il. 568
Masłowski Jan 505, 544
Massaro Joseph 129
Matlakowski Władysław 61, 543, 546, 547, 648
Matthews Susan A. 479
Matusiak Marek 508, 517, 520, 538
Matysiak W. 520
Mauer-Górska Barbara 514
Maziarz Zbigniew 482
Mazoch Jacobi 410
Mazurek Paweł 273
Mazurkiewicz Jan 542
Mądrzak Urszula 278
McClure Lucretia W. 208
McKibbon Ann K. 26
McSean Tony 520
Mecke Dieter 487
Mecke M. 488
Medras Marek 494
Mehnert Robert B. 26
Meissner Roman K., red. 509
Mejer Józef 542
Meleń - Mucha Anna 484
Meleń - Mucha Gabriela 485, 486
Mendel Grzegorz 34
Methee de la Touche Jan Klaudiusz 543
Metz J. 484
Mędraś Marek 495, 496
Michajlovic Bechtereov Vladimir 542
Michajłow A. 517
Michalak Jacek 498
Michalska Ewa 506
Michalska Zofia 548
Michalska - Pokrzywnicka Wanda 505
Michałowski Jerzy 507, 530, 544
Michniewicz - Wanik Krystyna 176
Mierzejewski Jan 542
Miętkiewski E., red. 509
Miga Ewa 537
Migoń Krzysztof 9, 648
Mikos Jarosław 37
Mikulicz - Radecki Jan 215, 274, 275
Mikulska Barbara 2, 503
Miles Wyndham D. 26
Miller Naomi 26
Miłkowska Narcyza 501, 547
Minecki Leopold 471
Miner Edward G. 208
Minkowski Hermann 32
Minta Przemysław 486
Mischke Jerzy 450, 455, 456, il. 611, 613, 628, 637
Misiewicz Zygmunt 512
Misiowiec Ewelina 497
Mitzler de Kolof Wawrzyniec 547
Mizler de Kolof Wawrzyniec 543
Moczulski Dariusz 454, il. 615, 631, 634
Mohr U. 483
Møller Morten 482
Mor Dorota 5, 141, 431, 653, il. 587
Morawiec - Sztandera Alina 454, il. 614, 616, 617
Morawska Alicja 511
Morawski Tomasz 531, 533
Moskwa Krzysztof 366
Motyl Jadwiga 494, 495
Mórawski Karol 523
Mróz - Wasilewska Zofia 477
Murawski Krzysztof 5, 140 407, 653, il. 568, 569, 590
Murczyński Czesław 547

- Muszyńska Barbara 479
Muszyński Janusz 547
Mutałow Christo C 510
- Nahotko Marek 292, 294, 299
Najsarek Paweł 289, 293, 295, 299, 387
Naranjo Maria C. 494
Narębski Jerzy 486
Nasierowski Tadeusz 523
Negwer Martin 131
Nekanda - Trepka Kazimierz 547
Neuman Brunon 509, 510, 516, 517, 519, 522, 525, 539-542, 547
Nicholson Dennis 208
Nicole - Genty Genevieve 540
Niedojadło Elżbieta 548
Niedźwiecka Barbara 354
Niedźwiedzka Barbara 2, 515
Nielubowicz Jan 533
Nierzwicki Krzysztof 2, 227, il. 566, 593, 604
Nightingale Florencja 543
Nixon Richard B. 34
Nockowski Piotr 185
Noga Krzysztof 2, 520, il. 574, 600
Nogal Paweł 500
Norris Chuck 398
Noruzi Alireza 291, 299
Noskał Adam 508
Noszczyk Wojciech 547
Nowacki Gerard 510
Nowak Ewa 354
Nowak Dariusz 484, 485, red. 484, 485
Nowak Grzegorz 520
Nowakowska Izabela 9, il. 616-618, 626
Nowakowska - Jankiewicz Barbara 479-481
Nowakowski Marek 3, 8, 85, 650, 654, portr. 85
Nowakowski Bogumił 499, 512, 530, 533, 547, 548
Nowotny Agata 273
Nyga Krystyna 517
- Ochędalski Tomasz 499
Ochranowicz Barbara 535
Ogiński Michał 472
Okruszko Apolonia 540
Olcese James 486
Olesiński Władysław 517
Oliwiecka Ewa 535
Olszewska Irena 280
Olszewska Zofia 474, 475
Olszewski Tomasz 536
Omilian - Mucharska Małgorzata 4, 139, 233, 459, 652, il. 581, 586, 597
Omulecka Aleksandra 492, 496
Opala Tomasz, red. 523
Opióła Monika 2, 9, il. 610, 620, 639
Orlińska Krystyna 542
Orłowska - Majdak Monika 475, 476
Orłowski Władysław 543
Orszulak - Michałak Daria 493, 494
Osmolski Władysław 542
Ossowska Maria 28, 37
Ostrowska Zofia 498
Ostrowska Teresa 514, 522, 542, 545, 648
Owczarek Irena 479
Owczarek Jacek 493, 494
Owidiusz 408
- Pacho Aleksander 523
Pajszczyk - Kieszekiewicz Teresa, red. 501
Palmirski Władysław 57
Paluchowski Andrzej 547
Pamuła - Cieślak Natalia 44
Panasiuk Joanna 498
Pandi - Perumal Seithikurippu R.

- 494-496
Pang S. F. 480
Pankiewicz Zbigniew 471, 472
Papierska Lucyna 496
Papierz Wielisław 474, 478, 496
Paradowski Leszek 274, 278
Parasuraman A. Victor 300, 302, 307
Parliński Adam 535
Paszkievicz Ludwik 62
Paterak Marta 515
Pawilkowski Marek, red. 483
Pawlak Małgorzata 512
Pawlenko Raisa 511
Pawlik Zygmunt 499
Pawlikowska - Haddal Anna 499
Pawlikowski Marek 463, 469-477, 479-481, 484-492, 494, 497, 501
Pawlikowski Tadeusz 473
Pawluk Hanna 494, 495
Pąchalowski Adam 537
Pedemontan Aleksy 541
Peng Tso-kwei 29, 30
Perczynska Beata 544
Perczyńska Beata 66, 533, 544, 545,
Perekładowska Wilhelmina 526
Perkładowska Wilhelmina 536
Pertyński Tomasz 479
Peszke Józef Emilian 529, 547
Petrarca Francesco 408
Petrarka Francesco 409, il. 407
Petterborg Larry J. 477-479
Pevet Paul 475, 477, 480, 482
Pędich Wojciech 486
Pędziwiatr Maria 548, il. 617, 619, 627
Piątek Teresa 472
Piechocki Grzegorz 227
Piekut Diane 467
Pieter Józef: 525
Pietruch - Reizes Diana, red. 387
Pietruszewski Grzegorz 5, 140, 382, 506, 653
Pięta Piotr 482
Pigoń Edward 502, 533, 507509, 511, 513, 514, 517, 520, 525, 529, 530, 535, 539, 543545, 547
Pigoń Mateusz 497
Pilarczyk Mirosława 535
Pilc Andrzej 501
Pinkas Otokar 539
Piotrowicz Aniela 2, 3, 4, 8, 70, 139, 140, 251, 508, 512-514, 517, 520, 536, 538, 548, 650, 652, 654, il. 564, 583, 595, portr. 70
Piotrowicz Grażyna 538
Piotrowska Jadwiga 500, 501, 536, 544, 547,
Plichta Jadwiga 513, 538
Plucińska Marta 495
Plutchak T. Scott 517
Płużanska popr. Płużańska Anna 484
Pniewska - Siark Barbara 488
Podgóreczny Jerzy 535
Podgórska - Kławe Zofia 523
Podgórski Ryszard Adam 329
Pokrowska S. 518
Polis Lech 489
Poll Roswitha 145
Pomaska Alicja 500
Pomorski Lech 486
Poniatowski Stanisław August król 61, 540
Popek Włodzimierz 497
Posadzy Maria 4, 138, 181, 517, 538, 651
Powideł Zofia 66, 506, 513, 517, 531, 533, 534
Poynder Richard 291, 299
Price de Solla 176
Pritchard Alan 45
Prusiak Magdalena 500

- Pruszyńska Agnieszka 508, 509, 513, 515, 527, 540-543, 545-548
 Pruszyńska Anna 513, 534, 542
 Przybylska Barbara 477, 480-482, 497
 Przydańska Alina 3, 117, 132, 651, 655, portr. 117
 Przyłuska Jolanta 2, 5, 44, 139, 140, 530, 539, 653, il. 579, 595
 Ptaszyńska - Sadowska Elżbieta 524
 Pulikowski Arkadiusz 205
 Puławski Antoni Arkadiusz 542
 Puzio Alfred 280, 534, 546, 537, 548
 Pysz Lidia 535
 Pyziak Elżbieta 499
 Pzyłuska Jolanta 265, 266, 364, 387

 Rabcewiczowa Hanna 530
 Rabe - Jabłońska Jolanta 487, 488
 Raczkowska Aleksandra 278
 Radomska Anna 459
 Radwańska Maria 517
 Radwański Aleksandra 334
 Rakowska Małgorzata 225, 226, 232
 Ramsden Michele F. 26
 Ranke M.B 481
 Ranrokicka Rosława 515
 Ratalewska Magdalena 451, 457, 458, 460, 461, il. 618, 620, 637, 639
 Ratyńska Marzena 493, 494
 Reich Adam 185
 Reiter Russel J. 477-483, 487, 488, 490, 494
 Rembieliński Robert 524
 Rembiesa Roman 541
 Restel Jan 527
 Richards Daniel T. 208
 Richardson Bruce A. 477, 478
 Robinson Kenneth 30
 Roche Ann-Marie 139, il. 579
 Rockefeller John Davison 57
 Roentgen Wilhelm Konrad 547
 Roeske Wojciech 524
 Rogers Frank Bradway 14, 198
 Rogowska Edyta 459, 538, il. 596, 615, 616, 618, 623, 627, 631, 634, 635, 643
 Rogulski Jerzy 510
 Rohleder Regina 4, 139, 209, 652, il. 585, 592
 Roland Charles G. 515
 Romanowska Monika 531
 Romanowski Henryk 506, 507, 509, 519, 527, 537
 Romer Tomasz E. 482
 Rosnowska Bogna 547
 Rosnowski Dymitr 541
 Ross Jan 522
 Rothenberg Leslie Steven 36
 Rotstad Stanisław 547
 Rowiński Ksawery 511, 526
 Rożek Dorota 5, 139, 410, 653, il. 579, 594
 Roźniatowska Bożena 535
 Rubacha Grażyna 476
 Rudowski Witold 506, 511, 530, 547
 Rudowski R. 520
 Rużicka Karel 511
 Rużyłło Edward 541
 Rybakowski J. 51
 Rybicki Stanisław 527
 Rycharski Bogdan 533
 Rychlik Małgorzata 296, 298
 Rygiel Jadwiga 526
 Ryn Z. 522
 Ryń Jacek 242
 Ryś Elżbieta 520
 Rzepka - Górka Izabella 486
 Rzymiski Paweł 520
 Rzytki Piotr 500

- Sabata Bronisław 57
 Sachwanowicz Wojciech 228
 Sadabonis de Pietro 409
 Sadowski Grzegorz 71
 Salamon Joanna 528
 Sanchez-Hidalgo Marina 497
 Sapa Remigiusz 39, 44
 Sapiński Włodzimierz 527
 Sarnowski Tadeusz 541
 Sarosiek Krystyna 506, 513, 530, 536
 Saryusz - Wolski Tomasz 450, 455, 456, il. 611, 613
 Sassulicz - Piątek Teresa 475
 Sawicki Wojciech 506
 Sawicki Bronisław 543
 Scaglione Francesco 480
 Scharnow Hans-Georg 131
 Schauer A.J. 522
 Schmidt Ewa Julianna Maria 463
 Schneier Bruce 271, 273
 Schock Natan W. 541
 Schramm Hillary 542
 Schreiber H.L. 522
 Schulke Reinhard 511
 Sebesta Antonina 412
 Seidler Arkadiusz, il. 568
 Seiffert Justyna 387, il. 571, 574, 600
 Sekulski Jerzy 515
 Selye Hans 541
 Semelka Richard 131
 Sendrakowska M. 486
 Serafin Bronisław 475
 Sewerynek Ewa 483, 486, 492, 498, 499
 Seweryniak Renata 2
 Seyda Bronisław 524
 Shatten Gerald 31
 Sidor Maria Wanda 301, 302, 307
 Siennik Marcin 61
 Sierpiński Maciej 526
 Siewicz Krzysztof 387
 Sikora Tadeusz 3, 7, 9, 649, 654, portr. 7
 Simon Syrennius 239
 Simon Konstantin R 506
 Singavarel Muniyandi, ed. 496
 Singer Peter 37
 Sitarska Anna 520
 Skalska Barbata, il. 615, 616, 618
 Skalski Marek 508
 Skrobacki Andrzej 515, 534, 540
 Skrzypczak Józef 515
 Skrzypczak Andrzej 527, 545, 547, 548
 Skubała Elżbieta 454, il. 615, 620-622
 Skwarło - Sońta Krystyna 491, 492, 498
 Slesar Małgorzata 4, 140, 299, 652, il. 578, 592
 Sławińska Renata 2, 4, 8, 135, 138, 274, 339, 459, 518, 531, 538, 655, il. 561, 563, 564, 569, 577, 593-595, 597, 607
 Słobodzianek Barbara 536, 537
 Słocińska Magdalena 451, 457, 458, 461, il. 622,, 623, 625, 628, 629, 633, 635
 Słowacki Juliusz 548
 Słuszkiewicz Ewa 498
 Smith Kent A. 26
 Smith Nancy K. 479
 Smolik Przemysław 548
 Smutek Katarzyna 546, 547
 Smoczyńska Joanna 487-493, 495-497
 Smyk Lucyna 513, 537, 546
 Snopek J., red. 485
 Sobala Arkadiusz 520
 Sobczak Mirosława 532, 534, 547
 Sobieszkańska - Jabłońska Antonina 488
 Sobolewska Jolanta 535, 549
 Sofokles 408, 410
 Sokal Alan 31, 38

- Sokołowska Magdalena 511, 521
 Sokołowska - Grzeszczyk Kazimiera 515, 534
 Sokołowska. K. 534
 Sokół Stanisław 531
 Song - Lin Chen 511
 Sontowska Ryszarda 511, 518, 534
 Sontowski Sebastian 227
 Sopiński Marek 498
 Sordylowa Barbara 518
 Sosińska - Kalata Barbara, red. 44
 Sosnowska Irena 543
 Sosnowski Wacław 472, 474
 Sosnowski Roman 543
 Soszyński Piotr 499
 Soubiran Andre 528
 Sova Dawn B. 37
 Sowiński Stefan 522
 Spadoni Gilberto 488, 489
 Spane - Borowski Katharina 478
 Spieczyński Hieronim 60
 Stachowska - Musiał Ewa 312, 314, 316, 317, 327
 Stachura - Chatlas Maria 520
 Staged Mazze 131
 Stalin Józef 34
 Stalmach Lucjan 4, 196, 354, 518, 520, 521, 537, 651
 Stanisław z Polski 540
 Stanisławska - Mischke Anna 451, 457, 460, 461, il. 637, 638
 Staniszowa Zofia 515, 535, 536, 546
 Stankiewicz Aleksander 484-487, 499
 Stankov Bojidar 480, 481
 Stark - Vance Virginia 433
 Stasiak Jolanta, il. 614, 615, 617, 620, 621
 Stasiak Marcin 5, 141, 351, 652, il. 586
 Stasiak Magdalena 500
 Stasica Przemysław 500
 Stawecki Piotr 546
 Stawerska Renata 487-493, 495-497
 Stebner Iwona 459, 505, 538
 Stefańczyk Elżbieta 176
 Steger R. J. 478
 Stehle J. 480
 Stehle Dagmar 510
 Stembrowicz Wiesław 534, 543, 544, 546, 548, 549
 Stempel Andrzej, red. 500
 Stephens Elton Bryson 102, portr. 103
 Stepień Henryk 474, 475, 477, 480-482, 498
 Stepowicz Marek 296, 299
 Stetkiewicz Jan 473, 474, 498
 Stocki Edward 511, 524, 527, 540, 541, 543-545, 548
 Straszyński Adam 522
 Strojnowski Jerzy 544
 Strożecka - Tichy Zofia 276, 543
 Strumiłło Anna 2, 501, il. 600, 610, 614, 616-618, 620
 Strzelecka Alicja 508, 510
 Strzyżewski Tomasz 37
 Studniarek Michał 482
 Stypułkowski Cezary 526, 528
 Sulimierski T. Witold, red. 177
 Sullivan Lisa 129
 Sułkowska Agnieszka 521
 Sułkowski Bronisław, 519, 521
 Supady Jerzy 9
 Supniewski Janusz 548
 Surma Marian 472
 Suzin Jacek 485-487, 491, 494
 Sypniewska Maria 547
 Syversen Tore 131
 Szadkowska Ewa 480
 Szadkowska Agnieszka 487
 Szadowska Anna 473, 475
 Szadujkis - Szadurski Leszek 494

- Szajna Mirosława 548
 Szaniawski Wojciech 473-475
 Szarecki Bolesław 548
 Szarejko Piotr 544
 Szaster Wincenty 542
 Szaykowska Beata 536
 Szczepańska Barbara 264
 Szczepańska Joanna 454, il. 614, 617, 618
 Szczerbakowska Maria 546
 Szczęsna Anna 3, 8, 27, 37, 38, 650, 654, portr. 27
 Szczucki Wincenty 542
 Szeffiński Piotr 454, il. 615, 620-622, 624
 Szejnach Władysław 543
 Szendzikowski Stefan 473, 474
 Szewczyk - Golec Karolina 494, 495
 Szewczyk - Kłos Danuta 195
 Szkudaj Teresa 545
 Szkutnik Zdzisław Piotr 8, 447, 450-452, 457, 458, 645, 655, il. 610, 611, 622, 628, 632, 636-641
 Szlenkierówna Zofia 543
 Szokalski Wiktor Feliks 61, 528, 543, il. 68
 Szopowicz Henryk 542
 Szot Władysław Z. 508, 548
 Szpilczyński Stanisław 276
 Szponar L. 486
 Szprot Jakub 387
 Sztoch Przemysław 521
 Sztoch Ryszard 521
 Szturo Grzegorz 225, 226, 232
 Suflęt Zbigniew 475
 Suflęt Adam 489, 493
 Szulc Wita 515, 541
 Szumowski Władysław 548
 Szwabe Małgorzata 499
 Szwoch Mariusz 235, 250
 Szyburska Irmina 477
 Szykowska - Styczysz Joanna 482, 483, 487, 497
 Szymańska Anna 487-499
 Szymański Krzysztof 140, il. 589
 Szymczykiewicz Paweł 499
 Szymiczek Franciszek 280, 509, 511, 548
 Ścierwicka Jadwiga 2, 9, il. 609, 620, 639
 Śleziak Dawid 4, 141, 328, 652, il. 582
 Ślężyńska Anna 545, 548
 Śmiałowska Anna 484
 Śniadecki Jan 548
 Śródka Andrzej 512, 544
 Świdorski Bolesław 548
 Świerczyńska Marzena 459
 Świerczyńska Ewa 527, 534
 Świerczyńska - Machura Dominika 500
 Święćkowski Grzegorz Marek 9
 Świętosławski Jacek 480-482, 484-485, 487, 489, 492-494, 501
 Świętosławski Wiesław 486
 Tadeusiewicz Hanna 9, 509, 516, 518, 543, 545, 548
 Tamuliene Vida 539
 Tarcia Giorgio 488
 Tarkowski Aleksandra 387
 Tarnowski Stanisław 548
 Tarzia Giorgio 489
 Tassoni Alessandro 407
 Teterwak Adam 519, red. 507
 Thompson Paul 36
 Tobolewska Regina 548
 Toczyska Liliana 3, 8, 102, 651, 654, il. 102
 Toeplitz Krzysztof 523
 Tomaszewicz - Dobrska Anna 542

- Tomaszewski Leszek 518, 548
 Tomaszewicz Lucyna 472, 474
 Tomczyk - Churska Anna 536
 Tomek William 30
 Torlińska Barbara 512, 514, 521, 540
 Townik Edward 515, 544, 547
 Traczyk Władysław Z. 475, 476, 481, 525, 548
 Traple Elżbieta 260
 Trąbała Małgorzata, il. 563
 Treichel Irena 543, 548
 Trusewicz Magdalena 536
 Trzcianowska - Grzywacz Teresa 274, 339, 538, il. 561, 563, 599, 607
 Trzcński Lechosław 480
 Tsuang Ming T. 131
 Tulczyński Aleksander 59, 513, 523, 531, 548
 Tulczyński Marian 521
 Tupikowska Agnieszka 4, 138, 187, 651, il. 581, 596
 Twater Stanisław Kazimierz 61
 Tyburczy Krzysztof 493
 Tylman Wiesława 3, 8, 11, 513, 514, 518, 521, 534, 543, 649, 654, il. 12, 16, 20, portr. 11
 Umiastowski Piotr 239
 Uniechowska Karola 548
 Uphagen Jan 239
 Uracz Wojciech 548
 Uramowska Magdalena 274
 Urbańczyk Barbara 366
 Uryga Anna 2, 4, 5, 138, 141, 196, 198, 351, 354, 514, 518, 531, 537, 651, 653, il. 565, 583
 Utrata Irmina 2, 3, 8, 56, 139, 538, 649, 654, il. 565, 567, 586, portr. 56
 Uwareńko Anatolij R. 511, 518
 Vallejo Alejandro 494
 Vaughan Mary K. 478, 479
 Venulet Franciszek 541
 Vesalius Andreas 61
 Viviani Vincenzo 407
 Vollrath Lutz 478-480
 Vorstenbosch M. 482, 484
 Wagner Marek 523, 540, 546
 Wajsen Olivia 4, 140, 285, 652, il. 582
 Walczak Marian 518
 Walczewski Krzysztof 508, 517, 520, 538
 Walczyński Zygmunt 515
 Waliński Janusz 548
 Walker Cynthia J. 26
 Walter Franciszek 57, 548
 Ware Mark 86, 88
 Waryński Ludwik 537
 Warząchowska Bogumiła 177
 Wawilow Mikołaj 34
 Wawrzyniec Wspaniały Lorenzo
 Lorenzo de Medici 408
 Wdówik Paweł 312
 Wegiera - Trochmiak Anna 537
 Wejman - Sowińska Aleksandra 513, 518
 Welch William H. 14
 Wels Janusz 548
 Welsh Marcia G. 467
 Werycho Maciej 335
 Wesołowski Stefan 548
 Widomak Tadeusz 538
 Widy - Wirski Feliks 502, 506, 511, 514, 519, 521, 534, 543, 548, 523, 524
 Wiechowski Władysław 522
 Wieczorek Ewa 501, 518, il. 617, 621, 627
 Wierzbicki Ryszard 477

- Wiesenberg Irmgard 484
 Wietor Hieronim 60
 Więcek - Palmowska Małgorzata 547,
 il. 614-618
 Więckowska Wanda 528
 Wiktor Jan 250
 Wiktor Zdzisław 531
 Wiktorowska Bogumiła, il. 614, 620
 Wilamowska Agnieszka 499
 Wilczyńska Nina 518
 Wilczyńska Maria 534
 Wilczyńska Halina 539, il. 605
 Wilkin Maria 451, 457, 458, 461,
 il. 629, 631
 Wilson Marjorie P. 540
 Winczyk Katarzyna 469, 483, 484-486,
 488-492, 494-497, 501
 Witkowska Aleksandra 536
 Włodyka Barbara, il. 566, 571, 574, 600
 Włostowska Ewa 506, 511, 516,
 519, 534
 Wodnicki Zbigniew 520
 Wojciechowski Jacek 177, 195
 Wojtczak Anna 486, 487, 489
 Wolaniuk Anna 498
 Woldańska - Okońska Marta 484-487,
 490, 492, 493, 495, 496
 Wolff August Ferdynand 527, 543, 549
 Wolkowska - Pokrywa Kinga 500
 Wollmann H.A. 481, 482
 Wolodko Anna 316
 Wolter Francois - Marie 239
 Wołosz Jan 177
 Wołowicka Laura 541
 Wood Richard 208
 Wosińska Wiesława 542
 Woy - Wojciechowski Jerzy 521
 Woźniak Andrzej 274
 Woźniak Michał 531
 Woźniewski Zbigniew 507, 509, 524,
 527, 540, 545
 Wójtowicz Magdalena 500
 Wójtowicz Janina 505
 Wrocławska Maria, red. 648
 Wrońska - Nofer Teresa 473, 474
 Wroński Marek 30, 38
 Wróbel Beata 496
 Wróblewski Andrzej Kajetan 50, 55
 Wrzosek Iwona 537
 Wybieralski Andrzej 540, 541
 Wysmyk Natalia 4, 139, 233, 652
 Wysocki Piotr 520
 Wysoczyńska Barbara 543
 Zabłotniak Ryszard 524
 Zaborowska Maria 526
 Zaborowski Stanisław 549
 Zadrożna Olga 474
 Zagorodska L. 511
 Zajac Małgorzata 519
 Zajączkowska Jadwiga 531
 Zakrzewski Jacek 486
 Zakrzewski Krzysztof 489
 Zakrzewski Tadeusz 549
 Zalech Henry 475
 Zamojcin Piotr 520
 Zamolski Michał 498
 Zaorska Barbara 512, 548
 Zarzębski Tadeusz 531
 Zarzycki Wiesław 494
 Zauder Urszula 6, 9, 654, portr. 654
 Zawilska Jolanta 498
 Zawistowski Stanisław 463
 Zdeb Urszula 4, 5, 138, 141, 196,
 351, 651, 653, il. 583, 596
 Zeithaml Valarie A 300, 302, 307
 Zembrzusi Ludwik 542, 549
 Zenderowski Radosław 37
 Zeniuk Andrzej 523, 524
 Zgliczyński Stefan 486

Zielak Anna 320, 321, 327	Žilova Marta 540
Zieleniewski Jerzy 479, 480	Žmigrodzki Zbigniew 9, 177, 525, 540, 542, 648
Zielińska Anna 482, 486, 489, 492-494, 496, 497	Žmuda Ryszard 3, 5, 8, 138, 447, 450, 455, 457, 458, 469, 500-502, 513, 521, 526, 538, 545, 547-549, 645, 649, 653, 655, il. 565, 567, 592, 594, 604, 607, 611, 617, 624, 628, 636, 641, portr. 8, 453, red. 500, 654, red. nacz. 2, 7
Zieliński Andrzej 492, 493, 496	Žukowska Anna 451, 457, 458, 461, il. 610, 631, 632, 636, 638
Ziemlański Świętosław 486	Žurakowski Jan 525
Ziętek Marek 4, 143, il. 569, 576, portr. 143, 562	Žurawska Ewa 499
Zimny Jadwiga T 499	Žylińska Krystyna 484-487, 489-491, 493-495
Ziółek Mirosław 508	
Ziółkowska Krystyna 513	
Zydler - Grzędzielewska Lucyna 474, 475	
Zygmunt Arkadiusz 488	
Żeleński Tadeusz 549	

Indeks nazw geograficznych

Aberdeen 466, 489, 490	Bethesda 11, 12, 18, 26, 38, 511, 540, 549
Afryka Południowa 18	Białoruś 539, 549
Alabama 103, 517, 549	Białowieża 466, 473
Aleksandrów Łódzki 465	Białystok 2, 10, 195, 215, 351, 454, 458, 459, 466, 473, 486, 494, 500, 512, 513, 519, 526, 536, 537, 549, 565, 567, 644
Alsmeer 104	Bielsko-Biała 535, 550
Amsterdam 464, 466, 474	Birmingham 103
Anglia 17, 18, 25, 57, 539	Bogucice 553
Asahikawa 466	Boston 88, 103, 107
Australia 42, 249, 301, 466	Bowral 466
Austria 249, 466, 493	Bratysława 517, 550
Bangladesh 402	Brazylia 18, 23, 496, 511
Barcelona 466	Bregens 466
Bazylea 61, 239, 409, 483, 492	Brighton 490
Belgrad 540, 549	Bruksela 288, 514, 550
Belmont 32	Budapeszt 464, 466, 474, 479, 516, 517, 529, 550
Bełchatów 535, 549	
Bergen 354, 356	
Berlin 103, 104, 195, 483, 488, 510, 516, 549	

Bułgaria 510, 550
 Busko Zdrój 466
 Bydgoszcz 2, 4, 10, 138-140, 144, 215, 219-221, 225, 230, 265, 299, 302, 303, 307, 329, 365, 454, 459, 460, 466, 487, 519, 529, 535, 537, 550, 566, 577, 578, 580, 584, 593
 Bystre 531, 550

 Cambridge 410, 464
 Cannes 510, 550
 Chełm 177, 231
 Chicago 550
 Chiny 18, 301, 381, 466, 511, 550
 Ciechanowiec 513, 550
 Cieplice 540, 550; Cieplice Śląskie 515, 550
 Cieszyn 55, 525, 550
 Cleveland 88, 510, 550
 Coimbra 514, 550
 Cologné 514
 Columbia 467
 Cyclades 491
 Czechosłowacja 57, 505, 510, 511, 518, 551
 Czechy 249, 510, 511, 539, 551
 Czerniejewo 466
 Częstochowa 512, 535, 544, 550

 Dania 466
 Darłówko Wschodnie 494
 Dobrzyńska ziemia 220
 Dorpad 551
 Drammen 354, 356
 Dublin 219, 245, 292, 293

 Egipt 18
 Elbląg 515, 535, 551
 Enfield 496
 Erice 466

 Europa 32, 103, 209, 211, 218, 254, 255, 265, 288, 311, 327, 376, 388, 389, 510, 551, 646; Centralna 132; Środkowa 525, 551, 590; Wschodnia 132, 525, 551, 590; Zachodnia 89, 91

 Filadelfia 47, 539, 551
 Florencja 407-409
 Floryda 11
 Francja 17, 18, 57, 87, 176, 388, 466, 485, 492, 493, 551
 Frankfurt 18, 92

 Gdańsk 2, 10, 158, 233, 235, 238, 239, 454, 458-460, 463, 466, 470, 502, 512, 517, 522, 528, 529, 552, 565, 566, 581, 582, 586, 594, 595, 597, 607
 Gdynia 159, 235, 250
 Georgestown 494
 Getynga 510, 522, 553
 Giessen 466
 Gliwice 473, 518, 552
 Głucholazy 57
 Gorzów Wielkopolski 535, 552
 Graz 466
 Grudziądz 221, 312, 314, 316, 317, 327
 Guidford 466
 Gwalior 466

 Hamamatsu 466
 Hamburg 466, 484
 Hanower 42, 510, 552
 Hatfield 511
 Hawana 517, 552
 Heidelberg 482, 510, 552
 Helisinki 552

Hellas 491	Kraków 2, 3, 7, 9, 10, 39, 44, 60,
Helsinki 38, 354	61, 138, 141, 176, 195, 196, 199,
Hiszpania 227, 264, 388, 466, 490	236, 239, 255, 351, 356, 389, 412,
Holandia 104, 264, 388, 466, 467,	450, 451, 453-461, 466, 469, 471,
510, 511, 552	486, 495, 497, 512, 513, 516, 519,
Hong Kong 18, 466	521, 524, 526, 528, 537, 540-542,
	548, 554, 565, 583, 586, 593, 596,
	611, 613, 644, 649, 654
Indie 466	Krosno n. Wisłokiem, rz. 554
Indonezja 396	Krośnieńskie, woj. 531
Ios 491	Krynica 512, 554
Ipswich 107	Kujawy 220, 227
Irlandia 410	Kutno 276
Islandia 203, 352, 353	
Izrael 510, 552	
	Lahn 528, 554
Jabłonna k. Warszawy 476, 477	Łądek Zdrój 465, 466, 482, 487,
Jachranka 518, 553	497
Japonia 395, 466	Legnica 57, 466
Jarocin 520, 533	Liechtenstein 203, 352
Jastrzębie Zdrój 513, 533	Lisse 510, 554
Jawa 396	Litwa 539, 554
Jelenia Góra 216	Lizbona 357
Jugosławia 553	Ljubljana 491
	Loan 26
Kanada 17, 25, 301, 329	Locarno 466, 482, 483
Kartuzy 235	Londyn 37, 104, 133, 208, 464, 466,
Katowice 2, 10, 140, 280, 383,	480-482, 500, 514, 517, 520, 539,
387, 454, 458, 460, 466, 470,	541, 554
483, 498-500, 513, 519, 523-525,	Los Angeles 37
535, 537, 553, 566, 580, 642;	Lublin 2, 9, 10, 255, 309, 365, 366,
Bogucice 523; Rokitnica 470	454, 458, 464, 466, 500, 506, 509,
Kazimierz Dolny 474, 475	512, 513, 519, 537, 538, 554,
Kielce 466, 535, 542	564-566, 649, 655
Kioto 466	Luksemburg 353, 514, 554
Kirgizja 539, 553	Lund 375
Kolonia 510, 554	Lwów 278, 279
Kongsberg 354	Lyon 466, 492, 493
Kopenhaga 466	
Korea 31	Łańcut 515, 555
Kozubnik 466	Łomża 541

Łopuszna 530, 555
 Łotwa 510, 555
 Łowicz 547, 555
 Łódź 1, 2, 5, 8-10, 23, 27, 39, 43, 139, 140, 169, 195, 268, 364, 387, 388, 447-459, 462-469, 471, 476, 480, 482-485, 488-493, 496-501, 503, 512 513, 515, 517, 518, 520, 538, 540, 543, 549, 555, 565, 567, 579, 581, 594, 595, 607, 609, 611, 613, 622, 642, 645, 646, 648, 653-655
 Madryt 466, 490
 Maryland 38
 Massachusetts 107, 266
 Mazury 655
 Mediolan 464, 466
 Meksyk 23, 24
 Miechów 60, 546, 555
 Mielec 466
 Międzeshyn 513, 555
 Międzyzdroje 492
 Mikołajki 486
 Modena 466
 Moguncja 464, 466
 Monachium 513, 555
 Mongolia 510, 555
 Monza 466
 Moskwa 511, 514, 518, 519, 555
 Münster 201, 208
 Nałęczów 513, 555
 Neapol 492
 New Jersey 36
 Newcastle 206, 208
 Niemcy 18, 87, 249, 329, 388, 466, 484, 510, 514, 556; NRD 504, 510, 511, 516, 518; RFN 466, 511
 Niigata 466
 Nijmegen 466, 467, 510, 556
 Norwegia 203, 329, 352, 353, 355, 356, 359, 388
 Norymberga 61
 Novae 556
 Nowa Zelandia 301
 Nowy York 18, 34, 35, 467, 478, 481, 486, 494-496
 Ohio 292
 Olesnica 476
 Olsztyn 329, 463, 464, 466, 467, 469, 491, 497, 499-501, 534-536, 556, 655
 Opole 209, 276, 535, 556
 Osaka 466
 Oslo 354
 Otwock 556
 Oviedo 466
 Padwa 61, 466
 Paryż 18, 103, 259, 466, 539, 556
 Pecs 466
 Pelplin 229
 Podgórze 231
 Podhale 556
 Polanica Zdrój 466, 487-491
 Polska 23, 46, 49-51, 56, 58, 59, 62, 87, 89, 91, 92, 94, 101, 105, 107, 113-115, 146, 147, 154, 169, 176, 187, 211, 212, 215, 218-220, 222, 224, 231, 232, 234, 237, 239, 243, 255, 256, 259, 260, 265, 273, 274, 280, 285, 293, 308, 309, 315, 331, 355, 366, 372, 388, 393, 394, 410, 411, 446, 462, 466, 468, 474, 476, 483, 485-491, 495, 501, 504, 505, 508, 516, 518, 521, 523-525, 528-531, 536, 539, 540, 543, 547, 557, 646, 650
 Pomorze 220, 227, 233, 237-239,

557; Wschodnie 231; woj. 234, 238
 Portugalia 264, 514, 557
 Poznań 2, 3, 10, 45, 70, 102, 138, 139, 146, 181, 182, 215, 218, 220, 232, 251, 252, 255, 256, 276, 295, 296, 328, 365, 382, 388, 447, 450-455, 457, 459, 461, 464, 466, 483, 485, 486, 493, 495, 499, 500, 505, 509, 514, 515, 519, 520, 523, 524, 526-528, 536, 538, 541, 564, 565, 576, 580, 583, 589, 593, 595, 611, 623, 629, 645, 650, 654, 655
 Praga 10, 104, 417, 510, 511, 514, 517, 534, 557, 578
 Princeton 206
 Prusy 232, 239
 Przemysł 466

Radom 535, 557
Rajgród 466
Ren, rz. 528, 557
Rio 496
Rochester 466, 467
Rosja 18, 57, 249
Rotterdam 518, 557
Rydzyna 466, 543, 557
Rypin 221
Rzeszów 414, 511, 534-536, 546, 557
Rzym 410, 514, 557

San Antonio 464, 466
San Francisco 34
Sandomierz 236
Santiago de Compostella 466
Sapporo 466
Seattle 88
Seul 31
Sevilla 464, 466, 485
Siedlce 325

Sitges 466
Slovenia 491
Słowacja 558
Słupsk 237, 535, 545, 548, 558
Sofia 517, 558
Sorrento 492
Sosnowiec 255, 300, 301, 307
South Carolina 467
Southampton 43
Stanford 541
Stany Zjednoczone Ameryki Północnej 3, 8, 11, 22-24, 32, 37, 47, 57, 64, 87, 89-91, 101-103, 115, 200, 270, 292, 301, 313, 326, 329, 397, 442, 466, 539, 540, 558, 649
Strasbourg 466
Svizzera 482
Sydney 301
Szczecin 2, 10, 138, 187, 215, 446, 454, 458, 459, 461, 466, 492, 513, 515, 538, 558, 565, 567, 596, 623, 643
Szczyrk 466
Szklarska Poręba 466, 483
Szkocja 201, 301, 489, 490
Sztokholm 18
Szwajcaria 57, 466, 492, 559
Szwecja 18, 57, 58, 249, 329, 388, 510, 559

Śląsk 559; **Dolny** 209, 212; **Górny** 559
Świeradów Zdrój 466, 484, 485

Tajwan 30
Tarnów 515, 559
Tartu 512, 559
Tbilisi 514, 559
Texas 88

Tokio 464, 466
 Toruń 55, 215, 220, 221, 224, 230, 231, 265, 302, 312, 321, 323, 326, 327, 366, 513, 515, 530, 534, 536, 537, 559, 566, 593
 Toskania 408
 Tours 466, 485
 Trent 408, 409
 Tübingen 466, 481
 Tucson 466
 Turyn 487, 488
 Tuskegee 33, 38
 Tworki k. Warszawy 523, 559

 Ujazdów 546, 559
 Ukraina 249, 511, 518, 559
 Ulm 466
 Uniejów 475
 Urzędów 61, 524, 559

 Vaals 484
 Varanasi 466

 Warka 547, 559
 Warmbrunn 540
 Warmia 655
 Warna 514; Złote Piaski 514, 559
 Warszawa 2, 9, 10, 37, 38, 44, 56-58, 65, 66, 85, 92, 102-104, 115-117, 176, 177, 219, 225, 228, 232, 273, 276, 279, 301, 307, 308, 312, 314-317, 320, 321, 327, 289, 407, 410, 411, 431, 438, 442, 451, 454, 455, 457, 458, 461, 464, 466, 473-475, 481-483, 485-487, 489, 491, 492, 494, 495, 498-503, 505-517, 519, 520, 522-528, 530-534, 538, 540-549, 559, 565, 567, 568, 579, 581, 587-590, 594, 595, 629, 648, 649
 Waszyngton 11, 26, 88, 525, 559
 Wejherowo 235, 239
 Wenecja 408-410, 493
 Weston 11
 Węgry 466, 479, 518, 559
 Wiedeń 103, 466
 Wielka Brytania 37, 42, 86, 134, 202, 249, 312, 313, 326, 375, 388, 410, 466, 490, 511, 539, 540, 560
 Wielkie Księstwo Litewskie 523, 560
 Wielkopolska 220, 560
 Wisła, rz. 466, 474, 493
 Wisłok, rz. 531
 Włochy 264, 388, 396, 466, 482, 487, 488, 492, 510, 527, 559
 Włocławek 221
 Wrocław 2-4, 8-10, 37, 61, 135-138, 140, 141, 143, 145, 195, 209, 216, 255, 273-279, 285, 286, 328, 329, 338, 339, 446, 454, 458, 459, 461, 466, 483, 497, 512, 518, 523, 538, 541, 560-562, 564, 568, 576, 582, 584, 585, 593, 594, 597, 607, 608, 643, 649, 652, 655
 Zagrzeb 540, 560
 Zakopane 276, 466, 471, 475, 476, 513, 523, 546, 547, 560
 Żyrardów 481

